

ROBERT MERLE

Íme a király

Európa Könyvkiadó Budapest 1990
Fordította Görög Livia
ISBN 963-07-5076-7

Minekutána szerencsésen elmenekültem a Szent Bertalan-éj aljas gyilkosai elől kedves szolgálommal, Miroullal, derék berni svájccal, Fröhlichhel, és ámbár utolsónak említem, éppen nem utolsósorban örök barátommal, Giacomi vívómesterrel együtt, és mind menedékre leptünk az én dali udvaronc kislovagomnál, Quéribus bárónál Saint-Cloud-ban, lévén a bárónak gazdag birtokai Carcassonne vidékén, ő ez ürügyön fegyveres kísérettel kalauzolt haza bennünket Périgord-ba, mivel akkoriban országút és város egyaránt vajmi kevésbé bátorságos volt annak, aki hugenotta hírében állott. Velünk óhajtott tartani mindenáron Gertrude de Luc úrhölgy is - ki Samson öcsém életét mentette volt meg, megakadályozván, hogy Samson lóhalálában Párizsba rohanjon -, részint, mivel igen kedvelte a hosszú utakat (miként szép szobaleánya, Zara is), részint, mivel szerette volna apánkat megismerni, s én meghívtam őt Mespechbe, holott tudván tudtam: hő és konok vágya feleségül menni imádott Samson öcsémhez.

Szüretre érkezünk meg Mespechbe, hol örömmel láttam viszont édesapámat és Sauveterre bácsit, mindazonáltal most esett meg velem először életemben, hogy nem nézhettem gyönyörűséggel, mint csordul ki szép szőlőfürtjeink leve a taposókádakban, mivel ez a vörös nedű eszembe idézte a Párizs utcaköveit augusztus 24-én és a rákövetkező napokon előntő vérpatakokat.

Az igazat megvallva egy kurta hét elteltével untatni kezdett apám várkastélyának bágyasztó, falusias nyugalma, visszagondolván nagy vágtaimra országunk útjain s hallatlan kalandjaimra a fővárosban, úgyhogy eltökéltem: a telet már nem töltöm otthon, hanem Bordeaux-ban telepszem meg orvosként. De te is tudod, olvasóm, mi örömmel űz gúnyt a sors terveinkből s vállalatunkból, s mint söpri el őket, akár a hullám a gyermek homokvárát. Két hónapig szándékoztam Mespechben időzni s két teljes esztendő tölthettem ott.

És noha fő-fő szándékom e lapokon jó uramat, III. Henriket festeni le olyannak, amilyen igazán s valóságosan volt, s nem olyan torznak, amilyenek a liga és a Guise-ház hívei mutatták, kik még életében elárastották szegény királyomat gyűlöletük mérgével, röpiratok, gúnyversek, paszkvillusok ezreivel, s mi több, utálatos prédikációkkal a szószék magasából, honnan csakis Isten igéinek volna szabad elhangozniok, minthogy jelen írásom egyszersmind családom és a magam krónikája is, házi örömeinkkel s bánatainkkal egyetemben, nem kívánok elsiklani afölött, ami a mondott két esztendő alatt Samson öcsémmel, Francois bátyámmal, Catherine húgocskámmal, a testvériséggel - azaz apámmal és Sauveterre bácsival -, Gertrude de Luc úrhölgygel, Quéribusszal, valamint az én Angelinámmal történt.

Ha emlékezetem nem csal, az első ügy, amely vihart kavart Mespechbe való visszatértünk után, 1572-ben, az Samson öcsém házasságkötése volt Gertrude-del. E nász tetszhetett volna felette kívánatosnak is, hugenotta takarékoságunk szemszögéből nézve, hiszen a hölgy, ki szemetet vetett volt öcsémre és 1567 óta szerelmeskedett vele, hozományképpen Béqueret-ék szép montfort-l'amauryi patikájával kívánta őt megajándékozni.

- Fivérem kötelessége eltiltani e házasságtól Samson! - mondta Sauveterre bácsi apámnak, mialatt négyesben Cabusse-höz indultunk lóháton a Breuilbe vezető úton. Bátyám, Francois is velünk volt. - A hölgy pápista, és Rómába zárandokol.

- Megtilthatom-e ezt én kisebbik fiamnak, holott annak idején nem átaláltam feleségül venni Isabelle de Caumont-t? - így Jean de Siorac.

- És lett is elég baja öcsémnek abból, hogy egy megátalkodott pápista fehérszemélyt vett nőül! - vágta rá Sauveterre, ki görbe hátával, vékony nyakával egyre jobban hasonlított egy vén hollóra.

- Lett bajom, csakugyan - apám máskor oly vidám tekintetét elfelhősítette az emlék -, abból, hogy erőnek erejével és nyilvánosan akartam őt áttéríteni, lévén Isabelle vére forró és büszkesége nagy... Mégis jó feleségem volt - tette hozzá, egy pillantást vetve hátra Francois-ra és rám, mivel mi ketten a testvériség mögött lovagoltunk. - És én szívem egész hevével szerettem őt.

Erre Sauveterre elhallgatott. Ámbár igyekezett anyámat, amilyen derék ember ő maga volt, rövid élete során a szívébe fogadni, igazabbul siratta meg holtában, amennyire szerette volt életében. Sauveterre szemében, ki mindenek fölé helyezte a bibliai termékenységet, az asszonyállat szinte egyéb sem volt, csupán anyaméh, mely Isten népét van hivatva szaporítani és sokasítani. Hogy ehhez előbb meg kell termékenyíteni e méhet, az kedve és szíve ellenére volt.

- Meggondolta-e, fivérem - folytatta nagy komoran -, hogy ha e hölgy lesz Samson felesége, unokái az anyatejjel szívják majd magukba a pápista babonákat s bálványimádást?

- Nem hinném, hogy a tej e részben sokat tenne - somolygott Jean de Siorac. - IX. Károly dajkája hugenotta volt, s az eredményt fivérem a maga szemével láthatta Szent Bertalankor. Egyébiránt, fivérem, mivel újfent dúl a protestánsüldözés, ismét eljött az álarcák ideje. Sokkal jobban féltem én az én Samson fiamat vallásos túlbuzgalmától, semmint hite lagymatagságától. Gertrude úrhölgy tart majd maszkát ártatlan arca elé. No meg egyébként is: ugyan ki fordulna hugenotta patikáriushoz pápisták lakta vidéken? Csak egyetlen páciense haljon meg, s máris kész ellene a vád: megmérgezte.

- Tehát fivérem kész áldását adni e frigyre? - komorult el végképp Sauveterre arca.

- Vajon jobb lenne-e, ha Samson továbbra is megmaradna bűnös állapotában? Avagy heréltként éljen, mint barát cellájában? - csattant fel apám, de ez utóbbi mondatát alighanem rögvést megbánta, mert egy pillantást vetve a szeme sarkából Sauveterre-re, látta, mint rándul össze Sauveterre szemöldöke, amiért önmegtartóztatás és impotencia közé egyenlőségjelet talált tenni.

- Legalább arra legyen tehát gondja, Mespech bárója - jegyezte meg a bácsi igen zordan -, hogy e

hölgyek mielőbb távozzanak innen. Torkig vagyok fecsegésükkel, páváskodásukkal és a tékozlással, melyre bennünket rákényszerítenek. Mióta itt vendégeskednek, nem győzzük őket hússal, borral, gyertyával. Főként gyertyával! Ugyan minek kell Luc úrhölgynek és szobaleányának esténként tíz gyertya a szobájukba, holott én egygel is beérem a könyvtárban?

- Fivérem nem szokott szépítkezni - mosolygott apám.

- Hát éppen ez az! - gurult dühbe Sauveterre. - Az Úr megáldotta őket egy arccal, minek fabrikálnak másikat a helyébe?

- Fegyvernök uram, jutott-e valaha eszébe egy katonáját Normandiában azért kárhozatni, mert ütközet előtt kiköszörülte a kardja élet?

- Miféle ütközet előtt? - tudakolta mogorván Sauveterre.

- Hát az előtt, amelyet hölgyeink naponta megvívznak gyöngé szívünk meghódításáért.

- Hát gyöngének csakugyan gyöngé - vetett szemrehányó pillantást apámra Sauveterre. - Immár egy teljes hónapja, fivérem, egy teljes hónapja, hogy e sáskák búzáinkat tarolják!

- Ketten sem tettek nagy kárt benne – mosolygott újfent Jean de Siorac. - És elűzhettem-e őket? Útnak indulhattak volna-e kettesben saját batárjukban? Hát nem tudja, fivérem, hogy Quéribusre várnak, a kényelem végett, amelyet személye - és a biztonság végett, amelyet kísérete ígér? És hogy a báró Puymartinéknél mulatja magát?

- Beszéljen, fivérem, Puymartin fejével!

- Azt már nem! Óvakodnék egy ennyire jelentéktelen ügy miatt szembekerülni leghívebb barátommal, kihez ráadásul oly súlyos érdek fűz.

Mire Francois bátyám felkapta a fejét, és fülelni kezdett. Az volt ugyanis dédelgetett terve, hogy mihelyt Diane édesanyja hozzámegy Puymartinhez, ő feleségül veszi a lányt, s azontúl felesben igazgatja majd Puymartinnal a fontenaci várbirtokot, s ha fiuk születik, nyomban felveszi a birtokkal együtt járó bárói címet is. Ily módon ifjan s még jóval apám halála előtt fejére illeszthetné a bárói koronát. Be szerencsés ez a Francois! Neki úgyszólván szájába repül a sült galamb, s mi több, ezt éppen nekem köszönheti (holott ki nem állhat), hisz én öltem meg becsületes párbajban a zsványbárót, kinek szelíd és jámbor leánya hozzá fog menni feleségül. Sauveterre morgott ugyan, ám mivel most a jó fontenaci földről volt szó, melyek oly alkalmasan közel fekszenek a mieinkhez, no meg egy erős várról, mely tetemesen megnövelte volna Mespech biztonságát, hugenotta berzenkedése sem igen leplezhette titkos egyetértését.

Jól tudta ezt apám, s mivel Luc úrhölgy sem volt inkább pápista, mint Diane, még hozzátette:

- Gertrude úrhölgy jó hivatalnoki-nemesi családból való, s igencsak módos. Megmentette Samson életét, megakadályozva, hogy bátyját felkutatandó belefusson a párizsi csapdába. S mi engem illet, én örömmel látom szöke fűrtjeit vén falaink között. Meglehetősen kedvelem őt.

- S még inkább a szobaleányát! - vágta rá rosszkedvűen Sauveterre.

Mire apám elhallgatott s úgy tett, mint aki mit sem hallott; ez volt rendes szokása, ha nem kívánt az elhangzottakra visszatérni. Ej, szép Zara, gondoltam magamban, mit meg nem teszel úrnőd érdekében! S mivel e gondolat felvidított, cinkosan Francois-ra mosolyogtam, felé fordulva, ő azonban nem viszonzta mosolyomat. Hosszúdad, szabályos arca kifürkészhetetlen maradt. Így adta tudtomra - amilyen álszent volt világegyetében -, hogy ő igenis köpönyeget borít apja szégyenére, ki ugyan nem bortól részegedett le, mint Noé, hanem a nőktől, s ha hihetünk Sauveterre bácsinak, nem érte be az ő Franchoujával.

Sauveterre bácsikám, mondom, de olvasóm bizonyára nem feledte még el, hogy Siorac és Sauveterre nem született testvérek voltak, hanem Normandiában, a légiónál kötöttek oly szoros barátságot, hogy jegyző előtt fogadták testvérré egymást Rouenban (mi akkoriban szokás volt), kölcsönösen egymásra testálván javaikat. Úgyhogy ámbár bárója csak egy volt Mespechnek, a várbirtokon testvériesen osztottak, s ha Sauveterre csak fegyvernök volt is, a báróéval egyenlő jogon parancsolt a birtok ügyeiben. De Istennek hála, unokaöccsei sorsába mégsem szólhatott bele ugyanolyan jogon.

Amint visszaérkeztünk aznap este Breuilből Mespechbe - hol a testvériség egy birkát vizsgált volt meg, mert Cabusse attól tartott, fekély (vagy ahogy mifelénk mondják: varangy) nőtt az állat talpán, mely esetben nyomban el kellett volna különíteni és kikúrálni a juhot, nehogy baja átragadjon az egész nyájra, nagy veszteséget okozva -, bekopogott hozzám a szép Zara úrnője üzenetével, ki a maga szobájába invitált. Száz szóval mondta el, amihez egy is elég lett volna, s beszédét oly csábos arcjátékkal, kacintásokkal, mosolyokkal adta elő, s oly gyermekded pöszögéssel, nyakát hajlogatva, derekát riszálva, hogy ámbár immár untig ismertem féktelen kacérsága megannyi csábesszövegét, mégis hatottak rám, s csak annál inkább, mivel tudtam: Zara meg sem lehet nélkűlük, e második természete idővel akkora hatalmat szerzett fölötte, hogy az elsőt s igazit, mondhatni, levetkezze, mint kígyó a maga kinőtt bőrét.

Úgy volt öltözve, mint mindig, azaz rangos személyhez illően. Selyemszoknyát s vállfűzőt viselt, csinos fülecskéjében gyémántfüggő, hosszú, karcsú nyakát gyöngyfűzér kerítette, keskeny ujjain rubinok, Gertrude úrnő ugyanis annyira rajongott érte, hogy semmit meg nem tagadhatott tőle, úgyhogy az én dali Quéribusöm egyszer nevetve kijelentette: úrnő és szobaleány bizonynyal el is játszadozik olykor egymással. Én megorroltam, mire a báró még nagyobb nevetett, s hozzáfűzte:

- Ugyan már! Hát nem százszorta kíváncsiabb az effajta játszóadás két fehérszemély között, melynek sosem lehet következménye, mintha egy férfi bírná ballépésre a hölgyet, annak utána, hogy Samson hites felesége lett?

- Báró, kérem, el ne feledje, hogy szavát adta - mondtam -, hogy kegyelmed soha nem teszi többé a

szépet az úrnőnek, attól fogva, hogy ők ketten átlépték a templom küszöbét.

- Megtartom, amit ígértem - karolta át a vállamat Quéribus, és magához ölelt. - De meg egyébként is: nem kellene-e a kegyelmed félelmetes kardjától rettegnem, mióta Giacomi beavatta a Jarnac-féle cselvágás titkába?

- Ne gúnyolódjék velem - feleltem. - Ámbár bizonynal tettem némi előrehaladást...

- Ámbár természetesen tettem némi előrehaladást - vágott a szavamba Quéribus, s jól belecsípett a karomba, hogy leszoktasson erről a hugenotta fordulatról: "bizonynal", amitől egyébiránt már Tourelles bárónő is óva intett annak idején.

- Gyatra kardforgató vagyok kegyelmedhez mérten - fejeztem be a megkezdett mondatot.

S jóllehet ez immár nem volt egészen igaz, Quéribus elpirult örömeiben, annyira szerette, ha dicsérik.

A szép Zarának nem annyira szavaimra, inkább merőn hátára szegzett tekintetem hódolatára volt szüksége, míg előttem haladt a folyosón, úrnője szobájáig. Felsőteste egyenes volt, csípei úgy himbálództak menet közben, mint hajó a hullámverésben. S Zara ki is leste s kényszerítette ezt a hódolatot, minduntalan hátra-hátra fordítva csinos fejcskáját s rám pillantva aranyos szembogara sarkából, melyre úgy borult rá hosszú szempilláinak függőnye, mint kancára a sörény.

Gertrude de Luc egy öblös, puha karosszékekben ült a kandalló előtt, hol magasra csapó, haloványsárga lánggal égtek ropogva a fenyőhasábok. Csak itt égett tűz Mespech bárójának várkastélyában, galantériából, noha az idő igen hűvösre fordult október utóján. Jöttömre Gertrude nem állt fel s nem is ölelt testvériesen keblére, egész testével hozzám simulva, mint szokta, lévén nagy kedvelője a férfinemnek. Oly nyugodt, csendes, illedelmes és tartózkodó volt a testvériség közelében, mint festett szentkép. Mi több, nem voltunk magunkban. Ott volt Gavachette is: bal kezcskájában egy köteg gyertyát szorongatott, jobbával pedig éppen a gyertyákat rakta be két sokágú gyertyatartóba, egy asztali tükör két oldalán. Gertrude tehát ülve maradt karosszékeiben, s csupán hosszú karját nyújtotta bágyadtan felém, kezét csókra kínálva. Gavachette fekete szeme még jobban elsötétült, látva, hogy e kezet csókkal illetem. Ez nem kerülte el a szőke normandiai úrnő figyelmét.

- Mihelyt végeztél a gyertyákkal, leányom - szólt rá fensőségesen -, hozz néhány hasábot, lányom, tűzünk táplálására.

- Ez lehetetlen, úrnőm! - vágta rá keményen Gavachette. - Lehetetlen. Nem megyek fáért.

- És miért nem, te szemtelen? - kérdezte Gertrude, egészen elhűlve azon, hogy egy szolgáló így mer szólni hozzá.

- Mert terhes vagyok, és nem cepekedhetek! - nyelvelt a kis kígyó. - De igazándiból azért nem, mert nem akarok!

- Hallottad ezt, Zara? - hüledezett Gertrude. - Láttál-e valaha kis férget így ágálni? Lelkemre! Bele kell halni! Zara, adj nevemben egy pofont az ostoba libájának!

Zara, akinek aligha volt ínyére e megbízatás, vonakodva indult a bűnös felé, az azonban, minthogy mezítláb járt, nem magas sarkokon billegett, fürgén megugrott, s egy szempillantás alatt az asztal túloldalán termett.

- Fahasábok és fahasábok - sziszegte. - És naponta tíz gyertya. Úgy hiszem, tönkre akarnak tenni bennünket!

- Nyughass, a teremburáját! - förmedtem rá, nehogy még többet kifecsegen orcátlanságában. Megragadtam a nyakánál fogva, mint egy macskakölyköt, kikaptam a kezéből a gyertyákat és Zarának nyújtottam, aki mély undorral nyúlt értük. Attól tartott, még be találja mocskolni velük ápolt ujjait.

- Jöjjön csak, makrancos teremtés - toltam magam előtt Gavachette-et az ajtóig -, ha modora megjavítása végett korbácsra van szüksége, megkaphatja.

- Jaj, ne! Csak korbácsot ne! - kiáltotta Gertrude. Amilyen jó és szánakozó lélek volt, haragja nyomban elillant, hisz ő már akkor is elfakadt sírva, ha csak egy egérrel játszadozó macskát látott.

- Uram - mondta halkan Gavachette, amint bezárult mögöttünk az ajtó -, igazán megkorbácsolná szegény kis szeretőjét, ki eszeveszetten becézi-simogatja kegyelmedet, mihelyt csak egy ujjal is hozzáférhet?

S közben hozzám dörgölözött, karjaim közé fészkelte magát, s oly szorosan simult hozzám, hogy igazán nem üthettem meg, hacsak nem szerelmesen s tréfából, csupán mímelve a szigort.

- Ej, te cigányleány! - mondtam. - Már megint előjött pimaszságod? Ugyan mi ütött beléd, hogy így merészeltél szájalni e nagyúri dámával?

- A féltékenység - vágta ő nyomban rá, s úgy szegte le a fejét, mint öklelni készülő kecskegida. - Aj, én Pierre-em! Gyűlölöm e két debellát, kik kencefice mögé rejtik vénségük ráncait, s úgy falják szemmel a férfinépet, mintha mindet le akarnák nyelni!

- Vénségük ráncait! - nevettem nagyot.

- Igenis azt! Luc úrnő az anyám lehetne!

- Elég legyen! Az úrnő Samson öcsém arája, nem az enyém. S hamarosan elutaznak mind a ketten.

- Hála istennek!

- Vess féket éles nyelvedre! - figyelmeztettem, jócskán megennyhülve, mióta oly közel éreztem üde testcskáját, s még a fülemben csengett, amit az imént becézgetésemről mondott. - Fuss el Miroulért, kis kígyóm, és kérd meg: hozzon fel néhány fahasábot!

- Húgomasszony, bocsánatát kérem e kis kellemetlenségért - mondtam, amint a szobába visszatértem. Megfenyítettem volna a vétkest, ha asszonyom kegyelmet nem kért volna neki.

- Vajon - csillant fel huncutul Gertrude szeme. - Ha jól értettem, a leány áldott állapotban van. Kegyelmedtől?

- Tőlem.

- Akkor bizonynyal óvakodott volna kárt tenni hátsó felében, lévén az annyi kellemetesség forrása az úr számára.

- Mi tagadás, igen.

- Ezt a kicsike is jól tudja, tehát máskor is kénytelen leszek effajta arcátlanságokat eltűnirni tőle?

- Nem, Gertrude - feleltem. - Helyette az én kedves Miroulom fogja kegyedet kiszolgálni.

- Hogyan, egy férfi! - adta a riadatot a szép Zara, ki fennen hirdette, hogy nem kedveli nemünket. - Egy férfi itt! Lelkemre!

- Nem fogsz belehalni, Zara! - intette le Luc úrnő. - Miroul igen tisztelettudó irányodban.

- És jól is teszi - Zara az asztalra rakta a gyertyákat, ahelyett hogy betűzte volna őket a gyertyatartókba, kenőcsöt vett elő és elkezdte vele kengetni az ujjait.

Kopogtak. Láttam, Zara el van foglalva, tehát ajtót nyitottam. Belépett Miroul, kinek szeme tarka-barka egyik kék, a másik barna - ahogy egykor szegény kis Hélixem hajtogatta. Miroul lerakta a fahasábokat a kandalló mellé, hadd melegedjenek ott, lévén a fa maga ugyan jó száraz, kérge azonban kissé átnedvesedett az elmúlt napok esőzéseitől. Azután igen illemtudóan köszöntötte Gertrude úrhölgyet, s alig valamicskével kevésbé mély meghajlással Zarát, s noha ez utóbbit rejtett gúnnyal cselekedte, oly jól volt az elrejtve, hogy rajtam kívül senki észre nem vette. Máris fordult volna, amikor Zara megszólalt:

- Kedves Miroul, tennél-e nekem egy szívességet?

- Kész örömmel, hölgyem - Miroul újfent csúfondárosan bókolt, s barna szeme ugyancsak vidáman csillogott közben.

- Arra kérlek, tűzd e gyertyákat a tartóba - mondta Zara, igen elégedetten a "hölgy" megszólítás miatt.

- Boldogan, hölgyem. Inkább az én nagy mancsom piszkolódjék be, mint a kegyed szép ujjai!

Én önkéntelenül elnevettem magam, Gertrude elmosolyodott, bár kissé savanyúan, s a szép Zara kissé felhúzta az orrát, mert most végre megértette, mennyit ér e gunyoros hódolat rőffe, s hogy kedves szolgálom megleckéztette őt. Mert cselédeinknek is van ám önértetük, s az nem kevésbé kényes a mienknél: a fa a szolgálta, a gyertya a szobaleány dolga, s Miroul véleménye nyilvánvalóan az volt: Zara a kelleténél nagyobbra tartja magát, mióta úrnője kegyéből ily szép holmikban páváskodhat.

Miroul helyére rakta és meggyújtotta mind a tíz gyertyát - e pazarlást fájalta szívből Sauveterre s egész Mespech, apám kivételével. Embereink olykor fennszóval is hangot adtak felháborodásuknak, de Luc úrhölgy szerencsére nem értette nyelvüket, s így nem hallhatta meg a konyha és pitvar között ide-oda röpködő, csípős megjegyzéseket. Miroul mély meghajlás után távozott.

- Zara, csukd jól be az ajtót! - parancsolta az úrnő. Majd ennek megtörténte után felém fordult, de nem kelt fel ültéből, csak a kezét nyújtotta oda, s lábai elé invitált, egy alacsony zsámolyra. Leültem hát, háttal a tűznek, orral Gertrude szoknyájának fordulva, mely csodaszép selyemből készült és pazar illatot árasztott.

- Hogy áll ügyünk, fivérem? - kérdezte Gertrude.

- Sauveterre bácsi berzenkedik ellene, apám félig-meddig beleegyezett már.

Ami nem is volt egészen igaz, hisz apám beleegyezését adta volt.

- Hogyan? - riadt meg Gertrude. - Csak félig-meddig?

- Apám. Vagy én magam.

- Ejha! Ez árulás! Kegyelmed, fivérem, kit én annyira szeretek!

Azzal fölém hajolt, két kezét vállamra helyezve; s a ruha kivágásából kidomborodó keblei oly bájosan szorultak össze e mozdulatra, hogy elkáprázva és lenyűgözve bámultam őket. Ohó, gondoltam, már látom, mire kellett ez a zsámoly. Oly fifikusan helyezték ide, hogy ha az ellenség tovább nyomul előre, nincs kiutam, hacsak nem kívánom megperzselni a hátamat. De mivel tudtam: gyengeségem fő forrása a szemem, s ellene irányul a támadás, pilláimat jezsuita módra félig lehunyva, szemhéjamat használtam védőpajzsomul, s e fedezék által megszilárdítván elhatározásomat, aránylag higgadt hangon feleltem:

- Húgomasszony, én is igaz és mély barátsággal viseltem kegyed iránt. Csakhogy úrnőm özvegyasszony; s mint maga is megvallotta, korunk az özvegy esetében jóakarátúan szemet huny bizonyos szabadoóságok felett, melyeket férjes asszonytól nem tűrne el.

- Hisz ami Quéribust illeti, már szavamat adtam öcsémnek... - sütötte le Gertrude a szemét.

- Nem róla van szó, hanem bizonyos kalandos utakról, melyekre kegyed, özvegyként, ugyancsak rákapott.

- Hogyan? Így meri emlegetni kegyes zarándoklataimat, hugenotta eretnek?

- A cél kegyes volt - véltem hidegen -, de nem az oda vezető út. S tudni való, az effajta utakon nagy és sok veszély les a hölgyek erényére.

- Ó, fivérem - hajtotta közelebb hozzám szép fejét Gertrude, úgyhogy szőke haja, a lángok fényében, valóságos glóriát vont csinos feje köré. - Miféle méltatlan gyanúval illet engem? - kérdezte, bájos zavart mímelve. - Engem, ki csakis bűneim bocsánata végett keltem útra.

- Ugyan közel találta hozni húgom az orvosságot a bajhoz, avagy megfordítva - mosolyogtam. - És máskülönbön sem szorul rá annyi bűnbocsánatra, ha ezentúl büntetlenül él majd Samsonnal a házasság kötelékében.

- Ez igaz - vette le kezét a vállamról, s keserves sóhajjal hátradőlt karosszékében.

El is némult kis időre. A szép Zara ott állt mellette, de igazán nem őrzőangyalaként. Szép szeme részvevően járt ide-oda úrnője és köztem, s e percben aligha szívelt jobban, mint az imént Miroult.

- Tehát meg kell ígérnem, hogy nem kelek többé zárandokútra? - sóhajtott újfent nagyot Gertrude.

- Meg bizony.

- Kegyetlen! Miért kínoz?

- Tudja azt, húgom, kinek a kedvéért!

- Hozzámennék-e, ha nem szeretném?

- Erről kegyedre ismerek, Gertrude - kezdtem kijönni a béketúrésből. - Mindent meg akarna kaparintani magának, Samsont is meg a kellemetes kalandokat is. De ez lehetetlen!

- Ej, uram - fogta el hirtelen a düh a szép Zarát -, hát nem látja, mi kegyetlenül kínozza úrnőmet követelései és zsarnokságával? Vadállati dolog, férfira vall, így torkunknak szegezni a kést! Piha! Micsoda gonoszság! És ugyan mi köze van az úrnak öccse családi életéhez, ha az egyszer megnősült? Igazán nem az úr dolga többé!

Amire egy árva szó nem sok, annyit sem feleltem. Süketnek tettem magam, s egy pillantásra sem méltattam Zarát. Ami őt ugyancsak elbúsította, hisz pillantásaim rendesen felérték egy bókkal, olykor egyenesen dicshimnusszal is, s én nemigen fukarkodtam velük, ő pedig úgy itta be a hódolatot, mint fűszál a reggeli harmatot.

- Hallgass, Zara, hallgass, én kedves csacsogóm! - intette le Gertrude. - Siorac urat aggasztja öccse gyanútlanlansága, nem szeretné, ha az én dali Samsonom szenvedne női gyengeségem miatt, s ő fivérhez illően igyekszik őt ettől megoltalmazni s Pierre nagyon helyesen teszi, amit tesz, Zara, ha erősen kedvem ellenére cselekszi is. Ó, Pierre, nem volt éppen rossz dolog özvegynek lenni, pénzecskémmel szabadon gazdálkodni, s főként szabadon szárnyra kapva évről évre zárandokútra indulni Chartres-ba, Toulouse-ba, Rómába avagy Compostellába, ahogy kedvem tartotta... De immár belátom, ha meg akarom kapni Samsont, keresztet kell vetnem korábbi szép kalandozásaimra.

- Tehát rászánta magát? - kérdeztem, kissé megenyhülten.

- Rá és egészen.

- Ó, asszonyom - lábadt könnybe Zara szép szeme. Ő is érdekelt volt e vitában, lévén fent mondott utazások részese és haszonélvezője.

- Húgom - mondtam, s Luc úrnő elé térdepelve ajkamhoz vontam szép kezét -, meg ne haragudjon rám buzgalmam miatt. De kegyed is jól ismeri Samson lelkének gyermekded együgyűségét és hajthatatlan szigorát. A legcsekélyebb ballépésére úgy vetné ki egyszer s mindenkorra a szívéből, mint elüszkösödött részét, ha örökre megnyomorodna is általa.

E szavak hallatán Gertrude nem tarthatta tovább vissza könnyeit, lévén szíve is oly gyenge, mint teste a kísértéssel szemben, s úgy zokogott, hogy szánalom volt látni. Zara mellé térdepelt, s ketten kétfelől addig vigasztaltuk, becézgettük, csókolgattuk és simogattuk, míg meg nem nyugodott.

- Ó, Pierre - mondta, amikor végre annyira megtágult aggodalom elszorította torka, hogy szólni bírt -, ha kegyelmed nem szeretné annyira Angelinát s én Samsont, kegyelmedhez kellett volna feleségül mennem. Oly szigorú és tisztánlátó irányomban, hogy szinte megkönnyebbülés kegyelmednek engedelmeskednem, akármennyire berzenkedem is ellene.

- Ej, úrnőm! - mondta szemrehányóan Zara, aki valamiképpen úgy érezte, e beismerés a női nem elárulása.

- Zara, Zara, ne gyötörj még te is, az ég szerelmére! És köss békét Siorac úrral! Hallani sem akarom, hogy még egyszer vadállatnak vagy gonosznak merd nevezni, mint az imént!

- Hát ha Siorac úr igényt tart bocsánatkérésre - biggyesztette le bájosan csinos ajkát Zara, s ez az ajakrándulás mintegy továbbhullámozott csípején át le, egészen lába kisujjáig, fokról fokra mozgásba hozva egész testét, mint rendesen.

- Dehogy, dehogy, szép Zara, nincs itt szükség semmiféle bocsánatkérésre - siettem közbelépni -, csudás szépséged egymagában elég hozzá, s ha egy-két csókot nyomhatnék bársonysima orcára, ide ni, és kecses nyakadra - s miközben mondtam, sebtén végig is csókoltam a mondott helyeket -, az teljességgel kárpótolna az elszenvedett sérelemért.

- Azt hallottam fivéremtől - állt fel hirtelen Gertrude, vagy mert nem nézte jó szemmel, hogy belső cselédjét dicsérgessék s becézgessék, vagy mert úgy vélte, haszontalan minden kedveskedés, ami nem neki szól -, hogy Samsonnal együtt tízéves korában térítették át a megreformált vallásra.

- S nagy okom van rá emlékezni, mivel ez alkalomból apám haragra gerjedt irányomban, lévén, hogy előbb ellene szegültem akaratának.

- És ezt miért tette? - vont fel kérdőn a szemöldökét Gertrude.

- Mert szerettem Szűz Máriát. S úgy véltem, asszony híján a vallás nem elégítheti ki szívemet.

- Lám, asszonyom, mennyire szerette már zsenge gyermekfővel is kedves nemünket Siorac úr - mosolygott Zara.

- Mégis felette könyörtelen irányunkban, mihelyt nem róla van szó - vont vállat Gertrude. - De

hagyjuk ezt - sietett fordítani a szón, mihelyt nyilát rám kilőtte. - Tehát születésekor az igaz vallás kereszttségét nyerte el fivérem.

- Ha kegyed így óhajtja nevezni - bókoltam hűvösen.

- Tehát Samson is, ki más anyától született, s kegyelmeddel egyidős?

- Ő is.

- Megkérhetném-e, Pierre - vetette rám zöld szeme igencsak ellágyult tekintetét -, hogy írást kérjen a marcuays-i plébánostól, miszerint Samsont katolikusnak keresztelték és ma is misére jár?

- Misére jár? - hültem el.

- A jövő héten ott lesz a misén, velem együtt, Mespech kápolnájában. Édesapja elhívatta ide a plébánost misét mondani nekem, Zarának és Giacomi mesternek.

- Ó, Gertrude, kész csoda, mi mindenre rá nem bírja édesapámat!

- Az igazat megvallva Zara is segített - sütötte le szép szemét az úrnő.

Mire én elnevettem magam.

- Mindazonáltal Vonyogó plébános nem lesz hajlandó kegyedet Samsonnal összeesketni, hacsak fivérem meg nem tagadja nyíltan és nyilvánosan mai hitét. Papocskánk nagyon is engedelmes szolgálja a sarlat-i püspöknek.

- Ó, az én derék normandiai plébánosom nem keres majd csomót a kákán - legyintett Gertrude. - Ő beéri majd a mondott ateszttációval, ha ugyan fivérem hajlandó azt számomra Marcuays-ban megszerezni.

Máris elszántam rá magam, s titokban azt gondoltam: nem ártana hasonló ateszttációt szerezni magamnak is Vonyogótól; nagy hasznomra lehet még, ha Montcalm úr megpuhul s beleegyezését adja házasságunkhoz Angelinával, ki, mint talán még emlékeznek rá, ugyancsak pápista hiten van. Ám mivel igen jól éreztem magam ott, ahol voltam, hisz még sohasem láttam ily fényárban úszni e szobát, részint a lobogó tűz, részint a sok gyertya világa által, sem Mespech várfalait oly derűsnek, mint apám is mondta, hála Gertrude szőkeségének és a két hölgy selyembársony öltözkékének, s száz másfajta cicomájának, melyek kétségkívül némiképp elhunyt édesanyámat idézték emlékezetembe, ahogy apáméba is, azért egy darabig kérttem magam, minekelőtte igent mondtam volna, hogy elnyújtsam e kellemes jelenetet, s ők ketten tovább rimázkodjanak s becézzessenek. És ők buzgón meg is cselekedtek mindezt, körülhízelegtek, míg végül nagy gyönyörűséggel engedtem kérésüknek.

Másnap estefelé átlovagoltam Vonyogóhoz, fent mondottakon kívül apám üzenetének vivőjeként is, s tüntetni kívánván erőhatalmunkkal - éppen, mert nem szándékoztam valóságosan élni vele -, magammal vittem kedves Miroulomat, Giacomi vívómestert és még derék berni svájcimat, Fröhlichet is, ki a Szent Bertalan-éj óta nem tágitott mellőlem, s a legkevésbé sem érezte lealacsonyítónak, hogy a navarrai király szolgálatát (ki ekkor még a Louvre foglya volt) egy périgord-i másodszületett nemesúréval cserélte fel, ki, ha tudásban nem is, pénzben vajmi kevéssé volt gazdag.

Minekutána a lovakat kikötöttük az e célra szolgáló vasgyűrűkhöz Marcuays piacterén, jól megdöngettem a paplak ajtaját. Vonyogó gazdasszonya kitekintett a kémlelőnyíláson, én megneveztem magam, mire ő elhúzta a reteszt s ajtót nyitott nekünk.

- Hogy s mint, Jacotte? - kérdeztem, vállát jól megalapogatva.

- Jól, nemes úrfi - felelte nevetve s magát riszálva Jacotte. Igen takaros asszonyszemély volt, keble dúsabb, mint bárkié Marcuays-ban, úgyhogy e dagadó bájak, sima arc és kemény húsú test láttán erős kétség fogta el az embert az irányban, vajon Jacotte oly korban van-e s olyan-e a külleme, amelyet a kánon egy papi szolgálónál előír. Mióta megtörtént az a mulatságos eset, mely miatt a Vonyogó csúfnevet ragasztotta volt a nép papunkra (s amelyet másutt már elbeszéltem), a falubeliek nem is emlegették másként Jacotte-ot, csak "papnének", de csakis a háta mögött, minthogy az asszonyságnak igen éles volt a nyelve s jól fel volt vágva.

- Hát ez meg ki? - mutatott rémülten Giacomira, ki maga is oly hosszú volt és ösztövé, mint kardja.

- Giacomi mester, a nagy Sylvie segédje s őfenségének, Anjou hercegének vívómestere.

- S hát ez a behemót? - mutatott most Fröhlichre, ki éppen akkor lépte át, lehajtott fejjel, a küszöböt, mivel másként beverte volna kobakját a szemöldökfába.

- Egy volt louvre-beli testőr, ki átlépett szolgálatomba - feleltem, éppoly gonddal kerülve el a navarrai király említését, amilyen gonddal előbb néven neveztem a király öccsét.

A papné ekkor némán szemügyre vett négyünket (Miroul már ismerte). S amint észrevette, hogy köpönyegünk alatt kardot-szablyát viselünk, halálra váltan kérdezte:

- Nemes uraság, mit akar gazdámtól?

- Komámasszony - feleltem, igen barátságtalan pillantással -, az csak kettőnkre tartozik: őrá és énám.

- Csak nem kíván bosszút állni rajta, amiért elsőbben kegyelmed ellen tanúskodott Fontenac párbaja dolgában? Hát az úr nem tudja, hogy kést szegeztek torkának, úgy kényszerítették?

- Ha ugyan nem a markát kenték meg - vágtam rá, nehogy túlságosan jóakarátúnak tessen. - De nem óhajtok tovább vitatkozni veled, Jacotte. Ne húzd az időt, fuss gazdádért és küldd ide haladéktalanul. Miroul, eredj utána! Jacotte addig e házat el nem hagyhatja, míg ügyünket el nem intéztük.

Mire Jacotte remegni kezdett féltében, mint a nyárfalevél, s zokszó és tiltakozás nélkül tűrte az ajtótól a plébános oratóriumáig, hogy szolgám ölelgesse-tapogassa.

- Ó, uram - mondta később nekem Miroul nagy arcátlanul -, ha elegendő időm s alkalmam lett volna,

úgy megreformálhattam volna e némbert, ahogy kedvem tartotta. Mindent megtett volna, hogy kegyeimbe férközzék, mivel attól félt: őt is elintézem, minekutána csirkefogó gazdáját megöltük.

Fent említett csirkefogó roppant alázatosan somfordált be, akarom mondani: jelent meg törvényszékem előtt a teremben, hol hárman vártuk, kezünket kardunk markolatán nyugtatva, s hátunkat a kandalló tűzénél melengetve. Az igazat megvallva Fröhlich nem annyira az ajtót leste, mint inkább azt a sült libát s vörösborral teli kancsót az asztal közepén, mely házigazdánkra várt. Vonyogó rendes szokása volt esténként e kisdud vacsorát bekebelezni, mielőtt puha ágyacskájába bújt volna, lévén emberünk legalább oly falánk, mint az én svájcim, s ha Maligounak hihetek, ki a maga bőrén tapasztalta, hasonlóképp telhetetlen a paráználkodásban is, amit egyébiránt elárult lilászvörös képe és orra, mely oly nagy volt, hogy szinte ráborult vastag, életveg ajkára. Szeme ellenben roppant kicsinyre sikeredett, bár ravaszul csillogott, homloka alacsony volt, úgyhogy azt gondoltam: Vonyogónak éppen csak annyi esze van, amennyi vágyai kielégítéséhez kell, de nincs benne mákszemnyi tudás avagy jószág sem, mert igazán nem volt jó ember, akármennyire igyekezett is annak mutatkozni.

Amint Vonyogó belépett, Giacomi becsukta mögötte az ajtót és nekivetette hátát. Vonyogó belesápadt volna az ijedelembe, ha vérmes arcszíne nem teszi ezt lehetetlenné, hanem a szeme úgy futkározott ide-oda gödrében, mint riadt kis állat, s vastag ajka remegett, mint a kocsonya.

- Ó, reverendissime orvosdoktor úr - hebegte végül elcsukló hangon, el-elakadva s kis híján földig hajolt előttem. - Határtalan megtiszteltetés nekem...

- De nekem nem! - szakítottam félbe gorombán és zord képpel. - Ha rajtad múlt volna, rég lefejeztek volna.

- Jaj, nem, uraság! - fordította oc nyelvre a szót Vonyogó. - E hamis vallomásra Malvézie ura kényszerített, ádámcsutkámnak szegezve kardja hegyét.

- Csakhogy te ott is elismételted e vallomást, hitszegő, ahol nem fenyegetett többé kard: a püspökségen.

- Boldogságos Szűzanyám - sopánkodott Vonyogó. - Hogy szállhattam volna szembe a püspök úrral, ki ezt kívánta tőlem?

- Hallottátok ezt, barátaim? - kiáltottam franciául. - Be ocsmány törbe akartak itt egyesek csinálni!

Amire mindhárman rábólintottak, igen komoly képpel, Fröhlichet sem kivéve, holott ő egy árva kukkot sem értett az egészből, minthogy oc nyelven folyt a szó a pap és közötttem, és az én svájcim közben egy percre le nem vette szemét a sült libáról.

- Ülj ide e zsámolyra, plébános, az asztal végébe, s te, Jacotte, fuss gazdád írókészségéért, de szaporán, komámasszony, szaporán ám! Miroul, árnyként kövesd őt...

Miroul úgy is követte, csakhogy ennek az árnyéknak keze volt ám, s ez a kéz még jócskán elidőzött volna Jacotte bájjain, ha Miroul nem tartott volna haragomtól. Vonyogó kárvallott képpel figyelte, mint lapogatják szeme láttára az ő culáját, de mukkanni sem mert.

Amikor előkerült az írószerszám, megkérdeztem:

- Írni tudsz-e, plébános?

- Hogyne tudnék - szegte föl önérzetesen a fejét Vonyogó.

- Latinul is?

- Azt, sajna, nem - rázta meg a fejét. - Latinul misézek és imádkozom, de nem szoktam latinul írni.

- Akkor tollba mondom neked a textust.

Csakhogy ezt mégsem tehettem, lévén papunk ortográfiája bűnösen rossz. Tehát saját kezűleg írtam meg mindkét igazolást, az egyiket Samson nevére, a másikat a magaméra, s Vonyogó engedelmesen lemásolta mindkettőt. Nagy igyekezetében még az izzadság is kiverte (húsos orrán csak úgy patakozott a verejték), hanem a miséről szóló passzusnál mégis megkötötte magát.

- Uram - mondta franciául, talán, hogy Jacotte ne értse -, ez nem igaz. Kegyelmed nem hallgat misét s nemes fivére még úgy sem.

- Most vasárnap mindketten misét hallgatunk majd Mespechben.

- De csak egyszer - tiltakozott Vonyogó szűkülve, hogy kénytelen nekem ellentmondani.

- Azt nem is mondja ez az írás, hogy rendszeresen hallgatunk misét.

- Ez igaz - bólintott Vonyogó, ki a latin írást csak feliben-harmadában értette.

- Jacotte - mondtam oc nyelven, amint papunk végzett penzumával -, szükség esetén te leszel a tanúnk rá, hogy a plébános úr fentieket önként és magamagától írta, nem fenyegetésre avagy ijesztgetésre, és nem is azért, mintha megvesztegettem volna.

- Igenis - bólintott Jacotte.

- Fogd e két solt, Jacotte, a kiállt kellemetlenségért - mondtam, erszényembe nyúlva.

- Köszönöm, uram, hisz nem történt semmi - felelte Jacotte, szemrehányó pillantást vetve Miroulra, kinek keze akkor is éppen a csípejét markolászta. E csípő volt olyan széles, mint Jacotte válla, s húsa egy szikrával sem kevésbé kemény, mint kebléé, hasa ellenben szinte semmi, minthogy ő - gazdájától eltérően - nem ivott, akár a kefekötő, hanem látástól vakulásig keményen dolgozott, sőt, a szóbeszéd szerint, éjszaka is folytatta a munkát, hanem ezt már saját gyönyörűségére.

- Plébános úr - sülyesztettem el zekém zsebe mélyére a két írást -, most, hogy leírtad ide a szintiszta valóságot, jóvátetted kikényszerített hazugságaidat.

- Nagy örömömre szolgálna, uram - rebegte Vonyogó, iménti nagy munkájától csapzottan, de

torokszorulása immár nyilván elmúlt, mert a hangja erősebben és tisztábban csengett -, ha nem neheztelne túlságosan rám, s kedves apjaura sem, szerencsétlen tanúvallomásaim miatt.

Mivel nem tartottam kíváncsúnak, hogy túlságosan megnyugodjék, felpattantam, hátat fordítottam a papnak, s miközben csizmámat a kandalló pattogó tűzénél melengettem, azon merengtem: lám, ez a fickó korántsem takarékoskodik úgy a fával, mint a testvériség, hiszen hívei feltöltik fásszínét tüzelővel, pincéjét borral, füstölőkamráját hússal, ládáját lúddal. Mert nem akadt az egész plébániaközségben, sem itt, sem Taniésben egyetlen olyan juh a nyájban, ki azonfelül, hogy évente lenyírták róla a papi dézsmát, ne nyírta volna meg hónapról hónapra önmagát; ha esett, ha fújt, hogy lekipásztorát táplálja. Úgyhogy egy-két miatyánk fejében úgy élt ez az álnok pap, mint hal a vízben. Hátát a tűz melengette, hasát a pecsenye, ágyát Jacotte, s a dolgot jobban fontolóra véve, ráébredtem - s éppen nem örömmel -, hogy magam is kénytelen leszek megkenni a markát, lévén az ipse itt a sarlat-i püspökség szeme-füle. Hetente egyszer belátogatott valamelyik paraszt szekerén avagy öszvére hátán a püspökségre, úgyhogy vigyáznom kellett, nehogy élőszóval lerontsa latin attesztációim hitelét.

- Úgy hallottam, plébános uram, hogy a marcuays-i templom Boldogságos Szűz szobráról immár teljesen lekopott a festék a hozzá fohászzkodó hívek kezének érintése nyomán.

- Ez, fájdalom, igaz! - sóhajtott nagyot Vonyogó, de közben csak úgy ragyogott a képe -, ám a plébániának nincs elég pénze újraaranyoztatni a szobrot.

- Íme, egy tiszta és nyíretlen aranypénz - tettem az asztalra egy aranyat -, hadd kapja vissza a szobor régi fényét. Ez adományom maradjon titok - hártottam el egy kézlegyintéssel Vonyogó hálálkodását - itt, Marcuays-ban és Taniésben, de tudjanak róla azon a bizonyos helyen, Sarlat-ban, hol, remélem, jobb szemmel néznek majd eztán ama nemesúrra, kinek életét maga a király és Anjou hercege oltalmazta volt meg az ismeretes katasztrófa közepette...

- Uram - hajolt meg mélyen Vonyogó előttem -, szentül hiszem: úgy leszen, amint kívánja, s evégből nem fogom kímélni erőimet.

A kellemetes paplaktól kilépve kegyetlenül fújt szemünkbe a szél. Az idő közben jóval hidegebbre fordult, s inkább havazást ígért immár, semmint esőt.

- Uram, uram - léptetett mellém Miroul, mialatt Giacomi és Fröhlich mögöttünk kocogtak, s a lópatkók különös zajt vertek a köves úton, az éjszaka csendjében. - Nem kárhozatos dolog-e pénzt áldoznunk egy pápista bálvány újraaranyozására?

- Miroul, mindössze egy aranyam bánta. A testvériség egykor ötszáz aranyat szurkolt le a püspökség megnyerésére, lévén az Fontenac pártján.

- De egy bálványra, uram!

- Ej, Miroul, nem az bálványozza, aki bearanyozza!

- Másokat mégis ő készítet bálványimádásra!

- Ugyan, Miroul, mi közünk hozzá, ha derék falvaink lakosai egy szobor lábát-kezét csókolgatják! Inkább veszítse el Samson az ő Gertrude-jét s én az én Angelinámat egy marok fára kent festék miatt? Egyébként is könnyű neked, Miroul.

- Nekem, uram?

- Neked, bizony, ki szerencsédre egy hugenotta leányt szeretsz, és bármikor nőül veheted effajta kerülő utak s ravaszkodások nélkül.

S e szóra pirulni láthattam volna Miroult, ha nem lett volna éjszaka és sötét. Szolgám imádta ugyan az ő szűz Florine-ját, irántam való szeretetből mégis esküvel fogadta: addig nem veszi el, míg nem vezethetem magam is oltárhoz Angelinát.

Időközben Quéribus barátom, kiről ország-világ tudta: Anjou herceg kegyencei között is a legelső, elhíresztelte rólam vidékszeret, hogy gazdája engem is igen kedvel - ami nem is volt egészen hazugság, hisz a herceg kétszáz aranyat adományozott nekem saját pénzéből -, meg azt is, hogy a herceg mentett meg az augusztus 24-i mészárlás alkalmával, ami már hazugság volt, noha kegyes hazugság, s ezt én magam is megerősítettem, ahol csak tudtam, mivel nincs hatásosabb oltalom a hercegi kegyenél, ha az csupán feltételezett is.

De hiába egyengette el óvatos magatartásunk - az enyém csakúgy, mint a testvériségé - olyan jól Sarlat-vidéken a dolgunkat, hogy biztonságunk miatt immár nem kellett aggódnunk, arra jóformán a legcsekélyebb reményünk sem lehetett, hogy a püspök hozzájáruljon Diane és egy eretnek nászához, hacsak a vőlegény át nem tér, amit Francois bizonyít meg is cselekedett volna s talán apám hozzájárulását is elnyerhette volna hozzá, ha nem függött volna fenyegetően a fejük felett Sauveterre hajthatatlan szigora.

Nem mintha az ország minden püspöke oly kérlelhetetlen lett volna Szent Bertalan óta, mint a mienk. Voltak olyanok is, akik sokkal inkább tekintettel voltak a családokra, családi kötelékekre, sőt egyenesen azt állították: az egyháznak hasznára van, ha egy hugenotta pápista nőt vesz feleségül, csak azt kell kikötni, hogy a gyermekeket anyjuk saját hitében nevelje fel, hisz akkor a hugenotta férjjel együtt hal ki, utódlás reménye nélkül, vallása. Ez, mondták, az eretnekség kiirtásának oly módszere, mely nem okoz fájdalmat s zavart, hanem lassan ér célzt szelíd eszközök alkalmazásával, az asszonyok által.

Nem, nem volt Franciaország minden papja oly gögös és ádáz, mint a mi sarlat-i püspökünk, szó se róla, hisz másként Gertrude sem remélhette volna, hogy normandiai plébánosa engedékenysége hála, hozzámehet Samsonhoz, mindössze a Vonyogó kiizzadta latin írás árán, melyet siettem a hölgynek átnyújtani, mihelyt felugrottam meleg és világos szobájába, a két keble közé csúsztatta az iratot, hol az

bizonyára puhább fészekre lelt, mint szél tépázta, hólepte zekém zsebében, melyről lassan olvadozni kezdtek a hópelyhek.

- Ó, én jóságos fivérem! Be derék, be jólelkű, be adakozó is kegyelmed! - kiáltotta Gertrude, ki azt sem tudta, mit szóljon, hová legyen nagy boldogságában. S örömeiben a nyakamba ugrott, szorosan magához ölelt, és csókokkal borította el mindkét orcámat.

- Miroul - szóltam oda a vállam fölött kedves szolgáltnak, kinek barna szeme igen nekividámódott, míg bennünket lesett (noha a kék most is hideg maradt) -, eredj, mondd meg apámnak, havazik, és kérd engedelmét, hogy a nagyterem mindkét kandallójába befűthessél (a két kandalló szemközt volt egymással), mivel farkasordító hideg van.

- Futok, uram - felelte Miroul, ki igen megörült megbízatásomnak, lévén a nagyterem szomszédos a konyhával, hol Florine (a hugenotta szőkeség, kit Szent Bertalankor megmentett volt) Maligounak segédkezett a vacsorafőzésnél. Maligou nő volt Gavachette-nek, az én kis kígyómnak az édesanyja, amit ránézvést alig hihetett el az ember, amilyen hasas-tőgyes, nagy seggű nőszemély volt, s akkortájt éppen olyan nyögdecslő is, mint ellő tehén, mivel immár három napja erős hasmenés kínozza.

Kopogtak. Ezúttal Zara hajlandónak mutatkozott kenceficés kezével ajtót nyitni, s belépett Quéribus báró, még jobban behavazva, mint én voltam az imént, mivel ő Puymarrintól nyargalt idáig, hogy velünk vacsorázzék. Fáradt volt, de a ruhája pompás; arca igen szép metszésű, s mosolya tavaszában volt valami oly elragadóan ifjú, hogy az ember kénytelen volt szeretni őt, magahittsége ellenére. Mert az én Quéribusom, vérbeli kislavaghoz illően, szemérmetlenül páváskodott, karcsú derekát kihúzva, lábát megfeszítve, kezét csípőre téve.

- Lelkemre! - kurjantotta. - Oly sűrű a hóesés, hogy egybefolyik út és szántóföld! S bele kell halni, oly metsző a hideg. Hölgym, lábainál heverek - de valójában beérte azzal, hogy kezét csókoljon Gertrudenek, így adván tudtomra: nem felejtette el, mire kértem. Engem ezzel szemben úgy keblére szorított, hogy majd megfojtott.

- Ūrnöm, a báró jobban kedveli Siorac urat, mint bennünket! - szólt Zara, ki ugyan fennen hirdette, hogy gyűlöli a férfinemet, mindazonáltal le nem vette rólunk a szemét. - És lám, úgy hasonlítanak egymásra, mint az ikrek. A báró úr úgy érezheti, tükörbe pillant, ahányszor Siorac úrra néz. Azért is kedveli őt jobban minálunk!

- Mit nem mondasz, Zara - perdült hátra a sarkán Quéribus, s derékon kapva Zarát, magához ölelte. - Hogy hiheted, hogy valaha is elfelejtenélek, szép Zara, vagy hogy megfogytokznék szeretetem irántad és szépséges űrnőd iránt? Krisztus őt sebére, bele kell halni! - E szavaknál hangja felsiklott a legmagasabb regiszterbe, s szakasztott úgy hangzott a káromkodás, mint IX. Károlyé labdajáték közben. Ezt csakis a testvériség fülétől illő távolságban engedte meg magának, őket ugyancsak respektálta.

- Ha csakugyan szeret, báró, nem halogtatja tovább elutazásunkat - szólt Gertrude.

- Ó, ha ennyire fontos kegyednek a dolog - kacsintott rá Quéribus -, igazán nem tétlenkedhetem itt tovább. Azonban mégsem fúvathatok indulót november 15-e előtt.

- November 15-e előtt - jajdult fel Gertrude, s Zara ugyanolyan fájdalmas hangon utánamondta:

- November 15-e előtt!

- Be messze van az a nap, uram - sóhajtott Gertrude. - S be bosszantó és csüggesztő lesz kívárnom!

- Hölgym - bókolt Quéribus -, bármennyire szeretném is lekötelezni kegyedet, előbb nem mehetek. Unokafivérem, Puymartin nagy összejövetelt rendez kastélyában az én tiszteletemre november 10-én, s feltett szándékom kedvemre kimulatni ott magam; úgyhogy ez este fáradalmait nem heverhetem ki november 15-e előtt.

- Mit hallok? Multság lesz! - Gertrude arca felragyogott s arckifejezése a macskáéhoz vált hasonlatossá, amikor az felfigyelve hegyezni kezdi fülecskéit. - Nagy multság 10-én. Tánc is lesz? És vajon kapok meghívót?

- Mi sem természetesebb, hölgym - hajtott ismét fejet Quéribus. - Valamint leendő férjeura, kedves fivére, Pierre, továbbá Catherine, Francois és Mespech két gazdája.

- Hát én? - riadt meg Zara.

- Az magától értetődik - felelte Quéribus, amennyire megfigyelhettem, enyhe gúnnyal. - Hogyan is foszthatnám meg a mi nagy rangú űrnőnket udvarhölgyétől? - tette hozzá, kissé maliciózus mosollyal; mert a lelke mélyén nem tartotta Gertrude-öt magas rangúnak, lévén nemessége csupán hivatalnoki, Quéribusé ellenben vérbeli.

- Aj! - Gertrude felugrott, szobaleányához futott s átölelte. - Hallottad, Zara? Multság lesz! Nagy vigalom! 10-én. A sarlat-i nemesség részvételével. A Puymartin-kastélyban.

Egészen úgy festett (Quéribus szavajárásával élve), mintha Zara nem hallotta volna meg a hírt, űrnője tehát még vagy kétszer elismételte neki. Gertrude valósággal bolondja volt a multságoknak. Nyomban el is feledte, mennyire sietett volna még az imént Normandiába, fivérémmel házasságot kötni.

E percben toppant be a szobába feledékenységeinek fent mondott tárgya, egy nem éppen étvágygerjesztő, zöld folyadékkal teli üvegcsét emelve magasra jobb kezében, melyre ő maga valósággal szerelmes pillantásokat vetett, úgyhogy a jelek szerint észre sem vette a jelenlevőket, Gertrude-öt sem kivéve, noha egyenesen feléje tartott, mint vas a mágnes felé, szeme segítségét egy pillanatra sem véve igénybe.

- Barátném - mondta lágy hangon, ártatlan pillantással, úgyhogy arckifejezése e percben csakugyan a megszólalásig hasonlított egy templomi szentképre -, őt teljes órámba került ez orvosság elkészítése - s itt még magasabbra emelte a zöld üveget - tizenkét elementumból, melyeket részint besűrítettem, részint szublimáltam, avagy porrá zúztam. Alkalmatos arányban vegyítvén őket, oly italt állítottam elő, mely hitem szerint képes elmulasztani a Maligou nőt gyötrő hasmenést.

Mire Quéribus nevetésre fakadt, de mint igazi kislavaghoz illik, sebtén félrefordult s száját eltakarta tenyerével.

- Ne merjen nevetni, báró úr! - intette le Gertrude. - Nem apostoli könyörületre vall-e, hogy Istennek ez az angyala öt hosszú órán át dolgozott egy egyszerű szolgáló baja kikúrálása végett?

Majd Samson felé fordulva igen logikátlanul, de nem kevésbé ingerült hangon rászólt:

- Nem szégyelli magát, Samson? Egy egész délutánra magamra hagyott, csak hogy ezt a szörnyű lötytöt elkészítse! Zara, vedd el tőle és tedd az asztalra az üvegcsét.

- Nem tehetem, asszonyom, csak az imént kentem be ujjaimat - jelentette ki Zara, s én elámultan tapasztaltam, hogy akad szolgáló, ki kora reggeltől késő estig semmihez nem nyúlhat, lévén a keze oly átkozottul finom.

- Kegyelmes ég, Zara! Akkor legalább fuss és hozd el Samson gallérját a szobájából - felelte Gertrude, ki még haragjában is hajlandó volt bármit elnézni Zarának, ahogy ő nevezte: társalkodónőjének.

Zara ezúttal engedelmeskedett, ámbár igen kedve ellenére és méltatlankodva; nem volt ínyére kilépni a meleg szobából a hideg folyosóra.

- Ide jöjjön, mihaszna daliám - Gertrude kézen fogta Samsont s leültette arra a zsámolyra, mely kivilágított tükrével volt átellenes, s nyomban nekilátott borlelkével letisztogatni Samson ujjait.

Belekaroltam Quéribusbe, illendőképpen elkészöntünk, s magára hagytuk e foglalatosság közben a szép hölgyet, nem lévén cseppnyi kétségünk sem afelől, hogy jó végre viszi majd, annál is kevésbé, mert időközben visszaérkezett magas sarkain tipegve Zara Samson gallérjával, hogy majd ráadják, minekutána szépen begombolták zekéjét.

A kis csigalépcső, melyen lefutottunk, jéghidegnek tetszett, mintha a szél képes lett volna áthatolni a kerek köveken, melyekből épült. Be megnyugtató volt ehhez képest a nagyteremben, mihelyt oda beléptünk és betettük magunk mögött az ajtót, a két kandallóban magasra csapó, messzire világító lángok látványa.

Emberek már a helyükön ültek, az asztal alsó végén, sapkájukat fenekük alá gyűrve, tiszta kézzel, némán. Sauveterre és Siorac ellenben fel-alá járkált a teremben, nem párhuzamosan, hanem ellentett irányban. S ha ingajaratuk közben középen összetalálkoztak, röptében váltottak egy-két szót. Sauveterre, mint rendesen, most is ügyelt rá, hogy ne lépjen a nagy kőkockákat elválasztó vonalra, ami arra készítette, hogy hol nagyot lépjen, hol kicsit, s ez nem könnyű annak, aki, mint ő is, sántított, ama seb következtében, melyet huszonhét esztendővel korábban szerzett a ceresolei csatában.

- Ej, a kutya meg a mája - mormolta (és e kutyán meg a máján kívül soha nem hagyta el más szitok az ajkát) -, micsoda esztelen költekezés! Két tűz egy teremben.

- Nem evégett épült-e ide két kandalló? - vágta rá apám, ki éppen találkozott vele. - Mindegyik felfűti a maga fél termét.

- De két tűz ott, ahol egy nélkül is jól meglettünk volna!

- Mi talán igen - felelte rá apám, útját folytatva, tehát immár háttal Sauveterre-nek -, de nem a hölgyek, kiknek csecse félig póre.

S szentül hiszem, e szavakat ingerlésképpen mondta, egyenesen fivére bosszantására szánva.

- A dögvész csapjon e drágálatos csecsekbe! - dünnyögte Sauveterre, merőn a padlóra szegezve szemét járás közben. - Miért nem fedik be gypájával, fánkat kímélendő?

- Az ugyan kár lenne! - jegyezte meg halkán apám, a terem másik végén.

Hanem Sauveterre-nek jó volt a füle.

- Ha így folytatjuk, egy évre sem lesz elegendő a készletünk - fordult sarkon s indult ismét Siorac irányába.

- Ugyan, ugyan, fivérem, annyi fa van a halomban, hogy két télre elég.

- De nem, ha a tél olyan kemény, mint az idei - vélte a bácsi. - Kérdezze csak meg fivérem Faujanette-et, mint vélekszik (ő is Faujanette-nek ejtette e nevet, mint valamennyien, perigord-i módra).

- Faujanet - fordult apám az asztal alsó vége felé, szemöldökét kérdőn felvonva -, mit tudsz a közelítő télről?

Faujanet, aki szakasztott olyan sötét bőrű volt és sánta, mint Sauveterre (azért is kedvelték annyira egymást), felállt. De mielőtt szóra nyitotta volna a száját, kézébe fogta sapkáját, melyet eladdig feneke és a zsámoly között melengetett, amelyen ült, és gyűrögetni kezdte érdes markában, hogy kinek-kinek tudtára adja: hajadonfótt szól az urakhoz.

- Uram - mondta Faujanet -, ma reggel, míg geaunes-i dombunkat egyengettem, odúra bukkantam. Ni, egy nyúl, gondoltam s ástam, ástam. De nem, mormota volt. És jó féltőnyire ásta be magát! Amiből világos: a tél korán jön be az idén, kemény lesz és a hó is sokáig kitart majd.

E jóslatot, mely maga volt a bizonyosság, hisz ugyan ki merné kétségbe vonni a mormota bölcsességét, ki mély vermet ás, hogy melegben teleljen, ugyancsak megnyúlt képpel hallgatták a jelenlevők. Apám figyelmét ez nem kerülte el, s hogy felvidítsa a mieinket, tréfára fordította a szót:

- Cand avec fred, cul tenel lo tiol estech - mondta oc nyelven.

Mire kitört az általános nevetés, és közben elérzékenyülten pislogtak urukra, mintegy hálából, amiért olyan közmondással örvendeztette meg őket, amelyet még gyerekkorával tanultak meg.

- Az uraság engedelmeivel - felelte Faujanet, és senki nem vitatta volna el tőle a válaszadás jogát, hisz ő lelt rá a mormotára -, annada de neu, fe de gentilome, annada d'abortde.

Amire még zajosabb lett a nevetés, s nem a közmondás vigasztaló tartalma adott rá okot, hanem az, hogy Faujanet, a mi kádárunk, nem álltál nemesi szavára hivatkozni, s mi több, olyasvalakivel szemben, aki báró. No meg az is jólesett embereinknek, hogy kissé kinevethetik Faujanet-t, hisz tudni való volt: egész télen ez esettel fog kérkedni, különösen, ha a jóslata is beválik.

Ám hirtelen elült a nevetés, s ki-ki felpattant helyéről Gertrude de Luc úrhölgy tiszteletére, aki belépett mint erre Siorac jó előre megkérte volt őket. Az úrnő maga elé engedte Zarát és Samsont. Samson állig gombolkozva, gallérban, gyönyörűen megfésült rézszín fűrtjeivel a két, sokágú gyertyatartót hozta, melyek várbirtokunk szerény vagyonát emésztették fel. Zara mindössze ajtót nyitott úrnőjének; ezt ugyanis megtehetette finom keze beszennyezése nélkül is.

Az igazat megvallva embereinknek nem is került különös erőfeszítésükbe a tiszteletteljes némaság, annyira elkápráztatta őket a normandiai hölgy székesége és pompás ruhája. A legöregebbeket édesanyámra, az ő ékszerreire és cicomáira emlékeztette, annyira, hogy mondogatták is, ha Sauveterre nem volt hallóközben: hiába fogy el sokkal több hús, fa és gyertya, a várkastély vidámabbnak tetszik, mióta a hölgyek itt időznek, s dajkám, Barberine - ki megmaradt hithű pápistának a reform máza alatt is - még hozzátette, hogy Gertrude "oly szép és jó, mint Szűz Mária", és igen nagy kár és baj, hogy az uraság nem keres és vesz feleségül holmi hozzáillő szép asszonyt környékünkön, mert Mespech akkor nyerné vissza igazi fényét, ha bárónéja is volna, s a szép hajlék éppúgy rászorul a gazdasszonyra, mint vak a botjára.

A nagytermet mindaddig csupán a két kandalló lángjai világították be, ám amint az én dali Samsonom belépett a pazar gyertyatartókkal, apám észrevett bennünket, Quéribust és engem. Addig az árnyékban rejtőztünk, hogy meg ne zavarjuk a testvériség ingázó-perlekedő jövés-menését. Amint meglátott, nyájas mosoly ült ki ajkára, s minekutána igen illemtudóan a hölgyek kezére hajtotta bajszeit (tudni való, miféle pillantások kíséretében), hozzánk sietett az ő fürge és ruganyos lépteivel, szívélyesen megölelt, mivel igen megszerette Quéribust, akármennyire pompakedvelő kislovag volt is. S Quéribus is viszonzta szeretetét. Tüstént meg is hívta, Puymartin nevében, Sauveterre-rel egyetemben a november 10-i mulatságra, s egyszersmind közölte: 15-én utaznak. Időközben Sauveterre is köszöntötte a hölgyeket. Mélyen és szögletesen meghajolt előttük, tisztes távolban maradva, mintha a lelke üdvét féltene a véteknek e szépen festett-felékesített edényeitől. Asztalhoz ültünk. Hanem akkor egyszerre homlokára csapott Samson, minekutána gyertyatartóit lerakta az asztalra. "Ó, én bolond!" - kiáltotta, és sürgősen felszalajtott Gertrude szobájába Miroult a zöldes üvegcséért, amelyet otffelejtett afeletti gyönyörűségében, hogy szerelmese és Zara sürgölődnek szobaleányként körülötte.

Szolgám egy pillanat alatt végére járt dolgának. Még gyertyát sem vitt magával. Ő a sötétben is látott, mint a macska, amelyre máskülönben hajlékony Fürgeségével is emlékeztetett. Amit igazán nem mondhatunk el Maligou nenőről, aki a konyha irányából tűnt éppen fel a levesestállal. Aprókat lépett, s minden lépésére úgy rengett-remegett egész teste, mint a kocsonya, lévén annál zsírosabb, minél távolabb esett csontjától. Samson átadta neki a zöldes kotyvalékot, mihelyt a levesestál az asztalra került, s elmagyarázta neki, hogy s mint használja. Maligou nem győzött hálálkodni s áldani a szép uraságot jó orvosszeréért, de nem gyógyult meg tőle, sőt baja egyre rosszabbodott az elkövetkezendő napokban, s csak akkor állt el hasmenése, amikor azt a diólevél- és gyökérfőzetet kezdte reggel-este inni, amelyet Barberine szokott volt odahaza hasmenéses teheneinek adni. Embereink mindazonáltal igen nagy becsben tartották Samson üvegcséit és fioláit, egyiküknek sem jutott volna eszébe kudarcán nevetni, sőt Barberine egyenesen úgy nyilatkozott: a szer tudományosabb volt, hogysem egy egyszerű szolgáló hasznát vehette volna.

Apám az asztal felső végén ült (gondolom, azért neveztük felsőnek, mert általában az ott ülő derekát melengette a tűz, ma azonban az alsó vég sem szolgált rá nevére, hisz a másik kandallóban is vígan csapdostak a lángok, derék Barberine-em széles háta mögött). Apám jobbán természetesen Mespech másik ura ült, balján Gertrude de Luc úrhölgy.

- Hallotta-e, fivérem, hogy Puymartin meghívott kastélyába - kérdezte franciául Siorac - arra a nagy mulatságra, amelyet e hó 10-én rendez?

- Ühüm - felelte Sauveterre, aki azt tartotta: a multság vigalom s a vigalom kárhozat, ám azt is tudta, nem maradhat onnan távol, hisz ha létrejön Francois és Diane násza, rokonságba keveredünk Puymartinékkal.

- Kegyelmed is hallotta, Francois? - kérdezte cinkos mosollyal apám.

- Hallottam, apám. - Bátyám most nyitotta először és utoljára szolásra száját e vacsora során, mivel ő Luc úrnőt nemcsak szóra, még pillantásra sem méltatta, nem lévén elég előkelő a szemében, Zaráról nem is szólva, ki még csak nemesi születésű sem volt, olyan büszke és gőgös lett bátyám a kettős bárói korona miatt, mely egykor fejére száll majd. No meg egyébként: kihez is szólt volna? Én csak másodszülött voltam, Samson fattyú, én orvos, ő patikus. Jelen volt ugyan Quéribus is, de ő csakis a testvériségre figyelt, no meg a hölgyekre, kiknek rangjával a legkevésbé sem törődött, akármilyen büszke volt is máskülönben a magáéra, hanem csakis avval, hogy vannak és szebbé teszik világunkat.

- Úgy látom - fordította oc nyelvre a szót Siorac, élvén az alkalommal, minthogy Gertrude figyelmét

éppen Quéribus kötötte le -, fivéremet inkább csak bosszantja s bántja e mulatság gondolata.

- És nemcsak az - Sauveterre pillantása körbejárt a gyertyatartókon s a két kandallón. - Nem hallgathatom el fivérem előtt, mennyire nincs ínyemre dolgaink jelen folyása. Akármerre nézek, mindenütt csak pazarlást és pazarlást látok. Non ego mendosus ausi defendere mores.

- Nos, akkor örvendezzen fivérem együtt az örvendezőkkel - citálta apám az újtestamentumot. - Két pápista hölgyvendégünk 15-én távozik jelen levő barátunkkal egyetemben.

Mire Quéribus, ki értett valamelyest okcitánul (hiszen uradalma Carcassonne-ban feküdt), apámra pillantott, majd rám, s futólag elmosolyodott, de rögtön visszatért Gertrude-höz, és tovább udvariaskodott és bájolgott vele.

- Be vigasztaló hír! - sóhajtott nagyot Sauveterre. Nulla fere causa est in qua non femina litem moverit. Amiképpen kettőnk között is, fivérem, az elmúlt hosszú hónapban. S civakodásunk oka nem annyira a gyertyákban s tüzelőben keresendő, inkább a falainkat átítató odor di feminá-ban.

- Hisz azt korábban is szagolgatnia kellett már fivéremnek, elvégre itt van Catherine meg a szobaleányai. Nem?

- Ő nem hajtotta igájába fivéremet.

- Ő - vált egyszerre komollyá apám arckifejezése -, kegyelmed itt fontos pontot érint, mely mindig elképesztett engem. Mert az megeshet, hogy valaki ne szeresse a nőket. De nemigen eshet meg, hogy aki szereti őket, ne vigye olykor túlságba szeretetét.

E mondás oly híven festi Jean de Siorac természetét (és az enyémet), hogy mind a mai napig megőriztem emlékezetemben, s azt is, milyen arcot vágott apám, míg kimondta, és Sauveterre, míg meghallgatta. Ő persze jobb néven vett volna oly beszédet, melyben a természet nem kerekedik a virtus fölébe. Ám az adott percben oly boldoggá tette szerető és féltékeny lelkét a mi csinos madárkánk közeli kiröppenésének híre, hogy nem kötözködött tovább Siorackal. Szegény Sauveterre! Ugyancsak nagyot kellett csalódnia, mint alább majd elbeszélem.

Kishúgom, Catherine, kinek odor di feminája nem csiklandozta apám orrát, hogy nagybácsikámat idézzem, nem volt már olyan kicsi, mint mondogatni szoktam, hanem tetőtől talpig felnőtt nő, karcsú, mégis kellemetesen gömbölyded itt-ott, szeme, akár a csillag, arcára hibátlanul szép. Nem festette magát, és ékszerszem sem viselt a nyakláncon kívül, amelyet tőlem kapott volt, Gavachette aranygyűrűjét ellensúlyozandó. Némán hallgatta végig a fentebb elbeszélteket, azzal az álszent nyugalommal, melyre leányainkat piciny koruktól fogva rákapatják. De én, aki jól ismertem őt, tudtam, nemigen bántódik a hölgyek elutazásán, ha úgy mutatja is, noha szívesen elcsevegett velük olykor szobájuk rejtékén, s ilyenkor magára próbálta ruháikat s el-eljátszogatott kendőzőszereikkel. Mindazonáltal úgy vélte, hogy apám, akit imádozott, a kelleténél több figyelmet fordít rájuk, ahelyett hogy csak és csupán rá figyelne, mert anyánk halála óta Catherine a lelke mélyén magát tartotta a kastély úrnőjének, legalább férjhezmenetelig, ámbár ez utóbbiban nemigen hitt. Sokszor számba vette s elősorolta Barberine-nel a környékünkön számba jöhető kéréket, de egyetlen nemesúrfit sem talált köztük, ki eléggé megnyerte volna a tetszését ahhoz, hogy megpróbálja karmai közé kaparintani.

Mert igenis voltak karmai, és a nyelvét is jól felvágta. Velünk, fivéreivel, hihetetlenül büszke volt és kihívó, magázott, örökösen pirongatott vagy pörölt velünk, nem tűrte, hogy megcsókoljuk vagy megöleljük, szigorúan "bátyámuramozott", és elég volt egy ingerkedő szó, hogy hátat fordítson nekünk, bosszúsan körbependerítve abronccsszoknyáját. Nagy és féltékeny szeretettel csüngött rajtunk, fiverein, mármint rajtam és Samsonon - Francois-ra soha rá sem nézett -, ámbár igyekezett szeretetét titkolni. Már csak ezért sem kedvelte Gertrude úrnőt, s még kevésbé Gavachette-et, noha együtt cseperedtek fel, lévén mindössze három nap eltéréssel pontosan egyidősek.

A vacsora végeztével - mialatt Miroul, Alazais és Piorine a tűz köré állították székeiket, lévén a könyvtárszoba túlontúl hideg e havas-esős időben, hogysem oda vonulhattak volna át a hölgyek-urak: Catherine félrevont az asztal alsó végén, belém karolt, és azt mondta:

- Úgy hallottam Samsontól, bátyámuram, hogy minekutána ő eltávozik innen Gertrude de Luc úrhölgygel - Zárát szándékosan nem említette, sőt egy ideje pillantására sem méltatta, mert igen felháborítónak tartotta kacérkodását Mespech bárójával -, kegyelmed Bordeaux-ban szándékozik orvosként megtelepedni.

- Csakugyan ezt tervezem - feleltem, kissé bosszankodva azon, hogy Samsonnak eljárt a szája. Catherine ügyesen kicsalogatott belőle mindent, akármilyen hallgatag volt is máskülönben öcsém.

- Hogyhogy Samson előbb értesült e dologról, mint én? - húzta ki karját indulatosan az enyémből, mi több, dühösen megrázta szőke fűrtjeit, s haragjában - mely alighanem tettetett volt - gögösen felszegte a fejét.

- Húgomasszony, megfogadtam-e valaha, hogy mindent elmondok kegyednek? - kérdeztem ingerülten. Bosszantott, hogy mindenáron vétkesnek és bűnbánónak akar látni.

- Nem. De testvéri szeretete rávezethette volna - így ő, orrocskáját felhúzva.

Én azonban kőarccal hallgattam, s látva, hogy nem sikerült térdre kényszerítenie, hirtelen mást gondolt. Újra belém karolt, s rám villantva mosolyát és nefelejcskéi szemét, csókra nyújtotta arcát:

- Annyi baj legyen, Pierre. Megbocsátok. Csókoljon meg.

Engedelmeskedtem, de nem oly tűzzel, ahogy e kedves nem tagjait csókkal szoktam illetni, hanem óvatosan, ugrásra készen, mint meredező bajszú, ide-oda leső macska. Gyanakvóvá tett ez a csalfa kezdet

s a bársony alatt lapuló karmok. S a bal szemem sarkából láttam, Gavachette, ki a közelünkben sündörgött, fülecskáját hegyezve, s fitogtatott buzgalommal törölgette hátunk mögött a nagy asztalt, ő, a világ lustája, ugyancsak nyugtalanul.

- Én Pierre-em - szólt Catherine, minekutána viszonzta csókomat -, ha Bordeaux-ba költözik, szüksége lesz egy asszonyszemélyre mindaddig, míg Angelináját el nem veheti, a házat igazgatni s Miroulnek, Florine-nak parancsot osztani. Miért ne vinne magával engem? Úgy hiszem, jól megbirkóznék e feladattal.

Ha tudtam volna is, mit feleljek ez ajánlatra (melytől a lélegzetem is elállt), nem lett volna időm rá, mert hirtelen közénk furakodott Gavachette. Fekete cigányszemét még sötétebbre színezte a harag.

- Úrnőm - tette két kezét csípejére -, ha Pierre nőt akarna magával vinni Bordeaux-ba, csakis rám eshetne a választása, ki a szeretője vagyok, s oly örömmel kecsegtethetem, melyekkel egy leánytestvér soha.

Catherine hátrahőkölt, s magából kikelve förmedt Gavachette-re:

- Micsoda! Hogy mersz a szavamba vágni, te buta liba? És velem vetélkedni? Kotródj tüstént a konyhába, te kis mocskok! Te varangy! Te vipera! Te baziliszkuszl!

- Úrnőm - bókolt csúfondárosan mélyet Gavachette -, ha százszor kígyó vagyok is, nyoszolyámat egy dali legénnyel osztom meg, kitől meg is fogantam.

- Skorpió! Azt képzeled, ocsmány vétkenél fogva fölém kerekedhetsz?

És hirtelen odalépve, kétszer pofon cserdítette Gavachette-et.

- Jaj, úrnőm! Terhes létemre nem áthat megütni? Ez gázság! - tombolt Gavachette, s hiszem, nyomban vissza is adta volna, amit kapott, ha nem vetem magam nagy hirtelen a két fehérchseléd közé, nem fogom le Gavachette kezét, s Catherine-nak háttal nem állok útját a további csihi-puhinak, noha nagy kedvük lett volna hozzá. Apám látta szorult helyzetemet s a két fúria dühét: felpattant és a segítségemre sietett. Catherine-t a szobájába küldte, Gavachette-et a pitvarba. A leányok engedelmeskedtek, ámbár szinte hallhatóan csikorgatták a fogukat, és szikrát szórt mindkét szempár, a fekete csakúgy, mint a nefelejcskék.

- Mi a manó volt ez? - kérdezte apám, minekutána a két fehérszemély kétfelé távozott nagy szoknyasuhogtatás és himbálás közepette, noha az egyik szoknya közönséges lenvászonból készült, a másik selyembrokátból. - Mi volt e perpatvar oka vagy ürügye?

Halkan elbeszéltem neki a történeteket, miközben ő fel-alá járkált szokott, türelmetlen lépteivel, mert soha nem nyughatott, mindig mozoghatnékja volt és ugrásra készen állt, hiába deresedett már az üstöke. Szálegyenes tartással, kezét csípejére rakva, ruganyosan lépdelt. A hölgyek tiszteletére palackzöld zekében. A zöld volt elhunyt édesanyám színe, s ő mindvégig hű maradt hozzá. E zekét akkor szabatta magának, amikor értem jött Montcalmékhöz 1567-ben, ám oly ritkán öltötte magára az elmúlt öt esztendő alatt, hogy szövete egészen újnak mutatta, de nem a szabása, mely nagyon is elütött a "futó divattól", ahogy ezt Párizsban mondják. Mindazonáltal Mespech bárója igen jól s daliásan festett benne, úgy, ahogy volt.

- Hej, Pierre - kacsintott rám vidáman. - Nem hihető, mint Quéribus barátja mondaná, hogy valaha szűkében legyen otthon fehérchselédeknek. Inkább több lesz ott az elégnél, annyira adakozó a lelke s becézgető a keze. Ezt még édes húga is megérzi, ki éjszakára sem veti le soha a fiamtól kapott láncot. Ami pedig Gavachette-et illeti, ámbár igazán kedvem ellenére van, hogy az én házamban bárki kezét emeljen egy áldott állapotban levő asszonyra, úgy vélem, alaposan rászolgált a kapott pofonokra, hovatovább mindannyiunkkal tűrhetetlenül pimasz ez a leány. Az alacsonyan járó szerelem - karolt belém s vont maga mellé - vajmi kényelmes, de nagy a veszélye, hogy közben megfélemezünk róla: derék szolgálóink is éppúgy Éva leányai, mint gáláns hölgyeink, s ők is szüntelenül azon ügyeskednek, hogy nyakunkba vessék a kantárt, melynél fogva irányíthatnak bennünket.

S nagyot sóhajtott. E sóhajból arra következtettem, Franchou ugyancsak rághatja a máját, mióta kissé megorrolt rá amiatt, hogy Zara betört az ő felségterületére.

- Catherine szakasztott olyan, mint megboldogult édesanyja volt. Forró szeretettel csügg azon, akit a szívébe zárt, de igen gögös a többiekkel s igen hirtelen kezű. Gyeplőt, kantárt végképp nem tűr, nyomban megbokrosodik tőlük, s egyszeriben fékezhetetlenné válik. Nos, fiamuram - nevetett rám apám -, rajta, döntse el, kit visz magával Bordeaux-ba a két hárpia közül: Catherine-t vagy Gavachette-et! Merthogy a kettőt együtt nem viheti, az világos.

- Eddig ez eszembe sem jutott - feleltem -, s nem tudom, mitévő legyek. Catherine torkig van a sík földdel, hol nem lel magához illő gavallért, tehát szívesen élne egy nagyvárosban, s ettől csodát remél, ezt megértem. De nem szívesen fosztanám meg apámat szép arca fényétől - tettem hozzá, rövid habozás után.

- Mely nemigen fényeskedik kegyelmed és Samson távollétében - mosolygott apám. - Catherine ifjabb csődörök után nyerítene, mint amilyeneket vén falaink között talál. Pierre, ha úgy tartja kedve, vigye magával, rám való tekintet nélkül.

- De úgy tartja-e kedvem? Nem tudom - feleltem tétován. - Igaz, nagy és mély testvéri szeretettel csüggök húgomon, mindazonáltal...

- Mindazonáltal? - apám megint elnevette magát. - Ne mondja ki, fiam, mi van mindazonáltal, míg alaposabban meg nem fontolta. Van elég ideje, Samson csak 15-én távozik...

Reggelre sem állt el a havazás, sőt szünetlen, hatalmas pelyhekben s oly sűrűn szakadt a hó, hogy

jóformán a marcuays-i harangtoronyig sem láttam el vívótermünk ablakából. Úgy tetszett, egy rojtos, fehér szőnyeg omlik alá az égből, félig eltakarva a horizontot s eltompítva minden zajt, úgyhogy alig hallottam meg tulajdon kakasaink rekedt kukorítását, s egyáltalán nem a szomszédos kunyhókból ráfelelő kakasokét. Mi több, noha Samson javában gyakorlatozott vívómesterünkkel, Giacomival, úgy éreztem, a szokottnál halkabban csendül zsibbadt, rest fülemből kardjuk csörgése.

Némán álldogált mellettem Miroul s az én nagy, vaskos Fröhlichem, s szájtátva bámulták Giacomit, ki pengéjének egyetlen, észrevehetetlen cikanásával kiütötte öcsém kezéből a kardot, úgy, hogy ő maga mozdulatlanul látszott, s ugyanazon pillanatban már mellbe is döfte, oly gyors mozdulattal, ahogy a vadmadár csőre csap le zsákmányára.

- Ej, Samson, miért hátrál? - kérdezte Giacomit az ő olasz pöszeségével, mely különben bájt kölcsönzött szavainak. - A másik kardot elhárítani a kard dolga. Nem a törzsnek kell takarodót fújnia.

- Eszembe vésem, maestro - felelte Samson, ki a legengedelmesebb növendéke volt Giacominak hármunk közül, de korántsem a legjobb, minthogy természetből fogva lassú volt a felfogása és késedelmesek válaszai.

Annál fürgébbnek látszott mellette a csupa csontbőr Giacomit, hosszú-hosszú lábával-karjával s hallatlanul ügyes és takarékos mozdulataival, hogy látni is csuda volt, mi bizonyosan ér cél, testét alig-alig moccanva. S mennyire szerettem hosszúdad, barna arcát is, melynek minden vonása oly vidáman kunkorodott fölfelé: szeme csücske, szája sarka s még az a pisze orra is. Halálmegvetően bátor férfiú, az udvariasság tüköre, valóságos arany ember, ki pápista létére életét kockáztatta azért, hogy segedelmemre legyen Szent Bertalan véres napjain s éjjelein.

A csörte véget ért, s én félrevontam a maestrót egy ablakfülkébe.

- Giacomit - mondtam -, pirulok, látván, mi szerény uraságokkal gyakorolod művészetedet te, aki a Louvre-ban Sylvie segédje voltál s nagy rangú urak mestere. S ámbár nagyon szeretnék itt tartani - és apám nemkülönben -, a világért nem kívánnám útját állni szerencsédnek...

- Hát ez mi akar lenni? - vont fel a szemöldökét Giacomit.

- Ha netán távozni kívánnál 15-én Quéribusszal és az ő kíséretével...

- Ejnye, fivérem - hördült fel Giacomit, sértődést tettetve. - Fejemre vontam volna rosszallását? Magamra haragítottam? Számúzni kíván kegye elővárosába s környékére?

- Ugyan már, Giacomit! Tudod te jól: Szent Bertalan óta acélkapocs fűzi szívemet szívedhez.

- Fivérem, ne fakadjunk sírva egymás jóságán, bővizű kútként locsolgatva kölcsönös jótéteményeinket. A barátság olyan, mint a hegedű, húrjait nem szabad könnyekig feszítenünk!

S szavait bal kezének egy igen kecses és finom gesztusával zárva le - vérbeli olasz mozdulattal, gondoltam -, távozott, s mentében a vállá fölött szólt könnyedén vissza:

- S hát te, Pierre? - vetett egy pillantást a behavazott ablaktáblára. - Te vajon Mespechben töltöd el a telet?

- Nem én. Szépeink távozása után feltett szándékom Bordeaux-ban megtelepedni, orvosként. Bordeaux szép város, nagy város, és igen jómódú is, hála tengeri kereskedelmének.

- Nos, ha nincs ellenedre, Pierre, én is követlek Bordeaux-ba, háztartásoddal egyetemben. Bizonyára én is találok ott növendékeket, nemcsak te pácienseket.

Hátrapillantva láttam: Fröhlich igen elkámpicsorodik, ámbár szólni nem szólt. Nemigen szerette a mezei munkát, amelyet itt, Mespechben végeznie kellett, de nem mert arra kérni: vigyem őt is magammal Bordeaux-ba, hisz tudta: Miroul el nem hagyom, s nincs elég pénzem két szolgát tartani.

De mielőtt még megvigasztalhattam volna az én derék berni svájciamat, Escorgol dugta be a terem ajtaján hatalmas orrát, domború pocakját s lélegzetvesztve újságolta: egy lovag kér bebocsáttatást kastélyunkba, egy apród kíséretében. S azt állítja: barátom.

A mi Escorgolunkban az volt a különös, hogy ámbár orra hatalmas volt, szaglásával nemigen dicsekedhetett, s noha füle igen kicsiny, messze vidéken az ő hallása volt a legjobb. Azt beszéltek, azt is meghallaná ötven öl távolságról, ha egy kisgyermek meztőláb settenkedne Mespech gyepén. Ezért is tették őt meg kapuőrnek. Egyébiránt látása is igen éles volt, noha szeme úgyszólván egészen eltűnt kövér szemhéja fodrai között.

- A nevét nem mondta meg, Escorgol?

- Nem, uram, nem akarja. Azt mondja, csak kegyelmednek árulhatja el.

- Ismerős legalább a hangja?

- Nem, még a beszéde sem. Oc nyelven szól, de nem idevalósi.

- Hát az arca?

- Nem láthattam. A feje búbjáig beburkolódzott, egy nagy, hólepte köpeny takarja az ipsét.

- Teringettél! - rikkantottam. - Menjünk s derítsünk fényt e rejtélyre!

És már indultam is, Escorgolt megelőzve. Miroul, Fröhlich és Giacomit a sarkamban. Samson is követni akart, de az utolsó pillanatban meggondolta magát, vonzóbb célpontra lelve: a csigalépcső tetején megjelent Gertrude úrnő.

Átsiettem két függőhidunkon. A legkülső falhoz vezető pár lépést már futva tettem meg, s a kapuerőd kémlelőnyílásán kitekintve egy nyakigláb alakot pillantottam meg egy fekete paripa hátán, s csakugyan, a szeme sem igen látszott ki (az ipséről beszélek, nem a lóról) barna kámzsája s köpönyege alól, mely tetőtől talpig beburkolta. Az igazat szólva a szövet, noha valójában barna volt, most fehérnek

tetszett, és a lónak is csak alsótteste feketéllett, úgy behavazta őt is, gazdáját is a hószakadás. A lovat ez láthatóan nem zavarta, annál inkább csinos apródját, ki fájdalmas arccal fújkalta elgémberedett ujjait.

- Ki vagy te, havas cimbora? - kérdeztem a kémlelőnyíláson át.

- Csakugyan Pierre de Siorac szól hozzám e kis rácskapun át? - felelt kérdéssel kérdésemre az ipse, s ámbár hangja fojtottan szólt a kámzsán át, úgy rémlett, ismerős.

- Magam, la.

- Ha így van, legyen átkozott eme júdás. Igazán júdás, mert megfoszt barátom szép arcának látásától.

- Ki vagy te, hogy így beszélhetsz?

- Valaki, aki szeret téged. De szabadíts meg utolsó kétségemtől, s mondd meg: valóban a tiszteletre méltó orvosdoktor, Pierre de Siorac, Mespech bárójának másodszülött fia az, aki hozzám szól?

- Nem hallottad? Az vagyok.

- És nem ismeresz meg, Pierre de Siorac?

- Elfedett arccal nem.

- Hát a hangomról?

- Arról is csak félig-meddig.

- S a vér szava hol marad? - tréfálkozott a látogató.

- A vér szava?

- Hát ha így jobban tetszik: a tej csobogása. Dajkád voltam egykor, Pierre.

- Dajkám? Férfi létedre?

- Hát férfi vagyok én? - kérdezte csúfondárosan s öngúnnal az idegen. - Ezt hússzor is megkérdezem magamtól egy nap. De hagyjuk ezt. Nem a testedet tápláltam, Pierre, mint Barberine tette, hanem a szellemedet.

- A szellememet?

- Azám! Én etettelek Montpellier-ben az Arisztotelész nevű tehén két meddő emlejének, a logikának s a filozófiának tejével.

- Micsoda! - tártam ki hirtelen az ablakot, szinte ujjongva örömben: - Fogacer! Te vagy az, Fogacer?

- Ipse, mi fili - felelte ő, a kámzsát félrevonva arcáról.

S mialatt a hó lassan belepte fejét, mogyorószínű szeme mosolyogva tekintett rám sátáni szemöldöke alól.

Második fejezet

Apám megörült Fogacer-nak, akiről sokat beszéltem neki, ámbár különös hajlamairól hallgattam; nagyon is visszatetszőek lehettek volna apám szemében, lévén homlokegyenest ellenkezőek természetével és hitével. S mivel Fogacer rég beletörődött a magafajtájúak üldöztetésébe, és megtanulta kissé elváltoztatni hangját, gesztusait, egész magaviseletét (mert ha nem ügyelt rá, nem voltak éppen férfiasak), Mespech bárója álmában sem gyanakodott effélére, akkor sem, amikor Fogacer arra kérte: kisinását ne Miroulhoz szállásolja be, hanem hozzá - amikor e kérdést megvitatták -, mert, mint állította, éjjelente gyakran elfogja a fulladás, s azt elmulasztani egyedül kisinasa tudja, alkalmas helyen megdögönyözve mellkasát.

Mindezt arcizomrándulás nélkül adta elő Fogacer. Tudta, hogy apám, ki, mint ismeretes, Montpellierben orvostudornak készült, minekelőtte a hadimesterségre adta volna fejét, méltányolni fogja indokait. Ami pedig Sauveterre-t illeti, lévén meggyőződése, hogy a földön minden baj okozója az asszonyi állapot, neki aztán végképp nem árulta el sem szeme, sem füle Fogacer ferde hajlamát, ahogy "más gyűlöletes és fertelmes dolgokat sem", a mi Kálvinunk szavával, ki ugyanazt tette, amit a pápa Rómában: máglyahalálra ítélte mindazokat, akik e dolgokat cselekedték. Ők ketten (értem ezen Kálvint és a pápát) mintegy békejobbot nyújtottak egymásnak ez ügyben a szerencsétlen elítéltek hamvai felett.

Az én dolgom volt Fogacer szobáját kijelölni, s én az északi toronybélit választottam, lévén az igen messze urak és inasok szobájától egyaránt. Senki meg nem hallhatta, ha ott némi ricsaj támad.

- Mi fili - mondta Fogacer, mihelyt kisinasa bezárta az ajtót, elhúzván vaskos reteszét -, engedje meg, hogy elterüljek nyoszolyámon. Három hosszú napon át nyargaltam jóformán egyhuzamban idáig Périgueux-ből, s ámbár sokkalta könnyebben viselem el e sebet hátsó fertályomon, mint a máglya tüzeit, mely fenyegette, mégis erősen sajog s éget.

- Hát máglya fenyegetett Périgueux-ben, Fogacer? - kérdeztem. - S ugyan miért?

- Erkölceim miatt - szaladt fel homloka közepére Fogacer fekete szemöldöke.

- Erkölceid miatt? - kérdeztem, helyet foglalva ágya mellett egy zsámolyon, míg kisinasa a Földre kuporodott, karnyújtásnyira mesterétől, s le nem vette róla a szemét, mintha attól tartott volna: mihelyt szem elől téveszti, füstté és párává válik. - De hisz erkölceidet már Montpellier-ben leküzdendőnek tartottad, ha emlékezetem nem csal.

- Nem lett volna-e mindazonáltal gyávaság - felelte Fogacer az ő csendes, kacsaringós mosolyával -; ha megszűnnék az lenni, aki vagyok, pusztán azért, mert mivoltom nem nyerte meg azok tetszését, akik urai a bitóknak s máglyáknak, s bűnnek nevezik erényemet holmi homályos princípiumok nevében, melyeket hiedelmeik sötétségéből merítenek?

- Ha bűn volt, ha erény, cimborám, mit műveltél, amiért Périgueux-ben máglyára akartak küldeni?
- Szerettem - felelte elkomolyodva, mosolyt és tréfát elhagyva Fogacer. - Azon az egyetlen módon, ahogy én szeretni bírok és azt, akit szeretni bírok. És ámbár szerelmem szívbeli volt, tiszta és nemes, fent mondott hatalmasok, kiket sanyarú, szűk, álszent és vakbuzgó lelkek kormányoznak, "utálatosnak és sátáninak" nevezték. S én kénytelen voltam megint fejvesztetten menekülni, megeresztett kantárszárral vágatva árkon-bokron át, életemet mentendő s még inkább az övét - tette hozzá, inasa, vagy ahogy ő mondta, apródja szőke fűtjeire helyezve jobbját.

A fiú nyomban marokra fogta s hálátelten csókokkal borította el e kezét.

- Ez a fiúcska - sietett Fogacer kezét szelíden kivonni a gyerek kezéből, s arca olyan meghatott volt, amilyennek én még sosem láttam - egy párizsi kókler szolgálatában állt, ki minekutána betanította néhány mutatványra, keserves és veszedelmes munkára kényszerítette, egy fillér fizetség nélkül, pusztán némi silány eledelért, amellet verte, bántalmazta s szüntelenül elhalmozta ocsmány szidalmaival. S mert nem tehettem mást, én nyomon követtem őket városról városra, mióta az én Silvión bája rabul ejtett, s ingyen és bérmentve gyógyítottam a társulat minden tagját.

- Te, Fogacer! Anjou hercegének egyik orvosa! Idáig jutottál? Csavargókkal adtad össze magad?

- Trahit sua quemque voluptas! - sóhajtott nagyot Fogacer. - Périgueux-ben végre sikerült ezt az angyal rávennem - mert angyal ő szíve és arca szerint is -, hogy faképnél hagyja zsarnokát és megszökjön velem. Ám a szemfényvesztőnek, ki mindaddig békésen szemet hunyt szenvedélyem felett, míg az az ő érdekeit szolgálta, hirtelen felébredt keresztényi lelkiismerete e lépésünk folytán, és sietett feljelenteni a périgueux-i püspökségen - s itt Fogacer egészen halkra fogta hangját -, mint pederasztát és istentagadót, mert a nyomorultja azt is kifigyelte, hogy ritkán s mintegy kedvem ellenére járok misére. A püspökség erre elküldött a fogadóba egy hájas papot az ügy kivizsgálására. Én alaposan megkentem a markát szépen csengő aranyaimmal, úgyhogy futni hagyott bennünket. S én futottam is nyomban és fürgén, füst- és kénköszagot érezvén magam körül, s mert mindenki másnál jobban tudtam: az elátkozottak nem remélhetnek kegyelmet országunkban.

- Az elátkozottak, Fogacer?

- A hugenották, zsidók, istentagadók, szodomiták. És engem, ki ez utóbbi két szektához tartozom, kétszeresen fenyeget az elégettetés veszélye, holott egy is sok! Jaj, be kegyetlen is a mi korunk, Pierre! Mennyi Istennek tetsző, gyilkos vakbuzgalom!

És nevetett hozzá, de olyan arccal, mint aki csak azért nevet, hogy sírva ne fakadjon.

- Tudtad, hogy itt vagyok, Mespechben? - kérdeztem, rövid szünet után.

- Nem, míg el nem vergődtünk Sarlat-ba, hol határtalan megkönnyebbülésemre hallottam: ép bőrrel úsztat meg a Szent Bertalan-éjt. Maradhatnék-e vajon addig itt, Mespechben - ült fel ágyán s nézett mélyen a szemembe -, míg el nem alszik az egyház ébersége? Aztán, úgy gondolom, Bordeaux-ba megyek, s onnan La Rochelle-be, hol, úgy hallom, uram és gazdám éppen a hugenottákat ostromolja.

- Kedves elátkozott barátom - mosolyogtam rá -, csak nem kívánod támogatni Anjou herceget más elátkozottak lemészárlásában?

- Azt már nem, mi fili - rázta meg a fejét Fogacer. - Nem a herceg vállalatát kívánom előmozdítani, pusztán őt magát kikúrálni bajaiból. Más vért én ott nem fogok ontani, mint az övét, s lévén az kék, oltalmamul szolgálhat.

Mire elnevettem magam és megnyugtattam Fogacer-t: addig maradhat Mespechben, míg akar, hisz apám jól tudja: ő volt megmentőm, amikor bírám halálra szántak, amiért kiástam egy tetemet s egy boszorkányos nőszeméllyel fajtalankodtam egy kriptában.

Oly sűrűn és szakadatlanul hullott a hó Fogacer megérkezését követően, hogy már-már attól tartottunk, eltorlaszolja a várunkhoz vezető utakat. A Sarlat-ba vezető út rég járhatatlanná vált, teljesen elszakadtunk a királyi bíróság székhelyétől. Hasonlóra nem volt példa hatvanhét esztendeje a falunkbeli öregek szerint. A testvériség, a szomszédos nemesurakkal összefogva, úgy határozott, hogy kiküldik földműveseiket e baj leküzdésére, s felszabadítják az utakat legalább a kastélyok és Marcuays között. Sziszifuszi munka, igen keserves szegény embereinknek, kik hányták a havat, hogy a metsző szélben is beleizzadtak, s tudván tudták: másnap kezdek elölről. E robotnak, melyet az uraságok szabtak rájuk, nem volt se vége, se hossza, s mivel fizetséget sem kaptak érte, nagyon nem volt ín্যükre. Egyedül Mespech várbirtok területén adtak naponta egy tál forró levest a munkásoknak, de ott is csak egyet.

Eltökéltem, segíték Mespech közvetlen környékén a hó ellapátolásában Samsonnal egyetemben (François természetesen rangjához méltatlannak ítélte e munkát). Mihelyt szándékomról mások is értesültek, minden épkezláb férfiember csatlakozni kívánt hozzánk, Giacomit, Fogacer-t, sőt Quéribust sem kivéve, ki kislóvag léteire inaszakadtáig dolgozott, hogy le ne maradjon mögöttem.

Hej, kutya meg a mája! Be keserves, be nehéz volt ez a nap mindnyájunknak és sajgó tenyerünknek, Giacomit kivéve, kinek volt esze kesztyűt húzni, vívásra termett kezét megóvando. S bejőlesett az a kolláció, melyet Mespechbe való visszatértünkkel befaltunk, jóval vacsora előtt, sötétedéskor. S micsoda öröm és kellemetesség volt hármunknak, Quéribusnak, Samsonnak és nekem, Gertrude szobájában a nagy lánggal lobogó kandallótűz, a sok gyertya fénye, valamint szép és kedves hölgyeink látványa, kik ruhájukat, cicomáikat szedték rendbe, felkészülendő a november 10-i bála. Ó, a selymek, brokátok zizegése! Gyöngyök, drágakövek villogása! A mámorító illatszerek, az édes cseverészés és nimfáink kecses, puha mozdulatai örömteli foglalatosságuk közepette! Be szerencsefi is vagyok, gondoltam,

míg e gyönyöröket élveztem, hogy kastélyban születtem, nem viskóban! Máskülönben most is ott kint izzadhatnék, robotolhatnék még embereink oldalán.

Jelen volt kishúgom is, jobb szívvel viseltetvén Gertrude iránt, mint valaha, mivel Luc úrhölgy nagylelkűen neki ajándékozta a bál alkalmából egy igen csinos öltözékét, éppen csak a derekát kellett egy kicsit szűkebbre venni, s a hosszát megkurtítani, s máris úgy állt Catherine-on, mintha ráöntötték volna. A művelet maga mégsem volt olyan egyszerű, mint vélünk lehetne, hölgyeink e tárgyban folytatott eszmecseréjéből ítélve, mely arra is kiterjedt: melyik nyakláncot válasszák a számba jöhető kettő közül, Catherine gömbölyű, fehér nyakának díszül, minthogy a ruha kivágása elől látni engedte. Hátralát a legfinomabb csipkéből készült gallér legyező alakban vette körül tarkóját.

- Bárány - fordult Gertrude Quéribushöz, ki a szokottnál tartózkodóbban viselkedett irányában, talán Catherine jelenléte miatt -, mint az udvari szokásokban jártos ember, kérem, ítéljen közöttünk: szerintem a rubinlánc illenék jobban a rózsaszín ruhához, Catherine azonban a gyöngysort szeretné.

- Az attól függ - kezdte fontolgatni Quéribus, igen komolyan véve bírói szerepét, komolyabban e semmiség ügyében, mintha a parlamentben kellene bíraskodnia. - Ha kegyed viselné a rózsaszín ruhát, drága Gertrude, a rubint kellene választania, hisz a két szín valóban jól összeillik. De ha a lánc Catherine úrhölgyet van hivatva ékesíteni, ki mindössze tizenhat esztendő és leány, a gyöngysorra szavaznék, mivel az jobban illik szemérmes lányságához.

S itt mélyen meghajolt Catherine előtt, ki lesütötte a szemét és fülét pirult.

- Bárány - felelte Gertrude, akinek a szemében Quéribus e tárgyban csallhatatlannak tetszett, lévén ő Anjou hercegének kegyeltje, s azt tudta ország-világ, hogy az igazi arbiter elegantiarum a herceg -, lovagiasan szól és okosan, követjük tanácsát.

Szép olvasónőm, ki talán magad is átélted a bált megelőző lázas, izgalmas perceket, hisz ilyenkor minden nő úgy érzi, mondhatni, életbe vágó, hogy teljes pompájában jelenjen meg és előnyös színben tűnjék fel, minekelőtte egy pillantást vetne - lopva és fürkészően lesütött szempillái alól imádóira, illetve közülük is a legkedvesebbekre, az Istenre kérem, ne haragudjon meg rám, ha még sincs szándékomban elbeszélni, mint talán elvárnád, azt a november 10-i mulatságot. "S miért nem, uram?" "Az idő sürget, azt ígértem, vágta csapok át." "Vágta, uram? Hisz úgy tetszik, ezt egyszer sem tette, mióta Mespechbe visszatért!" "De csak azért nem, mert ahányszor eszembe jutnak e hónapok, melyeket köcsipkés fészkemből töltöttem, belesajdul a szívem. S hátha még a népes estebédek is eszembe jutnak, amikor egyetlen cselédünk sem hiányzott még az asztalnál..." "Uram, megrémít. Olyasvalakiről van szó, akit szerettek?" "Nem!" "Netán a húgáról?" "Nem, nem. Ő most is él és virul, mialatt én e sorokat rovom, immár deres fejjel. És azon a bizonyos november 10-i bálon, hölgyem, ahol kegyed nem lehetett jelen, ő volt a bálkirálynő, mint Brantôme is írja." Azám! Catherine úgy túlragyogta aznap Gertrude de Luc úrhölgyet és társalkodónőjét, hogy nem akadt peregő-i nemesúr, ki ne kívánt volna vele táncolni, és Quéribus bárót, ki örökösen azt hangoztatta, mennyire elunta immár udvarbeli szépségeinket, úgy elkápráztatta ez az ifjú nap, hogy háromszor is táncba vitte, s felkérte volna negyedszer is, ha apám oda nem szalajt hozzá, azzal a titkos üzenettel, hogy ne tegye, mert okot adna a pletykára. Amire engedelmeskedett ugyan az én Quéribus barátom, de igen kedveszegetten és orrát lógatva.

Ámbár embereink aznap tisztították meg az utat a hótól Mespechtől Marcuays-ig és onnan tovább, Puymartinig, a hó a bál egész időtartama alatt nem szűnt meg szakadni, úgyhogy sem lovaink, sem a három hölgyet szállító hintó nem térhetett meg aznap Mespechbe, s szegény Sauveterre, ki a könyvtárszobájában ébren várt bennünket, Fogacer társaságában - ugyanis a magiszter is elutasította Puymartin meghívását, mondván, hogy nem leli kedvét az effajta mulatságokban -, nagy aggodalmat állt ki miattunk.

- Öcsém - mondta nekem másnap Sauveterre, ki fekete ruhájában jobban hasonított egy görbe hátú hollóra, mint valaha -, Fogacer-ban oly barátokra lelt, kinek példáját méltán követhetné. Valóságos tüköre az erénynek! Felette nagyra becsülöm, hogy ifjú ember és pápista léte előnyben részesítette egy szakállas vénember és egy kisinas társaságát ama Delilákkal szemben!

- Delilákról beszél, bátyám? Hisz Puymartinben vidékünk nemességének színe java jelent meg.

- Mert az urak mind ama Delilák után futnak! - vágta rá csípősen Sauveterre. - Beszéljünk nyíltan, öcsém! Kegyelmeitek csakis az asszonyszemélyek kedvéért keresik az effajta mulatságokat. S kit nem fűt buja vágy az asszonyállat iránt, az ott hoppon marad.

- Fájdalom - szegtem le szegényt mímelve fejemet -, a mondott dologban erkölceim messzire elmaradnak Fogacer erkölcei mögött.

- Öcsém igazat szól, s nekem mérhetetlen vigaszomul szolgál ennyi szigor egy ifjú emberben, ha százszor pápista is az illető. Tudja-e, öcsém, hogy olvasni tanítja kisinasát, így akarván megnyitni elméjét az üdvös olvasmányok befogadására? Nem valóságos csoda-e a mi korunkban egy tiszteletre méltó orvosdoktor, ki nem sajnálja a fáradságot, hogy a jó megértésére nevelje közönséges szolgáját?

Nem lévén mit, egy árva szót sem feleltem a bácsinak, egyaránt csodálattal adózva a lelkem mélyén Sauveterre szent együgyűségének és Fogacer bámulatos önuralmának. Mintha Fogacer-t az örökös üldöztetés, melyben élete során része volt, szüntelen örködéssre készítette volna, hogy mint jó kapitány, teljes vértetben, csőre töltött fegyverrel és ellenaknával ásva várja a támadást. Be kár és sajnos, gondoltam, hogy erkölceink szigora arra kényszeríti: álorkával járjon-keljen egész életén át, s vakbuzgalmunk oly macskaszerűvé tette, hogy a mi derék Sauveterre-ünk hiába látja és hallja a macskát, nem érti, mit nyávog.

Volt ezután is bajunk elég, mivel a hó 10-e után sem szűnt meg zuhogni, sőt akkora halmokban rakódott le a síkságon, hogy a környező egy-két úton kívül, melyet fent említett örökös munkával tisztán tartottunk, mindenütt járhatatlan lett a vidék, az ember a lábát ki nem tehetette a házból, még a ló is szügyig süppedt a hóba. Quéribus kénytelen volt távozását sine die elnapolni, és ámbár, amint meghallotta Fogacer-től három nappal korábban, hogy Anjou hercege ostromolni kezdte La Rochelle-t, kijelentette: alig várja, hogy ura oldalán harcolhasson - amit nem vonhattam kétségbe, lévén barátom igazán vitéz -, nem bánta annyira, mint hittem volna, hogy hétről hétre kénytelen elhalasztani indulását, s a sors rendelése folytán itt, Puymartinben telelni (mivel a hóesés kitartott). Ellenben naponta átlövagolt Puymartinból Marcuays-ba s onnan tovább Mespechbe, és egész napját velünk töltötte. Apám nem győzött csodálkozni rajta, s úgy vélte, illőbb és udvariasabb eljárás lenne házigazdáival időznie.

A testvériség egyik szeme sírt, a másik nevetett, látván, hogy valamennyien Mespechben ragadtunk a téli hidegben. Apám úszott a boldogságban, hogy tovább ott tarthat bennünket, Samsont és engem, mint remélte, és ámbár örömeiben Sauveterre is osztozott, hisz ő is igen szeretett bennünket, az ő örömét jócskán megrontotta az az odor di femina, mely Gertrude-ből és Zarából áradt, s bosszúságát még tetézte az az esztelen pazarlás fával, gyertyával, mely a hölgyek ittlétével járt. Sőt Sauveterre ennél is továbbment fukarságában: nem átalálta felpanaszolni, mennyi hús fogy a nők telhetetlensége miatt. Amire apám azt felelte, hogy Fogacer, Silvio és Giacomi a többszörösét fogyasztja el annak, amit a hölgyek.

- De ők legalább férfiak - felelte Sauveterre -, és segítenek ellátni állatainkat.

- Fegyvernök úr azt szeretné látni, mint ápolja de Luc úrhölgy csődörünket?

- Az asszony nép szőjön-fonjon - jelentette ki Sauveterre, s amikor apám vállat vont rá, még hozzátette: - Ami Luc úrhölgyet illeti, hagyján, ő előkelő születésű. De ugyan mire használja naphosszat a tíz ujját Zara?

- Kenőccsel kenegeti őket.

- A manóba! Így henyélni szégyen! Nem segíthetne a házimunkákban?

- Fivérem ne feledje: ő nem a mi alkalmazottunk! Úrnőjét tartozik szolgálni.

- És alkalomadtán a kegyelmed kedvét - vágta rá ingerülten Sauveterre, s apámnak hátat fordítva, a könyvtár túlsó végébe sántikált görnyedten, hátrakulcsolt kézzel.

Apám csak nézte őt, némi gúnnyal és sok szeretettel, hisz naponta türelemmel hallgatta végig örökös morgolódását, zsörtölődését, méltatlankodását.

- Nem győzöm mondani: nincs ínyemre, ahogy manapság a dolgok nálunk folynak - tért vissza apámhoz Sauveterre, s ezúttal jól megnyomta minden egyes szavát. - A kegyelmed Luc úrhölgye valósággal Kírké palotájává varázsolta a szobáját, hol elbűvöli és lenyűgözi fiainkat és Quéribust.

- Kérdés! - vágott vissza apám. - Sokszor láttam e szobába belépni fiainkat, de sosem távoztak disznó képében.

Mire felütöttem fejem Vesalius traktátusából, amelyet a könyvtárszoba ablakánál olvastam, azaz csak próbáltam kibetűzni, és mosolyogva közbekottyantottam:

- Akkora varázshatalma még sincs Gertrude-nek!

- De károsan hat Catherine-ra. Aki mostanság rajong az úrhölgyért, és úgy látom, Quéribusért is. Úgyhogy ő is ott időzik örökké a gyönyörök e palotájában.

- Ez már komoly dolog! - komorodott el hirtelen apám. - Rajta kell tartanunk a szemünket s talán a kezünket is. Te mint vélekedsz, Pierre, Quéribus mindennapos látogatásairól?

- Hogy a vas tudja, miért vonzza magához a mágnes - feleltem, s apámhoz léptem. - De apámuram, bármennyire gáláns is Quéribus a maga udvari kislovag módján Gertrude úrhölgyhöz, Catherine irányában olyan komoly és illetudó, hogy a legszigorúbb erkölcsösz sem találna kivetnivalót magaviseletén.

- Hát Catherine?

- Hidegebb, mint szikla a téli hullámverésben.

- Szikla! - kapott a fejéhez Sauveterre. - Miféle szikla az, mely bévül csupa tűz? Hát nem látja, Pierre, hogy gyúl ki szemében a láng, mihelyt csak ránéz Quéribusra?

- Fivérem - szólt közbe apám, kit mintha felbosszantott volna e megjegyzés -, ha Isten nem helyezte volna e tüzet férfiba s nőbe, ugyan mi okuk lenne egyesülni, holott annyira mások? De bizonyos-e vajon Pierre, hogy nem történt - híreden s tudtodon kívül - titkos levélváltás Catherine és a báró között? Vagy sugdosás, holmi rejtett zugban?

- Soha. Mindkét láng fennen lobog, de mintegy külön-külön, s a másiktól elválasztva.

- Tudjuk, mit ér az effajta tartózkodás rőfje! - mordult fel Sauveterre, ingerülten sántikálva fel-alá a könyvtárszobában. - A csodába is! Egy pápista!

- Gertrude is az - vágta rá apám, inkább kedélyesen, mint savanyúan. - Diane nemkülönben. És Angelina is. Lányomat kell-e megbüntetnünk azért, mert fivérei pápista nőket készülnek feleségül venni?

Többet nem szólt apám, de nekem ennyi is elég volt. Immár tudtam, nem utasítaná el Quéribust, ha az megkönyékezné, hisz a báró sokkal jobb házasságnak számított, mint amelyet bárki fellelhetett volna Périgord-ban, lévén igen előkelő származású s amellet gazdag, jó összeköttetésekkel bíró, mi több, Anjou herceg egyik kedvence, márpedig tudta azt az egész ország: hamarosan a herceg lesz királyunk, mivel IX. Károlynak nem volt fiú utódja, s baja egyre inkább elhatalmasodott rajta.

Egyre jobban kétségbe ejtettek a véget nem érő havas hónapok. A hótorlaszok elzárta utakon nem

juthatott át postás, és nem hozhatott levelet Angelinától, kihez gondolataim minduntalan visszatértek hajnaltól estelig. Az ő szép őzikeszemei tekintettek rám minduntalan Vesalius Magnum Opusának sorai közül, noha vasszorgalommal merültem el e mű tanulmányozásában. Szívemben reménytelenség és remény váltakozott. Igaz, a férfiembernek mindig szabadságában áll szívét különválasztani étvágyától, s ez utóbbit kis kigyóm, Gavachette kielégítette - de vajon igazán kielégítette-e? Gavachette ugyan elérte, hogy Mespech falai ne nyomasszanak annyira ifjúságomban, de korántsem éreztem irányában azt a meleg barátságot, mely valaha az én kis Hélixemhez fűzött, vagy akár párizsi pokolbeli legyecskémhez, kiről gyakran emlékeztem meg hálával és szeretettel a segítségért, melyet nekem és barátaimnak nyújtott volt Szent Bertalan véres napján s éjjelén.

Utoljára mindössze pillanatokra láthattam viszont az én Angelinát Párizsban, batárja mellett nyargalva s fél kézzel felemelve a függönyt, melyet éppen azért bocsátottak alá a kocsi ablakaira, hogy őt eltakarják előlem, úgyhogy csak egyetlen pillantást vethetett akkor rám, de micsodát! Elolvastam, újra meg újra, talán százszor is, a levelet, melyet hazatértemkor kaptam volt tőle Mespechben, amikor a hó még nem vágott el végleg bennünket a világtól. Ez a levél reméltem engedte, hogy hamarosan Anselme atya lesz Montcalm úr gyóntatója, s akkor ez az uraság, ki, mint tán még emlékeznek is rá, atyafia volt Quéribusnek, megenyhül terveink irányában. Haj, szerelem, szerelem! Enyém lehet-e végül, oly sok év után, az én Angelinám? S vajon miféle bűbáj tette-teszi, hogy ámbár szép leányok sokaságával akadtam össze az ország minden zugában, s közülük nem is egy - mondjuk, Medici Katalin udvarhölgyeinek egyike-másika - szebb volt minden más leánynál, kit anya szült honunkban, egyes-egyedül Angelina jóságos szemének pillantása hatotta úgy át szívemet, hogy ott nem maradt helye másnak, csak az ő lényének? Vajon miféle varázslata, bájitála, szerelmi f@trája Ámornak tette oly drágává szememben a kezét, hogy ha finom ujjait csak megsimogathattam is, elélt belé a lélegzetem?

A hó csak április 5-én indult olvadásnak, akkor viszont oly hirtelen és akkora mennyiségben (hisz november óta nőtt a halom), hogy elárasztotta a sík földet, s az utak továbbra is járhatatlanok maradtak a sár és víz miatt. Szerencsére mifelénk, Périgord-ban a sík föld nem igazán sík, dombok és dombocskák szakítják unos-untalan meg, s mivel utaink is lejtősek, a víz nem sokáig maradt meg rajtuk, hanem lefutott a gödrökbe, megduzzasztván patakunkat, a két Beunes-t, s hozzáférhetetlen szigetté változtatta Vaskezű Coulondre malmát. S mivel, amint a Szentírás is mondja, a sár még a vízőzön után is felszikkad előbb-utóbb, s a nap kitartóan sütött, míg csak meg nem szárította a talajt, Quéribus barátom (halálosan kétségbe esve, mint láttam) kénytelen volt indulót fúvatni, amint ezt jó előre eltervezte. Azt ígérte, haladéktalanul ír nekem, hacsak el nem esik Anjou herceg szolgálatában - hisz nem tudhatta, hol tart La Rochelle ostroma -, s amint teheti, visszatér Mespechbe, mivel itt oly barátokat hagy hátra - e kétértelmű többes számot használta -, kiket elhagyni nagy szívfájdalom neki. Azzal megölelt, testvéreinek nevezett - amit korábban soha -, és szenvedélyes csókok özönével halmozott el, melyeket sokkal szívesebben hintett volna egy lágyabb arcocskára.

Búcsúzáskor a hölgyek siráncokztak egy keveset. Zara pusztán illemtudásból hullatta könnyeit, annyira vágyott a lelke mélyén vissza, Párizs szomszédságába. Gertrude ellenben valódi könnyeket hullatott. Ő igazán megszerette apámat, sőt, amilyen jólelkű volt, még Sauveterre-t is: azt még csak nem is sejtette, micsoda s mennyi ellenérzést keltett a bácsi lelkében, részint Mespech javainak prédálása miatt, részint női illatszereivel. Megfigyeltem, amikor Samsonra vetette tekintetét, szeme úgy fénylett, mint a kisbárányra lecsapó sasé, ámbár az ő karmai igen gyengéden ragadták meg kedves öcsém tejszín bőrét, s nem tettek kárt rézszín fűrtjeiben. Gertrude remegő orrcimpái láttán úgy véltem, mihelyt eljutnak Normandiába, házasságuk nagy pompával s egykettőre megköttetik.

- Ó, Samson - ölelte apám szívére Samsont oly hosszan, mintha soha el nem akarná engedni -, ó, én kedves fiam! Viszontlátlak-e vajon valaha és mikor?

Többet aztán nem is szólt, hanem amint a messzeség elnyelt hintót, lovat, visszavonult Sauveterre-rel, Francois-val és velem a könyvtárszobába, belevetette magát egy öblös karosszékbe, és arcát kezébe temetve hangtalan zokogásra fakadt. Mi némán s mintegy bénán ültünk ott, részint az ő keserve láttán, részint mert a házra méla csend zuhant, mióta Quéribus s a hölgyek, a sok zajt s nevetést, amit ide hoztak magukkal, el is vitték.

Kopogtak az ajtón. Én nyitottam ki, s belibbent rajta nagyra nőtt kishúgom, Catherine. Ruhája égszínké selyem, aranyhajában hasonló színű szalag. Büszkén és sebesen lépkedett - járása mindig édesanyámat juttatta eszembe -, hetykén felszegett fejjel, mint rendesen, ámbár a szeme kisírtak tetszett.

- Apámuram - bókolt mélyet apánk előtt -, e levélkét leltem a kosárban, hol kézimunka holmimat tartom, és mivel nekem szól, s én, mint hajadon, apám felügyelete alá tartozom, úgy gondoltam, illő idehoznom.

- Lássuk azt a levélkét! - szólt ünnepélyes arccal Mespech bárója.

Széthajtotta és kifürkészhetetlen arccal átfutotta az írást; majd továbbadta Sauveterre-nek, ki ugyancsak elolvasta, igen bosszús arccal, és átnyújtotta Francois-nak. Francois megvető képpel futtatta végig a szemét rajta, majd apám intésére nekem adta tovább. Így szólt a levél:

„Úrnőm, ámbár élőlőszóval már elbúcsúztam Kegyedtől, arra kérem, hogy e levélke útján kézcsókkal illethessem, mivel senkit nem tisztetek és szeretek jobban e földön Kegyednél. Amit hamarosan nyíltan és nyilvánosan is ki fognak mutatni s bizonyítani szándékaim és szavaim.

Eszkendővé nő minden nap, melyet Kegyedtől távol kell töltenem. Mióta ez a százszorosan áldott hó elolvadt, szerencsétlenségemre, s a föld kiszikkadt, hitemre, nem volt éjszaka, melyet át ne sírtam volna.

Kis kezét százszor és százszor újra csókolja

Quéribus"

- Catherine, te elolvastad a levelet? - kérdezte apám.

- Idehoztam volna-e, ha el nem olvasom? - felelte Catherine, oly hangsúlyozottan tiszteletteljes hangon, hogy az már-már gúnynak hatott.

- Jó jó. És mint vélekedsz tartalmáról?

- Azt gondolom, apámuram, amit kegyelmed szerint gondolnom illik.

És még az előbbinél is mélyebb bókot vágott ki apám előtt, ki hüledezve tapasztalta, mint képes a gögös Catherine ily mélyen meghajlítani derekát, s egyszersmind ennyi néma lázadást rejtteni tettetett alázata mögé. E különös egyveleg úgy megzavarta Mespech báróját, hogy fogadom, szívesebben rántott volna kardot hat bravaccióval szemben, semhogy e békés párbeszédet tovább vigye tulajdon lánykájával, kit ráadásul imádott, „drágámnak, lelkecskémnek, szívecskémnek” becézett, úgyhogy ezúttal az ellenségnek rést sem kellett ütnie a falon, s máris benn volt a várban.

- Rendben van, Catherine. Térjen meg szobájába mondta.

És Catherine méltóságteljesen távozott, abroncsszoknyáját himbálva, csillogó szemmel, felszegett állal, s én ámuldoztam, látva, mint képes ilyen fiatalon ennyi kihívást rejtteni a mély tisztelet mögé, s ennyi könyörtelen elszántságot az engedelem szava mögé.

- Nos, mi e dologról fivérem véleménye? - kérdezte apám, mihelyt az ajtó becsukódott húgom mögött. - Hogy haladéktalanul ki kell adnunk emez áruló útját! - kiáltotta Sauveterre, s szeme szikrát hányt dühében.

- S ugyan miért? - tudakolta apám.

- Mert visszaélt a vendégszeretet törvényével s nagy titokban egy hazug és álságos levelet intézett a házigazda leányához.

- Hazug levél? - vont fel apám a szemöldökét. - Én inkább meghatónak vélem. Mennyiben hazug?

- Fivéremuram - berzenkedett Sauveterre -, ugyan ki hiszi el, holmi tyúkeszű süldő leányon kívül, hogy Quéribus báró átsírta éjszakáit, mióta a hó elolvadt.

- Bátyámuram - siettem közbelépni -, Quéribus nem hazug. De nem szabad szó szerint érteni, amit a levél mond. „Nem szüntem meg sírni” - ezt így szokás mondani, Ronsard óta ez járja az udvarnál.

- Mit hallok? - Sauveterre haragja nem ismert határt. - Ronsard? Öcsém nem áll Ronsard-t olvasni, hitünk esküdt ellenségét?

- Elolvastam szerelmes szonettjeit - vallottam meg pirulva, hogy ezt éppen itt, ebben a könyvtárban kell kimondanom, hol keresve sem találni hívságos költeményeket, talán az egy Anakreón verseit kivéve.

- Eltértünk tárgyunktól - szólt apám. - Attól tartok, fivérem, hogy ami Quéribust illeti, a kislovag eltakarja kegyelmed elől az embert. Holott az jófajta. Igazán nem volt kötelessége ennyi fáradságot s veszedelmet magára vállalni, amennyit vállalt, amikor Pierre-t Saint-Cloud-ban elrejtette, majd hazáig kísérte a Szent Bertalan-éj után. Ami a levélkét magát illeti, én azt sem tartom elítélendőnek, hiszen a hölgyet tiszteletéről biztosítja, és azt állítja, hogy ezt bizonyítani is szándékozik. Én úgy vélem, hadd menjen csak a dolog a maga útján.

- A maga útján! - horkant fel Sauveterre.

- Úgy van. Bevárjuk, nyilatkozik-e a báró, annál is inkább, mert csak a vak nem látja - ha másból nem, hát a módból, ahogy a levélkét előttünk meglengette -, hogy Catherine szerelmes belé.

- Dacolva édesapjával - jegyezte meg keserűen Sauveterre.

- Ne törődjünk vele! Nincs szándékomban harcba keveredni tulajdon leányommal, volt okom keservesen megbánni, hogy azt tettem boldogult feleségemmel, kinek temperamentumát, büszkeségét, bátorságát és lázadó természetét Catherine örökölte. Kemény fából faragták, mással nem is lehet hatni rá, csak szeretettel. És egyébként sincs kedvem elszomorítani, ha elkerülhetem.

Noha Mespech bárója nyugalmat erőltetett magára a következő héten, éreztem, annyira bántja, hogy Samson végleg kiröppent az atyai fészekből s csak az Isten tudja, mikor tér ide vissza, hogy elhatároztam: kissé elhalasztom távozásomat. Nem akartam apám fájdalmát tetézni, hisz őt tartottam a világ legjobb apjának. Ő sosem mondta volna azt, amit Montaigne, hogy „vagy két-három gyermekét veszítette el kiskorukban, és ámbár sajnálta őket, nem nagyon fájlalta a veszteséget”. Mert akármilyen nagy vitéz volt is, ki, mint tudjuk, egyaránt kitüntette magát Ceresolénál és Calaisnál, gyengédebb, jobb és szeretőbb volt a véréből sarjadtakkal, mint egy édesanya, s a mi javunkat mindenkor és magasan a magáé fölébe helyezte. Samson távozását követő bánatos napjaiban százszor is elismételte, mennyire örül, hogy törvénytelen fia elveheti Normandiában Gertrude-öt, és jegyajándékul a montfort-i patikát kapja tőle, mert úgy vélte (és én arra kérem szép olvasónőimet, ne vegyék zokon egy sík vidéki uraság pórias szavait): „nincs nagyobb boldogság a férfiember számára, mint ha élete végéig jókat kamatylolhat egy derék asszonyszeméllyel és örömmel végezheti maga választotta munkáját”.

Volt más okom is halogatni távozásomat. Eljött a tavaszi virágfakadás ideje, kezdődtek Mespech zöld hónapjai, és én fenéig ki akartam élvezni az én Périgord-om enyhet adó gyönyöreit a hó ostroma után.

Mihelyt eltűnt a hó és járhatóvá váltak az utak, írtam Angelinának, és elmondtam: mit sem változtak érzelmeim irányában azóta, hogy először megvallhattam őket, és alighogy leveletem útnak indítottam, máris naponta a választ lestem, amilyen bolond és eszetlen a szerelmes szív, hisz jól tudtam: Angelina válasza nem érkezhett meg nyárközép előtt.

Fogacer az ő Silvijával Quéribusszal együtt távozott. Ő is alig várta már, akárcsak a báró, hogy viszontlássa Anjou herceget, annál is inkább, mivel a périgueux-i veszedelem óta nagyobb szüksége volt rá, mint valaha, hogy őfelsége védőszárnyai alá helyezkedjék.

A várva várt levelek közül az övé futott be elsőnek augusztus vége felé. Hosszan és hálásan köszönte Mespech urainak vendégszeretetét, majd közölte velem, hogy a herceget megválasztották lengyel királynak, tehát felhagyott La Rochelle ostromával, nem kívánván leendő országának protestáns kisebbségét megbántani, s olyan szerződést kötött a francia hugenottákkal, amilyenre azok igazán nem számíthattak a Szent Bertalan-éj után. A hír igencsak megörvendeztette a testvériséget, ámbár nemigen hittek az ingatag belbéke fennmaradásában, tekintve a pápisták ádáz eltökéltségét vallásunk kiirtására.

Fogacer közölte még, hogy Quéribus elkíséri a herceget új székvárosába, noha igen nehéz szívvel (felteszi, tudom, miért), s ő maga is ezt cselekszi, nem mintha a tiszteletre méltó Miron doktornak oly múlthatatlan szüksége lenne rá Varsóban, ám kénytelen védőpajzsát oda is követni, mert jobban szereti a lengyel hideget az ismeretes tűz melegénél. Mindazonáltal úgy véli, nem lesz hosszú ott-tartózkodásuk, a Louvre-ban volt alkalmam megfigyelni, mennyit köhög IX. Károly és milyen rossz bőrben van. Ez utóbbi mondatot nehéz volt kisilabizálnom, és szótárt kellett hozzá kerítenem, Fogacer ugyanis görögül írta, az esetre, ha levelét útközben felbontanák.

Catherine, noha általában csekély hajlamot mutatott a tanulásra, ott álldogált mögöttem, vállamra hajolva, míg e mondaton izzadtam, majd miután lefordítottam, megkérdezte:

- Ezt minek írta? Mi köze Fogacer-nak ahhoz, hogy a király köhög és rossz bőrben van?

- Ha Károly visszaadná lelkét teremtőjének, Anjou hercege követné a trónon, tehát azon nyomban visszatérne Franciaországba, kíséretével egyetemben.

Catherine hősín arcocskája felragyogott:

- Be örülök, Fogacer miatt!

Amire én elmosolyodtam, de óvakodtam egy árva szót is szólani. Fogacer ugyan hosszú hónapokat töltött velünk Mespechben, de Catherine ez idő alatt jóformán észre sem vette, hogy itt van.

Ez a cinkos mosoly kicsit felbátorította Catherine-t. Megsimogatta tarkómat (ő, ki máskülönben annyira óvakodott mindenfajta becézéstől), és kissé megnyitotta lelkét. Szépen megkért, hadd olvassa ő is el Fogacer levelét. Én nyomban átnyújtottam neki a kért irományt, s ő nagy keservesen kibetűzte, mert az olvasással majd annyira hadilábon állt, mint kis pokolbeli párizsi legyecském.

Amikor a végére ért, azt susogta, sotto voce:

- Bátyám, ha hihetek Fogacer-nak, kegyelmed tudja, miért távozik a báró oly nehéz szívvel Franciaországból Lengyelországba.

- Kisasszony, azt kegyed éppoly jól tudja!

- Én? - vont a szemöldökét gyermekien ártatlan arccal, félig őszintén, félig megjátszva a tudatlant, húgom.

- Nem azt írta e kegyednek a báró, hogy „minden nap, amelyet Kegyedtől távol tölt, esztendővel ér fel”?

- De hihetek-e vajon neki? - szakadt ki Catherine-ből hirtelen a kérdés, s hangja elcsuklott, mintha túlárado érzelmei fojtának el. - Nem ugyanezt írja-e a báró a párizsi gáláns dámának? Bízhatok-e vajon benne? S nem nagy kár-e, hogy a báró önként elmegy rabnak abba a rusnya Varsóba? Ugyan ki kényszeríti rá? És nem gondolja-e, fivérem, hogy ott netán megfélemeznek rólam?

Mire felálltam, arccal felé fordultam, és a szeme közé nevettem.

- Hogy merészel bátyám kinevetni? - szegte fel ő igen bosszúsan a fejét.

- Csak mert nem tudom, hamarjában melyik kérdésére feleljek - feleltem, még mindig nevetve.

- Eh, hát valamennyire, gonosz bátyám - toporzékoltt Catherine. - Valamennyire! Kevesebbel úgysem érném be!

- Hát ide figyeljen, húgom - mondtam, immár komolyan. - Íme a válasz, amennyire ismerhetem, én édes-kedves húgocskám, Catherine-om. Quéribus, hiszem, igaz szerelemmel szereti húgomat, s mielőtt Varsóba távozna, okvetlenül meg is kéri a kezét Mespech bárójától.

- Igazán ezt hiszi?

- De mennyire!

- Ó, én Pierre-em - kiáltotta Catherine, s ámbár büszkeségében rendesen irtózott csóktól, öleléstől, a nyakamba borult, s átölelt, oly szorosan, mintha én lettem volna kedvese, s szenvedélyes csókokkal hintette tele arcomat, s közben nem szűnt meg azt mondogatni: „Ó, én Pierre-em! Ó, bátyám! Nincs a föld kerekén kedvesebb ember kegyelmednél.”

- Galambom - hártottam el nevetve bókjait -, ami sok, az sok. A legkedvesebb ember az a föld kerekén, akinek „szeme nem szűnt meg könnyeket ontani”, mióta elolvadt a hó.

S csakugyan, alig egy hét múltán kapott apám egy gyönyörűen kicirkalmazott, ámbár kriminális ortográfiával megírt levelet, úgyhogy nem győzött elérzékenyülni a báró érzelmeinek mélységén és elképedni helyesírásának gyatraságán. De országunkban sok klerikus is - hogy a nemesurakról ne is

szóljunk! - járatlan az írás rejtelseiben, sőt még a könyvkiadók maguk is botladoznak, úgyannyira, hogy némely könyvben egyik-másik szó mindig más öltözékben mutatkozik, valóságos divatdámaként, apám tehát nem vette zokon a bárótól e fogyatékoságát, s elvben igenlő választ adott kérdésére, ámbár óvatos fenntartásokkal, mivel nem akarta leányát egészen elkötelezni egy nemesúrnak, kiről nem tudhattuk, hány hónapot avagy évet lesz kénytelen távol északon eltölteni.

Mi engem illet, minthogy a nyár a vége felé járt már, s augusztus, szokása szerint, vihart vihar után hozott, s a viharok hideget és égháborút, mint oly gyakran Périgord-ban, készülődni kezdtem Bordeaux-ba. Éreztem, mennyire szeretne Jacomi, Miroul és az ő Florine-ja is megint nagyvárosban élni, kedves olaszomnak honvágya volt szülővárosa, Genova után, Florine-nak Párizs után s Miroul-nak az utcai lödörgések után. Tehát beszéltem hőn szeretett apámmal s urammal, és elhatároztuk: szeptember elején megválok Mespechtől. De jaj! Megint csak nem sikerült.

Előző este valamennyien összegyűltünk a nagy asztal körül, ki-ki a szokott helyén és a feleségével. Velünk volt Cabusse, a gaszkon, Jonas, a kőfejtő és Vaskezű Coulondre is, minthogy ez az augusztus 31-e éppen vasárnapra esett. Hirtelen betoppant Escorgol, s izgalomtól zihálva engedélyt kért rá, hogy bebocsássa Vonyogó Jacotte-ját, vagy ahogy zavarában mondta, a papnét, ki lélekszakadva futott ide segítséget kérni és menedéket. Most kint jajveszékelt, ököllel döngeti a kaput. A testvériség megadta az engedélyt, Escorgol eliskolt, és kisvártatva berontott sírva, kifulladás, átizzadva szegény Jacotte. Apám lába elé borult, s összekulcsolt kézzel, zokogva kérlelte, siessen a plébános és Marcuays segítségére, mert a báró úr és a fegyvernök úr nélkül földig rombolják a falut, kirabolják és lakosait mind egy szálíg leöldösik azok a vakmerő útonálló, kik rájuk támadtak, s most fosztogatnak. Ő a hátsó kertajtón menekült el s futott ide a völgyön át, a legrövidebb úton, hol kis híján belefűt egy esővízzel teli gödörbe, miért is lucskosabb most a levesbe áztatott kenyérnél.

- Maligou - apám felpattant a helyéről -, adj szegénynek egy nagy csupor forró tejet, borlelkével. Te meg, Barberine, hozd le egy szoknyádat, s adj rá száraz ruhát! Jacotte, itt helyben öltözz át, a kandalló előtt! Miroul, rakj még fát a tűzre!

- Hogyan? - pironkodott Jacotte. - Meztelenre vetkezzek? Férfiak előtt? Uram, hisz az bűn!

- Hol nagy a szükség, nincs bűn - felelte apám. - Hát bele akarsz pusztulni a meghűlésbe, amit a jeges vízben szereztél? Tedd, amit mondtam, Jacotte. És közben felelj kérdéseimre!

- Igenis, báró uraság - hajtott fejet Jacotte, ki eleget tévén a keresztényi szemérem kívánalmainak, valójában nem nagyon bánta, hogy Éva-kosztümben mutatkozhat meg itt, lévén keble hírhedetten gömbölydedebb és keményebb, mint bárki nőszemélyé vidékünkön.

- Cabusse! hozd elő Jonasszal és Coulondre-ral vértjeinket, fegyvereinket, sisakunkat - parancsolta apám. Azért választotta ki éppen a megnevezett három személyt e feladatra, mivel feleségük féltékeny természetű volt. Ezt nyomban kapiskálták is a többiek, a nőtlenek, s jót mulattak a parancson, mely herkulési társaikat megfosztotta ama bájak látásától, melyeken ők nagy vidáman s egymást könyékkel oldalba bökdösve a szemüket legeltethették. Izgalmukban, örömkömbben fel is álltak, s előrenyomultak, majd összekacsintottak, s jól kinyitották a szemüket, tökéletesen megelégedve arról a rosszfajta félelemről, amely minden csata előtt zsigereinkbe férkőzik (s ezt apám alighanem előre látta). Sauveterre mit sem érzett ebből az izgalomból, vagy ha mégis, bizonyára imával védekezett ellene, ő mindjárt hátat is fordított a gyomorforgató vetkezésnek. Ellentmondani mégsem mert fivérének, hiszen a házban egyedül itt égett tűz, és szegény Jacotte szívszaggatóan remegett a hidegtől minden tagjában.

De e két elfordult szemem kívül hány szempár nyílt oly tágra, mint mondtam, hogy majd kiugrott gödréből! Embereink e hallatlan, sosem remélt látványosságot bámulták, s közben pergő nyelvvel okcitánul meg is tárgyalták az eseményt, melyet legvakmerőbb álmaikban sem tartottak volna lehetségesnek: hogy a papné pőrén mutakozzék előttük.

Ez olyan hallatlan következményekkel terhes dolog volt a szemükben, hogy elhomályosította Marcuays megtámadtatását is, s alig várták a másnapot, amikor majd másoknak is elbeszélhetik, milyen egyedülálló látványban volt részük. S egyszeriben olyan mély csend váltotta fel a nagy sürgés-forgást, lármát, fecsegést, hogy egy pihe hullását is meg lehetett volna hallani, amikor Jacotte nagy nehezen leoldotta dermedt, fagyos ujjával utolsó göncét is, és ott állt előttünk anyaszült meztelen vaskos lábán, gömbölyű combjával, súlyos, domború fenekével és hihetetlenül dús, mégis kemény és feszes két csecskével. Kihasználva Sauveterre elfordulását, Miroul egy egész nagy hasábot vetett a tűzre; a fa hirtelen lángot fogott a parázstól, magasra lobbant a lángnyelv, s élénk fénybe vonta e hús-vér szobor minden porcikáját, a maga erőteljes nősténységében, annál is inkább, mivel szegény Jacotte (de vajon mondhatom-e szegénynek azt, kit a természet ily dúsán áldott meg minden jóval?) ide-oda forgolódott a kandalló előtt, hogy jobban felmelegedjék, s mi nem győztük őt bámulni, kivéve, mint már mondtam, Sauveterre-t, no meg bátyámat, Francois-t, ki ugyan nem fordított éppen hátat e szívderítő látványnak, de fensőséges arccal, szemét félig lehunyva nézte végig. Amire apám, oc nyelven, tréfásan odaszólt neki:

- Ejnye no! Hercegnő vagy pórnök, egyre megy, ha pőre!

- Hercegnőt ugyan sosem láttam, mióta megvagyok - mondta Barberine, ki időközben elővette volt ládájából egy szoknyáját és most a tűzhöz lépett vele, mert egy kicsit hidegnek érezte -, hanem amondó vagyok, ekkora csöcsöt nemigen láttak eleddig mifelénk. Még az enyém sem volt ilyen nagy és szép, amikor tejemmel tápláltam volt a mespechi ifjú urakat.

- Hogyne lett volna - szóltam közbe. - Én három álló esztendeig szophattam!

- Négyig! - igazított ki Barberine. - Sőt te még akkor is szopogattál olykor egy kis tejet, amilyen mohó voltál, amikor már Catherine-t szoptattam.

- Azám! S milyen jól emlékszem rá máig! Gyönyörűségesen gömbölyű volt az a csecs, és be jólesett markolászni!

Barberine jót nevetett. S akkor megszólalt az a szegény Pétromol halkán, rekedten, a mi szíjgyártónk, ki hat évvel ennek előtte elvesztette feleségét és gyermekeit, mivel a pestisjárvány elvitte őket:

- Ne vedd zokon, Jacotte, s te se, Barberine! De amikor a Sarrazine szoptatta volt kicsinyét így, estefelé Mespechben, keble tán kisebb volt, mint a tiétek, de aranybarna és látni is merő gyönyörűség, milyen formás. Hogyha abból ihattam volna, mást és jobbat soha nem kívántam volna. Engedelmeddel, Sarrazine.

És Sarrazine megértette, mennyire szenved Pétromol attól, hogy egyedül és társtalanul él, tehát ráemelte szép őzszemét, s mivel ő is úgy tudta, mint minden jelen lévő fehérszemély, hogy a szoptatás nemcsak az anyának és a kisdednek gyönyörűség, hanem Miurunk jósága folytán annak is, aki látja, elmosolyodott, oly szelíden, mint a Boldogságos Szűz, mondanám, ha nem lennék hugenotta, és azt mondta rá:

- Szépen köszönöm, Pétromol.

- A csudába is - mordult fel franciául Sauveterre, hogy embereink ne értsék -, hát folyvást csecsekről fogunk-e fecsegni s nyelvelni, mialatt Marcuays-t kirabolják?

- Türelem, fivérem - felelte Mespech bárója. - Idő kell felfegyverkezésünkhöz. Nem indulhatunk harcba pusztá zekében!

Időközben visszatért Cabusse s a sarkában Jonas és Coulondre, izmos karjuk megrakva vértékkel, fegyverekkel, sisakokkal, s ámbár óvatosan rakták le terhüket az asztalra, csak megpendült-megcsendült, s mi úgy ocsúdtunk fel e zajra, mint harci mén a trombitaszóra, és némán nekiláttunk a hadikészületnek, egymás mellvértjét összekapcsoltuk hátul, s míg lelki szemeink előtt seb és halál lebegett, valóságos szemünket a papnéra meresztettük, ki mellét kidüllesztve, fejét hátraszegve, magasra emelte két marokkal a jó meleg tejjel teli csuprot, melyet Maligou nyújtott oda neki, s magába döntötte. És ez a látvány bátorságot és harci kedvet öntött belénk, mert nagyon is jól tudtuk, mit tennének a gonosz útonállók a falunkbeli leányokkal, ha nyomban rajtuk nem ütünk.

- Jacotte, az idő sürget - szólt apám. - Mondd el, mit tudsz a haramiákról: hányan vannak, milyenek a fegyvereik, s főképp, van-e vontcsövű vagy közönséges pisztolyuk, kovás puskájuk, egyéb lőszerszámuk!

- Megbocsásson, báró úr, nem tudom, hányan vannak, mert éppen csak kikukkantottam a kisablakon, s máris elkaptam a fejem ijedtemben, és futottam a dolgot az uraságnak jelenteni.

- De láttad őket, tudnod kéne, hányan vannak - erősködött Siorac.

- Talán nem tud számolni - vélte Sauveterre.

- Megkövetem, fegyvernök úr - szegte fel a fejét Jacotte -, igenis húszig tudok számolni, tanúm rá a Boldogságos Szűz, igazat beszélek, a Boldogságos Szűz verjen meg, ha hazudok.

- Csak Isten verhet meg! - kiáltotta Sauveterre, s hajsza hímén úgy járt, mint Lóth felesége, azaz haragjában majdnem megfordult, amikor is a látványtól sóbálvánnyá vált volna nyomban, mint Lóth felesége.

- Csak és csupán Isten! - tette még hozzá. - S nem Mária, aki nem Isten.

- Megbocsásson, fegyvernök úr - felelte Jacotte, aki ugyan pörébb volt Évánál is, mégis bizonyos méltósággal válaszolt. - Az én gazdám nem erre tanított.

- Ej, fivérem, az idő éppoly kevésbé alkalmas teológiai vitákra, mint a női csecsek dicséretére - szólt közbe apám franciául. - Miroul, lökd a parázsra azt a rönköt - s Miroul nyomban engedelmeskedett is, kék szemét a tűzre szegezve, barna szemével titkon a papnéra sandítva. - Ennyi tíz - tartotta tíz ujját Jacotte szeme elé apám. - Voltak-e tízen a haramiák? vagy tizenöten? - Most kétszer mutatta oda bal keze öt ujját, míg jobb kezét egyszer. - Vagy húszan? - S most mindkét kezét kétszer nyújtotta ki.

Jacotte nem válaszolhatott rögtön. Barberine éppen egy gyapjúruhát adott rá, mely inkább szolgált Jacotte, mint a nézők öröme.

- Be kár ily gyorsan elfedni! - sóhajtotta Pétromol, amire a hoppon maradtak igent mormoltak oc nyelven, illetve derék svájci bernim, ki majd elepedt egy Párizsban maradt derék leányzó után, németül.

- Megmondom én, báró uram - felelte Jacotte. - Lehetek vagy tízen. Avagy tizenöten.

- Avagy húszan? - kérdezte gúnyosan Sauveterre.

- Akár húszan is - bólintott jámboran Jacotte, nem értve el a gúnyt.

- Nos, fivérem, most megtudta, amit akart - így Sauveterre. - S hát a fegyvereik?

- Szavamra, úgy hiszem, láttam náluk ilyet - Jacotte közelebb lépett az asztalhoz, s egy kardra mutatott. Majd egy pikára: - meg ilyet is.

- Hát ilyet? - mutatott Sauveterre egy alabárdra.

- Meglehet.

- S emilyet? - mutatott apám egy kovás puskára.

- Meglehet.

- Hát ilyet? - most egy pisztolyt emelt fel apám.

- Meglehet.

- A manóba - mordult fel apám. - Hát ezük meg azuk van-e? - S most a sisakokra és a vértekre bökött.

- Nem, nem, ilyet nem láttam rajtuk!

- Még jó! - morogta a foga közt apám.

- A csudába! Ha húszan vannak, löfegyverekkel, mi meg csak ennyien, ez akkora falat, hogy megakad a torkunkon. Fivérem, úgy vélem, izenjünk Puymartinnek, kérjük segítségét, s csak hajnalban támadjunk, amikor megjött már az erősítés és látni is jobban látunk.

- Fegyvernök úr - Jacotte szeméből kibuggyant a könny s végigcsordult pufók orcáin -, olyanok azok a gazok, mint megannyi éhes ordas. Ha az uraságok késlekednek, Marcuays-ban csupán üszkös falakra, halomra ölt férfiakra s kettéhasított asszonyokra lelhetnek.

- Mint vélekedik erről, fivérem? - kérdezte Siorac franciául.

- Ki igazat szól, szívünkhöz szól - felelte Sauveterre, megindulva Jacotte könyörgésén. - Én így vélem. Szalajtsuk el nyomban Miroult Puymartinhez, és ámbár a harc egyenlőtlen, Isten irgalmas! Mespech nem tűrheti el, hogy egy falvát a szeme láttára porrá és hamuvá tegyék.

- Akkor imádkozzunk, hogy Puymartin el ne késsen a csatából! Maligou, Barberine, gyorsan varrjatok a mieink karjára egy-egy fehér szalagot, nehogy egymást találjuk legyiilkolni a sötétben, ámbár, Istennek hála, elég erősen süt a hold. Fivérem - fordította ismét franciára a szót -, azt kívánom, biztosítsa távollétünkben a vár védelmét Faujanet, Vaskezű Coulondre, Escorgol és Francois segítségével.

- Azt már nem! - Sauveterre-t elöntötte a düh a gondolatára is, hogy őt akarnák a falak mögött hagyni, egy sántával, egy félkezűvel, egy hájgombóccal és egy gyávával.

- No de, fivérem, a lába!

- Még elbír! - Ilyen haragosnak sohasem láttam még bácsikánk arcát. - Kell-e több?

- De Francois-ra hagyhatom-e várunk védelmét? Hisz oly fiatal!

- Nyugodtan. Francois igen ügyesen bánik csatakigyóinkkal, s mi nem megyünk oly messzire, hogy meg ne hallanók dörgésüket.

- Ez megfelel kegyelmednek, Francois? - kérdezte apám hidegen. Bántotta, hogy elsőszülöttje nem akar mindenáron az oldalán harcolni, mint én tettem volna bizonynyal az ő helyében.

- Engedelmeskedem apámuram parancsának. - Francois hosszú arcán egy izom se rándult. - Ha úgy kívánja, megyek Marcuays-ba. Ha emígy, maradok. És hitemre mondom, jól megőrzöm bástyáinkat apámuram távollétében.

Nem azért beszélt így, mert gyáva volt, mint Sauveterre gondolta, ki régi vágású katona volt s egy lovagkirály alatt szolgált. Bátyám esze másként járt. Nem lévén szíve, sem lelke, mit sem törődött szegény marcuaays-iak megmentésével, annál inkább eljövendő bárói székhelyével, várával. S ez utóbbit igenis bátran védte volna, ha úgy fordul a kocka.

Felnyergeltük a lovakat, s amint Escorgol felvonta a kapurostélyt, hogy bennünket kibocsásson, apám mellé léptettem, kinek nyeregkapáján Jacotte ült s görcsösen kapaszkodott belé. A holdfényben láttam, apám arca gondterhelt. És volt is rá oka. Ha a zsványok csakugyan húszan vannak, mi még feleannyian sem, mint lennünk kellett volna: a testvériség, a két Siorac fiú (akik közül az egyiknek Lendrevie óta sebhelyes volt az arca), Cabusse, a gaszkon, Jonas köfejtő, Pétrómol, Fröhlich, Giacomi meg én. Mindössze tízen voltunk tehát. Miroulra nem számíthattunk, őt Puymartinhez menesztettük, ámbár nemigen hittük, hogy otthon leli, mivel szomszédunk szünet nélkül kastélyról kastélyra, mulatságról mulatságra járt.

Egy Füstölőnek nevezett lakatlan ház mögött szálltunk le a lóról, mivel e házhoz tartozó rét és szántó a falut kerítő fal felé lejtett, menetelesen. A haramiák eszerint nem elég óvatosak, nem vették birtokukba a házat, holott Mespechből ide futott be az út.

Pétrómolra bíztuk a lovak őrzését - bizonyára azért, mert apám némileg kételkedett harci kedvében, hisz sosem próbálta ki őt harcban. Így mindössze kilencen közelítettük meg némán a mondott falat, mely a falut kerítette. Jacotte-ot is magunkkal vittük. E falat északról egy erős kapu zárta le, őrtornyocskával, hol egy Villemont nevezetű, öreg, iszákos nyomorék őrködött (és nyilván aludt a támadás pillanatában), ki amúgy sem tehetett volna mást, csak a szemét tarthatta volna nyitva, de azt sem tette, s bizonyára életével fizetett e mulasztásáért.

- Jacotte - mondta apám halkán, útközben -, te most bekopogsz a kapun, azt mondd: a plébános szolgálója vagy, s egy házból jössz, ahol virrasztottál, de mihelyt a gazok kaput nyitnak, elfutsz a temetőbe, s ott elrejtőzöl.

- Báró úr - szólta a papné -, imádkozni fogok a Boldogságos Szűzhez gazdámért, a báró úrért és - tette hozzá némi habozás után - a fegyvernök úrért is.

- Ámen - bólintott apám. Majd hozzánk fordult, halk szóval s mi körülálltuk. - Nesztelenül vonjatok kardot, és tartsátok hegygel lefelé, nehogy egymást találjuk megsebezni. És ki-ki vessen féket a nyelvére. Úgy lépkedjete, óvatosan, bársonytalpon, mint a macska. Támadás előtt legyen teljes a csend. Pisztolyt csak végső esetben használjatok, a lövés nagyobb zajjal jár, mint a testre célzott döfés. A zsványok most bizonyára fosztogatnak, zsákmányolnak és isznak, mint a gödény. Nincs egynek sem kegyelem! Barátaim, a plébániára a fegyvernök úr, Pierre fiam, Giacomi úr és jómagam támadunk rá, a banditák zöme bizonyára ott tanyázik. Ti itt maradtok, erősítés gyanánt. Cabusse a parancsnok. Isten óvjon, fiaim!

A papné, amilyen bátor és erős nőszemély volt, ki nem ijed meg saját árnyékától és minden helyzetben feltalálja magát, hibátlanul eljátszotta szerepét. Magabiztos és tréfálkozó hangon kért bebocsáttatást, mintha Villemont lett volna még most is őrségben, s nem a sáros földön hevert volna, hol egy perccel később megpillantottuk, nyakán fültől fülig érő vágással, mivel alighanem részeg álmából zuhant

egyenest az örök álomba.

Nyakat nyakért! Aki a kaput kinyitotta, azét Fröhlich kése egy szempillantás alatt elmetélte, úgyhogy a gazfickó rázuhant, mint egy teli zsák, Villemont-ra, Fröhlich pedig egész súlyával nekiveselkedett a kapunak, elszakította a láncot, s mi besétáltunk a kitarult nagykapun. Apám és én futottunk elől versenyt a plébánia irányában, melynek ajtaját szerencsénkre elmulasztották bezárni, úgyhogy a latrok közül négyet, kik éppen Vonyogót vetették alá kínvallatásnak, úgy, hogy csuklójánál fogva a mennyezetre kötözték, gondolom, avégett, hogy kiszedjék belőle, hol tartja aranyait, ott helyben ledőftünk, ámbár egyiküknek, kit apám dőft le, sikerült pisztolyát még rásűtnie. A golyó azonban célt tévesztett.

- Ajjaj, ez sehogy sincs ínyemre - vélte apám. - E zajra-bajra előjönnek likaikból a pincebogarak! Az emeletre vivő lépcső első fokára szökkent, én azonban fürgén elébe vágtam, hogy megvédjem a sötétben egy tördőféstől. Eközben belebotlottam egy részeg, s a rémülettől félholt latorba, kit torkon ragadtam.

- Gazfickó - szóltam halkan, nyakát karom satujába szorítva s a mellére térdepelve. - Hányan vannak odafönt? Ha igazat szólsz, megkegyelmezek neked!

- Egyedül a kapitány.

Vaskesztyűmmel fültövon vágtam, és egyetlen rúgással a lépcső aljára gurítottam, így mentvén meg életét, mint később kitetszett. Ám amint egy pillantást vettem ki az ablakon át, az erős holdfénynél rémülten láttam: vagy egy tucat gazember ront a mieinkre, nagy „Halál rájuk” kiáltozással. Elővontam övemből pisztolyomat és lelőttem egyiküket. Sauveterre, ki jobbomon haladt, lelőtt egy másikat.

- Fivérem, fogják el ketten Pierre-rel a kapitányt! Én futok Giacomival a mieink megsegítésére!

Az emeleti ajtó zárva volt. Egyetlen rúgással felpattantottam, s igen meggondolatlanul berontottam a szobába, hol egy szép szál legényt pillantottam meg, ki, fogadni mernék, éppen az ablakon készült kiugrani, hogy emberei segítségére siessen, s ki szembefordult velem, amint megjelentem, egyik kezében kard - ami nem sokat jelentett nekem -, a másikban pisztoly, ami sokat, hiszen én az imént kilőttem a magamét, s bácsikám nemkülönben. Hirtelen megtorpantunk, én is, a bácsi is, és elképedve tapasztaltuk, hogy a fickó nem lő, noha rám szegzi fegyverét, s még inkább meglepődünk, hogy mondhatni, anyaszült meztelen. Majd észrevettem, a ragyogó holdfényben, a fickó jobb oldalán, Vonyogó ágyán egy falubeli leányzót. Ő is meztelen volt, a fickó bizonyára megerőszakolta, ha ugyan erőszak kellett csakugyan hozzá, lévén a zsványkapitány igen jóképű, széles vállú, izmos, hosszú lábú és magas növésű, bitóra termett s a bitónak fittyet hányó, vad és büszke haramia.

- Uram - kérdezte erős és kissé gúnyos hangon Sauveterre-től -, megkegyelmez-e életemnek, ha nem lövök?

- Ha löni mersz, abban a minutában végzek veled - vágta rá Sauveterre.

- Meghiszem - felelte az ipse, akinek ugyancsak felvágta a nyelvét. - Isten óvjon attól, hogy egy kardforgató nemesúr méltó ellenfelének képzeljem magam. De ha én meghalok, attól még nem támad fel az úr fia, és csekély vigasz lesz számára, ha velem együtt hizlalhatja a férgemet.

- Gazember! Csak nem alacsonyodhatom le odáig, hogy egy latorral alkudozzak! - Sauveterre remegett haragjában.

- Kénytelen vele, uram. Nevem egyébiránt Nagy Jaquet. És pisztolyom gyorsabb az úr kardjánál.

- Azt hiszed, gazfickó? - süvöltötte Sauveterre, és egy iszonyú vágást próbált bevinni, de kardja nem ért célt, sánta lába árulón cserbenhagyta, miatta nem léphetett elég nagyot előre. Amire a fickó elfordította rólam pisztolyát és bácsikámra sütötte, kit a lövés földre terített. S a következő percben már ott hevert mellette a lövész is, kardomtól átjárva, holtan.

Bácsikám mellé térdepeltem.

- Semmiség - mondta ő határozottan. - Egy hét sem kell, s újra nyeregbe szállhatok. Pierre, dobd ki az ablakon a zsványt, hadd lássák a cimborái s hadd jöjjön rájuk a félsz.

A fickó azonban nagy volt és nehéz, és a vért is akadályozott a mozgásban. Odaszóltam a lánynak:

- Gyere, segíts!

A nevét nem árulom el, mert ezt megígértem neki. Jött is azonmód, ahogy volt, pőrén, és ketten nagy nehezen végrehajtottuk Sauveterre parancsát.

- Mindjárt sejtettem én - mondta a lány. - Ki korán kezd dalba, estére halott az a madár. Lám, itt állok, oda a becsületem, s még csak egy kis örömem sem lehetett a dologból. Uram, ha kibeszél, soha nem lelek férjre e vidéken.

- Nyugodj meg, hallgatni fogok.

- Noha nem érdemled meg, te szégyentelen - vélte Sauveterre, ki hátát a falnak vetve újratöltötte pisztolyát, ámbár erősen zihált és halálsápadt volt. - Öltözz, leányzó, fuss el innen és imádkozd le bűnödöt. Pierre, ne áldogálj az ablakban.

Ebben a percben felharsant kint a kiáltás:

- Oda a Nagy Jaquet.

Sauveterre odaadta töltött pisztolyát, én kikandikáltam és lepuffantottam a kiáltót. Gyorsan újratöltöttem a fegyvert, ámbár immár feleslegesen, mert a csavargók fejvesztetten menekültek. A mieink üldözőbe vették őket, hogy ellássák a bajukat. Hanem éppen ekkor egy nagy, fekete felhő takarta el a holdat, s apám kiadta a parancsot: „Gyülekező!”, nehogy embereink egymást találják megsebezni, a fehér karszalag ellenére.

- Pierre - mondta Sauveterre szenvtelen arccal, de úgy rémlett, gyengülő hangon -, akaszd le a

plébánost a gerendáról. Akármilyen kicsapongó és álnok is ökelme, nem érdemli meg, hogy a gonosz avagy a jó lator sorsára jusson.

Futottam le, s a szobába toppanva apámmal találkoztam össze. Hozzám ugrott, s megkérdezte:

- Pierre, nem esett bajod?

- Nem. Hát apámuramnak?

- A hajam szála se görbült - s örömében szorosan magához ölelt, bajszát arcomhoz dörgölve. - Hát Sauveterre? - kérdezte aztán.

- Golyó érte. De azt állítja, nem kell egy hét sem, s lóra ülhet megint.

- Ajjaj! Futok hozzá - komorult el apám arca. Már-már utána iramodtam, amikor megszólalt fentről, a mennyezet irányából egy hang:

- Jaj, segítsen, uram! Nagyon szenvedek. Mindjárt eltörik a karom.

Éppen ekkor toppant be Giacomi. Megkértem, emelje meg lábánál fogva a papot, hogy könnyítsen teste súlyán, majd két kardvágással elmetéltem a kötelet. Vonyogó tehetetlen zsákként zuhant Giacomi vállára, s azt nyöszörögte: örökre odavan a csuklója, melyről a kötelet leoldottam. Csakugyan dagadt volt és lila körös-körül a húsa, de nem vérzett, s ezt jó jelnek véltem, annál is inkább, mert karját csuklótól vállig végigtapogatva sehol nem észleltem törést, csupán az inak erős megnyúlását, no meg itt-ott izomszakadást: ettől újévig sokat szenvedhet még a pap.

Jacotte is előkerült a temetőből, s gazdája állapota láttán nagy szárnycsapdosásba kezdett, mint a riadt tyúk, s oly szapora sürgés-forgásba, mint sebes patak forgatta malomkerék. Nyugodjon meg, mondtam, dörzsölje be pálinkával gazdája karját, fektesse ágyba, s adjon be neki altatóul egy kis ópiumot. Tudtam, van a háznál, Vonyogó patikusként is működött a környéken, pénzecskéjét hizlalandó, de szerencsére oly kis adagokban mérte ki szereit, lévén kapzsi, hogy soha senkit meg nem ölt velük.

Alighogy eligazítottam Jacotte-ot, megjelent a lépcsőn apám. Lassan, leverten közeledett, s amint leért, karon fogott, s szemét lesütve, komoly arccal, franciául mondta:

- A seb komoly. A golyó áthatolt a vérten és Sauveterre tüdején. Örűtség volt nem kegyelmet ígérni annak a gazfickónak! Ugyan mit ért az ő élete Sauveterre-éhoz avagy fiaméhoz mérten?

- De Ambroise Paré szerint meggyógyulhat, akit tüdőlövés ért - vettem ellene, ámbár izgalmamban kiszáradt a szám és elszorult a torkom.

- Meggyógyulhat éppen. De oly ember esetében, aki nemigen szeret élni és erősen benne jár a korban, csekély rá a remény. Pierre, keríts szekeret, öszvért a faluból és szállítsd haza bácsikádat. Nem ülhet lóra!

A falu népe még nem tért magához ijedelméből és reszketett, de nem győzték dicsérni Mespechet, mert jól tudták: a rablás, fosztogatás befejeztével valamennyiöket kardélre hányták volna, a nőket s a papot sem kivéve. Nagy megkönnyebbüléssel vették hát tudomásul, hogy mindössze két halottjukat sirathatják el, ha ugyan elsírták őket: Villemont-t, az őrt, meg egy Fontanet nevű embert, kit pikával döftek le, mert foggal-körömmel védte javait, amiért mindenki őt kárhoztatta. Paraszthoz nem illik a nemesi vitézség, vélték, hisz nem gyakorolja gyermekkorától fogva a fegyverforgatást, Fontanet a nemesek vitézségét majmolva mintegy megtagadta pór voltát.

Ám alighogy előállították nagy zshivaj és fecsegés közepette a kért szekeret, öszvért, lövést hallottam a Füstölő irányából s mindjárt utána még egyet, amiből megértettem: lovainkat akarják ellopni a menekülő.

- Barátaim, utánam a Füstölőhöz! El akarják orozni lovainkat!

S már rohantam is a kapu felé, a többieket követve, amikor apám hangja rám mennydörgött, betöltve a falu főterét:

- Pierre, ezennel megparancsolom és meghagyom neked: maradj itt! Cabusse, Fröhlich, Jonas, Siorac unokafivéreim, fussatok a Füstölőhöz, de óvatosan és jó előre figyelmeztessétek Pétrómt. Ne vállalatok felesleges kockázatot. Máris túl sokba került nekünk ez az ügy. Inkább vesszenek oda a lovak, semmint a lovasok.

Határtalanul bántott és pironkodásra késztetett, hogy apám embereink füle hallatára leintett, ámbár megértettem: csak azért tette, mert attól félt, odaveszek a csetepatéban: ő is osztozott az általános katonababonában, miszerint a baj sosem jár egyedül. S nem is tévedett. A Füstölőnél lövés érte a mi Fröhlichünket, sisakját is átütötte, s hajszaál híján fejen találta, de végül csupán a bal fülét szakította le, s én egy óra múlva azt is sikeresen visszavarrtam Mespechben a helyére, úgyhogy barátunk megúsza a dolgot némi múlt, ámbár heves fájdalom, majd a továbbiakban egy kackiás sebhely árán, mellyel a leányokat szédítette.

Sauveterre sebe korántsem bizonyult ily jóindulatúnak. Ahányszor ki-be lélegzett, mindig szivárgott tüdejéből egypár csepp vér s amikor ezt végre sikerült elállítanom, nagyon fájdalmas beavatkozás árán, akkor sem nyerte vissza erejét, magas láza nem akart elmúlni, pulzusa ki-hagyott, s szíve időnként alig vert, mert alig tudta beszívni a levegőt. Három napon és egy percre el nem mozdultunk ágya mellől apámmal, s ráparancsoltunk: ne mozduljon, hallgasson és sűrűn vegyen kis lélegzetet, s mást ne fogyasszon, csak tejet vagy levest. Ő a kedvünkért mindent úgy is tett, ám egy percre nem hitt felgyógyulásában.

Mivel utasításaink értelmében nem szólhatott, némán nézett bennünket, apámat vagy engem, aszerint hogy melyikünk ült éppen ágya mellett, de annyi igaz, mély szeretettel, hogy alig fojthattuk vissza könnyeinket. Úgy tetszett, az a könyörtelen szigor, mely egész életén át jellemezte, mintegy lefoszlik róla

halála közeledtével, s most mutatkozik meg, milyen finoman érző és jó volt a lelke, ha titkolta is, büszkeségből és hugenotta aszketizmusa folytán.

Negyednapra leesett a beteg láza, és jól aludt, hála az ópiumnak.

- Fivérem jobban van - mondta apám.

- Nem, nem, én meghalok - felelte Sauveterre eltökélten, s én láttam: apám nem bír s nem is akar ellentmondani neki, annál is kevésbé, mivel a beteg légzése mindinkább kapkodóvá, kínessá vált, s olykor annyira elakadt, hogy úgy rémlett: mindjárt meghal betegünk. Felesleges lett volna immár némaságra inteni Sauveterre bácsit, annyi levegőt sem vehetett, hogy egy szó kijöjjön a torkán, csak tátogott, mint hal a parton.

Estefelé mégis újra erőre kapott kissé, s arra kérte apámat: hívja oda ágyához Francois-t és Catherine-t. Azonban csak annyit mondott nekik, elhaló hangon:

- Ne feledjétek, mindketten a reformata vallásban nevelkedtetek.

És egy kézlegyintéssel elbocsátotta őket, mivel korántsem csüggött oly igaz szeretettel sem egyikén, sem másikon, mint Samsonon és rajtam, Catherine-on azért nem, mert leány, Francois-n azért nem, mert olyan volt, amilyen.

Hat óra tájban rájött a csuklás. Hét órakor enyhült. Akkor apám felé fordult, hosszan nézte őt, elmosolyodott, és azt mondta neki gyenge hangon, mégis jól érthetően:

- Jean, harminchét esztendőn át egyedül benned leltem örömet e sártekén.

Apám, ki az ágy fejénél ült, akkor odanyújtotta neki a kezét, s engem hirtelen eltöltött az a bolondos remény, hogy bácsikám talán mégis meggyógyul, a sok baljós előjel ellenére. De egy pillanat múlva megértettem: csak azért kapaszkodott bele abba a kézbe, mely soha cserben nem hagyta, lévén apám mindenkor s mindenben hű és igaz barátja, hogy az ő segítségével vívja meg azt az utolsó harcot, melyet szükségképpen valamennyien elvesztünk, átvergődve azon a sötét és keserves szoroson, mely a halálba torkollik. Kilenc óra tájban mégis megszólalt újra, alig hallható hangon:

- Földi létem - lehelte.

Apám közelebb hajolt hozzá és bólintott, jelölve, hogy érti.

- Földi létem - folytatta akadozva, el-elfúlva a bácsi - csupán nehezen viselt távollét volt... az örök üdvösségtől.

Harmadik fejezet

Jean de Sauveterre halála, ki nemes lelkét hatvankét esztendő korában adta vissza Teremtőjének - öt évvel volt idősebb Mespech bárójánál, javai örökösénél (ama szerződés, mely által 1545-ben egymást testvérül fogadták a sarlat-i közjegyző előtt, a várbirtok megvételének előestéjén, úgy rendelkezett, hogy a két Jean egymásra testálja minden létező és leendő vagyonát) -, mély és gyötrelmes sebet ütött Jean de Siorac szívében.

Mégis volt valami, amiben nem osztozhattak: hogy együtt s egyszerre mondjanak búcsút a világnak, melyben harminchét évet töltöttek el életük viharos korszakában szövődött, szoros kötelékben, azóta, hogy együtt szolgáltak ifjan a normandiai légióban, s jóformán soha, egyetlen percre se váltak meg egymástól a hugenottaüldözés iszonyú veszedelme közepette, hanem úgy álltak, mint két, összenőtt sziklaszirt, melyet a hullámverés se meg nem törhet, se el nem szakíthat egymástól.

De jaj, amit az emberi gonoszság végbe nem vihetett, azt végbevitte a halál, s a testvériség - ahogy őket környékszerte hívták - immár megfosztatott egyik felétől, oly sebtől vérezve, melyet a világ egyetlen kirurgusa be nem köthet s nem orvosolhat. Merő fájdalom és gyász volt apámtól - akinek bánatáról alább még szólni fogok - utolsó emberünkig a mi szegény Mespechünk, mert Sauveterre-t mindenki mélységesen tisztelte és szerette. Hajthatatlan erkölce nem taszította, ellenkezőleg, vonzotta az embereket. Falaink sírástól voltak hangosak, vagy ami még rosszabb: gyászos némaságba burkolódtak, mintha hirtelen lakatlanná váltak volna.

Ami apámat illeti, úgy éreztem, Sauveterre halálával mintegy másodszor is megözvegyült, annyira kifordította őt önmagából igavonó és munkás társának halála, kivel a lehető legszorosabb egységben töltötte napjait, hisz együtt kormányozták a birtokot, ugyanazokat a könyveket olvasták, ugyanazt a hitet vallották, minden határozatukat egyetértően hozták meg, noha szüntelen vitában álltak egymással, mint láttuk, mert e két férfi, kit közös vallás és törhetetlen barátság fűzött össze, olyannyira ellenkező természetű és vérmérsékletű volt, hogy valóságos csodának tetszett kölcsönös, mélységes szeretetük.

Apám bajsza a Sauveterre halálát követő éjszakán megöszült, ő maga pedig beleveszni látszott határtalan gyászának fájdalmába. Szemét örökösen a földre szegezte, száját összeszorította, szólni alig szőtt, mozgása lassú lett és tétova, mintha mindenütt és szüntelenül asztalnál, könyvtárban, istállóban vagy a birtokon zsörtölődő, mogorva fivérét keresné, akinek még a szemrehányásait is szerette, mert az ő szájából hangzottak el, meg talán azért is, gondoltam később, mert minduntalan eszébe idézték a hugenotta hit legszigorúbb maximáit, s ezáltal mintegy felmentették azok szolgálai követése alól. Sauveterre tiszta erkölce mintegy ellensúlyozta apám könnyelműségét.

Látván apám mérhetetlen kétségbeesését és tanácstalanságát, újfent elhalasztottam távozásomat, hisz tudván tudtam, mi kevéssé szolgálhat apám vigaszul bátyám, Francois, ki az általános gyász közepette szinte tüntetni látszott hidegségével. Ami pedig kishúgomat, Catherine-t illeti, bármennyire

szerette is apját, ő ama kosárba rejtett levélke óta főképp azért imádkozott hőn Istenéhez, hogy IX. Károly lehelje ki mielőbb rút lelkét, s Anjou hercege és fényes kísérete azon nyomban visszatérhessen a lengyel től Franciaországba. Boldog szerelme fellegébe burkolózva mintegy máris a jövő virághímes útjain szökelte, máris bárónénak látta magát, ki fogadásokra jár a Louvre-ba, s úgyszólván a lába sem érte Mespech földjét, melynek mélabúja éppen csak megérintette, de nem ronthatta meg ifjú boldogságát.

Tehát egyelőre maradtam Mespechben. Előbb csak néhány napra, majd néhány hétre, mivel apám nem kerekedhetett felül nagy gyászán, sőt nőtten-nőtt fájdalma, ahelyett hogy csökkent volna, s én végül már teste épségét féltettem. Így azután tél végéig Mespechben ragadtam. Pedig be végeérhetetlennek tetszettek a hosszú, hideg hónapok a várban, hol nem szolgált immár vigaszomul az én Samsonom, sem Quéribus, Gertrude, a szép Zara, s ahonnan hirtelen elillant minden fiatalság, szépség, vidámság! Catherine elérhetetlenül lebegett aranyos álmái magasában, Gavachette csúnyán köhögött, krárogott és fogyott, mivel erősen megfázott s a mellkasát fájlalta, s azonkívül igen elkésérítette márciusi koraszülése, mely megfosztotta attól a reménytől, hogy egy fattyúval ajándékozhat meg.

Előbb igyekeztem pótolni apám oldalán volt társát különféle dolgaiban s tiszteiben, de amikor végre megértettem, hogy ez a mankó többet árt Jean de Sioracnak, mint amennyit használ, más fegyverhez nyúltam. Megpróbáltam újra felkelteni régi és nagy szerelmét a medicina iránt. Egyre rozsdásodik tudásom - ez ürügyön rávettem, hogy megint olvasson és boncoljon. Részint a pecsenyénkül szolgáló állatokat boncoltuk fel, részint azokat a szegény csavargókat, kik e kegyetlen télben úgy hullottak el, mint ősszel a legyek. Három mindennapos és szakadatlan stúdiummal eltöltött hónap után láttam: apám felélénkült, dereka kiegyenesedik, ereje visszatér, s lassan felhagy a túlzott és komor jámborsággal, amibe Sauveterre halála ejtette, mivel, ha sejtelmem nem csalt, a kellenél is jobban furdalta lelke a bűnök miatt, melyekbe heves vére vitte és viendi eztán is, hacsak nem akar lemondani az életéről, lemondván mohó életvágyáról.

Egy este, amikor egy nagy vágatból tértünk meg, már csizmátlan, a könyvtárszobában, a kandalló előtt, erről szólván, áperthe kimondtam: esztelenségnek tartom, hogy fivére halála óta zárva tartja az ajtót saját szobája s a szomszédos szoba között, megfosztván Mespechet azoktól az utódoktól, akiket még nemzhetne, amilyen jó erőben van, hisz az Úr maga is szaporodásra buzdítja népét a Bibliában, amit jól tud apám is, hisz sokszor átgondolta, felolvasta, idézte Sauveterre-nek a Szentírás ama kaputját, amelyben Jákob sorra teherbe ejti Leát, Ráchelt és szolgálóikat.

Mire apám előbb egy szó nem sok, annyit sem felelt, csak felpattant, s erélyes léptekkel fel-alá járkált a szobában, mintegy türelmetlenül, felszegett fejfel, egyenes háttal, rendes szokása szerint csipejére téve két kezét, s engem elöntött a remény hulláma és az öröm, látva, hogy ismét felvette szokott habitus corporis-át.

- Igaz, sokszor idéztem fivéremnek, Jeannak e passzust és más hasonlókat, melyeket ugyancsak a Szentírásból vettem - felelte aztán. - De nem volt-e szentségtörés vétkeimet ily magas tekintély pajzsa alá helyezni? S nem volt-e nyilvánvaló házasságtörés azzal a szegény pásztorleánnyal szerelmeskednem, ki Samsonnal ajándékozott volt meg, holott édesanyád élt még és ő volt hitvesem Isten előtt?

- Való igaz - bólintottam. - De a fát gyümölcseről ítéljük meg, s apám e bűnét bizonyosan megbocsátotta az ég, hisz általa nyertük Samsont, kit maga bácsikánk is többre becsül apám valamennyi törvényes fiánál, noha fogantatása pillanatában nem győzte kárhoztatni kegyelmedet.

- Többre becsül, így mondta fiamuram - vont fel a szemöldökét apám. - Úgy beszél Sauveterre-ről, mintha még élne s csakugyan él, itt, a szívemben - folytatta elmélázva. - S én szüntelenül vele disputálok a lelkem mélyén s mindenről. S igaza van abban is, én Pierre-em, magam is sokszor tapasztaltam, hogy bácsikája éppen nem bánta, sőt, hogy Mespechben egyre több gyermekcse születik s így erősödünk. Gyűlölte vétkeimet, de örült következményüknek.

Én elnémultam, látván: álmaiba merül. Attól féltem, felriasztom, ha kinyitom a szám. Hogyne tudnám én, ki fölött a képzelet legalább akkora hatalommal bír, mint apám fölött, hogy gondolataink olyanok, mint a csikók, hagyni kell őket szabadon száguldozni a mezőn, emelt fővel, lobogó sörénnyel, s addig nem is szabad rájuk féket vetni, míg rogyadozni nem kezd szép lábuk. Akkor jöhet a zabla, ha szükség van rá.

Mihelyt Gavachette ágynak dőlt, odahagytam nyoszolyáját, nem mintha attól féltem volna, hogy rám ragad kórsága, de a szegény leány teste szinte süttött a láztól, s úgy hánytá-vetette magát, hogy nem nyughattam mellette. Azonkívül apám teljesítette kérésemet, hogy folytonos nagy lánggal égjen szobájában a tűz, mert azt reméltem: az izzadság megszabadítja bajától. Nem tudom, hasznára volt-e s mennyire ez az orvosság, de mivel a nagy hőség úgyszólván száműzött szobámból, rövid látogatásoktól eltekintve egy oldalkamrácskába költöztem, mely szomszédos lévén Franchou szobájával, hallottam, mint forgolódik-hánykolódik Franchou éjszaka ágyán, mint lepény a serpenyőben, hol hangosan zokogva, hol akkorákat sóhajta, mint a kovács fűjtatója, lévén roppant magányos, mióta Mespech bárója nem kereste többé föl, mivel jobban félt a halott szemrehányásától, mint félt volna az élő emberétől. Mindazonáltal nem volt kétséges: apám újból vissza fog térni hozzám, amilyen kedvében legutóbb láttam, hisz Franchou üde volt, gömbölyded és csupa jóakarát, s ezt én igen üdvösnek véltem volna apám egészségére és jókedvére nézve. Hiába, az orvos felülkerekedett lelkemben a moralistán. Ha olvasóm másként gondolkodna e tárgyban, mint én, nézze el nekem!

Angelinámtól két levelet is kaptam, s annyiszor olvastam el őket kis kamrámban csendjében (hol magányosan éltem magam is, nem lakhatván jól egyébbel, csak pecsenye füstjével, mint mifelénk,

Périgord-ban mondják), hogy szemem rég elkoptatta volna a papirost, ha ez lehetséges lenne. Nem mintha meghozták volna a hírt, mellyel kézhezvételükkor kecsegtettem magam, mivel Montcalm úr gyóntatója, noha alig volt már élet benne, ami volt, azt még arra használta, hogy lelki gyermekét elijessze a pokoltól, mely nyomban elnyelné, ha leányát egy eretnekhez adná nőül. Az a latin írás, melyet Vonyogótól kicsikartam, s amely nyilván tanúsította, ha még emlékeznek rá olvasóim, hogy születésemkor katolikusnak kereszteltek - ami igaz volt -, s hogy misére járok - ami csak két-háromszor esett meg velem -, nem kezdhettem ki e haldokló vakbuzgalmát, ki összeesküvésünket ahhoz a feltételhez akarta kötni, hogy a barbantane-i kápolnában valljam nyilvánosan meg, ingben, gyertyával a kezemben, mifajta bűnökre s tévelygésekre vitt rá hugenotta hitem. Angelinám tudta, hogy e végletes lépésre soha nem bírhatna rá senki és semmi, ismervén kötődésemet apám pártjához, tehát jobb híján azért imádkozott örökösen a Fennvalóhoz, szólítsa végre magához e papot, hisz az, szerinte, rég kiérdemelte a jól megszolgált pihenést. (S ezt oly gyermeki ártatlansággal mondta és tette, hogy meg is hatott, de el is képesített vele.)

Június végén, nem egész két évvel a Szent Bertalan-éj után, megjött végre a hír, hogy IX. Károly elhalálozott az ő Louvre-jában, s mint később Pierre de l'Étoile-tól megtudtam, haldoklása közben gyötrelmes lelkifurdalást állt ki a temérdek kiontott hugenotta vér, ama gyászos hírű párizsi mészárlás miatt, több és jobb szívről tévén tanúságot, mint a Medici nőszemély, ki a dolgot kiagyalta, arcizomrándulás nélkül végbevitte, és soha meg nem bánta.

- Fivéremuram - toppant be későn este, amikor éppen lefekvéshez készülődtem, kamrácskámba gyertyával a kezében Catherine -, azt hallottam, megholt a király. Bizonyos-e e dolog?

- Bizonyos. Apámnak maga a sarlat-i királyi hadnagy mondta.

- Leljen békét szegény lelke! - vetett keresztet Catherine. De már a következő percben felragyogott az arca. - Eszerint Anjou hercege odahagyja Varsót s hazatér országunkba?

- Bizonyára szívesebben uralkodna Franciaországban, mint Lengyelországban, ha tehetné - feleltem én.

- Ha tehetné? - képedt el Catherine, s szép kék szeme hirtelen kikerekedett rémületében e „ha” miatt.

- Nem oly bizonyos, Catherine - magyaráztam, hogy derék lengyel alattvalói, kik oly nehezen találtak királyt maguknak, most, hogy végre meglették, elengedik.

- Hogyan? - szegte fel gögösen a fejét húgocskám. - Alattvalói fogolyként mernének bánni vele? Ó, gonosz bátyám, kegyelmed gúnyt űz belőlem!

- Nem én - mosolyogtam. - Menjen s kérdezze meg apánkat, húgom, ő ugyanezt fogja mondani. De ne féljen mégse, húgocskám - tettem hozzá. - Anjou hercege nagy stratégia. Majd csak kieszel valami cselt, melynek segítségével hazatérhet, kíséretével egyetemben.

E szó: „kíséret”, eltörölte az iménti „ha” hatását, és úgy ellágyította húgocskámat, hogy két kezét vállamra téve, azt mondta:

- Ó, én, Pierre-em! Be erősen hasonlít Quéribus báróra, ha jobban megnézi az ember!

- Mondják. Csak én nem vagyok olyan szép, mint ő - tettem hozzá nevetve. - Azt gondoltuk ki: én vagyok a vázlat, ő a kész rajz.

- Ez csakugyan talál.

Amire megint elnevettem magam. Ő azonban mélyen elmerült gondolataiba, s fel se vette nevetésemet.

- És korántsem oly jól öltözött, mint ő - tette hozzá Catherine, halálos komolyan. - Hisz kegyelmednek csak egy divatos zekéje van, és azt is tőle kapta ajándékba.

- Hja, én nem vagyok dúsgazdag - feleltem mosolyogva. Olvasóim képzelhetik, mennyire mulattatott s megörvendeztetett e párbeszéd.

- De nem ám!

- És báró sem vagyok.

- Csakugyan nem, és soha nem is lesz az, bátyámuram - így ő, majd némi töprengés után hozzátette: - Mindazonáltal mindig szeretni fogom kegyelmedet, Pierre, ha százszor pénztelen másodszülött is s a tetejében még orvos is.

- Úrnőm - bókoltam nagyot előtte -, végtelen hálával tölt el jóindulata.

Erre végre felébredt gyönyörűséges álmából, és nagyot toppantott:

- Pierre, kegyelmed már megint csúfot űz belőlem.

- Dehogy, dehogy - siettem tiltakozni. - És esküszöm, ugyanúgy fogom húgomat eztán is szeretni, ahogy ma, ha százszor báróné lesz is.

- Hát báróné leszek? - ragyogott fel a szeme. - Nem mintha a címre vágnék - ébredt fel hirtelen szokott büszkesége. - Lévéen Mespech az, ami, és anyánk oly ősi családból való. De a báró csupa kedvesség. Én Pierre-em, megcsókolhatom-e, jó estét kívánva?

- Hát illik ilyet kérdezni? - mosolyogtam.

De nem arcon csókolt. Két karjával átfonta derekam, s vállamra hajtva szép, aranyszínű fürtök keretezte bájos fejcskáját - már kibontotta volt éjszakára hajfonatait -, egypár pillanatig így maradt elmélázva, ábrándosan, nefelejskének szemét félig lehunyva, elnyílt szájjal.

- Nos, ideje lefeküdni - sóhajtott azután nagyot. - Pierre, nem fogják vajon a gonosz lengyelek

megölni a mi kedves, új királyunkat, ha hazaútján utoléri?

- Hogy gondol ilyet, húgom! Kezet emelni egy királyra!

- Vagy a kíséretére!

- Arra se. Térjen nyugodtan meg ágyába, Catherine és aludjon! Orvosi fővegemre fogadom: a báró itt terem augusztus derekára. S ki mást vehetne feleségül, mint húgomat, ki a legislegszebb Franciaország báróleányai között?

Amire rám mosolygott, igen ártatlanul és bizalomteljesen, édes ajkain az elégedettség kifejezésével, félig máris álomba merülve, mivel valójában gyermek volt még félig-meddig, de máris minden ízében nő, s az effajta dolgokhoz nem ér fel az aritmetika. Így kezdődött Catherine nagy várakozása, amely párhuzamos volt az enyémmel, ámbár más-más volt várakozásunk tárgya. Nem csodálatos-e, ha jobban meggondoljuk, hogy jelenünk szövetét mindig jövőnk adja, akár nagyon vágyunk rá, akár rettegünk tőle? S nem nagy bolondság és esztelenség-e ki nem élvezni kurta életünk minden egyes napját jövőnkbe vetett reményeink avagy félelmeink miatt?

Az én szegény Gavachette-em immár nem szövögetett álmokat arról a tartós boldogságról, mellyel a dicsőség és a henyélés joga ruházta volna fel, ha sikerül Mespechet egy véremből sarjadt fiúgyermekkel megajándékozni. A halállal csatázott, mert az el akarta ragadni őt e világból, és amikor végül győzött, és láztalan lett, és felkelhetett nyoszolyájáról, sovány volt, sápadt és erőtlén, a hús szinte leolvadt róla, arcáról eltűnt minden szín, bőre oly szorosan tapadt csontjaira, hogy szinte önnön kísértetének tetszett. Annyira, hogy Maligou nő, a legelső hajnalon, melyen Gavachette kikelt ágyából és megjelent előtte virradatkor, kiguvadt szemmel, riadtan kiáltott rá:

- Jaj, te szegény lélek! Miért jössz ide engem gyötörni? Tettem-e valaha rosszat veled, míg éltél?

Gavachette élt, de sorvadozott, alig evett, nemigen hízott, lassan mozgott, eltávolodott egész környezetétől, ritkán szólt, akkor is gyenge hangon, gyéren és már-már jóságosan, mintha a betegség régi, megszokott mérgétől is megfosztotta volna. Azt kívánta, rögtön térjek vissza hozzá szobámba és folytassuk ott, ahol abbahagytuk, én azonban nemet mondtam, ürügyül azt hozva fel, hogy gyenge ő még a szerelmeteskedés fáradságaihoz. Valójában vágyam elült s helyére a szánalom lépett, no meg az a meggondolás is visszatartott, hogy ha az ég netán hajlandónak mutatkozna meghallgatni ama bizonyos kívánságokat, magához szólítván Montcalm úr lelki atyját; jobb nem megkockáztatni, hogy Gavachette-től gyermekem szülessék, hátha Angelina rossz néven venné! Mindezekén túl sohasem éreztem Gavachette iránt oly gyengéd melegséget, ahogy már mondtam, mint egykor kis Hélix iránt, lévén Gavachette természete oly fullánkös, nyelve igazi viperanyelv.

Augusztus közepén hosszú levelet kaptunk Gertrude de Luc úrhölgytől, s két nyúl farknyit; az egyiket Samson, a másikat Zara írta apámnak, de egyik is, másik is oly olvashatatlanul volt írva, mintha macska kaparta volna oda a betűket, úgyhogy apám egy jó óra hosszat veszkölődött kisilabizálásukkal, mindazonáltal igen elégedett volt mindkét levélkével, ámbár egészen más okból. Gertrude hosszabban írt és szebben, és csupa jót mondott az esküvőről, majd berendezkedésükről Montfort-l'Amaury, valamint a patika virágzásáról, ámbár ennek némi korlátot szabott, hogy nem akadt helyben orvos, aki recipét írtatott volna. Ez okból Samson írt egykori iskolatársunknak, a tiszteletre méltó Merdanson doktornak, kivel egykor együtt hantoltuk ki a saint-denis-i temető halottait és boncoltuk fel odahaza, Montpellier-ben (hol oly gyászos találkozásom esett a szép boszorkánnyal, Mangane-nal, ha olvasóm még emlékszik rá). Merdanssonnak, ki szép szál, erős fickó volt, volt egy különös mániája: ajkáról a szkatologikus kifejezések valóságos zuhataga patakzott szünet nélkül, s eközben gyakrabban emlegette a szilárd, mint a folyékony állapotú matériákat, úgyannyira, hogy azt találtam neki mondani, minekelőtte barátságot kötöttünk volna, hogy úgy látszik, nem túlságosan jártas az anatómiában, hisz sokszor összetéveszti száját a végbelével. Holott Merdanson igen derék ember volt máskülönben és amellett felette jó és tudós orvos, s nagyon is helyeselt, hogy Samson őt hívja maga mellé Montfort-ba, ha rááll, mert ellenkezett a patikusai regulával, hogy bárki recipe nélkül készítsen orvosságot, s ez, mint tudjuk, valóban veszélyes gyakorlat is.

Éppen vacsoránál ültünk augusztus 29-én este, amikor Escorgol megjelent; maga előtt tolva orrát és pocakját, s lélekszakadva jelentette: egy nemesúr kér nagyszámú kísérettel bebocsáttatást, s azt állítja: ő Quéribus báró.

- Kicsoda? A báró? - ugrott fel zsámolyáról Catherine, de nyomban vissza is hanyatlott és elalélt, úgyhogy Maligou nő, Franchou és Barberine jajveszékelve futott oda hozzá, s ámbár mindhárman azt gondolták: ez csak afféle lányos érzékenykedés, nem tudták, mihez kezdjenek vele, s úgy kapirgáltak körülötte, mint tyúk a porban.

- Pokolra e sok kotkodácsolással! - kiáltotta apám, hisz jól tudta, e csekélységbe igazán nem hal bele makkegészséges, erős kislánya. - Lazítsátok meg mellén a fűzőt, és öntetek egy csepp borlelkét a szájába! S ha mégsem tér magához, fektessétek két napra ágyba.

Majd Escorgolhoz fordult:

- De Escorgol, te jól ismered a bárót, láttad elégszer. S finom hallásod ellenére nem ismertél rá a hangjára?

- Úgy gondolom, csakugyan ő van itt, de kísérete igen nagy. S én nem húzhatom fel a rostélyt, s nem nyithatok kaput uram parancsa nélkül.

- Kisebbik fiamuram, utána nézne-e e dolognak? - kérdezte Mespech bárója.

S én mentem nyomban. Mit mentem! Rohantam, röpültem! Szempillantás alatt a kapunál termettem. S derékgig kihajolva a kiserőd ablakán, belekiáltottam az éjszakába:

- Quéribus, kedves barátom! Te vagy itt?

- Én, kedves Pierre, én magam. Kis híján halálba hajszoltam a lovamat, hogy ideérjek. Hogy van („Catherine”, akarta mondani, de megfékezte nyelvét, és hangját visszafogva így fejezte be) Mespech bárója?

- Kitűnően - kiáltottam nevetve. - S Catherine még jobban.

- Ó, én fivérem! - de többet nem szólhatott.

- Pokolra e rostéllyal, ablakkal! Magam nem nyithatok kaput, s ez az Escorgol olyan lassan mászik, mint a csiga. Szent Dénes szakállára, Escorgol!

- Megyek, uram - kiáltotta messziről Escorgol, ki még soha így nem igyekezett maga előtt tolni orrát-pocakját, mely utóbbi akkora húshegygé nőtt, hogy kész csoda: mégsem buktatta el útközben. - Aj, uram, legyen némi türelemmel. Hisz nem ég a ház!

- Majd megégetem én úgy a te hátsó feledet, hogy elszállsz! - mondtam franciául, hogy ne értse. Quéribus barátom jót nevetett rajtunk, s végre sok hűhó, kulcscsörgés, zörgés, csikorgás után egymás keblére omolhattunk. Én az ő hátát veregettem, ő az enyémet, s eszeveszetten csókolóztunk.

Meghagytam Escorgolnak, gondoskodjék legjobb tudása szerint a lovakról s a kíséretéről, és futva vezettem barátomat a nagyterembe, hová belépve Quéribus illendőképp köszöntötte apámat, de nem leplezhette el afölött érzett zavarát, hogy sehol sem látja szíve bálványát. Zavarát igyekezett fájdalomnak álcázni, amikor Sauveterre úr után tudakozódván, értesült róla, hogy ő nincs többé. Apám jobbára ültette a bárót, meghagyta, hozzanak neki ezüstdányéron ételt, s apróra elbeszélte neki kemény harcunkat a marcuays-i haramiákkal, s azt is, hogy hogyan sebesült meg közben halálosan fivére. Quéribus búbanatos arccal, udvariasan hallgatta apám beszámolóját, azt sem tudva, miféle pecsenyékkel tartják jól. Tekintetét hol apámra szegezte, hol az ajtóra, remélve, hogy Catherine egyszer csak betoppan. De hiába, húgom nem került elő a vacsora végéig, vagy mert eltartott egy darabig ájulása, vagy mert szándékosan fel akarta csigázni a báró vágyát láthatására e késlekedéssel, hisz tudta: percről percre nő ez a vágy, aminthogy az övé is, csak ő jobban uralkodott magán ama ravaszság folytán, mellyel a Teremtő a kedves női nemet felruházta, kárpótlásul gyengeségeért.

Az estebéd elvégeztével apám átvezette Quéribust a könyvtárba, hogy a nagyteremben helyet csináljunk kíséretének, hisz igencsak kiszáradhatott torkuk s megnőhetett étvágyuk e hosszú lovaglás alatt, s közben volt idejük lenyergelni s ellátni lovukat az istállóban. Maligou és Barberine szolgált ki őket, legalább akkora buzgalommal, amilyennel vendégeik ettek, lévén egytől egyig oly dali és erős fickók, hogy a mespechieket irigységre készíthette volna látásuk. De Istennek hála, az ő szempontjukból s a mi hugenotta gazdaságunk szempontjából egyaránt, másnapról fogva már Puymartin látta vendégül őket, lévén Quéribus unokafivére, sértésnek vette volna, ha a báró más házában száll meg.

Az én szegény Quéribusom csak üldögélt apám mellett, a nagy, merev széken, mely évek hosszú során át Sauveterre helye volt, s igyekezett jó képet vágni a dologhoz, holott elkeseredése nőttön-nőtt Catherine végeérhetetlen távolmaradása miatt, s azon töprengett, nem foglalta-e el az ő hosszú, hideglelős száműzetése alatt egy idevalósi nemesúr a helyét Catherine szívében, hisz, ha még emlékeznek rá, apám csak félig-meddig mondott volt igent és sok fenntartással, mivel nem tudhatta, mivé lesz a báró ama hideg országban. Apám, ki jót mulatott magában vendégünk gyötrelmein, tudván, hogy azok hamar véget érnek, éppen nem bánta, hogy egy dali, udvaronc báró ily mélyen hajítja fejét egy vidéki nemeskisasszony igájába, és mindenáron el akarta volna meséltetni Quéribusszal a király és kísérete kalandos hazaútját Lengyelországból, hanem a báró nem győzte immár sem hanggal, sem szívvel, s jobb híján úti fáradalmaival mentegette magát.

- Meglep, báró úr - nevetett apám. - A nyereg nem éppen a nyelvet töri. No de itt jön végre valami, amiből erőt meríthet - tette hozzá, amikor Franchou belépett egy forralt borral teli, gőzölgő kancsóval.

Quéribus szeme felcsillant, amint nyílni látta a könyvtárszoba ajtaját, de mindjárt el is borult, amikor az ajtó keretében Franchou tűnt fel. Barátunk szóltanul tűrte, hogy a szolgáló megtöltse kupáját, de hozzá sem nyúlt, üres szemmel bámulta, és úgy hiszem, azt sem tudta, mit szorongat jobbájában. Franchou közben odalépett Mespech bárójához és a kezébe csúsztatott egy levélkét. Jean de Siorac kibontotta a levelet és csendesen elmosolyodott. A derék Franchou, ha jól figyeltem, megint virult, és majd felfalta a szemével gazdáját.

- Kedves Quéribusom - kezdte rá apám tréfás hangon, mégis kissé meghatva. - Leányom e levélke útján kér engedélyt rá, hogy kegyelmeddel itt találkozzék. Szívesen veszi-e? Vagy annyira kimerült, hogy inkább ágyba hagyja?

- Dehogy, dehogy - sietett tiltakozni Quéribus elhaló hangon. Többet nem is mondhatott. Kifutott arcából a vér, kis híján elalélt és bizonyára összerogyott volna, ha nincs szék alatta. Látván állapotát, kivettem remegő kezéből a kupát, szájához vittem, és belédöntöttem a bort. Az ital csodát tett. Az ember azt hihette volna, Quéribus nem Mespech jó, de közönséges borát hajtotta fel, hanem holmi varázssitalt, mert hirtelen felélénkült, nekividámodott, kihúzta derekát, hátrafesztette a vállát, fejét felszegte s csillogó szemét az ajtóra szegezte, hol Franchou kisurrant; igen megörült, hogy az imént oly szánandó állapotban találta a bárót, s alig bírta magában tartani az újságot, míg el nem siet Catherine-ért, és vissza nem kíséri.

Szép olvasónőm, ki együttérzően figyeled kishúgom, Catherine sorsát, ugye jól el tudod képzelni, mint piperészkedett szobájában, mielőtt megjelent volna udvarlója előtt. Vajon ugyanazt a ruhát öltötte-e magára, amelyet tavaly novemberben viselt volt Puymartinék bálján - s amely ruhát Gertrude és a szép Zara igazított termetére -, avagy éppen ellenkezőleg, egyszerű, köznapi viseletet öltött? Hja, uram, az úgy vajmi kényes! A régi, pompázatos ruhának meglenne az az előnye, hogy a báró eszébe idézné a bált, hol húgocskám szépsége rabul ejtette. Másfelől: hogy fér össze a lányos szeméremmel, méltósággal ez a nagy felhajtás, s nem tenné-e túlságosan nyilvánvalóvá a tetszeni vágyást? S vajon nem unt-e rá a báró az udvarbéli szép hölgyek cicomáira? S nem azt szereti-e éppen Catherine-ban, hogy annyival üdőbb, természetesebb, mint ők? Egyszóval, ha jól értem kegyedet, hölgyem, azt gondolja: Catherine okosabb is, büszkébb is annál, hogysem túlságosan kiöltözködjék ez alkalomra? - Bizony, uram, nagyot csalódnék, ha húga nem a legegyszerűbb ruhájában jelent volna meg a könyvtárszobában. - Úrnőm, nyert, igaza van, eltalálta!

Kishúgom tehát a legtermészetesebb alakjában jelent meg, egyszerű rózsaszín gyapjúsoknyában. Hozzá ugyanolyan ingváll, csinos, de szűzies kivágással, bájos nyakán szerény gyöngyfűzér, tiszta vízben megmosott arcocskáján szemernyi festék sem. Aranyhaja laza fürtökben omlott le vállára, egy rózsaszín szalaggal összefogva. Magas sarkú cipő a lábán, hogy magasabbnak tessenek, de a cipő maga láthatatlan volt, mivel a szoknya földig ért, egyszóval ruházatán oly kevés csodálnivaló akadt, hogy (a báró szemében) imádandónak tetszett gömbölydeden karcsú, ifjú termete, nem is szólva gyönyörű fejecskéjéről, bársonyos bőréről, csillogó szeméről, melyet ráadásul jól megvilágított az a négykarú gyertyatartó (ó, szegény Sauveterre), amelyet Franchou emelt a magasba, ki húgom előtt haladt. Ezt az egy fényűzést engedte meg magának Catherine - de valójában nem volt-e ez is nélkülözhetetlen, olvasóm, hogy tisztán lássuk, mint bókol mélyen apám, majd a báró előtt? Ez utóbbi fürgén pattant fel, mint a kilőtt nyíl, s úgy bámulta Catherine-t, hogy majd kiugrott a szeme. Dadogva felkínálta neki székét, mondván, hogy ott kényelmesebb helyre lel, ő maga örömet beéri egy zsámollyal.

S csakugyan leült, de oly hirtelen, hogy önkéntelenül eltorzult az arca (hisz a hosszú lovaglástól árkon-bokron át még sajgott ülepe, mert úgy vágtatott, mint az eszement, hogy mielőbb viszontláthassa szerelmét, annyi Varsóban eltöltött, havas hónap után). És végre itt volt, itt Catherine! És ő napokig elnézte volna, lévén érkeink közül a látás az egyetlen, melyet lehetetlen jóllakatni, ha igazán szerelmesek vagyunk.

Hanem azután, hogy lezökkent zsámolyára, többé egy árva szó nem sok, annyi sem hagyta el Quéribus ajkát. És hitemre, már-már úgy tetszett, soha nem ér véget ez a csend, úgy elmerült bámulata tárgyába a báró, és úgy elnémult a kérdéses tárgy is, afeletti gyönyörűségében, hogy így megbámulják, miközben arcocskája kipirult, keble hullámozott, s szemét minduntalan lehunyva oda-odasandított bámulójára: beleun-e vajon és mikor csodálatába? és vajon csakugyan annyira szeretnivaló-e, amilyennek képzelete lefestette?

- Kedves Quéribus - szólalt meg végül apám, megelégedve a fiatalok megbúvólt némaságát -, most, hogy úgy tetszik, új erőre kapott a forralt bortól, talán mégiscsak megkérhetem, legyen szíves elbeszélni, hogyan szökött meg királyunk Lengyelországból?

- Jaj, uram- pattant fel ismét a helyéről Quéribus -, halálosan szégyellem, hogy előbb megtagadtam. Úgy tetszik, a fáradtság végképp megzavarta eszem, ezért viselkedtem ilyen udvariatlanul házigazdámmal szemben. Báró úr, fogadja legalázatosabb bocsánatkérésemet!

Míg ezeket mondta, apámhoz lépett és meghajolt előtte, mélyen és kecsesen, s utána nem ült vissza zsámolyára, hanem állva maradt, szálegyenesen, s így is maradt, míg történetét előadta. Olykor pár lépést tett fel-alá a teremben, miáltal többször is alkalma nyílt titokban egy pillantást vetni húgomra, Catherine-ra, ki a maga részéről ide-oda hajlogatta kecses nyakát, hogy jobban hallja a mesét és szemmel tartsa a bárót.

- Azt beszéltek - mondta apám -, hogy a lengyelek sehoggy sem akarták királyunkat elengedni, mivel oly nehezen találtak maguknak uralkodót.

- Mi több, azt képzelték: a lengyel királyság nem alábbvaló a franciánál - felelte nevetve Quéribus -, és azt követelték: a király nevezzen ki ide egy alkirályt, és maradjon meg Varsóban királynak.

- Szép kis egyezség! - nevetett nagyot apám is. - Nem mintha Lengyelország nem lenne nagy kiterjedésére és nemességére nézve is, csakhogy Franciaország gazdagabb, itt lágyabban süt a nap, és nincs a föld kerekén város, mely Párizst felülmúl!

- Hát persze - bólintott Quéribus. - Csakhogy a választófejedelmek eltökélték: mindenáron ott tartják a királyt, tehát csellel kellett élnie, hogy elszökhessen.

- A választófejedelmek? Kik azok, uram? - kérdezte Catherine.

- A főnemések, a tartományok kormányzói, hölgyem - bókol mélyen Quéribus Catherine előtt, ügyelve, hogy ne hajoljon keble fölé. - Ezek a választófejedelmek, ha egyetértésre jutnak, a királynál is hatalmasabbak ebben a különös országban. De folytatom. Június 18-án, egy igen meleg éjszakán, a király, ki megígérte: ott marad Lengyelországban, lukulluszi lakomára hívta meg palotájába a választófejedelmeket. Itt temérdek jó francia bor folyt el, s a vendégek annyit találtak inni, lévén természetből fogva mohók és iszákosok, hogy éjfélután már valamennyien az asztal alatt heverték. Ekkor a király visszavonult hálótermébe, s úgy tett, mintha lefekvéshez készülne. Tenczinski gróf, aki alig állt már a lábán, saját kezűleg vonta össze

az ágy kárpitját.

- Mi is volt e gróf neve? - kérdezte apám.

- Tenczinski volt az udvarmester. Igazi szőrmók, s roppant büszke hatalmas termetére. Egyszóval Tenczinski imbolyogva elvonul. A király felölti inasa ruháját s kiset. És a nyomában mi: Du Halde, Villequier du Guast, Soubré, Quélus, Pibrac, Miron, Fogacer meg én.

- Nahát, Fogacer! - kottyantam közbe.

- Meg én! - ismételte meg, Catherine-ra pillantva, Quéribus.

- Jaj, uram, folytassa - kérlelte húgocskám. - Remegve várom a továbbiakat.

- És van is rá oka, úrnőm - felelte a báró, újabb bók után. - Mert alighogy a palotából kijutottunk, egy szakács felismerte a királyt, s futott jelenteni a dolgot Tenczinski úrnak, ki javában horkolt. Tenczinski felriad és felkel társai közül, maga köré gyűjti vad tatárjait, nyeregbe pattan s a nyomunkba ered, azonmód, tökrészeget. Haj, uram, micsoda vágta volt ott! Ám alig néhány mérföldre az osztrák határtól megpillantottuk üldözőinket, kik megeresztett kantárszárral nyargaltak utánunk, hogy utolérjenek. Irgalmas ég! Ha sikerül, bizony foglyul ejti a királyt, a mi fejünk pedig aligha maradt volna a nyakunkon...

- A fejük! - Catherine a szívére szorította mindkét kezét.

- Az bizony porba hullott volna!

- Az Isten nem engedhette meg - szólt apám félig tréfásan, félig komolyan -, hogy egy olyan csinos fej, amilyen a kegyelmedé, lengyel kardcsapástól hulljon le!

- Pedig hajsza! híján az történt! - kiáltotta Quéribus, ki immár egészen tűzbe jött. - Éppen elértük az első osztrák városcát, egy Pless nevűt, amikor a király kancája holtan rogyott össze alatta. S abban a minutában ott termett Tenczinski a tatárjaival. Segítséget a városka lakosaitól nem várhattunk, gondolhatják. Mihelyt meglátták a katonákat, bezárkóztak hajlékukba, s eltorlaszoltak ajtót-ablakot.

- Ó, uram! - Catherine-nak a lélegzete is elakadt izgalmasában. - Mit tett akkor az a szörnyű Ten...

- Tenczinski. Némán a király szeme közé nézett (az meg vissza), tatárjainak megálljt parancsolt, s maga léptetett elének kis fehér lován. Leugrott a nyeregből, de nyomban el is terült az utca porában, s mi ámultunk-bámultunk: hogyan bírt ilyen állapotban óráig megmaradni a nyeregben? Végre feltápászkodott, inogva, s a király rákiáltott: „Barátom, gróf úr, ellenség avagy jó barát képében közeledik-e hozzánk?” „Ó, felség - felelte az óriás, és franciasága nem volt kevésbé ingatag, mint lába (ámbar tudom, szívéig hatott, hogy a király »barátjának« nevezte!) -, én a király szerény szolgájaként követem felségedet.” „Akkor küldje el innen tatárjait” - kiáltotta Soubré.

- Mire Tenczinski, ki egy erős ostort tartott volt kezében, sarkon fordult, s akkorákat csattintott az ostorral, hogy hajsza! híján újból elvesztette egyensúlyát, s üvöltve valami parancsot adott ki az ő furcsa nyelvén lovasainak. Azok egy szempillantás alatt megfordultak s eltűntek, úgyhogy egyedül a gróf kis fehér lova maradt a színen, kit sem az üvöltés, sem az ostopattogás meg nem riasztott, s tapodtat el nem maradt gazdája mellől. A gróf rogyadozó léptekkel közeledett a királyhoz, legalább két fejjel volt mindazoknál magasabb, kik a királyt körülvették (noha jómagam sem vagyok éppen kis növésű - tette hozzá Quéribus, fejét önérzetesen felszegve). Szakálla lucskos volt a temérdek magába döntött bortól, s fehér a portól, amelyben meghempergette, amikor lováról leszállt, szőrös mellkasa kilátszott ronggyá szakadt, kigombolt zekéjéből, harisnyája lecsúszott, nyakában és ujjain ormóttan ékszerek pompáztak, de fegyvere, Istennek hála, nem volt más és több, mint egyetlen tör, úgyhogy tüstént megnyugodtunk, hisz valamennyiünkönél kard és pisztoly volt, a királyt leszámítva.

- „Aj, felség - kiáltotta Tenczinski és a király lába elé borult, s ámbar franciasága kissé hézagossá volt, ő maga részeg, bámulatos ékesszólással fordult a királyhoz -, könyörögve kérem, ne távozzék Lengyelországból, hanem térjen vissza szegény alattvalóimhoz, kik árván maradnak s megfosztva hön szeretett királyuktól, ha felséged folytatja útját.”

- „Ezt nem tehetem - felelte Henrik. (Én azon kevesek közé tartozom, jegyezte meg némileg dicsekedve Quéribus, kik őt így szólíthatják, s akiket olykor tegez.) - Párizsba megyek, hogy birtokba vegyem királyságomat, melyet Isten ruházott rám, törvényes utódlás által. Én azért nem hagyom el azt sem, kedves gróf barátom, amelyet az ég választás útján ruházott volt rám. S csak azért távoزم most, hogy majdan úgy térjek ide vissza, mint Franciaország felkent királya.”

- „Jaj, jaj, felség! - Tenczinski kétségbeesése nem ismert határt, mivel a hallottakból egy szót el nem hitt, ám nem merte nyíltan kétségbe vonni királya szavát, ezért elnémult, sírva fakadt, kövér könnycseppeket hullajtva. Közben öklével verte domború mellkasát, haját, szakállát tépdeste, majd ostora szíját a király lába köré tekerve csomót kötött rá, s térdét csókdosva könyörgött: - Felség, felség! Térjen vissza árva népéhez!”

- Mi kardunkhoz kaptunk, látván, mint köti meg Henriket ez az óriás, Henrik azonban, a rá jellemző kedvességgel s bájjal, és amint láttam, szinte könnyekig meghatva a majordomusz szerelmeletes rimámkodásán, intett nekünk: ne mozduljunk, és azt mondta: „Gróf, igaz híve-e kegyelmed királyának?”

- „Lehet-e kétsége efelől, felség?” - tápászkodott föl a földről Tenczinski. Izgalma oly nagy volt, hogy az a széles aranykarika, melyet bal fülében viselt, ide-oda táncolt indulatától. Támolyogva hátrált három lépést, elővonta törét, jobb karján egy vágást ejtett vele, és ivott saját véréből, ami, gondolom, azt jelentette népe különös szokása szerint, hogy örök életére hűséget fogad őfelségének.

- „Gróf úr - szólt a király, akinek szempillája sem rezdült, amikor az óriás elővonta törét -, ha csakugyan jó, hű és igaz alattvalóm, megparancsolom: térjen vissza Varsóba és jelentse szavaimat a választófejedelmeknek.”

- „Felség, teljesítem parancsát” - Tenczinski szeméből szakállára csorogtak könnyei. Nagy hirtelen visszadugta hüvelyébe törét ingadozás nélkül, jobb alsó karjáról lerántott egy vastag arany karperecet, s ismét fél térdre ereszkedve átnyújtotta ajándékképp a királynak. Henrik átvette az ékszeret és hálásan köszönte, majd mintegy elhűlten latolgatta súlyát, és fölöttébb restellte, hogy cserébe nem adhat mást a grófnak, mint egyetlen vékonyka aranytűt - lévén lakájruha rajta -, holott két nagy keresztény ország királya volt. Végre Soubré keresett kérésére saját ruházatán egy gyémántot; ez igen szép volt, nagyságára nézve is méltó Tenczinski ajándékához. Fogadók, hogy megért vagy ezerkétszáz aranyat. A gróf roppantul megörült a gyémántnak, a hajnal fényébe emelte és átnézett rajta, majd tanácstalanul ide-oda forgatta vaskos ujjai között, mivel sehogy sem tudta eldönteni, hogyan és hová helyezze biztonságba, lévén zekéje merő rongy. Végre a szájába dugta, földig hajolt a király előtt, bámulatos fürgeséggel felpattant kis fehér lova hátára, nagyot suhintott ostorával és elröppent, mint a kilőtt nyíl.

- „Csak valahogy le ne nyelje, az istenért” - jegyezte meg Pibrac.

- „Ha megtenné - mosolygott a király (ki, mint tudjuk, rajongott a giochi di parole-ért) -, e gyémánt vize lenne az egyetlen víz, mely valaha lecsurgott torkán.”

Mire mind nagy hahotában törtünk ki, de a legeslegjobban Catherine kacagott, szürkés-kék szemét a báróra szegezve, kit a világ legeslegszebb, legvitézebb és legszellemesebb emberének látott. Apám ugyan nem ment el idáig, de láthatóan ő is jól elszórakozott a báró vérbeli gaszkonhoz illő hetyke előadásmódján és történetén. Ami pedig engem illet, ki jobban ismertem Quéribust, mint apám és Catherine együttvéve, én meghatottan figyeltem, mi forró imádatlaltal csügg hön szeretett húgocskámon, hisz tudtam: szájhősködése, vitézkedése nemes szívet takar.

- És hol kért engedélyt a királytól, uram, hogy egy időre odahagyhassa szolgálatát? - kérdezte apám.

- Velencében, hol őfelségét nagy pompával fogadták, s hol megpihenni és gyönyörködni kívánt a lengyel tél után. S én, minekutána ugyancsak térdén állva kértem elbocsátatásomat, mint Tenczinski gróf (akire, remélem, cseppet sem hasonlítok - tette hozzá, kacér pillantást vetve Catherine-ra), a lehető leggyorsabban keltem át az Alpokon kisdud kíséretemmel (amely kíséret, kedves olvasóm, éppen nem volt oly kicsi, hanem létszámát és felszerelését tekintve egyaránt egy gazdag báróhoz illő). S amint eljutottam Provence szelíd ege alá, beszállásoltam magam unokafivéremhez, Montcalmhoz, Barbentane-ban.

- Barbentane-ban! - rikkantottam nagyot, s oly hirtelen ugrottam föl zsámolyomról, hogy az nagy zajjal felborult.

- Nem illett-e üdvözlőnöm - kérdezte Quéribus csúfondárosan - közeli rokonomat, unokabátyámat, a grófot és csókkal illetnem három szépséges unokanővéremet-húgomat, az anyát és két leányát?

- Hármát? - hűledeztem.

- Montcalm úrnőt, Angelinát és Larissát.

- Larissát? - a szám is eltátottam csodálkozásomban. - Az ki?

- Angelina ikertestvére. De hagyjuk Larissát, szomorú és keserves történet az övé, később majd elbeszélésem. De van nálam két levél - lépett oda hozzám. - Az egyik címzettje apjaura, a másiké kegyelmed.

- Hej, áruló, miért nem mondtad ezt előbb? - sügtam oda neki.

És úgyszólván kitéptem a kezéből a felém nyújtott levelet, s mindjárt fel is törtem a gyertyák fényénél, melyeket az imént Franchou helyezett az asztalra. Ugyanezt tette apám is a neki szóló levéllel, ámbár természetesen sokkal nyugodtabban, mint én: remegett a kezem, mint nyárfa levele a szélben, s a szívem vadul dobogott keblemben. Szép olvasónóm! Hiszem, ismered az effajta izgalmakat, ugyan mit mondhatnék az enyémről? Az ég végre meghallgatta Angelina imáit, és megnyitotta kapuit egy újabb, üdvözült léleknek, történetesen éppen annak, ki mindeddig elkárhózással fenyegette Montcalm urat az esetben, ha hozzám adná lányát.

- Montcalm úr - szólalt meg végül Jean de Siorac a jelenlévőkhöz fordulva, s egyszeriben olyan csend támadt, hogy a légy zümmögését is meg lehetett volna hallani -, Montcalm úr igen udvarias levéllel tisztelt meg, s ebben közli: igen kellemesnek tartaná, ha Pierre fiam ugyanakkor tarthatná meg esküvőjét Angelinával, amikor Quéribus báró leányommal, feltéve, hogy gyermekeim, lévén hugenották, ráállnak arra a kikötésre, melyet gyóntatóatyja tart szükségesnek, ki maga végezné mindkét esetben a Montcalm-kastély kápolnájában az esketést. És mivel a feltétel az, ami, töprengenem kell rajta, és ha szabad így mondanom, alszom egyet rá. Majd reggel elmondom, mire jutottam. Báró - tette hozzá -, üdvözlöm, jó éjszakát és nyugodalmas pihenést kívánok hosszú lovaglása után. Pierre fiam, mutassa meg a bárónak szobáját! Catherine, karoljon belém. Franchou, buta liba, mit bögsz, mint borját vesztett tehén, ahelyett hogy világítanál nekünk?

- Ó, én gazdám, én jó gazdám - felelte oc nyelven Franchou -, megértettem, amit mondott, s addig fel nem hagyok a sírással, míg gazdám odajár Provenceban, fiát s lányát megházasítani.

- A teremburáját - szólt bosszúsan apám. - Te, úgy látszik, azt is megértetted, amit én még ki sem mondtam! És nem is gondoltam, sőt!

Én titokban belecsíptem Catherine karjába, hogy értésére adjam: ez a „sőt”, nézetem szerint, pusztán álca. Apám nagyon is elégedett mindkét házassággal, csak nem akarja nyíltan kimutatni, elvégre neki is megvan a maga büszkesége, ennyivel tartozik bárói címének s a tetteknek, melyekkel azt megszerezte. Ami a mondott feltételt illeti, azt csak másnap, egy hosszú, álmatlan éjszaka után ismertem meg. Nem aggodalmaim tartottak ébren, hanem a mámorító gyönyörök, melyekkel a közeljövő kecsegtetett. Hány éve

szerettem immár Angelinámat, de még soha nem mondhattam a magaménak, sőt a közelébe se nagyon kerülhettem, oly nagy volt felette apja gyóntatójának a hatalma. Úgy véltem, Anselme páter kikötése nem lehet nagyon szigorú, hisz apám nem utasította rögtön el (s a páter igazán kedvelt engem), s bizonyára el fogja fogadni. S valóban, pirkadatkor, amikor éppen álomba szenderültem volna, belefáradva az elmúlt éjszaka roppant fáradalmaiba - haj, ha képzeletemnek hatalma lett volna őt meg is testesíteni, be valószínűságon lett volna velem az én Angelinám -, Miroul jól megrázott, mint a diófát szokás, és jelentette: apám a szobájában vár, utána indulni kíván a marcuays-i vásárra, s ott megvenni egy ökörpárt, minthogy gulyása igen elismerőleg nyilatkozott rólok.

- Pierre fiam - szólt apám (Franchou körülötte sürgölődött, hogy felöltöztesse, ám e műveletet jócskán megnehezítették a báró igen váratlan és gyakori mozdulatai) -, hát megjöttél? Eredj az utamból, Franchou!

- Uram, nem indulhat el meztelen!

- Eredj innen! Jer karomba, Pierre! Hogy rövidre fogjam, halld a feltételt! De hagyj már békén, Franchou, a teremburáját!

- Csak egy perc türelmet, uram, hadd gombolom be zekéjét! Avagy melle szőrét kívánja-e a sokadalomnak mutogatni?

- Pierre, a feltétel! Hogy a kórság esne ebbe a körülöttem repkedő légybe! Mit akarsz a nyakammal?

- Rágombolom a gallérját. Nélküle igazán nem mutatkozhat Marcuays-ban!

- Pierre, meg kell ígérnie Anselme atyának, hogy misét hallgat, valahányszor olyan kastélyban száll meg, melynek gazdája katolikus!

- Csak ezt? Ez nem sok!

- Nem sok és mégis sok. Ostoba fehércseléd, hisz megfojtasz! Vedd el a mancsodat a torkomról!

- Uram, a gallérja úgy lóg, mint a tehén tőgye. Hadd igazítom meg!

- Nem értem, apámuram. Hol a buktató e nem sokban?

- Ha csakugyan felkerül fiam a Louvre-ba a király parancsára, és Mironnak és Fogacer-nak segít az ő gyógyításában, naponta kell majd misét hallgatnia, lévén a Louvre a király háza. Befejezted végre, a nemjóját?

- Uram, harisnyája lecsúszik, nadrághasítéka nyitva.

- Apám - izgalmamban úgy elszorult a torkom, hogy a hangom is elfúlt -, csakugyan szóba került effajta megbízatás? És éppen engem szemeltek ki rá? S már eldöntötték a dolgot?

- Visszavonhatatlanul. Franchou, Szent Antal szakállára, rögtön elvidd onnan az ujjadat!

- Uram, nem sétálhat falvainkban nyitott nadrággal. Hitemre, kinevetnék!

- A király orvosa - mondtam elmélázva. - Hát nem csudálatos? Álmodhattam-e jobbról?

- Nem, én Pierre-em. De mindennap misét hallgatni!

- Hugenotta füllel hallgatom majd.

- Azaz két szék közé ülsz majd, és ugyancsak kényelmetlenül: fél feneked Genfben, a másik Rómában. Franchou, kiscsibém, befejezted-e végre?

- Igenis, uram. Minden a legszebb rendben. És az uraság vidám, mint egy húsvéti halleluja!

- Pierre, jól gondold meg! Mindennap mise.

- De Párizsban, apám. A Louvre-ban. Király orvosaként.

Amire annyit sem felelt apám: bikkmack. Nem szolgálta volt ő maga is híven, hugenotta létére, királyunkat, II. Henriket, holott, mint tudjuk, ő kezdte el üldözni a hugenottákat? Hanem máris távozott, egy vidám nótát dúdolván a szép nyári napsütésben, egyenes háttal, könnyű léptekkel, s mint Franchou mondotta, ki úgy nézett fel rá, mint tyúkocskára az ő veres tarajú kakasára, „vidáman, mint egy húsvéti halleluja”.

Felugrottam Quéribushöz. Kopogtatásomra nem jött válasz, tehát benyitottam s ott leltem anyaszült meztelen nyoszolyáján. Takarója földre csúszott, ő maga azonban aludt s nyakig merült holmi édes álmokba, azokhoz hasonlóba, amelyeket én is álmodtam volna, ha Miroul fel nem kelt. És az igazat szólva, előbb szántam is álmából felverni a bárót, ám aztán eszembe jutott: van egy nagy előnye velem szemben: mihelyt felpattan a szeme héja, máris szerelmére vetheti tekintetét, amit én nem tehetek meg, és már kinyújtottam a kezem, hogy megrázzam a vállát, amikor feleúton megállt a levegőben a karom, annyira szembeszökőnek tetszett hasonlóságunk, annál is inkább, mivel a szeme csukva volt; az én szemem szürkés-kék, az övé ellenben azúrkék, s csillogását még kiemelik fekete szempillái. E sajátsága miatt tartottam többre magamnál, no meg finom rajzú orra és szép metszésű szája miatt (az enyém parasztosabb), s jöllehet, én sem vagyok mentes mindennemű hiúságtól, az enyém korántsem olyan gyerekes, mint az övé, ezért is szoktam gyakran elmondani neki, hogy ő a kész rajz, én csak a vázlat vagyok.

S ámbár a tükör álnok barátunk, nem átalija, ha belenézünk, a rútat is megmutatni a szép mellett, meg az évek véste redőket, melyek ekkor, huszonhárom éves koromban még nem csúfították volt el, Istennek hála, arcomat, Quéribus jóságos tükör volt, szelíd és szépítő és igen-igen vigasztaló számomra, ha sikerült egy percre elfelejtenem, hogy nem vagyok éppenséggel olyan szép, mint ő - ami rendesen be is következett, ha szerettem őt, s még inkább, ha kevésbé szerettem. Mert, noha barátságom irányában sohasem hűlt közönnyé, szükségképpen nőtt vagy fogyatkozott, aszerint hogy Quéribus melyik lényével találtam szemben magam: az emberrel vagy az udvari kislovaggal.

- Báró - ráztam meg végül -, hogy nem restell itt heverészni ágyán, holott tudok valakit, ki immár ébren s talpon van, üdén, szépen kiöltözve, s ez idő szerint éppen a nagyteremben reggelizik kenyeret, tejet, sonkát és másfajta peccsenyéket.

- Ó, ó - pislogott félálomban s felült (amitől fintorba rándult az arca). - Mit mond, hol van szívem hölgye? A Krisztusát! Máris futok hozzá.

- Így, pörén, mégse fusson, sértené szemérmét. És kérem, óvakodjék káromkodni hugenotta falaink között. Fivéremuram tudja meg, míg ruháit felölti, hogy rám nézve apám elfogadta Anselme páter kikötését, nem valószínű tehát, hogy a kegyelmed szavajárását idézzem, hogy ugyanezt Catherine-ra nézvést megtagadná.

- Ó, fivérem! Én jó fivérem! Isten jó angyala sem hozhatott volna szebb üdvözlést ma reggel!

- No, ha én angyal vagyok - nevettem nagyot -, Szent Antal szakállára mondom, a mennyi seregek jobban állnak nem dolgában, mint hírlik. Báró, szíveskedjék válaszolni egy számomra következményekkel terhes kérdésre! Igaz-e, hogy kijelöltek a király orvosának, s ha igen, ez kinek a műve?

- Hát a királyé! - pukkant ki Quéribusból a nevetés. Sietett tenyerét szájára tapasztani, az udvar szokása szerint.

- Azt tudom. De magától jött rá?

- Magától. Meg tölem. Meg Fogacer-től.

- Ahá, Fogacer-től! - bólintottam.

- Meg tölem! - Quéribus sértődött képet vágott. Mit képzelsz, fivérem, hallgatok, ha alkalmam van őfelsége előtt a kegyelmed dicséretét zengeni? Ki egyébiránt megtartotta emlékezetében kegyelmedet és becsüli, amiképpen apjaurát is, mert tudja: mi hű és igaz szolgálja volt I. Ferenc és II. Henrik ügyének. S mihelyt nesztét vette, hogy szándékomban áll elvenni kegyelmed hűgát, kegyelmed pedig unokahúgomat kívánja nőül venni, miáltal én összerokonodom a kegyelmed családjával, kegyelmed pedig a Montcalmokkal, eltökélte, udvarához köti velem együtt kegyelmedet meg édesapját és Montcalm urat (rá bizonyos palotabeli tisztséget kíván ruházni), mert feltett szándéka biztos és hű barátokat gyűjteni maga köré, olyanokat, akik mindent neki köszönhetnek, hisz tudatában van a veszedelemnek, mely hatalmát fenyegeti az országot megosztó pártok részéről.

- De fivéremuram, én hugenotta vagyok. S apám nemkülönben.

- A király nem tart az őt szerető és híven szolgáló hugenottáktól. Nem Navarrai Henriket tekinti igazi ellenségének, hanem a Guise-eket, a spanyolt meg a Guise-párti klérust.

- Nem tudom, mit tesz Montcalm úr. De attól tartok, apám nem lesz hajlandó itt hagyni Mespechet, nagyon is szívén viseli ő birtoka kormányzását. Annyi újtást vezetett be, s annyi eredményt ért el, hogy messze földön mintagazdának tekintik.

- Ezt én is mondtam királyunknak, s ő nem kívánja fivérem apjaurát kényszeríteni. Mégis úgy véli, megeshet, Mespech bárója az ekevasat kardra cseréli, mint Cincinnatus, ha királya hatalmát érzi fenyegetve.

- Ejha! - kiáltottam fel elragadtatásomban. - Továbbadom apámuramnak e mondást, nagy becsületére válik ily felséges ajakról!

Lévén Quéribus kísérete oly népes és fényes, apánk úgy határozott, hogy mi csupán Giacomit, Cabusse-t, Fröhlichet és Miroult visszük magunkkal. Fröhlichet és Miroult mint inasunkat, Giacomit mint barátunkat és vívómesterünket és Cabusse-t, hogy úgy mondjam, mint hűbéresünket, mivel a Calais ostrománál szerzett zsákmányával megvette volt Le Breuilt. Mindazonáltal nagy kedve volt elkísérni bennünket a sík földön, árkon-bokron át, katonakorából éppen megőrizte kalandos hajlamait.

Mespech bárójához méltatlanul kevés kísézőnek négy ember, s ha Quéribus merne volna, bizonyosan szemére is hányja apámnak, hogy ily szegényes kísérettel indul útnak, de éppen elég fáradságába került apámat arról meggyőznie, hogy úgy öltöztesse fel Catherine-t az esküvőre, ahogy ő kívánta, s hogy új ruhát rendeljen ez alkalomra magának, nekem és kísézőinknek, semhogy erősködni mert volna a létszám miatt. Inkább a minőség húrját pengette. Fáradságot nem kímélve felhajtotta Sarlat legjobb szabóját, ki eljött várunk falai közé mértéket venni rólunk, s a mester nagy megrökönyödésére Quéribus nem átalta tulajdon kezével rajzolni elő a legújabb divatú párizsi zekét, harisnyát, mert ragaszkodott hozzá, hogy a mester ilyet készítsen apámnak, nekem és két társunknak, Fröhlichnek és Miroultnak pedig libériát.

- Libériát! - háborgott apám a könyvtárszobában. - Minek libéria az én cselédeknek? Tán rosszabbul dolgoznának libéria nélkül? Ez a csinos párizsi kislovag tönkretesz felesleges pompakedvelésével. Mit szólna az én szegény Sauveterre-em ezekhez az ostoba hívságokhoz! Láttam, fiam, miféle harisnyába akar bújtatni bennünket a báró? Női nadrágnak nézné az ember, oly szorosan tapad combjára.

- Így kívánja a divat, apámuram!

- De kinek kell a divat?

- A királynak, gondolom.

- A királynak legyen inkább gondja országára, melyet fenekestül felforgat a pártviszály. Az én régi, buggyos harisnyáim oly jól illettek rám, hogy sajnálom őket a láda fenekén hevertetni, s helyettük eme nadrágocskába bújni. Mennydörgette! Majd felvet a méreg. Merő pénzkidobás és nevetséges maskura!

- De édesapám, mit tehetünk ellene? Ez a divat járja a fővárosban.

- Haj, miért is nem billenthetem úgy fenéken e divatot, hogy meg se álljon Párizsig! - emelte égne mindkét karját Jean de Siorac.

Jót nevettem apám mókázásán, ámbár nem kerülte el figyelmemet, hogy apám haragja félig tettett. Mintha Sauveterre szerepét akarta volna eljátszani, s hogy úgy mondjam, megszemélyesíteni szavait és bosszúságát: hadd legyen legalább egy futó pillanatra oly jelenlevő az életben, amilyen gondolataiban volt. S ebben bizonyosan nem tévedtem, mert azóta is többször rajtakaptam apámat énje e szeretetteli s mintegy varázslatos megkettőzésén, miáltal Odüsszeuszhoz hasonlatosan vért itatott egy halottal, tulajdon szájával szólaltatva meg őt.

Hanem amikor a szabó meghozta a kész zekét, nadrágot (melynek színe világoszöld volt, megboldogult édesanyám színe - ezt hordta holtáig Mespech bárója), apám, visszaváltozva Sauveterre-ből Sioracra, sietve magára öltötte a zekét, s fel-alá sétáfkált benne szobájában, igyekezve közben elpalástolni előttem és Quéribus előtt, mekkora örömet leli ebben az „ostoba hívságban”.

Majd egy hónap telt el ilyen és effajta készülletekkel, s én türelmetlenségemben nap mint nap a körmömet rágtam, lévén Angelinám immár oly közel hozzám és mégis oly messze, és Miroul sokkal szerencsésebb nálam, mivel, mielőtt megtudta, hova utazunk és miért, megkapta az engedélyt rá, hogy feleségül vegye - hugenotta rítus szerint - itt Mespechben az ő Florine-ját. Mire kishúgom, Catherine, arra kérte apámat, adja mellé szobaleánynak Florine-t - Franchou nem jöhetett, lévén még szoptatós, Gavachette-ből pedig húgocskám nem kért, erősen megharagudott rá orcátlansága miatt (s nem is nevezte őt másnak, szemtől szembe sem, csak skorpiónak meg kígyónak). Ezt részben maga miatt tette, részben azért, hogy Florine-t lekötölezzé, s én az utazás időtartamára rá is álltam, mivel egyébiránt az én Angelinám szolgálatára szántam a kedves, szösze leányzót, hisz Miroul is megmaradt, saját kívánságára, inasomnak, a sok arany ellenére, melyet Szent Bertalan éjszakáján zsákmányolt a szakállas gyermekgyilkostól (amint ezt a maga helyén már elbeszéltem), s amelyet, apám tanácsára, egy becsületes bordeaux-i zsidóra bízott, hogy az uzsorára kiadja s meghizlalja a tőkét.

No de végül is elindultunk Mespechből. Húgom egy fehér, poroszka kanca hátán. Quéribus heves vérű paripája alig bírta lépést tartani e lassúsággal, örökösen zabláját rágtá-harapdálta, s inai annyira remegtek, hogy a báró maga is kényelmetlenül feszengett lova hátán, s időről időre kénytelen volt szabadjára engedni. Mire az én Pompeiám, ki sosem tűrte, hogy más ló - mén, herélt vagy kanca - lehagyja, nyerítve követelte tőlem, hogy vágta csapjunk át. Én nyomban engedtem neki, s mivel a másik sem akarta eltérni, hogy utolérjék, mindaddig nem nyughattak lovaink, míg egy meredek útszakaszhoz nem jutottunk. Akkor a futástól boldogan, zihálva végre lecsillapodtak, s mi Quéribusszal lépésben haladhattunk tovább fej fej mellett.

- Fivérem - szóltam, tapasztalva, mi messze maradt el mögöttünk a zöm -, áruljon el nekem egy titkot! Több mint egy hónapot töltöttem Barbentane-ban, míg be nem gyógyult karom a seb, melyet a csavargók ellen Anselme páter oldalán vívott harcban szereztem, kimentvén karmaik közül a Montcalm családot, s az egész idő alatt nemcsak színét nem láttam Larissának, de soha a nevét sem ejtette ki előttem apja, anyja vagy nővére.

- Jaj, jó okuk volt rá - felelte komoly, bánatos arccal, sóhajtozva Quéribus. - És úgy illik, hogy fivérem megtudja az okot, most, hogy benősülni készül a családba - s erre egyébiránt a gróf maga fel is hatalmazott. Mert szegény Larissa temérdek bánatot és kétségbeesést okozott övéinek, holott kezdetben minden arra vallott, hogy csupa örömet fog szüleinek szerezni, mint a kegyelmed Angelinája.

- Hasonlít-e rá?

- Mint egyik vízcsepp a másikra. Termetük, szemük, hajuk, arcvonásaik, hangjuk, léptük, mozgásuk oly rendkívül hasonlatos, hogy meg sem lehetne őket különböztetni egymástól, ha a természet nem kívánta volna megjelölni Larissát. Bal orcáján, álla és szája sarka közt, egy szemölcs nőtt. Ő ezt mindig roppantul szégyellte s igyekezett egy szépségtapasz alá rejteni.

- Akkor mégiscsak meg lehet különböztetni őket egymástól.

- Nem, mert Angelina, kinél jobb és irgalmasabb szívű lényt még nem szült anya e földre, sokszor enged Larissa kérésének és ő is felragasztja ugyanoda a tapaszt, ami gyermekkorukban sokszor járt azzal a következménnyel, hogy a verést, amelyet Larissa érdemelt ki, Angelina szenvedte el helyette.

- Ez gázság!

- Nem az. Larissa nem olyan gonosz, mint csínyjeiből kitetszhetnék. Ő is nagylelkű, ámbár kiskora óta vadóc és képzelgő. Jaj - tette hozzá Quéribus -, a folytatást szinte fáj elbeszélmem.

És kis időre elnémult. Fejét lehorgasztotta, szemét lova fülére függesztette.

- Nem nagy kár és sajnos-e - folytatta elmélázva -, ha egy ilyen nemes, erényekben gazdag és becsületességéért országosan tisztelt család a sátán cseleinek célpontjává válik?

- A sátán célpontjává? - hűledeztem, nem akarván hinni fülemnek.

- Ki másnak? - Quéribus még soha nem láttam ilyen komolynak, s ő, a hetyke és gőgös kislovag, most mintegy félni látszott tulajdon mondandójától.

- Hallgassa tehát meg fivéremuram Larissa felette siralmas történetét, melynek búbanatos szemtanúja voltam magam is, lévén akkor éppen Barbentane-ban, unokabátyámnál, siheder koromban. Larissa a tizenharmadik életévében járt, amikor Montcalm úrhölgy kegyeibe fogadott s apródjának tett meg egy síkföldi pernahajdert. Félre ne értse: azt mondtam, apródjának, s nem azt: kedvesének, lévén a hölgy

erkölcse köztudottan sziklaszilárd. Csupán fiaként szerette azt a sárga csőrűt, hisz saját fiúgyermek nem volt, s amellet jól tudta, hogy a kisinas általános szokás Párizsban azok körében, kik a divatot követik. Ami engem illet - fűzte hozzá ingerülten Quéribus -, én, tudom istenem, nem tűrném el, ha férj lennék, ezt az állandó és furcsa együttlétet a hálószobában az effajta apródokkal, afrikai mór fiúcskákkal vagy akár azokkal a törpékkel, kikért rajongnak gáláns udvarhölgyeink. Mert igazán nincs mit csodálni rajtuk, ha ily elővigyázatlanúság mellett az embert kissé sötétebb bőrű fiúgyermekkel találja megajándékozni hitvese, avagy egy kicsit alacsonyabb termetűvel, és nem kénytelen-e ilyenkor az ember fia lenyelni a békát és magáénak vallani e különös sarjat, hacsak nem akar szégyenben maradni. De a teremburáját, eltértem tárgyunktól! Montcalm úrnőt nem ily bordában szőtték, nem ő került bajba, hanem Larissa.

- Micsoda? Larissa? De hisz mindössze tizenhárom éves volt!

- Alig tizenhárom. Mindazonáltal oly ügyesen leplezte bűnös kapcsolatát, hogy soha ki nem derült volna, ha szobaleánya, ki előbb készséges cinkosa volt, meg nem ijed, s attól tartva, hogy fény derülhet a dologra, el nem árulja a titkot Montcalm úrnak, ki csekély bölcsességről tett tanúságot: féktelen haragjában éjjel tört rá leányára, a hálószobájában, a szolgától követve. Ott lelte a fickót, leányával összefonódva, s nyomban kardot rántott.

- Istennek hála, megölte?

- Nem volt rá ideje. Az apród rémületében kiugrott az ágyból, kivetette magát az ablakon, s oly szerencsétlenül esett, hogy nyakát szegte. Mire Larissa nem is emberi, inkább állati hangon felüvöltött, jobban mondva felvijjogott, s mert tudta, ki árulta el, hirtelen elővont párnája alól egy kis tört, s beledöfte szobaleánya keblébe, önmagát is megölte volna, ha Montcalm meg nem ragadja karját. Akkor a leány földhöz vágta magát, s órák hosszat kegyetlen görcsben fetrengett, habzó szájjal, minduntalan azt az éles vijjogást hallatva, kifordult szemmel, eltorzult arccal. Arca lángolt, mint a pokol tüze, s aki közeledni próbált hozzá, azt rúgta-harapta.

- Uramisten! Két halott és egy örült, egy kis szerelmeskedésért!

- Nem kettő. A szobaleány túlélte a dolgot, a várakozás ellenére, hanem az orvosok, minek-utána Larissát megvizsgálták, s minden ízében egészségesnek találták, kijelentették, hogy a beteg állítólagos baja oly természetű, hogy annak okát avagy orvosságát a tudomány meg nem állapíthatja, tehát alighanem az ördög szállta meg.

- Bámulatos diagnózis! - hördültem fel felháborodásomban. - Mi jögon tették vajon fel ezek az urak, hogy az emberi test minden lehető baját ismerjük?

- Én nem tudom, hogy s mint áll a dolog - felelte Quéribus. - Larissa viselkedése mindenestre igazolni látszott a továbbiakban az orvosokat, mert hol mélaakórosan kuporgott szobája egyik zugában, fejét ingatva, hol újrakezdte azt az elviselhetetlen vijjogást, s habzó szájjal verte-karmolászta önmagát, hol pedig haját kibontva s mezítelenre vetkezve rohant végig a kastélyon, s aki férfiember az útjába került - ha öreg, ha fiatal -, arra rávetette magát, átölelte, szorongatta, kigyúlt arccal, s közben rekedt hangon trágár biztatásokkal, felhívásokkal árasztotta el őket.

- És az én szegény Angelinám mindezt végignézte?

- Nem. Öt elküldték hazulról. Larissát végül egy montpellier-i dominikánus barátnak mutatták meg a szülei, ki igen járatos volt a demonológiában. Marcellin atya gondosan megfigyelte a szegény leány különös viselkedésének minden fázisát, majd kijelentette: bizonyos és cáfolhatatlan jeleit tapasztalta annak, hogy az ördög szállta meg Larissát. Ily jelek mindenekelőtt: a rémült arc, ijesztő tekintet, ocsmány magaviselet, másodsorban heves fájdalmak és rángások a gyomorban, a belekben, a nemi orgánumban, harmadsorban a test és a csípő példátlan kicsavarodása, amikor földre veti magát; negyedsorban a vad és nem csillapuló férfiéhség; ötödsorban a mocskos, szégyellni való avagy trágár szavak özöne, mihelyt akaratát nem viheti keresztül.

Mindezekből Marcellin páter arra következtetett, hogy Larissát öt ördög szállta meg, s végleg belé is költöztek, ő azonban képes ördögűző hatalmánál fogva megszabadítani tőlük a leányt.

- És megszabadította?

- Nem. Ha emlékezetem nem csal, háromszor kísérelte meg, de mindannyiszor kudarcot vallott. Végre Montcalm úr busásan megfizette szolgálatait, és menesztette.

- Ugyan minek kellett ily busásan megkennie a fráter tenyerét, noha ismételten kudarcot vallott?

- Mást nem tehetett. Máskülönben a páter feljelentette volna Larissát a püspökségen, mint boszorkányt. S akkor akár máglyára is küldhették volna, hiába gróf kisasszony. Ezért is győzte le olthatatlan atyai szeretetét Montcalm úr, s küldte kolostorba leányát, hol szegényke évekig sínylődött, s ott is maradt volna boldogtalan élete végéig, ha Samarcas ki nem hozza.

- Samarcas? Az kicsoda?

- Egy jezsuita. Montcalmék igen nagyra becsülik, mert hazahozta Larissát Barbentane-ba, kiüzte az ördögöt belőle, megtisztította s visszanyerte számára lelkét.

- S mikor vitte végbe e csodát Samarcas? - kérdeztem én, egyaránt elámulva a leány baján s gyógyulásán, mivel egy cseppet sem hiszek az effajta ördögösségekben. Osztom Montaigne úr véleményét, ki szerint boszorkányaink szerencsétlen bolondok, s nincs bennük más ördögi, mint tulajdon képzeletük, miért is inkább hunyorra szorulnának, semmint bürökre. E gondolatomat mindazonáltal elhallgattam Quéribus előtt, mert szemben állt a közvéleménnyel, s korunkban szinte szentségtörésszámba ment egyházaink szemében, a pápistáiban csakúgy, mint a megreformáltában.

- Éppen két hónappal a Szent Bertalan-éj után, tehát immár majd két esztendeje szabadult ki Larissa a kolostorból. S minthogy volt alkalmam találkozni vele Velencéből jövet, tanúsíthatom: elméje éppoly tiszta, mint Angelináé, kihez ismét oly bensőséges és állandó kapcsolat fűzi, hogy jóformán elválhatatlanok, s mintegy egymás tükröképeként tetszenek.

E megjegyzés kissé kínosan érintett, nem mintha azt kívántam volna szegény Larissának, hogy továbbra is egy kolostorban sínylődjék, de úgy sejtettem: a szegény leány múltja bizonyára hagyott rajta némi nyomot, s alkalomadtán veszedelmessé válhat ikertestvérére, ki oly gyanútlan és gyengéd, mint egy gyermekcse.

Montcalmék csodálatos fogadtatásban részesítették apámat, Catherine-t s még inkább engem, nem pusztán azért, mert ezután én lehetek fiuk, azok helyett is, kikkel a sors nem áldotta meg őket (négy gyermekük halt el csecsemőkorában, köztük két fiú), hanem mintegy kiengeszteléseképpen is Párizsban tanúsított barátságtalan viselkedésükért, amikor még ahhoz a nagy mafla Condomine-hez akarták feleségül adni Angelinát.

Csapatunk az est leszálltakor érkezett Barbentaneba. Montcalm úrnő, ki igen pompázatos, égszínkék ruhát viselt és temérdek ékszert, azt súgta a fülembe, miközben spanyol szokás szerint kezét csókoltam neki:

- Uram, legyen türelemmel! Mindjárt megláthatja Angelináját. Most piperészkedik.

- Ó, asszonyom - feleltem, igen meghatva azon, hogy így mondta: „Angelináját.” - Évek hosszú sora óta várok türelemmel, amiként Angelina is, és esküszöm: senkire nem neheztelek érte, tudván, miféle tiszteletre méltó lelkiismereti aggályok okozták a halogatást.

- Pierre - Montcalm úrnő elsírta volna magát, ha könnyei el nem mosták volna szép szeme körül a festéket -, szentül hiszem, jó fiam lesz. Adjon egy csókot, ide.

És odanyújtotta arcát, melyre én egy kis csókot leheltem, hogy valahogy meg ne sértsem a viaszbevonatot, s ne érezzem ajkamon savanyú ízét, mert úgy véltem, ez a fehér festék, melyet tudomásom szerint ólomból készítenek, nemigen emészthető. Az ólom nem állt jó hírben patikusaink előtt. Montcalm úrnő sima arca után a gróf érdes arca következett, ki azonfelül még át is ölelt és vállon és hátba veregetett, de mindezt némán, csak a szempilláján rezgett egy könnycsepp, s én úgy láttam, titokban igen boldog, hogy végre feladhatja pápista szigorát, s teret adhat hálájának irántam, ki megmentettem volt életét.

Jobbján állt Anselme atya. Ő csuhájához szorított két cuppanós, parasztos csókot nyomott jobb s bal felől orcámra, majd a maga gunyoros modorában megjegyezte, mi jó színben vagyok. Láttam, mennyire megtetszett rögvest apámnak ez a tudós barát, ki éppen nem volt oly kétszínű, mint a magaszűrűek zöme, ellenkezőleg: tekintete nyílt volt, nyaka vastag, mellkasa domború, feje kopasz, mint aratás után a tarló, orra nagy és hajlott, mint az ekevas, álla kerek, szája jó széles, foga szép fehér, szava zengő, s ha nevetett, úgy nevetett, hogy rengett belé a pocakja.

Montcalm úr balján egy ismeretlen állt, kit ő úgy mutatott be nekem, mint Samarcas jezsuita atyát. A páter ruházata meghökkentett. Nem hordott csuhát, sem reverendát, hanem fekete bársonyzekét, meglehetősen nagy gallérral s az övében tört, és úgy sejtettem, alkalomadtán banni is jól tudna vele, lévén, akárcsak a montpellier-i kapitány, Cossolat, igen jókötésű, széles vállú férfiú. Izmos testén sehol egy szemernyi haj, s mozgása is oly gyors és hajlékony volt, mint azoké, kik testüket szüntelen edzik. És csakugyan. Mihelyt meghallotta, hogy Giacomi vívómester, felkérte egy csörtére, s kitűnő vívónak mutatkozott. Vagy annál is jobbnak avagy rosszabbnak, ahogy tetszik, mert amikor úgy vélte, eléggé megnyerte már a mester jóindulatát, bizalmasan megvallotta neki: hírért vette Párizsban (hol éppoly jártas volt, mint Rómában, Madridban, Lisszabonban vagy Londonban), hogy egyedül Giacomi ismeri a Jarnac-féle cselvágást; ő viszont ismer egy másikat, melyet jezsuita cselvágásnak mondanak, és örömezt kicserélné titkát Giacomival a magáé ellenében. Giacomi habozás nélkül nemet mondott, a maga udvarias modorában. Másnap elmagyarázta nekem, miért.

- Hát nem tudja, Pierre, hogy a jezsuita perinde ae cadaver köteles engedelmeskedni rendjének? Ha egy jezsuitának elárulnám Jarnac cselét, az annyi, mintha mindnek elárulnám.

- Még ha esküvel foganá is, hogy senkinek el nem árulja?

- A jezsuita rendfőnök feloldozná esküje alól. Egy-két keresztvetés, egy-két latin szó, e il gioco é fatto.

- Fivéremuram jobban ismeri nálam a pápista rendeket - mondtam mosolyogva. - De nem támadt-e kedve megismerkedni a hírhedt jezsuita csellet?

- Támadt volna, de nem olyan áron, ahogy Samarcas kínálja. Lelkiismeretem és a mesteremnek tett eskü, mely alól, hitemre, senki e földön fel nem oldhat, egyaránt tiltja, hogy eláruljam Jarnac cselét, hisz, mint tudja, ha elvágom támadóm lába inát, az örökre nyomorék marad.

- Nekem mégis elárulta!

- De egyes-egyedül kegyelmednek, fivérem - ölelte át hosszú karjával a vállamat -, s a lelkére kötöttem, hogy másnak el ne árulja. Fivéremben tökéletesen megbízom. Annál kevésbé Samarcasban! Hisz azt sem tudjuk, mi a nemzetisége e titokzatos fráternek! E kardforgató klerikusnak! E szerzetesnek, kinek nincs kolostora! Ez örökmozgó pilisesnek, ki országról országra jár lovon, s aki a franciát spanyollal, olasszal, angollal keveri.

- Isten küldte le az apostolokra a nyelv adományát - feleltem somolyogva.

- Ez ám a szép apostol! Vajon kinek az ügyét szolgálja örökös utazgatásaival? A pápáét? II. Fülöpét? Guise-ét? Most tért meg Londonból. Mit keresett ott? Netán Erzsébet királynőt akarta áttéríteni a katolikus hitre? Gondolja, fivérem? És ugyan mi az oka, eredete és természete annak a nagy hatalomnak, mellyel Larissa fölött bír. Az a leány olyan riadt és alázatos tisztelettel tekint rá, mintha maga volna az Atyaúrsten!

- Hát mert ő űzte ki belőle az ördögöt! - feleltem, mert Giacomi előtt sem kívántam elárulni, hogy sem abban nem hiszek: az ördög megszállja az embert, sem abban, hogy azt ki lehet űzni belőle.

- Csakhogy az ördögűzés nyilvános és ünnepélyes rítus - vetette ellenem igen komor képpel Giacomi. - S az idevágó szabályok ellenére Samarcas titokban és magában, retesszel elzárt szobában exorcizálta Larissát, kivel oda bezárkózott, s csak három nap és három éjjel elteltével jött onnan elő, s Larissa nyugodt volt, jámbor és angyali, mint mondták. Ez fekete mágának látszik!

- Jaj, Giacomi, ha már azt is fekete mágia gyanújába keverjük, aki exorcizál, ugyan hol áll meg az inkvizíció!

- S azt tudja-e vajon, fivérem - háborgott Giacomi, kit még soha nem láttam ennyire indulatosnak (talán mert mint pápista, nálam jobban tudta, miféle szemérmetlen csalásokra kapható az ő egyháza -, hogy Montcalm úr esküvéssel fogadta: nem adja soha férjhez leányát, mert Samarcas azzal ijesztgette, hogy az ördög okvetlen újra megszállja majd a leányt nászéjszakáján? Sőt mi több, Montcalm úr mintegy lemondott atyai hatalmáról, Samarcas gondjára s őrizetére bízván leányát, olyannyira, hogy Samarcas mindig magával viszi Barbentane-ből Larissát, ahányszor távozni kényszerül, titkos megbízatásait teljesítendő.

- Hogyan? Magával viszi? És Montcalm úrnő ezt eltűri?

- El bizony. Mert Samarcas azzal fenyegetőzött, hogy távollétében az ördög újra birtokába vehetné Larissa lelkét.

- De hát honnan tudja mindezeket, Giacomi? - kérdeztem elhűlve.

- A gróf vívómesterétől.

- Aha, a firenzeitől!

Ez a firenzei immár tíz éve állt Montcalm úr szolgálatában, s igen jó szeme, éles hallása és pergő nyelve volt, s mióta megérkeztünk Barbentane-ba, tapodtat nem tágitott Giacomi mellől, annyira örült, hogy anyanyelvén társaloghat vele.

De előreszaladtam! Hisz mit bántam én Samarcast ezen az első estén, amikor Barbentane-ba megjövén asztalhoz ültünk kedves házigazdáinkkal. Saját tányéromról is megfeledkeztem, le sem vettem szemem az ajtóról, melyen Angelina belép majd, mint tette Mespechben Quéribus. Jobbomon üres volt egy zsámoly, de nemcsak ez az egy, Samarcas balján is ott volt üresen a párja, s ebből kitalálhattam volna, mi következik és felvértezhettem volna magam az ellen a bamba ámulat ellen, mely erőt vett rajtam, amikor egyszerre felpattant az ajtó, s nem egy, hanem két nyúlánk leánya lépett be rajta, s minden egyforma volt rajtuk: termetük, tagjaik, öltözkük, arcuk, olyannyira, hogy se égen, se földön nem leltem egyetlen jelet, jelecskét sem, melynél fogva megkülönböztethettem volna őket egymástól. Annál kevésbé, minthogy Angelina szája sarkában ugyanúgy ott ült az a kis fekete szépségflastrom, mint Larissáéban, hogy Larissa így rejtse el szemölcsét, lencsévé változtatva azt, mint Quéribustól Mespechben megtudtam, Angelina pedig testvére kérésére ugyanazt tette, nagy szívjósága folytán.

Felálltam, szívem a torkomban dobogott, s kővé meredtem. Megdermedésem előbb nevetést váltott ki itt-ott, ám e nevetés hamar elhalt, s általános és növekvő zavarnak adott helyet, mivel a két leányt senki nem tudta megkülönböztetni, sem én, sem szüleik, amint ott álltak a küszöbön, kéz a kézben, s egyik olyan volt, mint a másik tükörképe. Én döbbenetben álltam és kétségbeesve próbáltam kitalálni, melyikük is az én kedvesem, a tiszta és foltatlan, és melyik az a szegény bolond, ki nem átallt tizenhárom évesen egy kisinassal cicázni, egy szobaleányt ledöfni, majd, mint hallottuk, trágár delíriumok prédájává változni. Ki-kí elnémult, s apránként síri lett a csend a teremben, s ami még fokozta a nézők rosszérzését (s nekem minden idegszálamat felborzolta s agyvelőmet forrásba hozta), az az volt, hogy a két leánya nagy - és szakasztott egyforma - őzikeszeme (s az egyformaságról nem tehettek!) ugyanolyan szerelmes tekintettel csüggött rajtam, noha egyikük most látott először életében, és éppoly idegen volt nekem, mint én neki.

Hanem miközben úgy pillantottak mindketten rám, ahogy elmondtam, és egyformán kedves mosoly játszott ívelt ajkukon, egyszerre észrevettem, akármennyire elbambultam is, hogy mozdulatlanságuk feszültséget rejt, és az egyik leány keze oly erővel szorítja a másikét, hogy az elfehéredik, mintha erővel tartaná vissza attól, hogy beljebb lépjen a terembe s így szüntesse meg megkülönböztethetlenségüket, amire emennek kedve volna, amannak nem. És mivel ez nem lehetett Larissa, hiszen hittem: Angelina igenis mielőbb mellettem szeretne teremni és mellém ülni; tehát kezdtem mindinkább csak azt nézni, akit a másik visszatartott, egyre gyengédebb és bizalomtelibb arckifejezéssel. Amire az, aki visszatartotta testvérét, felhagyott a mosolygással, ajkába harapott és igen boldogtalan tekintetét vetett rám verdeső szempillája alól, mindazonáltal továbbra is fogva tartotta ikertestvére kezét, s ámbár annak lett volna ereje kiszabadítani a magáét, nem bírta rászanni magát, lévén határtalanul jószágos és szánakozó.

Ez a szemérmetlen erőszak oly gyűlöletes és nyilvánvaló volt, hogy gondolom, Montcalm úr is felfigyelt rá, s véget is vetett volna neki, ha nem szégyellte volna s nem tartott volna talán attól, hogy az ördög újra meg találja szállni Larissát. Tehát nem szólt. Csupán egy alázatosan könyörgő pillantást vetett Samarcasra, mint Giacomi mesélte később, ám a jezsuita, ki mindaddig közönyösen figyelte a jelenetet,

előbb úgy tett, mintha nem venné észre. Akkor Montcalm úrnő odahajolt hozzá, és a fülébe súgott valamit. Samarcas az ajtó-felé fordult, és egyetlen, kurta pillantást vetve Larissára, hanyagul odavetette neki:

- Larissa, jöjjön nyomban ide és késedelem nélkül foglaljon helyet mellettem!

Larissa megremegett, elengedte Angelina kezét, s lesütött szemmel, kárvallott arccal odajött hozzánk, és ahogy megparancsolták neki, a helyére ült, szabaddá vált testvére pedig úgy röppent karom közé, mint madár a párához.

Minekutána annyira-amennyire beteltem látásával és hangjával, melyet szemem s fülem hihetetlen gyönyörrel ivott be - hisz alig győztem elgyönyörködni mindabban, amit szerelmem tárgya ajándékozott nekem önmagával kétesztendei távollét után, első találkozásunkkor, mert hát Párizsban is csak pillanatokra láthattam s a hangját nem is hallhattam -, nem álltam meg, s nagy titokban odalestem Samarcasra és különös tanítványára. Larissa mozdulatlanul, némán, szemlesütve, de hullámozó kebelével hallgatta a jezsuitát, ki nagy, szőrös kezével az asztal lapjára szorította a leány kezét, úgy tartván őt fogva, mint macska karma az egeret, s tompa, mély hangon, mely leginkább egy posztóval bevont dob hangjára emlékeztetett, valóságos prédikációt tartott áldozatának, ki fejét rázta és sűrűn pislogott, de nem merte többé rám emelni a szemét. Ezzel szemben én kedvemre tanulmányozhattam a jezsuita arcát, lévén ő mással elfoglalva, s mint már mondtam, lopva egy-egy pillantást vetettem rá, hol rajta jártatva szememet, hol máson.

Samarcas arcbőre sárgásbarna volt - ezt szokás kreolnak mondani -, orra hosszú és hajlott, orcája annyira beesett, hogy lévén csupa csont és bőr, tisztán kirajzolódott állizmainak mozgása, míg pecsenyéjét ette. Álla egyébiránt erős volt és négyszögletes, szorosan összezárt ajkai vékonyak, szemöldöke bozontos és igen fekete, s minthogy orra tövénél összenőtt a kettő, mintegy aláhúzták, vaskos, egyenes vonalat képezve, a magas, kiugró homlokot. A páter haja sűrű volt és göndör, enyhén mákos is - fehér szálak inkább csak a halántékán mutatkoztak -, szeme jáspisfekete s igen mélyen ült gödrében, s olykor villámokat látszott lövellni a szemöldök sorompója alól. De nemcsak tüzes volt a szeme, hanem igen mozgékony is, eleven, fürkész, kémlelő és vizsla pillantású, s úgy tetszett, egyszerre harminchat felé lát, mint a légy. Észre is vette végül, hogy én őt vizsgálom, s ámbár szemét továbbra is Larissára függesztette, hirtelen iszonytató, veséig ható pillantást vetett rám, s nyomban utána oly elbűvölő és nyájas mosolyt küldött felém, hogy szinte belekábultam, s nem tudtam, mihez tartsam magam ez összecsapás után: az elsőhöz, azaz a hadüzenethez, vagy a másodikhoz, azaz a váratlan békeajánlathoz. Ám mielőtt végképp takarodót fújtam volna, még megfigyeltem, hogy Samarcas bajszot-szakállt hord, igen kurta, ollóval gondosan körülnyírt szakállt, aminthogy kezén is kurtára volt nyírva a köröm, s a kéz maga, noha csupa szőr, igen szép tiszta, a páter gallérja patyolatfehér, fodrai szépen vasaltak, s nem mertem volna megesküdni rá, mi derült volna ki közelebbi vizsgálatra haja göndörségéről: a természet adománya-e vajon vagy a sütővasé?

Catherine húgom házassági szerződése még Mespechben elkészült, pillanatok alatt, lévén Quéribus igen nagyvonalú. Az enyémről azonban egy jó hétig folyt a vita Barbentane-ban apám s a gróf között. Montcalm úrnő ügyelt rá, hogy ez idő alatt soha ne maradjak kettesben Angelinával, ami ugyancsak terhünkre volt, mert így elestünk azoktól az ártatlan csókoktól, kedveskedésektől is, amelyeket a legszigorúbb erkölcs is megenged jegyespároknak. A bennünket őrző Gorgó azonban nem adott volna rá engedélyt nekünk. Mi több, mihelyt Samarcas kihúzta a lábát, Larissa úgy ragaszkodott testvéréhez, mint árnyék a testhez, s ott üldögélt mellettünk egy széken némán, lesütött szemmel, de úgy hiszem, valósággal itta szavaimat, ahogy szemmel is falt volna, ha nem fél, hogy ezáltal megszegi a tízparancsolatot. Fent mondott Gorgó a grófné alkalmazottja volt, afféle házvezetőnő lévén Barbentane-ban a cselédek létszáma legalább kétszerese a mespechiekének, noha Montcalm úr feleakkora vagyont sem mondhatott magáénak, mint apám, miként ez a szerződés megvitatása során kiderült. Nem tudom, Montcalm úrnő kötelezte-e őt ily hajthatatlan szigorúságra, avagy tulajdon aggszűzsége savából, ecetjéből merítette, de mihelyt kissé közelebb hajoltam Angelina szép arcához - hisz oly ellenállhatatlanul vonzott, mint lovat a zsenge, zöld elsőfű -, köhentett egyet-kettőt, és a lehető legelutasítóbb hangon rám szólt:

- Kérem, Siorac úr, tartsa be az illendő távolságot!

Mire Angelina is sóhajtott, Larissa is - ő egy oktávval mélyebben, mert noha óvakodott a tekintétét felemelni, osztozott testvére érzelmeiben abban a minutában, amint azokat ő átélte, s gondolom, úgy hallgatta Angelinához intézett bókjaimat, kedveskedéseimet, mintha azok neki is szóltak volna. Eme Gorgó zsarnoksága felforraltta epémet, mert ha kígyóhaja nem volt is e satrafának, szíve kígyómérget fröcskölt ránk, lévén esküdt ellensége mindennek, ami élet és gyengédség, úgyhogy egyszer, amikor e szörnyeteg egy percre eltávozott, hogy bort kerítsen valahonnét (gondolom, máskülönben is gyakran nézett a pohár fenekére!), nagy merészen titkos találkára hívtam meg estére szerelmemet, a keleti bástya kis őrtornyába, hol 1567-ben hűséget esküdött volt nekem Angelina, és lévén ez emlék neki éppoly kedves, mint nekem, kérésemre hamar túltette magát skrupulusain, kicsit keltette magát, majd kegyesen igent mondott. Akármilyen halkan adtam azonban elő kérelmemet, Larissa természetesen meghallotta. Angelina azonban jobban megbízott benne, mint saját magában, mivel a két testvér soha nem árulta el egymást. Hihetetlenül bensőséges és hűséges barátság, jobban mondva szeretet fűzte őket egymáshoz, oly cinkosan, elnézően, fesztelenül cseréltek eszmét, ahogy arra az ember általában senkivel nem képes, magamagát kivéve.

Tehát mihelyt bealkonyult, búcsút mondtam az én Angelinámnak, Larissának és a Gorgónak (kivel igyekeztem udvariasan bánni), és visszavonultam szobámba, hol kis ideig elábrándoztam, az éjszaka beálltára várva. Amint besötétedett, siettem a gyilokjáróra, és várni kezdtem Angelinát a kis őrtoronyban,

melyet a gyilokjáróval egy csúcsos ajtónyílás kötött össze, s amelyen fedett lőrések voltak, honnan az ember biztos fedezékből verhetne volna vissza az ostromlók támadását, ha azok elég merészek lettek volna megmászni a keleti bástyatornyot, melyet legalább tizenöt ölnyi vizesárok kerített. Ámbár az éjszaka meglehetősen hideg volt, mivel a szél szabadon és állandóan fújt a bástyán, nem lévén, ami útját állja, mielőtt beléptem az őrtoronyba, szélvédett helyre kerültem, ráadásul odabent igen kellemes, kedves és langyos légkör fogadott, mivel a torony sima, kerek kövei magukba itták a nap melegét, amiről meggyőződhettem, mielőtt megtapintottam őket. A kő érdes volt, mégis simának tetszett, s nem tudom, miért, elmondhatatlanul kellemesnek éreztem tapintását, úgyhogy oly jól megbújtam e kisdud helyen, mint selyemhernyó a maga gubójában, szélről, hidegtől, sötétől védetten, s mi több, szívem örömtől dagadozott, hisz szerelmemre vártam, s minden tagomat elfogta a reszketés a tébolyítóan boldog gondolatra, hogy hamarosan magamhoz szoríthatom édes testét.

Angelina cipősarka koppant a gyilokjárón, és egyszerre megpillantottam őt magát az őrtorony csúcsíves bejáratában, féloldalra fordulva, hogy abroncsszoknyája beférjen a keskeny nyíláson, és amint felé nyújtottam kezemet, nagy csodálkozásomra ő nem kezet adott, hanem átkarolta a nyakamat, szorosan hozzám simul, és szó nélkül, önként ajkamra tapasztva ajkát, oly vad csókot nyomott rá, hogy egészen meghökkentem, és ámbár viszonztam ölelését, csókjait, maradék eszemmel nem szüntem meg csodálkozni (határtalan felindulásom ellenére), hogy az én Angelinám ily mértékben kivetkezik veleszületett szemérméből, nyilván gyermekdedsége miatt, s egyszeriben veti bele magát oly tobzódásba, hová én fokozatosan, finoman akartam volna elvezetni. S mert ez a gondolat végül is felülkerekedett szenvedélyem viharzásán, lefejtettem nyakamról karját, eltoltam őt magamtól, s arcát fürkészve, amennyire a homályban kivehettem, megkérdeztem, amint lélegzethez jutottam:

- Mi ez, Angelina?

Nem tudom, válaszolt volna-e, lévén szeme mindvégig lesütve, s így nem tekinthettem bele. Ideje mindenestre nem volt rá. Mögötte megszólalt valaki, mély és erős hangon:

- Téved, Siorac úr. Aki itt van, nem Angelina, hanem Larissa.

Felnéztem, s a fekete árnyban inkább megsejtettem, semmint felismertem - hisz e félhomályban tisztán csak gallérját láthattam - Samarcast. Válla oly széles volt, hogy úgy tetszett, be sem fér a nyíláson, mely keretezi.

- Hogyan! - kiáltottam, magamon kívül. - Larissa! Hát kegyed az, Larissa? Micsoda hazug, méltatlan színjáték! Hát végképp kiveszett kegyedből minden szemérem?

- Siorac úr - Samarcas mély hangja különös visszhangot támasztott a tornyocskában -, szíveskedjék keresztényi könyörülettel tekinteni rá! Larissa, kora ellenére, még gyermek... Gondolkodása és viselkedése szerint most is csak annyi idős, mint amennyi volt, amikor kolostorba zárták (úgy láttam, szegény kislányt egész testében elfogja a reszketés erre az emlékre), kiragadták Barbentane-ből, drága szülei karjából, és mindennekfelett elszakították ikertestvérétől, s ez úgy érte, mintha lénye jobbik felétől fosztották volna meg.

- De uram- mondtam, jobban meghatódva szavain, mint kívántam volna -, szabad volt-e Larissának engem megcsalnia? És nővére szerepét bitorolnia?

- Annyira szeretne nővére helyében lenni, hogy olykor nem is tudja, nem azonos-e vele. Ezért is rejtí kétségbeesetten szépségtapaszt alá a szemölcsöt, mely őt Angelinától megkülönbözteti. Uram, a kezét - mondta oly nyugodt és fensőséges hangon, hogy eszembe sem jutott ellenkezni.

És miközben baljával megragadta kezemet, jobb könyöke hajlatába fogva be Larissa fejét, mutatójajmat hozzáértette a leány álla és szája sarka között megbúvó szemölcsökhöz.

- Érti a domborulatot? - kérdezte. - Ezt nem tapinthatja ki a szépségtapaszt alatt, amelyet Angelina merő jósból arca ugyane helyén hord, ha tehát maga is úgy kívánja, mindig felismerheti Larissát (és ez elég fenyegetően hangzott).

- De én nem vagyok Larissa! - kiáltotta váratlanul a leány, fejét felszegve és toporzékolva. - Én Angelina vagyok! Larissa csupa gonoszság, ravaszság és a sátán megszállottja.

- Hallgasson! - rivallt rá Samarcas, és megragadva a lány mindkét csuklóját, magához vonta. - És hagyjon fel bolondságaival! Nem tűröm tovább! Megkorbácsoljam? Vagy vissza akar kerülni a kolostorba?

- Ne, jaj, ne! Jaj, ne! - sikoltotta Larissa, és hirtelen elernyedve mintegy teljesen átengedte és alávetette magát Samarcasnak. Samarcas elengedte csuklóit, Larissa sarkon fordult, önként átölelte a férfi derekát, fejét vállára hajtotta, és így maradt, gyermeki engedelemmel, e leányos pózban.

- Mindenekelőtt ne feledje, hogy kegyed Larissa - folytatta Samarcas, meglepően szelíd hangon, majd erős kezét könnyedén a lány vállára téve, még hozzátette: - s hogy testét meg kell oltalmaznia a sátán fondorlataitól, és ha bűnt talál is elkövetni, bocsánatot nyer érte, feltéve, hogy őszintén és igazul gyónja meg vétékét.

- Ámen - mondta Larissa fojtott, halk, de nyugodt hangon.

- Siorac úr - fordult most ismét hozzám a jezsuita, s nekem úgy rémlett, hangja a fejemben zúg, oly erős visszhangot vert a kis toronyban -, ami itt az imént lejátszódott, abból megérthette s felmérhette, mekkora zavart okozott e szegény leány fejében az úr idejövetele. Mivel senkinek nem érdeke, hogy a zavar másokra is átragadjon, s mivel e nemes család máris többet szenvedett az elégnél, arra kérném, uram, senkinek ne szóljon az iménti sajnálatos félreértésről. És egyszersmind arra is megkérném (s ez az állítólagos kérdés megint inkább fenyegetésnek hangzott), adja szavát, hogy a jövőben nem ad módot e félreértésre, hisz megtanítottam egy biztos módszerre, melynek révén elkerülheti.

- Uram - feleltem én ridegen és nyomatékosan -, a félreértés, amiképpen kegyelmed nevezte, nem az én hibámból következett be, nincs tehát okom megisméltlődésének elkerülését becsületszavamra megígérni; hiszen sem most, sem az előzőekben nem mentem bele a játékba.

- Siorac úr - Samarcas láthatóan nem riasztotta vissza ridegségem -, nincs kétségem afelől, hogy ezentúl a lehető leggondosabban ügyelni fog rá, nehogy bárhol s bármikor összetéve össze jóhiszeműen Larissát ikerestvérevel, minthogy e tévedésnek olyan súlyos következményei lehetnének, melyekre még csak gondolni sem szeretek, még kevésbé megnevezni őket.

Azzal biccentett, nem kevésbé ridegen, mint én beszéltem volt, kézen fogta Larissát, és elvezette a gyilokjárón át.

A nemjóját! - gondoltam, magamból kikelve, hajsza! híján párbajra hívott ki. Kegyelmes ég! Párbaj! Itt! És egy jezsuitával! Ez a Samarcas, úgy látszik, mértéktelenül megbízik az ő híres cselében. És minthogy örökösen a nagyvilágban él és mozog, átvette annak szokásait. Egyedül a hangvétele kenetes, alapjában véve úgy pöffeszkedik, követelődzik és olyan kötekedő, mint a legföltékenyebb, legingerlékenyebb férj.

Időközben azonban csillapult kissé haragom, s volt időm a dolgon eltöprengeni, mivel Angelina még nem érkezett meg, s úgy határoztam, nem engedelmeskedem Samarcas intelmének, és ámbár Larissa csínyjét eltitkolom szülei és apám elől, igenis megosztom titkomat Giacomival, ki a jelek szerint részvételt és együttérzéssel figyeli e szegény leányt, és még inkább Angelinával, hiszen neki volt is némi joga értesülni ikerestvére csalásáról, s én határozottan úgy éreztem: kötelességem őt beavatni.

Álmodom, gondoltam, amikor ismét cipősarok koppant a gyilokjárón, s én megpillanthattam az éjszakai holdfényben szerelmesem sötét árnyékát. Ő is féloldalt fordult, hogy átbújtassa az őrtorony ajtónyíladákan abroncsszoknyáját, és ámbár megragadta felé nyújtott kezem, nem lépett közelebb; úgy tetszett, roppantul szégyelli, hogy ily későn és ezen az elhagyott helyen találkozik velem édes kettesben. Látva szégyenkezését s hogy alig jut lélegzethez izgalmaiban, egyelőre lemondtam arról a gyönyörűségről, hogy üde ajkát csókkal illessem, és ahogy Gorgónk parancsolta, megtartottam az illő távolságot, mert mindenekelőtt el akartam mondani neki, mi történt Larissával. Gondolom, figyelmesen hallgatta elbeszélésemet, ám arcáról nem olvashattam le érzelmeit, hisz alig vehettem ki vonásait a homályban, s noha láttam, nagy, fekete szeme hogy csillog, nem láthattam, milyen kifejezést ölt. Amikor befejeztem, valameddig hallgatott, majd picit sóhajtott, s végül azt mondta - és hangjában nyomát sem fedeztem fel haragnak vagy sértődésnek:

- Szegényke! Szeretné, ha ő lenne az, aki én vagyok, ezt szerette volna kiskorunk óta mindig is, mert rettenetesen szenvedett szemölcsse miatt és határtalanul megvetette önmagát érte. Annyival alacsonyabb rendűnek és méltatlannak tartotta magát hozzám mérten, hogy ha hagytuk volna, talán meg is öli magát. Mindig önmaga ellensége volt, azért is szállhatta meg az ördög.

Én elképedve hallgattam Angelinám, noha megértettem: csupán azt ismétli el, amit unos-untalan hallott. Nem akartam nyíltan ellentmondani véleményének, melyet itt mindenki annyira magáévá tett, hogy abszolút igazságnak látszott, de elfogadni sem azáltal, hogy hallgatok, tehát úgy tettem, mintha tréfálkoznék:

- Ó, az ördögre sok mindent rá lehet fogni! Vajon arra is az ördög vitte rá, hogy ágyába fogadja a kis apródot?

- Hát persze. Ki más? - felelte nyugodtan Angelina. - Mint tán tudja is unokafivéremtől, anyám nagyon kedvelte a legénykét, ki igen-igen csinos volt, eleven, mozgékony, szeretetre méltó, amellet elragadóan játszott a violán és verseket is faragott. Az igazat megvallva, én is szerettem, úgy, ahogy ilyen korban a leányok szeretni szoktak, liba módra, s ámbár közeledését nem türtem volna el, átragasztottam Larissára is e rossz útra vivő szenvedélyt.

- No de miért van az, hogy Larissa, ki mindenben és mindig hasonlítani akar kegyedhez, e dologban nem követte a kegyed szemérmességét és tartózkodását?

- Mert már beléköltözött az ördög - felelte Angelina, a világ legtermészetesebb hangján.

Haj, gondoltam, ez a bizonyosság kikezdehetetlen, nincs erőm megingatni, én ezt az igazságot soha meg nem cáfolhatom, legfeljebb megtépzázhatom kissé.

- No de ha abból ítélünk, ami ma este itt a toronyban történt, elmondhatjuk-e, hogy sikerült kiűzni belőle az ördögöt? - kérdeztem.

- Hisz éppen itt a bökkenő! - Angelina hangja fájdalomról és aggodalomról tanúskodott. - Samarcas páter szerint, kit itt mindannyian úgy tisztelünk, mint a nagy szenteket szokás, az ördög ugyan kiment Larissából, de örökösen a lelke körül ólálkodik, s ha ő, Samarcas, nem volna résen, az első adandó alkalommal vissza is költözne a lelke legközepébe. Ezért nem hagyja soha magára Larissát, sem éjjel, sem nappal ez a szent ember, aki olyan hű őrzője a léleknek, amelyet megmentett.

- Hogyan? Éjjel is őrzí?

- Éjjel még jobban, mint nappal. A páter Larissa szobája mellett hál egy kamrácskában, de éjszakára mindkét helyiség ajtaját elrekeszelik, s az ablakokat is vastag tölgydeszkák fedik. Samarcas páter szerint az éjszaka leple és homálya alatt a gonosz lélek mintegy ostrom alá veszi Larissát, s ő védi, mint várat az őrsége.

Ezen aztán volt mit töprengennem, no meg mondanivalóm is akadt volna e tárgyban, ha nem vettem volna észbe, hogy amilyen mereven ragaszkodik Angelina a maga hiedelmeihez, aligha fogadná szívesen szavaimat. Különös tévedés, amelyben pedig sokan osztoznak, hogy a leány, akit szeretünk, hajlandó véleményeinket és filozófiánkat elfogadni, amikor feleségül jön hozzánk. Szó sincs róla! És különösen nem

lehetett ilyesmiről szó Angelina esetében, ki, mint tudják, pápista volt, én meg más vallású, s így nem volt alkalmam közelebről megismerni azt a szinte korlátlan hatalmat, mellyel a papok, a lelkek kormányzó bírnak katolikus családokban.

Mióta ideérkeztünk, ámulatban láttam (és apám nemkülönben, kit ez alaposan fel is háborított), hogy Anselme páter és Samarcas páter baráti módon megosztottnak e hatalmon (akármennyire nem szívelhették máskülönben egymást), s ketten kormányozták Barbentane-t, egyikük mint a gróf, a grófné és Angelina gyóntatója, másikuk mint Larissa mestere. Aki nem volt vak, láthatta: Angelinát nem Montcalm úr adja hozzám, hanem Anselme páter, a mondott feltétellel, melynek engedelmeskednem kellett, hugenotta létemre. És hasonlóképpen nem a gróf döntött úgy, hogy Larissa soha nem mehet férjhez, hanem Samarcas páter, mivel ellenkező esetben a gonosz, „ki örökkön lelke körül ólálkodik”, újból megszállhatja.

Angelina elhallgatott. Csend lett a toronyban. Én sem szóltam, csak szelíden karjaimba vontam és egy csókot leheltem ajkára, de igen illedelmesen, és nem szorítottam őt magamhoz, mert az igazat megvallva, nagyon bántott Larissa családsága. Úgy éreztem, tönkretette vele e pillanat varázsát, Samarcasról nem is szólva: ők ketten ébresztettek rá, őszinte fájdalomra, mennyire idegen vagyok e családban, melybe belépni készülök, és bizonyos értelemben kedvesemtől is, kit szívből szeretek.

Másnap megvallottam bánatomat Giacominak a vívóteremben, amikor egy csörte után megpihentünk: leültünk a falmélyedésbe illesztett kis padra s lábunkat kinyújtóztattuk. Az övé jóval hosszabb volt, mint az enyém.

- Türelem kell hozzá, hogy Angelina a kegyelmed szemével lássa Samarcast - felelte, az ő elbűvölő pöszögésével. - De türelemre minden emberi kapcsolatban szükség van. Avagy sajnálnom kellene-e öcsémuramat azért - tette hozzá mosolyogva -, hogy szeret és viszonszeretik?

- Giacomini - tréfálkoztam -, hát kegyelmed olyat szeret, ki nem viszonozza érzelmeit?

Amire ő egy szó nem sok, annyit sem felelt, hanem komor képet vágott, lesütötte a szemét és hosszú kardja hegyével olvashatatlan jeleket rajzolt a terem padozatára.

- Uramöcsém helyében én nem neheztelnék Larissára - mondta aztán. - Szegényke végtelenül szájalomra méltó. És nem kár-e, hogy minekutána lelke megszabadult az ördög hatalmától, eme másik ördög vett rajta erőt, kit itt mindenki nagy szentnek vél?

- Uram - csendült fel egy mély hang a terem tulsó végében -, megtisztelne-e azzal, hogy kiáll velem egy baráti csörtére?

Figyelmemet annyira lekötötte az, amit Giacomini mondott és az arabeszk, melyeket a padozatra rajzolt, hogy nem hallottam meg az ajtó csikordulását. Most felnéztem, és Samarcast pillantottam meg a küszöbön: jobbában kivont kard, ajkán mosoly, hanem villámokat lövellő szeme rácáfolt e mosolyra.

Negyedik fejezet

1574. november 16-án zajlott le Quéribus báró esküvője kishúgommal, Catherine-nal, s ugyanekkor esküdtünk örök hűséget egymásnak mi is, én meg Angelina Montcalm, a barbentane-i kastély kápolnájában, minekutána ünnepélyesen megesküdtem a lelkem üdvére, hogy „mindig és mindenütt misét hallgatok, ahol a házigazda katolikus, továbbá megengedem hitvesemnek, hogy nászunk gyümölcseit saját ősei hitében nevelje”.

E feltételt, ha még emlékeznek rá, apám is aláírta, amikor nőül vette volt Isabelle de Caumont-t, azzal a különbséggel, hogy akkor még nem vallhatta magát nyíltan hugenottának, ezért nevelkedtem, mint már mondtam, tízéves koromig, római katolikus hitben. Amikor fent mondtam napon, huszonhárom éves koromban aláírtam Anselme páter kikötését, afféle se hús, se hal hugenotta voltam, avagy, mint Mespech bárója oly helyesen megállapította volt, két zsámolyon próbáltam ülni egy fenékkal, ami korántsem volt annyira kellemetlen pozíció, mint olvasóm gondolná, mert szívből megutáltam a vallásos túlbuzgalmat, minekutána végignéztam a katolikusok legyilkolását Nimesben Mihály-napkor, majd a mieink halomra öletését Párizsban augusztus 24-én. Nem váltam ugyan végleg szkeptikussá, mint Fogacer, de úgy véltem: egyedül az istenhit a fontos, formája nem, akármennyire eltorzította is e formát a katolikus egyház a maga tévedéseivel és babonáival.

Apám, lévén igen eleven lelkében gazdakötelességeinek tudata, már az esküvő másnapján indult volna haza Barbentane-ből, ám Montcalm úr tartóztatta, mondván: tél van immár Mespechben is, aratásnak, begyűjtésnek, szüretnek rég vége, nem szükséges többé a gazda jelenléte. És noha a gróffal ellentétben apám nagyon is szükségesnek ítélte volna jelenlétét otthon, a hideg évszak ellenére, a ház elkörményezése végett, mégis meggondolta magát. Tudta - hisz Catherine is, én is Párizsban szándékoztunk megtelepedni -, hogy hosszú hónapokba, évekbe telhet, míg viszontlátjuk egymást, lévén az utazás oly veszélyes forrongó országunkban: ezért szánta rá magát arra, amire húgom (ki rajongott apjáért) örökkön kérte s én nemkülönben, hogy apai érzelmeinek engedve elhalszta hazaújtját Périgord-ba, legalább addig, míg Montcalm úr el nem rendezi ügyeit, s jelt nem ad az indulásra háza népének Párizsba fel.

Engem a hetedik mennyországba emelt apám döntése, mert ámbár hihetetlen boldogság volt Angelinám birtokolni, Jean de Siorac gyors távozása örömet csöppentett volna örömömbbe, arról nem is szólva, hogy sokszor elgondoltam: mennyire egyedül érzi majd magát Jean de Siorac Mespechben Sauveterre, Samson, Catherine és Pierre fia nélkül, mert akármennyire ifjú maradt is kora ellenére, nagyon megszenvedte az űrt, melyet távollétünk támasztott. Képzletben oly elevenen éltem át apám mespechi

magányát, hogy mintegy a helyébe lépve máris hiányoltam meg sem született gyermekeimet. S nem nagy kár-e, ha jobban meggondolja az ember, hogy ha már oly könyörtelenül tekeredik le orsájáról életünk fonala s az évek könyörtelenül apasztják erőnket, lényünk még azáltal is megfogyatkozik, hogy a vérünkéből támadt gyermekek kirepülnek a fészekből?

Annál nagyobb megkönnyebbüléssel vettem tudomásul, hogy Samarcas, kinek kedve ellenére volt, hogy Giacomo oly nagy figyelmet szentel Larissának, esküvőnk másnapján hirtelen elszánással elröppent Reimsbe, félelmes karmai közt magával ragadva tanítványát, miáltal kétségbe ejtette olasz barátomat, engem ellenben megmentett attól a kínos állapottól, melybe Larissával való kétértelmű kapcsolatom taszított. De hogy is lehetett volna másmilyen ez a kapcsolat, hisz sem szívem, sem testem nem maradhatott közömbös irányban, lévén külseje oly bámulatosan hasonlatos szerelmeméhez, s noha Larissa testében láthatatlan rontás rejlett, s én azt mélységesen elítéltem, mégsem kerülhettem el, hogy fel ne bolygasson. Mert míg Angelinám szemérme bátyáit egyenként s fokozatosan kellett bevennem, Larissa vára oly gyenge és feltárulkozó volt, hogy magamagától megnyílt, s minden érzéke mohó volt, követelőző és sóvár, holott imádott hitvesem érzékei még szunnyadoztak. Úgyhogy valahányszor egyedül találkoztam össze Larissával a folyosón, s ő rám szegezte nagy szemét, s keze az enyémet súrolta, onnan ismertem fel, hogy tagjaim megremegetek néma felhívására.

Samarcas azt állította, hogy a mondott városban a jezsuiták híres szemináriumát szándékozik felkeresni, de Larissa elejtett szavaiból ítélve, amelyeket Angelina adott tovább nekem, Reimset csak közbülső állomásnak szánta, valójában Londonba készült.

- Mi az ördögöt keres ott? - kérdezte Giacomo, amikor magunkra maradtunk a lovagteremben. - Mi az ördögöt keres ez a sátán egy oly országban, ahol csak elvétve akadnak katolikusok? Chi lo sa?

- Talán fivérem - nevettem rá. - Hisz hangja elárulja: Samarcas terveit éppoly sötétnek tartja, mint őt magát.

- Úgy is van. Szentül hiszem. Olyan ember ő, akinek minden eszköz jó bármely cél elérésére. Tudja-e, hogy utolsó csörténken úgy felnyársalt volna, mint egy csirkét, ha nem ügyelek magamra?

- A teremburáját! Megsebezte?

- Nem. Kivédtem a csapást. De szégyenemre nem kardommal, hanem egyik végtagommal. Szűzanyám, most is pirulok bele. És úgy megharagudtam rá, hogy ráemelve kardomat kiütöttem kezéből az övét. Pierre! Ha szemmel ölni lehetne, rég halott lennék! De csupán egy villanás volt, aztán hirtelen nyugalmat parancsolt magára, felszedte és hüvelyébe dugta fegyverét, majd a voce bassa - mert előszeretettel beszél így - azt kérdezte:

- Maestro, ez uraságod csele?

- Nem, padre, az én cselem örök életére megnyomorítja a támadót.

- Emez viszont kiszolgáltatja őt kegyelmed kénye-kedvének. És e két csellel - tette hozzá tréfásnak szánt hangon, de busa szemöldöke alatt fekete láng lobogott szemében - igen sokra viheti az ember. Maestro - folytatta egyszerre behízelgő és fenyegető hangon -, ha én lennék a spanyol főinkvizítor, én kiszedném kegyelmedből cseleit kerékkel, spanyolcsizmával vagy nyújtópaddal!

- Csakhogy én jó katolikus vagyok, padre!

- Annak mondhatja-e magát bárki, ki egy hugenottát kegyel? - lövellt ismét lángot a szeme.

- Olyat, aki misét hallgat.

- Fél füllel. Hanem maestro - csapott rá kardhüvelyére -, köszönet és hála, amiért megmutatta nekem, hogy karddal senki nem végezhet kegyelmeddel.

- Nem végezhet? - vontam erre én fel a szemöldökömet. - Mit jelentsen ez?

- Többet erről nem mondok. Kegyelmed érti úgy is, amit értenie kell.

Azzal mély meghajlás után elpályázott. Higgye meg, Pierre-em, ez az ember az ördögé, nem Istené, erre esküdni merek. És ha elgondolom, hogy szegény Larissát a markában tartja, majd megöl a harag és a szánalom.

Haj, gondoltam, látva az én szelíd és nyugodt Giacomo testvérem dühöngését, tombolását, be megváltoztatja az embert a szerelem!

- Hát arról tud-e, amit én Angelinától hallottam - kérdeztem -, hogy távozása előtt Samarcas ezer aranyat kért és kapott Montcalm úrtól, növendéke eltartása fejében?

- Ez cseppet sem lep meg - felelte Giacomo. - A gonosz mindig kapzsi. Samarcas é un uomo che scorticare un pedocchio per avere la pelle!

Mire jót nevettem. Én nem akartam ilyen sötét színekben látni Samarcast, mint Giacomo, akármilyen túlbuzgó és merev volt is a jezsuita hitbeli kérdésekben, mert sajna, sok hugenottát ismertem Nimes-ben és Montpelier-ben, köztük lekipásztorokat - példának okáért Gasc urat -, kik e tekintetben felvették vele a versenyt. Másfelől igazságosan mérlegelve a dolgot, Montcalméknak, ha százszor túlzásba is vitték Samarcas iránti tisztelőtükét, jó okuk volt hálát érezni a páter irányában. Mert bármiképpen s bármiféle módszerekkel gyógyította is meg Larissát, és bármilyen természetű volt is az a különös hatalom, mellyel felette bírt (és erre nézve volt egynémely gondolatom, ám ezeket az olvasó szíves engedelmeivel itt nem tenném közzé), akarva-akaratlan be kellett látnom: neki sikerült, ami senki másnak, tudniillik kiszabadítani Larissát a kolostor fogságából, ahol senyvedt, s a szegény leány neki, egyedül neki köszönhetette, hogy ismét kivirágzott élete.

Ikertestvére távozásakor Angelina keserves könnyeket hullatott, s ezeket én ittam le üde

arcocskájáról, s nem szűntem meg őt becézgetni, hogy megnyugtassam. És ha már erre fordult a szó, újra el szeretném itt is mondani, hogy korántsem osztom Montaigne úr véleményét, ki amikor nála jártam volt „kedves atyai menedékében”, óva intett attól, hogy leendő hitvesemet becézzem, „nehogy a szerelmi szabadoság túlsága megzavarja józan eszét”. De szép olvasónóm, vajon nem azt parancsolja-e a józan ész, hogy az ember igenis megtanítsa élettársát azokra a gyönyörteli „kedveskedésekre”, melyek a kéjt oly „elevenné, élessé és csiklandóssá” teszik? S csakugyan oly hirtelen kell-e őt elintéznünk „kutya módra”, oly sietve, sebten, hogy semmit ne érezzen, vagy alig valamit, mivel elmulasztottuk fokozatosan kiváltani érzékei izgalmát? És csakugyan meg kell-e fosztanunk magunkat attól a határtalan boldogságtól, hogy ujjunk s ajkunk bejárja édes testének tartományait, s eközben megfigyeljük drága arcán, özikeszemében a gyönyört, mellyel megajándékoztuk?

Az ember egyedül van, amikor születik, és még inkább, amikor meghal, nos, legalább akkor ne legyen egyedül sem ő, sem hitvese, amikor egyesülésükből új élet fogan. Szent meggyőződés: nincs rosszabb magány, mint a másiktól elfogadott, de tőle megtagadott kéj. A katona, ki egy város feldúlása során leányt vagy asszonyt becsstelenít meg, nem egy emberi lényt ölel meg, hanem egy tárgyat, s ezért is mindegy az ilyen ádáz gonosznak, hogy birtokolja e tárgyat vagy elpusztítja. Ez nem igazi gyönyör. Ez - hadd mondok újra - szomorú, állati magány. Mert nem is a test számít itt, hanem a lélek, a gyengédség, a nagylelkűség és az emberi belátás, melynél fogva a férj legfőbb gondja igenis az, hogy megajándékozza feleségét azzal a gyönyörrel - olykor, ha kell, azon az áron is, hogy a magáét halogatja -, melytől megfosztani őt aljas kicsinyesség lenne, tekintettel arra, hogy azzal őt a Teremtő mintegy a teresség kárpótlásaképpen áldotta meg, míg bennünket, kik nem kisebb gyönyörben részesülünk, felmentett a hasonlóan kényelmetlen következmények alól.

Immár két teljes hónapja időztünk Barbentane-ban, mivel Montcalm úr éppenséggel nem siette el úti készleteit, amikor egy szép napon apám magához hívatott Fröhlich útján (ki nagyon ragaszkodott hozzá és inasként szolgálta) saját lakosztályába. Engedelmeskedtem, s titokban jót mulattam, látván, hogy onnan éppen akkor libben ki egy eleven és pajzán szobaleány, Jeannotte, mert nem kerülte volt el figyelmemet, hogy egy ideje körülötte sündörög Jean de Siorac. Meglepetésemre apám komorabb arccal fogadott, mint vártam volna, az után, hogy ily kellemetes vendéghez volt szerencséje.

- Apámuram - mosolyogtam -, mi ez? Jeannotte bosszantotta tán fel?

- Dehogy! - rázta ő meg a fejét. - Istennek hála, a kicsike elég engedelkeny. Más és keserűbb falatot kellett lenyelnem. Itt van Francois levele, e percben érkezett, olvassa el, fiam!

És némi megvetéssel két ujjá közé csippentve odaadta nekem a levelet. Ő maga egy karosszékekben foglalt helyet, két lábát átvetve egymáson idegességében, s homlokát redőkbe vonva veséig ható pillantással fürkészte arcomat, miközben bátyám irományát olvastam.

„Apámuram!

Mespechről csak jót jelenthetek kegyelmednek, ember-állat jó egészségnek örvend, s én magam apám parancsolatai szellemében kormányzom a birtokot. Sajnálatomra közölnöm kell kegyelmeddel, hogy végül is áttértem az apostoli, római katolikus hitre, minthogy más módon Diane-t nem nyerhettem volna el feleségül, nem osztozhatnék meg birtokán Puymartinnal, s nem adhatnám tovább elsőszülött fiúgyermekünknek, kivel Diane majd megajándékoz, a Fontenac bárója címet.

A sarlat-i püspök ökegyessége különös fénnel óhajtotta megülni áttérésemet, s így az a székesegyházban ment végbe. S mivel tudtam, hogy e lépésem fájdalmat s bosszúságot okozna apámuramnak, ha itt időzne Mespechben, inkább távollétében vettem alá magam e próbatételnek, s ezúton esdve kérem apámat, ne haragudjon meg érte, mivel semmi sem kívánatosabb számomra, mint apám szeretete, s az is marad mindégig, míg élek.

Maradok igen alázatos, engedelmes, szerető és hű szolgája Francois de Siorac”

- Nos, mi a véleménye? - kérdezte apám.

Amire nagy zavarba estem, mert ámbár nagyon nem volt ínyemre e minden kíváncsiságnak eleget tevő levél feszes stílusa, nem kívántam bátyámat elítélni (noha nem szerettem őt), hisz indokaival többé-kevésbé egyetértettem.

- Hogy s mint vélekedem róla? - igyekeztem időt nyerni.

- Azt kérdezem.

- Hogy nem tudom, mit tettem volna, ha oly helyzetbe jutok, mint Francois. A sarlat-i püspök nem oly engedelkeny, mint Anselme atya.

- Hát én megmondom, mit - vágta rá Mespech bárója. - Kegyelmed előbb kikérte volna a véleményemet.

- Valóban. De hát Francois olyan, amilyen. Ő nem mert volna apámurammal nyíltan szembeszegülni.

- Más szóval: gyáva fráter! - kiáltotta apám. Felpattant helyéről, s szemöldökét összevonva izgatottan járt fel-alá a szobában.

- Nem gyáva - tiltakoztam - Ha valaha megtámadnák birtokát, Francois foggal-körömmel védené.

- Eh, ne védje! - rivallt rám apám a harag tetőpontján. - Ez a szemforgató tudta, mielőtt a lábam kihúztam volna Mespechből, hogy távollétemben fordít egyet a köpönyegén, mégsem szólt róla. És nem állja azzal zárni levelét, hogy semmi sem kívánatosabb számára, mint az én szeretetem! Vajon át mert

volna-e pártolni, ha Sauveterre él és ott van? Aj, én Pierre fiam, majd felvet a méreg arra a gondolatra, hogy Mespech hugenottasága csupán addig tart, ameddig az én kurta életem. Mespech utánam következő bárója úgy tér vissza a katolikus hithez, mint eb tulajdon okádékához, és minden unokám - kivétel nélkül mind! -, Francois, Samson, Catherine és a kegyelmed gyermekei pályás koruktól a pápista bálványimádás tején nevelkednek majd.

Erre hallgattam egy sort, s kitekintettem Provence köves halmaira (mert Provence ugyan a maga módján szeretetre méltó és napfényes, de korántsem olyan zöld, mint Périgord). Nem tudtam, mit felelhetek, hisz jól megértettem apám mérhetetlen fájdalmát afelett, hogy utódai fokról fokra elhagyják hitét, engem sem kivéve.

- Ó, apám - mondtam végül, minekutána jól meghánytam-vettem magamban a dolgot -, bocsásson meg Francois-nak! Áttérése, szerencsétlenségünkre, nem az első, hanem a sokadik augusztus 24-e óta. Ez a Szent Bertalan-éj utóaratása. Annyi kalászt kaszált s tört le a vihar, hogy a papok immár csak böngészgetnek. Halálos veszélyben forgunk. Apámuram is rákényszerült, hogy a sarlat-i püspökséget lefegyverzendő átengedje jó városunk kapucinusainak egyik földjét és áthívja Mespechbe Vonyogót pápista vendégei kedvéért misét mondani. S én magam, apámuram, egy aranyat adtam Vonyogónak egy bálvány újraaranyozására, s itt is misét hallgatok - lelkeket-testemet óva - minden áldott nap, mivel erőhatalommal változtattak kétarcú Janusszá, kinek egyik arca katolikus, a másik hugenotta, vagy, ha úgy tetszik, olyan szerzetté, amilyenek a montpellier-i marránusok, kik ugyan fennen katolikusnak vallják magukat, de titkon a zsidóságért dobog szívük.

- Mégis misét hallgat az én fiam - borongott apám.

- Hallgatok - feleltem somolyogva -, de mint mifelénk mondják, közben egyik fülem a mezőn, másik a városban, s a lelke mélyén idegen tőlem a római hit tévelygése.

- Kegyelmed még így hallgatja, Pierre. De majd a fiai? - Jean de Siorac szemét harmattal lepte be a szeretet. Átkarolt és magához szorított. - De a fiai! S az unokái!

- Lesz rá gondom, hogy tőlem tudják meg s hajszálpontosan, micsoda üldöztetést kellett elviselnünk a klérustól. S ki tudja, az idők enyhültével nem térnek-e vissza egyesek azok közül, kik vér a vérünkből, hús a húsünkből, vallásunk tisztaságához?

- Nekem mégis úgy rémlik - mondta Mespech bárója, szemét merőn reám szögezve -, hogy négy gyermekem közül kegyelmed a legkevésbé buzgó hit dolgában. Miért van ez így?

- Mert gyűlölöm a túlbuzgalmat, mióta volt alkalmam következményeit látni-tapasztalni Nimes-ben és Párizsban. De apámuram, arra kérném - mondtam, mert nem kívántam volna e kérdésről tovább disputálni vele -, engedje meg, hogy szobámba visszatérjek. Megígértem Angelinának, hogy segíték kiválasztani két ruhája közül azt, amelyet a vacsoránál visel majd. Ágyán ott vár már kiterítve mindkét ruha.

- Akkor egy percet se késlekedjék tovább, fiam - nevetett rám apám. - Nincs fontosabb a ruhánál, mellyel a nő felékesíti magát, hogy tessenek nekünk és magának. Ha e kedves nemnek nem lenne oly nagy gondja rá, ugyan hová tűnne mindennapi életünkből a szépség?

Mégis eljött a nap, melyen meg kellett válnom e nagyszerű férfiútól. Én Párizsba indultam, ő haza, az ő Périgord-jába, Mespechbe, kettős magányába: az apáéba, akit gyermekei odahagytak s a hugenottáéba, s ez utóbbi volt a keservesebb, hisz apámnak, minekutána nemességet szerzett, nem az volt csupán a célja, hogy várbirtokosságot és családot alapítson, hanem hogy hugenotta nemzedékek egész sorának legyen első láncszeme, a várbirtok felvirágzását megtoldván a megreformált hit igazságával.

Apám távozását temérdek könnyű öntözte meg. Nemcsak kishúgom, Catherine hullatta őket, akármennyire szerelmes volt is az ő Quéribuséba (kivel az észveszejtő boldogság aranyos fellegein szökelte, magasan a föld fölött), hanem az én Angelinám is, mert amilyen jóságos volt, kitalálta, micsoda gyötrelmem a bárónak ez a keserves elválás, és mit tagadjam, jómagam is, hisz szívből szerettem, s csak annál jobban, mert színaranyból volt ugyan lénye, mégsem volt híján bizonyos gyengeségeknek, melyekért még közelebb éreztem őt magamhoz.

Pár évvel később jutott ismét eszembe apám mardosó kétségbeesése hugenotta családjá széthullta láttán, amikor a Louvre bejáratával szemben lévő Bourbon-palota kápolnájában, a király oldalán misét hallgatva, kíséretében két nemesurat pillantottam meg, kik szomorú beletörődéssel hallgatták a katolikus misét, úgy, mintha megfeküdné gyomrukat, amit hallanak. Ott állt mellettem Fogacer, s megértően mosolygott rám, amikor szeme, fürgén követve pillantásom irányát, a két úrra vetődött, de szólni mit sem szólt. Pár pillanattal később a kariatidák termében várakoztunk Fogacer-val (a király hívására vártunk), a Jean Goujon faragta, hatalmas nőalakok egyikének támaszkodva, s ő azt kérdezte tőlem, nem jönnek-e zavarba, bármilyen hírhedett szoknyavadász vagyok is, ha e hatalmas termetű nőszemélyek netán hirtelen életre kelnének, s hússá-vérré változna e márvány, amire én nevetve rávágtam: nem, s angolul hozzáfűztem (mert ekkoriban már szorgalmasan gyakoroltam magam e nyelvben) : You can't have too much of a good thing. - Nem tudom, miért, tréfálgatás közben ismét eszembe ötlött ama két úr komoly, bánatos és kelleetlen arca, s mivel addig sosem láttam őket ott a misén, a Bourbon-palotában, megkérdeztem Fogacer-tól, kik ők (Fogacer mindig tudott mindenkiről mindent), mivel addig sosem találkoztam velük az udvarnál. Fogacer megmondta a nevüket (én azonban nem szándékoztam e közlést itt továbbadni), s hozzátette sotto voce, mivel udvaroncok és gárdisták tarka sokasága jött-ment-hullámzott körülöttünk:

- Ők is átkatolikusok, mi fili, mint kegyelmed, úgy értem, szívük szerint hugenották, kik nemrég

érkeztek ide, s a király arra kérte őket: ha hajlandók szolgálatát elvállalni, kurtítsák meg a vitorlát.

- Kurtítani a vitorlát? Hát ez mi akar lenni?

- Ez egy matrózkifejezés. Őfelsége előszeretettel használja, mióta megtanulta. Annyit tesz, hogy ha az idő viharosra, szelesre fordul, csökkenteni kell a vitorlák felületét.

- Hát igazán olyanra fordult, Isten a megmondhatója.

- Hát valóban olyanra fordult, Isten a megmondhatója - mosolygott rám Fogacer. - Mi fili, hiába hallgat misét, ha ezzel az „igazán”-nal elárulj a magát. - És tréfálkozva hozzáfűzte: - Igazán, igazán, hajtogatja a hugenotta, mivel ő a bizonyosságok embere.

- A pápisták tán nem azok?

- A pápisták vakbuzgóak. De véleményem szerint vajmi kevesen volnának hajlandók manapság közülük máglyán végezni be életüket hitükért.

- Vajon a király meghalna-e hitéért?

- Lovag uram - újabban Fogacer ezzel a címmel tisztelt meg, mióta őfelsége alig egy héttel korábban megajándékozott vele, valamint egy szerény urasági birtokkal Montfort-l'Amauryban, amelyet úgy hívnak: Pudvás Tölgy. - Ne mondja fennszóval: a király. Mondja inkább: Henrik. Így ha egy rosszakaratú ember kihallgatná szavainkat, nem tudhatná, melyik Henrikre gondolunk: Guise hercegre, a navarrai királyra vagy királyunkra, akit a párizsi rossz nyelvek, ha nem tudná, csak úgy neveznek: a harmadik Henrik, mivel a másik kettő lecsípett egy-egy darabot országából.

- Csúf és felháborító elnevezés. Nem szabadna a szájára vennie!

- Csakhogy én is rossznyelvű vagyok - vonta magasra sátáni szemöldökét Fogacer -, noha a szívem jó és hű vagyok Henrikhez.

- Hanem felelni elmulasztott, Mindentudó doktor, Henrik vallását illető kérdésekre - figyelmeztettem Fogacer-t.

- Ez igen kétes ügy. Henrik szereti a szerzeteseket, a kolostort, a csuhát. Zarándoklatra jár. És manrézába vonul. És részt vesz körmeneteken.

- Ezt magam is tudom. Mi több, a bűnbánók darócruhájába öltözik, s halálfejes övet köt derekára...

- És megkorbácsolja testét. De tudja-e, miért? - kérdezte Fogacer, és szeme felcsillant. - Mert heves vágy űzi: megtisztítani lelkiismeretét, hogy azután ismét bemocskolja jól ismert gyönyöreivel, mihelyt megtisztította.

- Elhallgasson, rossz nyelv! És feleljen: meghalna-e hitéért Henrik?

- Előbb halna meg mások hitéért. Hiszen az egyház arra biztatja a Guise-eket, hogy fosszák őt meg királyságától s életétől.

- Meglep - feleltem mosolyogva. - Tíz éve szolgálom Henriket, s ezalatt legalább százszor hallottam tulajdon szájából, mennyire buzgó szolgálja ő az egyháznak s mennyire el van szánva kiirtani az eretnokséget.

- Ő is kurtítja a vitorlát - Fogacer ajka mosolyra fodrozódott. - Henrikünk mestere e manővernek vihar idején. És mint az imént kegyelmed is megállapította: csak az ördög a megmondhatója, mekkora viharba kerültünk.

- Én nem azt mondom: az ördög, hanem: az Isten.

- És ugyan miből gondolja, hogy Isten küldi országunkra ezeket a pestishozó fellegeket?

Kérem az olvasót, nézze el nekem, ha az 1574-es esztendőről - ekkor kötöttem házasságot s költöztem fel Párizsba - az 1584-es esztendőre térek át, mely oly balvégzetű lett jó uramra, III. Henrikre és az országra nézve. Lévének inkább hajlamom vágtni, mint kocogni, attól félek, untatnám az olvasót, ha részletesen beszámolnék családi boldogságomról, melynek tíz esztendeje oly szelíden és békésen folyt le, mint lustán kanyargó folyó a síkságon. Nem mintha szegény honunk eközben híján lett volna különféle izgalmaknak s zavaroknak, melyek egyik és fő-fő okozója Monsieur volt, a király öccse. Ezek az évek mégis nyugalmasnak tetszettek ama gyászos eseményekhez képest, melyek 1584-től fogva nyomon követték egymást országunkban s életemben, minthogy erősen elköteleztem magam a király szolgálatára, s a mondott évtől kezdve így sorsom is hányatott lett s zuhatagként szikláról sziklára verődött, hallatlan veszedelmek közepette.

Az 1584-es esztendő május havának 6-án jelentek meg Franciaország egén azok a viharok, melyek hamarosan megosztották az országot s megingatták királyunk trónusát. És jól emlékszem, hogy ezt éppen a dali Quéribus báró jelentette nekem, ki aznap délután ellátogatott házamba kishúgommal, Catherine-nal együtt. Lakásom a Virágmező utcában volt, két lépésre a Louvre-tól - utcánk párhuzamos a Strucc utcával. Már ott leltem vendégeinket, a Louvre-ból megtérve, Angelinám társaságában, ki negyedik gyermekünket, Olivier fiamat tartotta éppen ölében. A fiúcska egyéves volt és ámbár járnai már tudott, egyelőre egy ismeretlen nyelven gagyorászott.

Quéribus pompás, lazacszín zekét viselt és hasonló színű, ámbár más árnyalatú nadrágot. Széles, hibátlanul fodrozódó gallérja patyolatfehér volt, fején kócsagtollas sipka vagy, ha úgy tetszik, főveg, mely alól elől kilátszott gondosan fésült, csigás hajzata, s felgöndörödött a mondott sipka peremére, mellét oly szoros sorokban lepték el a gyöngyök, mint csatára felsorakozott katonák. Bal fülében gyémántfüggő rezgett, s mindkét kesztyűjét és kezét gyűrűk borították. Ez valóban elég szerény öltözkének számított a mi dali kislovagunknál azokhoz a csillogó-villogó holmikhoz képest, amiket udvari bálokon viselt, mivel ládáiban

száznál is több ehhez hasonlóan drága (vagy ennél is drágább) öltözet rejtett, melyen elbűvölően keveredett szatén, selyem és brokát, úgyhogy akár minden istenadta napon más ruhába bújhatott volna, és gyakran meg is tette, nehogy szegényben hagyják királya előtt más, nála is jobban öltözött kislovagok. No de el is felejtettem említeni gesztenyeszín-aranyos köpenyét, melyet panyókára vetve viselt, s amely éppen derekáig ért. Köpeny nélkül egyetlen udvaronc sem mert volna az udvarban mutatkozni, még rekkenő hőségben sem.

Hogy Quéribus van nálunk, tudtam, mielőtt megpillantottam volna, mihelyt a kapun beléptem: az illatából, melyet maga mögött hagyott, mert erősebb illatszereket használt, ha nem is finomabbakat, mint Catherine és Angelina együttvéve.

S csakugyan megláthattam őt, amint a nagyterembe beléptem, természetes nagyságában (ámbár máskülönben nem volt éppen természetes a külseje, lévén a szeme kifestve s az arca viasszal bevonva). Tárt karokkal sietett elém, s kis híján megfojtott, oly erővel ölelt magához. Mindenesetre csókot mindössze egyet lehelt arcomra, bizonyára attól való félelmében, hogy arca viaszbevonatán foltot ejthet. Majd megint magához ölelt, alig hagyva időt, hogy üdvözljem feleségemet és húgom önágyaságát, s a vállamat átkarolva így szólt hozzám:

- Jaj, Pierre! Országunk dolga egyre rosszabbul áll. Monsieur haldoklik.

- Hogyan? - meredtem döbbenten rá. - Ez bizonyos?

- Egészen bizonyos. Marc Mirontól tudom. Monsieur, ki eddig is satnya volt, sovány és gyenge, most köhögi-köpi ki tüdeje maradékát.

- Teringettét! Én ugyan nem fogom megsiratni - mondtam.

- Én sem - így Quéribus.

- Hogyan? - szólalt meg Angelina, ki csupa jóakarát volt és száanalom, mint rendesen. - Hát nem akad senki országunkban, ki egy könnycseppet ejtene haldokló fivérünkért?

- Ez a fivér gyűlöletes testvére volt királyunknak. Hadra kelt ellene. Mindent összezavart, felbolygatott. Árulója volt tulajdon vérének. S hűtlen alattvalója fivérének és bátyjának.

- Annyi szent, hogy igen rút volt a herceg - elegyedett társalgásunkba Catherine. - Kicsi és fekete, mint a bors, a lába görbe, arca dagadt és himlőhelyes. Soha nem akadt még hozzá hasonló torzszülött a Valois-családban.

- S a lelke még arcánál is rútabb - mondta Quéribus. - Gyáva és kegyetlen.

- Kegyetlen? - csodálkozott Angelina.

- De még mennyire! - feleltem én. - 77-ben a herceg lemészároltatta Issoire minden hugenotta lakosát, minekutána megadták magukat neki.

- No, ami ezt illeti - nevetett a báró -, a hugenották olyanok, mint a lernai hidra. Ha egy fejüket levágják, hét másik nő a helyén.

- Uram - szegte föl bosszúsán a fejét Catherine -, ha nem átalija kigúnyolni hugenotta testvéreimet, ma este zárva találja a szobám ajtaját.

- Úrnőm - térdelt kecsesen Quéribus Catherine arannyal áttört abroncsszoknyája elé (mert húgocskám öltözkéne pompája hajszálra sem maradt el férjéé mögött) -, ez oly kegyetlen büntetés, hogy örömebb választanám a spanyolcsizmát vagy a kerékbetöretést.

Azzal megragadta mindkét kezét - Catherine mosolyogva engedte át neki -, és elborította csókjaival, ügyelve, hogy túlzott hévvel ne művelje, nehogy baja essék viaszárcának.

- Mi több, Monsieur nagy bajt hozott az országra - állt fel Quéribus. - Jót ellenben sosem tett. És ami ennél is nagyobb baj, nemcsak életében szolgálta rosszul a királyt, halálával is rosszul szolgálja.

- Hát ez hogy lehet? - emelte rá Angelina szép, fekete, tiszta és ártatlan szemét. - Hogyan tehet rosszat még holtában is?

- Sajna, tehet - felelte Quéribus. - Halálával nyugtalanító gond szakad királyunkra: utódjának kijelölése. Henriknek nincs gyermeke, noha immár tíz esztendeje nős. Utána Monsieur következett volna a trónon, ahogy Henrik követte volt bátyját, IX. Károlyt és az II. Henriket.

- A Boldogságos Szűz még megáldhatja fiúgyermekkel - vélte Angelina. - Kedves húgunk, Catherine is hét esztendeig várta, hogy méhének áldott gyümölcse legyen.

- Valóban megkönyörült rajtam az én Uram - bólintott Catherine, ki a lelke mélyén megmaradt hugenottának (noha kénytelen volt naponta misét hallgatni, akárcsak én), s ezért nem kívánta Máriát megtenni e mennyei jótétemény szerzőjének.

- Hisz azért zárandokol annyit a király a párizsi és a chartres-i Miasszonyunk templomába, hogy a cipője is elväsik bele, két nap alatt téve meg ezt a rettentően hosszú utat - felelte Quéribus. - De egyebet nem nyer vele, csupán hólyagokat és sebeket a talpára, melyeket aztán Siorac lovag kúrál ki.

- Ez a lovag - nevettem én nagyot - saját lábát is kénytelen kezelni s a cipőjét megtalpaltatni, míg a király, úgy hallom, eldobja kopott cipőit, mivel őt nem nevelték hugenotta takarékoságra.

Még végig sem mondtam, Olivier, az én kisfiam, éktelen sivalkodásba kezdett. Angelinám abban a minutában kioldotta vállfűzőjét, s elővonván a világ legszebb emlejét, csecsét a fiúcska szájába dugta, mivel én meggyőztem volt róla: nincs a világon csecs, mely az övével felérne, s a gyermek táplálására ráérünk akkor dajkát fogadni, ha elapad az ő teje.

Mind a négyen hallgattunk, míg a szoptatás tartott, elámulva és elandalodva e bájos látványon s a kicsi mohó étvágán, ki nagyokat nyelt s kicsiny ujjait közben belemélyesztette e mellbe, mely oly gömbölyű,

édes és fehér volt, hogy láttára megdobbant a szívem.

Mihelyt a gyermek befejezte lakomáját, Angelina megkért: fogjam kézen s vezessem fel-alá a kicsit, hogy böffentsen. Ő közben vállfűzőjét igazította helyre, szemét nem véve igénybe e művelethez, mert azt Olivier-ra szegezte, mintha attól tartana, hogy el találom engedni a kezét, s a gyerek elesik. Végre visszaadtam neki fiacskáját, s mivel elszunnyadt, a kedves Florine átvette édesanyjától, s a szoba túlsó végében várakozó csinos bölcsőbe tette, s miközben lábbal szelíden ringatta a bölcsőt, font, mert nem olyan lány volt ő, aki henyél.

- Mégsem értem, miért oly nyugtalanító a trónöröklés gondja - kezdte újra Catherine -, feltéve, hogy az e csakugyan nem áldja meg Henriket fiú utóddal. Én azt hallottam apámtól, hogy akkor a Bourbonok követnék a Valois-kat a trónon, és Navarrai Henrik illesztené fejére a koronát, mint a mostani király jogos örököse.

- Jaj, kis szívem - Quéribus odahúzott egy alacsony zsámolyt Catherine lábához, és leült rá -, a navarrai ugyan áttért a katolikus hitre, a Szent Bertalan-éj után, a torkának szegzett kés fenyegetése alatt. De mihelyt kiszabadult aranyozott börtönéből, a Louvre-ból, sietett visszatérni a református hitéhez, minél fogva nem csupán eretnek, hanem visszaeső bűnös is, s az egyház bármikor kiátkozhatja. És egyáltalán: ülhet a francia trónon egy eretnek? A nemesség talán még belemenne, származását tisztelve, a nép azonban soha. És az egyház anatómiával sújtaná. Ugyhogy Guise herceg, ki maga is a trónra ácsingózik, de ezt nyíltan nem vallhatja be, minden erejével azt a nagy, mafla Bourbon bíborost támogatja, ki a Bourbonok fiatalabb ágából származik, s nagybátyja a navarrainak.

- A fiatalabb ágból való - mosolygott Angelina.

- S mi több, bíboros! - tódította Catherine.

- És vén - nevetett Quéribus.

- És annyi sütnivalója sincs - tettem hozzá nevetve -, hogy egy tojást megsüthetne rajta. A földkerekség legostobább, legszószátyárabb vénsége.

- És legalább harminc évvel idősebb - tört ki Quéribusból a hahota -, mint a király, akinek a helyére pályázik, holott a feje úgy remeg, hogy meg sem állna rajta a korona, keze nem bírná el a kormánypalcát, ereje annyi sincs, mint egy csirkének, esze meg még azénál is kevesebb. Istenemre! Tudjuk, miért akarja Guise a trónra segíteni ezt a nagy és haszontalan bíborpárnát! Hogy kényelmesebb ülés essék rajta.

Ezen aztán torkunk szakadtából kacagtunk mind a négyen, bármennyi veszedelemmel, zavargással, háborúval és pusztulással fenyegette is az országot ez a trónutódlási kérdés.

Még el sem halt ajkunkon a nevetés, amikor betoppant kedves Miroulom (ki tíz éve, mióta kedves Florine-ját elvette, valósággal úszott a boldogság árában, s reggelente mintegy meglepve ébredt rá: mennyire boldog). Samson, Gertrude és Zara jövetelét jelentette. Képzeltetik, mekkora ujjongást, kurjongatást váltott ki e bejelentés, s micsoda selyem-és brokátsuhogás támadt, amikor a hölgyek heves csókokkal, ölelésekkel üdvözölték egymást és minket, úgy értem Quéribust és engem, s éppen nem tartózkodóan. Végére, amikor eleget ölelgettük-csókolgattuk egymást, nem tudtunk betelni egymás látásával, mert noha Montfort-l'Amaury nem volt a világ túlsó felén, akár kocsin, akár lovon jó egynapnyira esett Párizstól, s évente legfeljebb ötször-hatszor találkoztam az én Samsonommal, ki, olvasónóm, éppoly dali volt ma is, mint csikókorában, ámbár már elmúlt harminchárom esztendő - akárcsak jómagam s a király. Gertrude ugyancsak igen szép volt s Zara ellenállhatatlanul csábos, amit rögtön meg is mondtam neki, csókokkal hintve tele selymes arcát. Angelinám nem volt féltékeny Zarára, tudván, hogy ő nem kedveli a férfiakat. S mivel a sok fecsegés, csacsogás, tréfálgatás elültével kitűnt, hogy a jelenlevők valamennyiének kiszáradt a torka és megjött az étvágya, asztalhoz ültünk és bekebeleztünk nem is tudom, hányféle finom pecsenyét s benyakaltunk temérdek bort hozzá, engem kivéve, ki módjával ettem, mivel vacsora után vívni készültem Giacomi mesterrel, ki megérkezett s előbb igen felvidült ennyi virágzó asszonyszemélyt látva az asztal körül, majd bűnük eresztette fejét, mivel nem találta köztük Larissát, mint bizonyára remélte volt. Rosszkedve láttán sietve felkeltem helyemről, s karomat karjába öltve átvezettem őt a vívóterembe, mely padlásunkon helyezkedett el. Igyekeztem vigasztalni. Három hónapja nem látta Larissát, s ez a legmélyebb kétségbeesésbe kergette.

- Jaj! - sóhajtott. - Nem szívfájdító-e szegénykét e gonosz karmai között látnom, ki hiába klerikus, valójában közönséges akasztófavirág!

- Ott is végzi majd egyszer, kedves fivérem - mondtam. - Ki a törvénynek fittyet hány, életével játszik.

- És Larissa? - Giacomi arca eltorzult fájdalomában. - Mivel kénytelen-kelletlen cinkosa minden vállalatában, ő is ott végzi! S ami ennél is rosszabb: ha a börtön s a magány miatt visszaesik tébolyába, máglyán égetik meg, mint ördögösti!

Mire elnémultam, hisz nem volt kétségem az iránt, hogy Samarcas ügyei sötétek és veszedelmesek. Ismételt londoni útjai annyira gyanússá tették őt a szememben, hogy a legkevésbé sem tartottam alaptalannak Giacomi félelmeit, sőt magamat sem igen győzhettem meg az ellenkezőjéről, akárhogyan próbáltam is őt megnyugtatni.

Itt tartottunk éppen, amikor jött Miroul és jelentette: kopogtattak a kapun, ő kilesett a kémlelőnyíláson, s egy talpig fekete köpönyegbe burkolt ipsét látott, ki azt állítja: fontos családi ügyben keres engem, de nem hajlandó megnevezni magát. Pisztolyt tűztem övembe, Giacominak is odanyújtottam egyet,

majd mindketten azonmód, karddal a kezünkben, lesietünk a kapuhoz. S mivel ez az éjjeli látogatás módfelett gyanúsnak tetszett, meghagytam Miroulnak, tegyen ki az első emeleti ablakba egy lámpást, a környéket megvilágítandó, nézzen jól körül és jelentse, nem észlel-e holmi mozgolódást a szomszédos kapualjakban.

- Uram - szóltam ki a kémlelőnyíláson át, de óvakodtam kitekinteni rajta, nehogy lövés érjen a nyíláson át -, kicsoda kegyelmed és mit akar tőlem?

- Uraságod Siorac lovag? - kérdezte ő.

- Az vagyok.

- Ez esetben kegyelmeddel van dolgom, s arra kérem, bocsásson be.

- Uram - mondtam -, éjszaka van, kegyelmed nem mutatkozott be, okom van óvakodni. Van-e az úrnál fegyver?

- Pisztolyom van és kardom, mint uraságodnak és Giacomi maestrónak is, aki itt van kegyelmeddel, valamint Quéribus bárónak, nem számítva a báró kíséretét - ők öten vannak és a kegyelmed konyhájában esznek-isznak. És nem számítva inasát, Miroult, ki lámpással s kovás puskával felszerelve fürkészi a környéket, s ha kegyelmed csak egy ujjal is intene neki, nyomban lepuffantana.

- Uram, csodálom, mi mindent tud házamról.

- És nemcsak arról, lovag úr. Az én mesterségem: mindenről tudni, én e tudásból élek, megfizettetvén azt alkalomadtán másokkal.

- Egyedül van, uram?

- Nem én. Kíséretem a Virágmező és a Strucc utca sarkán várakozik. Szíveskedjék végre kinyitni a kaput! Cipőm talpa átázik az utcakövön, s orromat büzzel tölti el a folyóka.

- Akkor legyen szíves köpönyegét szétárni, és felmutatni mindkét kezét, amikor belép. Ne nyugtalankodjék a pisztoly miatt, melyet kezemben lát. Nem szokásom ismeretleneket megölni.

- Engedelmeskedem, lovag úr - mutatta fel két kezét a nyíláson át a fickó.

Megkértem Giacomit, nyisson ajtót. Jőmagam félreálltam, bal kezemben a pisztoly, jobbomban a kard.

A maestro épp csak annyira nyitotta ki a kaput, hogy a fickó beférjen rajta, s mögötte nyomban reteszre zárta újfent.

Én vendégünket egy rácsos ablakú kis kamrába tereltem. Itt szoktam olvasni vagy levelet írni, hogy ne zavarjon csemetéim fecsegése és zajongása.

- Lovag úr - foglalt helyet egy zsámolyon látogatóm -, mivel a valódi nevemet nem mondhatom meg, kérem, szólítson Moscának.

- Mosca olaszul annyit tesz: légy - jegyezte meg Giacomi.

- Latinul is, maestro - bókolt könnyedén Mosca. Azzal elhallgatott és fesztelenül szemügyre vett bennünket a gyertyafényben. Miroul egy többkarú gyertyatartót helyezett asztalunkra, egy szál gyertyám világát megerősítendő. Én is igen kíváncsian nézegettem az ipsét, s úgy találtam, képe sokkal inkább rókára formáz, semmint légyre; szeme ferde metszésű, fürkész, leskelődő, orra hosszú, cimpái vékonyak, bajsza rőt és tüskés, füle nagy, s egész arca mintegy előre látszik nyúlni, mivel oly mohó vágy hajtja belülről látni, hallani, meglesni, amit csak lehet. Ahogy a lábát tartotta, abból valamiképpen kitetszett, kész a legcsekélyebb veszélyre kerekét oldani, ámbár volt benne valamiféle pimaszság s ez alkalomadtán pótolhatta nála a bátorságot. Ez a ravasz, mozgékony arc egyébként éles észről árulkodott. Mosca középtermű volt és inkább vékonypénzű, de úgy sejtettem, testében erő és fürgeség lakozik. Végveszélyben csipni is képes ez a légy, gondoltam, karddal avagy törrel. Az ipse ruhája sötétszürke volt, s ha nem lett volna nála fegyver, leginkább nótáriusnak néztem volna.

- Lovag úr - biccentett ismét üdvözlésképpen Mosca -, szabad tudnom, mióta nem látta Larissa de Montcalm úrhölgyet Párizsban? (E név hallatán Giacomi összerezzen.)

- Úgy hiszem, utoljára január végén láttam itt, azaz jó három hónapja.

Mire Mosca elmosolyodott, kimutatva kis hegyes, sárga fogait, és azt mondta:

- Három napja itt van újra.

- De hol? - kiáltotta Giacomi.

- Maestro, felvilágosítást ingyen nem adok, csak szépen csengő aranyakért.

Láttam, Giacomi, ki mellettem ült, kész lenne erszénye egész tartalmát e róka torkába önteni türelmetlenségében, tehát csillapítólag karjára tettem kezemet, és a fülébe súgtam:

- Lasciate mi parlare! - Mert láttam: alkuról van szó, és bíztam tulajdon hugenotta rátermettségében.

- Mosca úr - kezdtem rá -, nem ismerem valódi nevét. Megtudhatok-e legalább valamit mesterségéről, minthogy értesüléseinek becse ettől is függ.

- Lovag úr - felelte, némi habozás után Mosca -, illő nevet választottam magamnak, mert szeme-füle vagyok annak, aki a gazdám.

- És ki a gazdája, Mosca mester?

- Az, akit kegyelmed is szolgál - felelte újabb biccentéssel Mosca.

- S neki is pénzért adja tovább értesüléseit?

- Természetesen.

- Akkor nyilván azokat is eladta már neki, amelyekről itt alkudozunk.

- El én.

- Ez esetben ingyen is hozzájuk juthatok. Gazdám nagyon kedvel.

- Soha. Híreim státustitkokkal függnek össze, s ezekről urunk senkinek nem szól, még tulajdon édesanyjának sem.

Most rajtam volt a sor, hogy eltöprengjek, de a lelkem mélyén tudtam, Mosca igazat szól. Királyunk kénytelen-kelletlen bizalmatlan és titoktartó, hisz árulók ólálkodnak körülötte, még trónja lépcsőin is.

- Mosca úr - kérdeztem -, a király ellenségeinek is eladná híreit?

- Ehhez előbb be kellene ismernem, hogy kifürkésztém titkaikat, ami nagy veszedelmet hozhatna fejemre.

- Mindjárt gondoltam, hogy nem adná el nekik tulajdon titkaikat, királya iránti szeretete folytán - mosolyogtam.

- Lovag úr, én nem kendőzőm el véleményemet: Szívből szeretem, akit említett, de nála is jobban szeretem önmagamot, a nyakamat, amelyet épen szeretnék megőrizni, no meg az erszényemet.

- Uram - feleltem elkomolyodva. - Kezdem becsülni társalgását. Kegyelmed nem kétszínű. És mennyivel óhajtaná erszényét meghizlalni?

- Az attól függ. Ha csupán Larissa úrhölgy párizsi címét óhajtják megtudni, huszonöt arannyal. Ha Samarcasét is, százal.

- Ejha! - fütttyentettem. - Százal?

- Annyival, mert Samarcas személye fent mondott titkokhoz kapcsolódik.

- Mosca úr, halljuk előbb a lány címét! Aztán meglátjuk a jezsuitát. No, mi van? Miért hallgat?

- Előbb oldja meg a nyelvemet, uram.

Amihez ki kellett ürítenem előbb a magam erszényét, aztán Giacomiét. Utána átnyújtottam Miroulnak üres erszényemet, és oc nyelven megkértem: siessen és töltsen meg onnan, ahonnan szokta. Hátha kedvem szottyán Samarcas címét is megtudni!

- Szépen köszönöm lovag úrnak és a maestrónak - simogatta elégedetten tuskés, vörös szakállát Mosca: - Szépen köszönöm a pénzt, s még inkább azt, hogy nem próbálták erővel kicsikarni titkaimat.

- Uram, nem emelek kezét a király eszközére - feleltem én.

- Igen hálás vagyok érte. Úgyhogy többet is elmondok, mint eredetileg szándékoztam. Larissa és Samarcas április 28-án hajnalban szállt hajóra Doverben és ugyanaznap délutánján érkezett meg Calais-ba, hol az Aranybáránnyhoz címzett fogadóban szálltak meg. 29-én kocsit béreltek, hogy Párizsba hajtsanak, s mivel a kocsi bérbe adója egy rajomba tartozó légy volt, oly kocsisra bízta őket, ki eljött jelenteni nekem párizsi címüket. És ez a szálláshely meglepett, mivel tudtam, rendszeren Montcalm úréknál szállnak meg.

Itt elhallgatott Mosca.

- Mi a cím, Mosca mester? - kiáltott Giacomi.

- Sajna, mester, oda kegyelmed a lábát be nem teheti, s a lovag úr még kevésbé. Az a hely szent és sérthetetlen. A saint-germain-des-prés-i apátság. Maga a király sem merné odaküldeni bírát, hisz máris minden misén őt pocskondiázzák, szedik ízekre prédikátoraink.

- Honnan tudhatjuk meg akkor - kérdeztem, mivel igen sajnáltam elgurult aranyaimat -, hogy Larissa csakugyan ott lakik?

- Lovag úr - szegte fel a fejét Mosca -, én nem árulok hamis portékát! Híreim legalább oly szépen, tisztán csengenek, mint a kegyelmed aranyai. Larissa úrhölgynek ugyan a színét sem láthatják holnap a falakon kívül, de ha kegyelmed odaküldi holnap reggel az apátság kapujához örködni eleven eszű inasát, az saját szemével láthatja e kapun kilépni Samarcas-t, karddal az oldalán, nemesi öltözkében. De az isten szerelméért, nehogy a nyomába uszítsa legényét! Én már ráállítottam egy legyemet, mindent elrontana.

- Hát nyomoz utána? - kérdeztem. - Ugyan miért?

- Legyen kegyes megállapodásunkat eszébe idézni, lovag úr - mosolygott Mosca.

- Ej, uram, száz arany nem csekélység!

- Bizony az, lévén szó államtitokról.

- Nem tudom, érdekemben áll-e e titkot megismerni és miért.

- Igenis nagy érdeke fűződik e titok megismeréséhez, lovag úr. Hisz egy családjához tartozó hölgy élete és biztonsága függ tőle.

Amire Giacomi elsápadt, de nagy nehezen megfékezte nyelvét, mert erre kértem. Az én szívem is hevesebben vert, ha elgondoltam, micsoda veszélyeknek van kitéve Larissa, mivel a jezsuita cselszövényeibe belebonyolódott.

- Miroul - szántam el végre magam -, számolj ki száz aranyat ez úr kezeihez.

Miroul engedelmeskedett, ámbár igen zord és rosszalló képet vágott hozzá, lévén érdekeim hű sáfára, s jómagam is ingerülten szemléltem, mint vándorolnak át szép aranyaim erszényemből Moscaéba. Másfelől nem kerülte el figyelmemet, hogy fent mondott Mosca nem holmi kis kémecske, hanem sokkal magasabb régiókban szálldos, mint légyraja, amelynek vezetője és irányítója, s hogy a maga tisztességtelen ügyét bizonyos tisztességgel intézi, hírei igaznak hangzanak és igen súlyos következményekkel terhesek nem csupán saját családomra, hanem gazdámra s hűn szeretett uralkodómra nézve is, kit buzgón vágytam szolgálni nagy elhagyatottságában, kétségbeesésében, vészterhes és kétségbeejtő helyzetében, hisz mindenfelől árulás és támadás környezte.

Minekutána szegény pénzecskéim bánatos csengéssel átkerültek Mosca erszényébe, ő úgy

összerántotta erszénye zsinórját, mintha meg akarná fojtani, majd elsüllyesztette egy titkos zsebbe, melyet hóna alá rejtett, s jobb keze oly élvezettel pödörgette rőt rókaszakállát, hogy e látványra kis híján felfordult a gyomrom.

- Lovag úr - mondta, látva bosszankodásomat -, megértem én, hogy nehezebb esik szépen csengő csikóitól megválnia, lévén jó hugenotta, noha naponta jár „kényszerre”, ahogy hitsorsosai mondják, kik az udvarnál kurtíják a vitorlát.

- Kényszerre járni? Mi az? - csodálkoztam.

- Így nevezik őket a misét.

- Ezt nem tudtam - nevettem el magam. - Kényszerre járni, ez szellemes.

- Lovag úr - bókolt ismét nagy szerényen Mosca -, boldog vagyok, hogy sikerült megnevettetnem. S most hallgassa meg történetemet! Immár a kegyelmedé - jól megfizette. Ez év januárjában, mely, mint tudja, oly szomorú hírre jutott, Anglia királynője, Erzsébet, száműzte udvarából a spanyol nagykövetet, mert azt gyanította: része van mindazon összeesküvésekben, melyeket a spanyol király és a jezsuiták szőnek ellene. Ugyanez év februárjában letartóztattak egy Parry nevezetű velszi katolikust, ki lesből meg akarta ölni a királynőt. Ez a Parry ugyan eszeveszett örült volt, de igen ügyesen irányították a reimsi jezsuiták.

- A reimsiek! - kiáltottam, s Giacomira kacsintottam.

- Úgy biza, a reimsiek. És ugyancsak Reimsből és Tréves-ből indult ki még számtalan más merénylet az orániai herceg ellen, ki a megreformált egyház legszilárdabb gyámola Hollandiában. Ha őt sikerülne megölni, a spanyol könnyebben hajtáná igájába e szerencsétlen országot. S hasonlóképp, ha sikerülne Erzsébetet a másvilágra expedálni, II. Fülöp könnyűszerrel meghódíthatná Angliát, s a trónra segíthetné Stuart Máriát.

- Meghódítaná Angliát? - kérdeztem elhűlve.

- Bizony, arra tör, lovag úr.

- Én csak azt nem értem, mi érdeke fűződik ehhez a jezsuitáknak - vetette közbe rövid töprengés után Giacomini.

- A jezsuiták mit sem törődnek földi dolgokkal, hallatlan buzgalommal szolgálják ellenben azt, ami spirituális. Buzgalmuk őszinte, szilárd és bátor. Céljuk: rekatolizálni Angliát és Hollandiát. Csakhogy, fájdalom, e nemes cél elérésére minden eszközt jónak ítélnék: háborút, inkvizíciót, gyilkosságot.

- Megrémít, uram - néztem jól Mosca szemé közé. - Erzsébet királynő, az orániai herceg, bizonyára más lutheránus fejedelmek is, s meglehet, Navarra királya. Vajon e ponton megáll e gyilkos banda terve?

- Nem - felelte szemlesütve Mosca.

- Micsoda! - kiáltottam magamon kívül. - Urunkra is fenekednek? Hisz ő katolikus.

- Csakhogy nem elég buzgó a vakbuzgók szemében, s nem akarja mindenáron kiirtani az eretnekséget, mivel úgy gondolja: országában egyedül a hugenották ereje képes ellensúlyozni a Guise-ekét.

- Őt is meg akarják öletni?

- Csak kolostorba csukatnák, hisz úgymint annyira kedveli a szerzeteseket. Valójában ez a legalattomosabb szemforgatás! Ki ne tudná, mi vékony hajszálon függ egy politikai fogoly élete, ha útjában áll a hatalmasoknak? Nos, ha e tervet sikerre viszik, a hatalom a Guise-ek kezébe kerül.

- A király tud erről? - kérdeztem, aggodalommal elszoruló torokkal.

- Tud erről is, többről is.

Jaj, gondoltam magamban, egészen elrémülve, immár nem csodálom, hogy oly gyakran olvastam ki gyanakvást s bánatot uram szeméből. Ugyan hogy őrizze meg életkedvét, hogy lélegezzék szabadon az, kinek feje fölött örökkön egy kard függ?

- De mi ebben Samarcas szerepe? - kérdezte Giacomini. Az ő feje nem a király, hanem Larissa miatt főtt.

- Samarcas, maestro, a reimsi szemináriumból bújt elő, mint féreg a gyümölcsből, amely gyümölcsöt Guise egyenesen arra nevelt, hogy férgeket tápláljon, kiknek fő és végcélja Anglia meghódítása és rekatolizálása.

- Gyilkosság árán?

- És más gyalázatos eszközök révén. Nos, lovag úr kérem, vegye figyelembe, hogy Samarcas gyakran tartózkodik Londonban, és ahányszor Párizsba jó, felkeresi Mendozát. Ez a Mendoza, ki jelenleg spanyol nagykövet országunkban, azonos azzal a spanyol nagykövettel, kit Erzsébet királynő januárban kiutasított saját országából, mint összeesküvőt. Ezért állítottak rá Samarcasra, ahányszor Párizsban megjelent, egy legyet, mivel uramnak nyilvánvalóan nem áll érdekében Erzsébet királynő megöletése.

- Isten óvja őfelségét! - mondtam, tudván, hogy ez a nagy királynő a mi első és fő védőbástyánk e világon a pápista elnyomás ellenében.

- Isten és Walsingham - vágta rá Mosca.

- Walsingham? - ekkor figyeltem fel először e névre, mely nemsokára meghitten ismerős lett számomra.

- Ő az az angol miniszter, ki a királynő biztonságára ügyel, s Isten a tanú rá: fölötte éber és jó őre. Lovag úr - kelt fel ültéből Mosca -, az idő sürget. Úgy sejtem, kíséretem meghűl, ha tovább vár rám az utca kövén. Hallja meg végezetül legkülönösebb hírünket: Samarcast e percben nemcsak az én legyem követi, hanem egy angol légy is, ki a párizsi angol követség tagja.

- Hát ez napnál világosabbá teszi Samarcas szerepét - bólintottam.

- Én is úgy vélem.

Azzal Mosca mélyen meghajolt előttem, s valamivel kevésbé mélyen - kisebb rangjához mérten - Jacomi előtt, s elkészönt, jó pár arannyal szegényebben hagyva ott engem, de jóval gazdagabban bizonyos titkok ismeretében.

- Uram - kérdezte Miroul, s barna szeme gúnyos szikrát vetett, míg a kék hideg maradt -, szívesen hallaná-e tőlem eme Mosca valódi nevét?

- Hogyan, Miroul? Te ismered?

- Hogyne ismerném - felelte, s barna szeme felvillant -, de nem tudom, megmondjam-e, mivel közben tudtam meg, hogy Párizs utcáin lődörögtem, amikor uram elküldött barátaihoz „lőti-futi gyerkőcként” (és e kifejezés mutatja, mennyire elpárizsiasodott Miroul, mert csakis jó Párizs városában nevezik „lőti-futinak” azt az inast, ki üzenetet visz másnak).

- Beszélj, Miroul, beszélj! Te kihoznál a béketűrésből egy pápista szentet is, annyira vonakodsz eleget tenni urad óhajainak.

- Ni, uram, már megint engem kárpál - méltatlankodott Miroul, hanem a szeme nevetett. - Holott én csakis uram érdekében járom a várost. S hála szememnek-fülemnek, eközben száz meg száz dolgot tudok meg Párizs mocskos kövein. Tudhatnám-e, amit tudok, ha a múlt hét hétfőjén nem ácsorogtam volna valameddig a Châtelet előtt?

- Eh, haszontalan szolga, beszélsz végre vagy sem? - toporzékoltam.

- Uram - adta a sértődöttet Miroul -, ha haszontalannak mond, elakad a szavam és elnémulok.

- Jaj, kedves Miroul, ne bolondozz tovább. Diga me!

- Ha uram kedves Miroulnak szólít, talán mégsem vagyok oly igen haszontalan. S ha megkér, kérését parancsnak veszem. De uram, megszid-e majd eztán is, ha az utcán kószálok, noha annyi mindent tudok így meg?

- Ej, Miroul - avatkozott közbe Jacomi, ki maga is kékül-lilult türelmetlenségében vitánkat hallgatva -, gazdád bizonyos a legjobb és legtürelemesebb ember a keresztények között. Hányan vannak vajon rajta kívül, kik e tűrhetetlen pimaszság láttán-hallatán nem nyúlnának ostorért?

- Maestro - felelte Miroul komolyan, már-már méltóságteljesen. - Én nem ily lábon állok a lovag úrral. Tudja ő jól, hogy életéért bármit odaadnék, Florine-on kívül, és csakis azért szolgálom őt, mert szívből szeretem, hisz ha akarnám, külön házat vihetnék Bordeaux-ban, annyi aranyom van.

És hirtelen egy könnycsepp jelent meg szempilláján. Elkámpicsorodása láttán magam is elérzékenyültem, átöleltem és arcon csókoltam. Abban a minutában felvidult barna szeme, s mialatt a könnycsepp végiggördült orcáján, így szólt sírva is, nevetve is, mint amikor egyszerre süt a nap s esik az eső:

- Aj, uram, miért kapott úgy le múlt hétfőn, mivel egy félórászkát késtem? Minek él az ember Párizsban, ha még csak nem is báméskodhat?

- Miroul - csókoltam újra arcon -, bocsánatot kérjek tőled?

- Ments isten, uram. Az nem lenne méltó kegyelmedhez! Ami pedig a mi emberünket illeti, íme: aznap, hétfő reggel nyolckor, amikor uram üzenetét vittem, éppen három zsebmetszőt kísérték ki a Châtelet-ből a montfauconi vesztőhelyre. Haj, szegény ördögök, ez a hét igazán rosszul kezdődött számukra! (És jót nevetett hozzá, egészen megvigasztalódva saját tréfáján.) No és aki a bitóhoz vezette őket, fehér zubbonyos íjásztól körülvéve, pikát markolva, az nem vált más, mint a prefektúra hadnagya, Nicolas Poulain mester, mint ezt egy bőbeszédű szájtátítól megtudtam.

- Mi a csoda! Mosca mester?

- Ipse. Sajnos, amilyen rossz volt a világítás, csak akkor ismertem rá, amikor már távozni készült, máskülönben megsúghattam volna uramnak, ki ő, miáltal megtakaríthatott volna jó néhány aranyat.

- Hogyan? Miként?

- Kicsikarhatott volna-e a fickó ennyi aranyat uramtól, ha tudja róla, hogy ő a király tisztje? Csak nem elég magas a rangja ahhoz, hogy az udvarnál mutakozzék, azért nem találkozott vele lovag úr. Amiből nyilván kitetszik - tette hozzá Miroul (ki mégsem állhatta meg, hogy befejezésül - in cauda venenum - móresre ne tanítson) -, hogy olykor hasznosabb Párizs utcáin lődörögni, mint a Louvre folyosóin.

Én mosolyogtam e megjegyzésén, de nem feleltem rá. Oly sok éve éltünk immár együtt, hogy olykor magam sem tudtam, ki itt a gazda, én vagy Miroul, hisz ahányszor rápirítok, ő visszalő, nem hagy megtorlatlanul semmit, ami sérti, előbb vagy utóbb megbosszulja. S hitem szerint mindig így van ez úrral és szolgálával, ha szeretik egymást. Hiszen még a királynak is parancsolnak azok, ha szabad így mondanom, akik engedelmeskednek neki, ha máshogy nem, úgy, hogy tetszésük szerint válogatják meg a híreket, melyeket tudatnak vele, tehát ők sugallják neki a megfelelő választ.

Szegény Jacomit valósággal kétségbe ejtette az a tudat, hogy Larissa olyan közel van s mégis elérhetetlen az apátság falainak rejtekében, ahová, gondolom, Samarcas zárta be, mert észrevette, hogy növendéke kezdi megkedvelni a maestrót. Ezért nem kívánt a páter Montcalméknál megszállni, hol Jacomi mindig szívesen látott vendég volt, Samarcas pedig jóformán szüntelenül úton, mivel ügyei sokkal jobban lekötötték, mint az imádkozás. Egyébiránt az én figyelmemet sem kerülte el, hogy az elmúlt tíz évben Jacomi szívét Larissa töltötte be, ha itt-ott akadtak is ügyei szerény szoknyákkal, hisz nem élhetett herélt

módjára. De óvakodott megházasodni, remélve, hogy egykor Larissa lesz hitvese. A szegény lány korábbi kicsapongásait nem róta fel neki, mivel hittél hitte: azok a beléköltözött ördögök s ördögfiókák művei voltak.

És arról is meg voltam győződve, hogy ha Samarcas eltűnne, Montcarmék éppen nem fitymálnák le e nász tervét, hisz Giacomini sem volt akárcsi, s amellett nagy kegyben állt a királynál, ki jó leckéi fejében fegyvernöki címmel ruházta fel, s megajándékozta egy kis birtokkal, amelyet La Surie-nek hívtak. Ettől fogva így hívatta magát Giacomini is, hogy franciássá tegye nevét. Mi több, Sylvie mester kiöregedett, s azóta országunk legrangosabb urai mind Giacomitól vettek vívőleckét, ki nagylelkűségük folytán igen szépen keresett, s megtakarított pénzéből egy szerfelett csinos házat vett a Saint-Honoré utcán oromzattal, lőrészekkel ellátva, s mivel a maga olasz módján élt ott, általában még gazdagabbnak hitték, mint amilyen volt.

Mi pedig Larissát és Giacomit illeti, hogy kettejükéről is szót ejtsek, ámbár e tíz év alatt nem válhattak többet tíz szónál s tíz csóknál, réges-régen örök hűséget esküdtek egymásnak, s inkább és jobban, mintha tíz pápista pap mondott volna imát értük. S azzal, ahogy elpirultak, ha találkoztak, elsápadtak, ha válni kényszerültek, ahogy levegő után kapkodtak, míg együtt lehettek és elszorult a szívük, ahogy dadogtak, reszkettek, hirtelen kiverte őket a verejték, s elgyengült a lábuk, de leginkább azzal, ahogy mások jelenlétében (és vajmi ritkán maradtak szegények egyedül, akárhogy iparkodtam is) a szemük boldogságtól csillogott, vágytól lett mámoros vagy könnyektől fátyolos, némán is viharosan és ékesszólóan vallottak szerelmet egymásnak.

S ha rájuk gondoltam, amilyen nagy barátsággal viseltettem fivérem, Giacomini iránt és nem kisebb - ámbár némileg kétértelmű - szeretettel szép húgom, Larissa iránt (s e kétértelműség miatt még inkább kívántam egyesülésüket), sokszor elképzelttem félálomban, elalvás előtt, hogy kihívom párbajra Samarcast, szembeszállok a sötétség e gyermekével, a Jarnac-féle csejt szegezve szembe az ő jezsuita cselével, s megölöm. Hanem, olvasóm, ezzel az álommal is csak úgy jártam, mint annyi mással: nem teljesült. S a dolog merőben más véget ért, mint majd látni fogják.

Giacomit felvezettem vívótermünkbe, de mert attól tartottam, ha most állna ki velem egy csörtére, talán le is dőne, amilyen kétségbeesett, belékaroltam és fel-alá járkálva a teremben, hagytam, hogy kiadja magából egész bánatát és dühét. Szeme hol lángot lövellt, hol könnyezett, olykor a fogát csikorgatta s keze ököibe szorult, hol toporzékolt, hol sóhajtozott, fejét vállamra hajtva s mindezt valóságos szöszön közepette cselekedte, melynek negyedrészt sem volnék képes itt visszaadni, mert a többi olaszul hangzott el - s én azt is megértettem volna, ha nem beszél annyira hadarva s ráadásul olykor egy előttem ismeretlen genovai nyelvjárásban.

Amikor úgy láttam, hogy végre elcsigázta a sok beszéd, könny és izgalom, leültettem egy ládára, és azt mondtam neki:

- Fivéremuram, ha a dolog meritumát tekintjük, ugyan mi olyat árult el nekünk Nicolas Poulain, amit ne tudtunk volna eddig is? S ámbár valóban nagy a veszélye, hogy Larissa angol börtönbe kerül eme társa és összeesküvő cinkostársa miatt, azzal ugyan el nem háríthatjuk e veszélyt, hogy Montcarmékat felvilágosítjuk. Annyira tisztelik Samarcast, hogy az ő félve tisztelt szavai ellenében a mienknek úgysem lenne foganatja. Másfelől ha Montcarmékat értesítjük a dolog felől, az annyi, mintha Samarcast értesítjük, ki, míg a maga hálóját szövögeti, tudtán kívül foglya egy angol és egy francia hálózatnak, mely felügyel rá. S hogy Samarcas erről értesüljön, az senkinek nem érdeke: sem urunknak, sem Erzsébet királynőnek, sem Larissának.

- Mit tehetünk akkor bajos helyzetünkben? - kérdezte Giacomini.

- Ellenőrizhetjük, csakugyan az apátságban lakik-e Samarcas, ám óvakodunk őt követni, és úgy figyeljük meg, ahogy azt Légy mester a lelkünkre kötötte, hogy ő ne vegyen észre bennünket. Ezáltal megtudjuk, hihetünk-e eme Poulainnek és az ő meséinek.

Elkértem Gertrude de Luc úrhölgy úti batárját, és másnap hajnalban odahajtottunk feketébe öltözve és álarcban Giacomival a kis térre, mely átellenes a Saint-Germain-des-Prés kapujával. A batárt Miroul hajtotta, kalapját jól a szemébe húzva. A terecske néptelen volt ilyenkor napfelkelte előtt, csak egy-két toprongyos gazfickó sündörgött elő láttunkra. Úgy másztak elő odvaikból, mint pincebogár a likából, hogy lovainkat elorozzák. Mire mi kivont karddal előugrottunk a batárból, s Miroul segítségével úgy kiporoltuk kardlappal e csirkefogók hátát, hogy nyomban elpárologtak. Mi pedig örködtünk tovább. Ez az előváros köztudottan igen rossz hírű. Noha itt van a város tőszomszédságában, csupa rogyadozó, tárva-nyitva álló, dűledező ház, jobban mondva vityilló, hol egymás hegyén-hátán laknak mindenféle koldusok, csavargók, kurafiak és zsebmeteszők. Nem csoda, hogy e kloáka közepette a nagy és szép saint-germain-des-prés-i apátság (azaz mezei Szent Germanus: ám ami a mezőt illeti, az úgy ki volt égve a romok közt, hogy még egy számár se igen talált volna itt legelnievalót magának) igen magas, létrával fel nem érhető falakkal vette körül magát, hogy megoltalmazza lakóit e falak tövében nyüzsgő zsidók támadásától.

Lévén a hajnal igen hűvös e május 7-i napon, ismét felszálltunk a batárba. Gondoltuk, onnan jobban figyelhetjük meg úgy a kaput, hogy bennünket ne lássanak. Résnyire vontuk félre az ajtó függönyét, s szemünket az üvegre tapasztottuk, Miroulra hagyva a környék szemmel tartásának gondját, lévén ez a szerencsétlen előváros, mint már mondtam, csupa tetejét vesztett, félig romba dőlő ház, melyet eredeti lakói rég odahagytak, s így váltak e házak éjjeli óljává holmi ártalmas nyulaknak, kik éppen nem az utcakövek közt burjánzó füveket legelték le, hanem éjjel-nappal csak rabláson és gyilkosságon járt az eszük.

Lassan felkelt a nap. Mivel én ültem a batárban az ablak mellett, láttam, amint egy szürke condrába burkolt koldus végigsurran a fal mentén, lekuporodik a kaputól egy-két ölnyire, s oly moccanatlan lesi, hogy bajos volt őt az apátság köveitől megkülönböztetni, lévén azok éppoly szürkék, mint eme koldus gúnyája. És ahogy jobban belegondoltam, nem is tetszett véletlennek ez a rejtőszín. Ez a koldus, gondoltam, ki ráadásul nem is a környező viskók egyikéből jött elő, hanem Párizsból, alighanem az a légy, akit Poulain ragaszt Samarcasra. Egyébként is ritka ott a koldus, ahol nincs kitől kéregetni, s még különösebb, hogy ez a fickó, látva batárunkat és a bakon Miroul, nem jött oda markát tartani.

Ám jóformán még el sem helyezkedett az ipse, máris feltűnt egy másik. Ez fekete ruhát viselt, mint a szerzetesek, csak hogy kardot kötött övére, s zekéje idegen szabású volt. Az újonnan jött előbb egy közömbösnek tetsző pillantást vetett Poulain emberére, majd egy másikat s figyelmesebbet batárunkra, hátát a falnak vetette, s egy kis ollóval nekiállt körmeit vágni.

Ez, véltem, Walsingham embere, ő azonban nem játssza szerepét oly ügyesen, mint Mosca megbízottja. Egyáltalán nem olvadt be környezetébe.

E két ágens láttán - kik közül az egyik úgyszólván láthatatlan volt, a másik annál feltűnőbb, megállapítottam: Mosca igazat beszélt, a színpad készen áll a dramatis persona megjelenésére, akire valamennyien várunk: a két légy, Giacomi meg én. Giacomi finom, hosszú keze időnként görcsösen ráfeszült kardja markolatára. Láttam, izgalma nem ismer határt, s mert attól féltem, ez indulat rosszra viheti, szépen megkértem: tűrje el, hogy én vegyem át a parancsnokságot, s ne mozduljon, míg meg nem adom rá a jelt.

Alighogy ennyit mondtam, nyílt az apátság kapuja (s megnyitása semmivel sem ment gyorsabban avagy könnyebben, mint a Louvre kapujáé). Két öles termetű fogdmege lépett ki a térre, karddal övezve - és mindkettő sokkal inkább spadaccinó-ra formázott, mint szerzetesre. Körülkémleltek, majd visszatértek oda, ahonnan jöttek, és egy idő után - mely nekem egy örökkévalóságnak rémlett - ismét megjelentek, nyomukban Samarcasszal, ki amint megpillantotta Walsingham emberét, egyenesen felé indult, gyorsan, mint a kilőtt nyíl, alig egy ölre tőle megállt, elhalmozta szitkaival, és kardot rántott. A megtámadott nyomban kardjáért nyúlt és összezsaptak, többször is. A két spadaccino nem avatkozott közbe. Messziről figyelték a párbajt, csípőre tett kézzel és mosolyogva, mintha eleve bizonyosak lennének kimenetelében.

- Boldogságos Szűz! - kiáltotta a fülemben Giacomi.

- Csak nem hagyjuk megölni azt az embert? Samarcas az életére tör, látom!

- Ej, Giacomi - feddtem meg -, mindent elrontana! Ha kegyelmed megjelenne, álarc ide, álarc oda, Samarcas nyomban felismerné vívásmódjáról. Egy szempillantás alatt nyakunkon teremne az egész barátságúrho, s ami ennél is nagyobb baj: a jezsuita megtudná, hogy ittléte és cselszövényei ismeretese a király barátai előtt.

- Jaj, fejet hajtok - nyögte Giacomi -, de kegyelmes ég! Szörnyű mit sem tehetni! Samarcas roppant ügyes és kegyetlen.

- Az angol sem vív éppen rosszul!

- Jól vív. Úgyhogy mi mindjárt szemtanúi lehetünk a hírhedt jezsuita cselvágásnak. Jól ügyeljen, Pierre, nem késhet soká! A bőrömnön érzem: jön! Pierre, ez valójában gyilkosság! Ez a szegény ánglius bátor és ügyes, de nem is sejti, hogy alig egy perc van hátra az életéből.

- Miroul, siess oda, kalapodat a szemedre húzva parancsoltam -, és pattints akkorát az ostoroddal, amekkorát csak bírsz!

Miroul nyomban engedelmeskedett, és azóta is sokszor eszembe jutott: azzal a csattanással sikerült Samarcast idejében megzavarni, nem annyira ugyan, hogy vágását elvétse, de annyira igen, hogy ne ölje meg vele az angolt, mert - mint egy pillanattal később tapasztaltam - nem a szívét szúrta át, mint akarta, hanem csupán a tüdejét. Miroul láttán a spadaccinók kardot vontak és a batárhoz jöttek. Én tanácsosnak láttam kivont karddal kilépni, Giacomival együtt, és hogy azt higgyék: honfitársai vagyunk a leszúrt férfinak, angolul kiáltottam rájuk:

- Come here, goddam! We shall kill you!

Samarcas, gondolom, nem akart nagyobb feltűnést kelteni, mivel lassan előtűnedezték az első járóelők, visszarendelte fogdmegeit, megdöngette az apátság kapuját, hogy bebocsáttatást kérjen, és kísérvél együtt eltűnt.

Akkor meghagytam Miroulnak, állítsa a batárt az apátság és az angol közé, hogy ha a falak mögül ránk találnának löni, pajzsul szolgáljon, s a sebesülthöz futottam, ki jöttömre kinyitotta a szemét, s bágyadt mozdulattal kardja után nyúlt - bizonyára azt gondolta: meg akarom ölni. Én rászóltam:

- Do not move! We are friends. We shall take care of you! Ez megnyugtatta. Eltűrt, hogy Giacomi és Miroul megragadja, egyik a lábánál, másik a vállánál fogva, s azon véresen beemelték szegény Gertrude batárjába. Én már indultam volna utánuk, amikor a szürke ruhás koldus, ki nem szólt s meg se moccant a párbaj alatt, kinyújtotta göncei közül a kezét, s átható tekintetét vetve rám, elmormolta:

- Egy solt, egy solcskát, az isten szerelméért! - Kérése igen alázatos volt, nézése annál kevésbé. Én tünetően elővontam erszényemet s egy pénzdarabot ejtettem a tenyerébe.

- Uram - súgta oda nekem, alig hallhatóan -, őrizkedjék az angolt saját követségére vinni, avagy ott megjelenni vagy emberét odaküldeni. Körülöttünk spanyol legyek egész raja röpdös.

E költői kifejezőmód igen meglepett egy kém szájából. Akkor még nem tudtam, hogy ez a metaforikus beszéd e mesterség kelléke. Furcsa, hogy egyáltalán volt időm megütközni ilyesmin, holott

annyi mindent kellett meggondolnom, eldöntenem s annyi félnivalóm volt.

Minekutána a kocsit beállítottuk istállóba, és a sebesültet ágyba fektettük, levetköztettem, és megvizsgáltam sebé. Nem volt oly súlyos, mint az, amely szegény Sauveterre-t a sírba döntötte, hiszen azt pisztolygolyó ütötte, ezt csupán egy kard hegye okozta, mely át sem járta egészen a tüdőt, noha jó kéthüvelyknyire belé hatolt. Hanem az angol fiatal volt, jól megtermett, egészséges, s amint láttam, testének minden porcikája élni akar, s ő maga korántsem vágyik oly türelmetlenül az örök üdvösségre, mint Sauveterre bácsi. Minekutána mindezt megállapítottam, igyekeztem őt megnyugtatni, tehát azt mondtam neki, saját nyelvén:

- Mesterem, Ambroise Paré, kinek talán hallotta már hírét, azt tartja, hogy a tüdön ejtett seb meggyógyul, ha a páciens nyugton marad, nem beszél, nem köhécsel és nem mozog.

Mire az angol, akit Mundane-nek hívtak, arckifejezésével adta értésemre: engedelmeskedik, s szép, vörös szempilláit hunyorgatta (ugyanolyan rőt volt haja s egész szőrzete, szeme pedig halványkék), s e példás engedelmességből megértettem: szerencsére azok közül a betegek közül való, akik az orvosnak segítenek, nem a kórnak. Tehát egy hónap alatt kiheveri majd sérülését, gondoltam, hacsak a seb el nem fertőződik. Kimostam s bekötöztem sebé, és egy szemer ópiumot adtam be neki búcsúzóul, fájdalmát enyhítendő, s éppen távozni készültem, amikor ő elhaló hangon, akadozva utánam szólt:

- Sir, will you be so kind as to tell my embassy of my predicament?

Igent bólintottam, noha akkor még magam sem tudtam, hogyan vigyem ezt végbe, mivel nem felejtettem el, mire figyelmeztetett Mosca legye. És e kérdésen töprengve s rágódva mentem le az emeletről udvarunkba s onnan az istállóba, hol Miroul pillantottam meg a batárban. A vérnyomokat igyekezett nagy buzgón s tulajdon kezével eltávolítani.

- Ez igazán nagyszerű, Miroul - dicsértem meg. - És a legjobb benne az, hogy magad csinálod, s nem bíztat e munkát egy fecsegő szobaleányra. Hanem ennél is többre van szükség, Miroul! Nem engedhetjük meg, hogy azok a bizonyos emberek felismerjék e batárt fehér színéről, miért is rózsaszínre kellene festened, lévén ez Gertrude úrnő kedvenc színe.

- Uram - dugta ki az ajtón borzas fejét Miroul, s vasvillatekintettel mért végig -, erre ne számíts! Nem vagyok mázoló, s nem is kívánok azzá lenni, hisz rangomnál fogva jóval e mesteremberek fölött állok. És egyébként sem állhatom a festékszagot!

- Senki nem kényszerít rá, Miroul! - vontam vállat. - Ha nem akarod, ne csináld. Majd elhívatunk a környékről egy mázólót, aki ugyan semmivel sem fogja jobban elvégezni nálad a munkát, de mindenütt kifecsegi.

S tettetett sóhajjal otthagytam. Tudtam én jól: hiába utasított el oly barátságtalanul, mihelyt én hátat fordítok neki, magától nekilát a munkának, s kellő gonddal el is végzi.

Angelina ágyban volt, s éppen kisdédét szoptatta. Nagyon megörült nekem, mert arra ébredt, hogy nem vagyok mellette, de addig nem volt hajlandó beszélni velem, sem csókot adni, míg szép arcát meg nem mosta, dús, szőke haját helyre nem hozta, és be nem illatosította nyakát, melyet kíváltképp szerettem ajkaimmal illetni, lévén a bőre bársonypuha. Azt is tettem, mihelyt „nem volt oly rút - saját szavai szerint -, hogy rá sem lehet nézni”, s megölelve őt, e mondásáért kicsit ki is csúfoltam. Ő rám emelte néma kérdésekkel teli, szép őzikeszemét, mert szégyellte volna hangosan megkérdezni: hol jártam hajnalban. Én jól megértettem ugyan a kérdést, de nem kívántam neki a teljes igazságot elárulni, nehogy túlságos aggodalomba essék Larissa miatt, ezért csak ennyit mondtam:

- Angelina, én anygalkám, nem árulhatom el neked, hol jártam ma reggel, ezt titokban kell tartanom a király szolgálata miatt. De hasznos munkát végeztem; annál is inkább, mivel útközben felvettem kocsinkba egy csúnya kardszúrástól sebzett angol úriembert, ki jelenleg kék szobánkban fekszik, minekutána kimostam és bekötöztem sebé. Hagyd meg embereinknek, hogy ne zavarják! Ópiumot kapott, fájdalmai miatt, s most alszik.

Miközben ezeket mondtam, fülkagylóját csókdosva, belibbent Gertrude, a szép Zara kíséretében. Mindketten lengeteg hálóingben voltak, melyből kilátszott szép válluk és még több is. Látva, mi kellemesen csókolódzunk, vidám kiáltozásban törtek ki, s ágyunkra telepedve mindketten elhalmoztak kedveskedéseikkel, lévén mindketten igen gyengéd lelkűek. No meg mohón vágytak bókjaimat hallani, melyekkel sosem fukarkodtam irányukban. Hölgyek esetében, hitem szerint, nem kiskanállal kell a bókot adagolni, hanem kőműves módjára vakolókanállal, azt a csekély bizalmat megerősítendő, melyet szegénykék szépségük maradandóságába vetnek. Ehhez egyébiránt nem kellett álságoskodnom vagy erőlködnöm, lévén természetből fogva igen fogékony a női bájakra, úgyhogy elég egy csinos leányra ránézni, s mindjárt nagy kedvem támad megcirógatni, s ha ezt nem tehetem kézzel-ajakkal, legalább szavakkal megsimogatom, nemcsak neki szerezve gyönyörűséget, hanem még inkább magamnak.

Igaz, Gertrude-del s Zarával kissé tovább is mehettem a puszta bókál, hogy meddig, meg nem mondhatom, mivel soha nem kívántam addig a pontig eljutni, ahonnan visszalépni már udvariatlanságszámba menne. Ilyenkor inkább dicséretüket zengtem, nehogy olyat legyenek kénytelen elkövetni, ami Samson vagy Angelina rovására menne, az effajta kedveskedéseknek azonban különös vonzóerőt kölcsönöz az, hogy noha ártatlannak tetszenek, nem egészen azok: vágyakat s lemondást lepleznek.

Tehát minekutána jóllakásig becézgettem szép hölgyeinket ama gyönyörűséges rendetlenség

langymeleg hangulatában, melyet kibomlott hajuk, s a mezítelen testükre felkapott, puha és laza éjszakai köntös keltett; s hogy nem volt rajtuk a száguldó divat rájuk páncélozta fűző és abroncsszoknya, s becézgetéseim fejében kellő kényeztetésben részesültem magam is, ugyancsak a jóllakásig (noha engem nem is oly könnyű jóllakadni), elbeszéltem nekik, igen komoly képet vágva hozzá, mint szedtem fel útközben egy sebhedt angol urat, és gondjaikba ajánlottam az illetőt, mivel nem tartottam kíváncsnak, hogy szobaleányaink bekukkantsanak a betegszobába (az egy Florine-t kivéve). Úgy véltem, egyedül én vagyok a tudója, hogyan s miként folyt le az a bizonyos párbaj, és nem akartam jobban belebonyolódni ez ügybe.

- Egy angol, hallod, Zara! - kiáltotta Gertrude úrhölgy.

- Szinte nem is akarok hinni, asszonyom, a fülecskémnek. Egy angol! Egy angol itt, minálunk!

Kettejüket hallva azt hihette volna az ember: nincs a világon ritkább dolog Erzsébet királynő alattvalóinál.

- S legalább fiatal az illető, fivérem? - kérdezte Gertrude.

- Fiatal.

- És szép-e? - kérdezte Zara.

- Hirtelenszöke.

- Ej, fivérem, hogyan mondta ezt ki! Micsoda megvetéssel! Be részrehajló és gonosz olykor kegyelmed! Nem saját fülemmel hallottam-e, hogy fivérem édig dicsérte lady Staffordot, éppen mert rőt a haja?

- A kettő ég és föld - feleltem én. - Lady Stafford haja velencei vörös, emberünké répaszín.

- Hát elmegy, uram? - riadt meg Gertrude, látva, hogy az ajtóhoz lépek. - Csak nem bántottam meg azzal, hogy gonosznak mondtam?

- Dehogy, dehogy - ráztam meg a fejem mosolyogva. - Nincs egész Franciahonban úrnőmnél jobb lelkű asszony, az én Angelinámat kivéve.

- S hát én? - kérdezte Zara.

Mire sietve becsuktam az ajtót, nem hagyva időt magamnak a válaszra. Egészen betöltött a terv, melyet akkor gondoltam ki, amikor megtudtam, hogy Gertrude úrnő Joyeuse marsallnéhoz készül.

Nyomban a marsallnéhoz menesztettem Miroutt egy levélkével. Inasom boldogan mondott búcsút Gertrude batárjának, s indult Párizsba csavarogni. Tudta, ezúttal nem fogom felelősségre vonni a késedelemért. És csakugyan délre járt az idő, mire hazaérkezett, jó két órát töltve el megbízatása teljesítésével, holott elég lett volna rá egy órácska is. Én mindazonáltal nagyon elégedett voltam, azért is, mert a marsallné azt izente: szívesen lát, részint mert Florine úgy lehordta férjeurát késlekedése miatt, ahogy én sosem mertem volna. És Miroutt nem mert egy szót sem ráfelelni, akármennyire felvágta a nyelvét. Lám, gondoltam, ilyenek a férfiak. Velem vastűskés buzogány, Florine-nal szelíd bárány. Hány asszony tereli férjét oda, ahová neki tetszik, s szurkapiszkálhatja közben úgy, hogy az nem mer visszavágni, lévén felesége túlságosan közel szívéhez.

A marsallné előszobájában ki más toppant elém (igazán véletlenül), mint Aglaé de Mérol! Őt még Montpellier-ből ismertem s közelről, diákéveimben, mint ezt korábban már elbeszéltem. Aglaé Joyeuse úrnő udvarhölgye volt, kit akkoriban csak grófnénak szólítottak, lévén férje a város katonai kormányzója.

Akkoriban Aglaé attól tartott, pártában marad. Apja igen gazdag volt, s nem akarta őt más nemesúrhoz adni feleségül, csak olyanhoz, kinek évi jövedelme legalább ötvenezer librara rúgott, s az a két-három jelölt, ki Languedocban eleget tett volna e követelménynek, nem volt ínyére Aglaénak. Kegyelmes égi! Azóta több mint tizennyolc esztendő pergett le, mint dűnéről a homok, mióta először loptam csókot e barna leányka arcának csinos gödröcskéire, ki, amikor végre elárvult, felkísérte Joyeuse úrnőt Párizsba. Itt összehozta a sorsa Miroudot márkival, egy dali nemesúrral, ki ugyan épp tíz esztendővel volt fiatalabb nála, és szegény, mint Jób - mondhatni, adósságokból élt -, de régi és előkelő nemesi vérből származott, s Aglaé, ki immár ura volt tulajdon elhatározásainak, hozzáment feleségül.

Amit jól is tett, nem is, mert ámbár Philippe de Miroudot igen szellemdús, választékos ízlésű és gyengéden tapintatos úriember volt, s a lehető legkellemesebb barátja lett Aglaénak - órákat töltvén el belső szobájában azzal, hogy segített neki öltözködni, s szépítgette hitvesét, ennél többre nemigen vállalkozott természeténél fogva, mely más tárgyak felé vonta. Úgyhogy Aglaénak igencsak meggyűlt vele a baja, mire nagy nehezen sikerült rávennie, hogy csináljon neki gyereket, lévén ez irányban az ifjú férj lelkesedése vajmi csekély, ámbár igazán kedvelte feleségét, imádott a társaságában időzni és forró szerelemmel csüggött ruházatán. Aglaé ugyan értékük szerint becsülte férje fent mondott érzelmeit, ám mivel azok nem elégitették ki teljesen, megmaradt ugyan Philippe iránti szerelmében, mindazonáltal rákényszerült szegényke bizonyos másfajta, anyaián gyengéd érzelmekre is, s e hiányérzetét egy apród segítségével szüntette meg - ekkoriban nagy divat volt ugyanis az udvarbeli hölgyek körében az effajta, belső szolgálatra szánt kisinas, mint ezt Quéribus is megfigyelte.

- Lovag úr - mondta Aglaé, kinek gödröcskéjére nem mulasztottam el azon melegiben egy csókocskát rálehelni, mint ez tizennyolc esztendővel ennek előtte szokás volt köztünk -, mennyire örülök, hogy itt látom! S mióta fájlalom már, hogy nem találkozhatom kegyelmeddel oly sűrűn, mint szeretnék! Igaz, amilyen a kegyelmed természete, bizonynyal minden korosodó nő elveszti varázsát uraságod szemében, s én immár harmincadik évemet is betöltöttem, Joyeuse úrnő pedig...

- Ej, úrnőm - leheltem egy újabb csókocskát arcára, immár közelebb szája csücskéhez; semmint fent

mondott gödröcskéhez -, ki ne mondja a marsallné életkorát! Ami a kegyedét illeti, az pontosan megegyezik az én Angelináémmal. S kegyed tudja: mennyire szeretem őt! És esküszöm: az évek úgy repültek el felette is, kegyed felett is, hogy nem merték kikezdeni romolhatatlan szépségüket...

- Uram - nevetett és bosszankodott Aglaé. - Ugyancsak öreg lehetek, ha kegyelmed szükségét érzi, hogy ennyi szóvirágot pazaroljon rám, éppen olyanokat, amilyenekkel hízelgő nyelve Joyeuse úrnőt halmozta volt el annak idején Montpellier-ben.

- Ó, az egészen más dolog! Az kötelességem volt, mint az úrnő kedves barátjának s vértanújának...

- Uram, erről egy szót se többet! - tette ajkamra ujját Aglaé, megjátszva tréfaképpen a szemérmest. - E házban szó sem eshet a múltról s a kegyelmed Nyögető Iskolájáról! Kötelessége mindent elfelejteni. S pedig nyomban. Amint azt maga a marsallné is tette, kinél egy éve nem járt már uraságod, s ki azóta alaposan megváltozott: vallásos buzgalomba esett! Uram, hihetetlen a változás! Az evés-ivástól eltekintve mit sem törődünk immár testünkkel, e megvetett porhüvellyel. Úgy élünk itt, mint egy klastromban. Minden reggel misét hallgatunk, hetente áldozunk, naponta legalább két órát térdeplünk imazsámolyunkon, olykor manrézába vonulunk, és könyörületet gyakorlandó járjuk a szegények viskóit. Egy szó, mint száz: minden más szerelmet elvetünk, egyes-egyedül Istenért lángolunk.

- Mindannyian?

- A marsallné, akarom mondani.

- Kegyelmes ég! - kiáltottam. - Át merhetem-e lépni ez esetben küszöbét? Nem gyűlöl-e meg a marsallné arcom láttán, mely múltját idézi?

- Nem, uram, ha kellőképpen szerény és illedelmes képet vág, kézcsók közben alig illeti ajkával az ő keze fejét, gyilkos szemét szemhéja mögé rejt, s testét (e porhüvelyt) alázatos tartásba görbítve gyászos arcot ölt.

- Gyászosat, hölgyem? Holott Joyeuse úrnőnek annyi oka van fiával büszkélkedni, ki a király fő-fő kegyence, s kit őfelsége - fivéreivel egyetemben - elhalmoz kegyeivel! A főkegyenc máris herceg, főrend, tengernagy! Du Bourges grófja a király öltöztetőmestere! S a püspök hamarosan elnyeri a bíborosi kalapot!

- Uram, elhalmozza: ez a helyes kifejezés. Mi vagyunk az ország legelső családja, Épermont is megelőzve a sorban. De mifelénk szomorúsággal jár a nagyság.

Olvasóm, nincs az a rókalalkú álszent, ki paposabb képet tud vágni, mint én tettem, amikor Joyeuse úrnő fogadótermébe beléptem, s szememet lesütve, mély meghajlással elsuttogtam üdvözlő szavaimat. Egykori kedvesem jóságos és oly ártatlan arccal fogadott, mintha soha nem osztozott volna velem bizonyos vétekben, melyekből olyannyira kigyógyult, hogy még az emléküket is törölte.

- Uram, elhanyagolt - mondta. - Igaz, elmondhatom: elvonultan élek a világtól és az ő hívságaitól (semminek tekintve, gondolom, azt a tíz-tizenkét nagyurat és fényűzően öltözött hölgyet, kik eljöttek udvarolni a főkegyenc édesanyjának). Kegyelmed azonban kisöcsém a périgord-i Caumont-ok révén. Tehát illenék némi buzgalmat mutatnia irányomban, vagy nem?

- Marsallné ökegyelmessége - feleltem -, e mulasztás pusztá gondolata is valósággal a kétségbeesésbe kergetne, csak hogy kegyed oly magasra jutott, családja oly fényben ragyog országunk csúcsain, hogy én attól tartottam: káprázó szemem belevakul e fénybe, ha a kelleténél gyakrabban merészkedem ide.

- Haj - emelte rám szomorúan aranybarna szemét (és ez volt arcának egyetlen része, mely ifjúkoromat idézte, lévén a többi, sajna, igen kormarta s hervadt) -, kisöcsém gúnyt űz belőlem. Mert éppen ez bánt a legjobban engem. Túlságosan gyorsan emelkedtünk túlságosan magasra! Engem elrémít ez a magasság. Örökké a bukáson jár az eszem, mely szükségképpen nyomon követi majd. Tudja-e, uram, hogy amikor a király fiamat megnősítette (a király két fiát nősitette meg, ő azonban egyedül Anne de Joyeuse-re gondolt, kinek kétértelmű neve mindig mosolyra készítette a rosszmájú udvaroncokat), és a lotaringiai hercegnőt adta hozzá, tulajdon sógorává avatva őt, e rangemelkedés és a velejáró adományok özöne engem úgy megrémített, hogy két nap, két éjjel ki sem mozdultam kápolnámból, gyengélkedést tettetve, hogy ne kelljen a nyilvánosság előtt mutatkoznom, és arra kértem Istent: szakassza végét e mérhetetlen jó szerencsének, mert iszonyúan félttem és félek mindmáig is elkerülhetetlen hanyatlásunktól.

- Marsallné úrhölgy - feleltem elámulva -, bár ne hallgatná meg könyörgését az ég! Minek így rettegni a jövőtől? Anne biztosan bírja a király kegyét, erre nézve mindenki egyetért.

- Csak hogy a király is halandó, kisöcsém - fogta suttogóra a hangját az úrnő -, s ha ő meghal, ugyan milyen sorsra jutunk mi? Ismeri-e a limours-i várbirtok történetét, melyet a király nászajándéku adott volt fiamnak? (Ismertem, de úgy tettem, mintha nem ismerném.) I. Ferenc elragadta annak idején saját kincstárnokától, Ponchet-től, hogy Madame d'Étampes-nak adományozza. Ferenc halála után II. Henrik elragadta d'Étampes úrhölgytől, és Diane de Poitiersnak adta. II. Henrik holta után tőle is elragadták, és így került fiam kezébe s tulajdonába. Nincs-e jó okom félni?

Mire én komoly képpel holmi vigasznak szánt ostobaságot feleltem, s magamban jót mulattam rajta, hogy Joyeuse úrnő, gyanútlanságában, éppen annak a limours-i várbirtoknak a történetét hozta elő, mely a sors különös rendelése folytán arra ítéltetett, mint barátom, l'Étoile úr mondta, hogy „királyaink kegyencnőinek s kegyenceinek essék sorra zsákmányul”.

- No de, asszonyom - mondtam befejezésül -, Anne felesége egy lotaringiai hercegnő. Ugyan ki merné a királyné hűgától elragadni birtokát?

- Jaj, kisöcsém - futotta el a könny a marsallné szemét -, éppen itt rejlik félelmem legfőbb forrása.

Vajon megengedi-e majd fiam helyzete a későbbiekben is, hogy eleget tegyen e magas rang követelményeinek? Ha a király meghalna, a hercegnő életvitele óhatatlanul romlásba sodorná egész családjukat. Ezt nagy merészen meg is mondtam öfelségének, s ő azt felelte rá: „Asszonyom, nem vagyok beteg, sem öreg! Ne gyötörje s ne riogassa magát halálom gondolatával inkább, mint azt én magam teszem! Egyébiránt lesz gondom s hatalmam fiaira biztonságára ügyelni, egyfelől a szívbeli barátság kedvéért, melyet irányában érzek, másfelől azért, mivel csakugyan fivéremnek tekintem, mióta a királyné hűgát hozzáadtam.”

- Asszonyom, ha ily megnyugtató szavak hangzottak el s ily szájból, igazán nem illő aggódnia.

- Jaj, kisöcsém - a marsallné aranybarna szemét elhomályosították visszafojtott könnyei. - Jaj, még ez sem használt! Jobban félek-remegek, mint valaha.

Jaj volt nekem is. Nem és nem jutottunk túl e témán, s én még jó negyedórán át hallgathattam Joyeuse úrnő sirámain s jajveszékélését, ki mind eközben karomon nyugtatta párnás kezét, s én ámulatlan tapasztaltam, mennyi aggodalommal tekint úrnőm a jövőbe fiai hatalma, dicsősége és gazdagsága miatt. Jaj, gondoltam, szegényke csupa félelem s nem különös-e, hogy ez a vakbuzgó keresztény, ki örökös imádkozással igyekszik magát megóvni a kárhozattól, a pokolnál is jobban fél e világi szerencséje lehanyatlásától? Nem kellene-e a két félelem közül az egyiknek kioltani a másikat, ahelyett hogy mindkettő nőne és erősödne lelkében?

Olvasóm, általában egy pápista szentet megszágyonító türelemmel hallgattam, és ámbár alig vártam, hogy vége szakadjon e beszélgetésnek, nyomát sem mutattam figyelmetlenségnek - noha rég felfedeztem a megjelentek között lady Stafford hirtelenszőke haját. Tudtam, hogy e hölgy sűrűn eljár a marsallnéhoz, mondhatni, mindennapos vendége, részint barátságból, részint, gondolom, hogy a királyhoz egészen közel álló körökből bizonyos hírekhez s értesülésekhez jusson, melyekkel azután jól tarthatja férjét. Igyekeztem elapasztani egykori kedvesem panaszainak özönét, ki, ha emlékezetem nem csal, annak idején, Montpellier-ben legalább akkora szenvedéllyel engedte át magát a pillanat örömeinek, amilyenel ma gyászos előérzeteinek.

Végre, amikor egy szélcsend elsimította a jeremiádák tengerét, melybe kis híján belefúladtam, kaptam az alkalmon, s fejem kidugva a vízből, megtudakoltam a marsallnétól, hogy van édesanyja, Bouchage úrnő. Tudtam, mennyire tiszteli-szereti őt Anne de Joyeuse és két másik unokája is.

- Ő, Istennek hála, kitűnően - felelte Joyeuse úrnő. - S most is jó és bőkezű leányával, mint világeletében, birtokáról tegnap is finom hurkát-kolbászt küldött nekem s több üveg bort. Éppen akkor futott be a küldeménye tegnap este, amikor vacsorához ültünk. Rögtön el is készíttettem szakácsommal a finomságokat, s mondhatom, jobbat soha nem ettem. És az igazat megvallva, attól tartok, a kelleténél többet találtam enni, no meg bort is sokat ittunk. Miért is ma kissé émelyeg a gyomrom, kisöcsém, és böjtölni kényszerülök. Jaj, kisöcsém, nem vagyok én már a régi!

- Úrnőm - feleltem -, Hippokratész nevére esküszöm: semmiféle gyomor, még a legifjabb sem állhat ellen a hurkák bizonyos sokaságának. De ni, nem lady Stafford az ott, az ablakmélyedésben? Könyörögve kérem, úrnőm, ha nincs ellenére, mutasson be neki, nagy kedvet érzek angol beszéd tudásomat próbára tenni. Úgy hírlík, ő elragadóan beszéli anyanyelvét.

Mire szerfelett éles pillantást vetett rám a marsallné, mintha tisztességtelen szándékokkal gyanúsítana a nagykövetné irányában, ám mivel tiszta és alázatos tekintetéből nem olvashatott ki egyebet ártatlanságnál, és eszébe jutott, hogy fülig szerelmes vagyok a feleségembe, és hű is vagyok hozzá, kézen fogva lady Stafford elé vezetett.

- Mylady - mondta -, engedje meg, hogy bemutassam öcsémet, Siorac lovagot, ki noha jó nemesi családból való, a fejébe vette, hogy orvosi stúdiumot végez, s ámbár meglehet, országunkban ő az egyetlen nemes, ki erre vetemedett, végtére becsületére vált és előmenetelét szolgálta vele, lévén ma ő királyunk egyik orvosa.

Mire lady Stafford rám emelte kékeszöld szemét, és igen komoly vizsgálatnak vetett alá (mintha titkon becsemet vetné latra), majd kezét nyújtott, bájos, de hűvös mosollyal. S hogy nagy oka van meg nem bízni az első jöttmentben, aziránt kétségem sem volt, hisz Franciaországban királynőjének ellenségei vették körül.

Spanyol módra leheltem csókot hosszú ujjai hegyére (s ez ujjakat pompás gyűrűk ékesítették), azután angolul szólítottam meg, közhelyekkel halmazva őt el e nyelven, amivel csakugyan menekülésre készítettem azt az özvegy hercegnét is, akivel eddig társalgott volt, s Joyeuse-nét is. Ám mihelyt kettesben maradtunk, sotto voce közöltem vele, hogy hugenotta vagyok, noha kényszerre járok, s minekutána ezáltal sikerült, feltevésem szerint, némileg a bizalmába férköznöm, mivel az angol egyháznak, noha vajmi kevésbé távolodott el a pápista babonáktól, nem volt ádázabb ellensége a pápánál, előadtam, hogy s mint áll a dolog Mundane-nél, sebével, s azt is, miként tett szert e sebre. Ő a lehető legnagyobb figyelemmel hallgatta elbeszélésemet, kékeszöld szemével szemembe nézve, s ily módon megakadályozva, hogy egy pillantást vessek elbűvölő ajkára, egyéb gyönyörködnivalókról nem is szólva, a lady ugyanis nem spanyol gallért viselt, csupán egy kicsiny, tarkóján felálló gallért a ruháján hátul, s elől mély kivágást, melynek látása kárhozatba vitt volna egy aszkéta remetét is, ámbár a hölgy egész magatartásában oly fensőbbiség nyilatkozott meg, mely jéggé hűtötte a rá ácsingózókat, minekutána vakítóan fehér keble látásával lánggra gyújtotta őket (noha e kebleken nyoma sem volt viaszbevonatnak).

- Mylady - zártam szavaimat -, Mundane urat nem tanácsos fekhelyéről elmozdítani, tehát

magamnál tartom, míg meg nem gyógyul, ha Isten is úgy akarja.

Lady Stafford jó darabig nem szólt egy árva szót sem, ám szép és okos tekintetét továbbra is oly állhatatosan függesztette rám, hogy az valóságos gyönyörűséggel töltött el. Elragadtatásom még nőtt, amikor megszólalt, mert még sohasem hallottam az angol nyelvet - amelyet egyébiránt is a világon a legszebbnek s legdallamosabbnak hiszek, lévén oly hajlékony és választékos, mintha a szférák zenéjét hallanám az ember -, ily bájosan s ily lágy női hangon szólni. Férjét bizonyára igen lekötötte azzal, hogy Mundane urat gondjaimba vettem, mondta, ám ami engem illet, nem nagyon érte az elmondottak alapján, miért vállaltam magamra ennyi bajt s veszedelmet, hacsak azért nem, mert úgy véltem: ezáltal királyomnak teszek szolgálatot, hiszen nyilvánvalóan érdeke, hogy szövetségese hatalmát ne ingassák meg.

Azt feleltem: csakugyan buzgón szolgálom uralkodómat s barátait barátaimnak tekintem, mindazonáltal ez ügyben egészen személyes megfontolások is vezettek. Az a férfi, akiről az imént szóltam, hatalmában tartja feleségem testvérét, s én nem szűnök meg sógornőm életéért és szabadságáért remegni, látván, mennyire belebonyolódott bizonyos angol ügyekbe, holott egészen ártatlan bennük, lévén elméje kissé zavart.

- S ugyan hogy hívják sógornéját, uram?

- Larissa de Montcalmnek.

- Jól megjegyzem e nevet - nyújtotta újfent csókra a kezét a lady, távozásra híván fel, de oly elbájoló mosollyal, hogy még ma, amikor ezt leírom, is emlékszem: mi hevesen vert tőle szívem.

Igy vittem végbe a magam és, gondolom, az ő meglepődésére is ama szándékomat, hogy tudomására hozzam azt az ügyet, mely oly fontos következményekkel járt családomra és Giacomira nézve. Immár megválhattam lady Staffordtól, s a marsallnéhoz lépve éppen e nagy imakönyv- (és hurka-) faló engedélyét akartam volna kérni távozásomhoz, amikor egyszeriben nagy lármá támadt az előcsarnokban, s minekutána két-három tarka libériás, semmirekellő inas kitérte az ajtó mindkét szárnyát, paradicsommadarat megszágyonító, pompás öltözékben bevonult Anne de Joyeuse herceg és főrend, karöltve fivérével, Bouchage grófjával, Henrival, a király öltöztetőmesterével, a házukhoz tartozó nemesurak egész hadának kíséretében, kik közül azonban csak a legrangosabbak léphették át a terem küszöbét urukkal, a többi előtt bezárult az ajtó. Ők az előszobában húzták meg magukat, ahogy tudták, ott ugyanis legfeljebb két-három támlátlan szék árválkodott, ahogy beléptemkor tapasztaltam.

A két fivér, úgy tetszett, nagy szeretettel csügg egymáson. Megjelenni is kart karba öltve jelentek meg a színen. Mindketten magas növésűek voltak s igen délcegek, egyformán tojásdad arcúak, sasorrúak, égszínkék szeműek. Annyira hasonlítottak egymásra, mintha ikrek lettek volna, mindössze annyi különbséggel, hogy Anne haja és szakála aranyszínű volt, Henrié ellenben égővörös, s az ő arckifejezése szigorú és bánatos, Anne-é pedig csupa jókedv, játékoság, báj és életöröm.

Mi tagadás, Bouchage gróf külseje nem hazudott, a gróf éppoly jámbor volt, mint édesanyja. Kisgyermek kora óta szent életet élt, rá nem hatottak az udvar gyönyörei s hívságai sem, s attól sem tarthaták vissza, hogy hitvese halála után be ne álljon kapucinus barátnak, az udvaronc gyöngyhímes zekéjét szerzetesi darócra-kordára cserélve fel.

Anne természete és gondolkodása sokkal könnyedebb volt, ő mintegy örökös mámorban, szédületben, kábulatban úszott, a király páratlan jótéteményeitől elhalmazva. Noha Épernon herceggel ellentétben ő méltatlannak bizonyult szerencséjére, meg volt győződve az ellenkezőjéről, s abból, ahogy a marsallné fogadótermébe belépett, ahogy elragadtatott pillantással körülnézett, szeméből, hangjából, gesztusaiból, abból, ahogy elvetette magát egy karosszékekben, láthattam: mi gyermekded magabiztossággal éli át diadalát, s már-már egyenlőnek véli magát azzal, akinek csupán visszfénye: a királlyal. Az uralkodói kegy hulláma úgy hordozta, úgy emelte a magasba, mint tajtékot a hullám, de olyan porlandó is volt, mint a tajték.

Mindazonáltal vitathatatlanul szép volt, daliás, ifjú és kecses, és mindenki irányában (a teremben levők mind ott tülekedtek karosszéke körül, az egy lady Staffordot kivéve), határtalanul szeretetre méltó.

Amikor rám került a sor, azt mondta, üdvözlét gyanánt:

- Ó, Siorac úr, mennyire örülök látásának! S milyen jól emlékszem azokra a fakatonákra, amelyeket kegyelmedtől kaptam kiskoromban, s amelyek segítségével volt szíves bemutatni nekem Calais dicsőséges ostromát, amikor is visszavettük jó városunkat a gonosz angoloktól...

Igazán kedves, jó szavak, ha nem éppen tizedszer hallottam volna őket Anne szájából, ki, amilyen csirkeagyú, mindig elfelejtette, hogy hányszor elmondta már ugyanazt. S nem volt-e nagy megfontolatlanság s tapintatlanság így beszélni a vitéz angol népről lady Stafford előtt, kit véleményem szerint Anne-nak illetett volna elsőként üdvözölnie, nem megvárni, míg a hölgy a helyébe jő.

Itt tartottam éppen gondolataimban, amikor ismét nyílt a terem ajtaja, s noha az óriás termetű ajtónálló lakájok előbb nem kívánták bebocsátani, belépett, fontoskodó képpel, Quéribus báró, s minekutána kezét csókolt a marsallnénak és tisztelgett Joyeuse herceg előtt, félrevont egy ablakmélyedésbe, és halk hangon, hadarva közölte:

- Én Pierre-em, kegyelmedtől jövök. Angelina megmondta: itt találhatom meg. A király kéreti haladéktalanul a szobájába.

- Hogyan? A szobájába?

- Ágynak dőlt.

- Beteg?

- Beteg, vagy annak teszi magát, nem tudom. Igen izgatott, s a tekintete bánatos és aggodalmas.

Ötödik fejezet

Mivel a kelleténél is több szó esett jó uram egészségéről, s a Guise-pártiak és a ligások suttogva temérdek hazugságot terjesztettek róla - hogy ezáltal is bizonyítsák: Henrik alkalmatlan az uralkodásra, másnak kellene átengednie a hatalmat -, itt el kívánom mondani, nem csupán saját nevemben, hanem egyszersmind a tiszteletre méltó Miron doktor, Fogacer és őfelsége más doktorai nevében is: királyi páciensünknek ugyan volt elég baja, köztük igen kellemetlenek s amellet megalázóak is, de nézetünk szerint egyik sem fenyegette életét, élélhetett volna az emberélet honunkban megszokott végső határáig, ha ama gyilkos barát kése végleg el nem metszette volna élete fonalát alig harmincnyolc esztendőskorában.

Mivel úgy dukál, hogy szavam, ha meggyőző akar lenni, pontosan úgy s olyannak fesse le a dolgokat, amilyenek azok a valóságban voltak, szégyen ide, szégyen oda, meg kell vallanom: Henrik király, akiről szólok, akármilyen nagy volt is uralkodónak, igen sokat szenvedett különféle kelésektől, kelevényektől s fekélyektől, melyek közül egy a bal szeme alatt fészkelte, egy másik a jobb hónaljában, s több is hasa alsó részén és herezacskóin - lehet, ezek okozták magtalanságát -, s ámbár e hideg nedvek nem jártak együtt gyulladással, nem terjeszkedtek s nem okoztak magas lázt, sőt nem is gennyedtek, legfeljebb némi váladékot szivárogtattak elő itt-ott, ahol megjelentek, ott tartósan meg is telepedtek, sok kellemetlenséget s aggodalmat okozva betegünknek.

Azonkívül aranyere is volt királyunknak, s pedig oly erős, hogy ülni is alig bírt miatta. Ezért járt szívesebben hintón, mint lóháton (noha jó lovas volt); ez nem elpuhult természetének volt jele, mint ellenségei terjesztették róla, hanem fent mondott bajának, mely, mint tudjuk, gyógyíthatatlan. Ezért nem szeretett kopját törni, sem vadászni. Különben ami a vadászatot illeti, ámbár többször vett részt effélén, mint beszéltek, az amúgy is ellenkezett szelíd természetével. Ő éppen nem lelte kedvét a vérontásban, bátyjával, IX. Károllyal ellentétben, s azok közé tartozott, Montaigne-nyel egyetemben, akik „nem örömet hallják az ebek marcangolta nyúl visítását”.

A labdajátékot sem szerette, szemben IX. Károllyal, Guise-zel és a navarrai királlyal, úgy hiszem, azért, mert rangjához méltatlannak vélte, hogy ingujban, ütőt markolva mutatkozzék az udvar előtt. Szenvedélyesen szeretett ellenben vívni, s hála a nagy Sylvie leckéinek (kit lovagi rangra emelt), s hála saját lankadatlan igyekezetének, igen jól vívott. Nem sok nemesúr akadt országunkban, ki kiállhatott volna ellene.

És senki nem merte volna őt puhánynak, gyengének avagy betegesnek nevezni, ki e testmozgás közben figyelhette meg, mint én oly gyakran. Egész hévével vetette bele magát, és ha izzadt, lihegett is, nem tárgított és sosem fáradt bele. S ami engem illet: mindenki másnál inkább tanúsíthatom, milyen erős volt a király, hisz én kísértem őt el, mint már mondtam, amikor a párizsi Miasszonyunk templomától a chartres-i templomig zárandokolt el. E hosszú utat fürge léptekkel, mindössze két nap alatt tette meg, majd minekutána egy napot-éjet pihenéssel töltött, megint csak két nap alatt tette meg a végeérhetetlen utat Chartres-tól Párizsig, és nem esett baja, eltekintve a talpán nőtt hólyagoktól, no meg attól, hogy gyakran elrontotta a gyomrát, minthogy a kelleténél többet talált enni útközben.

Különös viselkedés volna valóban egy haldokló részéről talpát az országút kövein koptatni, gyomrát pedig dugig megtölteni szálláshelyein. Henrik bár inni csak vizet ivott, nagyevő volt - két kappant is elfogyasztott olykor egy ültő helyében -, mert nem olyan ember volt ő - ahogy egy szólásmondásunk tartja -, ki seggel fordult volna a vályúnak, lett légyen szó asztalról avagy csatáról.

Igaz, ily módon kis pocakot eresztett alig harmincesztendőskorára. Ám egyszer bizalmas beszélgetésbe merült Thou úrral, a parlament elnökével, ki öreg volt, mégis makkegészséges, és megkérdezte tőle, mi a titka örök fiatalságának. Thou úr azt felelte rá: mivel kezdettől szerencsés vérmérséklettel bírt, volt gondja rá, hogy azt megőrizze, rendszeresen éljen, mindig egyazon órában evett, feküdt és kelt, s mindig ugyanazt ette és mértékkel. Ez a megjegyzés nagy hatással volt Henrikre. Attól kezdve napjában csak kétszer evett, és beérte egy kappannal kettő helyett. Ami javára is vált.

Mindezek után ki merem mondani áperthe: a kórság, melytől jó uram szenvedett, nem testében lakozott, hanem lelkében, mert azt igenis súlyosan megsebezte és megnyomorította a szakadatlan üldöztetés. Henrik születésétől fogva határtalanul nagylelkű volt, és e ritka erényt odáig vitte, hogy azoknak is megbocsátott, kik a szószékről kígyót-békát kiabáltak rá. III. Henrik előtt egyetlen cél lebegett: megőrizni országában a békét, mivel nem hitte, hogy az eretnekséget bárdal ki lehet irtani. Ezért aztán a legádázabb gyűlölettel fizettek neki alattvalói - hugenották és katolikusok egyaránt. Haj, olvasóm! Bár a nyomát is elmosná eljövendő századok ama gyűlöletes pártoskodásnak, mely életében sújtotta szegény gazdát! Akkor döbbenet szemlélik majd fiaink avagy unokáink, micsoda végletekre ragadta korunkban a vakbuzgalom a lelkeket, s mennyire félreismerték mindvégig a legszembeszökőbb igazságokat is!

Henrik végtelenül szorgalmas volt, órákat töltött el a tanácsban és íróasztala mellett, ám egy percre meg nem pihenhetett úgy, hogy ellenségei máris világgá ne kiáltották volna: henyél. Ha latinul tanult, rossznylevek rámondták: deklinál (azaz e szó második értelme szerint hanyatlik). Természeténél és neveltetésénél fogva egyaránt mélyen vallásos volt, mégis azzal rágalmazták: titkos ellensége az egyháznak, eretnekek pajzsa, sátán cimborája, s ki tudja, még mi nem. Mivel volt bátorsága nem üvöltölni együtt a farkasokkal, s bámulatos állhatatossággal szolgálta azt, amit ő státuserdeknek ítélt, ráfogták: gyáva. Ami a kormányzás alaprincípiumait s különösen a trónutódlást illeti, holtáig rendületlenül kitarzott mellettük,

mégis rámondták: gyenge és habozó. Végezetül határtalanul jóakarátú volt - mint már mondtam, de nem győzőm eléggé hangsúlyozni - természete szerint is, uralkodói meggondolásból is, mégsem átalálták rámondani: kegyetlen.

Az ádáz gyűlölet, mely örökkön üldözte, az ezerféle rágalom, szitok, melyet mindenfelé terjesztettek róla, a nagyok árulásai - minisztereké, szolgáké, kegyenceké s hamarosan családjáé is (a királyné kivételével): öccsége, Alençon hercege, húgáé, Margot-é és anyjáé, Kataliné (mindkettő átállt a Guise-táborba), majd az 1584-től kezdve egyre nyíltabban szabadsága és élete ellen irányuló, mind súlyosabb, ravaszabb fenyegetések éles visszhangot vertek érzékeny lelkében, végképp kihozták a sodrából, és ellenállhatatlanul sodorták a könnyektől a dühöngésig, a dühöngéstől a melankóliáig és a melankóliától a kétségbeesésig.

Láttam, mint patakozott arcán a könny, mert valakitől tudomást szerzett Montpensier úrnő egyik gonosz megjegyzéséről. Tanúja voltam, mint gurult dühbe Anne de Joyeuse egy meggondolatlan szavára, úgyannyira, hogy elagyabugyálta főkegyencét. Láttam, hogy egy nagy égháború idején mint rezzenett össze minden villámcsapásra, mert úgy érezte: immár az ég is vesztére tör, nemcsak az emberek. Láttam, mint reszketett télvíz idején, mert annyira lehangolta a szél s az eső, láttam őt aggodalmi prédájaként, láttam, ilyenkor úgy éli át a mindennapok apró kellemetlenségeit is, mint megannyi elviselhetetlen szúrás. Ilyen pillanataiban magába zárkózott, és mindent zokon vett. Szája lefityedt, pillantása került a többiekét, gyanakvó volt és bizalmatlan. S ilyenkor tanácsos volt óvakodni a körülötte lebzselő nemesuraknak mindennemű tréfától vagy elhamarkodott szótól, mint azt szegény X. saját bőrén tapasztalta volt, ki meghallván, hogy Du Halde, a király főlakája azt mondja a király jelenlétében: ahol az udvar megjelenik, onnan elfut a pestis, nevetve így talált felkiáltani:

- Egyik ördög elűzi a másikat.

A király hirtelenében úgy kijött a sodrából, hogy nekiugrott X.-nek, és úgy eltángálta, hogy csak úgy porzott, s talán rosszabbat is tett volna vele, ha Épernon ki nem szedi a keze közül a tréfalkozót.

Az után ítélve, amit Quéribus a marsallnénál mondott nekem, Henrik megint ilyen hangulatban lehetett. Kissé szorongva kértem tehát bebocsátást szállásmesterétől, Malle úrtól, ki már tudott jövetelemről, és haladéktalanul bevezetett. Útközben a fülembe súgta: óvakodjak ma öfelsége terhére lenni, anélkül is elég sötét gondolatok bántják.

A király ágyán hevert, mozdulatlanul, mint kőszobor a síremléken, arcán az a maszka, melyet alváskor mindig arcára borított, attól tartván, hogy az ártalmas éjszakai levegő megárt arcbőrének (mely a valóságban barnászöld színű volt, s nézetem szerint éppen nem volt érzékeny, sőt igen jól ellenállt szélnek, napsütésnek). Némán engedte át két kezét két szobaleánynak, kik ágya két felén térdepelven, egy sárgás, áthatóan pézsmaszagú kenőccsel vonták be ujjait, tenyerét és keze fejét. Du Halde a király ágya mellett állt, szemmel tartva, s ha jól hallottam, irányítva is e műveletet, mialatt az udvari bolond, Csorba, meglehetősen komor képpel kuporgott egy zsámolyon, lévén testestül-lelkestül híve gazdájának, s egészen kétségbeesett gondolai láttán.

Fel kívánom itt jegyezni unokáim számára, hogy Csorba, noha nagyszerűen játszotta a bolondot; nem volt sem törpe, sem nyomorék, hanem vérbeli gaszkon nemes és remek vívó, mint ezt halálával bebizonyította.

- Ki jött? - kérdezte a király fojtott hangon, az arcát borító maszka miatt.

- Uram, Köpöly lovag úr érkezett meg - vágta rá Csorba, ki szeretett csúfneveket osztogatni. Guise-t csak úgy emlegette: a „Dicső”, feleségét csak úgy: „Saint-Megrin úrnője”. Descars kincstárnokot úgy nevezte: „a nagy rabbinus”, Guise bíborost, a herceg öccsét úgy: a „nagy Kurafi” (aminthogy az is volt), Bourbon bíborost „nagy Mailának” becézte, a királyt magát pedig „dupla felségnek”, célzásokkal a lengyel koronára, amelyet pedig elvesztett.

- Csorba, add át helyedet a lovagnak, és hallgass - szólt ki álarca alól a király.

- Ami a zsámolyt illeti, már átadtam - felelte a bolond, helyéről felállva -, de hallgathatok-e, míg a Dicső ily nagy hangon pofázik rólad? Mit ér az a bolond, ki meg se mukkan? Ha nem kérsz többé szolgálataimból, Henrik, szólj a te nagy rabbinusodnak, adja ki a béremet, s evégett ne kelljen megkennem e lóköti markát. Találok én másutt is pártot magamnak! A Guise uraságok máris teszik nekem a szépet, hogy udvarukba csábítsanak. Másfelől nem megvetendő ajándékokkal halmoz el a toulouse-i hóhér is. Akad országunkban nem egy fickó manapság, ki nem oly dicső, hogy örömet fel ne kötném - Henrik, kincsecském, mégis veled maradok, a Guise-ek, a toulouse-i hóhér és lukas széked ellenére, melyről ma reggel oly bűzhödt szagok szálltak felém.

- Csorba - nevette el végre magát a király a maszka alatt -, beszédem van Siorac lovaggal. Maradj, de hallgass!

- Ugyan, Henrik - Csorba boldog volt, hogy sikerült urát megnevettetnie -, mi olyat mondhat neked Köpöly úr, amit én nem? Ő fél füllel hallgat misét, én kettővel. S tudni való: ahhoz, hogy francia király legyen valaki, elég katolikusként lennie. Ezért is ácsingózik koronádra a nagy Mafia.

Amire újfent elnevette magát a király, levette maszkját, felkönyökölt, és odaszólt Du Halde-nak:

- Küldd el a fehércselédeket és add rám kesztyűmet!

A szobaleányok, meg sem várva a belső inas intését, mélyen bókoltak, és hátrálva megindultak az ajtó felé, s közben újra bókoltak. Végül, a küszöbön, harmadszor is meghajoltak, s Du Halde már ki is nyitotta nekik az ajtót.

- Reteszt az ajtóra, Du Halde! És te, Csorba, ez egyszer hallgass!
- Ha dupla felséged úgy parancsolja, duplán hallgatók - bólogatott Csorba. - S ha duplán vétkezek, duplán korbácsolom meg magam. Mint a Dicső mondja: ki-ki sanyargassa magát itt e sártekén gizgaz módra.

- Haj, Csorba, ha nem szeretnélek annyira, meggyűlölnék - nevetett a király.

- És vice versa - felelte Csorba.

- Siorac lovag, csoda-e, ha országom olyik nagyja fittyet hány parancsaimnak? - mosolygott rám kesernyésen a király. - Hisz saját bolondom sem hallgat rám.

- Csak annyi a különbség - nyelvelte Csorba -, hogy én, ha nem engedelmeskedem is, szeretlek.

- Ez orcátlanság, Csorba. - A király megint nevetett, de éppen nem jókedvűen. - Azt mered állítani, hogy unokafivérem, Guise herceg nem imád? Holott ő ezt nap mint nap elismétli nekem.

- És igazat szól - bólogatott Csorba. - Odaadná érted utolsó csepp véreidet!

- Ej, Csorba! - Ez az élc sehogy sem volt a király ínyére. - A végén még magadra haragítasz!

- Az lehetetlen! A király nem ejthet csorbát!

Ezúttal szívből kacagott a király, lévén nagy barátja a giochi di parolának. Maga is örömet faragott szóvicceket.

- Felség, ha folytonosan rázkódik és forgolódik szolt közbe Du Halde -, nem bírom feladni kesztyűjét.

- Ide vele, Du Halde, ide vele!

E kesztyű a legeslegfinomabb selyemből készült, s a király egész éjjel magán tartotta, kenettel bevont keze oltalmául. Ahányszor eszembe ötlött ez az óvintézkedés, elképedtem. Én elviselhetetlenül kényelmetlennek éreztem volna. Igaz, az én kezem korántsem volt oly szép, mint a királyé, s egyéb erénnyel nem dicsekedhetett azon kívül, hogy naponta rendesen megmostam.

- Kis Henrikem - kezdte újra Csorba, ki csálhatatlanul megérezte, mikor kell hallgatnia -, immár eleget jártattam a számat. Most elnémulok, s mindaddig a számat ki nem nyitom, míg nem lesz szükséged Siorac lovaggal lefolytatandó tanácskozásod során az én bölcsességemre.

A király mosolygott, s hogy a lelke mélyén igazán bízott bolondja bölcsességében, azt abból láthattam, hogy Du Halde-ot kiküldte, Csorbát ellenben ott tartotta harmadiknak beszélgetésünk idejére.

- Siorac úr - mondta a király. - Moscától tudom, mi történt ma reggel a Saint-Germain kapunál. De mivel Mosca nem jelenhet meg személyesen a Louvrebán, ha nem akarja eljátszani azok bizalmát, akiknek körében számomra kémkedik, csupán egy rövid üzenetet juttatott el hozzám, s én szeretném részletesebben hallani, mi is történt.

Siettem eleget tenni a király óhajának. Tüzetesen elbeszéltem, mi esett meg és hogyan, miért, s igyekeztem szavaimat jól megválogatni, tudván, hogy Henrik valósággal szerelmese az ékesszólásnak, annyira, hogy szónoki leckéket vett a tudós Pibractól, és urbi et orbi híres volt szép beszédéről.

- Siorac uram - mondta, amikor befejeztem -, ez jól volt elmondva is, megcsinálva is. Emberséges cselekedet volt hazavinnie Mundane-t, és okos kerülő úton értesíteni róla lady Staffordot. Valóban szívügyem szeretett unokanővérem, Erzsébet királynő biztonsága és élete, hisz mi magunk is súlyos veszedelembé kerülnénk, ha személye és országa ellenségei áldozatául esne. Mint tudja, az orániai hercegnek, Erzsébet királynőnek s jómagamnak közösek az ellenségeink, noha vallásunk különböző, lévén a herceg református, a királynő anglikán s én katolikus, s ezek a gonoszok hazugul a hit köpönyege alá rejtik szándékaikat.

- S mennyi a lyuk e köpönyegen a gyilkosok törének! - szolt Csorba.

- Az igazság szól belőled, Csorba - nevetett fel a király, de kurtán s rekedten, mintha elszorult volna a torka. - Siorac úr - tette hozzá, rövid töprengés után -, volna kegyelmedhez egy kérésem.

- Kérése, felség? Parancsoljon velem!

- Nem, uram. Azt kívánom, önként szegődjék tervem szolgálatába, hisz annak semmi köze orvosi hivatásához, s ráadásul igen nagy veszedelembé sodorhatja.

- Annál örömetesebb, felség!

- Hallottad, Henrik? - kérdezte Csorba. - Köpöly úr hajlandó érted megköpölyöztetni magát. Talis pater, qualis filius.

- Igazad van, fiam - bólogatott a király. - És én soha nem feledkezem meg róla, hogy Mespech bárója jól szolgálta nagyapámat Ceresolénál s apámat Calais-nál.

- Henricus, én nem vagyok a te fiad. Nem vagyok és nem is akarnék az lenni - jelentette ki Csorba. - Te csupa háládatlant nemzel.

- Egyet kivéve.

És én azon töprengtem magamban, e szibillai szavak hallatán, vajon a két főkegyenc közül ki a hálátlan és ki a hű barát, hanem a dolgot jobban meggondolva mindjárt ráébredtem, csakis Épernon lehet az, aki hű, s a beszélgetés folytatása egyértelműen igazolta is feltevésemet.

- Siorac úr - mondta a király -, az az ember, aki az összekötő szerepét tölti be köztem és Mosca közt, nincs ínyemre. Kevés az esze és nagy az étvágya.

- De hisz Moscaé sem kicsi - mosolyogtam.

- Csakhogy Mosca nem lehet kétszeresen áruló, az én terveimről ő mit sem tud, az övékről mindent. Összekötőnk ellenben elárulhatja Moscát s általa engem is.

- Ahhoz képest, hogy király, igen helyesen okoskodik - vélte Csorba.

- Haj ól értem, felség, azt kívánja: eztán én legyek a kapocs Mosca és felséged között, mivel feltétlenül megbízik hűségemben, ami végtelenül megtisztelő számomra.

- No meg azért is - felelte a király -, mert kegyelmed, lévén orvosom, bármikor és könnyűszerrel bejuthat hozzám anélkül, hogy gyanút keltene.

- Csak azt nem értem, felség, miért oly veszedelmes ez a szerep - mondtam én.

- Roppant veszedelmes - emelte rám a király nagy, jáspisfekete szemét, s oly átható tekintetet vetett rám, hogy majd átfűrt vele.

- Eh, felség, átvészelttem én már nagyobb veszedelmeket is!

Mire a király lesütötte egy pillanatra szép szemét, tudván, hogy a Szent Bertalan-éjre utalok, melyben neki is volt némi szerepe. Én azonban tudtam, hogy Henrik később, La Rochelle ostrománál meggyőződött róla: „a kés nem old meg semmit”, s egész ereje latba vetésével harcol a Guise-ek ellen, kik új keresztes hadjáratot hirdetnek a hugenották kiirtására. Ezért is szolgáltam oly szívből és igazán uralkodómat: mert a mieinket védte, s én, ha naponta jártam is misére, még mindig őket tekintettem enyéimnek. Ám magamagáért is szerettem Henriket, s nem csupán éles eszéért, de szívéért is, melynél jobb és adakozóbb nem sok dobogott e földön. S ő tisztában volt iránta táplált érzelmeimmel, ez szent meggyőződése, mert hacsak a szenvedély el nem vakította, általában igen helyesen és éleslátóan ítélte meg embertársait.

- Siorac úr - emelte ismét rám szemét a király -, tizenkét esztendővel ennek előtte (s ezzel Coligny meggyilkolására utalt közvetve) kegyelmed jól ismerte a navarrai királyt.

- Úgy van, felség. Egy éjjel együtt tettük meg az utat a Louvre-ból a Béthisy utcáig (itt lakott Coligny, de én sem kívántam őt néven nevezni, ahogy a király sem), és útközben eszmét cseréltünk.

- S vajon emlékszik még kegyelmedre unokaöcsém, mit gondol?

- Ha nem veszi szerénytelenségnek, felség, úgy hiszem, emlékszik. Navarra királya megdicsért, amiért nem átaláltam nemesember létemre kitanulni az orvosi mesterséget. Ez a körülmény felkeltette érdeklődését irányomban.

- Ez rávall - mosolygott a király. - Navarra királya, jó hugenottához illően, a haszon vallásában hisz.

- És semmi másban - kottyant közbe Csorba.

- Hallgass, bolondom - szólt rá szigorúan a király. Senki nem lehet mások lelkiismeretének bírja, még te sem, Csorba, akármilyen bölcs vagy is bolondnak. Siorac uram - fordult ismét hozzám -, öcsémuram haldoklik, a királyné nem ajándékozott meg fiú utóddal, nincs más jogos örökösöm, mint Navarrai Henrik, és nem is kívánok mást. Úgy vélem, ő erős. Jó vérű és jó természetű herceg. Mindig szerettem, s tudom, ő is szeret engem. Kicsit hirtelen haragú és tüskés, de a szíve színarany. Hiszem, az én természetem is megnyerné az ő tetszését, s mi jól megférnénk egymással. Szándékomban áll egy héten belül követségbe küldeni hozzá Épermont, s megüzenni neki, hogy ha hajlandó áttérni a katolikus hitre, örökösömmé nyilvánítom. Igen hálás lennék kegyelmednek, Siorac uram, ha elkísérné Guyenne-be Épernon herceget, ki örökös torokfájásban szenved, s nincs, aki most kúrálja, mivel rendes orvosát ágyhoz szegzi holmi kór.

- Uram, minden idevágó parancsát teljesítem - hajoltam meg, jól megnyomva a „minden” szót, hisz tudtam: nem Épernon torokbajának kúrálása lesz egyedül a feladatom, s a király képzeletemre bízta, amit még elvár, de nem akar kimondani.

- Kis Henrikem - szólt Csorba -, én, úgy is, mint Dicső úr alázatos híve, kétségbeesetten hallom döntésedet. Micsoda? Te előnyben részesíted a navarrait, ki eretnek, nagybátyáddal, a nagy Maflával szemben, ki jó katolikus, sőt bíboros, s amellet a vénségtől oly agyalágyult, hogy folytonosan összeszarja magát? S ezzel magadra uszítod az egész falkát, a Guise-pártot, a papokat, a hitszónokokat és Montpensier úrnőt, ki ugyan jobb lábára sántít, a balt viszont annál könnyebben emelgeti, akárcsak fivére, a nagy Kurafi. Ej, Ricsi! Inkább hányj fittyet a trónöröklés jól bevált princípiumainak! Hallgass rám: részesítsd előnyben az ifjabb ágat az idősebbel szemben! És öleld kebledre a szarházi nagybácsit vitéz unokaöccse helyett! Kegyelmes ég! Ha a nagy Mafla, pásztorbotját kormánypalcára cserélvén, trónra lépne, nyomban fővezérré ütné a Dicsőt. Mennyei választás, Henricus! Isten, a pápa, a spanyol, Párizs népe és fővárosunk legnagyobb pofájú plébánosai akaratának éppen megfelelő. Hány ádáz ellenséget szabadítasz egyszerre magadra! Hát nem gyűlölnék máris elegenden és eléggé?

- Én beérném ennyivel - felelte a király, ki igen figyelmesen hallgatta meg a bolond szavait, s oly komolyan vette, hogy meg is lepott. - De Csorba, jól véd eszedbe: az örökösödési törvény parancsol a királynak magának is, s ő azt nem szegheti meg úgy, hogy meg ne rendítse vele a királyság alapjait. Törvényes utódom a fennálló elv értelmében a navarrai. És én nem dönthetek úgy, őt mellőzve, hogy inkább ez vagy az legyen az utódom. Nem tettem oly esküt királlyá kenetésem alkalmából, hogy kizárok az öröklésből egy vérbeli herceget vallása miatt. És nem dönthetek e dologban saját fejem után. Itt az ország parancsol. És meggyőződése: az ország igenis ugyanazt parancsolja, amit a lelkiismeretem. Igen örülök, hogy a navarrait mondhatom utódomnak.

Mire elnémult Csorba és hallgattam én is, mert e szép és erőteljes beszéd, melyből oly szilárdan csendült ki a király hűsége a királyság intézményéhez, s az is, hogy ezt ő éppannyira maga fölött állónak tekinti, amennyire önmagát alattvalói fölött állónak, torkunkra forrasztotta csodálatunk jeléül a szót.

- Siorac úr - nyújtott oda nekem a király egy négyrét hajtott papirost -, jól fel kell készülnie a guyenne-i útra, hogy méltó útítarsa legyen Épernon hercegének. E papiros ellenében kincstárnokom háromszáz aranyat számol majd le kezeihez.

- Feltéve, hogy ötvenet átenged neki - jegyezte meg Csorba. - Ismerem én a nagy rabbinust.
- Felség - hajtottam fejet -, ezer hála és köszönet bámulatos bőkezűségéért.
- Sose köszöngesse - mondta Csorba. - Legfőbb hibája éppen ajándékozó kedve. Ha nem adtuk volna marokszám jó pénzünket a háládatlanoknak, most több maradt volna nekünk arra, hogy a Dicső ellen fegyverkezzünk.

- Isten óvja, Siorac uram - a király elengedte a füle mellett Csorba megjegyzését -, Ő tartsa meg jó egészségben s épen szolgálatunkra. Beleegyezésével szerfelett lekötöztetett, és megkésztette kegyelmed iránt érzett barátságomat. Ha nem volna rajtam immár éjjeli kesztyűm, megszorítanám a kezét, lovag. Csorba, kérlek, add ide maszkámat!

- Felség - igazgatta el tőle telhetően a legjobban a király szép arcán a maszkát -, alhatok itt a földön, felséged ágya mellett?

- Sajna nem, Csorba. Bűzlik a lábad. Hívd ide Du Halde-ot. A maszka nem úgy áll rajtam, ahogy kell. Lovag, elégedetten alszom el engedelmessége tudatában s abban a meggyőződésben, hogy hű marad hozzám.

- Jaj, Köpöly lovag - mondta nekem az előszobában Csorba, minekutána megváltunk a királytól s ő tudatta Du Halde-dal, hogy őfelsége kéreti. - A világ legderekebb s legnagyobb lelkű emberei közül is kimagaslik Henrik nagylelkűségével és szeretetével hű szolgálói iránt. Ha elgondolom, hogy rosszat forralnak e bárány ellen, elfut a mérge! S ellenünk is, vele együtt. Csak lenne akkora zsák, amelybe beleférnének mind, én biza belegyömöszölném a Dicsőt, a nagy Kurafit, a Sántát, és a Szajnába dobánám őket, hadd füljanak bele.

És miközben ezeket mondta, könnybe lábadt a szeme, részint a király iránt érzett részvéte, részint halálos ellenségei ellen érzett haragja miatt.

- De honnan vennénk ekkora zsákot? - kérdeztem.

- Türelem - ölelt át Csorba úgy, hogy csak úgy ropogott a csontom, s én szívből viszonztam ölelését, noha amint közelebb léptem hozzá, éreztem: a király nem túlzott lába bűzéről szólván. Mi több, örökösen egy csepp csüngött alá orráról, mint Bellegarde-nak, s mivel ő azt soha le nem törölte, az oda hullott, ahová akart, s ez kissé aggasztott ölekezés közben. Ám akármennyire felvágta is Csorba nyelvét, akármilyen gúnyos, kötekedő, karcos volt is, e jelenet után kétségkívül tudtam, mi nagy a szíve, következésképp a magaméba fogadtam őt holtáig, mely, mint már mondtam, hősi volt.

Szegény Angelinám némi szívfájdalommal hallotta, hogy ismét el kell válnunk, s ámbár igyekeztem meggyőzni róla, hogy mindössze két hónapról van szó, nem hitte el. Tudta ő jól, miként zajlanak le országunkban az effajta távoli utazások, pompás kísérettel: minden városban ünnepségek, lakomák várják a résztvevőket s minden szálláshelyükön különféle gyönyörűségek. Noha igen elbűsította válásunk, s alighanem némileg féltékeny is volt a Kirkékre, kikkel kalandozásaim közepette összehozhat a sors, büszkébb és nemesebb volt a lelke, hogysem könnyeket hullasson avagy a leghalványabb jelét is adja gyanújának. De meglestem, mi töprengve figyel, szép őzikeszemét oly ártatlanul s jóhiszeműen függesztve rám, s úgy tetszett, olykor könny futja el e szemet a bánattól, melynek csak azért nem ad hangot, mert szemérmes és nem akar a terhemre lenni. E finom tapintat láttán mintegy megkésztetődött szerelmem iránta, s egyik elragadtatásból a másikba estem. Nekiszilajodva becézgettem, csókdostam, s amit kezem és ajkam nem mondhatott el, ahogy szerettem volna, azt szóval igyekeztem elmondani, nem egy, de száz módot lelve rá, hogy megvalljam: szívemet acélkapcsok kötik az övéhez, hogy amit szépsége kezdett meg, azt betetőzte csodálatos jósága lelkemben, s hogy szeretni fogom örökkön-örökké, de legalább addig, míg élő lehetek az élők között.

S amikor aztán odahagytam, hogy útifelszerelésemről gondoskodjam, amint azt a király oly nagylelkűen meghagyta nekem, akkor is csak azon járt az eszem, hogyan festhetném le neki szerelmemet, mivel az úgy eltöltött, hogy úgy éreztem: soha nem sikerülhet oly módon kifejeznem, hogy az engem magamat kielégítsen, mivel van benne valami határtalan, ami meghaladja földi erőmet. Párizs utcáit járva bevásárlásaim végett mindenütt őt véltem látni, s amit szépet jót a boltok kirakatában megpillantottam, azt mind hazahordtam neki; az egész világot neki adtam volna, ha tehetem.

Ily ábrándos hangulatban pillantottam egyszer meg egy ékszerész kirakatában egy drága ékszer, melyet azért rakott oda, hogy becsábítsa a vevőket, amikor tőlem pár lépésre megállt egy címer nélküli hintó, kiszállt belőle egy fekete álarcot viselő úrhölgy, hasonlóképp álarcos szobaleányától követve, és minden teketória nélkül odalépett mellém. Úgy tett, mintha ő is azt az ékszeret bámulná, amelyet én gondolatban már Angelinán láttam.

Előbb azt képzeltem: az ismeretlen nőszemély holmi kiöltözött szajha, ki megkopasztani való udvarlót keres magának, ám e gyanúm nyomban elillant, amint a hölgy megszólalt. Hangja szelíd volt, mély és zengő, franciasága igen művelt, ámbár akcentusa sajátos, s fülemnek nem egészen idegen.

- Uram - mondta -, nemde az itt látható ékszerek közül az a gyémántfoglalatú magyar opálgyűrű nyerte meg tetszését?

- Jól eltalálta, úrnőm - feleltem, kissé meghökkenve e kezdésen. - Csakhogy attól tartok, nem futja a tehetségemből megvásárolni.

- Be kár - szólt az ismeretlen. - Illetve ami engem illet, nem is sajnálom annyira, mivel ismerem egy nemes hölgyet, ki örömeit megajándékozná vele felesége önagyságát, hálából a temérdek

költségért-fáradtságért, melyet magára vett, amikor házába fogadott és máig ott ápol egy angol nemesurat.

- Asszonyom, nem tudom, miféle nemesúrról beszél - mondtam, mert hirtelen ismét elfogott a gyanakvás -, és azt sem, ki az a nemes úrhölgy, akit emleget.

- Én e hölgyet szolgálom, s ő kegyesen megengedi, hogy olykor az ő ékszereit viseljem, s mivel kegyelmed, uram, úgy hiszem, jól megfigyeli az ékszereket, talán felismeri róluk a mondott úri személyt.

Beszéd közben apránként lehúzta kesztyűjét bal kezéről, majd úgy téve, mintha maszkját akarná megigazgatni, felemelte kesztyűtlen kezét, s így alkalmam nyílt megfigyelni rajta a gyűrűket, melyek lady Stafford ujjain csillogtak-villogtak, amikor a marsallnénál kezét megcsókolhattam.

Akkor megértettem: nem akarnak lépre csalni, s elragadtatottan tapasztaltam, milyen finom megfigyelő olyik úrhölgy, hisz én egy árva szót sem szóltam, lady Stafford mégis észrevette, mennyire megbámultam pazar gyűrűit, s igen elmés csellel élve elhatározta, hogy éppen ezeket a gyűrűket használja fel ismertetőjegyül.

- Az a nemesúr szépen gyógyul. Egy hét múlva akár lóra is ülhet.

- Tehát elkísérheti kegyelmedet guyenne-i útjára - mondta az ismeretlen, s én egészen elképedtem: honnan tud vajon utamról, és miért e kérdés.

- Ez úrnőjének a kívánsága? - kérdeztem, amikor végre szólni bírtam.

- Ez, uram.

- Kívánságát tiszteletben tartom, ám előbb meg kell beszélnem a dolgot urammal, megkérdezendő, hogy ő beleegyezik-e. Ezt legkorábban holnap reggel tudhatom meg.

- Nos, uram, akkor állapodjunk meg, hogy holnap ugyanebben az időben s ugyanitt találkozunk. Kegyelmed akkor választ adhat kérdésekre.

- Nem bánom, ha szolgálhat meggyőzőbb bizonyítékokkal is úrnője kilétéről, mint a gyűrűk.

Mire az ismeretlen, kit én lady Stafford egyik udvarhölgyének véltem, évődő kacajt hallatott s távozott, abroncsszoknyáját himbálva, melyet nem könnyen préselt át a hintó aiján: kénytelen volt oldalra fordulni, s szoknyáját kétfelől összefogni, hogy beférjen. Szobalányának nem kellett annyit bajlódnia a magáéval, lévén az állapotához illően sokkal szerényebb méretű. Nemhiába mondják, gondoltam nekidíadmodva, hogy „ruha teszi az embert”. Mennél magasabb rang, annál több rőf.

Sikerült reggeli felkelésekor szót értenem a királlyal, azon ürüggyel, hogy a pulzusát tapintom meg. Igen halkan jelentettem neki a dolgot, amint fentebb elmondtam, s minekutána töprengett egy cseppet, meghagyta: tegyek eleget a kérésnek, de csakis azzal a feltétellel, hogy senki meg ne tudja: a fiatalember angol, mert ő a maga részéről bizonyosra veszi, hogy Épernon nagyszámú kíséretébe a Guise-ek okvetlenül belejuttatják néhány kémüket. Másfelől viszont érthető, hogy Erzsébet királynő e nemesúr közvetítésével szeretne eszmét cserélni a navarraival arról, hogyan játszhatják ki ellenségeik cselszövényeit. Mivel ezek egyszersmind ellenségei neki, Henriknek is, készséggel adja beleegyezését e tervhez.

Mint rendesen, elkísértem a királyt misére a Bourbon-kápolnába. Hazatértemkor nálunk leltem Giacomi barátomat, a lehető legmélyebb bánatba esve, mert éppen akkor vett kézhez egy neki és nekem címzett levélkét Mosca egyik lóti-futi emberétől, melyben az volt, hogy Samarcas, kit négy nappal azelőtt szem elől tévesztett Mosca legye, növendékével együtt hajóra szállt. (Amiből kitetszik, hogy Mosca mester vette észre, mennyire aggódik Larissáért a maestro.) Én lelket öntöttem Giacomiba, amennyire bírtam, s engedve szívem hirtelen óhajának, megkértem: jöjjön velünk Guyenne-be, hová úgyis magammal szándékoztam vinni Miroult és Mundane urat. Előbb tévovázott, én azonban azt tanácsoltam neki: mondja azt Montcalméknak, hat hónapig lesz távol, akkor megeshet, hozzájuk szállásolja be magát Samarcas legközelebbi látogatása alkalmával, abban a hitben, hogy a maestro nem közelítheti meg növendékét.

Giacomi le nem vette rólam a szemét, míg beszéltem, s én láttam a tekintetén: sikerült visszaadnom életkedvét e csábító, noha igen kétes remény által, hisz a lelkem mélyén sem arról nem voltam meggyőződve, hogy mi fél évnél előbb visszajutunk Párizsba, sem arról, hogy Samarcas befut a terminus lejárta előtt ide. De olvasóm, te is tudod, az a szerelmes, ki szüntelen aggodalomban él amiatt, hogy szíve választottját elveszíti, egyebet sem tesz, csak képzeleg: hol komor feltevések rabja, hol ragyogó álmoké, de ezek is, azok is esztelenek. Amivel én kecsegtettem, az legalább nem volt sem alaptalan, sem őrütség, hisz az eleve bizonyos volt, hogy Samarcas nem száll meg Montcalméknál Párizsban, ha attól tart, hogy Giacomi felbukkanhat náluk.

Ebéd után megvizsgáltam Mundane urat, s úgy találtam, gyorsan gyógyul, annyira, hogy bizonyosan nyeregbe szállhat aznap, amikor a király Épernon indulását kitűzte volt. Nyomban el is mondtam páciensemnek, mit vár tőle az, akit szolgál: uralkodója. Eddig is tudta, felelte erre ő, hogy mihelyt elvégezte, amiért ideküldték Párizsba, Guyenne-be kell utaznia, a navarra királyhoz. Nagy örömmel hallja, hogy ezt az utat velem s az én oltalmam alatt teheti meg, mivel akcentusa bizonynal gyanússá tenné őt a Guise-pártiak szemében, kik határtalanul gyűlölik Angliát és minden hű alattvalóját.

- Mundane úr - mondtam -, e bökkenőn én is törtem a fejem, és úgy gondolom, megoldhatnók azzal, ha hajlandó lenne mellettem azt a szerepet eljátszani, amely Miroulé, és hozzá hasonlóan libériát öltene. Mert ugyan ki törődik egy inas beszédével? Egy nemesúr kiejtése ellenben igenis nagy figyelmet kelt. Remélem, javaslatom nem sérti méltóságát, Mundane úr - tettem még hozzá.

- A legnagyobb mértékben sérti - felelte ő, mert különös előszeretettel mondta éppen az ellenkezőjét annak, amit gondolt, tréfaképpen. De nem nevetett hozzá, csupán kuncogott egyet, arca kipirult, ugyanolyan

téglaszint öltött, mint szakáll. - De biztonságomat többre becsülöm méltóságomnál - sietett hozzátenni. - Elég nekem egy kiluggatott fél tüdő, nem kívánom a másik felét is kiluggatni...

- Mundane úr - tettem kezem a vállára -, jelen állapotában óvakodjék a nevetéstől, köhögéstől, a beszédétől és főképp a rázkódástól. Attól tartok, Zara máris megviselte kissé.

- Ó, nem. Ő beszél. Én nem. Én a számat ki nem nyitom. Ő önmagáról beszél - tette hozzá kuncogva -, ez kedvenc témája. S ámbár szavára csak fél füllel ügyelek, majd kiesik a szemem, úgy bámulom őt közben.

- A szem is okozhat izgalmat.

- De nem gyógyulásom jelen stádiumában, tiszteletre méltó doktor uraság - felelte ő, és öntelten rám mosolygott, kissé nevetve önmagán is. - Én most születtem újjá, ismét gyermek lettem, s kisedeként ringok Zara karjaiban.

- Hogyan? - nevettem nagyot. - Zara karjaiban? Máris?

- Istennek hála, ő igen gyengéd szívű. - Mundane arcán egy izom sem rándult, hanem a szeme annál ravaszabban csillogott.

Igen elégedetten váltam meg jó kedélyű angolunktól. Láttam, mi pompás étvágygal falja majd az életet most, hogy kis híján elvesztette. Siettem Corane ékszerész boltja elé, mely a Pénzváltók hídján volt és van, gondolom, mind a mai napig, a megbeszélte találkára. Hanem ezúttal Miroul és Giacomini is elkísért, mindketten kardosan. Amellett pisztoly is rejtett nadrágjuk zsebében, én pedig, olasz módra, egy hosszú kardot akasztottam a hátamra, egy kurta köpönyeggel letakarva. Szükség esetén jó hasznát vehettem volna: könnyebb előrántani, mint a hüvelyébe dugott kardot. Nem a bájos hölgyektől tartottam, kikkel a találkát megbeszéltem, hanem azt gondoltam, Guise-féle legyek szegődhetnek az ő nyomukba, s azok rajtam üthetnek.

Úgy éreztem, csőrömet toll fúrja át (ahogy Párizsban mondják azt, amit közönségesen franciául csak úgy mondanak: nagyot csalódtam), amikor Corane kirakatát megszemléltem. Nem láttam többé ott az előző nap megcsodált gyémántfoglalatú magyar opálgyűrűt. Pedig eszembe sem volt megvásárolni, hisz az a háromszáz arany, melyet a királytól kaptam, úti készületeimre kellett. Mi több, Csorbának igaza lett, a nagy rabbinus megrövidített ötven arannyal, amikor járandóságomat kifizette, s a megmaradt kétszázötven csak szűkösen volt elég élelemre ily hosszú útra, hisz immár négy száját kellett táplálnom, Giacominiét, Miroulét, Mundane-ét és a magamét, nem is szólva négy hátszlovunkról, valamint a málháinkat, fegyvereinket hordozó öszvérről.

Idáig jutottam nem éppen kellemes gondolataimban, amikor egy fekete maszkát viselő hölgy, kit felismertem természetéről (mely hitem szerint gömbölyűségeit inkább holmi mesterkedéseknek köszönhetette, semmint a természetnek), mellém lépett, úgy téve, mintha az ékszereket bámulná.

- Uram - súgta oda közben -, ha hajlandó lenne követni a régi Cserzőkád utcába, ott egy hintó vár minket, s benne úrnőm, ki beszélni kíván kegyelmeddel. Azonban jól ügyeljen, uram, úgy látom, két férfi, ki a közelünkben lézeng, szemmel tartja kegyelmedet.

- Milyenek? - kérdeztem, mivel éppen ekkor tenger sok nép járt-kelt a hídon.

- Az egyik magas és vékony, a másik igen fúrge.

- Ők az én embereim - mosolyogtam. - Úrnőm, haladjon előttem a mondott utcáig, én majd követem szoknyája nyomát.

A régi Cserzőkád utca közepén - ez az utca igen hosszú, s az óvárosba fut be, az Igazságügyi Palota elé - megpillantottam azt a címer nélküli hintót, melybe tegnap oly bajosan préselte be magát a mondott hölgy. Ezúttal nem szállt be, hanem jelt adott a kocsisnak: tessék eljelen be engem. A kocsis leugrott a bakról, félrevonta a kárpitot, kinyitotta az ajtót, lebecsátotta a lépcsőt és némán intett: szálljak be. Én engedelmesskedtem, de macska módra, óvakodva, folytonosan ugrásra készen, s megtapintottam köpönyegem alatt a hosszú kardot is, hogy lássam: jól ül e hüvelyében. Hanem odabent első pillantásra láthattam, hogy nincs jelen más, csupán „az emberi nem díszé-virága”, mint a költő mondja, s egyéb fegyvertől itt nem kell tartanom, csupán a hölgy szépségétől. Tudom, kislövagjaink az udvarnál örökösen „gyilkos pillantásokról” fecsegnek, hanem az effajta találattól csak egy pillanatra „hal meg” az ember, s e halálból van visszatérés.

Amennyire láthattam, mivel a kocsis rögvést lebecsátotta mögöttem ismét az ajtó kárpitját, a hintó belsejét szinte teljesen betöltötte három szoknya. A jó illatú félhomályban, amelybe csöppentem, alig vehettem ki a legközelebbi abröncsszoknya körvonalait, de úgy tetszett: ez a legnagyobb és a legpazarabb a három szoknya közül. Szemem fokról fokra mégis hozzászólt a félhomályhoz, és a lábamat is sikerült valahogy elhelyeznem az engem körülvevő suhogó selymek között, s úgy véltem, helyzetem immár elég kényelmes ahhoz, hogy türelemmel bevárjam, míg szomszédnőm megszólításra méltat. Ő levette maszkját, melyet még itt, a kocsiban is viselt, s búbájos mosollyal fordult hozzám, kesztyűs kezét jobb karomra nyugtatva, mely ha nem is éppen a hölgy lábán, de szoknyáján pihent (annyira összeszorultunk). Az úrnő megköszönte az ő lágy és csengő hangján, hogy eljöttem, és megkérdezte:

- Mint döntött, uram, Mundane úr ügyében? - Mialatt beszélt, ráismertem előbb a hangja, majd, amennyire láthattam, a haja színére, mely, ha még emlékeznek rá, a legszebb velencei vörös volt. A magas rangú, szép hölgy közelségétől az egekbe ragadtatva hisz majd összeért az arcunk -, kissé remegő hangon beszámoltam neki a király döntéséről. Ő megelégedése jeléül megszorította a karomat, míg beszéltem. Amikor befejeztem, azt felelte vidám, sőt játékos hangon, mely felette meglepett, hisz első találkozásunkkor

a marsallnénál hidegnek és gőgösnek véltem arckifejezését.

- Lovag úr, remélem, zekéjének zsebe elég mély. Sok mindent kell kegyelmednek lord Stafford megbízásából átadnom. Először is egy levelet Mundane úrnak. Másodszor, emez erszényt, kétszáz francia arannyal béelve, megkímélendő kegyelmedet a költségektől, melyekkel Mundane úr guyenne-i utazása jár. Harmadszor, e gyűrűt, ezt én magam küldöm felesége öngyászának, hálám jeléül a temérdek kényelmetlenségért, melyet Mundane úr befogadásával magára vett.

Mire én ezer hálát és köszönetet mondtam, majd röpké vitába bonyolódott a ladyvel, mert a gyűrűt ugyan örömmel elfogadtam, tudván, melyikről van szó (bár a tokot nem nyitottam ki), s mennyire örül majd neki Angelina, ki rajongott az ékszerekért, az erszényt azonban vonakodtam elfogadni, hisz úgy éreztem, máris busásan megfizettek szolgálataimért. Hanem lady Stafford elzárta érveim elől fülét (mely volt olyan makacs, amilyen csinos), s kitartott amellett, hogy itt két különböző dologról van szó: az egyik kárpótlás a gyógyításért jár, a másik summa az útköltségek fedezésére szolgál, s ő egyébként is csupán lord Stafford utasítását követi, amikor az erszényt átadja nekem, s e jogcímen, hogy ő férjének engedelmeskedik, tőlem is engedelmességet követelt a maga irányában. Ezt franciául mondta, bájos akcentussal és elbűvölően parancsoló arckifejezéssel, mely akkor is megfutamodásra készítette volna légióimat, még a legmegbízhatóbbakat is, ha lady Stafford nem teszi hozzá, angolra fordítva a szót:

- Lovag, we have argued enough. I shall kiss you, if you accept it!

- Ó, úrnőm - feleltem -, ez túl nagy megtiszteltetés számomra.

De nem volt időm befejezni. A lady lezárta a száját úgy, ahogy ígérte, s ámbár csókja édes volt, egyszersmind igen könnyed is, mintegy jelzésképp, hogy folytatása nem lehet, amivel úgysem kecsegtettem magam, hisz tudván tudtam, mi nagy becsben tartja származását is, erkölcsét is ez a nagy rangú hölgy, az előbbi támaszául szolgálván az utóbbinak, mint ez gyakorta megesik. Minekutána bezsebelttem e leheletnyi csókot és nehéz erszényt, nem maradt más hátra, mint hogy újfent elhalmozzam lady Staffordot köszönetemmel, hálámmal, bókjaimmal s határtalan tisztelem hangoztatásával. S tettem mindezt sok szóval s rendes szokásom szerint még jócskán tódítva is, úgyhogy végül a lady a lehető legelégedetebb volt velem és ékesszólással, nemkülönben önmagával, amiért ily jól szolgálta közbejöttömmel férjét és királynőjét.

Nem volt holmi kis és jelentéktelen ügy Épernon követjárása a navarrai királynál, s ő nem kímélt költséget, sem fáradságot. Valóságos királyi kíséret követte nyomon útján a herceget s főrendet. Nem kevesebb, mint ötszáz nemesúr, kik valamennyien ugyanolyan pénzadományban részesültek a király határtalan nagylelkűsége folytán, mint én, s úgy érezték: becsületük, no meg a galantéria egyaránt megkívánja nemcsak azt, hogy pazarul kiöltözzenek, hanem azt is, hogy rangjukhoz, fontosságukhoz és vagyonukhoz mért kíséretet vigyenek magukkal, őt vagy annál is több embert, úgyhogy alaposan szűgyenben maradtam volna e népes had közepén szerény - összesen két inasból és egy vívómesterből álló - kíséretemmel, ha szerencsémre Quéribus báró, kinek, mint olvasóm is sejtheti, volt rá gondolja, hogy népes szolgasereggel vegye körül magát (a többi közt egy bolonddal, egy kenőemberrel és egy csillagjósval), nem kért volna meg mindjárt: egyesítsük erőinket, gondolom, részint avégett, hogy útközben kölcsönösen élvezzük egymás társaságát, részint, hogy ne kelljen pirulnia sógora szembeötlően hugenotta, takarékos és gyatra életvitele miatt.

Ha tehát az ötszáz nemesúrhoz még hozzászámítjuk saját kíséretüket, miáltal legalább megötszöröződött a lovasok száma - Épernon gárdistáiról (s az őket kísérő ribancokról, mivel a herceg nem akarta, hogy pihenőink alkalmával katonái helybeli nőszemélyekkel erőszakoskodjanak), tisztjeiről, intézőiről, lakájairól, apródjairól, szakácsairól, valamint a málhákat s fegyvereket hordozó öszvérekről nem is beszélve -, képzelhetni, mi végeleáthatatlan sort alkotott az országúton ez a hatalmas és pompás sokaság, mi nehézkes lassúsággal haladt előre a tűző napsütésben, és mi fülsiketítő lármát csapott ezer meg ezer patkó csattogása az út porlepte kövein.

Tanácsomra Quéribus megkérte Épernon herceget, hadd haladjunk előrsként, pihenőhelyeket és szállást kerítendő a hadnak. A herceg igent mondott. A feladat nem volt éppen könnyű, de roppant előnyökkel járt egész utunkon. Így sikerült elkerülnünk a hintók kétségbeejtő összetorlódását, a lovak folytonos egymásba futását megálláskor, az összekapásokat, megbokrosodásokat és mindenekfelett a fullasztó porfelhőt, amelyet a lovak hagytak maguk mögött, s amely könnyörtelenül elszűrkitette a legvérmesebb arcokat, a legtulitarkább öltözékeket is.

Azonkívül kényelmesen beszerezhettük elemőzsiánkat, mivel elsőnek érkeztünk a kiszemelt helyekre, mielőtt a hús megdrágult, megritkult vagy végképp eltűnt volna, mert a városokat és városkákat, melyeken áthaladtunk, úgy kifosztottuk élelmiszerkészleteiből, hogy ellenséges hadak sem különbül. A szántóvetőknek, kik az út mentén tátott szájjal bámulták pompás menetünket, jó okuk lett volna ámulatukba némi ijedelmet vegyíteni, hisz úgy vonultunk át a síkon, mint a sáskaraj, egy árva fűszál sem maradt a nyomunkban.

Ily lassú előrehaladás mellett tíz napba tellett, míg elérkeztünk Tours vidékére, ahol is Loches-ban ütöttük fel szállásunkat. Ez a nagy mezőváros félelmes falaival igen megnyerte Épernon herceg tetszését. Mielőtt beléptünk volna kapuján, körül akarta járni, avagy, Rabelais-val szólva, circumbilivaginálni, megcsodálni a falak vastagságát, a bástyákat s a négyszögű főtoronyt, melyhez foghatóan szépet és magasat nemigen láttam életemben. Navarra királya azonban meg akarta tisztelni követe személyében III. Henriket, miért is felette kitüntető leereszkedéssel a herceg elé jött Saverdunbe. Volt némi zavar és

pironkodás a két csapat találkozásakor, lévén Épernon kísérete oly népes és pompázatos; a navarrai királyé ellenben oly kisszámú és szerényen öltözött, mintha a gazdag észak adott volna itt a szegény délnak találkozót, a katolikus fényűzés a hugenotta takarékoságnak.

Navarrai Henrik megálljt parancsolt kíséretének, s maga jött elénk fehér lován, mintegy királya megbízottjának kezére adva személyét, mélységes bizalma tanújeleképpen. Erre Épernon is megállította övéit, szép spanyol kancáján a navarrai elé léptetett, ott lekapta tollas kalpagját, Henrik úgyszintén a magáét, s így társalkodtak pár percig, oly hercegek módján, kik ország-világ szeme láttára kívánnak nyájasként mutatkozni egymás irányában.

A társalgás végeztével a navarrai fordított kantárján, s visszatért övéihez, s mind elügettek Palmiers irányában, ahová jóval előttünk meg is érkeztek, lévén az ő felszerelésük sokkal könnyebb. Ezúttal Épernonnak nem kellett Quéribusre bíznia szokásos előőrsi tisztét, szállásunk előkészítése itt már a navarrai gondja volt, lévén ez az ő hona.

A navarrainak alighanem okozott némi gondot szegényes kísérete, nem lovon várt bennünket Palmiers kapujában, hanem leszállt a nyeregből és gyalogszerrel fogadott, mindössze tíz-tizenkét nemesúrtól és gárdistától körülvéve, mindenfajta fényűzést és nagyizolást kerülve, mintegy így adván tudtunkra, hogy őfelsége nem érzi mindezek híját, és úgy kívánja fogadni a herceget, vidám és szíves arccal, mint a város legelső polgára.

Épernon maga is gaszkon volt, mint vendéglátója, s így rögtön átlátta Navarrai Henrik finom cselének lényegét, ki pompában úgysem múlhatta őt felül, tehát egyszerűségével kívánta elnyerni a pálmát. Nyomban leugrott hát maga is lováról, hajlékonyan alkalmazkodva a király elmés tervéhez, a kantárt odavetette inasának (s ámbár a nap oly forrón tűzött itt délen, hogy tojásként lehetett volna sütni rajta), lekapta tollas kalpagját, s fedetlen fejjel, gyalog járult a kiszemelt trónörökös elébe, hódolatát tanúsítandó. Navarrai Henrik örömmel látta, milyen jól megértette őt a herceg. Elébe sietett, szívére ölelte, s karját bizalmasan karjába öltve bevezette őt a városba, hol a herceg szerencséjére, ki hajadonfőtt volt, a házak üdítő árnyékot vetettek rá, s a nép pedig örömmámorban úszva éljenzett, kiáltozott, s együtt éltette Navarra királyát és a herceg képében Franciaország uralkodóját.

Mivel az illem tiltotta, hogy ha a hercegek gyalog járnak, a nemesurak lovon feszítsenek, Épernon kísérei is inasukra bízta hátasukat, s rogyadozó térddel, ülepüket fájálva a hosszú ügetés után, gyalog vonultak be ők is a város főkapuján. Giacomi meg én előretülekedtünk: mindenáron látni és ha lehet, hallani is akartuk Navarrai Henriket.

Úgy láttam, az igazat megvallva, alig változott, noha jó tizenkét esztendő telt el azóta, hogy az ő oldalán tettem meg az utat a Louvre-tól Coligny házáig azon az éjszakán, mely a mieink lemészárlását megelőzte, csak valamivel alacsonyabbnak tetszett, mint emlékeztem, talán, mivel Épernon oldalán haladt. Mit sem változott ellenben hosszú orra, hosszú, kedélyes arca, eleven pillantású szeme, gunyoros szája. És ámbár némileg kicsípte magát a herceg tiszteletére, gyors és egyszerű mozdulatai most is inkább katonára vallottak, semmint fejedelemre. Az is lerítt azonban róla, hogy sértést el nem tűr senkitől, és megvan benne az az önbizalom, ami a parancsoláshoz szokott, gyors elhatározású emberek sajátja.

Mint mondtam, az első sorig nyomakodtam, hol beleütköztem egy hegynyi emberbe, ki a király nyomában haladt, s gárdistái vörös-sárga öltözkét viselte (lévén a vörös Navarra, a sárga Béarn színe). Amint hátulról nekiütköztem, félig hátrafordult, s rám mordult:

- Herrgott! Ügyelj, Mensch!

Én nyomban ráismertem hangszínére, s igen meghatottan ragadtam meg az óriás karját, hogy magam felé fordítsam, de mást nem értem el, csak azt, hogy ő felemelte kezét, s vele együtt engem is, ki a karjára csimpaszkodtam, úgyhogy lábam nem ért földet. Ám eközben mégiscsak vetett hátra egy pillantást, ő is felismert, s akkorát rikkantott, hogy Palmiers túlsó végén is meghallották volna, ha nem tör ki éppen akkor fülsiketítő éljenzésben a sokaság.

- Ó, nemes uram! - bömbölte, miközben karját szép lassan engedte le, hogy visszarakjon a földre. - Kegyelmed itt!

- Fröhlich, én derék berni svájcim! - kiáltottam. - Mit keresel te itt Palmiers-ban? Csak nem léptél ki apám szolgálatából?

- Nein, nein, nein - emelte Fröhlich még jobban meg a hangját, s képét, mely oly kövér és vörös volt, mint egy füstölt sonka, könnyek öntötték el. - Még hogy én elhagyjam a báró urat! Schelme, Schelme! (Ami annyit tett az ő nyelvén, hogy „szégyen”).

- Mégis itt látlak - ámuldoztam. - Nem vagy kísértet, sem álmokép, hanem valóságos, hús-vér ember. A teremburáját! Te vagy az én Fröhlichem, sárga-piros ruhában, mint tizenkét esztendővel ennek előtte. Megint a navarrai szolgálatában! Itt, Palmiers-ban. Amiből én arra következtetek, hogy kiléptél apám szolgálatából.

- Schelme, Schelme! - méltatlankodott Fröhlich. - Hogy én elhagynám a báró urat! Aki olyan vitéz és jószágos, hogy nem akad párja széles e világon. Nein, nein. Az ő embere vagyok, s az is maradok.

- S ugyan hogyan szolgálhatod egyszerre a navarrai királyt Palmiers-ban és apámat Périgord-ban? - kérdeztem ingerkedve.

Fröhlich vérveres képén széles mosoly terült el. Végre felfogta, miért hiszem én, hogy ő megvált apámtól.

- Hisz a báró úr maga is itt van! - kiáltotta. - S ő is a navarrai királyt szolgálja, akárcsak én.

- Hogyan? Apám itt van? - ujjongtam örömben. - Derék Fröhlich, vezess nyomban el szállására! Most mindjárt! Késedelem nélkül!

- Nemes uraság, csak addig várjon, míg rendet nem teremtek itt, e népség közt, hisz úgy tolongnak a király körül, hogy majd megfojtják. Micsoda viselkedés ez? Kegyelmedé vagyok, mihelyt a hercegek átlépték a városháza küszöbét, s a kapu bezárult mögöttük. Várjon itt rám!

Azzal két marokra kapta alabárdját, s azt előrenyújtva egymaga visszaszorított nem tudom, hány bámész palmiers-i polgárt, kik örömben úgy eltorlasztották a király útját, hogy nem léphetett be miattuk a városháza kapuján. Ej, gondoltam magamban, most már értem, miért éppen engem küldött ide követe, Épernon orvosaként Henrik. Tudta, hogy itt lelem apámat. És ezzel nemcsak nagy örömet szerez nekem, de amilyen bölcs, bizonyosan azt is eszébe vette, hogy apám révén megtudhatok sok olyat is, amit Épernon nem, s amiről neki igen hasznos lesz értesülnie.

Visszafordultam, hogy megkeressem Giacomit, Miroult és Mundane-t, ami nem volt könnyű, lévén nagy a torlódása embereknek és lovaknak a városka szűk utcáin. S mind eközben szüntelenül, lankadatlanul harsogott a sok éljenkiáltás, mintha az itteniek torka is bronzból lett volna öntve, nemcsak harangjaik, amelyek szintén fülsiketítően csengtek-bongtak, biznyságául, hogy nem katolikus harangok. És minduntalan magukra vonták a szemet (mármint az enyémet) az ablakokon kíváncsian kikandikáló csinos, barna, kacagó leánykák, kik, mivel nem merték volna testüket az utcán kitenni ennyi kiéhezett férfi mohóságának, okcitánul tréfás megjegyzéseket kiáltottak egymásnak az utcán át az újonnan jöttekről, de olyanokat ám, hogy egy pápista szent belepirult volna. Aki azt képzei, ez a nép búbánatban úszik, mióta Kálvin hitére tért át, ugyancsak nagyot téved, hisz e derék emberek természet adta vidámsága s öröme oly nagy volt arra a gondolatra, hogy Franciaország királya kibékül Navarra királyával s helyreáll ismét a béke, hogy mindenfelől kurjogás, éljenzés, nevetés harsant, virágot lengettek felénk s szórtak ránk, daloltak és szakadatlanul ujjongtak a ragyogó júniusi napsütésben.

Lábunk, ülepünk igencsak elfáradt, míg országunk északi részétől legdélibb csücskéig lovagoltunk - hisz immár itt meredeztek előttünk a Pireneusok, bástyaként oltalmazva bennünket II. Fülöp spanyol király és az ő komor, vérszomjas hitbuzgalma ellen -, de valamennyien boldogok voltunk, biztosra veszem, hogy itt lehetünk, úgy bújva meg e jó város vendégszeretetében, mint egy védőburokban, s én voltam a legboldogabb, tudván, hogy találkozhatom Mespech bárójával. Nyelvem viszkedett a nagy újságtól, mire végre ráakadhattam e temérdek sokaság tohuvabohujában társaimra. Képzeltetik Giacomi és Miroul örömet! S mert alig várták már, hogy Jean de Sioracot köszöntsék, helyette engem öleltek, s én két-háromszorosan adtam vissza ölelésüket. Annyira magamon kívül voltam boldogságomban, hogy szinte nem is e földön jártam. Fröhlich (amikor végre rátaláltunk e tarka, kavargó sokaságban, mely hol a királyt, hol a herceget élte torkaszakadtából), Fröhlich, mondom, ugyancsak kivette részét a szeretetteljes üdvözlésekből, hisz Giacomi és Miroul legalább annyira örült, mint én, hogy viszontláthatták óriás termetű cimboránkat, ki karddal s alabárddal harcolt oldalunkon, amikor tizenkét esztendővel korábban fejvesztetten menekültünk a Szent Bertalan-éj vérmosta Párizsában.

Haj, olvasóm! Sok öröm fér meg kurta életünkben, de ahhoz fogható alig van, amit akkor érez az ember, ha sok év után viszontlátja végre hőn szeretett apját, újra hallhatja imádott szavát, és tulajdon szemével győződhet meg róla, mennyire egészséges, dali, fürge, s hogy most is éppen úgy jár fel-alá házában, kezét csípejére téve, gyors léptekkel, egyenes háttal s felszegett fejjel, mint hajdanán, s ámbár haja megőszült közben, kék szeme a régi fényben csillog, s mohó ajka tanúsítja: a jóllakásig kivette s kiveszi részét mindazon élvezetekből, melyekben érzékei, szíve és szelleme részesítik, mert ami az előkelőséget vagy a dicsőséget illeti, azt ő nem nézte semmire.

- Aj, én Pierre-em - mondta, minekutána kifaggatott Catherine-ról, Samsonról s jómagamról, s híreimet valósággal itta -, halálra untam magam az én mafla fiam, Francois mellett, ki fia születésével elnyervén a Fontenac bárója címet, türehtetlenül szertartásos és páváskodó lett. Igaz, jól kormányozza a mondott birtokot és az enyémet nemkülönben, és hajszálpontosan eleget tesz minden kötelezettségének. De Szent Antal szakállára! Iszonyúan hiányzik nekem az én Sauveterre-em, s mit több, szegény Franchou belehalt a szülésbe, s ecetté vált a vérem is attól, hogy jobbomon örökösen Francois ült, s az ő képét kellett bámulnom, holott hosszabb és búbánatosabb a nagybőjtnél is. Mi több, minekutána, mint tudod, fordított köpönyegén, felfedezte, hogy bélése hozzáértő bőréhez, s immár pápistább a pápistánál. Minden áldott nap misét hallgat, imádja a szenteket, elmondja naponta az üdvözlégyet, s ha hiszed, ha nem, zárandoklatra jár. Teringettét! Ennyi alamuszóság és kétszínűség láttán felforrt az epém. Ráhagytam két hónappal ezelőtt Mespech igazgatását, s most a navarrait követem városról városra, mit sem törődve a szállások silányságával, ahová kerülök. Más cselédséget nem is tartok, csupán egyetlen kisinast meg egy szolgálot, ki egyébiránt ördögien jó leány.

Á, gondoltam, jobban szemügyre véve a kicsikét, ki némán, mukkanás nélkül kuporgott zsámolyán, ördögien jó leány? vagy olyan leány, akibe belébújt az ördög? Apámuram hatvanhét esztendeje egyelőre, úgy látszik, nem nagyon nyomja vállát, s ha nem így lenne, nagyon aggódnék, mert meggyőződése, hogy az impotencia az önmeztartóztatásból fakad, és nem megfordítva.

Ebédünket mohón és farkasétvágygal faltuk be, s utána Giacomi, sejtven, hogy apám négy szemközt kívánna szólni velem, bejelentette: szeretné Palmiers városát jobban megismerni, és távozott, magával vive Miroult és Mundane-t. Kettesben maradtunk. Apám megkérdezte: miért kívánta III. Henrik, hogy éppen én kísérem ide Épernon herceget, mint követét. Három oka is volt rá, feleltem én. Az első bizonyos, a másik

kettőt csak kikövetkeztettem.

- Halljuk először azt, ami bizonyos - nevetett rám Jean de Siorac.
- A herceget örökös torokfájás kínozza, orvosát ágyhoz szegezte holmi betegség, s a király azt kívánta, hogy én vegyem kezelésbe a herceget.
- És csakugyan torokbajban szenved a herceg?
- Csakugyan.
- Mit rendelt ellene, fiamuram?
- Toroköblítést forralt, sós vízzel reggel, délben, este. És mézet.
- És megmondta neki, hogy igyék sok vizet?
- Majd megmondom. A második ok...
- Mely pusztán következtetés - nevetett fel apám, mintha e szót csiklandósnak érezné.
- ...hogy a király kedvemet akarta tölteni, tudván, hogy apámuram itt van.
- Csakugyan tudta. Duplessis-Mornay látott engem a navarrai király oldalán, s ő április óta Párizsban van az udvarnál.

- A harmadik ok pedig az, hogy a király reméli: az én személyem közbejöttével kitapinthatja apám pulzusát.

- Hóha, hóha! - rikkantott apám, nagyot nevetve. - Csak nem vállalkozik fiamuram az én királyom kikémlelésére a sajátja érdekében?

- Ha az egyiket szolgálom, a másikat is szolgálom vele. Úgy hiszem, mindkettejük jó sorsa a másiktól függ.

- Jól mondja, fiam. Theorice máris így van, s így lesz az a valóságban is. A Guise-ek, a pápa és II. Fülöp ellenében nincs a királynak más biztos szövetségese, mint Navarrai Henrik.

- És Erzsébet!

- Á, Erzsébet! - mosolygott Jean de Siorac. - Ezért hurcolja hát fiamuram magával málhái közt azt az angolt, ki éppen nem úgy fest, mintha az lenne valóságos mestersége, amelyet mivel.

- Nem is az. A királynő megbízásából kellene a navarraival beszélnie. El tudja-e intézni e dolgot, apám?

- Majd meggondolom. Hanem tiszteletre méltó orvosdoktor uram - kérdezte aztán, megint elmosolyodva -, ugyan mi valójában kegyelmed: a király orvosa avagy ágense?

- Ez is, az is.

- Jól ügyeljen magára! Az előbbi hivatás hasznos, az utóbbi ellenben veszedelmes.

- A király is óva intett. Apámuram mit gondol; sikerrel jár-e Épernon, mint követ?

- Ezt Navarrai Henriknek kell eldöntenie.

- Kegyelmed miként ítéli meg a dolgot?

- Csak nem akar kivallatni, fiamuram? - Jean de Siorac szemében a gúny szikrája villant meg.

- De bizony, apámuram.

Erre apámól kitört a nevetés, és jó darabig rázta. A szolgáló, Mariette, felkapta a fejét e hahotára, s ámbár egy árva szó nem sok, annyit sem értett beszédünkéből, mivel ő csak a hegyvidék oc nyelvét ismerte, maga is kacajra fakadt. Jean de Siorac, akinek ez nem kerülte el a figyelmét, megállt a leányka mögött, ki egy zsámolyon ült a kisablak mellett, és becézgetve megsimogatta hátát, karját, keblét.

- Az emberi test szimmetrikus - mondta. - Így két kezünk van a cirógatáshoz.

- Apámuram adósom maradt a válasszal.

- Mert úgy vélem, fiamuram magától is tudhatja.

- Hogyan?

- Két esztendő híján éppen annyi idős, mint Navarra királya. Képzelje magát az ő helyébe s vissza, 1572-be, amikor ő, a béarni hegyekből szalajtott kiskirály, kinek még fenekén a tojáshéj, s jobban beszél oc nyelven, mint franciául, megérkezik káprázó szemmel a Louvre-ba, az udvarbeli kislovagok gúnyának, a nagyurak megvetésének és a nép gyűlöletének martalékául vetetten, mint hugenotta. Mi több: lába kurta, törzse nyurga, orra, mint mondogatták, „hosszabb országánál”, nem szép fiú, a nevelése hiányos, suta, illatszerhez nem szokott, szája fokhagymabűzt áraszt, lába izzadságszagot, előre és sokszorosan felszarvazott férj, amint Margot hercegnőt elveszi, ki Guise macájaként rég túladdott szüzességén. Mindenki rajta nevet s rajta köszörüli a nyelvét, brokátba és köpésbe burkolják tetőtől talpig, Medici Katalin gyűlöli Nostradamus jóslata miatt, mely szerint „az egész örökség a béarnira száll majd”. Szent Bertalan hajnalán a szeme láttára gyilkolják le nemes híveit a Louvre udvarán, s IX. Károly mintegy kést szegez torkának: „Misét hallgatsz vagy meghalsz. Válassz!” A misét választja, eljár rá, az udvar elméncséjei közepette, Katalin nyíltan és nyilvánosan, az idegen nagykövetek szeme láttára kineveti. Négy teljes esztendő telik így el - négy év, Pierre-em -, az arany ketrecben, a Louvre falai között, hol „a rab királyocska” körbe-körbe jár, örökös életveszélyben. Lakosztályát kutatják. Egyetlen inast hagynak meg szolgálatában. Ha az udvar felkerekedik, őt Katalin batárjába ültetik, s a királyné őrzi, le nem véve róla nagy, kerek bagolyszemét. Ha szerelmeteskedni támad kedve, azt is csak Katalin kreatúráival teheti, kik minden szavát és sóhaját jelentik az anyakirálynénak. Kegyelmes ég! Hány sértést kellett lenyelnie. Végre elszökik. Ismét király lehet a maga országában, s egy hatalmas párt fejeként szállhat szembe volt rabtartóival. Fiamuram, ha kegyelmed lenne az ő helyén, visszatérne-e ama komor Louvre-ba, ugyanahhoz a Medici Katalinhoz, ugyanahhoz a Guise herceghez, mialatt odaküntről ugyanaz az új Szent Bertalan-éjre éhes párizsi nép ostromolja a palota falait,

mely Belzebubnál is jobban gyűlöli Navarrai Henriket?

- Nem én.
- Íme a válasz! Fiam megadta magának.
- A körülmények mégis változtak, apámuram. III. Henrik nem IX. Károly, ő szereti a navarrait, s ámbár ő is kurtítja olykor a vitorlát, ha a szükség úgy kívánja, szándéka szilárd.
- Ne feledje, fiamuram, hogy III. Henriknek nincs kire-mire támaszkodnia. Bármilyen is politikája, ő is örökös fenyegetések között él a Louvre-ban, mint élne a navarrai, ha elég bolond lenne odamenni.
- Apámuram - kérdeztem rövid töprengés után -, elmondhatom Épernon hercegnek beszélgetésünket?
- Nem - felelte apám, de mosolya rácsfolt tilalmára. - Hadd argumentáljon csak Épernon. Más meggondolások is közrejátszhatnak az ügyben, mint azok, amelyekről köztünk szó esett. S a döntés oly nagy horderejű az ország békéjére nézve, hogy a navarrai meggondolhatja magát.

E beszélgetést követő estén megvizsgáltam Épernon torkát, amikor lefeküdni készült, s ámbár a torok fala még mindig vörös volt, s kissé duzzadt, eltűntek róla a fehér foltok és pontok, amiből arra következtettem: a legjobb úton van a gyógyulás felé, ha tovább öblöget, és eszi a mézet, feltéve, hogy óvakodik az újabb megfázástól, mikor fürdik.

Amint végeztem a vizsgálattal, Épernon, ki teljességgel híján volt jó urunk és királyunk kivételes udvariasságának, szokott parancsoló és hirtelen modorában megkérdezte:

- Mit mond küldetésemről Mespech?
- Amit jómagam, nagyuram.
- És mit mond kegyelmed?
- Hogy a navarrai aligha kíván ismét a Louvre-ban lakozni.
- Megeshet, hogy nem ott fog lakni, hanem a saint-germain-en-laye-i kastélyban, erős helyőrséggel ellátva.

Mást aztán nem is mondott, ám válasza oly gyors volt, hogy abból megértettem: Épernon tisztában van vállalata nehézségeivel, és kudarcától tart.

Mit sem tudtam meg Épernon és a navarrai aznapi palmiers-i tárgyalásairól, sem a másodikról, amely június 29-én volt Encausse-ban, ellenben azokról a hosszan elnyúló megbeszélésekről, melyek július 3-a és július 11-e között zajlottak le köztük, hallottam egyet-mást apám révén, ki ugyan nem volt személyesen jelen mondott megbeszéléseken, de ott volt, amikor Henrik kikérte róluk fő tanácsadóit: Marmet lelkipásztort, Du Ferrier kancellár tanácsát, meg Roquelaure úrét, ki noha jó katolikus volt, híven követte a navarrai királyt s az ő jó avagy rossz sorsához kötötte a magáét.

Az igazat megvallva Mespech meg sem mukkant e tanácskozásokon, mivel a navarrai nem kérte ki véleményét, s én hiszem: csakis azért hívta meg apámat e titkos tanácsulésekre, hogy módja legyen engem tájékoztatni róluk, s a király ne csak Épernontól értesüljön a dologról, hanem más forrásból is.

Így vélte ezt apám is, máskülönben hallgatott volna a megtudottakról. A legkülönösebb mégis az volt e dologban, hogy a navarrai mindvégig úgy tett, mintha nem emlékeznék rám. Soha nem szólított meg s pillantására sem méltatott, noha egyébként igen nyájas volt mindenkivel, le egészen a kuktákig s istállófiúkig. Pedig Fröhlichtől még Palmiers-ban megkérdezte, mire vittem az udvarban rang és kegy dolgában.

Henrik titkos tanácskozásának még nagyobb súlyt kölcsönzött az a körülmény, hogy amikor lezajlott, a résztvevők már tudták: Monsieur, kinek életéért május eleje óta aggódtak, június 11-én meghalt. E hír július 8-án jutott el hozzánk Párizsból, a király lovas futárja útján. Többé nem egy lehetséges lépésről folyt tehát immár a szó, hanem befejezett tényről. Ez még sürgetőbbé tette III. Henrik számára a megegyezést a navarraival, ha nem akarta, hogy Bourbon bíboros előtérbe tolakodjék.

Azóta elolvastam a leveleket, noszogatókat, melyek által őfelsége kérte, buzdította a navarrait: jöjjen fel az udvarba, hallgasson az ő oldalán misét, mivel szentül el van tökéelve őt örököseül elismerni. E címre jogosítja fel Navarrai Henriket az a körülmény, hogy a király sógora és a korona egyetlen jog szerinti várományosa. Ha megteszi, oly előnyökben, megbecsülésben lesz része, amilyenekre fent mondott okokból igényt tarthat. Egyenesen ugyan nem mondódik ki e levelekben, de nyomatékos célzások esnek arra, hogy a király kinevezné hadai általános fővezérévé a navarrait, mihelyt áttérne a katolikus hitre, s így még a király életében ő válna az ország második emberévé, s közben arról sem kellene lemondania, hogy Navarra első embere legyen.

Tárgyalásai hetedik napján, @Pauban Henrik, szokásával ellentétben, ebéd után visszavonult dolgozószobájába Roquelaure-ral, Marmet lelkipásztorral, Du Ferrier kancellárral, s mint már említettem, Mespech bárójával, kinek távozóban odabíccentett, így adván tudtára: kövesse. Eztán elküldte az összes szolgát, inást, az ajtót kulcsra zárta, s elkezdett némán fel-alá járkálni a helyiségben, hátrakulcsolt kézzel, töprengő és elmélázó arccal. A résztvevők szerint pontosan ilyen volt arkifejezése a tárgyalások során is, hol a száját sem nyitotta ki, csak bólogatott, olykor feltett egy-egy kérdést, de saját véleményének soha nem adott hangot s érzelmeit sem nyilvánította ki, kivéve e pillanatot, amikor bizalmasai körében nem kellett eltitkolnia az őt fojtogató gondokat, aggodalmat.

- Ej, felség - mondta Roquelaure, ki nagy volt és kövér s vérmes, de jóságos arcáról lerítt: képtelen tettetni -, miért ilyen szomorú felséged? Nincs-e éppen ellenkezőleg jó oka és alkalma elégedettnek lenni?

Franciaország királya nemcsak elismeri felséged jogát az utódlásra, hanem udvarába is meghívja, s kész trónja első számú és legszilárdabb támaszának megtenni.

- Mindenesetre egy feltétellel - szólt közbe Marmet tiszteletes.

- Apámuram - szakítottam félbe e ponton Jean de Siorac beszámolóját. - Kire-mire hasonlít Marmet tiszteletes?

- Nem csodálom, hogy fiamuramnak nem tűnt fel eddig Marmet. Saját árnyékára hasonlít. Teste jóformán alig van: hosszú, sovány és mindig feketébe bugyolálja, szeme beesett, ajka keskeny. Szilárdabb hitében a gránitsziklánál, nem tudom, hányszor kerülte el hajsza hímjén a máglyahalált. Fiamuram, ha nem szakít megint félbe, folytatom:

- Tehát: egy feltétellel - mondta Marmet.

- Tudom én azt jól - vetette hátra a fejét Henrik, s arca elkomorult, lévén ez a feltétel tövis a lelkiismeretében.

S folytatta sétáját a szobában, nagy léptekkel, mert hiába kurta a lába, erővel s lendülettel toldotta meg e végtagja rövidségét. Béarn csupa hegy, mint tudjuk, s Henrik örökölte a hegylakók hosszú, fáradhatatlan léptét. Mi engem illet, olyan a szememben, mint egy dombra épült tanya csűrje, mely azonban mészből s homokból készült.

- S hát Du Ferrier kancellár? - kérdeztem.

- Megint félbeszakít, fiam. Du Ferrier-t fiam is látta: öreg, nemes, méltóságteljes arcára rá van írva a tízparancsolat. Okos tekintete ide-oda járt a navarrai és Roquelaure között, majd meg Marmet-ra tévedt, de szólni nem szólt, mivel gondolatainak súlya nagyobb volt, hogysem szavakkal kifejezhette volna őket. Ő nem úgy hallgat ám, fiamuram, mint akárki! Nein, nein, nein!, ahogy az én derék Fröhlichem mondaná. Du Ferrier hallgatása erőt és méltóságot sugárzott, Mózes hallgatása volt, ki Szinaj hegyén az isteni kinyilatkoztatásra vár. Holott Du Ferrier vérbeli politikus, újsütetű hugenotta, s vallás dolgában korántsem olyan buzgó, mint Marmet.

Roquelaure azonban nem viselte el sokáig e hármass hallgatást: Navarrai Henrikét, Du Ferrier-ét és Marmet-ét, ki eladdig mindössze két szót szólt, de annál félelmetesebbet. De hirtelen és nyílt szavú, s egyszerre szabad folyást engedett érzelmeinek.

- Aj, felség, sejtem én, hogy s mint van a dolog. Felséged azon tépelődik a lelke mélyén: üstökön ragadja-e a jó szerencsét, elfogadván a király ajánlatát, avagy visszautasítsa, miáltal elnyerné lelkipásztora és a hozzá hasonló lelkületű emberek tetszését, kik csakis saját kényelmük és pártos elfogultságuk szerint ítélnek, mit sem törődve felséged szolgálatával és a közjával.

Marmet szempillája sem rebbent e dühödt kirohanásra. De ugyan hogy kezdhetne ki egy ilyen kemény sziklát akár a leghatalmasabb vízesés is?

- Nem közömbös előttem a köz java - felelte szelíden Marmet. - Hogy hallgat-e misét, ez a navarrai király lelkiismereti ügye. Egyszer már rákényszerítették, torkának szegezve a kést, tizennégy esztendeje. Ma csupán kéri rá. De ki kéri? Ajarnaci és montcontouri győző, a Szent Bertalan-éj egyik szervezője. Igaz, a mostani helyzet megváltoztatta a király véleményét, ám amit a körülállás ad, más körülállás könnyen visszaveheti. Navarrai Henrik ma a király jobb keze lehetne az udvarnál, mint volt, fájdalom, Coligny IX. Károly jobb keze. Csakhogy az udvar kegye ingatag. Itt, Béarnban, Navarrában, Guyenne-ben a király pajzsa s lándzsája: alattvalóinak hite. E fegyvert elveti, ha misére jár. Az udvarba visszatérve ellenségei kezére adja magát. Tehát kétszeresen védtelen lesz.

Mire a navarrai, tovább járkálva föl-alá hegylakólépteivel, egy éles pillantást vetett Marmet-ra, ki a maga szelíd, fátyolos hangján azt adta tudtára: ha misét hallgat, eljuttassa a hugenották barátságát s egyben a pártját, melynek erejét köszönheti.

- De megtagadni, hogy misét hallgasson, nem egyet jelent-e azzal, hogy lemond a francia koronáról? Ezzel szemben mihelyt híre futna az udvarban, hogy misére jár, egész Franciaország hozzá tódulna, felkínálván neki erejét, eszközeit, vagyonát...

- Elveszejtsük-e lelkünket, hogy cserébe elnyerjük Mammont? - kérdezte Marmet.

- Vajon szívvel-lelékkel kell-e a királynak azt a misét hallgatnia, amelyről a tiszteletes úr hallani sem akar? - kérdezte gyermekded szemérmertlenséggel Roquelaure. - Nem lehetne-e csupán színre és szóra pápista?

Amire olyan hosszan tartó és hideg csend ereszkedett a szobára, hogy szegény Roquelaure, noha maga is pápista volt, ámbár a legvilágiasabb fajtából való, egészen megzavarodott, s fel nem foghatta, miért érzik úgy a jelen levő hugenották, hogy ő igen furcsa könnyelműséggel nyilatkozott e tárgyban. Ám újra szilárdan megvetette vaskos lábát, s Anteuszként új erőre kapva a föld érintésétől, még hozzátette, miközben fekete szeme villámokat lövellt:

- Ha mi elutasítjuk a királyt, ellökjük felénk nyújtott kezét, nagy a veszélye, hogy kénytelen lesz Guise-zel megegyezni, s ennek az egyezésnek bizonynyal a hugenották isszák meg a levét. S én azt kérdezem a jelenlevőktől: nem jobb-e öt száz misét végighallgatni, mint újra kigyújtani a polgárháború tüzét, s végigélni szörnyetteinek sokaságát?

Mészárlásról beszélni a hugenottáknak, kik oly sokszor estek áldozatul, ez olyan beszéd, amit megértenek, s ámbár Roquelaure „öt száz” miséjét nehéz volt lenyelni, argumentuma nem tévesztett hatást, noha Marmet hallgatott, mivel ő már elmondta a magáét, Du Ferrier hallgatott, mert a kellesténél is több mondanivalója volt, és hallgatott maga a király is, hisz ha szól, dönteni kénytelen, és nem akart még dönteni.

- Nos, atyám - fordult a király végül Du Ferrierhez -, kegyelmed mint vélekedik?

- Hogy hideg fejjel kell mérlegelnünk az azonnali kitérés következményeit - felelte a kancellár nyugodt hangon. - Én úgy vélem, egyaránt rossz hatást tenne a hugenottákra és a katolikusokra is, kik nem hinnének őszinteségében. S miféle előnyökkel járna? Szerintem vajmi kétséges előnyökkel, lévén az udvar és Párizs olyan, amilyen. Úgy vélem, nem jött még el ideje a nagy engedékenységnek, mely mindent összeavarna és semmit meg nem oldana. A navarrai király máris a kelletnél többször változtatott hitet. És amondó vagyok: jobb megmaradnia annak, aki, mint oly hírbe keverednie, hogy állhatatlan és könnyelmű, ráadásul úgy, hogy még csak haszna sem lesz belőle. Mi tehát a teendő? - folytatta. - Maradjunk az igazsághoz hűek, ügyeljünk, hogy a pápisták ki ne foszthassák a hugenottákat, s a hugenották ki ne kezdjenek a pápistákkal. Egész Franciaország erre áhítozik. S a ma kibékíthetetlennek tetsző két pártot így hozza majd össze egy szép napon a könyörület.

- Ó, apámuram - kiáltottam -, be nemes szavak! És mennyire hasonlatosak azokhoz, amelyeket valamikor Étienne de la Boétie szájából hallottunk Mespechben. És ezt mondja Montaigne úr is az ő Esszéiben.

- És ezt mondta a maga idején Michel de l'Hôpital is! - bólintott Jean de Siorac. - Századunk nagy elméi, úgy tetszik, mind a türelem barátai. Du Ferrier nyilatkozata nem utasította el végképp a király hitehagyásának gondolatát, csak nem tartotta időszerűnek. Szavait újabb hallgatás követte, de már sejtettük mind: Roquelaure elvesztette a játszmat, noha a király most sem adott igazat sem egyiknek, sem másiknak. Pusztán néhány szót sugott Du Ferrier fülébe. Ennek utána könnyed fejbiccentéssel mindannyiunktól elköszönt, ránk mosolygott, majd az ajtóhoz lépett, kinyitotta és távozott.

Másnap, július 11-én hajnalban betoppant apámhoz a navarrai király, Roquelaure kíséretében, s együtt költötték el reggelijüket, melyet Mundane szolgált föl, kit sietve felkeltettek. Reggeli után apám elvonult, a király és Roquelaure egyedül maradt az angollal. Nem tudom, mi hangzott el ez alkalommal, de sejtem: Erzsébet azt kívánta, Navarra ne gyengüljön meg mindaddig, míg az a veszély fenyeget, hogy Guise a spanyolok táborába sodorja Franciaországot, mely esetben Anglia ugyancsak magára maradna a maga szigetén, annál is inkább, mivel a szállongó hírek szerint II. Fülöp hatalmas flottát épít, hogy vele elfoglalja Angliát és visszaállítsa ott a pápa uralmát.

Ugyanazon a napon, július 11-én Delftben, Hollandiában a világ békéjére nézve következményekkel terhes és felette káros esemény zajlott le, és ámbár én csak egy hónappal később szereztem róla tudomást, itt beszélem el. Szívem most, míg e sorokat leírom, éppoly nehéz és sebhedt, mint akkor volt, amikor a gyászhiért meghallottuk: az orániai herceget, kit Hallgatagnak is neveztek, mert ritkán szólt, ám mindig jót és jól, egy pisztolylövéssel leterítette egy Balthazar Gérard nevű ember, ki előbb egy levelet nyújtott át Hollandia Stathouderének, majd mialatt a herceg elmerülten olvasta a levelet, elővonta nagy köpönyege alól odarejtett pisztolyát és golyót eresztett a szívébe. Gérard a vallatás során beismerte, hogy a gyilkosságra egy jezsuita bujtotta föl Rómában, s azzal kecsegtette: fölötte érdemes cselekedetet visz általa végbe, úgyhogy holta után az angyalok egyenesen a mennyekbe röptik, hol kitüntetett hely illeti majd meg Jézus és a Boldogságos Szűz közelében. Gérard Rómából előbb Párizsba ment, ahol megerősítette őt szándékában a spanyol nagykövet, Mendoza, Flandriában pedig a pármái herceg, ki siker esetén temérdek kincset ígért jutalmul neki. S ami még ezeken is túltesz: egy tréves-i jezsuita megszentelt, tiszta pergamenbe burkolta testét, s azt állította: az sebezhetetlenné teszi a lövés után.

Így megerősítve szándékában a büntetlenség, a spanyol arany és a mennyei üdvösség ígérete által, ez a gyatra eszű ember megölte azt a fejedelmet, ki Európa valamennyi uralkodója közül a legnagyobb lélek volt, s a hugenották legszilárdabb védőbástyája, ahiszemben, hogy ezzel Istent szolgálja, holott éppen ellenkező érdekek lólába lógott ki e lepel alól. A pármái herceg diadalittasan nyomban mozgásba is hozta azt a hatalmas hadigépezetet, melyet Antwerpen leigázására, Flandria elfoglalására és Anglia megtámadására szántak.

Lyonban ért utol bennünket a gyászhiér, én magam közöltem Mundane-nel, s jól emlékszem: leroskadtt egy zsámolyra, kezébe temette a fejét, és forró könnyeket hullatott. Én elámultam szokatlan felindulásán, lévén a természete máskülönben nyugodt, lassú és kifürkészhetetlen. Még ha tréfált, akkor sem nevetett soha, legfeljebb kuncogott.

- Mundane úr ismerte és ennyire szerette a Hallgatagot?

- No, no. I never set my eyes on him - a halálhiér annyira felkavarta, hogy elfelejtett franciául.

- Miért érinti akkor ily fájdalmasan e hír?

- Oh, my queen! - Mundane-t rázta a zokogás. - My queen! My poor queen!

- Hogy kerül ide királynője? - kérdeztem elképedve.

- She is the next on the list. - Mundane felszegte fejét és egészen megzavarodva bámult rám.

Végre megértettem: Erzsébetet félti, most, hogy II. Fülöp és a jezsuiták oly sikeresen vitték végbe merényletüket a Hallgatag ellen. Tőlem telhetően megvigasztaltam. Anglia sziget, mondtam, könnyű megóvni, ha a kikötőkre ügyelnek, s azt mondják: Walsinghamnek száz szeme van, mint Árgusnak, s a felét állandóan nyitva tartja, úgy ügyel a királynőre. Walsingham említésére, akinek hitem szerint ágense volt e nemesúr, kissé megnyugodott s elapadtak könnyei. Én nem győztem csodálni, mi határtalanul szereti királynőjét.

Bár adná Isten, hogy minálunk, a született franciák között is ehhez foghatóan nagy és szép szeretet éljen királyunk iránt. S hogy kardjuk mindenkor megvédje őt a rá fenekedő töröktől!

Lyonban találkozott Épernon III. Henrikkel. A király azért jött oda, hogy felmentse a város kormányzójának tiszte alól Mandelot uraságot (mivel azt hallotta, Guise-párti az uraság), s a helyébe Bouchage gróft nevezze ki, Anne de Joyeuse öccsét, kiről immár ejtettem egy-két szót krónikámban. Hasonló okokból vette el a király La Mante-től a fellegvár kapitányságát, és Montcassinnek adta. Benne megbízott, lévén az illető Épernon unokaöccse. Bizalmát, sajnos, ezúttal is méltatlanba vetette: Montcassin hamarosan elárulta őt és átpártolt Guise-hez. Haj, nehéz volt a királynak oly tisztekre találni, kik nem voltak velejükig romlottak e korban, amikor Guise úgy fúrta bele magát országába, mint szú a fába.

Lyon közelében Épermont ostoba baleset érte, mely kis híján az életébe került. A király kíséretéből való nemesurak közül számosan elébe lovagoltak, s egy keskeny úton találkoztak össze, mely mellett egy szakadék húzódott. Kölcsönös üdvözlések után a királyi kíséret tagjai megfordultak, hogy a városba visszatérjenek, s egyikük kardja eközben beleakadt a herceg lovának gyeplejébe. A ló riadtan hátrált, fejét felkapva, és lovasával együtt belezuhant a szakadékba. Azt hittük, odavesztek. A ló csakugyan elpusztult, de Épernon nem. Ő csupán elájult, s a válla marjult ki, csontja azonban nem törött. Nyomban helyreigazítottam vállát, s Lyonban bekötöttem horzsolts sebeit. A király előbb szerfelett aggódott (Lyonban az a hírhír, hogy Épernon meghalt), s azután nagy örömmel hallotta tőlem, hogy a herceg sérülései jelentéktelenek.

- Épernon, kisebbik gazdám - szájalt Csorba -, ha láttad volna, mennyire megörültek Lyon lakosai halálod hírének, pontosan lemérhetted volna, mennyire szeretnek...

- Bánom is én, szeretnek vagy sem - Épernon el sem mosolyodott a tréfa hallatán. - Én királyomat szolgálom.

- Mégpedig hűségesen - szólt a király.

- Vajon, szívecském? - nyelvelt Csorba. - Ugyan miért fosztottad meg Loches-ban kapitányi tisztétől La Chatre-ot, ha nem azért, hogy magadra ruházd?

Épernonnak arcizma sem rándult.

- Ugyan már! La Chatre Guise-párti, hiába nyájaskodott annyit velem. Hamisak voltak loches-i ölelgetései.

Amiben nem is tévedett a főkegyenc! La Chatre hamarosan átalált Guise-hez, és a kezére adta Bourges városát. Ezt azért jegyzem ide, hogy igazságot szolgáltatassak Épernonnak. Ami a pénzt illeti - mivel gyakran vádolták kapzsisággal -, megjegyzendőnek tartom, hogy a királytól kért és számlálatlan kapott aranypénzek korántsem mindig az ő erszényébe vándoroltak, olykor igenis a király érdekeit szolgálták, példának okáért azok a dénárok is, melyekkel felfogadta és szolgálatában tartotta a híres negyvenötököt, kikkel éjjel-nappal őriztette a királyt gyilkosaitól.

Épernon veszedelmes balesetének estéjén megjelentem a királynál lefekvésékor, s beléptem hálófülkéjébe azzal az ürüggyel, hogy pulzusát kívánom megtapintani, és apróra elbeszéltem neki mindazt, amit apámtól a navarrai király titkos tanácsáról megtudtam.

- Én mégis azt gondolom - felelte Henrik elmélázva és töprengve -, hogy nem kerülhetjük el a kölcsönös szövetséget sokáig, ő meg én. Külön-külön elpusztítanának bennünket, ha összefogunk, mi pusztítjuk el őket.

Mundane türelmetlenül várta azt a percet, mikor visszaindulhatunk Párizsba, hogy átadhassa lord Staffordnak a navarrai király Erzsébethhez címzett üzenetét, s mivel engem is emésztett a vágy, három hónap után viszontlátni vágytam Angelinámat s szép gyermekeimet, elbocsátásomat kértem a királytól. Nem akartam Lyonban időzni addig, míg Épernon és őfelsége, ki részt kívánt venni a tiszteletére rendezett ünnepségeken, mivel rajongott az effajta multságokért, különösen ha színjátékra, balettra vagy szavalatra volt kilátása.

Henrik nem szívesen adta beleegyezését távozásomhoz. Aggódik életemért, mondta, a zavargások kezdete óta a sík földet valósággal előzönlötték az útonállók, kik lesből törnek rá az utazóra, s csupán póre tetemét s lelkét hagyják meg neki. Négyen vagyunk, idéztem őfelsége emlékezetébe, jól ellátva pisztolyokkal, s igen járatosak a kardforgatásban, nem is szólva inasomról, Miroulról, kivel keshajításban senki anyaszülte fel nem veszi a versenyt Franciaországban. A király azonban, ki szolgáin atyai szeretettel csüggött (noha egykorúak voltunk), hallani sem akart a dologról, s erőnek erejével ránk tukmált, kisdéd csapatunkat megerősítendő, egy őrmestert három gárdistával, s azonfölül még száz aranyat (költségeink fedezésére), ámbár a nagy rabbinus megint lecsípett huszonöt aranyat, amikor a pénzt kezemhez kifizette. Ezek után igazán nem meglepő, ha a király kincstárnokai hatalmas vagytonokat harácsolnak össze, úgyhogy alkalmanként őfelségének is kölcsönadnak csinos summákat, melyekről, közelebbi vizsgálatra, kitetszene, hogy tőle származnak.

Az őrmester neve Delpech volt, és Sarlat vidékéről származott, ami, képzelhetik, kedvessé tette őt előttem, annál is inkább, mert szeretetre méltó, szolgálatkész ember volt. Egyetlen hibája, hogy a kelletténél jobban szeretett inni. Én a magam részéről mégis örömet lemondtam volna róla és három emberéről, mivel azok a király uniformisát viselték, s így már messziről lerítt rólunk, hogy a király emberei vagyunk, miért is görbe szemmel néztek ránk a Guise-pártiak, amerre csak elhaladtunk, s ez némi aggodalommal töltött el. Annál is inkább, mivel egyszer-kétszer az volt az érzésem: követnek bennünket az országúton Lyontól, s ez a sejtésem bizonyossággá érett: amikor hirtelen hátraarcot csináltunk, hogy üldözőinkkel szembekerüljünk, ők is nyomban megfordultak, és vágóban távoztak. Ez igen elgondolkoztatott. Tudtam: az útonállók

rendesen az utazók előtt bujkálnak holmi cserjés vagy híd rejtékében, nem hátulról közelítik meg őket, mivel így nem üthetnek rajtuk meglepetésszerűen, sőt utol sem igen érhetik őket, lévén az ő lovuk rendszeren alábbvaló a nemesurak paripáinál. Követőink eszerint másfajta szerzet, nem országúti zsványok, s nem pénzűnkre, lovainkra, málháinkra fáj a foguk, hanem egészen más okból követnek nyomon.

Ez a felfedezés annyira megriasztott, hogy megtanácskoztam Giacomival, nem volna-e tanácsos kerülő úton Párizsba mennünk, kopóinkat hamis nyomra vezetve, hisz ha az országutat követjük továbbra is, mindig utolérnek majd, ahányszor megpihenünk. Giacomini azonban más véleményen volt. Szerinte az országúton oly nagy a szekerek és lovasok jövés-menése, hogy az ipsék nem merhetnek megtámadni bennünket, hisz nyomban segítséget kapnánk, arról nem is szólva, hogy a mi harcedzett csapatunk könnyűszerrel megfutamítaná őket, hisz még csak számbeli fölényrel sem dicsekedhetnek a látottak alapján.

Ekkor közbelépett Mundane úr, ki végighallgatta vitánkat, és a lehető legsürgetőbben (ámbár igen udvariasan) kért, sőt könyörgött nekem, hogy a legrövidebb úton haladjunk, az üzenet, amelynek vivője, nem tűr halasztást. Előbb ellenálltam ostromának, de szegény Mundane nem hagyott fel vele, s oly kétségbeesettnek mutatkozott, hogy úgy tetszett: a királynő élete függ ettől, s mivel Miroul, kinek véleményét ugyancsak kikértem, ugyanazt mondta, amit Giacomini és az angol, nem akarván ráerőltetni szándékamat társaimra, kedvem, józan eszem s legjobb ösztönöm sugallata ellenére feladtam tervemet.

Miáltal nagyot hibáztam, mint ezt a döntés jóvátehetetlen következményei a továbbiakban bebizonyították. Mind a mai napig sajnálom, fájlalom, és azóta is őrzöm emlékezetemben a kemény leckét, mellyel ez út szolgált: hogy aki helyzeténél fogva vezetője egy csapatnak, az ugyan tartozik a veszély órájában kikérni társai véleményét, döntenie azonban neki magának kell, és a legbiztonságosabb megoldást kell választania, még a többiek ellenében is, lévén ő egyedül felelős a vállalat sikeréért és társai életéért. S én életemben először és - arra kértem Istent, engedje meg, hogy ha fogadalmamat betartom - egyben utoljára is, nem tettem eleget vezéri kötelezettségemnek.

Máconban a Fekete lóhoz címzett fogadóban szálltunk meg, a várostól északra eső elővárosban. A fogadó egy útkereszteződésnél épült, és máskülönben csak a döglött ló néven emlegették. Szegény pára alighanem pestisben múlhatott ki, vélte Miroul, hisz holtában megfeketült s így került fel a fogadó cégérére, no meg a fogadós lelkébe is, ki szabályosan megkopasztott bennünket. Őt aranyat kért, holott kettő is sok lett volna, s ezt azzal magyarázta, hogy az országút igen forgalmas, ezért ő sosincs híján szállóvendégnek. Ami be is igazolódott, mert alig egy órával utánunk, amikor már javában ettünk-ittunk, még négy utas kért bebocsátást, s a gazda asztalunk alsó végéhez ültette őket. Úgy vetették rá magukat a pecsenyére, mint disznó a moslékra. Mind a négyen aljas képűek, szakállasak és mocskosak voltak, evés közben sem vetették le félrevágott kalapjukat, nem is beszéltek, hanem rőfögtek, s a vezetőjük késsel piszkálta a fogát. Vezetőjük, mondom, mert annak néztem, láthatóan ő parancsolt a másik háromnak, noha ő volt a legalacsonyabb termetű, de karcsú, mint a nyest, s orra hegyes, akár a rókaé.

Lévén e disznók látványa, kik mohóságukban telefröcsögtették magukat mártással (gyomorforogató zekékük pecsétjeiről le lehetne olvasni, súgta Miroul a fülembe, mit ettek múlt héten napról napra ezek a csavargók), elkaptam róluk szememet, s inkább a szolgáló sürgését-forgását figyeltem, ki barna volt, tüzes, üde és csinoska. A pokolra való fogadós úgy szólongatta: Marianne. A leányzó próbált velünk kikezdeni, míg poharunkat teletöltötte - előbb Giacomit, aztán az enyémet -, lopva megcirógatta a kezünket, de mert hiába várt, nem kapott tőlünk biztatást, Giacomini ugyanis éppen búbanatos kedvében volt, én pedig Angelinára gondoltam, egész igyekezetét Miroul meghódításának szentelte. Kedves inasom, noha igaz szerelemmel szerette az ő Florine-ját, sosem állhatott ellen a női csábításnak, s elsőre megadta magát. Az a huncut leány erre megkettőzte rohamát, s odáig ment, hogy kiszolgálásunk ürügyén Miroul szájához nyomta kíváncsú csöcsét. A mai estét Miroul aligha fogja erői helyreállítására használni, gondoltam magamban. S mivel a dolgot máris elintéztnek tekintettem, Montaigne példáját követve elmondtam magamban: „el kell olykor néznünk inasunk hebehurgyaságát”, különösen, ha az az inas máskülönben úgy szolgál bennünket, ahogy Miroul engem, tehát szemet hunytam a párocska összeboronálódása felett, s Giacomival Larissáról kezdtem beszélni, megpróbálván a remény egy-egy szikráját feltámasztani a hamuból, melybe nyakig merült el.

Hanem mivel a leányzó jövését-menését fél szemmel továbbra is figyeltem - mert a női test ellenállhatatlan vonzóerőt gyakorol rám, mihelyt mozgásba jön -, vettem észre, hogy hosszas eszmecserebe bonyolódik a fentebb leírt, rókaképi nyesttel, s ez némi megvetést keltett bennem e leány iránt, lévén a fickó annyira alja ember. A lenézés még fokozódott, amikor azt kellett látnom, hogy az asztal végéről visszatérve durván ellökte Miroul kezét, mely ott járt, ahol a leggömbölyűbb az asszonyi test, s attól fogva annyit sem törődött vele, mint a szemétre vetett lommal, hanem egész tűzéségét Mister Mundane-re irányította, ki, az igazat megvallva, egy percre le nem vette róla a szemét. A leány szeme lángja percek alatt rést ütött Mundane vára falán, s a következő percben Marianne már bent is termett a várból. Aj, gondoltam magamban, be sok olyan tagja van e bájos nemnek, mint a hold: egy hónap alatt ezerszer is elváltozik a képük. Itt, mi több, nem is napok, csupán percek alatt.

A kapzsi fogadós odajött vacsora után, s a lelkünkre kötötte: jól zárkozzunk be éjszakára, tegyük be az ablaktáblákat is, mert az országútra néznek, s a környéken csak úgy hemzsegek a gonosztevők. Ha azok észrevennék a holdfényben, hogy egy ablakszárny nyitva maradt valahol, nem restelnének nyomban felmászni létrán vagy kötélhágcsón, s álmában lepnék meg az ott lakót. Hasonlóképp jól béklyózzuk meg az istállóban lovainkat, s hagyjuk meg inasainknak: időről időre nézzenek utánuk, nehogy elkössék őket, mert

akármilyen jól elzárja s elrekeszeli is ő az istállót, melynek ajtaja ugyancsak az országútra nyílik, semmiféle zárban nem lehet megbízni, ezek a gazfickók a tű fokán is keresztülvergődnének, csak hogy mások javait elorozhassák.

Mi engem és Giacomit illeti, minthogy egy ágyban aludtunk, szívesen nyitva hagytuk volna az ablaktáblát, lévén az augusztusi éjszaka roppant meleg, csillagos és holdfényes, ám mivel életünk becsebb volt nekünk a legüdítőbb szellőnél is, úgy tettem, amint a pokolra való fogadás tanácsolta, sőt Mundane-nek is továbbadtam a gazda utasításait - ő a mienkkel szomszédos szobában aludt, elvben Miroullal. Attól tartottam ugyanis, hogy nem értette meg a fogadás szavait, ki a franciát erősen keverte a helyi tájszólással.

Ám alighogy ajtónkat bezártam, kopogtattak. Ajtót nyitottam, azonmód, ahogy voltam, jóformán meztelen (annyira hívogatta már fáradt testemet az ágy), s Miroullal találtam szemközt magam, ki felöltözve, övébe dugott pisztollyal, karddal, szablyával állt ott két kését nem számítva, melyek láthatatlanok voltak, minthogy harisnyájába dugta őket...

- Uram - mondta -, azt fundáltam ki: jobb, ha én az istállóban alszom, mint ha az éjszaka folyamán két-háromszor is lefutok oda, ami egyébként sem lenne sok hasznunkra, ha közben elorzóznák a lovainkat.

Ezt részint panaszos, részint kihívó hangon mondta. Én magasabbra emeltem a gyertyát, s láttam: ugyancsak lógatja az orrát. Bizonyára azért akarja magára hagyni az angolt, gondoltam, mivel Marianne oly hirtelen vonta meg kegyeit tőle Mundane javára, most ő, némi szív fájdalom árán, nagylelkűnek akar mutatkozni, s az istálló szalmáján hálva „füstösen megenni pecsenyét”, ahogy mifelénk, Périgord-ban mondják. Mert egy csinos leányzóval a legszebb álom sem ér fel, s tudni való, százszor többet ér a fogadóbeli szolgálat a palotabeli hercegnőnél, ha ez utóbbi csak álomkép.

- Eredj csak, eredj, Miroul - bólintottam, s igen megsajnáltam, hogy ennyire szárazon marad torka, holott az imént még csurgott a nyála. - Igazad van, nem vigyázhatunk eléggé, lévén ez az országút. S azok a disznó alakok, kik ma este ott zabálták asztalunknál a pecsenyét, alighanem rég megértek az akasztófára.

Majd néhány dicsérő szóval enyhítve fájdalmát, kétfelől arcon csókoltam, úgyhogy önmagával és nagylelkűségével elégedetten távozott, ámbár ez szerény étek annak, ki az édeni tiltott gyümölcsből vélt lakomázhatni.

Nem aludtam el oly gyorsan, mint hittem volna, annyira sajgott fenekem a hosszú lovaglás után. No meg azok a csavargók is minduntalan eszembe jutottak, kik az országúton nyomon követtek. Félig-meddig megbántam már, hogy úgy döntöttem, ahogy döntöttem. Nincs nagyobb hiba a türelmetlenségénél, gondoltam, mely elsőbbséget is arra készítetett bennünket, hogy odahagyva a király és Épernon kíséretét, vállaljuk a kockázatot, hogy kellő hátvéd nélkül indulunk útnak, s mi több, arra, hogy első hibánkat megtévezve ne a kerülő utat válasszuk. Végére úgy elhatalmasodott rajtam az aggodalom, hogy szívdobogást kaptam tőle, felkeltem, s oktanul újra megvizsgáltam ablaktábláinkat, jól be vannak-e csukva, sőt Mundane-hez is bekopogtattam. Gondolhatják, ő sem aludt még: Maga nyitott ajtót, s így alkalmam volt egy pillantást vetni ablakára, mely zártabb volt a sírnál. Jó éjszakát kívántam neki, a lelkére kötöttem: reteszelve el gondosan ajtaját, és kardját készítse fekhelye mellé, kivonva.

- Ej, lovag! - nézett rám hamisan, kuncogva, s rőt haja-szakállja szinte lángot vetett a gyertyafényben -, ha hitvese oly sovány és hideg lenne, mint jó kardja, volna-e oly sok szép gyermeke, amennyi van?

Nem volt jókedvem, mégis nevettem szerény tréfáján, azonban óva intettem: ha holmi kalandba bocsátkozna, utána jól zárja be ismét ajtaját. Ő nagy vidáman ráfelelte: Odüsszeuszként őrizkedni fog mindenféle Kirkéktől, Kalüpszóktól avagy szirénektől, a szépnemet amúgy sem állhatja, csak a kutyák s lovak társaságában lel örömet. Ez egészen Mundane-re vallott: kedvtelésből tettetni, s maszkája mögött kuncogni. Tőle távozva Delpech őrmester ajtajához léptem. Az őrmestert magát ágyán találtam, horkolva (az este ismét jócskán beivott), három gárdistája a padlón helyezkedett el, ahogy bírt. Láttam, vitézünk máris harcképtelen, tehát ellenőriztem ablaktábláit, s két emberét leküldtem az istállóba, hogy Miroullal hármashban őrizték lovainkat, nekik tetsző módon váltogatva egymást az őrzésben. Az ott maradt egy szem gárdista lelkére kötöttem: ügyeljen gazdájára, s zárja mögöttem reteszre az ajtót.

Ez óvintézkedések után kissé megkönnyebbült a lelkem, mindazonáltal gondosan csőre töltöttem valamennyi pisztolyunkat, kihúztam hüvelyéből s a csuklómlra csatoltam kardomat, a koppantót a gyertya mellé raktam, majd elfűjtam a lángot, s úgyszólván magam is rögvést el- és kialudtam, oly hirtelen nyomott el a buzgóság. Mindazonáltal nyomasztó, zaklatott és visszatérő álmok üldöztek, álmomban folytonosan kerestem valamit, s ámbár nem tudtam, mit, azt tudtam: elvesztése súlyos következményekkel jár.

Úgy éreztem, alig aludtam valamiképp, amikor nagy zajra-lármára riadtam, s egy elnyújtott kiáltásra, mely végleg kitörölte szememből az álmot. Kiugrottam az ágyból. Pisztolyt ragadtam, s jobb kezemen a ráakasztott karddal kirontottam, és mint az örült, ököllel vertem Mundane ajtaját, de hasztalan, válasz nem jött, s kinyitni sem bírtam, lévén belülről elrekeszelve. Ott termett Giacomit, kezében égő gyertya, valamint Delpech gárdistája, mindketten anyaszült meztelen, végre a fogadás is előkerült, egy baltával felfegyverkezve, s ámbár szépen kért: ne törjük be a szoba ajtaját, mégis megtettük, minekutána kezembe kapartottam a baltát s két aranyat ígértem neki az így okozott kárért.

Giacomit gyertyájára sem volt szükség, hogy lássam: szegény Mundane halott. A holdfény szabadon áradt be a nyitott ablakon, s megvilágította véres tetemét, melyen nem is tudom, hány seb tátongott. Neki módja sem lehetett a védekezésre, kardját csak félig sikerült kivonnia hüvelyéből. Málháinak nyoma veszett, mégsem hittem egy percre sem, hogy a gyilkosság oka azok elorzása lett volna, még kevésbé, hogy

Mundane szántszándékkal nyitott utat gyilkosainak. S mivel az ágyon egy szoknyát meg egy vállkendőt láttam heverni, elküldtem a fogadóst és a gárdistát, ki lévén périgord-i, mint Delpech is, előbb még kinyilatkoztatta: azok a gazemberek, akik ezt tették, nem lehettek katonák, máskülönben egyszerűen elvágták volna az angol torkát, hogy ne kiálthasson, s ne verje föl a házat.

Am a házat már alaposan felverték! Talpon volt az egész fogadó, és merő izgalomban a kiáltozás és a baltacsapások folytán. A vendégek, álmukból felriadva, egy szál ingben rohantak a helyszínre, kezükben gyertya. Én eltökéltem, megjátszom a mord katonát. A bámész sokaság elé plántáltam magam, azonmód, pórén, de pisztolyt, kardot lóbálva, és ördögien mérges képet vágva rájuk rivalltam:

- Jóemberek, én a király tisztje vagyok, mint gárdistáim uniformisából is láthatátok az este. Ezennel meghagyom és megparancsolom nektek a király nevében, hogy vonuljatok vissza szobátokba, s bújjatok ágyba, mit sem törődve egyébbel.

S mert mégis akadt a sok nép között egy-kettő, ki előbbre tolakodott, olyan mohó kíváncsiság hajtott, kardomat rájuk szegeztem, és harsányan elüvöltöttem magam:

- A teremburáját! Aki még egy lépést tesz, a másvilágra küldöm!

Ennyi elég is volt megfutamítani a sok nyúlászívút, s ki-ki megtért a maga vackába, utat engedve Miroulnak, ki a folyosó végéről rohant kivont karddal a segítségemre, s úgy megörült, mihelyt konstátálta: kutya bajom, hogy közömbösen szemlélte a vérében heverő legyilkolt Mundane tetemét.

- Jaj, uram! - kiáltotta. Más nem is sikerült kinyögnie, csak ezt kiáltotta, még vagy kétszer: - Jaj, uram!

- Miroul - vágta a szavába -, rögvest menj vissza az istállóba, verd fel álmukból azokat a mamlaszokat, ha még mindig alszanak, és nagyon ügyelj! Mondd csak - kérdeztem, mivel nem volt kétségem, kinek a műve ez a gyilkosság -, a tegnap esti dísznók rég elnyargaltak?

- Régen.

- S nem kellett volna-e a dolgot nékem jelentened?

- Minek, uram? Hisz alig két órával a vacsora után távoztak békén és nyugodtan, mint a király becsületes alattvalói. Nem fenyegetőztek, nem hepciáskodtak, ellenkezőleg, mindhármunkkal igen udvariasak voltak.

- Ej, Miroul, mégiscsak jelentened kellett volna a dolgot. Mostantól fogva ha a fogadó vendégei közül bárki megjelenne az istállóban s felnyergelne hajnal előtt, fuss hozzám és szólj!

Miroul lógó orral távozott. Kedvét szegte a kudarc, s még inkább, hogy megróttam érte, lévén inas léteire ropant kényes a becsületére.

Távoztával kettesben maradtunk Giacomival. Én kivettem a gyertyát a maestro kezéből, s bevilágítottam az ágy alá. Ott leltem, amint gondoltam, Marianne-t, meztelen, összekucorodva, némán s úgy tetszett, félholtan az ijedtségtől. Megparancsoltam neki, jöjjön elő rejtékhelyéről, s minekutána engedelmeskedett, úgy tett, mint aki elalél, amint Mundane-t holtan megpillantotta, hanem az ájuldozáshoz sehogy sem illett eltökélt arckifejezése. Ridegen-hidegen ráförmedtem, öltözzön fel. Ő úgy is tett, s jóval higgadtabban, mint azt egy leánytól elvárta volna az ember, ki akaratlan szemtanúja lett egy ilyen vérontásnak. Míg figyeltem, igyekeztem szabadulni attól a kelleténél is nagyobb vonzalomtól, melyet a fehérccselédek általában keltenek bennem, s úgy tekinteni Marianne-ra, mint ellenfelemre, mivel mindjárt meg kell vívnom, s nem mint csinos, üde leánycára, mert az volt: karcsú és hajlékony, mint a kardpenge, mégis igen csinos gömbölyűségekkel megáldva ott, ahol kell, s igen szép volt arca is: jáspisfekete szeme ragyogó, beszédes, haja gyönyörű, s a szája oly formás, hogy le nem vehettem róla szemem, amíg beszélt.

- Marianne - mondtam, szigort erőltetve magamra -, ha átadnád a helybeli rendőrkapitánynak, kínvallatásnak vettetne alá, majd felköttené, mert legalábbis cinkosa voltál egy gyilkosnak, hisz itt leltünk, a megölt férfi ágya alatt.

- Cinkosa, uram? - elsápadt, de lélekjelenlétét nem veszítette el. - Igazán nem vagyok az! Itt maradtam volna-e, ha az lennék, ahelyett hogy elfutottam volna a latrokkal?

- Kik, úgy lehet, kényelmesebbnek tartották, ha itt hagynak, munkájuk végeztével.

- Nem - kiáltotta -, nem. Esküszöm a lelkem üdvére. Legyen tanúm a Boldogságos Szűz s vigyen el itt helyben az ördög, ha hazudok! Sosem láttam tegnap este előtt a gazembereket, s ugyan ostoba voltam, hogy öt aranyat elfogadtam ama semmirekellőtől, annak fejében, hogy a goddammal kamatyolok, s amint elaludt, kinyitom az ablaktáblát. Az a gonosz róka azt mondta, csak meg akarja tréfálni s ráijeszteni. Azt állítja majd, hogy ő az én férjem, azért húzta le orrára a kalapot a vacsoránál.

- És te ezt elhitted, a nemjót?

- Hogyne hittem volna, hisz odaadta rögtön az aranyakat! Ámbár azon meglepődtem, hogy azt is mondta: fussak ki az ajtón, mihelyt az ablaktáblát kinyitottam, de volt eszemben, inkább elbújtam az ágy alá, hogy jót nevessek a tréfán. Kegyelmes ég! Attól féltem, kardjuk általdöfi az ágyat s elevenen felnyársalnak! És gondolja el, uram, mivel szoknyám, vállkendőm a takaró alatt maradt, majd meghaltam félelmemben, hogy be találjak nézni az ágy alá és megölnek. Istennek hála, nem jutott eszükbe. A málhákban kutakodtak.

- Tehát nem vitték el nyomban?

- Nem, csak amikor az úr bekopogott.

- Giacomini - mondtam olaszul -, ezek a bérgyilkosok nyilván a levelet keresték.

- Uram - szólta Marianne, s úgy tetszett, arca visszanyerte színét, s ő maga magabiztosságát. - Érték olaszul, anyám firenzei volt. És tudom, hol a levél. A tükröből láttam, hová rejti a goddam, mialatt

levetkőztem.

- Hol van?

- Addig meg nem mondom - szegte fel dacosan a fejét -, míg az uraság meg nem ígéri, hogy nem szolgáltat ki a rendőrségnek.

- Ebugatta! - káromkodtam. - Ez aztán a hidegvérű fehércseléd! Az orra előtt mészárolnak le egy nemesurat, s ő nem állal úgy alkudozni, mint egy firenzei kalmár!

- Hisz firenzei vagyok - felelte Marianne, s a szempillája sem rezdült.

- Gonosz némbér! - rivalltam rá. - Ha kivallatnak, majd megoldódik a nyelved.

- De kegyelmed előtt és itt nem - vágta rá Marianne, akibe több spiritusz szorult, mint hittem volna.

- Giacomi, mint vélekedsz eme fehérszemélyről? - kérdeztem latinul. - Nem ravaszabb-e, hogysen becsületes lehessen? Te elhiszed meséjét?

- Ha ostoba lenne, inkább elhinném - felelte Giacomi, ugyancsak Cicero nyelvéen: - Azonban ha a mondott levél státustitok, mint hiszed, hagyhatjuk-e, hogy a máconi prefektus foglalja le? Úgy vélem, meg kell alkudnunk.

- Előbb azonban még megpróbáljuk rohammal bevenni a várat - csattantam fel.

És hirtelen megragadva hosszú hajánál fogva Marianne-t, mezítelen mellének szegeztem a kardomat.

- Elég! - bömböltem torkom szakadtából. - Nincs alku! Beszélj vagy meghalsz!

- Uram, ugyan már, hogyan ölné meg egy nőt - mosolyodott el váratlanul Marianne -, kegyelmed, ki attól is visszariad, hogy a bitóra küldje?

- Pierre - szólt Giacomi latinul. - Ez a leányzó egy szempillantás alatt felmért bennünket. Nem ismerhetjük ki, mélyebb, semhogy megmérhetnénk. Nem tudom, valójában mit tartsak felőle. Ám ha csakugyan cinkosa lett volna a gyilkosoknak, alighanem megmondta volna nekik, hol találják a levelet, hisz látta, hová rejtette el Mundane.

Ezt az argumentumot olyannyira helyénvalónak véltem, s általa mintegy bizonyítottan Marianne vétlenségét, hogy megint gyengének bizonyultam, s nem hallgattam ama belső sugallatra, mely egész mást súgott, s úgy döntöttem: futni engedem a lányt, ha ideadja a levelet. Súlyos hibát követtem el, mint ez a továbbiakból majd kitetszik.

- Leányzó - mondtam -, ide a levelet, és szabad vagy.

- Nemesi szavára mondja, lovag úr? - kérdezte Marianne, farkasszemet nézve velem.

- Becsületszavamra. De honnan tudod - kaptam hirtelen észbe -, hogy lovag vagyok?

- Hallottam, amint a gárdisták őrmestere így szólította - felelte ő.

És ámbár ez csakugyan megeshetett volna, nem hittem neki, mégis elsiklottam a dolog felett, olyan türelmetlenül kívántam kézhez venni a levelet, mely három ország létérdekeit érintette, mert noha a navarrai csupán Erzsébetnek címezte, kétségem sem volt afelől, hogy királyom is érdekelt az ügyben.

- A goddam e málfha alá tette a levelet - mutatott Marianne egy málfhára, de olyan kárvallott képpel, mintha ő is legalább annyira kedve ellenére szolgáltatná ki nekem a levelet, amennyire kedvem ellenére engedem én szabadon őt.

A málfha nagy volt és nehéz, pántokkal, lakatokkal dúsan megvasalva. Nem bírtam felemelni, amint a fülénél megragadtam, akárhogy erőlködtem is. Giacomit kellett segítségül hívnom, egészen elámulva azon, hogy Mundane egymaga képes volt e mutatóvályt végbevenni.

- Ígéret szép szó, ha megtartják úgy jó - mondtam, kezemben a levéllel Marianne-nak. - Mehetsz.

- Hála legyen Istennek és a lovag úrnak érte - bókolt nagyot és tisztelettudóan Marianne előtt. Tekintete ellenben alaposan rácáfolt bókjára, az se gyengédnek nem tetszett, se megbecsátónak.

- Inkább az ördögnek kellene hálát adnia érte - vélte Giacomi, ki közelebb lépve Marianne-hoz, búbanatoson hozzátette. - Hát nem gyalázat, hogy e derék nemesúr halálát meg sem siratjuk, annyira leköti figyelmünket ez az átkozott levél, amelyért megölték?

- Igaz, fivérem - feleltem. - Én is érzek ebben némi igazságtalanságot és kegyetlenséget. Ám az ember nem ülhet gyászt harc közben elesett bajtársáért, s én úgy hiszem, most, hogy ez a levél a kezünkbe került, mi magunk is nagy veszélyben forgunk.

S mert erre elnémult, s én úgy láttam: magában szegény Mundane-ért imádkozik, ott hagytam, s visszatértem szobámba felöltözni, zekém zsebébe csúsztatva a levelet, mely szinte égette bőrömet, hisz a halált hordozta magában. Az angol szobájába visszatérve ott leltem Delpech őrmestert, kit a gárdista felvert álmából, s ki, úgy tetszett, időközben kialudta mómorát, ellenben nem győzött szégyenkezni s pirulni amiatt, hogy a legnagyobb zajban-bajban úgy aludt, mint a mormota. Elküldtem a fogadósért. Giacomi is elment felöltözni. Alaposan megvizsgáltam Mundane sebeit, s részint a sebek alakjából, részint abból, hogy egy seb sem volt a hátán (amiről úgy győződtem meg, hogy oldalra fordítottam), arra következtettem, hogy törrel szúrták le s nem karddal szabdalták össze, mint Marianne nagy hazugul állította, hozzátéve, hogy még az ágyat is át-át döfték, s kis híján őt is megölték.

- Fogadós - kérdeztem a kapzsi képűtől, mihelyt belépett -, mit tudsz erről a Marianne-ról, ki itt szolgál nálad? Hol lakik, kik a szülei, melyik faluba való?

- Semmit, nemes uraság - felelte ő. - Tegnap délután vettem föl, egy órával azután, hogy szolgálóm szó nélkül eltűnt. Ez a különös leány maga ajánlkozott, s még a bérét sem alkudta ki, holott én nem fizethetek sokat, lévén oly szerény a hasznom. Hanem uram - tette hozzá -, instállok, meg kell fizetnie az

ágy árát is, lévén az vérrel átitatva. Meg a lepedőét is, mert az eltűnt.

- Micsoda? - képedtem el. - Miket beszélsz! Hogy egy lepedő hiányzik? Azt képzeled, a rablók elvitték a lepedődet? Szép kis zsákmány lenne az nekik, mondhatom, hisz a nemesúr kifosztása gazdaggá tette őket!

- Hisz uraságod is láthatja - hadonászott a fogadós -, csak egy lepedő van az ágyon. Hol a másik?

- Mit tudom én - vontam vállat. - Talán a földre esett.

Erre négykézlábra ereszkedett a fogadós, bekukucskált az ágy alá, majd nagyot kiáltott és előhúzott egy összecsavart lepedőt. Első látásra kitetszett: csurom vér, s amikor széthajtottuk, egy tör hullt ki belőle.

- Kutyateremtette! - tomboltam, magamon kívül. Hol az az ördögi nőszemély? Fogadós, az életedre! Vezess nyomban a szobájába!

Amint a fogadós kilépett a szobából s én a nyomában, rémülten rohant szembe velünk Miroul. Felemás szín szeme majd kiugrott gödréből.

- Uram - kiáltotta már messziről -, Marianne elvágta a kegyelmed spanyol kancáján!

- Mit beszélsz! Az én kancámon! - tájékoztam dühömben.

- Aj, uram, be átkozott csellel élt! Odajött hozzám, azt mondta: nyergeljem fel a kegyelmed hátasát, s mivel a kantár akadályozott az ajtó kinyitásában, ő felajánlotta: addig tartja helyettem. Én kitértam az ajtó két szárnyát, s a következő percben ő megugratta a lovat, szempillantás alatt a nyeregben termett, s úgy ülte meg a kancát, mint egy férfi, megsarkantyúzta és elvágta.

Hatodik fejezet

Hogy a gyilkosságot a leány egymaga követte el, ama disznófejű gazok segedelme és cinkossága nélkül, azt további nyomozásunk végképp kiderítette. Marianne kihasználta a semmirekellők éjszakai távozását (kiknek, úgy lehet, más bűnök nyomták a lelkét), s az ő nyakukba varrta a gáztettét. Előbb jól bezárta Mundane ablakát s ablaktábláit, majd a tett elkövetése után sarkig kitérte az ablakot, s azon hányt ki az angol málhait, hogy azt higgyük, a rablók elvitték. Aztán letörölgette magáról a vért az egyik lepedővel, a tört belecsavarta, s ő maga is az ágy alá bújt, ájulást mímelve, amikor a gyilkosságot felfedeztük, melyet ő maga követett el, hideg elszántsággal. Szegény Mundane-ben legalább tízszer mártotta meg törét.

Feltehetőleg jóval előttünk érkezett meg Máconba, bejárta a várost, s mivel azt tapasztalta, minden fogadó megtelt, a Fekete lovat kivéve, s ebből kiszámította: itt kell megszállnunk, lefizette a szolgálot, a célból, hogy az felmondjon a fogadónak, és beállt a helyére, gondolván, hogy Mundane bizalmatlan lenne egy útitársnővel szemben, de a szolgálóval nem, mivel országunkban köztudottan úgy szokás a szolgákat megválasztani, hogy azok csinosak legyenek és fiatalok, s hajlandóak némi pénzmag fejében megédesíteni a vendégek éjszakáját. Ami pedig tegnap esti jövés-menését illeti, kacérkodását előbb velem és Giacomival, majd Miroullal, sugdolódzását a rókaképű menyéttel, ez mind csak arra szolgált, csábos mosolyaival egyetemben, hogy Mundane-t meghódítsa, bejusson szobájába, ágyába, s minekutána becézgetéseivel kellőképpen elfárasztotta, álmában megölje.

Mindössze két hibát követett el. Először azt (mint a gárdista helyesen megfigyelte), hogy nem a torkát vágta el rögtön áldozatának, mint Judit Holofernesnek, úgyhogy Mundane még kiálthatott egyet, és ezzel riasztott engem, másodszor azt, hogy azt képzelte: fel bírja emelni a málhát, hogy a levelet kivegye alóla, hisz Mundane is felemelte, ám ebben tévedett, kudarcot vallott, ily módon hiába ölte meg Mundane-t s jutott hajszál híján bitóra vagy felnégyeltetésre, amiből ügyesen megmentette magát azzal, hogy becsapott, mint szél az ajtót, s e szép alkut még azzal is megtetézte, hogy lovamat ellopta, holott ha másikat választ, ez lett volna az egyetlen, mely amaszt utoléri.

Nem zárhattuk ki azt az eshetőséget sem, hogy ő volt ama kis létszámú csapat vezetője, mely Lyon óta a nyomunkban volt, de mert úgy látta, túl sokan vagyunk s a kelleténél harciasabbak, tehát nem vehették fel velünk egyenlő eséllyel a harcot, úgy határozott, hogy ha az erő nem használ, cselhez folyamodik. Ami engem illet, én nemcsak spanyol kancámat vesztettem el (holott ötszáz aranyat adtam érte, lévén igen szép s amellett gyors és erős állat), hanem immár a király hatalmas ellenségeinek a bűnlajstromán tudhattam a nevem, hiszen ez a Marianne nyilván buzgó Guise-párti, s amellett, mint tapasztaltuk, könyörtelen gazdái tervének végrehajtásában.

Majd szétvetett a düh. Vettem egy másik lovat, s ettől fogva a hosszabb úton haladtunk, úgy értem, mellékösvényeken. Fel is értünk baj és bonyodalom nélkül Párizsba, ahol nem volt addig nyugtom, míg át nem adtam lady Staffordnak, kivel ismét Joyeuse márkinénál találkoztam, Navarrai Henrik levelét. Ő nem győzött hálálkodni, de Mundane halálán nem látszott annyira bánkódni, mint elvártam volna. Úgy vélem, az angolok még nálunk is jobban figyelembe veszik a születés, rang, vagyon teremtette különbségeket, ami abból is kitűnik, hogy két szavuk van a nemességre (míg nekünk csak egy): gentry az alacsonyabb rangú, nobility a magasabb. Lévén Mundane kurtanemes, lady Stafford ellenben magas rangú hölgy, nyilván méltóságán alulinak tartotta Mundane-t megsíratni, s ámbár róla szólva dicsérte, azt is fenntartással tette, mondván, hogy Mundane igen hűséges volt ugyan királynőjéhez, de meggondolatlan ember. „Rash”, ezt a szót használta, enyhe megvetésének adva hangot, amikor megtudta tőlem, hogy ez az angol nemesúr nem átalált holmi fogadói szolgálóval paráználkodni, ki a tetejében még francia is volt.

Kissé csalódottan tapasztaltam, hogy aznap sem Joyeuse herceg, sem Bouchage grófja nem kereste fel a marsallné, ám mivel egy darabig elidőztem patrónám szalonjában, s elcsíptem itt-ott egy-egy

megjegyzést, alkalmam volt tapasztalni, ugyancsak fálják itt az eretnekeket, s ez a szájjártatás némiképp Guise-szagú volt olyan emberek részéről, akik pedig egyes-egyedül a királynak köszönheték mesébe illő vagyonukat s szerencséjüket. Miroudot márki, kinek igen éles volt a szeme, észrevette meghökkenésemet, ámbár igyekeztem tőlem telhetően leplezni. Karon fogott s sotto voce odasúgta nekem:

- Be igazságtalanság, hogy szélkakasnak mondanak: nem én fordulok szüntelenül, hanem a szél...

Miroudot azok közé az emberek közé tartozott, akiket a Guise-pártiak majdnem úgy gyűlöltek, mint a hugenottákat. Akkoriban úgy nevezték őket: politikusok, s ezen azokat a katolikusokat értették, kik semmiképp sem kívánták kenyértörésre vinni a dolgot a mieinkkel, vagy mert titokban rokonszenveztek velünk, vagy, még gyakrabban, mert igen gyanúsak tartották a pápa, a papság s a spanyolok vakbuzgalmát, s attól tartottak: az a nyakunkra hozhatja az inkvizíció rémuralmát; megint mások közülük a király hívei voltak, s tisztán látták, hogy az a polgárháború, amelybe Guise akarná az országot taszítani, senkinek sem használna, rajta kívül, hisz a vallás csupán ürügy neki becsvágya betöltésére.

Ezek a gyűlöletes politikusok valójában igen jó és derék emberek voltak, mint Miroudot, l'Étoile vagy Roquelaure, de mivel nézeteik - egy bizonyos körön belül - erősen különböztek, s amellet több volt bennük az elővigyázat, mint a buzgalom, sohasem sikerült összefogniok s egyesült erővel állni ellen a Guise-pártiak erőszakosságának, mellyel csupán sokaságukat és passzivitásukat szegezték szembe.

Mihelyt hírt vettem, hogy a király hazatért Épernonnal Lyonból, felkerestem. Egész sereg udvaroncot találtam előszobájában, kik valósággal ostrom alatt tartották, kegyeire és adományaira ácsingózva, hisz immár két hónapja színét sem láthatták. Többségükben royalisták voltak, de akadtak köztük ravasz Guise-pártiak is, kik egyszerre két jászolból eszegettek, s ámbár egyelőre emez uralkodó aranyait nyelték el, szemüket máris az eljövendőre függesztették, illetve benne reménykedtek.

- Ej, mi fili! - lépett elő a tolongók sokaságából Fogacer, s istenesen magához ölelt pókkarjaival, miközben szeme ravaszul villogott sátáni szemöldöke alatt. - Végre visszatértél kiküldetésedből! De máris kénkö- és máglyaszagot árasztasz, mint mikor egy ördögi szoknyával kezdte ki a saint-denis-i temető sírhantjai között. Hanem ez most sokkal rosszabb - súgta fülembe. - Itt alig is esik szó manapság másról, mint varázslatokról, boszorkányságról és egyéb ördögi praktikákról, melyekkel élni szoktál, hogy a király körmönfont terveit szolgálj.

- Mi a mágiát illeti - feleltem nevetve, mert nem tudhattam, mennyit és mit hallott kalandjaimról -, főként forralt sós vizet írtam elő a főkegyencnek, torka öblögetésére.

- Ennél többet is mondogatnak, mi fili - susogta Fogacer.

- Ugyan mit?

- Hogy Épernon kíséretének ama tagjai közé tartoztál, kiket azzal bíztak meg, hogy suttyomban kétszázezer aranyat adjatok át a király részéről a navarrainak, s ő e pénzen háborút indítson a jó katolikus franciák ellen.

- Hisz a navarrai szóba sem állt velem, s meg sem látott!

- Éppen ezt találták gyanúsak. Nem valószínű, hogy a béarni elfelejtett volna téged Szent Bertalan éjszakája óta, amikor összeismerkedtetek. És hozzáteszik: Mespech bárója közbejöttével juttattad el hozzá az aranyakat.

- Ez tiszta koholmány!

- Mi fili - vont fel ívelt, fekete szemöldökét Fogacer -, ritka az olyan koholmány, mely tiszta.

Ezen jót mulatott, majd otthagyt, mert a tiszteletre méltó Miron doktor szólította, s én magamra maradtam, elképedve és megriadva, hallván, miféle hírek szállonganak rólam Párizsban, mert ezek úgyszólván nyílt prédájául vetettek leendő gyilkosaim késének. Olyan otromba hazugság akkoriban nem létezett, melyet az ostoba nép el ne hitt volna. Szerettem volna erről mást és többet is megtudni Quéribus barátomtól. Körülnéztem, s megpillantottam a tolongók közt egy Guise-párti főúr oldalán, akivel eszmét cserélt. Közeledtemre az ipse sietve elköszönt a bárótól, s úgy menekült el, riadt és barátságtalan pillantást vetve rám a válla fölött, mintha a sátán maga jelent volna meg előtte.

- A nemjóját! - kiáltotta Quéribus, minekutána kis híján megfojtott öleléseivel, s lesikálta arcomról a bőrt csókjaival. - Én Pierre-em, kegyelmed szerfelett rossz hírbe keveredett itt Párizsban. Az a kétszázezer arany csúnya foltot ejtett jó híre arany címerén!

És nevetett, igen elégedetten saját elméncségével.

- S ugyan ki hiszi el ezt a képtelen mesét?

- Itt az udvarban senki, azt az ostoba frátert kivéve, ki feltartott, míg a kegyelmed pusztá látása meg nem futamította. A Louvre-ban ugyanis majd mindenki tudja, mi célra adott a király pernonnak kétszázezer aranyat távozása előtt, tudniillik útiköltségei fedezésére. De Párizs népe úgy fog hinni e mesében, mint a Szentírásban, ezt bizonyosra veheti.

- S vajon ki találja ki az effajta hazugságokat?

- Hogyan? Kegyelmed nem tudja? Hát a Sánta! Van bizonyos tehetsége olyan híreket koholni, melyek a lehető legalkalmasabbak arra, hogy a királynak ártsanak és a Sánta bátyjának használjanak. Ezeket aztán leírhatja holmi cédukákra és elküldi, pénzzel kibéelve, Párizs legelvakultabb, leginkább Guise-párti prédikátorainak, s azok úgy hintik el e rágalmakat vasárnaponként a szegény nép körében, mintha Isten igéjét hirdetnék.

- És van, aki elhiszi, hogy a király azért küld kétszázezer aranyat a navarrainak, hogy őt tulajdon hadai ellen fordítsa?

- A párizsiak, Pierre. Nincs az a képtelenség, amit el ne hinnének, ha elég sokszor elismélték nekik. Többek között azt is elhiszik, hogy a király négyszázezer aranyat költött el Lyonban kis ölebek vásárlására.

- Öleb? Az mi?

- Picurka kutya, olyan, amilyeneket hölgyeink szívesen tartanak az ölükben. Figyelje meg, Pierre, mekkora summa: négyszázezer arany. Ha kutyánként ötszáz aranyat számítok, a király nyolcszáz ebet vásárolhatott volna belőle. Irgalmas ég! Ugyan mihez kezdene velük?

- És ezt is szószékről merik hirdetni?

- Nem, dehogy. Ezt a sekrestyékben susogják, a gyóntatószékekben mormolják, a katedrákról hirdetik, körmenetekben sipogják. Papi szemináriumokon ezt a leckét adják fel a kispapoknak. S a sorbonne-i uraságok erről íratnak glosszát diákjaikkal. Lelkemre! Bele kell halni! (Ámbár időközben mindkét kifejezés kiment a divatból, Quéribus még élt velük, ezzel is hűségét tanúsítandó Henrik iránt, mert mindkettőt ő hozta divatba, amikor még csupán Anjou hercege volt.) Vegye számításba, Pierre - folytatta nagy hévvel, de hangját halkabbra fogva -, hogy Párizsban majdnem ötszáz utcája van, és a legkisebb utcára is jut vagy tíz klerikus (pap vagy szerzetes), és akkor elképzelheti, micsoda irdatlan nagy hálót terít rá jó városunk kisembereire Guise-nek ez az ötezer vakbuzgó híve!

- Kardforgató Quéribus - szólt közbe Csorba, hosszú orrát Quéribus és közém dugva, s ez orról, mint mindig, egy lehullni készülő csepp csüngött alá -, és te, Köpöly, azt hallottam, lévén hosszú a fülem (és ez csakugyan igaz volt!), hogy összeesküsztek a Dicső ellen. Ez főbenjáró bűn országunkban. Hát ti sosem jártok templomba? Nem ismeritek az Újtestamentumot, a Sánta tolmácsolásában? A nagy Kurafiében? A nagy Disznóében? És ami a fő, a Dicsőében, ki oly örömet öblögeti torkát önmaga dicséretével? Kérlek, vegyétek figyelembe, hogy a mi négy evangelistánk a négy lotaringiai. Az első: a Sánta, a második: a nagy Disznó, ki emséjén hentereg, a harmadik: a nagy Kurafi, ki egyik kezével a szenteltvíztartót lóbálja, a másikkal hímvesszejét, s a negyedik a Dicső, valamennyi közismert és ismeretlen erény tüköre. S négyen együtt tartópillérei és kariatidái Szentséges Anyánknak, az Egyháznak.

- Csorba, te savanyodsz - intette le Quéribus, ki Guise-ellenes volt ugyan, azt azonban mégsem szerette, ha a füle hallatára hercegeket pocskondiáznak, még ha idegen - lotaringiai - hercegekről van is szó.

- Párizs savanyodik! - vágta rá Csorba. - Párizs két nagy bajtól szenved: százezer lova van és ötezer papja. Az előbbieket özönnel öntik ránk bűzös ganajukat, az utóbbiak Guise-párti prédikációikat.

Mire jót neveltünk, s az udvaroncok körénk sereglettek. Mindig is mohón lesték Csorba mondásait, hogy aztán széltében-hosszában terjesszék őket a Louvre-ban. Csorba egyik karját az enyémbe öltötte, a másikat Quéribuséba, s miközben azt a cseppet - Istennek hála! - saját zekéjére ejtette le, bevont kettőnket egy ablakmélyedésbe, hol előbb körülnéztünk s megállapítottuk: senki sem könnyített még itt belein, lévén az óra korai, majd tanácsot tartottunk, ámbár, az igazat megvallva, csak futólag.

- Köpöly - mondta Csorba igen halkán és halálos komolyan -, a királyt nagyon bántja, hogy Épernon küldetése nem járt sikerrel. Erősen számított rá, hogy a béarni megtér, s őáltala megerősítheti saját trónját. Azonkívül miattad is aggódik, a maga nagy jószágában, mivel hallott máconi kalandodról.

- Hogyan? Máris?

- Henriknek megvannak a maga ágensei. Vagy azt hitted, te vagy az egyetlen? Egyébiránt fogadni fog, mihelyt lepergette bűnei orsájának fonálát Auger páter fülébe.

- Csorba - kezdtem -, te, akinek oly bölcs a bolondsága...

- Szép kezdet - dörzsölte kezét Csorba.

- Magyarázd meg nekem, miért választott a király gyóntatójául egy jezsuitát, holott mindannyian tudjuk: miféle szép terveket szövögetnek rendtársai Londonban, Tréves-ben, Reimsben és Rómában.

- Ő erre azt feleli: Auger páter meggyőződéses royalista, és mindig is az volt.

- De van rá más válasz is - szólt közbe Quéribus. - Az, hogy a jezsuiták óvakodnak mindent egy lapra feltenni.

- Igaz - bólintott Csorba. - Csakhogy kilencet tesznek Guise-re és csak egyet Henrikre.

- Uraim - lépett sietve hozzánk egy langaléta, tulitarka ruhás udvaronc, ha emlékezetem nem csal, Alphonse d'Ornano -, végtelenül sajnálom, de kénytelen vagyok kegyelmeteket innen kitűrni. Könnyítenem kell magamon, s ez a hely éppen megfelel céloknak.

- Korzikai, tiéd e hely, mert a legderekből vagy az összes korzikai közül, s királyodnak igaz híve.

- Ez, látod, igaz - tolta le sebtén a nadrágját d'Omaro -, bármikor kész lennék királyomnak az életemet odaadni.

- És ürülékedet palotájának - vihogott Csorba.

E pillanatban megnyílt a király ajtaja, és Du Halde harsány hangon hirdette ki:

- Siorac lovag, a király orvosa.

Rögvest átnyomakodtam a sokaságon. Igyekeztem szerény arcot vágni, holott titokban igen büszke voltam rá, hogy e fényes uraságokat megelőzhetem. Csorba a nyomomba szegődött, ám a küszöbön Du Halde útját állta.

- Azt mondtam: a király orvosa - állt elébe Du Halde peckesen, mint egy német kóborlovag.

- Én is az vagyok. Én a lelkét kúrálom - méltatlankodott Csorba.

- Hadd jöjjön, Du Halde - kiáltott ki a király.

- Du Halde, ezentúl csakis úgy nevezlek majd: Halt!

A király a kandallónál várt, a mellvédre könyökölve, sárga hasítékokkal díszített, halványzöld zekében, melyet, akárcsak nadrágját, egészen elborított az aranyhímzések, drágakövek és igazgyöngyfűzések sokasága. Spanyol gallérja alatt, melynek patyolatfehér fodrai gyönyörűen ki voltak keményítve (őfelsége maga keményítette ingmelleit, rizslében), dupla soros, aranyfoglatú ámbra nyakláncot viselt. Amint közelebb kerültem a királyhoz, megéreztem, milyen kellemes illatot áraszt ez a nyaklánc... Jobb kezén két gyűrű ékeskedett, a balon három, s mindkét fülében fülönfüggőt viselt, az egyik gyémántos volt, a másik igazgyönggyel ékes. Haját magas ívben tornyozta fel a kis sipka alatt - ez volt a legújabb divat -, melyen kócsagtoll rezgett.

Henrik, ki bizalmas együttléteink során gyakran volt feszten és nevetős, mint legutóbbi beszélgetésünk alkalmával is, e reggelen komor kedvében volt, tehát nem remélhettem, hogy rám nevet vagy akár csak el is mosolyodik. Nem is volt hajlandó másra, csupán csókra nyújtotta jobbját. Bal keze eközben oly mozdulatlanul nyugodott a kandalló párkányán, mintha márványból faragták volna ki, teste, akár egy kőszobor. Szép, fekete, mély és csillogó olasz szeme eközben arcomat fürkészte, merőn nézett a szemembe, úgy, hogy szempillája sem rezdült közben.

Így, bálványként felékesítve (és legalább annyi drágakövel-ékszerrel megrakva, mint Erzsébet királynő 1586-ban, Londonban, amikor szemtől szembe láthattam, Pomponne de Bellièvre követjárása alkalmából), magas, előkelő - ámbár kissé már pocakosodó - természetével, igen szép, noha zárkózott és bánatos arcával Henrik igazán királyi méltósággal állt ott, mintha az lett volna a legfőbb gondja, hogy a királyképet megtestesítse, mégpedig úgy, hogy az pusztán önerejénél fogva parancsoljon tekintélyt. Ha szája szóra nyílt, választékos beszéde sajátos bűverőt kölcsönzött gondolatainak, úgyhogy azok mindig okosabbnak, finomabbnak, igazabbnak és helyénvalóbbnak tetszettek, mint mások gondolatai. Végezetül, mint már mondtam, adakozóbb természetű volt minden más királynál, nagy ajándékokkal halmozta el azokat, akik szolgálták, s ez nem csupán veleszületett nagylelkűségének volt a következménye, hanem annak is, hogy ő ebben látta a király egyik feladatát, s szolgáit „gyermekemnek” szólította (saját gyermeke nem lévén egy sem), és határtalanul megbocsátó, elnéző és jó volt hozzájuk, ha hívek maradtak hozzá.

De ha mindenáron hibát kívánna lelteni valaki e jó uralkodóban - amitől jómagam viszolygok, mert szívből szerettem -, hát legfeljebb azt hozhatná fel ellene, hogy a királyról (temérdek munkával és szellemmel) kialakított, sajátos eszményképe, pompázatos megjelenése, az a kifinomult etikett, mellyel körülvette magát, nyilvános beszédeinek kimódolt ékesszólása, az a bámulatos okosság, amelyet státusügyekben mindenkor mutatott, s végül határtalan nagylelkűsége tisztjeivel és szolgálóival szemben, egyszerűen: ez a nagyon szép és nemes, sőt fennkölt eszménykép maga is majd oly mozdulatlan volt, mint Henrik szép keze a kandalló párkányán, mint a márvány, sőt mint márványon a márvány, mondhatnám. Míg nem kerültem elég közel hozzá, hogy térdet hajtsak, jobbát sem nyújtotta felém, hanem megőrizte a szobor merevségét egész testében s merőn rám szegzett tekintetében is.

Amíg szolgálatában álltam - azaz holtáig -, mindig úgy láttam: Henrik bizonyos viszolygást érez a cselekvéssel, mozgással, aktivitással szemben (holott kora, sajnos, rákényszerítette mindháromra). Nem mintha gyenge akaratú lett volna vagy határozatlan lelkű. Ám mivel mindennapos olvasmánya volt Machiavelli, úgy hitte, bölcsőbb vaknak tettetnie magát, szerepet játszani, kívánni, időt nyerni, mosolyogni, s az effajta viselkedés nagyon is megfelelt természet adta hajlamainak, melyek arra ösztökölték, hogy sztoikusán, arcizomrándulás nélkül túrjon el túlkapásokat, sértéseket, tolvajlásokat, sőt olykor akár megaláztatásokat is. Nem mintha bosszúság nélkül viselte volna el őket, s szilárdan el nem tőkelte volna közben a lelke mélyén, hogy egykor még megfizet értük. De türelme a kelleténél is hosszabb volt, s olykor azt a hiedelmet keltette ellenségeiben, kik ettől vérszemet kaptak, sőt olykor saját szolgálóiban is, hogy puha és gyáva, holott sem ez nem volt, sem az (mint ezt későbbi események is bizonyították).

Ez a végtelenül eszes király hitt az ész hatalmában, egy vakbuzgó században - s alighanem ez volt fő hibája. Argumentálni akart és meggyőzni, s nem az ő romlásán munkálkodó fejeket nyakuktól elválasztani. Végezetül mégis erre kényszerült, de mintegy ultima ratióként, s mert mást immár nem akarhatott és nem tehetett, őszinte kétségbeesésére.

Jól emlékszem például a prédikátoroknak és a Sorbonne ama doktorainak esetére, kik nem szüntek meg a királyt sértegetni és rágalmazni, mely három kurta esztendővel történt az itt elbeszélte naptól és beszélgetéstől számítva. A király nagyon felindult ellenük, maga elé rendelte őket és a parlamentet a Louvre-ba, és jó két óra hosszat pirongatta őket, szemükre hányva keményen és elkeseredetten azt az orcátlan és féktelen szabadszájúságot, mellyel ellene prédikálnak.

A semmirekellők reszketve hallgatták, s a legriadtabban éppen a saint-prévost-i plébános, bizonyos Boucher nevezetű (akire oly jól illett a neve: mészáros), kit őfelsége nyíltan „gonosznak és pimasznak” titulált, mivel nem átalált volt róla nyilvánvaló rágalmakat és hazugságokat terjeszteni a szószékről, a többi közt például azt, hogy őfelsége parancsára zsákbá varrva a Szajnába vetették az orléans-i teológust, Burlat-t, holott Burlat nemcsak elevenebb a csíknál, de Boucher nap mint nap vele dorbézol más papok társaságában; együtt zabálnak, isznak, ármánykodnak és tanácskoznak.

- Boucher - kiáltotta a király - és ti mindannyian, papok és doktorok, kiket egyazon korpás lisztből gyúrtak, nem tagadhatjátok magatok előtt sem, sajna, hogy ezáltal kétszeresen is kárhozatra ítéletek lelketeket.

Elsőbben azért, mert nyilvánosan és az igazság mezében pocskondiáztok engem, törvényes, Isten adta királyotokat, s becsületeembe vágó koholmányok és rágalmak sokaságát szórjátok rám, amit a

Szentírás tilt.

Másodszor azért, mert az emelvényről lelépve, hol rútul hazudtatok az én rovásomra, nem átallok egyenesen az oltárhoz vonulni s misét mondani, anélkül hogy előbb kibékültetek volna velem s meggyóntátok volna fent mondott hazugságaitokat s rágalmaitokat, ámbár naponta azt prédikáljátok híveiteknek, hogy aki hazudott avagy rosszat mondott embertársáról, annak előbb meg kell követnie a sértett felet, mielőtt az oltár elé lépne.

Mi pedig kegyelmeteket illeti, a szabad művészetek sorbonne-i professzorait, azt hallottam: e hó 16-án, dús vacsora után, gyűlésre jöttetek össze, és némi vita után titkos határozatot hoztatok négy fal között, miszerint jogos megfosztani hatalmától azt az uralkodót, ki nem olyan, amilyennek szerintetek lennie kellene. Egyesek utóbb arra kértek: hagyjam figyelmen kívül e határozatot, mivel egy lakoma elköltése után hoztatok meg. Mindazonáltal arra kívánom itt emlékeztetni a sorbonne-i uraságokat, kik ittas fővel bele merészelik ártani magukat jogar és korona dolgába, valamint a prédikátor urakat is, hogy a jelenlegi pápa, VI. Sixtus vagy egy tucat sarus barátot küldött gályára, mert rosszat találtak mondani róla. S végül, akarom, kívánom és megparancsolom: vessétek jól emlékezetetekbe, egy sincs köztetek - azt mondom, egy sincs -, ki ne érdemelne legalább akkora avagy nagyobb büntetést, mint fent mondott sarus barátok. Ez egyszer még hajlandó vagyok mindent megbocsátani és elfelejteni, feltéve hogy nem estek vissza régi bűnötökbe, mert ha mégis, igenis utasítani fogom a parlamentet, hogy példás és jogos ítéletet mondjon ki fejetekre.

Szép és erőteljes szónoklat volt, kétségkívül, de finom értelme sokkal magasabb röptű volt, hogysen ily alantas lelkeket megérinthezhet volna, akikhez szólt. Ezek, mihielyt tapasztalták, a beszéd elhangoztával, hogy hájas nyakuk megmenekült a kötélről, melyre rászolgált, s elmaradt a büntetés, még nőtt vakmerésük s gyűlöletük a király ellen, türelme miatt.

De Thou egyszer azt mondta nekem, hogy a király azért oly rest és halogató a cselekvésben, mivel ő mindenekfelett státusférfi, s a dolgozószoza nyugalmát kedveli, hol eltöprenghet a királyság hagyományairól, szokásairól és ediktumairól, hogy helyrehozza a hibákat, melyeket éles szemmel felfedez, és akkor volt a legboldogabb, amikor uralkodása békés éveiben idejét ama hatalmas törvénykönyv megalkotásának szentelhette, melyet mindmáig úgy emlegetnek, e nagy horderejű munkát megillető, jogos tisztelettel, hogy III. Henrik törvénykönyve.

Nem tudom, a magam részéről mindenben osztom-e véleményét, hisz sokszor voltam szemtanúja, hányszor hozott a király olyan, magában véve kitűnő határozatot, mely mégsem vezetett eredményre. Ilyen volt Épernon követjárása is a navarrainál. Királyunk esetében nem a gondolat nem lelt társra a cselekedetben, inkább a cselekedet maradt árva, lévén az adott helyzet rendesen annyira változókéony és kiszámíthatatlan, hogy a tett sikertelen maradt s utólag kétségesnek tetszett: valóban a bölcsesség szülte-e. S ha az ember egybeveti a király és Guise herceg viselkedését ugyanebben a periódusban, 1584 és 1588 között, az utóbbit is éppoly habozónak, ingatagnak, tehetetlennek látja. Mert a helyzet számára is éppoly áttekinthetetlen volt, mint a király számára. Maga mellett tudhatta ugyan Spanyolország aranyát és a nép kegyét, ám maga ellen a király legitimitását, no és mivel a vallást választotta pajzsául, ez a pajzs hajtotta is, nyomasztotta is, és elhomályosította látását, úgyhogy rák módján, hátrafelé araszolt a trón felé.

És az én szegény uram lépteit, tetteit még nehezítette lelkifurdalásainak mérhetetlen súlya szenvedélye miatt, hisz azt mindkét egyház (a hugenotta csakúgy, mint a katolikus), pápista papok, református lelkipásztorok és a nép maga is mélységesen megvetette és gyűlölte. Ezért vonult vissza Henrik oly gyakran kolostorba, s merült el egy szűk cella homályában imákban és önsanyargatásban, ezért vett részt végeláthatatlan körmeneteken meztéláb Párizs utcáinak sarát-mocskát tapodva, a bűnbánók darcóingében kántálva, zsolozsmázva, magát ostromozva, hogy lelkét ez utálatos teherrel megszabadítsa. Úgyhogy bármennyi köpés (rágalom, hazugság, paszkvillus) hullt is e szegény lélekre a templomi szószékek magasából, bármennyire csorbította is hatalmát, bármi otrombán sértegette is őt Guise, a lelke mélyén még feketébbnek ítélte bűneit, mint ahogy azokat lefestették. S ha a benne élő király bosszúért kiáltott is, a bűnös lélek kész volt fenéig üríteni a megaláztatások epével és ecettel telt serlegét.

Nem állítom, hogy mind e gondolatok megjárták agyamat annyi idő alatt, amennyi attól a perctől fogva, amikor Du Halde bebocsátott, addig a percig telt el, amikor a király elé térdepeltem s ő csókra nyújtotta nekem szép kezét, s én azt óvatosan fektettem érdes tenyeremre, tudván, mennyi gondjába került és kerül e kéz bársonyos puhaságának megóvása. De seregestül támadtak s támadnak effajta gondolataim, ahányszor emlékezetembe idézem e beszélgetésünket sok más között, nem mintha bármi rendkívüli elhangzott volna köztünk, hanem mert annyira szemembe ötlött akkor a király magatartása, ki oly mozdulatlan volt, mintha saját szobrához állt volna modell. Fájdalom, aljas ellenségei, kik szüntelenül mocskolták őt életében, némileg diadalmaskodnak felette holta után is, mivel az őt ábrázoló metszeteken hol úgy látni Henriket, amint egy kosarat szorít keblére - a kosárban kis öleb -, holott ez a szeszély egy napig ha tartott, hol golyójáték közben - ezt még egy óra hosszát sem művelte. Mégis effajta gyermekes és neveltséges képekkel csúfolják meg a mai napig egy oly uralkodó méltóságát, ki tizenöt évig országolt, s felbecsülhetetlen érdeme, hogy mindvégig megóvta az ország békéjét, és foggal-körömmel védte meg a trón utódlásának törvényes rendjét.

Boquet, ki a róla elnevezett golyójátékot feltalálta, nyomorultul tengette életét Párizsban egy sötét műhelyben, s kézzel esztergálta játékszereit, melyekből senki sem kért mindaddig, míg a király egyik szolgája rá nem ismert a kézművesre: ő fürkészte volt ki a lengyel erdőket, amikor a király tizenkét esztendővel korábban elmenekült Varsóból. Boquet soha nem kért és nem is kapott jutalmat jeles

szolgálatáért. Amint Henrik a dolog hírére vette, felkerekedett egész udvarával, elvonult Boquet boltjába, felvásárolta összes golyóját, újabbakat is rendelt. A kíséretét alkotó udvaroncok mind követték példáját, s őket majmolva fokról fokra az apródok, lovászok, lakájok is, majd a diákok, kézművesek, polgárok, kalmárok s végezetül még vidéki városaink lakosai is. Ami a királyt illeti, minekutána nyilvánosan elszórakozott a játékkal, éppen annyi időt szánva rá, amennyi ahhoz kellett, hogy az országban divatba hozza, s ily módon gazdaggá tette a derék szerény Boquet-t, a maga golyóját Csorbának ajándékozta, ám az is ritkán játszott vele: jobb szeretett szót fűzni szóba, mint egy golyót egy fadarabba. S noha Boquet meggazdagodása egy fillérjébe sem került a kincstárnak, e réven is nevetség és gyűlölség tárgyává tették a Guise-pártiak nagy királyunk hűségét, háláját, nagylelkűségét.

- Siorac - mondta a király, miután megcsókoltam jobb kezét és felegyenesedtem -, hallottam mácon kalandja hírére egy rendőr hadnagyomtól, ki a legrövidebb úton, lóhalálában nyargalt fel Párizsba, miközben kegyelmed a biztonságosabb, de hosszabb utat választotta. Ám a hadnagy jelentése sommás volt. Szeretném előszóval és részletesebben hallani a történetet.

Eleget tettem, tőlem telhetően, őfelsége kívánságának, tudván, mennyire tüzetesen kíván mindenről értesülni, és hogy a beszámolóknak jól és színesen kell szólnia, elevenen, lélektelen és a képzeletet is megmozgatva.

A király vállára hajtotta fejét, mintegy a gondolkodó szobraként, majd rövid fejtörés után így szólt:

- Egyfelől jobban tettem volna, ha Mundane-t Quéribus kíséretéhez csatolom. Kegyelmed, Siorac, túlságosan is magára vonta Guise-ék figyelmét, részint mint az én orvosom (már kitudták, hogyan szolgál követemül Marc Miron különféle ügyekben), részint mint vitorlát kurtító hugenotta, s harmadsorban mint fia egy hírneves apának, ki a navarrai királyt szolgálja. Másfelől azonban Quéribus nem folytatta volna olyan jól és gyorsan le a vizsgálatot Máconban, hogy ráleljen a levélre, mint te, gyermekem.

Henrik, ki velem egykorú volt, e szóval: gyermekem, egyszerre nyilvánította ki szeretetét és háláját. Ő tetőtől talpig az árnyalatok embere volt, s tudott kevés szóval sokat mondani.

- És milyen volt az a Marianne? - kérdezte.

- Eleven, barna, jóvérű, szeme, mint a jáspiskő, haja hollófekete, szája ennivaló.

- Megette volna, ha alkalma nyílik rá? - kérdezte a király komolyan.

- Nem kockáztattam volna meg, ha egy ilyen levél vívője vagyok. Rossz macskának girhes egér jut.

- Tévedsz, Köpöly - kottyant közbe Csorba. - A leányzó szép volt, tehát úgy áll a mondás: szép macskának girhes egér jut. S az egér sem oly igen girhes, ha sikerül elfutnia.

- Csorba, ismersz valakit errefelé, akire ráillik e leírás?

- Ismerek. Jó nemesi családból való és két lábat szolgál.

- Két lábat? - vonta fel kérdőn szemöldökét a király.

- Egy kurtát meg egy könnyűt.

- Jaj, Siorac, akkor ügyelned kell saját biztonságodra és családodra. A Sánta viperafészkében gyilkos tervek kelnek ki a tojásból. Már is nyakadba varrták azt a kétszáz ezer aranyat! Eztán a kés következik. Távozz Párizsból, gyermekem, még a mai napon, késedelem nélkül. Utazz el várbirtokodra, Pudvás Tölgybe, kapj ott erőre, és addig ne gyere vissza, míg nem hívatlak. Kincstárnokom e papiros ellenében kétezer aranyat szolgáltat kezédhez. Jól erősítsd meg belőle váradat, és fegyverkezz fel. És amíg te távol időzöl, az én Csorbám, akivel rosszmájúság dolgában senki nem veheti fel a versenyt az udvarban, el fogja terjeszteni a Louvre-ban a hírt: megsértette a királyt, s ő büntetésül birtokodra száműzött.

- Jaj, felség - kiáltottam -, nagy fájdalom és bosszúság nekem egymagában is, hogy meg kell felségedtől válnom. Miért tetézi ezt meg a kegyvesztésemről szóló gonosz hírrel?

- Ugyan! A hír elszáll, de most jobban megvéd majd két század lövésznél. Ki tudja, nem állít-e be hozzád végül holmi Marianne, nem azért, hogy megöljön, hanem hogy magányodban megvigasztaljon, s kardodat Guise-nek nyerve meg?

- De a nemjóját! - fakadtam ki. - Kéthüvelyknyire döfném szívébe kardomat!

- Igen csinos módja a paráználkodásnak - vélte Csorba. - Csak az a hibája, hogy nem lehet megismételni.

A király azonban el sem mosolyodott e tréfára, lévén mélabús kedvében. Ilyenkor senki emberfia nem deríthette fel, nem könnyíthetett a lelkén, s nem gyógyíthatta meg.

Nem kevésbé volt komor az én kedvem sem, amikor búcsút vettem jó gazdámtól. Nem tudhattam, mikor látom viszont, s addig bizonyosan nem szolgálhatom újra, míg a kétszáz ezer arany körül vert csinnadratta el nem ül. A közeljövőre nem volt más kilátásom, mint néhány hosszú, mogorva hónap Pudvás Tölgyben, várbirtokomon, hol nem vár rám egyéb gyönyörűség, csak az, hogy megerősíthetem váram falait. E célra a nagy rabbinus, megint csak megkurtítva részem, ezeröttszáz aranyat számolt le kezemhez, s igen meglepődött, látva, mi kevésbé örülök annak, hogy a sárga csikókat erszényembe besöpörhetem. Az igazat megvallva, mióta tudtam: el kell hagynom a Louvre-t, annyira mardosott a bánat, s úgy patakozottak könnyeim, hogy Csorba, gondolom, könnyen elhitethette ország-világgal kegyvesztésemet. Mire a Strucc utcai kapun kiléptem, már értesült róla Fogacer, Quéribus, Giacomi és Miroul, valamint Rambouillet kapitány, ki egy zsámolyon üldögélt a kapu mellett (előszeretettel nyugtatta pocakját combjára, lévén nagy a súlya). A kapitány a maga derűs és jóakarátú módján kezet nyújtott:

- Isten áldja, barátom - mondta. - Jobban szereti kegyelmedet annál a király, hogysem sokáig

tarthatna e száműzetés!

Szavai kimondhatatlanul jólestek és megvigasztaltak (noha tudtam: a kegyvesztés csak csel), úgyhogy lehajoltam hozzá, s miközben borsó nagyságú könnyeket hullattam, kétfelől megcsókoltam Rambouillet cserzett arcát, mely vaskos volt és vörös, mint a füstötletlen sódar.

- Én Pierre-em - mondta Quéribus -, lépünk be a Bourbon-palota kápolnájába! Üdvös lenne, ha ott látnák kegyelmedet a misén ezen az utolsó vasárnapon, melyet még Párizsban tölt. Amellett ott nyugodtan beszélgethetünk és nem kell merénylőktől tartanunk. Ilyenkor, kora reggel, még kevesen vannak a kápolnában.

Amint megpillantott bennünket a kápolna pocakos sekrestyése, elénk jött, hogy „méltó és jó helyre kíséren”. Cifra öltözetünk láttán szép obulusra számított, s amikor Quéribus azt felelte neki, hogy mi az utolsó padot választjuk, részint alázatból, részint, hogy ott zavartalanul átengedhessük magunkat áhítatunknak, a sekrestyés, ki jól értett ezen a nyelven, hisz annyi és oly sokféle találka - még szerelmi is - zajlott le e kápolnában, mely oly kényelmesen közel esett a Louvre-hoz, s ő szelíden szemet hunyt mind e találkákra, ha kellőképpen megkenték tenyerét, egy hatalmas pillér mögé ültetett bennünket, és távozott, igen elégedetten önmagával és a mi bőkezűségünkkel s azzal a jókívánsággal, hogy az Úristen tartson meg bennünket örökkéig szent oltalmában.

- Ámen - mondta rá Fogacer.

- Uram - kérdezte Miroul -, kiállhatok-e a templom elé, hogy a környéket szemmel tartsam?

- Eredj, fiam, eredj csak - mondtam szomorúan. - Csavarogd jól ki magad. Isten tudja, hány hónapra kényszerülünk megválni Párizs utcáitól. Nézz körül, fiam, nézz! De ne menj messzire! Még ma el kell indulnunk a sík földre.

Miroul elvonult. Barátaim körülfogtak - Quéribus jobбомra ült, Giacomi bal oldalára, Fogacer a hátam mögé állt -, s kérdésekkel halmaztak el kegyvesztésem felől. Fogacer-t egy apród kísérte, kit ő Silviónak szólított (ama kislegény emlékére, kit vagy tizenkét esztendeje Périgueux-ből szöktetett el, s ki belehalt egy misererébe, mély gyászba borítva őt). Óvakodtam nekik Mundane-ről, Marianne-ről avagy lovam elorzásáról beszélni, mindössze annyit árultam el: a király el akar távolítani Párizsból ama hír miatt, miszerint kétszázezer aranyat adtam volna át Navarrai Henriknek.

- Ó, fivérem - súgta a fülembe Giacomi -, ámbár kétségbe ejt, hogy kegyelmedet száműzték Párizsból, az én ügyem szempontjából kapóra jön ez a száműzetés, feltéve, hogy fivérem hozzájárulásával követhetem Pudvás Tölgybe.

- Ej, fivérem, be különösen gondolkodik! - feleltem én, igen mogorván. - Száműzetésem kapóra jön kegyelmednek? Kegyesztésem malmára hajtja a vizet?

- Ó - pirult fülig Giacomi -, rosszul fejeztem ki magam, Pierre. De értse meg: Samarcas, ahiszemben, hogy mi még Guyenne-ben időzünk, Montcalméknál szállt meg Párizsban. Én meg aznap találkoztam titokban Larissával, ki hűséget esküdött nekem, és megígérte: elszökik ama gonosz karmai közül, mihelyt teheti. Időközben betoppant Samarcas, s ámbár szerencsére nem vett észre, bejelentette: két napon belül elköltözik innen, mivel azt hallotta, kegyelmed már visszatért. Ám ha hírért veszi, hogy kegyelmed még ma leköltözik birtokára, alighanem elhalasztja indulását, s így én suttomban visszajöhetek Párizsba, minekutána nyíltan és nyilvánosan elkísértem kegyelmedet Pudvás Tölgybe.

- Mi az egyiknek bánat, a másiknak öröm - mosolyogtam, noha csupán fél szájjal. - Légy boldog, Giacomi, és sose szégyelld. Még ma indulok. Ha ugyan Quéribus - fordultam barátom felé - hajlandó kölcsönadni nekünk kocsiját.

- Kocsiját, kíséretét és önmagát - vágta rá Quéribus.

- Meg engem - tette hozzá Fogacer.

- Hogyan, Fogacer? S ugyan mi lesz a király szolgálatával?

- Mi fili, noha a hazugság olykor édes, barátok közt nincs helye. Szívesen tennék úgy, mintha a te biztonságod érdekében kínálnám fel kíséretemet. De veled megy a báró. És Giacomi. Náluk jobb vívót keresve sem találnál. Vagy jobb keshajítót, mint a te Miroulod, ki éppen most lépte át a kápolna küszöbét, s alig fér meg begyében az újság, melyet hozott, s melyet szokása szerint apránként fog a kegyelmed tudomására hozni. Mi fili, az igazság, mely sem nem tiszta, sem nem egyszerű, mint már mondtam, az: menekülnöm kell. Utcámból, hajlékomból, a környékről, hol immár kezdik gyanítani, nem vagyok annyira szoknyapárti, mint illenék.

- És Henrik? - kérdeztem.

- Henrik úgy tudja, húsz éve elhalt édesanyám betegágyához sietek. Újabb hazugság. De mi más tehetnék? Az emberek ostoba következetessége örökös hazugságra és menekülésre ítél. Én vagyok a bolygó zsidó.

- Uram - Miroul kék szeme szikrát vetett a félhomályban. - Szólhatnék urammal egyedül?...

Felálltam és egy pillér mögé léptem.

- Uram - kezdte Miroul -, nem készíted-e nagy ámulatra a bölcset, mi mindent tudhat meg, ki az utcán csavarog, feltéve, hogy kellőképp szemfüles?

- Miroul, a prológus túl hosszú. Térj a tárgyra!

- Csakhogy a dolog némi magyarázatot igényel.

- Rajta, magyarázd meg!

- Uram, ha elgondolom, mi szigorúan rótt meg tíz hónapja, mert egy órát csavarogtam Párizsban,

holott akkor tudtam meg a rendőr hadnagy nevét!

- Tévedéseim felrovása és bűnbánatom elengedhetetlen a magyarázathoz?
- Nem, magyarázatom a véletlen hatalmára irányul.
- Halljuk!

- Egy hölgy odahagyja lakását, hogy megvárja kegyelmedet a Louvre kapujában és óva intse. Én abban a minutában lépek ki a kápolnából, hogy lófráljak, hogy lófráljak. Amiből máris kitetszik - tette hozzá, igen elégedetten saját elmésségével -, ha nem lófrálok, nem találkozom össze a hölgygel.

- Immár lelkem mélyéig áthat a véletlen hatalmának tudata.
- Uram, nem kívánja megtudni, ki az illető hölgy?
- Hát ismerem?
- Egykor igen közelről ismerte. S ma is híve.
- Neve?
- Mestersége: sapkakészítő és -díszítő.
- Alizon! - kiáltottam. - Az én kis pokolbeli legyecském.
- Uram, csak nem vesztí eszt?
- Miroul, fuss el érte, hozd máris ide!
- Uram, méltányolja: máris rohanok s nem bosszantom tovább, annyira megindít fájdalma.

S úgy röppent el, mint a kilőtt nyíl. S én, igen megkönnyebbülten, hogy szárazon megúsztam további magyarázkodásait, odaintettem a sekrestyést, némi pénzmagot csúszttam markába, majd azt mondtam: egy hölgygel meg kell beszélnem közös áhítatunkat, s ehhez egy félreeső helyre lenne szükségünk.

- E függöny mögött nyugodtan fohászkozhatnak a Fennvalóhoz. Azalatt majd én is imádkozom uraságodért - felelte ő.

Alig ismertem rá az én Alizonomra, minekutána a függöny oltalmában levette csinos arcáról a maszkát, oly pompás volt öltözéke: halványzöld, arannyal áttört szoknya, hozzá illő vállfűző, mindkettő a legfinomabb brokátból.

- Alizon - mondtam, mialatt ő a nyakamba ugrott; már amennyire abroncsszoknyája engedte, s szenvedélyes csókokkal borította el arcomat -, Alizon! Én szép legyecském! Hát mi történt veled? Valóságos nemeskisasszonynak látszol szép ruhában.

- Ej, ne gúnyolódjon, uram! Most is csak sapkakészítő vagyok, ámbár inkább a magam ura, mint tudja. Ám mivel a városban nem kereshettem fel uraságodat kockázat nélkül, lévén oly rossz a híre ama kétszázézer arany miatt...

- Hazugság, Alizon! Porhintés! Aljas rágalom!

- Aj, uram, be örülök, hogy ezt tulajdon szájából hallhatom. Még egy csókot, Pierre! Már három teljes hónapja nem láttam...

- De ez a ruha, Alizon!

- Épp most fejeztem be, egy vevőm megrendelésére, s lévén természetünk egyforma, nagy szemtelenül magamra öltöttem, hogy ne ismerjenek rám, amikor kegyelmeddel szólok.

- És ha az utcán szembetalálkoztál volna a hölgygel, kinek pávatollaival ékeskedsz?

- Nem vehetné zokon tőlem, uram, hiszen csak azért vettem magamra, hogy a bátyja életét megmentsem.

- Micsoda! - hüledeztem. - Catherine! Catherine! Az én kishúgom. Kegyelmes ég, be szeretném látni, milyen arcot vágna! Hej, kis pokolbeli legyecském - rikkantottam nagyot jókedvemben, s most én öleltem őt át, s borítottam el csókokkal arcocskáját -, be kedves csíny ez!

- Uram - dugta be a fejét a függöny résén Miroul -, legyen szíves halkabban nevetni. Zavarja a misét. S már a sekrestyés is sokallja e nagy vidámságot áhítat közben.

- Kend meg a markát, Miroul! Alizon kigyógyított bánatomból.

- Ennek őszintén örülök, uram. Nem szerettem, hogy olyan türelmes volt irányomban.

- Én Pierre-em - mondta Alizon, mihelyt a függöny ismét lehullt. - Be furcsa szerzet is kegyelmed! Én azért sietek ide, hogy figyelmeztessen: orvul életére törnek, és kegyelmed nevet.

- Te is nevetnél, Alizon, ha olyan jól ismernéd kishúgomat, Catherine-t, mint én. A hölgy oly hihetetlenül gögös, hogy ha meglátna téged az ő szoknyájában, bosszúságában a sárba hemperítene. Alizon, ha történetesen nem venné át a ruhát, a tied, én kifizetem.

- Köszönöm, uram. De az idő sürget. Lesben állnak a túboltban, mely a kegyelmed házával átellenes. Onnan akarják lelőni.

- E hónapban zárva tart a gyár!

- Ezért bérelhették ki.

- Legyecském, zümmögésed aranyat ér. Honnan tudsz e merényletről?

- Két hölgytől, kik ma reggel egy kárpit mögött erről fecsegték. A kegyelmed neve hallatán fületem rátapasztottam a mondott kárpitra.

- Hát te mit kerestél a kárpit túlfelén?

- Sapkát szállítottam a házhoz.

- Kik a mondott hölgyek?

- Uram - húzta ki önérzetesen a derekát Alizon, melyet az évek cseppet sem vastagítottak meg -, nem szeretném nevüket elárulni. Elvégre klienseim.

Amire megint hangosan elnevettem volna magam, ha Alizon le nem zárja sietve egy csókkal a számát.

- Esdve kérem, uram, ne nevéssen - súgta a számba. - Megzavarja a szentmisét!

Amire én némi szelíd, de gyötrő szánalmat éreztem iránta, noha megesküdtem, hű maradok Angelinához, ám még az előbbinél is nagyobb nevettem volna, ha tehettem volna.

- Alizon - mondtam végül, elszakítva számát az övétől -, esküszöm, ismerem mindkét hölgyet. Egyikük igen magas, noha ő a kisebb. Másikuk igen alacsony, noha ő a nagyobb. És a magas természetű éppoly barna, eleven és pajzán, mint te, csak a szeme nem olyan kedves. És a neve...

- Mademoiselle de la Vasselière - csúszott ki Alizon száján a név.

- Alizon - tapasztottam most én szájára a tenyeremet -, óvakodj ilyen neveket hangosan kiejteni. Még elveszítenéd vevőidet. Nem feledem ez ügyet, melyért máris adósod vagyok, és nem kevésbé, mint voltam a Szent Bertalan-éj hajnalán, amikor fehér ingujjat varrtál fél karunkra, hogy megkönnyítsd menekülésünket.

- Ó, az semmiség volt, uram - pirult el Alizon. - Nem a kockázat miatt, hanem mert akkor oly közel álltunk egymáshoz.

- Semmiség? Mindössze az életemmel tartozom neked, Alizon. Tudom, hirtelen haragú vagy, mégis arra kérek, fogadd el tőlem ezt a gyűrűt - s levonván ujjamról egy topázgyűrűt, nyomban ráhúztam egyik kesztyűs ujjára.

- Én Pierre-em - felelte ő -, ily drága gyűrűt én alacsony rangom folytán nem hordhatok, de elteszem és megőrzöm kincseim között, szerelmed kedvéért.

Alighogy végigmondta, félrevonták a függönyt. Alizonnak éppen csak annyi ideje maradt, hogy feltegye maszkáját.

- Uram, elhangzott az ite, missa est - fuvolázta halk, duruzsoló hangon a sekrestyés. - Tán jobb volna, ha a hölgy távozna, mielőtt a hívők kitódulnak, nem?

- De bizony, nagyon igaza van.

Alizon egy szempillantás alatt elillant, s én az iménti pillér mögé térdepeltem, Fogacer és Quéribus közé. Mindhárman összekulcsoltuk kezünket és lesütöttük a szemünket, mialatt kisorjázott a templomból az a néhány, korán kelő udvaronc, kik mellettem elhaladva jól megnéztek vagy elfordították a fejüket, a szerint, hogy kedveltek vagy nem kedveltek, s ahogy a szemem sarkából rájuk lestem, láttam, máris elterjedt kegyvesztésem híre, el is hitték és fecsegnek róla. Be épületes látványt nyújthattunk mi ott hárman: Quéribus, Fogacer meg én, imigyen ájtatoskodva, holott egyikünk ateista volt, a másikunk hugenotta, s harmadikunk annyira langyos az ő katolikus hitében, hogy akár közömbösnek is mondhattuk volna.

- Mi fili - súgta oda nekem Fogacer -, törölje le orcáit, pirosítóval van összefelve. Hát nem szégyell az Úr templomában csókolózni egy nőszeméllyel?

- Használták e templomot már ennél rosszabb célra is - hajolt hozzánk Quéribus. - Margot hercegnő itt adta oda magát Vitteaux-nak, hogy az ennek fejében megölje Du Guastot.

- Téved, báró - rázta a fejét Fogacer. - Nem ezeken a köveken kamatyoltak, hanem az Ágoston-rendiek nagytemplomának padlóján.

- Igaz - bólintottam. - De itt gyónt meg illő áhítattal Katalin, azon a napon, amelyen Colignyt megölette.

Nem akartam Quéribusszal és Fogacer-val tudatni a rám leselkedő veszedelmet, mert nem tudhattam, be akarná-e avatni őket a király titkaiba, Giacomi és Miroul ellenben beavattattak, ha tetszett, ha nem, Mácon óta. Tehát megvártam, hogy a báró távozzék, kocsiját, kíséretét az útra felkészítendő, s minekutána Fogacer megígérte: pont délben ott lesz ő is az ő Silviojával, magamra maradtam a maestróval és Miroullal, és igen-igen halkan elmondtam nekik - a sekrestyés ugyanis megpróbált hallgatózni -, miről van szó.

- Emlékszik, nemde, uram, Thomassine túboltjára Montpellier-ben? Két kijárata volt, mint általában azoknak a kis háznak, hol köztudottan nemcsak tűt árulnak. Nem így áll-e a dolog ezzel a túbolttal is? - kérdezte Miroul. - Vajon elképzelhető-e, hogy a gyilkos, minekutána lelőtte kegyelmedet, nyugodtan kísétál az utcára, hol uram vérében fetreng? Nem, ez lehetetlen. Fogadni mernék, lova a hátsó sikátorban várja, hogy ura a hátára pattanjon, dolgavégezetten.

- Okos beszéd - helyeselt Giacomi. - Keressük meg a lovat a Virágmező utcával párhuzamos sikátorban, s a lótól elindulva meg fogjuk lelni a gazdáját is.

Én hallgattam, s magamban csodálattal adóztam Giacominak. Eszébe sem jutott, hogy óvakodjék e nemcsak a közeli, hanem a távolabbi jövőre is súlyos következményekkel terhes kalandtól. S mert eszembe ötlött, mennyire leszidtam az imént amiatt, mert azt találta mondani: száműzetésem kapóra jön neki, az ő ügyeire nézve, halkan a fülébe súgtam, forrón megszorítva karját:

- Fivéremuram, bocsánatkéréssel tartozom kegyelmednek, amiért az imént úgy rendreutasítottam. Kérve kérem: nézze el nekem.

- Eh, semmiség - fordult el Giacomi, hogy pirulását rejtse. - Meggondolatlanul testet adtam, s kegyelmed megkarcolta a bőrömet. Fivérem, menjünk, csípjük el a gazembert. Ha cselét felfedtük, megnyertük a csatát. Alig várom, hogy az ipse képét lássam.

Hanem előbb, amikor a „lótól lovasáig eljutottunk” - könnyen, hisz a túbolt minden ajtaját nyitva leltük, annyira sürgős lett volna az elillanás a fickónak, minekutána lepuffantott -, előbb, mint mondtam, a

fenekét pillantottuk meg egy zsámolyon. Arccal ugyanis az ablaknak fordult, melyen át le akart lőni, amint benyitok házam kapuján.

- Le a fegyverrel, cimbora! - mondtam, hátának szegezve kardom hegyét. - És mutasd meg nekünk a képedet!

Készségesen megfordult, hisz a válla fölött hátrapillantva látta: három kard szegződik neki.

- Hát ez mi? - kérdezte elhűlve. - Mi dolguk velem az uraknak, holott nekem semmi kegyelmetekkel.

- Már hogyan lenne! - vetettem rá vasvillaszemet, s hagytam, hadd főjön és fortyogjon a halálfélelem levében.

Képe egyébiránt korántsem volt oly elvetemült, mint vártam, noha szépnek igazán nem mondható. Igen húsos felső ajkán vágás éktelenkedett, egyik fülét levágták, pillantása azonban inkább együgyű volt, semmint gonosz.

- Én vagyok Siorac lovag - mondtam.

- Nemes uraság - vallotta ő meg -, sajna, rögtön felismertem, mivel ma reggel megmutatták kegyelmedet nekem, amikor kilépett a Louvre kapuján. De ez árulás! Én előlről várom, s kegyelmed hátulról jön nekem!

- Az áruló te vagy! - szegezte nyakának a kardját Miroul.

- Nemesurak - az ipsének szempillája sem rezdült -, ha végezni kívánnak velem, végezzenek szaporán, de ne adjanak a prefektus kezére, aki megkínozna és felköttené, ami igen kellemetlen, hosszú és unalmas lenne számomra.

Én máris egy fokkal kevésbé szigorú pillantásokkal méregettem ellenfelemet, mert jól emlékeztem rá, mit mondott nekem Espoumel a montpellier-i börtönben.

- Nem lesz szükség kínvallatásra, ha önszántadból vallasz - mondtam. - Hogy hívnak?

- Nicolas Mérigot a nevem - felelte.

- Honnan jó e név? - firtattam.

- Onnan, hogy francia gárdista voltam, de elkergettek, mert megloptam őrmesterünket.

- S jelen mesterséged?

- Csavargók csavargója - vágta rá Miroul.

- Nemcsak az - tiltakozott Mérigot. - Csónakos is vagyok és révész, az innenső parton.

- Az innensőn? Hát ezt hogy értsük?

- Hogy csak Párizsban van jogom a Szajrán hajózni, se fentebb, se lentebb a folyón. Ötszázan vagyunk és mind gazemberek.

- Nohát, mind? - álmélkodott Giacomi.

- Ez mifelélek hagyomány.

- Hát nem nagy kár-e - szólt Miroul -, hogy aki a Szajrán kíván csónakázni, kénytelen oly fickók kezére adni magát, kik nem ismernek törvényt, sem hitet.

- Ez nem igaz - fortyant fel Mérigot. - Mi ne ismernénk hitet? Valamennyien jó katolikusok vagyunk. És különös tiszteletben tartjuk Szűz Máriát.

- Azt hittem, a Szűzet főképp a Mészáros negyedbeli hentesek, vágók és mészárosok tisztelik - jegyeztem meg.

- Megvan nekik is a Szűz Máriájuk, nekünk is a miénk, s mi őt visszük körmenetkor.

- Nézze meg az ember e bálványimádó gazfickóját! - fakadt ki Miroul oc nyelven.

Mire Giacomi elmosolyodott. Ő minden este és reggel imádkozott Máriához, és szinte szerelmes rajongással csüggött rajta.

- Mérigot, ki fogadott fel e gyilkos munkára? - kérdeztem.

- Egy ipse, ki tegnap megkeresett a szénarakparton, megkínált egy üveg itókéval és harminc dénárt ajánlott...

- Harmincat! - horkant fel Miroul.

- Uram - emelte rám ostoba tekintetét Mérigot. - Ily kevés pénzért nem is vállaltam volna...

- Miért?

- Tolvaj vagyok. Nem bérgyilkos.

- Mivel bírtak mégis rá? A lóval?

- Azt csak kölcsönadták. Mihelyt kijutottam volna Párizsból Saint-Cloud-ba, e falu temploma mögött egy vasgyűrűhöz kellett volna kötnöm lovamat, s itt számolta volna le kezemhez a pénzt az, aki felbérelt.

- Vagy hátba döfött volna, hogy el ne járjon a szád.

- Ugyan, az nem lehet! - kerekedett ki Mérigot szeme. - Az ipse azt mondta, ő egy igen előkelő ház majordomusa, s gazdája kihoz engem még a börtönből is, ha szerencsétlenségemre oda találnék kerülni. Én úgy vélem, a Guise-ház embere lehetett, mivel azt mondta: azért kell uraságodat megölnöm, mert paktált Navarrával, a sátán cimborájával.

- Hát ez szép! És ezzel bírt rá vérem ontására? - kérdeztem.

Akkor bal kezemmel kinyitottam zekémet, és megmutattam neki a Mária-érmet, melyet mind a mai napig a nyakamban hordok azóta, hogy anyám halálos ágyán rám bízta, s azt mondtam neki:

- Mérigot, téged becsaptak. Én is jó katolikus vagyok, akárcsak te. Az az ipse unokaöcsém, örökösödési perben állunk, azt akarja megnyerni, s ezért akart megöletni.

Mire Mérigot eltátotta a száját. Láttam, minden egyes szavamat úgy hitte el, mint a Szentírást, lévén

az a fajta izomember, kinek annyi sütnivaló sem jutott, melyen egy árva tojást meg lehetne sütni.

- Miféle ember volt az ipse? Nem olyan...

- Kicsi - vágott közbe Méricot. - Arca sovány, szeme fekete, s alsó ajkán egy heg van.

- Ez ő! - kiáltottam. - Szakasztott az unokaöcsém! Különben a lovát is felismertem. Méricot, hát nem szégyen, gyalázat-e, hogy holmi ravasz csirkefogók derék szajnai csónakosokat gyilkosságra bírnak a vallás leple s ürügye alatt?

- Arulás! - Méricot keze ökölbe szorult: akkora ökle volt, hogy ugyan jól meg tudhatta markolni az evezőket, ha ellenszél fújt a folyón.

- Miroul, fuss és hozz hazulról papírt, írószert!

- Nemes uraság, mi a szándéka velem? - kérdezte Méricot.

- Előbb feketén-fehéren leírom vallomásodat, hogy ne vonjanak kárpadra. Aztán majd meglátjuk.

Amint megjött Miroul, Giacomihoz fordultam, s megkérdeztem tőle okcitánul, minthogy ő e nyelvet Mespechben megtanulta:

- Nos, mihez kezdjünk e csodabogárral?

- Ha a Dicső avagy testvérei házához tartozna - vágott elébe a maestrónak Miroul -, örömmel megölném, hogy vérünkért, melyet kiontani akartak, ő fizessen a magáéval. Ám mivel a fickó csupán egy szajnai szegénylegény...

- Véleményem szerint a prefektus kezére kell adnunk - így Giacomí. - A törvény törvény. Alizon nélkül Pierre e percben már halott lenne.

- Én más véleményen vagyok - felelte Miroul. - Ha a Dicső csakugyan kiszabadítja a prefektus kezei közül, mint ezt már nem egy akasztófavirággal megcselekedte, Méricot holtáig lekötöleztette marad, s ránk nézve annál veszedelmesebb, mivel a földkerekség legostobább fickója. Nem, uram. Vagy futni hagyjuk, vagy megöljük. Én így döntenék.

- Majd gondolkodom rajta - feleltem én franciául. És nekikezdttem papírra vetni Méricot vallomását, amint itt következik:

„Én, Méricot Nicolas, szajnai hajós és csónakos az innenső partról, nőtlen, ki rendesen a szénarakparton vagyok található, ezennel kijelentem, tanúsítom és a lelkem üdvére esküszöm, hogy alább következő vallomásom igaz, őszinte és pontosan megfelel a történeteknek...”

Itt mondódott el felbérlésének és az ellenem végbeviendő merényletnek a története, a felbujtó személyének leírása (állítólagos rokonságunkról szót sem ejtve), majd ekképp végeztem be a vallomást:

„Fent mondott vallomás fejében Siorac lovag, felismervén, hogy csalással és hazugsággal bírtak rá eme vállalatra, megbocsátotta az élete ellen tervezett merényletet, s tekintettel arra, hogy szerencsére nem került vérontásra sor, jó katolikusként nem kívánta véremet ontani, hanem visszaadta szabadságomat, a lelkemre kötve, hogy beszéljem el a dolgot az igazsághoz híven szénarakparti csónakostársaimnak, s őt aranyat adott nekem avégből, hogy cimboráimat megvendégelvén, együtt igyunk az ő, valamint törvényes és természetes királyunk, III. Henrik egészségére, arra kérvén Istent és Szűz Máriát, tartsanak meg szentséges oltalmukban.”

Ennek hallatán a csónakos lábam elé vetette magát, s kezemet csókdosva nem győzte bocsánatomat kérni, s ígérte: eztán oly hálásnak és szeretőnek mutatkozik majd irányomban, hogy nem lesz okom jóságomat megbánni. S míg ezt elmondta, hatalmas teste tetőtől talpig remegett, mint nyárfalevél a szélben, holott csak az imént arcizomrándulás nélkül, halálmegvető bátorsággal tűrte, hogy Miroul kardja hegyével fenyegetse.

- Méricot - mondtam -, most elutazom birtokomra, ám ha visszatértem, érted küldöm szekretáriusomat, Miroul-t (e titulus hallatán Miroul elpirult örömeiben), hogy elmeséld neki, hogy s mint élsz. Ha pedig az én gonosz unokafivérem megint megjelenne a szénarakparton...

- Belerúgnám egyenest a Szajnába - rázta az öklét Méricot.

- De óvakodj belefojtani! Itt írd alá, Méricot, ha tudsz írni.

- A nevemet igen. - Méricot beleizzadt a munkába. A lúdpennát nehezebben forgatta, mint a tölgyfa evezőt.

Miroul eloltotta a kovás puska égő kanócat (nehogy kicsapjon az utcára a láng, ami izgalmat s riadalmat kelthetett volna a környéken), és felkapta a fegyvert, Giacomí pedig a ló kantárját ragadta meg, amint az ajtón kiléptünk. Mialatt a két cimborám imígyen távozott e dicső csatában ejtett zsákmányunkkal, én szélnék eresztettem foglyunkat, fegyver s egyebek nélkül, mégis igen elégedetten, hisz sikerült nyakát megóvnia a huroktól, s hatalmas teste zsigereit kardvasunktól.

Otthon legelőbb szívemre öleltem Angelinámat és szép gyermekeimet, majd otthagytam kedves hitvesem Giacomíval, ki ikertestvéréről beszélt neki, és saját reményeiről, melyeket Larissa irányában táplált, s bezárkóztam Miroullal a földszinti kis dolgozóba - oda, ahol Moscát is fogadtam volt -, hogy írivalóimat elintézzem.

- Miroul - szóltam, s az asztalra könyökölve fejem tenyerembe hajtottam -, mivel szekretáriusom vagy, a te dolgod megírni a levelet, melyet tollba mondok neked.

- Aj, uram - sóhajtott nagyot Miroul -, annak erős kárát láthatja majd a levél ortográfiája. Az enyém nem olyan jó, mint uramé.

- De a tied is jobb, mint az anyakirálynéé. Rajta, Miroul, írad. Kezdjük a címzésen.

MADAME DE LA VASSELLIÈRE-NEK MONTPENSIER-PALOTA
PÁRIZS

- Nicsak - kapta fel a fejét Miroul. - Ő az, akire gondolk?

- Vagy akinek a nevét a kápolnában is hallhattad, ha füledet a kárpitra tapasztottad.

- Nosse velint omnes, mercedem solvere nemo - Miroul örömet bástyázta el magát efféle idézetek mögé, ha zavarba esett. - Velem is csak így van ez, uram, engedelmével.

- Megadva. Írd, Miroul. „Hölgyem, ámbár Máconban ledöfte egyik szolgámat, én álltam az alkut, s ígéreteket megtartottam, kegyedet szabadon bocsátva, mire másik inasom orra elől elorozta ötszáz aranyat érő lovamat.”

- Szekretáriusom orra elől - vágott közbe Miroul.

„Szekretáriusom orra elől. S a mai napon, betetőzván álnokságát, le akart lövetni egy ipsével, ki szerencsémre csak előre figyelt, hátra nem. Tehát elfogtuk. Embereim meg akarták ölni...”

- Uram, mit szólna ehhez: Szekretáriusom, haragjában, meg akarta ölni.

- Ha akarod. „...ám én nem engedtem nekik, nem akarván keresztény vért ontani, másrészt a prefektus kezére sem akartam merényletet adni, kinek elmondhatott volna, meglehet, egyet-mást a kegyed házának majordomusáról. Tehát visszaküldtem őt csónakjához. A lovat ellenben megtartom, annak fejében, kit Máconban eloroztak tőlem...”

- Ez szép mondás! - vélte Miroul.

- „...s a puskáját is kegyed iránt való szerelemből.” Új sorban: „Merem mondani, hölgyem, igen tréfás dolognak tartottam volna, ha a kegyed buzgalma folytán éppen azon a napon ölnék meg, amikor száműzetésbe megyek. Nem csodálatos-e mindkét párt haragját a fejünkre vonni? Kétszeresen ölt volna meg a merénylet: elsőbben a kegyed által küldött golyó, másodjára a köznevetség.”

- Uram, ez mélységesen mély gondolat.

- Új sor. „Minthogy képességeim immár paragon hevernek, elutazom penészedni birtokomra, hol, biztosítom róla, hölgyem, egy falatot sem fogok lenyelni netaláni gombaküldeményekből.”

- Uram, hogy jön ide a gomba?

- Unokafivéremet, Geoffroy de Caumont-t gombával mérgezte meg Annet de Commarques.

- Ismerte ez a hölgy?

- Geoffroy de Caumont az ő unokatestvére is volt.

- Kegyelmes ég! És rokona uramnak ez a pokolbeli fúria?

- Az könnyen meglehet. Új sor. „Ha valahol újra összetalálkoznék felejthetetlen szépségével...”

- Csakugyan felejthetetlen, különösen a tör miatt.

- „...lehetőleg oly alkalommal, amikor nem esik szó törőről, puskáról, hanem csakis csodálatról, mellyel van szerencsém, úrnőm, - mindennek ellenére kegyednek adózni, alázatos és tisztelő szolgájaként.” És aláírod a nevemet.

- Hogyan? Én uram nevét?

- Csak annyit íj: S. És semmi mást. Utána pont. És fűzd még hozzá ezt a postscriptumot: „Lévéen anyám született Caumont-Castelnau, nem vagyunk véletlenül rokonok?”

- Uram - kérdezte Miroul, minekutána alákanyarított egy nagy S betűt -, hogy hívják azt az írást, mely hízeleg annak, aki meg akart marni bennünket?

- Captatio benevolentiae-nek.

- De miért vágyik uram e gyilkos nőszemély jóindulatát elnyerni?

- Hogy ne akarjon megölni.

- És megeshet, hogy ne akarja?

- Talán meg is szeret, ha elhiszi, hogy a király meggyűlölt.

- És talán úgy tesz, mintha szeretné, ha nem hiszi el uram kegyvesztettségét.

- Te magad vagy mély, Miroul - mosolyogtam. - De mit tegyünk? Az effajta játékot mindig ketten játsszák és mindig veszedelmes. Mindazonáltal jobb szeretem kardját kardomhoz kötni, mint attól rettegni, hogy a sötétben hátba döf. Nem lesz mindig kéznél egy Alizon.

- Sem egy Miroul - vágta rá ingerülten Miroul.

- Sem egy Miroul - mosolyogtam újra. - Ki mentorom és annál is több. Miroul, másold le tüstént a te szép kézírásoddal Mérigot vallomását és La Vasselière úrhölgyhöz írt leveletemet.

- Amit uram az én szép írásomról mond, nem más, mint szemérmetlen captatio benevolentiae. Hisz uram is tudja jól: immár tizenegyre jár az óra. Ilyenkor minden rendes ember ebédel. Éhes vagyok, mint a farkas.

- Csak még egy kicsit erőltesse meg magát, szekretárius uram! Egyébiránt én is dolgozni fogok, itt, melletted. Levelet írok a királynak.

- Hogyan? Saját keze írásával?

- A királynak, Miroul! Hogy elküldjem neki a te másolataidat.

- Ahá - mosolygott savanyúan Miroul. - Nagy megtiszteltetés. Csakhogy az ember nem lakik jól megtiszteltetéssel.

És tett még vagy húsz effajta csípős megjegyzést, mert így szokta ő irántam való szeretetét kimutatni, engem bosszantva. A két írást azonban gyönyörűen lemásolta, egyetlen sort vagy szót ki nem hagyva, és igen olvashatóan. Ezalatt én röviden beszámoltam Henriknek a történekről, hozzátéve, hogy Marianne-hoz írt levelemet Miroul kezével írtam meg és alá, nehogy e sátnő lányainak eszükbe jusson kézírásomat és aláírássomat hamisítani, mivel eljutott fülemhez, hogy a Sántánál nagyban folyik az utáncs, hamisítás. Még a király pecsétjét is megpróbálták lemásolni.

- Tudod-e, Miroul, hogy aki a királyi pecsét meghamisítására vetemednék, annak elégetnék jobb kezét?

- A Sántánál erre semmi szükség - vélte Miroul. - Ég annak már mindene, a teste közepe is. És quid illetné meg az anyakirálynét? Úgy hírlik, ő is hamisított már egy-két iratot.

- Ó, az egészen más - mondtam. - Henrik nem akar kegyetlenül bánni anyjával vagy húgával, holott mindketten elárulták.

Összehajtogattam, egymásba raktam, majd lepecsételtem a három írást, és minekutána gyorsan bekaptuk ebédünket, megkértem Miroult, vigye el haladéktalanul a Louvre-ba küldeményemet.

- Értsünk szót, uram - felelte ő, igen ridegen. - Szekretáriusa vagyok-e uramnak avagy lóti-futi gyerkőce?

- Igazad van, Miroul. Most, hogy szekretáriusommá léptél elő, fel kell vennem egy kisinast, ki az efféle szolgálatokat helyetted ellátja.

- Micsoda? - Miroul barna szeme elsötétült, sőt még a kék is feketének tetszett. - Egy kisinast? Ide? Azt nem tűröm. Uram, kilépek szolgálatából, mihelyt beteszi ide a lábát egy sárgacsőrű fiúcska, ki egyebet sem csinál majd, mint ostobaságokat. Uram tudja jól: van némicske vagyonom, akkor önállósítom magam, amikor akarom.

- Tehát nem lesz kisinast, Miroul?

- Uram - felelte ő ünnepélyesen -, szavamra, az árnyékát sem tűrném el itt.

- Tehát magam viszem el a levelet a Louvre-ba, s adom át Csorbának, hogy a király kezéhez eljuttassa.

- Uram, ne üzzön csúfot belőlem - húzta ki magát határtalan méltósággal Miroul. - Magam megyek. Nem természetes-e, hogy egy szekretárius maga vigye el a tulajdon kezével írt levelet? Rábízhatja-e azt az első jöttmentre? És egyáltalán: beengednék-e a küldöncöt a Louvre kapuján? És ráakadna-e Csorbára abban a labirintusban?

Öt teljes hónapot töltöttem Pudvás Tölgy nevű birtokomon. A király aranyait arra használtam fel, hogy a vár falait úgy megemeljem, hogy ostromlétra ne érjen fel a tetejükig, meg hogy egy tornyot építsek, honnan az egész környéket beláthattam, sőt egy föld alatti utat is, mely a várból Montfort-l'Amaury erdejébe vezetett. E rejtékúton eljuthatott egy emberem a szálerdőbe segítséget hozni az esetben, ha váramat meg találná ostromolni egy ellenségeim felbérelte zsványokból álló csapat. Vettem egy kis csatakigyót is, és felvittem a torony tetejére, ámbár nemigen hittem, hogy nagy kárt tehetne az ostromlóknak, hacsak a nagy pukkanásokkal s dörgéssel, amelyet hallatott, el nem riasztja őket. Egyébiránt arra is alkalmas lehetett, hogy riadóztassam vele a környéket; mindössze egyszer sütöttem el vaktában, s akkor Méréig és Galluis-ig is elhallatszott a hangja, onnan futottak hozzánk megtudni: mi történt.

Giacomi két nappal az után, hogy idekísért bennünket, szép csendben visszatért Párizsba, tudni való, mi céllal, és sikerült is Montcalméknál fellelnie Larissát, ki megújította fogadalmát, s ismét megígérte, igyekszik kimenekülni a jezsuita karmai közül, mihelyt meg meri kockáztatni. Én némi kétkedéssel fogadtam az ígéretet. Úgy véltem, Samarcas hatalma Larissa felett inkább erkölcsi, semmint fizikai természetű, inkább a lelkének, semmint testének porkolábja.

Öt hónappal az után, hogy Párizsból távoztam, levelet kaptam Madame de la Vasseliére-től. Zavarbaejtő levelet.

Öcsémuram! Igen különösnek vélem, hogy kegyelmed éppen akkor hivatkozott - s úgy hiszem, joggal - összetartozásunkra és rokonságunkra, amikor nem átalált egyszersmind azzal megvádolni, hogy ledöftem Máconban inasát, eloroztam lovát, és le akartam lövetni kegyelmedet.

Kedves öcsém, ez örültség. Nyilván félrevezette kegyelmedet egy némbor, ki elég orcátlan volt rám hasonlítani, s meglehet, nevemet is bitorolni.

Mi engem illet, kijelentem: fegyvereim csak és csupán nőhöz illőek. Egy pillantással döföm le ellenfelemet, egy mosollyal terítem le, egy kacsintással orzom el szívét, s ugyancsak egy kacsintással, de ridegebbel, gyilkolom meg. Ám képes vagyok gyógyítani is, és akármilyen különös, ugyanazon fegyverekkel, melyekkel annyi kárt tehetek.

Kedves unokaöcsém, ha nem fél kitenni magát tűzéségem támadásának, látogasson meg, száműzetése lejártával, a Montpensier-palotában, hol örömmel várja látogatását alázatos és hű szolgálója

Jeanne de la Vasseliére"

E levelet nem akartam Angelinámnak megmutatni. Ha az igazat megtudta volna, örökös

aggodalomban telt volna nappala s éjjele. Egyébiránt úgyis volt neki gondja-baja elég, hisz immár hat szép gyermeket kellett táplálnia s tisztán tartania. E célra alig vettük igénybe fizetett cselédek szolgálatát, noha volt belőlük elég otthonunkban, s Angelinának mindenképpen a legszorosabb ellenőrzés alatt kellett őket tartania; e dajkák s gyermekeik fejében valóságos halmaz a durva, veszedelmes babonáknak, melyektől óvni kellett gyermekeinket. Sokszor megvakul vagy megsiketül ezek miatt a kised, amit nem tudnak azok a szülők, kik feltétlen megbíznak a nőszemélyek hibás tapasztalataiban s állítólagos tudományában, holott az nem áll egyébből, mint a legsötétebb korokból ránk maradt, szájról szájra szálló recipékből s titkokból, melyek közül egy sem bírja el a józan ész világosságát.

Ilyen például az a szokás, hogy a csecsemő tejébe egy kanálka borlelkét kevernek, mire a kised nyomban elszenderül, és nem veri fel éjszaka fülsiketítő bömbölésével alvó szüleit. Ez az „orvosság” mindazonáltal inkább fent mondott szülők kényelmét szolgálja, semmint a csecsemő javát, kit éppen nem tesz ez eljárás erősebbé, ellenkezőleg, egész életére aláássa egészségét s apasztja életterejét.

Két leánykám közül az idősebbet Erzsébetnek neveztem el, lévén nagy csodálójá az angol királynő bátorságának s erélyének; következő gyermekemet, ki szintén lánynak született, Francoise-nak kereszteltük nagyanyám után, kit igen szerettem, ámbár alig ismertem, harmadik gyermekünk, egy fiú, a Philippe nevet kapta, mert én azt szerettem volna, ha engem így neveznek el. Második fiam Pierre lett, mert születése percétől rám hasonlított, a harmadik Olivier, mert Nagy Károly lovagjai közül Olivier-t szerettem a legjobban, s végül a negyedik fiunk Frédéric, Angelina kérésére, kinek tetszett e név hangzása, és szerinte szerencsét is hoz viselőjének.

Gertrude de Luc úrhölgy tíz gyermeket szült Samsonnak. Kettő közülük kiskorában elhalt himlőben. Gertrude erősen közeledett immár ahhoz a korhoz, amikor a természet általában eltiltja a nőt a további gyermekáldástól, s ez kétségbe ejtette. Valójában aki őt látta - csupa életerő volt és szépség, nádszálcárcsú, arcbőre üde, rózsás és rántalan -, az méltán vonhatta kétségbe a természet bölcsességét, mely a nőnek ily kurta határt szab a termékenységre, míg férfiak esetében ezt sokszor igen idős korukig kitolja, ha ugyan a Biblia igazat beszél.

Hosszabb ideje nem láttam Samsont, s amikor most újra megpillantottam, beleveszve montfort-i patikája edényeibe, hajnaltól késő estig köztük görnyedezve, azt tapasztaltam: dereka igencsak megvastagodott, bőre petyhüdt, szeme fakó, feneke széles, s szép arca sem a régi, lévén bőre fehér és puffadt. És ámbár Gertrude sokat pörölt vele, hogy lépjen ki patikájából s mozogjon többet, még azzal is meggyanúsította, hogy szívesebben hál tégelyeivel, mint vele (amit bajos volt elhinni, tekintve gyermekeik nagy számát, valamint a hölgy zsarnoki természetét és nagy étvágyát), én mindjárt megértettem, hogy a prédikáció, jöjjön bár testvéri szájából, nem győzhet a szenvedély felett, mellyel öcsém alkímiáján csügg, úgy határozottam hát, hogy egy másik és nem kevésbé erős szenvedélyt állítok emezzel szembe. Tehát félrevontam Samsont és megsúgtam neki: veszély fenyeget (Quéribus is azért hagyja itt kísérete felét). Nem sok szót vesztegettem e veszély mibenlétére, ellenben esdve kértem: segítsen biztonságomon örködni, részint úgy, hogy közös őrzásokat rendezünk a montfort-i erdőben, részint úgy, hogy vívunk, célba lövünk, hegyet mászunk, mivel mindannyian rászorulunk testünk edzésére avégből, hogy lestámadás esetén képesek legyünk azt elhárítani, és harcra kész katonává neveljük magunkat, Giacomit (amikor éppen itt tartózkodik) és Miroult, valamint Quéribus embereit. Így ha szükség lenne rá, könnyűszerrel kivédnők az ellen alattomos támadását.

Samson megrendülten vette tudomásul, hogy veszélyben forgok, s úgy vetette bele magát herkulési munkáinkba, mint az a szép Isten anygala, aki volt, úgyhogy a patika üresen maradt volna az első segéd nélkül, ki azonban derekasan helytállt, továbbá Gertrude ébersége nélkül, lévén ezidőt hitvesi ágya gyakran elhagyott, annyira elfárasztotta dali fivéremet az egész napos lőtás-futás oldalamon árkon-bokron át.

Ám a kúra csodát művelt. Samson nemcsak jó és testvéri társam volt Giacomi távollétében (Larissa és Samarcas még nem távozott Párizsból), hanem újrászövődtek köztünk annak a nagy és testvéri szeretetnek a szálai, melyek régen, kiskorunkban oly erősek voltak, ám azóta jócskán fellazult e kötelék mesterségünk és érdekeink roppant eltérő volta, az ő vallásos túlbuzgalma, határtalan lelki egyszerűsége, merev természete és nem utolsósorban a távolság miatt, mely lakhelyünket elválasztotta. S boldogan láttam, mint fogy le és izmosodik termete testgyakorlásaink következtében, mint áll helyre férfias szimmetriája, mint fiatalodik meg bámulatosan arca, melyen ismét megjelentek a régi s engem mindig könnyekig megható szeplők, s mint csillog ismét azúrkék szeme oly fényesen és ártatlanul, hogy aki csak látja, szívébe fogadja.

Gertrude jóformán minden délután ellátogatott hozzánk batárján, melyet mondhatni, dugig megtöltött a nyolc gyerek, Zara és ő maga, valamint a két dajka, hacsak nem esett vagy havazott éppen, ám e február végén oly derült és napsütéses volt az idő, hogy nagy hancúrozások estek kertünk gyepszőnyegén, mely elég tágas volt ahhoz, hogy az ő gyermekei s a mieink is kedvükre játszódjanak, kiáltozzanak ott, míg a két édesanya szüntelen elfoglaltságáról társalgott egymással, s a társalgásba olykor bele-beleszólt Florine és a szép Zara is, ki azonban kijelentette: ő soha nem akar férjhez menni.

- Zara, légy szíves, hozd ide a kis Alexandre-ot - mondta Gertrude. - Látom, már megint megfélemezte magáról.

- Nem én, úrnőm! - emelte égnek két szép kezét Zara. - Csupa kaka. Nem merek hozzányúlani vagy akár csak a közelébe is menni, annyira undorít e bűz. Úrnőm, a gyomrom forog tőle.

- Márpedig aki anya, annak ehhez hozzá kell szoknia! - vont vállat Gertrude, és intett az egyik dajkának: vigye oda neki azt a bömbölő kis csomagot.

- Ezért is nem kívántam soha anyává lenni, asszonyom, hiszen e dolognak minden oldala undorító: a férfiak hallatlan durvasága, a terhességgel járó rútság, a szülés fájdalmai s végezetül maga a kised, ki, igaz, nagyon aranyos lenne a maga kis kacsóival, ártatlan szemével, üde testecskéjével, ha nem kakálna s pisálna folyvást. Aj - kapta hirtelen szája elé a kezét -, majd elhányom magam, ha csak rágondolok is, annyira borzadok tőle.

- De Zara - szólt Angelina, ki orvosfeleséghez illően a józan ész szavát akarta e tárgyban hallatni -, hisz ez a természet adója. Te sem vagy mentes tőle.

- De közben nem lát senki. És olyan gyorsan letudom, ahogy csak lehet. S mégis igen szégyellem, hogy e csúfságok s rossz szagok belőlem jönnek elő. Kegyelmes ég! Utána mindig megmosakszom és beillatosítom magam, annyira nincs ínyemre ez az egész. Ami a férfiakat illeti, még hagyján, ők természetből fogva bárdolatlanok. De miért nem intéződhetett el másként e dolog a mi nemünkénél, mely annyival gyengédebb és finomabb természetű?

Éppen bevégezte szavait, amikor a kapuőr jött sietve jelenteni: a montfort-i plébános kér bebocsáttatást. Hogy megtiszteljem, magam nyitottam kaput neki. Kapcsolatunk barátinak volt mondható, ámbár mindkét oldalról hátsó gondolatokkal béelve, melyek kimondása kényelmetlen helyzetbe hozott volna bennünket. Úgy véltem, elég derék ember, s nem is annyira vakbuzgó, mint várni lehetett volna. Nem támadta prédikációiban a királyt, s nem falt eretneket, csak siránkozott az eretnokség miatt, és jeremiákat hallatott (de mindenfajta kardcsörtetés és vérontásra való burkolt felhívás mellőzésével). Mértéktartása folytán Párizsban „politikusként” számított volna a Guise-pártiak szemében.

Ám azt a hosszú, hegyes orrát előszeretettel ütötte bele hívei dolgába (és én is közéjük tartoztam volna), ezért igencsak bántotta, hogy egész családjunk - én, Angelina, gyermekeink, Miroul és egész házuk népe - Anselme atyának győnta meg bűneit. Tág orlikai oly szagot véltek körülöttünk észlelni - s különösen körülöttem -, melyről ugyan nem merete volna áperte kimondani, hogy a kénkö bűzére emlékeztet, mindazonáltal ilyesféle gyanú kerülgette.

- Ó, lovag úr - emelte égnek mindkét karját Ameline plébános. - Be bájos kép ez itt; valóságos idill! S be örömmel látom együtt vigadozni a tizennégy kis Sioracot, a kegyelmed gyermekcséit, valamint öccseuráéit.

Az anygalkák történetesen éppen pokoli lármát csaptak, éktelenül ordítottak, kézzel-lábbal püfölték egymást, ahol érték, mint megveszekedett sátánfiókák, sírva, nevetve, szipákolva, és Zara fájdalmára olyanok is akadtak köztük, akik összekakálták-pisálták magukat.

- A magát reformálnak mondó egyház - sandított rám a szeme sarkából Ameline plébános - megnősíti papjait. Én azonban mindig úgy gondoltam: valóban isteni bölcsességről tett tanúságot a mi apostoli, szent, római katolikus egyházunk, amikor eltiltotta papjait a nagy családdal járó gondoktól-bajoktól, mérhetetlen költségektől s azoktól a kötelekektől, melyekkel a házastárs hitves szokta férjét gúzsba kötni, a jelenlevőket kivéve - tette hozzá finom mosollyal -, s a hölgyeket még inkább.

- Igaz - folytatta -, az Úr némiképp enyhíti az asszonyok házi zsarnokságát azáltal, hogy a negyedik-ötödik szülés után rendesen magához szólítja őket. Íme, a bizonyosság rá, hölgyeim - biccentett újfent a hölgyek felé -, hogy a Magasságbeli azért tett kegyetekkel kivételt az általános törvény alól, mert oly szelíd természetűek és oly készségesen vetik alá magukat uruk akarátának.

Angelina és Gertrude egy szót sem felelt erre, csak összemosolyogtak, mivel régen megtanulták apámtól s tőlem, hogy a sok halálos kimenetelű szülés nem Isten rendelése, inkább a mocskos kezű, tudatlan és babonás bábaasszonyok műve.

Hanem Ameline plébános úgy érezte: immár elég szót pazarolt szép gyermekeink, valamint a bűn amaz edényeinek dicséretére, kik őket világra hozták (s mégsem törtek el a negyedik szülésnél). Másutt szerette volna a beszélgetést folytatni, távol az anygalkák visongásától s a Máriák fecsegésétől, ezért megkért, mutatnám meg neki nemrég felépült tornyunkat, mely - emelte ismét égnek a kezét - „bizonyára sok és nagy költséget emésztett fel”. Ezzel, fogadni mernék, arra célzott, hogy ha ily bőkezű vagyok ott, hol tulajdon birtokom csinosításáról van szó, legyen hasonlóképp bőkezű akkor is, amikor a sekrestye tetejét javító mester javadalmazásáról van szó.

- Hallott-e, lovag úr, az ország némely nagyjainak mozgolódásáról, kik, ha igaz, ligát alkottak, meglehet, a pápa áldásával, s szövetségre léptek II. Fülöppel, kivel írásbeli paktumot is szerettek avégből, hogy szükség esetén akár fegyverrel is megakadályozzák a navarrai király trónra lépését?

- Hallottam valamit a ligáról, de arról nem, hogy egy idegen uralkodóval paktált le. És ha ez igaz, mélységesen fájalom. Egyedül az ország királyának van joga paktumot kötni idegen uralkodókkal. Ha ezt egy alattvaló teszi, az hazaárulás.

- Igen, de a király - szállt vitába velem Ameline, kit a hazaárulás szó, Guise-re alkalmazva, kínosan érintett -, a király oly puha és határozatlan! Hisz azt is suttogják: titokban támogatja a navarrai királyt.

- Plébános úr - néztem jól a szeme közé -, ha ezzel arra a gyalázatos rágalomra céloz, a kétszázezer aranyról...

- Isten ments - sietett tiltakozni Ameline plébános. - Rég lemosták a foltot, melyet e gyalázatos hír ejtett lovag úr becsületén. Nem is emlegetik többé sehol, sem Párizsban, sem a Louvre-ban, a nagyok körében, sem a templomi szószékeken. Sőt, úgy tetszik, sajnálják lovag urat, amiért valakik így befeketítették.

E pillanatban belépett szekretáriusom a toronybeli kamrába, hol e beszélgetés folyt, szólásra nyitotta

száját, majd a plébánost megpillantva, nyelt egyet, és oc nyelven közölte:

- Uram, e percben érkezett meg sógora, a kék szobában várja, és arra kéri, ne késlekedjék sokat, igen fontos ügy hozta ide.

- Hát ez mi? - dugta közelebb terebélyes orrát Ameline.

- Ez az oc nyelv, plébános úr. Szokásunk szekretáriusommal az általunk ismert nyelveken társalogni gyakorlatképpen: okcitánul, olaszul, angolul és latinul.

- Nohát, latinul - ámuldozott a plébános. - Sokszor bizony még egyházunk magas rangú vezetői sem beszélnek e nyelvet. Példának okáért Vendôme bíboros, kin e tekintetben lakája is túltett, úgyhogy egyszer, amikor egy kanonokot fogadott, ki merő tiszteletből latinul szólt hozzá, ő felkapta a fejét, s ráfordult: „Miféle különös beszéd ez?” „De monsignore - felelte a kanonok -, latin.” Mire a bíboros dühöngve lakájára támadt: „Csirkefogó, hát miért nem mondtad mindjárt?”

Nevettem az adomán, melyet legalább harmadszor hallottam, s mielőtt kikísértem volna Ameline plébánost kapuerődömhöz (hol kegyesen áldását adta mindazokra, kik váram falai között tartózkodnak), megkentem markát néhány arannyal, természetesen a sekrestyefőnök javára, és újfent tapasztalhattam: a reverendában az a legjobb, hogy jó mély zsebekkel látják el, hol bármi eltűnik szempillantás alatt, egy ámennel.

A kapuerődből jövet megint áthaladtam a gyepes udvaron, hol nagy zsvajjal hancúrozott a tizennégy kis Siorac. Így pillantottam meg Catherine-t, kishúgomat, ki Angelinával és Gertrude-del csevegett (Zaráról, mint rendesen, tudomást sem véve). Láttomra sikkantott egyet, s oly kegyes volt, hogy rangjáról megfélemlítve a nyakamba borult - mint tette volna bármely más, közönséges leánytestvér, ki nem báróné -, és összecsókol, ámde nem szenvedélyesen (mert még ilyenkor is ügyelt kenceficéire), mégis éppoly gyengéden, mint gyermekkorában, Mespechben, amikor elaludt, s én ölben vittem őt föl a második emeletre, ágyába. S mivel őt egész hónapja nem láttuk már egymást, én is forrón szívemre szorítottam, s nagy felindulásomban csak annyit mondhattam:

- Húgocskám! Én kicsi húgocskám, Catherine!

- Kicsi? - hökkölt hirtelen hátra. - Honnan veszi, hogy kicsi vagyok? Épp ellenkezőleg. Vagyok olyan nagy, mint kegyelmed.

Ami, az ördögbe is, igaz volt, s hozzá még azok a magas sarkak, nem beszélve a hölgy magasra feltornyozott, szép hajáról, ámde azon is túlemelkedett az a széles, Erzsébet-divatú, felálló gallér, melyet viselt.

Én hátraléptem, s végigmértem, cipője talpától a feje búbjáig, s láttam: pompás, arannyal áttört, halványzöld brokátszoknyában van, melyet, noha rajta először láttam, jól ismertem, tehát kitört belőlem a röhögés. Rögtön hátat is fordítottam neki (amin ő roppantul megharagudott, kék szeme egészen elsötétült dühében), s egyre nevetve léptem be a kék szobába, hol Quéribus várt rám.

A báró, vérbeli udvaronc kislovaghoz illően, sokkal forróbban ölelt-csókol meg, mint hitvese, s ehhez nem is kellett alakoskodnia, hisz mi igen jól megvoltunk egymással, míg Catherine-nal, akármennyire szerettük is egymást, sokszor összekaptunk, s oly gyakoriak voltak duzzogásai, mint az esős napok @ile-deFrance-ban.

- Ó, Pierre - mondta Quéribus, mihelyt végeztünk a kölcsönös üdvözlésekkel -, fusson és csomagoljon. A király Párizsba hívhatja.

- Hogyan? - ámultam el. - Párizsba? A Louvre-ba? Őfelsége mellé?

Ám mivel hirtelen eszembe jutott: Quéribus mit sem tud Marianne-ról, Máconról s az ellenem forralt merényletről, úgy határoztam, fenntartom az eredeti hazug mesét száműzetésemről, és hozzátettem:

- Tehát vége kegyvesztettségemnek? S hogyan lett vége? Kérem, mondja el, mi okból került rá sor?

- Mi sem egyszerűbb - felelte Quéribus. - Tegnap reggel, felkeléskor, így szólt hozzám a király: „Siorac oly csodásan kigyógyította torokbajából Épernant, hogy bizonynal engem is kigyógyít belőle. Ugyan mit lebzsel még mindig birtokán? Kardcsörtető Quéribus hozza őt ide nekem!” Mert bizonyára tudja - tette hozzá némi büszkeséggel Quéribus -, hogy elmaradt párbajunk óta a király előszeretettel szólít kardcsörtető Quéribusnak, vagy ami még jobb: az én kardcsörtetőmnek.

Hogyne tudtam volna, legalább olyan jól, mint ő. Hisz jóformán lehetetlen volt felednem azt a párbajt, mely életembe került volna, ha Henrik közbe nem lép. De mert azt is nagyon jól tudtam, milyen választ vár tőlem Quéribus (oly jól játszottuk mindketten az azóta eltelt tizenkét év alatt a ránk kiosztott szerepet), azt mondtam rá:

- Hja, a király szívből szereti kegyelmedet.

- Én is úgy vélem - húzta ki darázsderekát Quéribus.

E bók után eszembe ötlött: visszahívatom Párizsba talán összefügg azokkal a mozgolódásokkal, melyeket az imént Ameline plébános említett, és megkérdeztem:

- Hogy áll a király ügye?

- Nem éppen jól. A lotaringiai hercegek ligát szerveztek más főnemeseikkel a katolikus egyház megvédésére s oltalmára, valamint az eretnokség kiirtására.

- Ez nem újság!

- De az igen, hogy a joinville-i kastélyban paktumot írtak alá, mely kizárja a trón örökösei sorából Navarrai Henriket, mint eretneket, s Bourbon bíborost ismeri el Henrik utódául. S ami még rosszabb: a paktumot aláírták II. Fülöp megbízottai is.

- De hisz ez nyílt lázadás és felségárulás! - kiáltottam.

- Nem éppen nyílt - mosolygott Quéribus. - Ismeri Guise-t, óvatosan halad előre, mint a macska, s mindig készen a meghátrálásra. A paktum titkos, hírét suttymban terjesztik. Nem kihívásnak szánták a király ellen. Nyomást akarnak gyakorolni rá.

- És ő mit tesz?

- Mivel a kihívás nem nyílt, nem veszi fel a kesztyűt.

- És egyebet nem tesz? - képedtem el.

- Mi mást tehetne - vont vállat Quéribus. - Kurtítja a vitorlát.

- Csakhogy ha örökké ennél marad - argumentáltam, még mindig nem térve magamhoz elképedésemből -, megkockáztatja, hogy utoléri és elsüllyeszti hajóját.

Eztán elváltam Quéribustól, s mivel az indulást másnap kora hajnalra terveztem, besiettem Angelinához, szólni neki: készíttesse máris össze málháinkat. Ő e hírt nagy örömmel fogadta. Hat hónapja epedt immár Párizs után. Annál jobban elbúsult Gertrude, hogy nem tarthat velünk, s még inkább a szép Zara, hisz Samson nyakig merült tégelyeibe, és nem mozdulhatott el innen.

Fogacer-t könyvtárszobámban leltem fel. Éppen Ambroise Paré traktátusát olvasta kedvenc karosszékeiben. Lábánál, egy zsámolyon ült Silvio, hátát gazdája térdének vetve. Szeme a távolba révedt, mint aki ábrándjaiba merül. Mihelyt Fogacer kinyitotta a száját, a fiú figyelme felénk fordult.

- Ej, tiszteletre méltó Fogacer doktor, nem tizedszer olvassa immár e traktátust? - kérdeztem. - Mint vélekedik róla?

- Bámulatos, mindabban, ami anatómia és kirurgia. De fájdalom, semmit, az égvilágon semmit nem mond a közönséges bajokról, csupán a régi görög, arab és zsidó hagyományból eredő szokásos babonákat és hazugságokat isméli el. „Varga, ne tovább a kaptafánál!”

- Hát ez mi? - nyitotta tágra szép, nagy szemét Silvio, s úgy rázta meg göndör fejét, mint aki álmából riad fel. - Hogy kerül ide a varga?

- Igen híres őkelme a művészettörténetben - mosolygott rá Fogacer. - Hallgasd meg a történetét, Silvio! Apellész, a festő kitette közszemlére az utcára egy képét. Hibásan festette meg a modell saruját, mondta a varga. Apellész kijavította a hibát, ám amikor másnap a varga orcátlanul elkezdte bírálni a láb formáját is, a festő dühbe gurult, s azt mondta, amit én az imént.

- Azaz uram amondó: a kirurgus ne lépjen tovább a kirurgianál? - kérdezte Silvio.

- És az anatómiánál - így én. - Amit nem ismer, abba nem árthatja bele magát.

- Mi fili - tette le Fogacer a könyvet egy alacsony asztalkára, s bal kezét gyengéden végighúzta Silvio göndör fürtjein -, kegyelmed nem azért jött ide, hogy Ambroise Paréról társalkodjék velem, hanem közeli Párizsba meneteléről.

- Hát ezt honnan tudja? - tátottam el csodálkozásomban a számát.

- Ma reggel levelet kaptam Miroudot márkítól - vonta fel ördögi szemöldökét Fogacer -, s ő egyebek közt hírül adta, hogy Guise és II. Fülöp Joinville-ben paktumot kötött.

- Tehát kegyelmed ismeri a márkít? - kérdeztem, még jobban elámulva.

- Ha azt felelném: közlő, az rágalom lenne - nevetett fel kurtán-furcsán Fogacer. - Ám amint tudja, mi fili, a mi különös testvériségünkön belül mit sem számít rangbeli vagy vagyoni különbség, közös érdekeink erejénél fogva.

- Hagyján, ami barátságukat illeti - feleltem mosolyogva. - De hogyan hozta összefüggésbe a joinville-i paktumot közeli távozásommal Párizsba?

- Az nyilvánvaló. Mi fili, én nem vagyok olyan hiszékeny, mint a báró, és ami engem illet, sosem hittem a kegyelmed kegyvesztettségében, hisz láttam, mennyi pénzt költ el vára megerősítésére. Annyit, hogy az csak a királytól jöhetett. Szokta-e annak a markát megkenni egy király, akit száműz? Felelj, Silvio.

- Nem, uram.

- Hallotta, lovag? S amikor ráadásul megpillantottam a könyvtárszoba ablakán át a kegyelmed dali udvaronc kislovagját, amint itt pöffeszkedik s páváskodik, mindjárt gondoltam: ha ennyire fontosodik, nyilván a király parancsát hozza, kinek most igen nagy szüksége van rá, hogy maga köré gyűjtse hű szolgálait, tehát kegyelmedet is, lévén kétségbeejtő a helyzete.

- Kétségbeejtő, Fogacer? - A szívem majd kiugrott mellkasomból, olyat dobant ijedtemben.

- De mennyire! Pro primo: az anyakirályné és természetesen azok a miniszterek is, akiket ő nevezett ki, s akik az ő kreatúrái, elárulták a királyt, s titokban átálltak Guise-ékhez.

- Micsoda? Katalin Guise oldalára állt?

- Guise ereje is, gyengéje is - mondta Fogacer az ő csendes, szodomita mosolyával -, hogy mindenkinek mindent megígér, s a kellenél több tervet sző, és több fonalat bogoz össze. Annak a vén agyalágyultnak, Bourbon bíborosnak például megígérte, hogy övé lesz a trón, csak előbb a másvilágra küldik a navarrait. II. Fülöpnek Franciaországot ígérte oda, alább nem is adja, minekutána megölte Henriket és a navarrait. Katalinnak pedig azt ígéri, Henrik fia veresége és megöletése utánra, hogy unokájának, Pont-á-Mousson márkinak juttatja majd a kormánypalcát, ki Katalin Claude leányának és a lotaringiai hercegnek a fia.

- Hogyan? Pont-á-Mousson jutna, anyja révén a trónra? Mivé lesz akkor a frank törvény?

- Az nem törvény, csupán hagyomány - felelte Fogacer -, és Katalinnak sejtelve sincs róla, milyen sokat nyom ez a latban itt minálunk, lévén ő olasz.

- Nem hiszek a fülemnek! Ilyen rossz anyja lenne szegény királyunknak Katalin?

- Nem, nem! De azt hiszi, úgyis Guise fog felülkerekedni, és azt reméli: ha átáll Guise táborába, javíthat fia sorsán, vagy legalább az életét megmentheti.

- És kegyelmed is ezt hiszi, Fogacer?

- Nem én. Ám hajsza! híján én is osztom Katalin véleményét: a király máris foglya a hálónak, és bajosan jut ki belőle.

- Kegyelmes ég, Fogacer! Miket beszél? - A szívem bolondul vert rémületemben. - A király máris elveszett? Hisz még meg sem ütközött Guise-zel.

- Nem is teheti. Miroudot-tól tudom - és ne kérde, mi fili, ő honnan tudja -, hogy II. Fülöp évi hatszázezer aranyat ígért Guise-nek fegyvervásárlásra, had toborzására a király ellen. Henrik adományaival alaposan kiürítette kincstárát. Ha kitörne a háború, ugyan mit remélhetne a parlamenttől vagy a rendektől? A spanyol arany fog győzni.

- S hát a navarrai? És Erzsébet?

- Mi fili, hisz volt alkalma tapasztalni: a király nem szövetkezhet a navarraival, míg az át nem tér, és a navarrai nem térhet át, ha nem akarja elveszteni hadseregét. Ami meg Erzsébetet illeti: ugyan mit tehetne Henrikért ő? Hisz örökösen rettegni kénytelen a jezsuita merénylőktől s a spanyol inváziótól! S vegye még mindezekhez hozzá: lévén a párizsi köznép és kalmárság Guise-párti, a király még tulajdon fővárosára sem számíthat. Silvio - fordult apródjához Fogacer, nem annyira azért, hogy véleményét kikérje, hanem inkább, hogy ellenőrizze, kellő figyelemmel hallgatta-e eszmecserénket -, milyen esélyt adsz a királynak adott helyzetében?

- Kicsit - pattant fel fürgén, mint a macska, Silvio, s Fogacer-ra emelve szép, barna szemét a homlokát elborító fürtök alól, így folytatta: - Ámbár...

- Ámbár? - Fogacer merőn Silvióra szegezte szemét. Arckifejezése most inkább a gyermekét csodáló édesanyjáé volt, semmint ördögi.

- Ámbár a király törvényes és Isten adta uralkodónk - mondta Silvio. - Nem kölcsönöz-e ez nagy erőt neki?

- De bizony! - bólintott igen elégedetten Fogacer, s én csodálkozva láttam, milyen elragadtatottan bámul Silvióra, akit rendszeren csak gúnyolódni és tréfálkozni láttam eddig. - Mi fili - fordult most hozzám, mintegy tanúul híva rá, milyen kitűnően megfelelt tanítványa -, hallotta Silviót?

- Hallottam- feleltem mosolyogva. - És amit mondott, ahhoz én még hozzátenném, hogy a király gyanakvó, titoktartó, ügyes és a kisujjában is több ész van, mint a Dicső fejében, a nagy Kurafi koponyájában, a nagy Disznó pocakjában és a Sánta mindkét lábában együttvéve.

- Jupiterre, ez a beszéd! - kiáltotta nevetve Fogacer. - Mi fili, szavaiból bajosan következtethetne bárki arra, hogy rajong a Szent Ligáért meg a Guise-ekért. Én sem rajongok. Eleve bizalmatlanságra készítet minden, amit „szentnek” titulálnak: a szent egyház, a szent zsinat, a szent inkvizíció. Kutyateremtette! A szent inkvizíció Párizsban! Mivé lenne életünk minden öröme? Eddig is többezt kutakodtak életemben az elégnél. Párizsban oly számosan tapadtak bőrömhöz a bajok s kellemetlenségek, mint lapostetvek a barát szőrzetében. Mi fili, visszaélnék-e vendégszeretetével, ha itt maradnék mindaddig, míg Miroudot nem talál szállást nekem és apródomnak a város egy olyan negyedében, hol a kutya sem ismer, mivel régi negyedünkben fel akarnak kötni, négyelni s máglyán megégetni.

- Megégetni? - csodálkoztam.

- Nem máglyára küldik-e a szodomitákat s ateistákat?

- A király megvédené.

- A király ezt nem tehetné, hisz hasonló bűnökkel vádolják immár nyíltan őt is. Értse meg, mi fili, kedves szomszédaim nem sokat törődnének vétkemmel, ha nem állnék „politikus” hírben. Nem is kell Párizst elfoglalnia a spanyolnak. Máris ott az inkvizíció. Tudja-e, fiam, hogy titokban lajstromba veszik a politikusok házait, s mihelyt Guise lesz az úr Párizsban, le fogják mészárolni őket?

- Hát ezt honnan tudja, Fogacer?

- Ajjaj! - vonta fel sátáni szemöldökét Fogacer. - Jobb a szimatomban, mint akármelyik zsidóé. Messziről, igen messziről, a horizont legtávolabbi pontjáról megérezem én a vérontás közeledtét. Silvio hirtelen kezébe temette arcát, és felzokogott.

- Fogacer - mondtam -, addig marad itt Silvióval, amíg óhajt. Embereim kegyelmedet tekintik majd a ház gazdájának. De miként számoljak el a királynak hosszú távolmaradásával?

Fogacer késett a válasszal. Nagy kedve lett volna Silviót magához ölelni s úgy megvigasztalni, jelenlétében azonban nem szánhatta rá magát.

- Mondja neki azt - felelte, fejét kissé elfordítva, hogy ne lássam könnyben úszó szemét, mindazonáltal rám mosolygott, az ő hullámos mosolyával -, hogy anyám betegsége, sajna, elhúzódott az ég akaratából, hiába kúrálom őt, ahogy tőlem telik.

- Mi folyik itt? - lépett be a szobába nagy szoknyasuhogás-libegés közepette Angelina. - Silvio sír? Fogacer szeme könnyes? Én Pierre-em, csak nem kegyelmed bántotta meg barátait?

- Én ugyan nem - feleltem mosolyogva. - És szívből sajnálom, hogy nem jöhetnek holnap velünk Párizsba. Itt kell bevárniuk, hogy új szállást keressenek nekik Párizsban, mivel a régire nem mehetnek vissza.

- Hát költözzenek hozzánk, a Virágmező utcába! - kiáltotta Angelina.

S azzal egyiket is, másikat is megölelte, s míg magához szorította őket, rájuk sugározta édes mosolyát. Nagyon szerette őket, s ők talán még jobban őt, különösen Fogacer, ki kezdettől rajongott Angelinámért, annyira, hogy ez a rajongás bárki más esetében féltékennyé tett volna. Azonban tudtam, itt olyan szeretetről van szó, melynek mélyén még az a titkos, kétértelmű vágy sem húzódik meg, melyet olykor az apa érez leánya, avagy a báty húga iránt, hanem csupádon csupa szellemi és éterien tiszta gyengédség.

Fogacer mindig szkeptikusnak, kajánnak, sátáninak mutatkozott. Az én Angelinám mégsem ilyennek látta, nem hitt ateizmusában, tagadásában, szabadosságában, és valamiképpen annak is igaznak kellett lennie, amit ő látott benne, mert Fogacer Angelina róla alkotott képét nem lankadó és nem múló imádatlaltal viszonozta.

- Ó, kedves barátném - Fogacer hangja most olyan tisztán és magasan csengett, mint egy gyermeké -, erre én soha meg nem mertem volna kérni, bármennyire szerettem volna, nehogy terhére legyek. De ha kegyed így kívánja, én is ezt kívánom. Kegyed oly jóságos, szelíd lelkű és megbocsátó, hogy ha csak egy körömfeketényivel több lenne bennem a hit, a Boldogságos Szűzhez hasonlítanám.

- Ostobaság - emelkedett lábujjhegyre Angelina, hogy egy csókot nyomjon Fogacer arcára, ki jó egy fejjel magasabb volt nála, noha jelenlétében úgy viselkedett, mintha kicsiny gyermek lenne. - Kegyelmed Istent káromol.

- Barátném, csak nem szid össze - szabadodott Fogacer, noha a lelke mélyén boldoggá tette ez a szemrehányás.

- Amilyen kis esztelen, képes Istent káromolni - vágott szigorú arcot Angelina. - Bűn engem Isten anyjához mérni, holott én csupán hat ördögfióka anyja vagyok. Kegyelmeddel együtt hét - mosolygott elbűvölően Fogacer-ra. - Azaz nyolc - sietett hozzátenni, amilyen jóságos volt, nehogy szegény Silvio száműzve érezze magát a csibék közül, kiket kotlósként melengetett szárnyának puha tollpárnái alatt. - Tehát siessetek, barátaim - tette hozzá vidáman és harsányan. - Fussatok szobátokba, s késedelem nélkül készítsétek el málhátokat! Hamarosán megyek, s vetek rájuk egy pillantást magam is - és búcsúzóul megszorította karjukat, s tréfásan nyakon legyintette őket.

- S hát én mit kapok kegyedtől, hölgyem? - kérdeztem, amikor azok ketten eltűntek.

- Mindent, uram - felelte ő, s szép őzikeszeme gyengéden és pajkosan villant rám -, de a maga idején, nem most, s nem is egy avagy két óra múlva, lévén annyi a dolgom, mint égen a csillag. S ebben kegyelmed nem is igen lehet segítségemre. Hacsak...

- Hacsak? - kérdeztem.

- Hacsak meg nem parancsolja embereinek, hogy nyolc órára töltsék tele fürdőkádunkat színültig meleg vízzel, mivel immár egy álló napja porosodom málháink között, s immár oly koszosnak érzem magam, mint Margot királyné, ki, ha emlékezetem nem csal, azzal dicsekedett, hogy egy teljes héten át nem mosott volt kezét.

Margot királynéről - kinek házasságkötését a navarraival tulajdon szememmel néztem végig - nem hallottam azóta, hogy fivére száműzte az udvartól, s úgyszólván egész családja elfordult tőle örültségei miatt. Mi pedig férjét illeti, az ugyan befogadta néraci kastélyába, s szép szavakkal, nyájas képpel üdvözölte, de óvakodott őt akár egy ujjal is illetni, s ágyát mindenkor kerülte, nehogy a hölgy utólag azt állítsa: tőle esett teherbe, holott oly nagy és sok esély volt rá, hogy az atya más, lévén Margot oly adakozó saját személyével.

Hazatérésünk reggelén, amikor éppen meg akartam adni a jelet az indulásra, s fél lábam már a kengyelben volt, lovas futár érkezett egy levéllel, s mivel a címzésen felismertem apám szép, erőteljes keze vonását, lovam kantárját odavetettem Miroulnak, és sietve feltörtem a pecsétet:

„Fiamuram!

E levelet birtokára, a Pudvás Tölgybe küldöm, s egyszersmind kópiáját Virágmező utcai címére. Bizonyosra akarom venni, hogy egyiket avagy másikat megkapja, lévén a hír, melyet tartalmaz, igen nagy jelentőségű, nem ugyan fiam, hanem a király számára, kivel közölnie kell még abban az órában, vagy ha birtokán van, még azon a napon, a navarrai király akaratából. Királyom - és ez a továbbítandó hír - hajszáll híján menekült meg egy személye ellen irányult mérgezési kísérlettől, melyet egyik szekretáriusa követett el, kit felesége ajánlott volt be hozzá, egy bizonyos Ferraud nevezetű ember. Eme Ferraud-t kínvallatásnak vetették alá, s ő beismerte, hogy tettét úrnője tanácsára s parancsára követte el, ki haragszik férjére, amiért az távol tartja magát tőle.

Itt mindazonáltal azt beszélnek, hogy könnyen meglehet, a merényletet nem a királyné haragjának és sértődöttségének kell betudni - hisz a navarrai király immár sok éve, 1583 augusztusa óta tartózkodik feleségétől (ama hírverés folyományaképpen, mely királyi fivére udvarában támadt arról, hogy a navarrai királyné, ki akkor éppen tizenötödik hónapja időzött távol férjétől, elvetélt) -, hanem igenis ama reményének, hogy újra összeszűrheti a levét Guise-zel, kiért tudvalevőleg rajongott férjhezmenetele előtt, avagy éppen Guise felbujtásának.

A navarrai király azt szeretné megtudni hőn szeretett unokafivérétől és uralkodójától, a francia királytól, mint járjon el a királynéval szemben a király óhajainak tiszteletben tartásával, nem akarván egyfelől öfelségét azzal megbántani, hogy húgával kegyetlenül szigorú, másfelől azonban nem kívánja s kívánhatja Margot-t önmaga miatt eddigi méltóságában s rangjában megtartani.

Ráadásul az is meglehet, hogy ez a gyilkosság csupán egyik láncszeme egy általános, több keresztény uralkodó ellen irányuló tervnek - mint ezt tapasztalni véltük szerencsétlenségünkre az orániai herceg meggyilkoltatása alkalmából -, a navarrai király ezért esdve kéri hön szeretett unokafivérét és uralkodóját, hogy ügyeljen tulajdon biztonságára és életére, s azért fohászkodik az éghez, hogy tartsa őt meg szent oltalmában.

Fiamuram, én jó egészségnek örvendek. Hasonló jót kívánok kegyelmednek, valamint hitvese önagyságának s gyermekeinek is.

Jean"

Beesteledett, mire Párizsba értünk, s én úgy, ahogy voltam, csizmástul, fülig porosan futottam egyenest a Louvre-ba. Alphonse d'Ornano, ki a kapuban ült, felszólított: adjam át neki törömet, kardomat, mivel Épernon hercege, ki immár egy hónapja vezénylő kapitánya a francia gyalogságnak, úgy határozott: senki nem léphet be fegyveresen a Louvre-ba, s én ezt e zavaros időkben nagyon is helyénvalónak tartottam. Futva igyekeztem fel a nagy lépcsőn a király hálósobájába, gondolván, hogy már ott időzhet, lévén az óra kései. Du Halde-ot az előszobában találtam, s szóltam neki, hogy a király sürgősen hívatott. Ő azt felelte, máris megy megkérdezni őfelségét, hajlandó-e fogadni. Hanem amikor türelmetlenségemben - mert másra sem bírtam gondolni, mint a navarrai király megmérgezésére, s hogy azt a királynak jelentenem kell - a félig nyitva maradt ajtón beléptem, hirtelen izmos karok fogtak át, s kis híján kiszorították belőlem a szuszt, s nem tudom, hány mezítelen pallos szegeződött nekem előlről, hátulról, oldalról, miközben elébem toppant egy behemót, fekete, csupa szőr nemesember, s erős gaszkon kiejtéssel, ijesztő hangon rám ripakodott:

- A manóba, uram? Hogy mer így betörni a királyhoz? Kicsoda kegyelmed és minek képzeled magát?

- Uram - sápadtam el haragomban -, miféle eljárás ez, így nekem rontani s pallossal fenyegetni egy fegyvertelen embert? Kicsoda az úr?

- A nevem Laugnac de Montpezat - felelte a gaszkon -, s kapitánya vagyok ama negyvenötnek, akik közül itt csupán ötöt láthat, s ők nyomban megmotozzák majd az urat, hiába bizonykodik, hogy fegyvertelen.

- Ez több a soknál, uram! - kiáltottam, de hiába. A fokhagyma- és verejtékbűzű spadasszinok közül kettő megragadta a lábamat, két másik a karomat, s az ötödik végigjártatta éber ujjait nyomról nyomra zekémen s nadrágomon.

- Uram - keltem ki végképp magamból -, én Siorac lovag vagyok, a király orvosa.

- Lehet - felelte kihívóan Laugnac -, én azonban nem ismerem az urat, s színét sem láttam hat hónap óta.

- Birtokomon időztem.

- Netán száműzetésben?

- Valóban. De a király visszahívott.

- Levéllel, melyet felmutathat?

- Nem, Quéribus báró közvetítésével.

- Kit három napja ugyancsak nem látunk itt.

- Okkal, uram. Nálam időzött, Montfort-l'Amauryban.

- Akkor is tény, uram - Laugnac egy cseppet sem enyhült meg közléseimtől -, hogy kegyelmedet egyikünk sem ismeri.

- Uraim, hat hónappal ezelőtt egyikük sem volt még itt, akkor verbuválta a negyvenötöket Épernon herceg.

Ez a megjegyzés, az igazat szólva, éppen nem nyerte meg tetszésüket, s a nagyzó gaszkonok dühtől villámló tekintetéből kiolvashattam: örömet ellátnák a bajomat, ha mernék.

Szerencsémre nyílt a király ajtaja, és megjelent Csorba, orrán a szokott csepp, s amint megpillantott a negyvenötök keze között s pallosától fenyegetve, hahotában tört ki:

- Panganét - mondta Laugnacnak -, ha leöldösöd Henrik orvosait, eljátszhatod ezerkétszáz aranyra rugó zsoldodat, és ami még jobban búsítana: az ingyenkosztot, hisz négy helyett falsz.

Közben Du Halde is visszatért. Ő nem nevetett szorult helyzetem láttán, hanem bosszankodott, s mély megvetéssel mondta:

- Uraim, ugyancsak elsietik s elkapkodják dolgukat. Őfelsége várja ezt az urat.

Mire az öt vitéz elengedett bűnbánóan és szemlesütve, mindazonáltal bosszankodva, felmeredő szőrrel és morogva, mint az ebfa, ha a gazda elszedi tőlük a zsákmányt.

Hetedik fejezet

A király nem ágyában feküdt, hanem kápolnájában tartózkodott, igen furcsa foglalatosságba merülve. Ámbár Quéribustól már hallottam róla, Henrikről annyi hazugságot terjesztettek, hogy soha el nem hittem volna, ha nem tulajdon szememmel látom: őfelsége egy nagy ollóval miniatúrákat vagdosott ki amaz imakönyvek egyikéből, melyeket a könyvnyomtatás szokásának elterjedése előtt kézzel írtak-festettek a legügyesebb képírók, s minekutána a képet kivágta a könyvből, kis apródjának meghagyta: ragassza a kápolna faburkolatára oda, ahová ő mutatott, de előbb meghányta-vetette, hova illene a legjobban. Az apród kezében enyve mártott ecsetet tartott, s így várta, míg a töprengés eldőlt - és hasonlóképpen vártam én is

a kápolna, jobban mondva oratórium küszöbén, hogy a király figyelmére méltasson. Az oratóriumban mindössze egy kicsiny, de igen díszes oltár foglalt helyet, meg egy piros bársonnyal borított imazsámoly meg egy pulpitus: ezen hevert az az Isten szellemétől áthatott óraskönyv, melynek, ha jól láttam, már legalább a negyedrészt szétvagdoszták a király.

Nem tagadom: elég szépek voltak a miniatúrák a kápolna falán, hiszen nem átabotában ragasztották oda őket, hanem szín és téma szerint összeválogatva, úgyhogy nem annyira logikus gondolkodásomat avagy művészi érzékemet sértette a dolog, mint inkább maga a cselekedet képesített el. Úgy tetszett, gyermekhez illő ötlet tönkretenni egy nagybecsű óraskönyvet avégből, hogy annak lapjaival díszítse ki oratóriumát, melyet sokkal illőbb módon is felékesíthetne, arról nem is szólva, hogy mivel a miniatúrákat imák illusztrálására szánták, igaz hitű pápista e cselekedetet szentségtörésnek tekintette volna.

A király háttal állt nekem, s nem hallotta meg, amikor beléptem. Én mozdulni sem akartam, míg meg nem pillant s nem nyújtja csókra a kezét, noha roppantul feszélyezett, hogy mintegy tetten érem e különös szórakozása közben, és nem győztem ámolni, mi elmerülten végzi, miközben királyságát északról és délről egyaránt fenyegetik, s ellene uszítják tulajdon fővárosát is a Guise-pártiak, kincstára kong az ürességtől, sőt élete is veszélyben forog.

- Sire - szólt végül Du Halde, ki mögöttem állt s vette észre kínos helyzetemet -, itt van Siorac lovag.

- Á, Siorac - biccentett a király, mintha csak tegnap váltunk volna el, s a nagy ollót átvéve bal kezébe, jobbát szórakozottan felém nyújtotta. Én fél térdre ereszkedtem, s megcsókoltam.

Ennek utána a király folytatta előbbeni munkáját, mintha egészen megfeledezett volna róla, miért hívatott vissza lóhalálában birtokomról. Én némán figyeltem őt, jobb kedvre derülésére várva, s láttam: mennyire elváltozott az arca. Barnás bőre megfakult, nagy szembe beesett és karikás volt. Ollót tartó kezének ujjai kicsit reszkettek, minek folytán nehezebbre esett pontosan körülvágni a képet. Nagy igyekezetében kiverte homlokát a verejték, noha február volt s az idő meglehetősen hideg.

- Nos, Siorac - mondta végül. Sőhajtott, odanyújtott az apródnak egy újabb miniatúrát, s ujját kinyújtva mutatta, hová ragassza. - Mi van veled?

- Sire, ma reggel levelet kaptam apámtól, ki a navarrai király nevében fogott tollat. A királynak igen fontos közlendői vannak feleségéről.

- Eh, Margot! - Henrik arcára kiült a megvetés. - Már megint Margot! Olvasd fel a levelet, Siorac! Felolvastam. Henrik látszólag oda se figyelt. Lesütött szemmel, összeszorított ajakkal s igen haragos arccal folytatta a képkivagdosást, ám munkáját továbbra is oly nagy, feszült figyelemmel végezte, mintha trónja sorsa függene tőle.

Amikor az utolsó szó is elhangzott, Henrik némán és kínlódva kivágta az utolsó miniatúrát (az olló most is reszketett kezében), majd fejét félrehajtva kinézte a kép helyét az oratóriumát tapétaként borító, különös mozaikon, mutatóujjával (melynek körme igen hosszú volt és vérvörös) kijelölte a kérdéses helyet, és odanyújtotta az apródnak a képet.

- Ha Margot terve sikerül - mondta a leghétköznapibb beszélgetés hangján, ámbár alsó ajka furcsán remegett -, az ugyancsak kapóra jött volna Guise-nek.

- Sire - kérdezte Csorba, ki mindaddig Du Halde háta mögött húzódott meg, s ki ugyancsak sápadt volt és levert, s hangja sem a régi vidám, tréfálkozó hang; annyira kiesett udvari bolond szerepéből, hogy tegezni is elfelejtette a királyt -, gondolja, hogy Guise (őt sem a Dicsőként emlegette most, mint szokta) bírta rá?

- Nem tudom - vont vállat a király. - Margot előtt annyit sem számít egy ember élete, mint egy csirkéé. Oly némben ő, ki nem képes megbocsátani, s mérhetetlenül haragszik a navarraira, ki teljes két évre rá sem néz... Siorac, kérlek, olvasd újra a levelet.

Engedelmeskedtem. És újra eljutottam ahhoz a mondathoz, mely szerint a navarrai király tudni szeretné hőn szeretett unokafivéréől és uralkodójától, a francia királytól, mit tegyen hitvesével, öfelsége óhajainak tiszteletben tartásával, mivel egyfelől nem szeretné öfelségét holmi kegyetlen ítélettel megbántani, ám feleségét sem kívánja régi méltóságában és rangjában maga mellett tartani.

- A navarrai mindig pontosan azt írja, amit kell - szólt közbe Henrik, és letette az ollót a óraskönyvre. - Tudja, megbántana, ha kegyetlenül ítélné Margot felett, akármit tett is. Én azt szeretném - fűzte hozzá, rövid gondolkodás után -, ha nekiadná egyik városát és ott időről időre meglátogatván őt, gyerekeket csinálna neki... Hanem ezt nem fogja megtenni a navarrai, és hogyan is kárhoztathatnám érte éppen én, holott magam tájékoztattam őt a hölgy félrelépéseiről? Kérdés, helyesen tettem-e.

Meglepett, hogy Henrik fülem hallatára taglalja családi ügyeit, ámbár igaz: a király mindenestül országáé, magánügye nem is lehet, még szívügye sem az, oly nagy hatással van s lehet élete, legszemélyesebb bonyodalmai által is, a mienkre.

- Marie de Clèves-t nem számítva - nyúlt ismét ollójáért -, más nőt sosem szerettem, csak Margot-t, s azt szerettem volna, ha erényét mindig s mindenki irányában megőrzi, talán csak engem kivéve. Ha erényes életű lett volna, ma más ember lennék én is.

S minekutána ennyit elárult magáról - egyfelől nagyon is homályosan, másfelől nagyon is világosan -, folytatta képromboló munkáját, úgyannyira, hogy Du Halde, ki határtalan odaadása folytán igen bizalmas viszonyba került Henrikkel, indítatva érezte magát a királyt figyelmeztetni:

- Felség halasztást nem tűrő ügyben hívatta volt Siorac urat.

- Á, Siorac, gyermekem, Siorac - mondta a király egyszeriben tisztán csengő, eltökélt hangon,

mintha Du Halde hosszú álmából ébresztette volna fel, és úgy tette le az ollót, mint aki nem óhajtja többé kézbe venni -, elnémult a rágalom, melyet ellened koholtak. Nyugodtan visszatérhetsz tehát Párizsba ügyemet szolgálni, de csupán titokban. Híreszteld el, hogy Bourbon herceg hívatott fekélyes torkát kúrálni, mely miatt január óta betegeskedik és egyre gyengül. Te fogod a szükséges diétát előírni számára, s kikúrálni baját. Valójában Moszával kell találkoznod, gyermekem, megtudni tőle, mivel s miképp uszítja ellenem Párizs népe Guise herceg. Ígérj az ipsének ugyanannyi aranyat, amennyit a Guise-pártiaktól kapott szolgálatait fejében.

- Felség nem azt mondta Quéribusnak, hogy maga is torokfájásban szenved?

- Nem. Félreértett. Nem szenvedek én valójában semmitől, csakis ettől - mutatott szívére a király. - Igen nagy bánatomra szolgál látni, mint árulnak el azok, akiket szerettem, s akik mindenki másnál inkább rászolgáltak, hogy a háladatlanúság süvegét viseljék.

Mire összenéztünk Csorbával (Du Halde időközben kivonult a kápolnából az előszobába, honnan bizonyos zaj és mozgolódás hallatszott be), mintegy azt kérdezve egymástól, vajon kit értett a király „azokon”: az anyakirálynét? Margot-t? vagy Joyeuse herceget, ki ámbár mindent a királynak köszönhetett, máris erősen húzott Guise-ékhez, mint ezt Quéribustól még a Pudvás Tölgyben megtudtam. Netán mindhármat?

- Felség - jelentette Du Halde -, felséged hívására megjelent Bourbon bíboros.

- Vezesse be, Du Halde!

Henrik mosolygott, s mosolya nemcsak az ő arcát derítette fel, hanem, mintegy az övé visszfényeként, a mienket is. Csorba annyira magához is tért tőle, hogy visszazökkent az udvari bolond szerepébe.

- Tudod-e, Henrik, hogy előszobádban két ceruzarajzot találtak? Mindkettőt szándékosan felejtette itt holmi tréfás kedvű látogatód. Az egyik nagy Maflát ábrázolja...

- Pszt, Csorba! - intette le Henrik, de az arca felderült.

- ...zekében, derekán karddal, de bíborosi kalappal és ezzel az aláírással : „Ah, Corydon, Corydon, quae te dementia coepit?”

- Csitt, Csorba! - nevetett a király -, mindjárt itt lesz a magát örökösömnek hívó, magahitt vendégem.

- A másik - folytatta Csorba - a nagy Kurafit ábrázolja vörös talárban, bíborosi kalapban, de kivont karddal jobbujjában s ezzel az aláírással: „Domine, mitte gladium in vaginam, Ecclesia nescit sanguinem!”

Mire a király hangos nevetésben tört ki, s mintegy hirtelen erőre kapott, kigyógyulva komor, önmészázó kedvéből. Még az arca is megváltozott: fiatalabb lett és egészségesebb.

- Apród - kiáltotta -, zárd be oratóriumom ajtaját, nehogy magahitt örökösöm észrevegye gyermeked kedvtelésemet. Nem győznél elbeszélni Guise-párti cimboráinak. Holott vannak, akik felnőtt fejjel hüvelykujjukat szopják vagy harapdálják, lelküket megkönnyítendő s megnyugtató, miért ne vagdoshatnék én képeket ki? Holott ezzel igazán nem ártottam másnak, csak annak a szerencsétlen manuscriptumnak, mely ezer év múltán úgyszólván porrá lesz.

- Ez okos beszéd - adta Csorba az ostobát, ki félreérti ura szavait. - Guise porrá lesz mindenestül, ezer év sem kell hozzá.

Mire a király újra felnevetett, s Du Halde, ki Csorba bolondozását s illetlen szavait mosolyogva hallgatta, mert segítségükkel Henrik végre lerázta mélabúját, ajtót nyitott. És megjelent a küszöbön Bourbon kardinális, nem zekében, hanem vörös talárban és kalapban, ám arcán annyi hiúság, ostobaság, gyengeség és erőszakosság lakozott, hogy az embernek kedve lett volna az orrára húzni a kalapot, és kinevetni. A király kihúzta magas termetét, s szapora léptekkel, nevetős arccal sietett a bíboros elé. Szép olasz szemében gunyoros vidámság csillogott, de nem nyújtotta csókra kezét, s nem engedte vendégét fél térdre ereszkedni, hanem jó erősen keblére ölelte, majd megfojtva őt becézgetéseivel, kedveskedéseivel s bókjaival, mégpedig olyan hízelgő és túlzó bókokkal, hogy az ember azt hitte volna, a bíboros, ki kétszer olyan idős, mint ő, fia és örököse Henriknek.

- Unokafivérem - öltötte a király karját a bíboroséba, fel-alá sétálva a szobában, mégpedig sokkal gyorsabban, mint ahogy azt a főpapnak pocakja engedte volna. - Ha feltennék egy kérdést eminenciádnak, igazul felelne-e rá?

- Felség - felelte a jó ember (Párizsban így hívnak minden öreget, tekintet nélkül arra, jó-e vagy sem) -, amennyiben meg bírok felelni kérdésére, biztosítom, őszintén felelek.

- No, most megfogtam, unokabátyám - nevetett a király.

- Hogyhogy megfogott? - meresztette ostoba szemét a bíboros.

- Unokabátyám - váltott komolyabb hangra a király -, Isten mind a mai napig nem áldott meg utóddal, s immár nagy a valószínűsége, hogy nem is lesznek gyermekeim. Fájdalom, e világon minden bizonytalan, az Úr akár a mai napon is magához rendelhet. Ha ez bekövetkezne, egyenes ágon a Bourbonokra szállna a korona. Mondja, unokafivérem, noha az ifjabb ágból való, nem kívánná akkor unokaöccsét, a navarrai királyt megelőzni s legyőzni, úgyhogy Franciaország trónja ne őrá szálljon, hanem kegyelmedre?

- Felség! Felség! - a bíboros kerek madárszeme riadtan járt ide-oda gödrében. - Ugyan ki merne olyat gondolni, hogy felséged meghalhat? Én magam bizonyítom soha nem gondoltam ilyet - sütötte le álnok szemét -, s teljes szívemből fohászkodom Istenhez, hogy hárítsa el felőlünk ezt a nagy csapást. S mivel kétannyi idős vagyok, mint felséged, gondolom, rég örök nyugalomra térek, mire felségedet az Úr magához rendeli... De még ha felségedet előttem szólítaná is az Úr... nem, erre, hitemre, gondolni sem bírok. - S úgy

nézett körül, mintha azt az egérlukat keresné, ahová elbújhat. - Nem - csapott hirtelen magasra a hangja -, eszemben sincs, hisz ész és valószínűség ellen való és ellentmond a természet törvényének is, mely azt parancsolja, hogy az öreg előbb szálljon sírba, mint a fiatal.

- Unokabátyám - a király arca komoly volt, ám a szeme kajánul csillogott, mivel a lelke mélyén roppantul szórakoztatta a bíboros kertelése -, nem tapasztaljuk-e naponta, mint fordul meg s vált önnön ellentétére a természet rendje, s mint előzi meg a fiatal az öreget a Styxhez vezető úton? Nos, ha ez megesne velem, mondja meg őszintén, kedves unokabátyám, hisz azt ígérte, így felel kérdéseimre, nem támadna-e kedve elvitatni a trónöröklés jogát unokaöcsémétől, a navarrai királytól?

- Ő, felség! - a kardinális nagyot nyögött, megpróbálta óvatosan kihúzni karját a királyéból s fékezni a heves mozgást, melyre őfelsége kényszerítette, fel-alá vonszolva őt a szobában. - Ó, felség! Nagyon szorongat.

- Ej, kardinális uram, hát nem akarja az igazat, a teljes igazat elmondani nekem e dologban, holott papi tisztének szentsége is erre kötelezi?

- Dehogynem - lihegte a bíboros, a gyors sétától kifulladásra. - Nos, felség, ha ennyire ragaszkodik hozzá, noha a felséged emlegette szörnyű csapásra soha nem gondoltam még, lévén az egyaránt ellentét a természet folyásával s a józan ész szavával (ezt olyan gyorsan hadarta el a kardinális, hogy én azt gondoltam magamban, szokásos beszédfordulat nála), mindazonáltal sütötte le a szemét -, ha e nagy szerencsétlenség mégis bekövetkezne, melyet nem győznék gyászolni s megsiratni, ez esetben mégis azt gondolnám, felség, hogy a királyság engem illet meg, mert én jó katolikus vagyok, s nem unokaöcsémét, a navarraikat, ki hugenotta. Ezért nem engedném át neki ez esetben a trónt.

A király ekkor felhagyott eszeveszett járkálásával, elkísérte a kardinális az ajtóig, ott kivonta karját az övéből, rámosolygott, és azt mondta:

- Kedves barátom, Párizs, meglehet, kegyelmednek ítélné a koronát, de a parlament megtagadná. - Azzal Du Halde felé fordult, s gúnyos hangon kiadta a parancsot: - Du Halde, kísérje ki Bourbon kardinális urat, a személyéhez, papi rangjához és becsvágyához illő tisztelettel.

S mihelyt eltűnt őminenciája, a király elvetette magát egy karosszékből, s szája elé kapva kezét, mint a hölgyek szokták, hangos nevetésben tört ki. Példáját mindhárman követték: Du Halde, Csorba és én is. Csak az apród nem. Ő némán meregette ránk nagy, kék szemét.

- Henrik, ügyesen kicsalogattad a madárkát a fészkéből - vélte Csorba.

- A madárkát? Tán a viperát! - vágta rá a király.

- Csorba úr - szólt közbe az apród, és én elámultam: hogy meri vajon a király jelenlétében kinyitni a csőrét.

- Csorba úr - mímelte a felháborodást Csorba. - Gyerke! Hogy mersz uramozni? Tudd meg, én Csorba vagyok, így, egyszerűen, dupla felség udvari bolondja, ám ha őfelsége nincs jelen, szólíts nyugodtan sire-nek, hisz én vagyok a bolondok királya.

- Csorba - pirult fülig az apród. - Többé nem felejem el.

- Mondd csak el, gyermekem, a magadét - szólt a király, szokott jóindulatával.

- Sire - rebegte az apród, ki zavarában azt sem tudta immár, kihez beszél, Franciaország avagy a bolondok királyához -, miért tagadná meg a koronát a kardinális a parlament?

A király oly komolyan válaszolt, mintha tulajdon nagytanácsához intézné a szót:

- Azért, mert a bíboros a Bourbonok ifjabb ágából származik, a navarrai király ellenben az idősebb ágból.

- Mégsem hiszem, Henrik, hogy a parlament meg merné tagadni a bíborostól a jogart - mondta Csorba -, ha Guise elég hatalomra tenne szert, hogy torkának szegezze a kést, mivel úgy tudom, a parlament tagjait nem éppen abból a fából faragták, amelyből a hősöket szokás.

- Igaz - bólintott a király. - Csakhogy ha ez bekövetkezne, nyilvánvaló csorbát szenvedne a trónutódlás törvénye, és a király legitimitását bárki bármikor kétségbe vonhatná, miáltal alapjaiban rendülne meg az ország biztonsága.

- Az erő mégis nagy erő - vélte Csorba.

- Nem úgy van! - jött tűzbe a király. - Ez az erő gyenge, mert csak erőszakkal örökítheti meg magát. Úgy értem: polgárháborúval, mert a trónbitorlás újabb bitorlókat támaszt. Csorba, ide figyelj, ez az én evangéliumom: a hatalom egyetlen lehetséges békés alapja az a legitimitás, amelyet a trónutódlás törvénye biztosít. Ha nem állnám útját, csak úgy nyüzsögnének itt az önhitt önjelöltek. Bourbon bíboros, Pont-á-Mousson márkí, Soissons grófja és ki tudja, még ki nem!

- Hogyan, felség? A gróf is?

- A gróf számít rá. És miért is ne? Ő is Bourbon és jó katolikus. És amint hallom, igyekszik trónigényét azzal is megerősíteni, hogy feleségül akarja venni a navarrai király húgát, amihez jó gyomor kell, lévén a hölgy rútabb, mint a hét főbűn együttvéve.

Hazatérve nem szüntem meg e beszélgetésen töprengeni. Azért is idéztem ide ily teljességgel, mert Henrik a maga valóságában s a maga természete szerint jelenik meg benne, furcsán váltogatva ellentétes magatartásokat; mert tessék bármi gyermekesnek is szemünkben a miniatűr kivágdosása, nem fedheti el, nézetem szerint, szemünk előtt azt a tényt, s nem csökkentheti megértését, hogy királyunk a státus ügyeiben a lehető legvilágosabban látott, s szükség esetén igen jól mozgatta embereit.

Ám ebben az esztendőben gazdám egyetlen lépését sem kísérte siker. Nem vált hasznára a fenti

dialógus sem a bíborossal, hisz az oly mérhetetlenül ostoba is, hiú is volt, hogy semmi nem téríthette el attól a képtelen becsvágytól, melyet Guise ébresztett fel lelkében: Semmi, mondom és állítom én, aki ezeket elbeszélem: sem a bíbor, sem vénsége, nyavalyái, sem az ország törvényei avagy a parlament, sem a király leplezetlen ellenállása. Eleven bizonyosságul annak, hogy a leggonoszabb dolgok éppúgy megtörténhetnek az ostobák, mint a gazok révén. És a valóságban különben legtöbbször e kettő összefogásával, efelől bizonyos vagyok, sőt esküdni merek rá, lett légyen bármi kicsiny és szerény az a hely, mely nekem országunk sorsában jutott.

Másnap elküldtem Miroult Nicolas Poulainhez, azzal az üzenettel, hogy sötétedés után keressen fel otthonomban. Gondolhatod, olvasóm, mint szabódott előbb Miroul, mondván, hogy elvégre ő nem az én lóti-futi gyerkőcöm, hanem szekretáriusom, a megbízatás tehát méltatlan rangjához. Ám mivel jól tudtam, hogy az én Miroulom mindig azzal kezdi, akármire kérem, hogy nemet mond, azt feleltem rá kurtán:

- Ez nem megbízatás, hanem nagyjelentőségű küldetés. Ha te nem mégy, magam megyek.

Nyomban hátat is fordítottam neki, s csak a szemem sarkából, hátrasandítva láttam: elballagtában sietve vállára kanyarítja köpönyegét, fejébe nyomja fővegét, s megtapogatja harisnyaszárában késeit.

Nem sötétedéskor, hanem éjnek idején kopogott be Mosca házunk kapuján, népes kísérettel, nagy köpönyegébe burkolózva, s amikor én a kémlelőnyíláson át kivilágítottam lámpásommal, alig akaródzott neki az orra hegyét is megmutatni, hanem az annyira rókaorr volt, hogy ezer közül is megismertem volna, akármilyen keveset mutatott is ki belőle.

- Lépjen csak be, lépjen be, Légy uraság - mondtam - Örülök, hogy itt látom.

Ő ezt igazán nem mondhatta volna el. Hegyes rókapofáját előrenyújtva kémlelt, s mintha hosszú orra előre megszimatolta volna mondandóimat, ferde metszésű szeme hol az én arcomat fürkészte, hol Miroulét, borzas, rőt bajsza gyanakvóan meredt égnek, s csak fél fenékkal ült a zsámolyon, melyet Miroul alátolt. Annak meg végképp nem örült, hogy Giacomi is megjelent, fegyveresen, a kis szobában, hová bevezettük, s becsukta mögötte az ajtót. Lévén a szoba kis ablaka rácsos, s rajta vastag keményfa tábla, Mosca ugyancsak elszigetelődött tekintélyes kíséretétől, s mintegy csapdába esett. Egymaga volt hármunk ellenében, noha mi igen mosolygósnak és előzékenynek mutatkoztunk színre, szájra, szóra egyaránt.

- Mosca mester - kezdtem -, igen örülök, hogy rám szánta napját, ahogy ezt itt Párizsban mondják, még ha történetesen éjjel ejtettük is meg e találkozót. Hanem mivel tudom: a kegyelmed ideje nem kevésbé becses, mint az enyém, nem kertelek, rögvést rátérek a dolog velejére.

S míg ezt elmondtam, megfigyeltem: az én rókám törekeny, mégis igen erős testének minden izma s ina megfeszül, szeme úgy futkos ide-oda, mint riadt kis állat, tehát eltökéltem: máris támadásba lendülök és beviszem az első vágást.

- Mosca - mondtam gyorsan és nyersen -, a király fővárosában izgatás folyik. Kelmednek is van benne része. A király ezt tudja, és megparancsolta: fedje fel előtte a teljes igazságot. Választhat, Mosca mester. Ha beszél: életet és pénzt nyer. Ha hallgat: kötelet.

A rendőrprefektúra hadnagya, ki úgyszólván naponta kísér szegény páriákat a montfauconi bitóra felakasztani, egy-két dénár elorzásáért, s annyiszor látja mások nyakán megfeszülni a hurkot, hogy nem örömet képzel a magáéra, annál kevésbé, mivel tapasztalatból tudja, milyen ocsmány látvány a bitón himbálódzó, lábait sután lengető, nyelvét kilógató, eltorzult képű hulla.

Mosca mester tehát kis híján elalélt goromba szavaim hallatán. Csak kapkodott levegő után, s amikor végre lélegzethez jutott, hihetetlenül hamis pillantást vetve rám, jámboran félig lehunytt szemhéja alól, azt felelte:

- Lovag úr, nem életem féltése és a megígért pénz készletet szólni, hanem a lelkiismeretem, mely immár három álló hónapja furdal ama gonosz és elítélendő vállalat miatt, melybe akaratom ellenére kényszerítettek bele. Elrémültem, hallván, mennyi vért szándékoznak ontani, mennyit gyilkolni s rabolni itt, Párizsban, holott e szörnyű mészárlás, az iszonyon túl, melyet kiváltana, romlásba s meghasonlásba taszítaná az országot is, úgyhogy vajmi csekély hasznomra lenne az a temérdek pénz, melyet azok ígértek nekem, kik erre készülnek, ha ez alkun odaveszne lelkem üdve, s holtom után a pokolba kerülnek.

- Ki nem állom ezt az óvatos csirkefogót és alattomos beszédét - mondta Giacomi olaszul. - Lui mangia santi e caca diavoli.

- Mosca - kérdeztem ugyanazon a szigorú és eltökélt hangon -, mennyit ígértek neked amazok?

- Húszezer aranyat.

- Annyit a király is megad neked.

- Lovag úr, engem nem az arany mozgat és noszogat, hanem a kötelességtudat. Francia vagyok, Franciaország első városának szülötte, ama városé, hol felséges királyunkat megkoronázták, s én hűséget esküdtem neki, amikor felvettek hadnagynak az @324?le-de-france-i prefektúrára. S ha holmi merénylet készülne az ország ellen, én, ki kenyeremet őfelségétől kapom, köteles vagyok őt erről tudatni. Fent mondott meggondolást, másokkal együtt, melyekről már szóltam, annyira a szívemre vettem...

- Kérlek, Mosca, ismételd el utolsó szavaidat, nem jól hallottam.

- Melyiket, lovag úr? - csippentette össze a szemét Mosca.

- Az utolsókat.

- ...annyira a szívemre vettem...

- Lám, ez szép! Kérlek, folytasd!

...hogy elhatároztam: jelentem a királynak. Ám amikor megpróbáltam elgondolni a módját, úgy

megzavartak s elijesztettek a különféle nehézségek (arról nem is szólva, mennyire féltem az összeesküvőktől), hogy egészen elbátortalanodtam, s mondhatni, két szék közt a pad alá estem.

- Ezt hogy értem?

- Uram - emelte hirtelen rám szemét -, nem fordulhattam kegyelmedhez, hisz megjátszotta, hogy száműzetésbe küldték.

Ez a cselvágás elnémított. Döbbsen néztünk össze Giacomival és Miroullal.

- Mosca - mondtam végül. - Megjátszottam, hogy száműzetésbe küldtek? Hát ez mi? Ki gondolja így?

- Hát én, lovag úr, meg a liga. A liga tagjai kegyelmedet a király oly hű és megingathatatlan szolgájának tekintik, hogy háza az első között szerepel a listán, melyeket annak idején megostromolni szándékoznak, népét leölni és kirabolni...

- Eh! - legyintettem, noha valójában jobban megriadtam, mint szerettem volna. - Mosca mester, térjen a tárgyra. Miért nem fordultál távollétemben Villequier kancellárhoz? Őt is ismered.

- Hisz épp itt a baj, ismerem - felelte Mosca. - Villequier előbb az anyakirálynéval tudatta volna a hírt, s az anyakirályné, hogy magát fedezze, a királlyal. Eztán Villequier és az anyakirályné együttes erővel arról győzte volna meg a királyt, hogy jelentésem merő hazugság és rágalom. S akkor vagy a király kötetett volna fel, vagy a ligások tettek volna el láb alól, Villequier ugyanis náluk is feljelentett volna nagy titokban.

- Szegény Mosca - sajnálkoztam mosolyogva. - Látom, nem könnyű az áruló sorsa, akár erre fordul, akár arra. Szerencsédre most itt vagyok! Itt, előtted. Bátran könnyíthetsz lelkiismereteden, kiöntheted a szívedet. Beszélj, jó Mosca mester! Beszélj, és ne húzd-halaszd a dolgot!

- Csakhogy itt van inasa is, lovag, írószerszámmal felfegyverkezve...

- Rosszul látja, hadnagy úr - szólt fensőségesen Miroul -, aki itt ül az asztalnál, az Siorac úr szekretáriusa.

- Ha vallomásra akarnak bírni, Siorac úr - berzenkedett Mosca -, nem írom alá, hiába fenyegetnek akár karddal is. Szép lenne, ha a prefektúra hadnagya magára vallana, és önként vádolná be magát!

- Nyugodjon meg, Mosca úr - mosolyogtam rá -, csupán jegyzeteket készítünk, igazi nevét meg sem említjük majd.

- Nos, ha igazán így van - szegte fel önérzetesen a fejét Mosca -, mivel nem árt elővigyázatosságból az álneveket is változtatni, ne Moscának, azaz Légynek nevezzen feljegyzéseiben az úr, hanem Leónak, azaz oroszlának.

- Ha oroszlán vagy, Leo, bömbölj el szépen mindent nekem, én megelégszem ennyivel.

- Nem bömbölni van kedve az embernek, lovag úr, hanem nyögni, annyira zavaros ez a kor, és annyi ember élete forog kockán. (Meglehet az enyém is.) Nos, hogy rövidre fogjam: ez év január 2-án felkeresett lakásomon Leclerc magiszter, a parlamenti törvényszék prokurátora és Georges Michelet, a párizsi Châtelet pálcás őrmestere - derék férfiak, kiket húsz esztendeje ismerek -, és tudtomra adták: jó alkalom kínálkozik rá, hogy megszédjem magam, azaz szép summa pénzre tegyek szert.

- Bölcs dolog a csirkefogóval az ő nyelvén beszélni - jegyezte meg olaszul Giacomí.

- És a tetejében elnyerhetem igen nagy urak kegyét, kik gondot viselnek majd előmenetelemre, ha híven végrehajtom, amit parancsolnak, ami egyébiránt nem más, mint az apostoli római katolikus hit megoltalmazása.

- S ugyan ki ne kívánna részt venni ily nemes vállalatban? - így Giacomí.

- Tehát felesküdtem, s tagja lettem ligájuknak - ők úgy mondták: Szent Liga -, és ugyane hó 3-án megjelentem Leclerc magiszter lakásán, hol több más ligapárti úr között találkoztam Maineville urasággal, kit Guise herceg küldött hozzánk, teendőinket megvilágítandó. Ő azt mondta: vége a katolikus vallásnak, ha nem tesszük rendbe dolgaikat. A Faubourg Saint-Germainen több mint hússzezer hugenotta áll lesben, hogy adandó alkalommal új Szent Bertalan-éjt rendezzenek a katolikusok ellen, s királlyá koronázzák a navarrait.

- És kegyelmed ezt elhitte, Mosca? - vontam fel kérdőn szemöldökömet.

- Uram - felelte Mosca -, én a prefektúra hadnagya vagyok, hivatalból tudom, hogy a Faubourg Saint-Germain kunyhóiban és vityillóiban csakis pestisesek, zsebmetszők, útonállók és szajhák tanyáznak.

- Mégsem mondott ellent az uraságnak?

- Ki vagyok én, lovag úr, hogy ellentmondjak Guise hercegnek, akivel az ország első embere sem mer szembe szállni? Egyébiránt Maineville úr, mert ő szól általam, nem én magam, azt is mondta nekünk, hogy a király, aki kolostorba vonulgat vissza és a bűnbánót játssza, hitszegőként nem átalált kétszázezer aranyat küldeni a navarrainak, hogy az suttyomban hadat vigyen a katolikusok ellen.

- Hát ezt elhitte-e?

- Lovag úr - húzta ki magát Mosca, némi csúszómászó önérzettel -, hogy én mit hiszek vagy nem hiszek, az egyes-egyedül a lelkiismeretem ügye.

- És a szívéé - szólt Giacomí.

- Hát azt elhitte-e - néztem alaposan Mosca szeme közé -, hogy én voltam e vállalat eszköze?

- Előbb így mondta a Szent Liga, hanem aztán megcáfolták, így nem kellett elhinnem.

- Egyszóval mihelyt szentnek mondja magát egy liga, igazság lesz a mese és mese az igazság.

- Lovag úr - vont vállat Mosca -, aki egy párthoz csatlakozik, annak mindent el kell hinnie, vagy kilép.

- Tehát kend mindent elhitt?

- Lovag úr, szépen kérem: hagyjuk, mit hiszek és mit nem, és igyekezzünk röviden végezni. Tehát Maineville úr kijelentette: elébe kell vágnunk a hugenották, a parlamenti „politikuskok” és a király vállalatának, mely katolikus hitünk ellen irányul. Evégből mindazok, kik tagjai a Szent Ligának, megesküdték, hogy inkább meghalnak, semhogy e gázságot eltűnjék, s titokban fel fogjuk fegyverezni Párizst, hogy mi legyünk az erősebbek. Hozzátette továbbá, hogy a Szent Ligát nem csupán a papság támogatja és a Sorbonne urai, hanem a lotaringiai hercegek is, sőt a pápa és a spanyol király is.

- Hazaárulás és nyílt lázadás - fakadtam ki. - Ez ám a szép út, egyenest a bitóra vezet.

- Lovag úr, kegyeskedjék emlékezetébe idézni, hogy megígérte: nem esik bántódásom és húszezer aranyat kapok.

- Amit ígértem, megtartom. S mi a kelmed szerepe, Mosca, e földalatti munkában?

- Fegyvert vásárolni. Mivel egyfelől Hardi prefektus igen öreg és mindent a helyettesére hagy, azaz rám, másfelől a király megtiltotta a párizsi fegyverkovácsoknak és árusoknak, hogy akárkinek fegyvert adjanak el, én, mint a prefektúra hadnagya, ellenben nyugodtan vásárolhattam fegyvert azon az ürügyön, hogy erődeink őrségét meg kell erősítenem, állítólagos királyi utasításra hivatkozva.

- Kárhozatos csalás. És mennyi fegyvert vásárolt, Mosca?

- Január 2-a óta hatezer aranyért.

- A teremburáját! Hatezer aranyért? És ebből mennyi vándorolt a kegyelmed erszényébe?

- Sajna, igen kevés.

- És hová kerültek a fegyverek?

- Leclerc, Campan és Gusset urakhoz, továbbá a Guise-házba.

- És ki adta rá a pénzt? Erről mit tud?

- Nem mulasztottam el a kérdést Jean Leclerc magiszternek feltenni. Ő azt felelte rá: csupa tehetős ember, kik nem kívánják magukat mindaddig megnevezni, míg nem okvetlenül szükséges, nehogy időnap előtt fény derüljön kiletükre.

- Lám, be óvatosak! És eltekintve e temérdek fegyvertől, mely mint kelmed mondta, Mosca mester, honfitársaink életét fenyegeti, még miféle szent cselekedeteket visz végbe a liga?

- Megkönyékezi Párizs lakosait.

- Megkönyékezi? Hát ezt hogy értsük?

- Igyekszik őket ügyének megnyerni, és el is éri célját.

- És kik a megkönyékezők? - kérdeztem, Miroulra kacsintva, hogy írja fel a neveket.

- Sokan vannak - felelte Mosca, kinek figyelmét nem kerülte el kacsintásom, s mert még egy ideig kéretni akarta magát, hozzátette: - Ki-ki a maga területét környékezte meg, vagy azokat, akik fölött némi hatalommal bír rangja folytán vagy a szomszédság ürügyén.

- Mosca mester, húszezer arany igen szép summa ám, ehhez pontosabb beszámoló szükségeltetik!

- Uram - sóhajtott nagyot Mosca, és rókaorra még jobban megnyúlt -, én eleget teszek parancsának, ha szekretáriusa mindenütt azt írja: Leo, s nem azt: Mosca.

- Res effecta, Leo - mondta Miroul, ki, mióta szekretáriusommá lépett elő, unos-untalan latintudását fitogtatta, és még hozzátette: - Promissio boni viri fit obligatio.

- Nos - sóhajtott újra Mosca -, elsorolom a neveket, ámbár fáj őket kiejtenem, annyira szeretem viselőiket, és soha nem is árultam volna el őket, ha nem kötelezne rá királyhűségem.

- Be becsületes érzelmek! - szúrta közbe Giacomi.

- A neveket, Mosca! - szoltam, véget vetve a köntörfalazásnak.

Végül rászánta magát, s én töprengtem egy darabig a neveken és a temérdek újdonságon, de igyekeztem igen nyugodtnak és bizakodónak mutatkozni, annál inkább, mennél jobban emésztett az aggodalom. Magamban bizonyosra vettem: a király máris elvesztette Párizst, ha ádáz ligások uszítják ellene a népet, a papok prézsmítálásáról nem is szólva. Mivel e véleményemet gondosan el akartam titkolni Poulain előtt, kiben annyi bizodalmam sem volt, mint egy vipera méregfogában, azt kérdeztem tőle: ugyan mire kell a sok fegyver, megkönyékezés, titkos tanácskozás, hol másról sem esik szó, csak francia vér ontásáról.

- A Szent Liga nem tör kis célra: Párizst akarja elfoglalni - felelte Mosca. - És a királyt letartóztatni a Louvre-ban, minekutána kardélre hányta tanácsadóit, tisztjeit, kislovagjait, a parlament vezetőit, a „politikuskokat” és mindazon nemeseket, akik netán a segítségére sietnének. A tervek készen állnak. A puskaport halomba hordták. Csak egy szikra kell még, és az két oldalról is jó majd: az egyik a had, amelyet Guise gyűjt össze, a másik a spanyol király serege.

- Ami ezt illeti - mondtam gúnyosan -, annak előbb át kell kelnie a Pireneusokon.

- Nem, uram - mondott hevesen ellent Mosca, hangomon megütődve. - Ez nem szükséges. A ligának szándékában áll hamarosan elfoglalnia Boulogne-t, és megnyitni a kikötőt II. Fülöp partra szálló seregei előtt.

Láttam: Mosca legszívesebben leharapná a nyelvét, amiért így elszólta magát, s mivel ez a boulogne-i összeesküvés, melynek következményei siker esetén beláthatatlanok lennének, roppant izgalomba hozott, addig faggattam Moscat - hízelgést és fenyegetést váltogatva -, míg ki nem tálalta az egész tervet.

- Tegnap-tegnapelőtt sütötték ki e cselt a jezsuiták rendházában. Tudni való: Vétus prefektus, kit megkönyékeztek, háromhavonként szokott ellátogatni Boulogne-ba. Legközelebbi ottjártakor ötven jó

katona élén, kik színre kíséretét alkotnák, elfoglalná a város egyik kapuját s azon bebocsátaná Aumale herceget, a Guise-ek unokaöccsét, ki a környéken táborozna hadával.

Ez a terv annyira megriasztott, s annyira féltettem a királyt, hogy a szemem is alig hunytam le, minekutána Mosca távozott, megígérve, hogy megjelenik, mielőtt érte küldök. Tudtam, mekkora veszéllyel járna Boulogne elfoglalása Franciaországra, sőt Erzsébet királynőre is, ki természetes szövetségeseünk volt a pápista és Guise-párti machinációk ellenében, s kit ez a fordulat éppúgy fenyegetne, mint bennünket, hisz, hasított belém a felismerés, az. egészet a ligás jezsuiták agyalták ki, s tudtam, mi szenvedélyes buzgalommal törnek ők Anglia visszahódítására.

Sikerült a királyhoz kora reggel, felkeléskor bejutnom. Úgy tévén, mintha a pulzusát tapogatnám, ágya mellé léptem, s átadtam neki feljegyzéseimet, s odasúgtam neki: a dolog roppant sürgős. Elolvassa, mielőtt a kápolnában elmondta reggeli imádságait, felelte ő, s fogadta Anglia nagykövetét, ki ma reggelre audienciát kért, és szokott udvariasságával felszólított: várjak rá előszobájában, hívatni fog.

Alighogy kiléptem a király ajtaján, karon fogott ezúttal igen barátságosan - Laugnac de Montpezat, s nem győzött mentegetőzni, hogy előző este a király ajtaja előtt lefogott és megmotoztatott őt emberével a negyvenötök közül. Nem volt szerencséje arcomat megismerhetni, mivel éppen akkor indultam el Épernon herceggel Guyenne-be, amikor ő az udvarba érkezett, s amint visszatértem, hosszabb időre birtokomra vonultam volt vissza. Így mondta: visszavonultam, és nem úgy: száműztek, ravasz mosollyal. Ebből arra következtettem: szeretné kipuhatolni az igazságot, s mivel jól tudtam, ilyenkor okosabb beszélni, mint hallgatni, périgord-i kedélyességem mögé sáncoltam el magam, mely ért annyit, mint az ő gaszkon kedélyessége, úgyhogy minden szavunk édes volt, mint a cseppentett méz, miközben egymást vizslattuk, s nem volt ínyemre, amit láttam - nem mintha Laugnac nem lett volna igen dali, szép nemesúr, kinek bőre, szeme, haja színe egyaránt már-már szerezsenre vallott -, de arcára kiült valami eszeveszett mohóság, ami szerfelett visszatetsző volt.

Míg így társalogtunk, megjelent Stafford lord, indulóban a királyhoz. A jelenlevők mind mélyen bókoltak előtte, ő mindössze egy merev főbiccentéssel viszonzta az üdvözléseket.

- Azt beszélük - karolta át barátian vállamat Laugnac -, hogy Stafford lord a Térdszalagrendet kívánja őfelségének felajánlani Erzsébet királynő nevében és megbízásából, de csak az esetben, ha őfelsége is úgy kívánja.

- És mit gondol, Laugnac, e dologról? Kegyelmed többet tud e téren nálam.

- Pedig többen is látták uraságodat Joyeuse marsallnénál lady Stafforddal csevegni - mosolygott rám Laugnac.

- Ugyan ki ne csevegne szívesen, Laugnac - viszonztam mosolyát -, ha alkalma adódik rá, egy ilyen rangos és szép hölgygel, kinek szépségét még növeli erénye!

Laugnac végre otthagyt, újabb mosolyváltás után, s én igen kényelmetlenül éreztem magam faggatódzása miatt és erősen kételkedtem hirtelen támadt barátságában. Én, ki immár tíz éve szolgálom hőn szeretett uralkodónkat, nemigen bízom, az igazat megvallva, ezekben az udvaroncokban, kik tíz hónap alatt nyerik el Henrik kegyeit. Oly gyorsan jönnek felszínre, mint a tajték, s úgy lehet, nem is állhatatosabbak a tajtéknál, hűségük buborék, félig víz, félig levegő, s az első fuvallatra szétpukkan.

A király négy szemközt fogadta az angol nagykövetet. A Guise-pártiak hosszan tárgyalták az eseményt, és találgatásokba bocsátkoztak, hisz a nyilvános fogadásokkal ellentétben, itt egy kémjük sem lehetett jelen. Engem tíz óra tájban hívatott a király, és nyomban rátérve a dolog velejére, azt mondta:

- Siorac, ha feljegyzésed igazat mond, a lehető legkomolyabban kell vennünk. De igazat mond-e? Quide Leóval vagy Moscával vagy Poulainnel?

- Felség, nincs a teremtésben nála aljasabb csirkefogó. Ha valaki oly gondolatra jőne, hogy megveszi tőle édesanyját, ő eladná.

- Tehát hazudhatott is...

- Meglehet. Mindazonáltal azt gondolom, felség, igazat szólt. Két okból. Egyfelől, mert tulajdon fejére vallott a fegyvervásárlás dolgában, másfelől, mert elárulta a boulogne-i tervet. Hát ha ez nem mese, az szükségképpen kitetszik majd egy szép napon.

- Ez okos beszéd - bólintott a király. - Tehát mindenképpen meg kell hiúsítanunk e tervet, és értesíteni róla Bernay urat, Boulogne parancsnokát. De hogy vihetem ezt úgy végbe, hogy a dolog ki ne tudódjék, és a patkányok el ne ináljanak? Rendes úton-módon nem megy, titokban és alattomban kell cselekednünk.

- Felség, parancsolja meg, s én máris indulok. Akkor mindössze ketten tudunk a dologról, felséged meg én.

- Ó, Siorac, be szeretem buzgalmatat, mellyel szolgálsz, s be szeretlek érte! De nem akarlak már megint ily nagy veszélynek kitenni. A végén még megölnék.

- Nem is nyílt sisakkal mennék oda, felség. Hanem kalmár képében.

- Kalmár leszel? - a gondolat láthatóan mulattatta a királyt. - És mit árulsz majd Boulogne-ban?

- Fejfedőket, felség.

- Fejfedőket? - nevetett Henrik. - Férfiaknak?

- Nem, felség, női főkötiöket. Azt hallottam, Bernay úrnő csinos és fiatal, s mivel Boulogne-ban él, gondolom, nagy örömmel csap majd le a Párizsban készült holmokra.

Ezzel a főkötiödologgal nagyon is óvatlanul hozakodtam elő. Igen nagy munkámba és

erőfeszítembe került meggyőzni Alizont, hogy elkísérjen. Nem akarta ily hosszú időre magára hagyni boltját, noha tökéletesen megbízott első segédjében, ki nem volt más, mint Baragran. Alizon még a fukar Recroche műhelyéből ismerte őt, s a vén zsugori halála után magához szegődttette, noha annak előtte, míg egy igába fogta volt őket az a munkásnyúzó, tíz álló esztendőn át civakodtak egymással. Aztán Alizon férjhez ment egy sapka- és főkötőkészítő mesterhez, kit Isten két esztendeje magához szólított. Alizon egykor azért pörölt Baragrannal, mert azt tartotta, hogy túlzottan engedelmes Recroche iránt, ki oly kapzsi volt, hogy a tojást is megberetválta volna. Ám mihelyt Alizon maga lett a főnök, hűségnek, engedelemnek és becsületességnek tekintette szegény Baragrannál, amit korábban szolgálalkúságnak. És mivel szerette őt ritka erényességéért, tudom, örömet hozza is ment volna feleségül, ha nem tekintette volna magát jóval magasabban állónak nála, lévén oly finom legyecske, és modora és öltözéke révén egyaránt méltó a kisasszony avagy legalább a polgárasszony nevezetre.

Elutasítását azzal rendítettem meg, hogy kezeskedtem érte: tucatszám fog boulogne-i nemes úrhölgyeknek főkötőket, hajhálókat, szoknyákat, turnúrokat eladni (ez utóbbit Párizsban a köznép pótseggnek nevezi, mivel hivatása az, hogy e testtájukon sovány nőket dúsabbnak mutassa). No és ami végleg erre billentette a mérleg nyelvét, az volt, hogy végig bárányon teheti meg az utat (gyenge lába nem bírta volna a lovaglást), s feleségemként szerepel majd és velem hál a fogadóknak, sőt még a nevünk is közös lesz, mert én felveszem elhunyt férje nevét. Erre nyomban nyakamba borult az én pokolbeli legyecském, s összeviszta csókolt, ölelgetett, úgyhogy kötelességemnek éreztem megmondani neki: mivel hűséget fogadtam az én Angelinámnak, a férj szerepét csak a nyilvánosság előtt vállalom; kettesben nem. De vagy mert a dolog látszata is boldogsággal töltötte el, vagy mert régen és jól ismert, s csiklandós emlékei voltak rólam, és bizonyosra vette: nem leszek én olyan állhatatos, hogy mindig ellenálljak a kínálkozó alkalomnak, kijelentésem a legkevésbé sem lohasztotta le örömét. Azonnal nekiállt tervezgetni, miféle ruhát kell az útra öltenie, s mit vigyen magával, természetesen legjobb ruháit, mert szerinte egy kereskedő annál többet ad el, minél jobban fest.

Két napba tellett, míg az én ruhám is elkészült. De mihelyt magamra öltöttem, Alizon kijelentette: minden mozdulatom nemesúrra vall, valamiféle könnyedség és fensőség folytán, melyet az udvarban szoktam meg; ráadásul bal kezem a kelleténél könnyebben nyúl nem létező kardom markolata után. Ide nem könnyedség kell, hanem szertartásosság. Nem úgy járok, ülök le, fúvom ki az orrom, mint egy polgár; nem szabad ily hetykén felszegnem a fejemet, s ha páváskodom, nehézkesebben kell azt is tennem, úgy, mint az a kalmár szokott, akinek vagyona van. Nem tanácsos táncos, szökellő léptekkel járni, hanem lépjek jó laposan a talpamra, a lábam fejét tartsam kifelé fordítva, nem egyenesen, ahogy szoktam, és ki kell vennem jobb fülemből az aranyfüggőt, mert az nagyon is kislóvagra, matrózra vagy katonára vall, hajamat, amennyire csak lehet, le kell simítanom, ne illosítsam magam, és húzzam le ujjamról orvosi gyűrűmet, valamint a két ékköveset is, ellenben akasszak láncon a nyakamba egy ezüstórát, és időnként pillantsak rá, mint szokott az az ember, akinek drága az ideje. Ne foghegyről beszéljek, mint szoktam, hanem torokból, óvakodjak olyan magasan és hangosan nevetni, mint a louvre-beli uracsok; ne kapkodjam úgy a lábam bő nadrágomban, mintha még mindig az udvarbeli, szűk nadrág szorulna a fenekemre, hanem kimérten lépkedjek s tegyek-vegyek, ódivatú kalmárhoz illő komolysággal. Mert ha nem alakítom egész magatartásomat ruhámhoz - tette hozzá nevetve -, boulogne-i kereskedőtársaim első pillantásra észreveszik, hogy e ruha csak jelmez, és felfedi titkomat. Egyszóval: illemtani leckéket kell vennem tőle, sőt mestersége egyik-másik kifejezését is el kell sajátítanom, mielőtt belebújhatnék új bőrömbé.

- Barátném - kérdeztem, kissé sértetten, de mulatva is a portrén, melyet rólam (és mintaképemről) festett -, hát olyan nevetségesnek látszom a te szemedben?

- Éppen nem - lehelt egy csókot szám szögletére Alizon -, kegyelmed az, aki, Pierre, és pontosan így tetszik nekem. Ám óhatatlanul meglátszik kegyelmeden az a tíz esztendő, melyet az udvarnál töltött, mert az embereket úgy alakítják át meg át a körülmények, amiképpen az én munkásnőim a főkötőket. Szeretném-e vajon kegyelmedet, ha nem az a finom és dali nemesúr lenne, aki? És kegyelmednél kitetszik ám a férfi az udvaronc alól.

Két álló napon át tanultam pokolbeli legyecskémtől, miként viselkedjek, beszéljek s ejtsem a szót, rendemnek-rangomnak megfelelően. E leckék roppantul mulattatták őt, és igen jólestek neki, hiszen most ő állt felettem, alantasabb magatartásra oktatóm engem. Ezt az időt felhasználtam arra is, hogy egy utazóbatárt béreljek ki, és rábírom Quéribust: adja kölcsön kíséretét az útra, ámbár nehéz szívvel vált meg tőle, mert nagyon adott rá, hogy ha csak a Louvre-ba megy is, mindig sokan ugráljanak körülötte az alatt a pár lépés alatt is. Igen elbúsultak a kíséret tagjai is, amikor le kellett vetniök tarkabarka, csillogó libériájukat, s szürke, fekete vagy barna gúnyába kellett bújniuk, amelyet a kétkezi munkások hordanak, kiket a mi inasaink és lakáink mélységesen megvetettek. Ám amikor a tudtukra adtam: ezzel a királyt szolgálják, ki nem mulasztja majd el megjutalmazni őket az én közvetítemmel, mégis könnyebb szívvel húzták magukra a szerény öltözéket, melyben kétségbeesetten lealacsonyítottnak érezték magukat.

Az utat baj és kaland nélkül tettük meg, s Boulogne-ban egy jobbfejű, az Aranyhajóhoz címzett fogadóban szálltunk meg, honnan másnap átküldtem egyik emberemet a kormányzó palotájába, jelenteni Bernay úrnőnek, hogy határtalanul megtisztelne bennünket, ha bemutatnánk neki - elsőként és egyedül a város összes úriasszonya és kisasszonya közül - párizsi fejékeinket, melyeket ezer veszély közt szállítottunk el idáig. Ő csak jelölje meg a kívánt napot, s mi azonnal megjelenünk nála.

A „párizsi divatcikk” alighanem varázsszó volt, mert alig két óra múltán megjött Bernay úrnő ikenete,

egy nagy, langaléta lakáj közvetítésével, hogy tíz órára elvár bennünket. Mi a találkára batáron érkeztünk, azt dugig megraktuk ruhacsodáinkkal, s lenn hagytuk a kormányzói palota udvarán, két égimeszelő inas őrizetére bízva. Alizon a fülembe súgta, hogy az a kalmár, ki úgy venne szemügyre egy rangos úrhölgyet, mint holmi nőszemélyt, ki vágyát felkeltette, ugyancsak megsértené a dámát, tehát sietve oltsam ki tekintetem tüztét, mely rendesen kigyúl, ha a női nem tagjait szemlélhetem, annál is inkább, mivel Bernay asszony köztudottan igen fiatal és bájos.

E bájakat közelről megtekinthettem, mivel Bernay úrhölgy félig felöltözötten fogadott bennünket öltözőszobájában. Egyik szobaleánya egy nagy tükröt tartott elé, a másik éppen az arcát kendőzte, a harmadik a haját fésülte, s ha jól láttam, az én Alizonom ugyancsak elkámpicsorodott, látva, mi meghitt közelségébe fogad engem a hölgy, noha annyit sem törődött velem, mint a zsámollyal, melyre meztelen lábát felrakta. Így aztán alkalmam nyílt lopva egy-egy pillantást vetni rá, mialatt Alizon illendőképpen köszöntötte a hölgyet és bemutatta holmijait, s meggyőződhettem róla, hogy a hölgy még szebb, mint a híre mondja, termete karcsú, mégis gömbölyded, s arca igazi angyalarc - ami ugyan takarhat hazugságot, mégis öröm ránézni; szeme a legszebb égszínkék, vonásai finoman metszettek, mosolya elbűvölő, s szőke haja dicsfényként veszi körül bájos fejecskéjét.

Fogadok, hogy Bernay asszony mindent megvett volna tőlünk, vagy mert elkápráztatták a fejékek, melyeket Alizon igen ügyesen mutatott be neki, vagy mert egyet sem akart átengedni közülük a boulogne-i nemeshölgyeknek, vagy mert nem volt szokása kímélni férje dénárjait, ha meg nem jelenik idejekorán maga a férj, ki előbb megcsókolta a hölgy mindkét kezét, majd megkérdezte, mibe kerül ez a holmi, s mivel a summát túlságosan nagyra ítélte, elállította a pénzeshordócska csapját, s odaszólt nekem: kövessem dolgozószobájába, hol ő nyomban készpénzben fizet.

Nagyon megörültem e nem várt hívásnak, s mihelyt becsukódott mögöttünk az ajtó, s én besöpörtem erszényembe Bernay úr pénzét, azt mondtam neki:

- Nagyuram, van még itt más is. Egy levelet kell kegyelmednek átadnom a király nevében.

- A király nevében? - ámult el Bernay úr, vaskos ujjai közt forgatva a levelet, melyet zekémből vontam elő. Elsőben is a pecsétet vizsgálta meg tüzetesen, szabad szemmel, majd nagyítóval. - Ez csakugyan a király pecsétje - bólintott végül. - De kit tiszteljek kegyelmedben, uram? - vett kíváncsian szemügyre. - Ez a küldemény nem a rendes úton jutott el hozzám.

- Tartalma sem a megszokott - feleltem második megjegyzésére, hogy az elsőre ne kelljen felelnem. Ezt Bernay úr nyomban fel is fogta, lévén azok közül a vaskos emberek közül való, kikben meglepő finomságot tapasztalhatni. Még egy vizsla pillantást vetett tehát rám, majd feltörte a pecsétet, elolvasta a levelet, nagyot sóhajtott, újra átolvasta, s közben ugyanolyan kíváncsian fürkészte arcomat, mint előbb egész személyemet.

Boulogne kormányzója, mi tagadás, nem lehetett oly büszke termetére, mint hitvese, lévén hasa és feneke nagy, arca puha és hájas, szemét annyi ránc környékezte, hogy alig-alig tekinthetett ki közülük. Míg a levelet olvasta, szembogara zavart és félelmet tükrözött, mintha Bernay úr sajnálná - lévén leghőbb vágya a nyugalom és a biztonság -, hogy választani kényszerül a király és a Szent Liga között, és sokkal szívesebben maradna meg jelen határozatlansága mellett, nehogy valamelyik párt bizalmát eljuttassa, és ezáltal kockára tegye kormányzói állását, ha balszerencséjére éppen az találna felülkerekedni.

Minekutána végzett a másodszori olvasással is, egy árva szó nem sok, annyit sem szólt, hanem hátat fordított nekem, az ablak elé állt, s egyre sóhajtozva, ujjával az ablakszemeket kocogtatva, töprengett egy sort. Végre visszatért hozzám, s szemét szemhéja ráncai mögé rejtve azt mondta:

- Uram, abból, amit a levél átadásakor mondott, úgy tetszik: ismeri tartalmát.

- Ismerem, nagyuram.

- Hol szállt meg?

- Az Aranyhajóban.

- Ma délután két órára odaküldöm Le Pierre kapitányt, s arra kérem: őt is avassa be a titokba, hogy rendet tehessen.

Én nem átaláltam savanyú és elégedetlen arcot vágni, s azt felelni rá:

- Uram, vajmi csekély lenne tekintélyem e találkozáson. Nem rendezhetnék meg inkább itt, az úr palotájában és jelenlétében, semmint az én fogadómban, hol egyébiránt is gyanút kelthet a kapitány látogatása egy sapkakészítő mesternél?

- Itt lehetetlen, uram - rázta a fejét Bernay úr. - Két napra távoznom kell a városból, egy birtokomat kell meglátogatnom, mely tíz mérföldre esik ide. Távollétemben Le Pierre kapitány hivatott kormányozni a kikötőt és a várost, s én hiszem: a lehető legokosabban jár majd el, lévén jó és vitéz katona.

Így pusztán tekintetemmel és hallgatásommal jeleztem: mennyire meglep, hogy királyom egyik jó városának kormányzója éppen akkor távozik a városból, amikor hírül veszi, hogy azt ki akarják ragadni kezei közül.

- Le Pierre kapitány azon ürüggyel fogja kegyelmedet megkeresni felesége társaságában, hogy az asszonynak akar cicomákat és különféle ruhadarabokat vásárolni, mi hiteles színt kölcsönöz majd látogatásának.

- Nagyuram - mondtam rövid fejtörés után -, ha kegyelmed nem szándékozik jelen lenni, amikor Le Pierre kapitánnyal találkozom, kérem, szíveskedjék visszaadni nekem a király levelét, hogy azt felmutatva igazoljam küldött voltomat.

- Kérése magától értetődő, s én szükségképpen helyeslem - a kormányzó szinte hadarva mondta el e szavakat, s oly sietős mozdulattal nyújtotta át nekem a levelet, mintha égetné ujjait s ő örömet adná tovább e veszedelmes papirost Le Pierre kapitánynak. Ő békés birtokán, Boulogne-tól jó tíz mérföldre, azután nyugodtan moshatja kezeit, és semmi része nem lesz abban, ami történni fog; mi több, szükség esetén még azt is mondhatja, hogy ő nem fogadott engem és nem olvasta a levelet, mert előbb távozott.

Bezzeg merőben más benyomást tett rám Le Pierre kapitány, amikor az Aranyhajóban, hová eljött, találkozunk! Sovány testalkata, csontos arca, fekete szeme éppen arról a határozottságról, szilárdságról árulkodott, melynek olyannyira híján volt a kormányzó. Ráadásul tekintete is őszinte volt, gesztusai eltökéltek, szava nyílt. Egyik bérelt szobámban fogadtam, s hogy miért nem egy szobát vettem ki, hanem kettőt - noha a két helyiséget átjáróajtó kötötte össze -, azt, fogadok, olvasóim maguktól is kitalálják, ámbár Alizonnak azt mondtam: az egyik, mely hálópelyhe, lesz egyben a ruhatár, ott fogadhatja vevőit, én meg a másik szobában az én embereimet.

- Mordizomadta! - káromkodta el magát felindultan és elkeseredetten Le Pierre, minekutána elolvasta őfelsége levelét. - Ki hitte volna, hogy Vétus prefektus képes elárulni a királyt, s a Guise-ek eszközévé szegődni abban, hogy elvegyék őfelségétől egyik legfontosabb kikötőjét! S ki ne látná, hogy e város elfoglalása csakis a spanyoloknak használ, a franciáknak nem! Lánchordta! Majd megesz a mérég. Gyalázatos árulás!

Amennyire csalódtam Bernay úrban, annyira megörültem Le Pierre kapitány kifakadásának. S annál is inkább, mivel hozzátette: lévén Boulogne szülötte s idevalósi polgár, inkább meghal, semhogy eltérje, hogy városát idegen iga alá hajtás, legyen az bár lotaringiai vagy spanyol. De mert még alaposabban ki akartam fűrészni emberemet, megkérdeztem tőle, mint vélekedik vallási ügyekben, mivel a liga tagjai ezt hozzák fel ürügyül machinációik igazolására.

- Eh, üres fecsegés! - legyintett a kapitány. - A király katolikus, amiképpen kegyelmed is, én is! És nincs okunk a navarraitól félni, hisz a király nem halt meg és nem is beteg. Ezek az idegenek (és itt a lotaringiaiakra utalt) a koronára ácsingóznak. Ez a dolog veleje. A többi csak amolyan üres locsogás, amelyet a mi papocskáink hordanak össze, kik reggeltől estig eretneket falnak. Ha a király hadat üzen az eretnekeknek, harcolni fogok ellenük. Ha békét akar, megőrzöm. Itt, Boulogne-ban is megvannak nekünk a mi szaros-hugyos ligásaink. De istenemre mondom, amíg én itt vagyok, nem fogják a köznépet lázadásra s zavargásra bírni. Kézben tartom őket!

Jobbja eközben ökölbe szorult - és ez az ököl nagy volt és kemény.

- Igazi öröm kegyelmedet hallgatnom, kapitány úr - mondtam. - Annál is inkább, mivel Bernay úr oly lagymatag volt, hogy azt sem tudom, melyik párthoz tartozik.

- Bernay úr Bernay úr pártján van - nevetett nagyot a kapitány. - És azzal kész. De meglehetősen becsületes ember. Guise húszezer aranyat kínált fel neki a város átadásáért, s ő nemet mondott. Igaz, szép vagyona van, ámbár gyorsan apad, mióta feleségül vette ezt az előkelő hölgyet, kire mindenki azt mondja: olyan, mint egy angyal, de a manóba is!, igen költsékes angyal. Istennek hála, Le Pierre-né asszonynak több esze van a kisujjában, mint fent mondott hölgynek mind a két kezében, lévén mindkettő lukas. Hanem hogy Bernay úrra visszatérjünk: mióta nemet mondott Guise-nek, úgy retteg tőle, hogy ha csak a nevét hallja is, majd összeszarja magát. És ezzel kész. Sietve távozott a városból, hogy csigaként házába vonuljon, behúzza fejét és szarvacskáit, míg tart a vihar, meg sem gondolva, hogy a végén úgyis belekerül. (És itt Le Pierre hahótában tört ki.) Istenemre mondom: annál jobb. Szabad a kezem, mindent magam intézhetek, kifeszítve hálóimat és töreimet, és istenemre! úgy összegabalyítom az árulók cselszövését, hogy sokáig megemlegetik majd, s nemcsak Boulogne-ban, az egész sík földön! Ami Bernay urat illeti, ő jobb helyütt van ott, ahol van, mint itt lenne, ahol lövöldözés lesz. Aki a fától is fél, ne menjen erdőbe!

Módfelett elégedett voltam Le Pierre kapitánnyal, kinek helyén volt a szíve, s immár nem volt kétségem az ügy kimenetelét illetően, hisz ha a csel kitudódik, az maga fél győzelem. A legszívesebben már másnap indultam volna Párizsba, hogy mielőbb megnyugtassam a királyt. Hanem egyfelől Alizon kért esdve: maradjunk legalább még egy hétig, mivel rakásszám adta el portékáját a helybeli kisasszonyoknak és úrhölgyeknek, és azt remélte, hét végére minden darabon túlrad, másfelől Le Pierre kapitányt annyira hevítette a vágy, hogy egy missus dominicus szeme láttára tüntesse ki magát s vitézi tetteiről első kézből értesüljön királya, hogy, noha mit sem tudott pokolbeli legyecském óhajáról, azt megtámogatta a magáéval. Közölte: máris kiküldött egy futárt Aumale herceg seregét kikélmelendő, s egy másikat, ki Vétus prefektus közeledtét adja hírül, ki bármely napon befuthatott immár Boulogne-ba, mivel háromhavonként hozta el rendesen a katonák munícióját, s így csak egy-két napot kell várnom, hogy tulajdon szememmel lássam e természetükből kivetkezett franciák vereségét.

Ebben volt ráció, s így végül igent mondtam, Alizon legnagyobb örömére, kinek szerfelett tetszett, hogy nagy halom pénz seper be, s közben a feleségemnek mondhatja magát, igen jól játszva el e szerepet az Aranyhajó ebédlőjében. Esténként egy egér ürügyén, kitől félt, odahagyta szobáját, s az enyémben keresett menedéket, minek folytán igen rosszul aludtam, mert hozzám bújott s testét az enyémen melengette, lévén az éjszakák itt Boulogne-ban nagyon hűvösek.

Így telt el nyolc nap, s mindegyik egy-egy kellemes-kellemetlen éjszakába torkollott számomra (mivel ellentmondó vágyaim ide-oda rángattak). A kilencediken végre hajnalban ugratott ki ágyamból Le Pierre kapitány. Egy sisakot s egy mellvértet hozott nekem és arra kért: vegyem föl mindkettőt, mert azt szeretné, ha elkísérném a bástyára. Futárai szerint Vétus prefektus immár két mérföldre közelítette meg a

várost.

Felmentem, s így tulajdon szememmel láthattam, mint érkezik meg, erős kísérettel, a prefektus. Egy őrmester a kapuerőd tetejéről intett nekik: tartsanak a Keleti Kapuhoz, hol már készen várta őket egy szép ellencsapda. Mert mielőtt az áruló és emberei beléptek a kapun, azt kiáltozva: „megnyert város, meghódolt város”, lehullott mögöttük a kapurács, de nem bocsátották le előttük a függőhidat, s hirtelen vagy száz addig lapuló lövész fogta körül őket s szegezze rájuk égő kanócú puskáját. Le Pierre kapitány ekkor lekiáltott a csirkefogóknak, dobja el fegyvereiket, ha nem akarják szitává lövetni magukat.

Azonnal engedelmeskedtek, s egyenest a börtönbe kísérték őket, hová lógó orral, bűnbánó képpel és gyalogszerrel baktattak, a nép gúnykacajától kísérve utcaszerte. Nem kellett sokáig várnunk, lóhalálában hozzánk vágatott Le Pierre kapitány lovas küldönce, és jelentette: Aumale hercege közeleg kétszáz lovas és háromszáz talpas élén.

- Ő - mondta Le Pierre kapitány, ki jobb oldalamon állt -, kétszáz lovas sok! Én mindössze hatvanat rejtettem el abban a pagonyban, melyet itt láthat, jobb felől, ámbár száznál is több puskás lapul mögöttük. Ágyúim zömét a keleti bástyára telepítettem, tehát könnyűszerrel felmorzsolom őket, de lovasom nincs elég ahhoz, hogy utolérjük őket és foglyul ejtsük az áruló herceget, majd őfelségének szolgáltatassuk ki őt, mint szerettem volna.

Hajszál híján sikerült még ez is, mert Aumale herceg gyalogosait, kik már látták magukat, amint a várost feldúlják, lányt, asszonyt megbecstelenítenek és hatalmas zsákmányt ejtenek, tehát örömmel és fülsiketítő diadalüvöltéssel rohantak vesztükbe, könyörtelenül és váratlanul lekaszálták egyfelől az innenső, a kis erdőben rejtező puskások, másfelől a túloldaliak és az ágyúk. Ekkor előtört a fák közül Le Pierre lovassága, nyílegyenesen a herceghez vágatott és gyűrűbe fogta, de oly csekély volt számuk, hogy nem akadályozhatták meg a folytatást: a herceg lovasai kiszabadították urukat, majd a herceggel az élükön szégyenteljes futásnak eredtek, mialatt a gyalogság megmaradt része fejvesztetten menekült szerteszét, gyorsabban hátrálván meg, mint ahogy támadott.

Képzelted, olvasóm, mekkora öröm és éljenzés fogadta e vitézi tetteket, s mennyi bor folyt ott el! S mennyi és micsoda történeteket regéltek a katonák egymásnak és másnak! Noha ennyi vaktában elsütött golyó valójában nem sok kárt tett a herceg csapataiban, mindössze vagy húszat ölt, illetve sebesített meg e szegény ördögök közül, kik, elvégre és sajnos, franciák voltak, akárcsak mi, csupán Guise és a magát szentnek mondó liga vezette félre őket, s állította - tudtuk-hírük nélkül - a spanyol király szolgálatába.

Am ha a csetepaté rövid volt is és nem sok vért követelt, annyira okosnak ítéltam Le Pierre kapitány hadielőkészületeit, s annyira szilárdnak elhatározását, hogy megesküdtem neki: beszámolóm méltán kitünteti majd érdemeit, s örökre elnyeri neki őfelsége kegyét. Aznap este nála ünnepeltük meg a győzelmet, hitvese, a szeretetre méltó Henriette társaságában, s én elhoztam állítólagos feleségemet magammal, tósztot ittunk, úgy, hogy előbb a kapitány kortyolt nagyot a kupából, utána Alizon, Henriette s végül én ettem meg a kupa fenekén lapuló kenyérszeletet. Ezután én ittam a kapitány egészségére, majd ő Alizonéra, én Henriette úrhölgyre, ő a királyra, én Boulogne jó városára, ennek utána a kapitány, gúnyból, Vétus prefektusra, én tréfaképpen Aumale hercegre, ő Guise-re s én a jezsuitákra, kik e rút cselet kieszelték, mely szerencsére csődöt mondott. Éjfél tájban váltunk el egymástól, igen elégedetten és erősen imbolyogva, már ami a kapitányt és engem illet, mivel a hölgyek csak gyűszűnyit kortyoltak alkalmanként, mi ellenben jó nagyokat, úgyhogy végezetül Alizon támogatásával, tántorogva jutottam el az Aranyhajóba, ő tuskolt fel a lépcsőn is szobánkba, hol szinte eszméletlenül terültem el ágyamon, s Alizon vetkeztetett le.

Reggel üdén ébredtem, mint egy süldő leánya, hanem amint eszembe jutott a tegnapi ivászat, igen elszégyelltem magam, amiért életemben először - és Isten a tanúm, kinek azon nyomban ünnepélyes fogadalmat tettem -, egyszersmind utoljára lerészegedtem. Kis pokolbeli legyecském valamiképpen igen kaján és diadalmas arcot vágott, konstatáltam, s amikor megkérdeztem, miért, kiderült: az éjszaka folyamán alaposan megölelgettem, a magam s az ő gyönyörűségére.

E hírre úgy elrestelltem magam, hogy szinte meghülyültem s megkukultam. Ha szívem szerint is katolikus lettem volna, nemcsak színre, hiszem, rohantam volna a gyóntatószékhez, hogy e kárhozatos bűntől megtisztuljak, mert én igenis annak tartom a házasságtörést, noha századunk szelíden szemet huny e vétek felett, ha férfi követi el, csak az asszonyokat ítéli el érte. Ám mivel a lelkem mélyén megmaradtam hugenottának, éreztem: magammal kell a dolgot jól-rosszul elintéznem, hiszen úgy véltem, gyengeségemmel nem annyira az Úr törvényét sértettem meg, mint sokkal inkább és súlyosabban Angelinámat, s akkor egyszeriben oly különös erővel láttam lelki szemeimmel szép őzikeszemét, édes tekintetét, hogy kis híján elsírtam magam, annyira gyötört és kínzott a lelkiismeretem.

Szegény Alizonnak elég volt egy pillantást vetnie rám, hogy lássa: mennyire szenvedek, és amilyen jó és szerető szívű fehércseléd volt, örömet megvigasztalt volna, ám mivel nem mert átölelni vagy akár csak a közelembe is jönni, azt mondta: nem kell ily szigorú bűnbánatot tartanom, hisz elsősorban ő a hibás, ő nem akart saját szobájában hálni, holmi egér ürügyn, holott valójában karjaim között kívánt aludni, és mert máskülönben is nagyon kíváncsi vagyok a szemében, eleve a tűzzel játszottam, amikor férjének adtam ki magam, de szerepemet csak félig vállaltam. És végezetül mindazt, amit tettem, királyomért tettem, ez szolgáljon mentségül lelkiismeretem előtt s enyhítse vádjait, továbbá a bor, mely végképp megfosztott akaratomtól s tudatomtól.

- Be jó vagy, Alizon, be szíves, hogy magadra veszed a vétek egészét, s vigasztalni próbálsz. De ki ne látná, hogy én kötöttem be önként saját szememet, hogy elleplezzem magam előtt, hová s meddig visz el

ez az utazás veled királyom szolgálatában! És a maskarám! És a férjszerep! És a részegség! Mindezzel én magam ámitottam el magamat, így rejtve el magam elől, nagy álnokul, hová szeretnék eljutni!

- Ó, Pierre - ujjongott örömeiben Alizon. - Tudtam én, tudtam! Te is kívántad. Pedig élethűen játszottad a rideg és erényes férfiú szerepét, te hugenotta! - Hirtelen felkacagott. - De mondd, én Pierre-em - vetette magát karjaimba s bújt hozzám, s én szorosan átöleltem -, hát nem nekem köszönheted-e félig-meddig életedet, ki azt kétszer is megmentetted? És nem érzel-e némi baráti kötelezettséget irányomban, aki szívből szeretlek? Legalább addig, míg utunkon a vállalt szerepet játszunk kell. Nem lehetek-e, egyszer életemben, legalább külvárosokban és elővárosokban a feleséged? Esküszöm és szavamra fogadom, e szerep megszűnik, mielőtt Párizs kapuján beléptünk.

Mindez jól volt elmondva, szívvel és eszesen, s bizonyos győntatványok sem szólhattak volna ellene, hisz azt prédikálják úton-útfélen: akár egyszer vétkezünk, akár tízszer, egyre megy. Úgyhogy mielőtt belekóstolt a vétke a borba, akár meg is ihatja. Tartok tőle, ez is üres szofizmus volt, gyöttrődő lelkiismeretem elcsitítására szánva, mely mindazonáltal kevésbé gyötört, mióta a lelkem mélyén én is rászántam magam s megfogadtam, Alizon nyomán, hogy - ha szabad így mondanom - mintegy zárójel között fogok vétkezni, kizárólag Boulogne-tól Párizsig, ott öltve újra magamra hűségemet, ahol elhagytam...

Minekutána papírra vettem, ami fentebb olvasható a boulogne-i ügyről, s ejtettem egy-két célzást rá drága és holtig hű barátom, Pierre de l'Étoile előtt, felébredt amúgy is mindig igen eleven kíváncsisága, és engedelmet kért elolvasására. Kérése némileg zavarba ejtett. Tudtam, milyen szigorú erkölcsű, s hogy elfintorítja majd az orrát imént megvallott botlásom olvastán, hol a botlás szó maga is álszent, hisz jól emlékszem, mit mond erről nagyon bölcsen Montaigne a maga Esszéiben: „Mi a gyönyört különféle beteges vagy fájdalmas vonásokkal s jelzőkkel kendőzzük el, mint: bágyadozás, puhaság, botlás, gyengeség, morbidezza.”

Étoile azonban szót sem ejtett az én „bágyadozásaimról, puhaságomról, botlásaimról”, hanem egy olyan megjegyzést talált tenni, amikor feljegyzéseimet visszaadta, melyen kissé megütődtem, azt tudniillik, hogy emlékeim alighanem kissé összezavarodtak a boulogne-i ügy idején, mert őszintén az pár hónappal később esett meg, mint én állítom. Ez meglepett, tehát megkértem: keresse ki naplójából, melyet e zavaros időkben jóformán napról napra vezetett, azt a részt, hol a liga ez akciójáról Boulogne ellen említés történik. Az ügynek nyomát sem lertük. Ám továbblapozva rábukkantunk egy bekezdésre, hol ugyan nem Boulogne-ról esett szó, de Le Pierre kapitány szomorú végéről, ki oly hűségesen megőrizte és megvédte a király városát.

Idemácsolom e lapot. Annyi év után is felforr a vérem e szerencsétlen katona alattomos leöletésén: „Ekkor Aumale herceg megölette Le Pierre kapitányt, ki igen vitéz katona volt, amiért előbb meggátolta, Boulogneban állomásozván, azt, hogy fent mondott Aumale és a ligások elfoglalják a várost, ahogy azt eltervezték, mi ugyan nagy haragra gerjesztette a királyt, azonban indulatát eltitkolván mégis úgy tett, mintha elhinné a magyarázatot, mellyel Aumale herceg és a ligások szolgáltak, hogy tudniillik a kapitánynak holmi ügye támadt egy némettel, kivel lepaktált, s ezért törtek rá, ámbár Henrik jól tudta: éppen az ellenkezője igaz; azért ölték meg, mert jól szolgálta királyát. Őfelsége megparancsolta Épernon hercegnek, ki ebbe nem akart beletörődni s mindenáron ki akarta hívni párbajra Aumale-t, a király beleegyezésével, hogy ne mozduljon, várja ki az idejét, amikor majd egyszer s mindenkorra leszámolnak a ligával.”

Szép olvasónőm, ki talán könnyes szemmel olvasod e sorokat, annyira megindít a kapitány igaztalan sorsa, fájdalom, hozzá kell szoktatnod lágy szívedet, amennyire lehet, a szomorú igaz-sághoz. Ez az elbeszélés nem mese, hol a gonoszok elnyerik büntetésüket és a jók jutalmukat. Boulogne esetében éppen ellenkezőképp történt. Vétus prefektust - s ez nem elírás! -, Vétust, királya árulóját, kit Le Pierre kapitány tömlőcre vetett, négy és fél hónappal később szabadon bocsátották, minthogy felkerült azon foglyok listájára, kiket a király és Guise herceg a nemours-i béke értelmében kicseréltek. E paktum révén őfelsége látszatra megbékélt hatalmas hűbéresével, holott valójában mindenben engedett neki. S eme Vétus volt olyan orcátlan, hogy a börtönből kijövet egyenesen visszatért Párizsba. Amint ennek hírért vettem, megtudakoltam Nicolas Poulaintól, mi lett vele, s ő tüskés bajszát pödörgetve azt felelte rá rókamosolyával:

- Igen jól fogadták, sőt ajnározták őt a Szent Liga tagjai, s meghagyták nekem, vigyem őt végig a legjobb házakon.

- Hogy te vidd, Légy mester? Éppen te, aki őt a királynál feljelentetted?

- Éppen én. És ezt igen csiklandósnak tartottam - vigyorgott Mosca, kivillantva apró, sárga fogait. - Együtt jelentünk meg a liga legtekintélyesebb tagjainak házában, hol Vétust szívesen látták, kegyesen fogadták, etették-itatták, úgyhogy egy egész hetünkbe tellett, mire e dicső látogatásokkal végeztünk.

Amire nekem inkább sírni lett volna kedvem, s nem nevetni, mint eme Moscának avagy Leónak avagy Poulainnek, kinek se hite nem lévén, se lelke, egyébre sem vágyott, csak pénzre és előléptetésre, és nagyon is kedvére volt, hogy mindkét pártban ott van, mivel ez oknál fogva azzal kecsegtette magát, hogy ő jól jár, akárki kerekedik is felül. De elnézhette-e tisztességes ember szomorúság nélkül Le Pierre kapitány balvégzetét s Vétus prefektus diadalát? Hisz tapasztalnia kellett: e zavaros időkben minden az ellenkezőjére fordul és rosszra, a király igaz híve az, aki veszít, és árulója az, aki győz!

Mielőtt visszaérkeztünk Párizsba, levettem Alizonnál kalmárbőrömet, felöltöttem rendes ruhámat; oldalamba kardot kötöttem, s éreztem: lélekben is nyomban visszaváltoztam nemesemberré. Ez nem került el Alizon figyelmét, ki végignézte átöltözésemet, és keserűen jegyezte meg, míg szeme könnybe lábadt:

- Lám, máris kiült kegyelmed arcára a méltóság! Még át sem lépte hajlékom küszöbét, máris

visszavédlett kislovaggá! És egyébről sem álmodik, csak hogy mielőbb feledje jó leckéimet a sapkakészítés mesterségéről, és ami még rosszabb: mindazon kellemetességeket, melyekkel Boulogne-tól Párizsig az uraságnak szolgáltam!

Beszéd közben legördült arcán egy könnycsepp. Én megsajnáltam, magamhoz öleltem, s csinos arcocskáját csókkal illetve arra kértem, ne mondja nekem, hogy kegyelmed, és megfogadtam: mindenkor megmaradok barátjának, olykor-olykor fel is keresem majd, mert soha el nem feledhetem s nem is fogom elfelejteni, hogy két ízben is megmentette életemet, s legalább annyira szeretem őt, amennyire ő engem.

- No, ez aztán nem igaz, és soha nem is volt igaz! - kiáltotta Alizon. - De kedves tőled, Pierre, hogy így mondd, s én örömmel hallgatlak. Hanem azt áruld el, Pierre, nem kínozz-e annyira hugenotta lelkiismereted amiatt, hogy a kelleténél jobban játszottad el férjszerepedet, hogy megutálj érette engem, cinkosodat? Ó, Pierre, Pierre - zokogta, sűrű könnyhullatás közepette, miközben kis karjának egész erejével szorított magához, s fájdalomában jajgatva el-elmondta: - Hát már soha nem térünk vissza Boulogne-ba?

Mire nem mondhattam semmit és nem is tehettem egyebet, csupán szenvedélyes csókokkal borítottam el őt, mert éreztem: soha senki nem volt még életemben ennyire az enyém, mint nő, s ez az érzés úgy felfokozta s oly égetővé tette vágyamat, hogy kis híján ágyára hemperedtem vele együtt, ám e kísértés aljassága úgy megrendített, hogy azon nyomban minden erőm latba vetésével igyekeztem leküzdeni, úgyhogy tetőtől talpig elfogott a reszketés, de végezetül felülkerekedett jobbik énem, bár nagy áron, s lefejtve magamról Alizon karjainak gyengéd kötőfékét, eltoltam magamtól, s futva távoztam, még visszakialtva, hogy a jövő héten meglátogatom.

Nem leltem otthon Angelinám. Elment Catherine húgocskámat meglátogatni, jelentette Miroul, ki némileg hűvös fogadtatásban részesített, amiért nem vittem magammal Boulogne-ba, mert attól tartottam, Guise-ék kémei még álöltözetben is felismernék, felemás szín szeme miatt. Előbb futottam megölelni szép gyermekeimet, s megtudakoltam az őket őrző szobaleánytól, hol találom Fogacer-t. Azt a választ kaptam, Silviónal és Giacomival a kis kamrában vannak, tehát lesiettem, és ott leltem mindhármut nagy tanácskozás közepette. Igen megörültem szeretett arcuknak s ők az enyémnek, s minekutána elégedett szívvel kölcsönösen és szívesen üdvözöltük egymást, Fogacer megkérdezte tőlem az ő fodros mosolyával s igen beavatott képpel, elégedett vagyok-e utammal s jó hírekkel térek-e meg a királyhoz. Én mindössze annyit feleltem rá: igen, egyebet nem, nem tudván, mennyire avatta őt be bizalmába őfelsége, s ő ekképp kiáltott fel:

- Hej, mi fili! Ez majd hitet s bizalmat önt Henrikbe, mert távozásod óta özönével érkeztek be a futárok a hírrel, hogy ez meg az a város avagy erős hely harc nélkül megadta magát. Volt, amelyiket csellel vettek be, másokat megvesztegetéssel vagy egyéb, hasonló szégyenteljes eszközzel, úgyhogy szegény királyunknak meg kellett érnie: a szeme láttára hull darabokra birodalma. Guise adta meg a jelt, ki elfoglalván Chálons-sur-Marne-t, odacsődítette katonáit. Eztán elfoglalta Toul és Verdun. Fivére, Mayenne, ezalatt megszállta Dijont, Mácont, Auxonne-t. De la Châtre úr átadta Bourges-ot, bosszút állva azért, hogy Épernon herceg elragadta tőle a loches-i kapitányságot. Guise rokonai és cinkosai: Elbeuf, Aumale, Mercoeur fellázították Normandiát, Pikárdiát, Bretagne-t. D'Entragues megkaparintotta Orléans-t.

- Más nincs? - kérdeztem én riadtan.

- Dél, Istennek hála, még ellenáll. A liga marseille-i vállalata kudarcot vallott, s a ligásokat azonmód bitóra küldték. Toulouse és Bordeaux királyi tisztek kezén van. Keleten Guise visszariadt Metz ostromától, hová Épernon csapatokat vont össze. Troyes-t előbb ugyan elfoglalták, hanem azután visszakerült hozzánk.

- Tehát még nincs minden veszve! - kiáltottam örömmel, érezve, hogy újjászületik bennem a remény.

- Aj, mi fili - vonta fel sátáni szemöldökét Fogacer: - Ez egészen rád vall. A te vidám és derűlátó természetedre.

- Mert hiszem - feleltem -, hogy Isten nem engedi győzni a gonoszokat.

- Deus non est, neque diabolus - Fogacer mogorószín szeme nagyot villant.

- Mit mondott, uram? - kérdezte Silvio, ki mindig a legmélyebb tisztelet hangján szólt Fogacer-hoz, meghitt kapcsolatuk ellenére vagy éppen azért.

- Nem érdemes elismételni - felelte Fogacer, ki, gondolom, nem akarta Silviónak megvallani ateizmusát, nehogy őt is meggyőzze s ezzel kitegye a megégetés veszélyének, mint önmagát.

- Fogacer - mondtam, némi éllel, melyet azonban mosolyba ágyaztam -, latin káromgása aligha nyerte volna meg Angelina tetszését. Ki megeskette volt kegyelmedet, hogy soha nem ejti itt ki ipsissima verba.

- Ó, Pierre! - Fogacer elpirult, s arcára végtelenül gyámoltalan és szelíd kifejezés ült ki, szinte eltüntetve sásorrát, ördögi szemöldökét s gunyoros ajkát, úgyhogy egyszeriben kicsiny gyermeknek látszott. - Kérve kérem, ne mondja el neki! Megróna vagy ami még rosszabb: egy álló napon át nem szólna hozzám!

Nevet megígérttem neki, hogy hallgatók, s mentegetőzve, amiért oly röviden szoltam velük, elköszöntem mindhármutól. Ám amint a kamrából kiléptem, összetalálkoztam Miroullal, s ő elérte, hogy velem jöhessen - derekán kard, fején sapka.

Inkább futottam, semmint mentem Quérubushöz, hol láttomra Angelina oly örömujjongásban tört ki, s annyi csókkal hintette tele arcomat - melyeket én bőségesen viszonzottam -, hogy a férfiak legboldogabbikának éreztem magam, s egyszersmind a legálnokebb Iskarióti Júdásnak, ki valaha e földön csúszott-mászott. Tudom én jól: manapság nem divat így gondolkodni sem Párizsban, sem az udvarnál. De akármennyit gúnyolt is Alizon kislovag mivoltomért, csak külsőmben vedlettem azzá, lelkem mélyén tovább

élt a vidéki hugenotta.

Mégis hamar megváltam Angelinától, Catherine-től és Quéribustól, kinek hálás köszönetet mondtam kíséretéért, mert égtem a vágytól, hogy mielőbb elmehessek a királyhoz, és jelenthessem neki a liga örvendetes boulogne-i kudarcát. Ám Quéribus rám szólt: nem jelenhetek meg így, mocskosan, átizzadva a király előtt, lévén őfelsége orra oly érzékeny, s nyomban színültig töltetett egy dézsát meleg vízzel számomra, s két szolgája jól lecsutakolt s megdöngönyözt, a harmadik pedig megmosdatott, megtörölt s megfésült. Ezek megtörténte után Quéribus elküldte a leányokat, s maga hozott nekem egyet pompás zekéi közül, a hozzá való kétszínű nadrággal együtt, és kijelentette: ha nem veszem fel, örök harag, és egyébként is értsem meg, e ruha illik a hírhez.

- S ugyan honnan tudja, fivéremuram, hogy olyan jó az a hír?

- A kegyelmed arcáról. Csak úgy ragyog!

Erre elnevettem magam, de nem feleltem rá semmit, hanem arra kértem: adjon nevemben öt aranyat kísérete minden tagjának, s kösse a lelkükre: hallgassanak róla, hol voltak, mit láttak, ha kedves az életük.

- Hogyan? Még nekem sem mondhatják meg? - csodálkozott és nevetett Quéribus.

- Még kegyelmednek sem! - öleltem őt át, hogy csak úgy ropogott. - Hacsak a király fel nem ment a titoktartás kötelezettsége alól.

A király megöregedett. Arca puffadt volt és szürke, szeme karikás, háta görnyedt, jobbát zekéje alatt a gyomrára szorította, amiből arra következtettem: megint gyomorégés bántja. E gyanúmat igazolta az a vörös cukorkásszelence is, mely övéen függött, s mint hamarosan tapasztaltam, aszalt szilvát és más édességet tartalmazott, s ő hol az egyikből kapott be egy darabot, hol a másiból, gondolván, ha az egyik elrekesztené beleit, a másik épp ellenkezőleg hat majd.

Noha az idő elég enyhe volt, nagy tűz égett a kandallóban, Henrik még így is fázott, ezért fejébe nyomta azt a bársonnyal bélelt sapkát, melyet még Varsóból hozott volt magával, s mely fülét is eltakarta, úgyhogy XI. Lajoshoz tette volna hasonlónvá, ha arca nincs vastagon kikenve-fenve fehérre és pirosra, mi igen rosszul illett borostás orcáihoz (s a borosta oly szokatlan jelenség volt nála, hogy döbbenet bámultam), s még rosszabbul két fülönfüggőjéhez. Az egyiket gyöngyök díszítették, a másikat gyémántok, s mindkettő olyan súlyos volt, hogy lehúzták fülcimpáit. Mi habitus corporisát illeti, százszor szívesebben láttam volna őt, mint már annyiszor, mozdulatlanul és szoborszerűnek, amint szép kezét a kandalló márványlapjára nyugtatja, rezzenetlen arccal, semmint lázasan sétálva fel-alá a szobában, hol a gyomrát lapogatva, hol homlokára szorítva két kezét (jeléül, hogy fejfájása is újra elővette). Nagy, fekete karikás, beesett szeme búsan és gyanakodva meredt a semmibe, s keserű ajka hangtalanul, érthetetlenül motyogott valamit.

Előbb észre sem vett engem, annyira elmerült keserves gondolataiban. Du Halde felhívta rám a figyelmét, ekkor végre felhagyott a járkálással, kezét nyújtotta, majd, miután megcsókoltam, meg akartam tapintani ütőerét. Ő azonban rosszkedvűen elrántotta karját, és kurtán rám szólt:

- Nem vagyok beteg.

- Csak a feje meg a gyomra fáj, felség.

- És te meg tudnál gyógyítani? Te? Holott Marc Miron maga is tanácstalan.

- Felség - feleltem -, nincs más orvosságom e panaszokra, mint hogy a beteg szedjen ópiumot, aludjon nyitott ablaknál, sétáljon a szabadban, egyen kevesebbet, és kerülje a cukorkát, aszalt szilvát, melyet felséged marokszám nyel.

- Lám, ilyenek az orvosok! - vont vállat a király. - Megfosztanak bennünket legcsekélyebb örömeinktől is, és elvárják: érjük be semmivel. Ej, gonosz Siorac, nem elég, hogy a liga mindenemből kifosztott, te még a cukorkásszelencétől is meg akarnál fosztani?

- Felség - nevettem el magam -, hoci-nesze! Kegyeskedjék nekem adni szelencéjét, s én cserébe átnyújtom Boulogne-t.

- Micsoda! - kiáltotta ő. - Boulogne-t? Tiéd a szelencém.

- Úgy bizony, felség. A liga csúfos kudarcot vallott. A város és a kikötő felséged kezén maradt.

- Ó, orvosom, jó orvosom! - lelkesedett a király. Szeme kigyúlt, kihúzta magát. - Meggyógyítottad Pikárdia békéjét!

- Felség, e dicséretet nem én érdemlem meg. Én csupán idejében jeleztem a veszélyt. Kivédeni Le Pierre kapitány védte ki.

- Siorac, gyermekem - nyújtotta ismét csókra kezét a király. - Be szép csapást mértél Guise-re! Csorba! Du Halde! Hallottátok? - s meglehetősen elevenséggel hátrapördülve, örömeiben mindkét kezét csókra nyújtotta, s a megszólítottak sietve meg is csókolták. - Siorac, fiam, nevensz? - folytatta, csillogó szemmel. - Van rá okod. Vidám orvosom, vidító hírt hoztál! - rikkantotta, s lekapva bélelt sapkáját, mint akinek hirtelen melege lett, egy gyermek szélességével vetette el magát egy karosszékre.

- Siorac, ül ide - mondta. - Erre a számlóra! Jobbomra. És részletesen beszéld el az egészet! Sőt még annál is részletesebben! Hadd lakjék jól vele a fülem, mely egészen elszokott a győzelmi hírektől.

Nyomban megtettem, amire kért, olyan jól, ahogy csak tellett tőlem, s az igazat megvallva, nem akárhogyan (olvasóm nézze el nekem e kis dicsekvést!), hisz tegnap este óta egyebet sem tettem, csak az események előadását forgattam a fejemben egész hosszú lovaglásom alatt (Alizon panaszkodott is eleget szótlanúságom miatt), mivel tudván tudtam: a király azt kívánja majd, legyen a beszámoló élénk, még akkor,

azokban a hetekben is, amikor pedig trónja annyira ingadozott már, hogy a legvakmerőbb pénzember sem adott volna érte egy fityinget sem.

- Én Sioracom! - szólt a király, amikor befejeztem. - Ezt jól kifundáltad, jól vitted véghez és ráadásul jól is mondtad el. Amiért is fogadd kitüntető dicséretemet. Pibrac halott, Ronsard haldoklik, ám ez nem ok rá, hogy velük haljon ki a szép beszéd, s helyére a ligapárti papolók zagyaságai álljanak.

- Felség - mondta Du Halde, kinek hosszúdad arcvonásai oly szigorú külsőt kölcsönöztek, ami még a pápista udvaroncok között is párját ritkította -, az még nem győzelem, ha nem vesztjük el egy városunkat!

- Eh, te kedvrontó! - intette le Henrik. - Ne kicsinyeld a jót, ha végre beköszönt! Oly ritkán teszi. No meg máskülönben is: a liga kudarca Boulogne-ban és Marseille-ben - tudod-e, Siorac, hogy derék ligásaink ott is kudarcot vallottak? - szertefoszlatta legyőzhetetlenségük legendáját, és egy időre elriasztja az árulókat. Csorba, te nem szólsz?

- Felség, nincs mit mondanom.

- Hogyan? Egy árva tréfa sem jut eszedbe? A liga netán bolondom eszétől is megfosztott?

- Henrik - felelte nagy nehezen Csorba, s orrán ott fénylett a szokásos csepp. - Nagyon is megfekszik gyomromat az árulók, akikről szóltál. Szeretném kihányni őket az epémmel együtt! Vagy leszarni belem sarával!

- Ugyan - legyintett a király -, mit számít, hogy hálátlanok környékeznek, ha rám nem ragad át e kór. Hálám most is üde bőrű és sűrű növéssű. Hoppá! - nevette el magát. - Erről jut eszembe: Du Halde, hívasd nyomban a borbélyt, nyírja le arcomról e gyapjat! Siorac fiam, jól és hűségesen szolgáltál. Nem feledkezem meg rólad!

- Sem rólam, sem Le Pierre kapitányról, felség!

- Bizony, róla sem fogok megfeledkezni.

- Ó, jaj, felség! Hány Montcassin jut egy Sioracra s egy Le Pierre-re - jajdult fel Du Halde. (Eme Montcassint a király Metzbe küldte fegyveresekkel és pénzzel ellátva, s az a király aranyaival és embereivel együtt megadta magát Guise-nek Châlons-sur-Marne-nál, ekképp rövidítve felére útját.)

- Montcassin - a király szép fekete szeméből határtalan megvetés sugárzott - csupán kisegér ahhoz a kövér patkányhoz képest, ki városról városra rágja szét országomat. Haj, Du Halde, már látom: ha tovább tűröm mesterkedéseiket, végezetül uraim lesznek, nem cimboráim. Ideje rendet tennünk!

- Rajta, felség! - kiáltottam égre törő lelkesedéssel. - Szólítsa hadba nemességét az utolsó emberig! Pattanjunk mind nyeregbe, s támadjunk rá az áruló hercegekre!

- Kénkö Siorac! - mosolygott rám bágyadtan a király. - Csak nem dobunk kesztyűt Guise-nek!

- Miért ne, felség?

- És kockára tegyem, egyetlen csatában, országom sorsát? És polgárháborút kezdjek? - bámult komoran a semmibe Henrik. - Ez a háború csupán a pénzembereknek, lócsiszároknak, fegyverkereskedőknek hozna hasznot, s idegen haderőt hozna országunkra, pártviszályt, örök perpatvart, temérdek vérontást és rablást, pedig szegény szántóvetőink alig ocsúdtak még fel az előző belháború okozta szenvedésekből.

- Azám, Henrik, de ha nem szabadítasz rá egy macskát e patkányra, tovább rág és rág, s Párizsig is eljő.

- Itt van az máris! Hallom foga csattogását, látom, hány likat rágott máris fővárosomban! Egy okkal több rá, hogy óvakodjak jó városomtól, Párizstól távol háborúzni. A végén még úgy járnék: haza se térhetnék többé!

- Jaj, felség, hát itt tartunk? - kérdeztem.

- Ennél is tovább! Mosca memorandum a rózsás jövőt ígért a valósághoz képest.

- Mi tehát a teendő, Henrik, ha fojtogatnak? - kérdezte Csorba.

- Machiavelliskedni! Kurtítani a vitorlát. Megfogni a vékon fonalat. És amint elkészült, újrakezdeni. Újat fonni. És megint előlről kezdeni.

- Míg el nem szakad - vágta rá Csorba, ki a kandalló mellé kuporodva annak kövén fenegetett egy kis kést.

- Mit mívelsz, Csorba?

- Gizgazra, azaz gazgizre fenem késemet.

Mire a király nagyot sóhajtott, lesütötte olasz szemét, s halkan, szinte csukott szájjal felelte:

- Nem szeretném, ha erre valaha sor kerülne.

E mondat kétértelműen csengett fülembé, hisz jó franciasággal - márpedig erre szeretett uralkodóm oly sokat adott - úgy kellett volna hangzania: Szeretném, ha erre soha nem kerülne sor. Igaz, ha jobban belegondolt az ember, volt némi halvány különbség a két kijelentés közt.

- Felség - Guise orcátlansága szinte felfordulásig megfeküdte gyomromat -, hát oly veszedelmes és kártékony a lotaringiai, hogy maga a francia király kénytelen miatta vitorlát kurtítani? Mit gondol majd a nemesség?

- Olvastad Machiavellit? - szegezte rám nagy fekete szemét a király.

- Nem, uram.

- Akkor jól fontold meg az alábbiakat: sokszor bölcs dolog, s mi több, a bátorság legnemesebb formája puhának és félénknek mutatkozni a világ előtt, ha e látszat révén előmozdíthatod a célt, mely előtted lebeg. Du Halde - fordult belső inasához a király -, írd kincstárnokomnak, míg a történetek emlékezete még

elevenen él lelkemben, írj és utasítsd őt: utaljon ki kétezer aranyat Sioracnak s ugyanannyit Le Pierre-nek.

- Felséged nézze el nekem - mondtam, kissé tartva tőle, hogy rendreutasításban lesz részem -, felséged nézze el nekem, de én többet kérnék s egyszersmind kevesebbet.

- Többet s egyszersmind kevesebbet? - vonta össze szemöldökét Henrik. - Csorba, te érted ezt a rejtelmes beszédet?

- Nem, felség, hacsak Köpöly úrnak nem az anyakirályné egyik udvarhölgyére fájdult meg a foga.

- Kik közül egy sem ér kétezer aranyat, erkölcsét tekintve, de mennyire nem! - vélte a király. - Egyébiránt én nem parancsolok az anyakirályné cifra szajhájának. Mert ha a minisztereit sikerült is rám tukmálnia, eleddig legalább szoknyás kémeitől megkímélt.

- Én nem asszonyszemélyre vágyom, felség - szóltam közbe -, hanem felséged szelencéjére. Hisz az elébb fel is ajánlotta, Boulogne-ért cserébe.

- Máris a tied, Siorac! - oldotta le övéről az aranszelencét a király, mintha holmi olcsó semmiségről lenne szó.

- Ej, felséged mindenét odaadja - tiltakozott Du Halde. - Ettől a szelencétől mégsem válhat meg ily könnyen. Az anyakirályné ajándéka!

- Az anyakirályné a ligához pártolt - felelte száját elbiggyesztve a király. - Ki tudja, nem veszi-e vissza tőlem egy szép napon ezt az ajándékát is, hogy Guise-nek adja!

- Felséged tréfál - vélte bátortalanul Du Halde.

- Semhogy Guise markában lássam, inkább máris hűséges Sioracom kezébe adom - szólt a király. - Egy feltétellel: mindaddig ne mutogassa itt, az udvarban, míg anyám velünk lakozik.

Kegyelmes ég! Igen vidáman ugrándoztam, a királytól távozóban, a szelencét zekém legmélyebb zsebébe süllyesztve. Gyermekes örömben szinte meg is feledkeztem az országos bajokról. Sauveterre bácsi bizonyára azt mondta volna, rossz kalmár vagyok, hisz egy olyan aranszelencét cseréltem el kétezer szépen csengő-bongó aranycsikóért, mely legfeljebb hatszáz aranyat ér. S a maga hugenotta módján talán azt is értésekre adta volna, hogy az a határtalan becs, mellyel e tárgy bír a szememben, csak és csupán azért, mert királyom tulajdona, a bálványimádáshoz áll közel. Azonban hogyan szerethetné fél szívvel egy vérbeli francia, ki hazáját szereti, uralkodóját, ha ez a koronás fő zátonyok közepette kormányozza tőle telhetően biztonságosan az ország bárkáját, különösen, ha nevezett király személyében is annyira szeretetre méltó, s jótéteményeivel lekötölezi, szerencsétlen sorsával meghatja az embert?

Máskülönben éppen ez a szelence mentette meg egyszer életemet, mint alább elbeszélem majd, és éppen nem úgy, hogy egy golyó és közém ékelődött, hanem egészen másképpen és igen furcsa módon, mert nemcsak nem hordtam magamnál és nem parádéztam vele, hanem egyes-egyedül Angelinának mutattam meg, amint hazaértem, s ennek utána nyomban elzártam a királyi ajándékot saját szobám kis cseresznyefa íróasztalának titkos rekeszébe. Léven szobám szomszédos Angelináéval, meghallottam, amint benyitott, s mivel tudta, én is itthon vagyok már, nyomban átmentem az ő szobájába, s testét egész hosszában a magaméhoz ölelve, nagy gyönyörrel éreztem őt hozzám simulni, csókokkal hintettem tele nyakát és fülét s két csók közt ezerszer is elmondtam, milyen szép, milyen jó, milyen bájos és milyen olthatatlan szerelemmel szeretem, s mert eközben szüntelenül furdalt a lélek ama szerep miatt, melyet Boulogne és Párizs között játszottam, igyekeztem e kényelmetlen emlék elől a szerelmes becézgetés mámorába menekülni, s ámbár Angelinám előbb kinevetett a szokatlan időpont miatt, de némi vonakodás és fenntartás után, mely természetéből fakadt, engedett ostromomnak, tehát reteszre zártam az ajtót és ágyához vittem.

Az első mámor múltán gyengéd beszélgetésbe merültünk, kölcsönösen megnyitván egymás előtt szívünket. Én felkőnyököltem, szép őzikeszemében gyönyörködtem, s kezemet keblén nyugtattam, mert soha nem telhettem be elragadó formájával és tapintásával, és megkérdeztem tőle, miért van az, hogy Fogacer-val oly szabadon és kedvesen bánik, Giacomival ellenben távolságtartóan, majdnem hidegen.

- Valójában egyformán szeretem őket - felelte Angelina pironkodva -, más és más erényük miatt. De Fogacer, ki másokkal oly éles és fölényes, rám ártatlan szemmel néz, melyben szikrája sem gyúl ki soha ama vágnak, melyet egyedül a kegyelmed arcán látok szívesen, férjemuram, s más férfiaknál igen közönségesnek tetszik. Nem így áll a dolog Giacomival. Ő bálványozza ikertestvéremet, s a nagy hasonlóság elkerülhetetlenül megzavarja néha, s ilyenkor kigyullad szeme bogarában az a bizonyos láng, melyet nem bírok megszokni.

Bölcsen hallgattam, hiszen jól emlékeztem, milyen kétértelmű izgalom vett erőt rajtam, mikor Barbentane-ban találkoztam Larissával a folyosó fordulójában. Ezért is szolgált akkor nagy megkönnyebbülésemre, amikor Samarcas végleg elragadta őt hazulról.

- Mit gondol, Pierre - kérdezte Angelina, hallgatásomra felneszelve -, van józan reményünk rá, hogy valaha kiszabadul eme jezsuita körme közül?

- Hiszem. Samarcast jól ismerik az angol kémek, s ámbár ezt ő is tudja, amilyen esztelenül, fanatikusan vakmerő, mégsem hagy fel londoni mesterkedéseivel, úgyhogy előbb-utóbb bele fog sétálni a csapdába.

Angelina szemöldöke felszaladt homlokára, hiszen eleddig sohasem mondtam el ennyit neki Samarcas üzelmeiről. Azt is eltitkoltam előle, hogy Mundane Walsingham ágense volt, s Samarcas ezért akarta megölni. Mégsem kérdezett semmit, csak merően rám szegezte nagy őzikeszemét, annyira tisztelte titkaimat.

- Jaj - riadt meg hirtelen -, ha Samarcast börtönre vetik az angolok, nem jut-e ugyanerre a sorsra Larissa is, azzal a váddal, hogy cinkosa volt a jezsuita gaztetteinek?

- Ha ez megesne, kedvesem - feleltem -, én nyomban értesülnék róla. És alighanem volna némi reményem, hogy kiszabadítsam és hazahozzam Larissát.

És ámbár jól tudtam, mi törekény e reménység, jobb híján Angelina beérte vele, ahogy szegény Giacomi is, mivel minden áldott nap eszmét cseréltünk e tárgyról.

Május végén a király megparancsolta: menjek kikúrálni Épernon herceget, ki egyfelől a természetes haláltól rettegvén, melyet sokan jósoltak neki, lévén arca és teste egyaránt elváltozott, másfelől a ligabeliek törétől, kik ádázul vesztére törtek, őt tekintvén a trón egyedüli, szilárd támaszának, visszavonult saint-germain-en-laye-i kastélyába, melyet nem kevesebb, mint négyszáz lövész őrzött. Épernon odahaza szándékozott kigyógyulni vagy legalább békén meghalni.

Odamentem és megállapítottam: a herceg csakugyan lesóványodott és legyengült. Torokfekélyben szenvedett, s két számár orvos kúrálta, kik két hónapja gyötörték érvágással, diétával, hashajtókkal, és ágyba parancsolták. E kúráról azt mondtam a királynak: ha folytatják, a herceg nemsokára csonttá soványodik.

- Mi engem illet - tettem hozzá -, én egészen másfajta módszerekkel próbálnám helyreállítani a herceg erejét s egészségét. Ehhez azonban nyomban szélnek kell eresztetni azt a két nyavalyás vaskalapost.

A király tanácsára a herceg így is tett, s jól járt vele. Elsőbben is leállítottam a beöntéseket, melyek szükségtelenül kínozták üres beleit, másodjára megváltoztattam a diétát, amelyre fogták volt, azaz könnyen emészthető, folyékony ételekkel tápláltam betegemet, s mivel jól emlékezetembe véstem, mennyire elítélte apám az érvágást, melyet egy sarlatán hozott be Itáliából Franciaországba, azzal argumentálva, hogy a kút vize is annál tisztább lesz, minél több zavaros vizet mernek ki belőle, elrendeltem, hogy az érvágással is hagyjanak fel. És a régi kúrának ebben is szögesen ellentmondva azt tanácsoltam a hercegnek: keljen fel karosszékéből, járjon, eddze testét. Amit ő örömezt megcselekedett, mihelyt visszanyerte kissé erejét a tápláléktól, mellyel elláttam, mivel természetből fogva igen mozgékony volt és robusztus, és igen rosszul tűrte addig is a rákényszerített pihenést. Torkát gyógyítandó kezdetben csak sós, forralt vízzel öblögettettem őt reggel, délben, este és minden étkezés után, mint guyenne-i utazásunk alatt. Ám mivel egy idő után arra a belátásra jutottam, hogy ez a kezelés javítja ugyan a herceg állapotát, baját mégsem gyógyítja meg, másrészt szemmel láthatóan napról napra erősödött, megpróbáltam tüzes vassal kiégetni a torkát eléktelenítő fekélyeket. Óvatosan jártam el, de a művelet többször is megismételtem, s a jelek szerint sikerrel. A herceg egészsége attól fogva kezdett helyreállni és július elejére tökéletesen meg is gyógyult.

E két hónap alatt jóformán naponta találkoztam a herceggel, s ámbár igen buzgón kúráltam, részint, hogy a gondjaimra bízott beteg életét megmentsem, részint, mert ezt az életet királyomra nézve különösen hasznosnak tartottam, őt magát nem fogadtam szívembe, mert roppant gőgös volt, s ez visszariasztott, noha jól láttam: e gőghöz bámulatos lelki szilárdság társul, s az előbbi oly mélyen gyökerezik természetében, hogy Épernon még királya előtt sem hajt fejet.

Mi testét - vagy ahogy a marsallné mondta volna: porhüvelyét - illeti (noha a hölgy a magáét igen jól táplálta hurkával-kolbásszal), úgy láttam: kivételesen erős és ellenálló, s minekutána tapasztaltam, mi gyorsan nyeri vissza erejét, mihelyt az orvosok nem rongálták többé egészségét, úgy véltem: kemény fából faragták, élélhet akár száz esztendeig is.

Gyógyítómunkám fejében szép summa pénzt akart a markomba nyomni, én azonban elutasítottam, mondván, hogy én őfelsége szolgálatában állok, s az ő parancsára kúráltam ki bajából. A herceg megsejtette visszautasításomból a mögötte rejlő büszkeséget, tehát rám mosolygott (tudott nagyon kedves is lenni, ha akart), és azt mondta: ezentúl barátai közé számítja Siorac lovagot, tehát sértésnek venné, ha nem fogadnék el ajándéku egy csinos gyémántot s egy jó kiállítású lovat istállójából. Erre már igent mondtam, és örültem, hogy végre nemesemberszámba vesz, ha nem is barátjának tart, mint hízelgően mondta, hisz fogadok, azt sem tudta, mi fán terem a barátság.

A lóra nem volt szükségem, volt elég saját lovam, tehát eladtam száz tallérért, a gyémántot pedig Angelinának ajándékoztam, minekutána egy ékszerész gyűrűbe foglalta; az ékszerész szerint a gyémánt legalább ezer aranyat ért. Gondolom, a herceg feleennyit sem fizetett volna egy orvosnak, ki nem adja értésére, hogy maga is nemes.

Épernon szerint nyomban támadást kellett volna indítanunk a lázadó Guise herceg ellen. A király hadereje - mintegy huszonötezer jó katona - szikrával sem volt alábbvaló annál a seregnél, melyet a herceg gyűjtött össze az ország keleti részén II. Fülöp pénzén. Ezt Épernon legalább százszor elmondta fülem hallatára őfelségének, ki ismételtelen felkereste őt kastélyában, hogy hogylétéről tudakozódjék. Henrik azonban, ki, hiszem, mélyebbre és messzebbre látott, mindig azzal argumentált, hogy mindaddig nem indíthat háborút Guise ellen, míg az a vallás leplelvel takarózik. Előbb le kell rántani róla e leplet, melynél fogva a klérus és a nép támogatását élvezi. Ezért is kötötte meg a király Guise-zel, a közben Guise-pártivá lett anyakirályné közvetítésével, azt a katasztrofálisnak és szégyenteljesnek tetsző nemours-i szerződést, mely által a király mintegy jogosnak ismerte el az ellene irányult lázadást, és Guise herceget bízta meg az általa addig elfoglalt városok őrzetével.

- Az egészben az a legrosszabb - mondta nekem Pierre de l'Étoile egy reggel, amikor elújságolta nekem a dolgot (lévén mindenkor bámulatosan jól tájékozott) -, hogy a király gyalogszerrel jár, a liga

ellenben lovon.

- Nem úgy! - tiltakoztam. - A legrosszabb az, hogy rákényszerítették mindazon ediktumok visszavonására, melyek az országában békét teremtettek a felekezetek között, és királyediktumot adtak ki, melyben felszólítják a hugenottákat az ország elhagyására hat hónapon belül, jószágaik elvesztésének terhe mellett. Szép kis örömtüzet sikerült kigyújtani egy lőporos hordó tetején!

- Gondolt-e már rá, uram - kérdezte komoran Pierre de l'Étoile -, hogy apjaura is áldozatául eshet ez elkobzásnak?

- Ő ugyan nem! Mespech immár bátyámé, ki köpönyeget fordított és jelenleg hithű katolikus. De ki ne látná, hogy őfelsége azon az áron kerülte el a polgárháborút Guise-zel, hogy elindított egy másik polgárháborút a hugenották ellen. Ez Szkülla és Kharübdisz!

- Mindazonáltal reményünk van rá, hogy őfelsége igen csekély buzgalommal fogja vívni e háborút a hugenották ellen - felelte Pierre de l'Étoile, keserű mosollyal.

- Ezt így gondolom én is - bólintottam. - De nem viszi-e túlzásba őfelsége a machiavellizmust azáltal, hogy úgy tesz, mintha halálos ellenségével szövetkezne, hogy együtt vigyenek hadat természetes szövetségesei ellen?

Nyolcadik fejezet

Ugyanazon a napon, hazatérve, egy levélkét találtam otthon. Egy lóti-futi gyerkőc hozta, jelentették. A levélke a legnagyobb meglepetést és aggodalmat váltotta ki lelkemből. Íme:

„Öcsémuram! Igen bánt, hogy mindeddig nem válaszolt meghívásomra, s nem keresett fel a Montpensier-palotában, holott boldogan mutattam volna be kegyelmedet unokanővérem önagságának kinek kedve támadt kegyelmeddel megismerkedni, mivel oly eltérő véleményeket hallott uraságodról, hogy szeretné a magáét megalkotni (kegyelmedet látván és kegyelmeddel beszélve). Hiszem, unokaöcsém áttálna semmibe venni e nagy rangú hölgy óhaját, noha az enyémet, fájdalom, semmibe vette, s arra kérem Istent, őrizze meg szent oltalmában mindaddig, míg unokanővérem azt parancsolja: maradjak öcsémuram alázatos és hű szolgálója

Jeanne de la Vasselière”

Nem akartam hinni a szememnek! Hát ez a Marianne igazán képes ily orcátlanul megparancsolni nekem e levélke útján, melynek udvarias hangja mögül világosan kitetszik a fenyegetés, hogy alávessem magam Montpensier úrhölgy inkvizíciójának, kiről ország-világ tudja: fanatikusan szolgálja fivére becsvágyát, aranyaival fülsértő prédikációkra bírja a ligapárti papokat, s örökösen övéen hord egy aranyollót, mert azzal szándékozik e fúria, tulajdon állítása szerint, lekopasztani Henrik fejét, mielőtt kolostorba relegálná, így juttatván őt a lengyel és a francia korona után harmadik és utolsó fejdíszéhez. Pimasz és gonosz mondás! s még mennyi hasonló származott tőle, melyeket azután a liga sietve elterjesztett Párizs-szerte, s melyeket a király, ha nem lett volna túlzottan engedékeny, joggal torolt volna meg örökös száműzetéssel.

Angelinámnak nem szólhattam e levélről. Amilyen jó és tiszta szívé volt, ő semmiben, senkiben nem látott rosszat, másfelől úgy határozta, hogy biztonsága érdekében eltitkolom előle, milyen veszélyes kalandokba visz bele királyom szolgálata. Végére Miroulnak mutattam meg a levélkét, ki igen megriadt még a gondolatára is, hogy a kegyetlen Guise-német kezére adjam magam tulajdon palotájában, melyet szolgák és fegyveresek hada őriz, és azt tanácsolta:

- Uram, semmiképp ne menjen oda! Ki a farkas fülét ragadja meg, közel jut fogához. Mi több, uramról tudják: hű szolgálója királyának, s házat máris az első közt jelölték ki majdani véres bosszújukra.

- Ej, Miroul - mondtam -, hiába fut a bárány a farkas elől, megeszi!

- De ha nem fut, még hamarabb megeszi. Uram, várja be majdani harapását, ha akkor harapni akar. Ne ugorjon önként a fenevad torkába!

Volt e tanácsnak veleje, ám mert úgy éreztem, bujkál benne holmi kedvem ellen való paraszti beletörődés és óvatosság is, elhatároztam: beavatom Quéribust, ki - Miroullal ellentétben - nevetve azt felelte:

- Fivéremuram, menjen el hozzájuk. Nem les kegyelmedre nagyobb veszély a palotán kívül, mint azon belül. És tulajdon, veséig ható kék szemével lesheti meg a szörnyeteget, kinek egyik lába rövidebb, a másik könnyebb a kelleténél, mint Csorba mondja. E szaváért tízszer is megölették volna, ha nem lenne szégyellnivaló egy udvari bolondot a másvilágra küldeni. A Sánta sejti, mint mások is, hogy kegyelmed titkos szolgálója a királynak. Azért hivatja magához, hogy kivallassa. Én azonban azt hiszem, amilyen ügyes kegyelmed, sikerül beadnia neki a maszlagot. A király igen nagyra becsüli fivéremuram gyors észjárását, mint bizonyára tudja: Én ezért nem vagyok féltékeny, ámbár őfelsége inkább támaszkodik kegyelmedre, mint rám, lévén az én jó kardom fürgébb, mint az eszem.

- Hogy is lehetne féltékeny énrám, kedves fivérem? - karoltam át Quéribus vállát. - Holott én csak a vázlat vagyok...

- Igaz - húzta ki darázsderekeit Quéribus -, ami porhüvelyemet illeti, hiába múltam harminc, most is vagyok oly délceg, hogy nem egy fehérszemély megfordul utánam, s ezer alkalmam volna félrelépni az udvarnál, ha nem szeretném annyira a kegyelmed hűgát.

Mire én cinkosan somolyogtam, mert azt ugyan elhittem: bőven van alkalma vétkezni, azt azonban már nem, hogy sosem él az alkalommal. Mosolyom legalább annyira hízelgett hiúságának, mint szokásos bókom, s úgy váltunk el egymástól, hogy ő szerfelett elégedett volt velem, amiért oly elégedetté tettem saját magával, én pedig elfogadhatónak véltem tanácsát, mely jobban meggondolva talán nem volt okosabb, mint Miroulé, ám mindenesetre jobban vágott saját ízlésemhez.

Tehát elküldtem Miroult a Montpensier-palotába egy levélkével, melyben La Vasseliére kisasszony lábai elé borultam. Szekretáriusom egy órán belül visszatért, komor, halálsápadt arccal, nyugtalan tekintettel, és jelentette: találkozott azzal a csudálatos nőszeméllyel, ki ha nem maga a máconi Marianne, hát eleven képmása, s ki, míg a levelet olvasta, gúnyosan nevetett, és azt mondta: „Gazdád engedelmessége elbűvölő. Arra kérem, haladéktalanul jöjjön el palotánkba, hacsak nem tart attól, hogy azonmód felfalják az itt lakozó emberevő óriásnők.”

Mire szó nélkül kardot kötöttem. Miroul könnyörögve kért, ne legyek bolond, ne merészkedjek be a bűnbarlangba, e pokolbeli fúriák kezére adva életemet. Én egy árva szó nem sok, annyit sem feleltem neki, mivel immár határoztam. Ekkor ő addig erősködött, míg egy kardot nem akasztott a hátamra, köpenyem alá rejtve olasz módra, mondván: alkalomadtán jó hasznát vehetem, hisz úgyszemint elveszik kardomat, amint átléptem a palota küszöbét, ez világos, mint a nap.

Amiben igaza is lett, s én rettenetesen pőrének és fegyvertelennek éreztem volna magam az elrejtett fegyver híján, amikor egy égimeszelő lakáj bevezetett egy kis szalonba. Hirtelen felpattant az ajtó és belépett Marianne. Hihetetlenül gögös arccal csókra nyújtotta kezét, végigmért, de nem vesztegetett rám egy fél mosolyt sem, hanem igen éles hangon rám szólt: üljek le. Ő állva maradt, olykor fel-alá járkált a szobában, némán, mint a sír, s időről időre szúrós pillantásokat lövellt rám, megannyi nyílveszőt. La Vasseliére Alizonra emlékeztetett volna, amilyen barna volt, eleven és tüzes, s ámbár kevés gömbölyűség volt rajta, ami volt, az örökös, ingerlő mozgásban volt, csakhogy majd egy fejjel magasabb volt nála, s fekete jáspisszemében a jóság egy szikrája sem villant meg, ellenkezőleg. Ruhája - arannyal áttört, gyöngyökkel telehímzett, fehér ruha - felvette a versenyt a legelőkelőbb udvarhölgyek ruházatával, s az a csipkegallér, mely elől, csinos nyakán nyitott volt, hátul glóriaként övezte fejét, kis gyémántok sokaságával volt telehintve, ahogy láttam, s nyakláncát, karperecét, gyűrűit ugyancsak gyémántok ékesítették, csakhogy nagyobbak.

- Öcsémuram - állt meg hirtelen a szoba közepén -, ha föltennék kegyelmednek egy-két kérdést, válaszolna-e rájuk?

- Úrnőm - feleltem, nem éppen nyájas hangon -, örömet felelek én, csak tudjam, kinek felelek: La Vasseliére kisasszonynak avagy Marianne-nak?

- Lovag úr - mondta ő, cseppet sem szégyenkezve s igen magabiztosan -, az a Marianne, akiről kegyelmed beszél, legkedvesebb s szívemhez legközelebb álló barátnőm. De aki itt kegyelmeddel beszél, s azzal a súllyal, melyet rokonsága kölcsönöz neki, Guise herceg unokahúga.

- Úrnőm - pattantam fel ültömből s mélyen meghajoltam előtte -, ámbár hű és igaz szolgája vagyok gazdámnak, a királynak, tudom, mekkora tisztelettel tartozom annak a nagyúrnak, ki a király után a második ember országunkban.

És leültem. Tudtam: amit mondtam, nem elég neki, de egyelőre nem kívántam jobban kielégíteni óhajait.

- Vannak, akik úgy vélik - vágta ő rá, s jáspisszeme jámbor tekintetét lövellt rám -, hogy ez országban Épernon herceg következik a király után. És feltehetően ezek közül való uraságod is, hisz meggyógyította a herceg fekélyes torkát.

- Úrnőm - feleltem kissé ridegen -, én mindazokat híven ápolom, gyógyítom és a szükséges diétára fogom, kik mellé a király orvosul kirendel. Ha egy szép napon azt parancsolná, ápoljam Guise urat, ki ilyen vagy amolyan korban szenved, egy percre el nem mozdulnék a herceg ágya mellől.

- Ez így helyes - biccentett La Vasseliére kisasszony. Ekkor végre megértette, nem zökkenthet ki jelen pozícióból, tehát helyet foglalt egy karosszékben, s elrendezve széles szoknyája ráncait, rajtaütésszerűen rám emelte éles szemét, s azt kérdezte:

- Ki volt az a Mundane? Honnan jött? Miért került a kegyelmed inasai közé? Mi lett a levéllel, melynek vivője volt? És ki volt a levél címzettje?

- Úrnőm - húztam ki magam széken. - Örömet válaszolok kérdései özönére, ha kegyeskedik egyetlen kérdésemre válaszolni. Miért ölte őt meg Marianne?

- Nem akarta - vágta rá nyomban La Vasseliére -, de amikor megpróbálta felemelni a lábát, hogy a levelet megszerezze, az angol, ki csak tettette az alvást, hirtelen rátámadt, s igen nagy haragra gerjedt, és kardját is kivonta. Marianne megijedt, nekiugrott és ledőlt.

- Több szúrással.

- Mert az angol fojtogatta.

- Köszönöm beszámolóját, úrnőm - mondtam rövid hallgatás után. - Immár emberibbnek látom Marianne-t.

- Majd megmondom neki - felelte rejtett éllel La Vasseliére úrhölgy. - Bizonyára boldog lesz.

Ekkor megkértem: tegye fel újra kérdéseit, hisz én a magaméval csak azért hozakodtam elő, hogy időt nyerjek válaszaimat meggondolni.

- Ami Mundane-t illeti - kezdtem -, nem elégíthetem ki igazán kíváncsiságát. Nem tudom, ki volt s honnan jött. A király parancsára soroltam be kíséretem tagjai közé, s igyekeztem egyengetni útját. Ezért

tettem lehetővé, amikor megkért rá Palmiers-ban, hogy beszélhessen, apám közvetítésével, a navarrai királlyal.

- Aki hugenotta. Hát kegyelmed, uram?
- Mi engem illet, úrnőm is tudja, misére járok s gyónok.
- Színből avagy szívből?

- Ej, úrnőm, túrhetetlen ez az inkvizíció - ugrottam fel helyemről, s igen rideg hangon tettem hozzá: - E kérdést egyedül gyóntatóatyám teheti fel nekem, nem kegyed.

- Üljön vissza, öcsémuram - felelte ő, s most első ízben elmosolyodott. - Ha ez a kérdés sérti, visszavonom, annyira megnyerte tetszésemet önkéntes igazmondása. Kegyelmed elismerte, hogy Mundane találkozott a navarraival, a kegyelmed közvetítésével. Amit egyébiránt mi jól tudtunk.

Ezt magam is sejtettem, hisz másként Guise-ék honnan tudtak volna a levél létezéséről és fontosságáról. Ezért is játszottam meg az őszintét, kiérdemelve a hölgy dicséretét.

- És kinek volt címezve a levél? - kérdezte ő.

- Név nem volt rajta - hazudtam orcátlanul, áttetsző kék szememet merőn az övébe mélyesztve.

- És kegyelmed kinek adta át?

- A királynak, gondolván, hogy igen fontos levél lehet, hisz máris megöltek miatta egy embert, és átadása után meg akartak öletni egy másikat is.

Amire La Vasseliére kisasszony, akinek a szempillája sem rezdült, nyugodt hangon azt felelte:

- Kegyelmed szemtanúja volt, szerencsétlenségére, egy merényletnek, mely miatt vádat emelhetett volna legjobb barátnőm s jómagam ellen, hisz előbb-utóbb okvetlenül megtudta volna a nevemet, lévén mindennapos az udvarnál.

- Úrnőm - vontam fel most én a szemöldökömet -, meglep! Perbe merte volna-e fogni a király Guise herceg unokahúgát?

- Erre magam is rájöttem. Azért nem ismétlődött meg a merénylet kegyelmed ellen. Annál is inkább, uramöcsém, mivel hozzám intézett levele arra vallott, jobban húz hozzánk, mint hittem volna, hisz szabadon engedte foglyát, s nem vádolta be a kérdéses ház majordómusát, kit akár fel is köthettek volna: ő nem nemesember. Az életével különben nem sokat törődtem volna, annál inkább a szegénnyel, melyet halála hozott volna házunkra.

- Ó, úrnőm - kiáltottam, mint akit elragad az őszinteség heve -, miért is nem sejtettem meg úrnőm jóindulatát! Akkor megtakaríthattam volna az önkéntes száműzetés hónapjait.

- Önkéntes volt, uram? Hát nem a király kegyét játszotta el?

- Nem annyira, mint elhíreltem - adtam a zavartat. - Kegyetekkel szemben akartam megoltalmazni életemet. Saját akaratomból távoztam, ám a király csakugyan megneheztelt kissé rám, mivel azt kívánta volna, hogy folytassam tovább is eredményesen Épernon herceg gyógyítását.

- Öcsémuram - állt fel La Vasseliére kisasszony -, nagy örömömre szolgál, hogy ily nyílt irányomban, s száműzetéséről is igazat mondott, melyről amúgy is tudtuk: tettetett, hisz a király kincstárnoka kétszázezer aranyat fizetett ki öcsémuram kezéhez aznap, amikor Párizsból távozott.

Ahá, gondoltam magamban, ezeknek a Guise-eknek mindenütt ott ólálkodnak a kémeik. Tehát okos volt bevételnem a kisasszonnyal ezt a maszlagozt! Mint az én Henrikem mondani szokta: a legjobb és legmachiavellisztikusabb hazugság az, mely a legközelebb van az igazsághoz.

- Úrnőm - néztem ismét a kisasszony szemébe -, én is szívből örülök, hogy érzelmei irányomban barátvá váltak.

- Barátvá? - vonta fel a szemöldökét. - Majd csak akkor, uram, ha elég szerencsés lesz Montpensier úrhölgy kegyeit elnyerhetni, ki rövidesen fogadja. Addig itt várjon!

Nem volt éppen kurta várakozás, eltartott egy jó óra hosszat, s bőséges alkalmat kínált nekem eltöprengeni a veszély nagyságán, amelyben forgok e menádok közt, kik annyiba sem veszik az emberéletet, mint macska az egérfiókáét, s miközben uramöcsémnek titulálják az embert, nyugodtan bevetik éjjel egy zsákban a Szajnába, mely oly kínálkozóan folyik el palotájuk mellett. Különös századunkban bármely bűnt menthetővé tesz a vallási buzgalom!

Minekutána hagyták, hogy hosszú időn át főjek s fortyogjak halálos aggodalmaim levében - és képzelheted, olvasóm, mennyivel nyomasztóbb lett volna még aggodalmam, ha már akkor tudtam volna, milyen sorsra szánták Le Pierre kapitányt -, újra megjelent az előbbi égimeszelő lakáj, hogy bevezessen úrnőjéhez, s én azt gondoltam az unokahúg pazar öltözéke láttán, hogy az úrnő, mondhatni, királyi pompában fogad, amint az illik is egy olyan herceg hűgához, ki a trónra aspirál. De korántsem egy nagy fogadóterembe vezettek, hol a hercegnő kisdud udvara körében székel, hanem egy szobába, hol előbb nem is láttam egyebet, mint egy nagy aranyozott és aranyos ágyat, melynek függönyei össze voltak húzva - e függönyök a legfinomabb fehér-arany brokátból készültek -, de elrejtették előlem azt, ki az ágyon hevert. Annál jobban hallottam hangját. Éppen szobaleányát - vagy házvezetőnőjét szidta össze, ki igyekezett némi rendet teremteni a szobában, hol különféle női ruhadarabok, szoknyák, cipők s egyebek hevertek szanaszét.

- Igenis, bizonyosan tudom - így az éles női hang -, hogy te voltál az, Frédérique, és senki más, aki valahová elhányta annak a levélnek a piszkosát, melyet bátyám írt Fülöpnek, s mely még tegnap itt volt a kezemben.

- Úrnőm - felelte Frédérique, kit első látásra lotaringiainak véltem, lévén magas növésű, kék szemű, szalmaszőke és erős testű nőszemély, válla széles, melle akkora, hogy kidagadt fűzőjéből, ámbár inkább

izom volt, mint puha hús -, az lehetetlen. Én soha nem nyúlok úrnőm papíraihoz. Elég dolgom van ruhái rendben tartásával, hisz egy szuka nem lelne köztük kölykére, annyi van. Úgyhogy ez a szoba, ha én nem raknék örökösen rendet, jobban hasonlítana disznóólra, mint egy hercegnő hálószobájára.

- Eh, semmirekellő - csattant fel hirtelen az ágyban heverésző személy hangja -, jól fel van vágva a nyelved, azt tapasztalom. De mindjárt másként beszélnél, ha megkorbácsolatnálak az egész cselédség szeme láttára orcátlanságod miatt! Disznóól! Hát mi vagyok én? Emse, hogy disznóólban éljek?

- Úrnőm bizonnyal a teremtés legszebb hercegnője - Frédérique-nek a szeme se rebkent a fenyegetésre -, de vigyen el az ördög, ha nem a legendetlenebb is egyszersmind. És nem engem kellene szidnia a herceg úr levelének piszkozata miatt, úrnőm minden bizonnyal maga dobta a papírkosárba szórakozottságból. Úgyhogy mostanra nyilván már hamuvá lett.

- Miért, te semmirekellő?

- Azért - csapott jobbjaival kőkemény keblére Frédérique -, mert úrnőm százszor is megparancsolta nekem, reggel égessem el, ami a kosárban van. Százszor, szavamra (s itt megint keblére ütött). A Boldogságos Szűz és Isteni Magzata sújtson le rám e helyt, ha hazudok.

- Te voltál az, te ostoba - rikoltotta a hang a függöny mögött -, ki a piszkozatot a kosárba vetetted. Holott én meg akartam őrizni hőn szeretett fivérem keze írását. És tessék, a piszkozat immár hamu, te fattyú.

- Nem vagyok fattyú - húzta ki magát Frédérique, s nemes haragjában két kezét csípőre tette s mellét kidüllesztette. - Nagyon is jól ismertem apámat, anyámat, mindketten Metz vidékén laktak és jómódú szántóvetők voltak. És úrnőm tudja a legjobban: akad az udvarnál nem egy előkelő úr és hölgy, ki ezt nem mondhatná el magáról.

Ekkor az égimeszelő lakáj köhentett egyet, talán mert türelmét veszítette a perpatvar hallatán.

- Ki van itt? - a hercegnő hangja mart, mint az ecet, és csípett, mint a mustár.

- Franz van itt, kegyelmes hercegnő - felelte a lakáj. - Bevezettem Siorac lovagot.

- És köhögni merészeltél jelenlétemben, te bugris? - tombolt Montpensier hercegnő, s haragjában hangja úgy felcsapott, hogy már-már sikolynak tetszett. - Eredj rögvést a háznagyhoz, és a nevemben méress magadra tíz korbácsütést!

- Kegyelmes hercegnő! - Franz láthatóan kissé kijött a sodrából. - Én éppen csak köhintettem, de egy szóval sem mondtam, hogy a hercegnő disznóólban él.

- Nem te mondtad, pernahajder, de hallottad. Hogy leskelődésedért bűnhődj, kérj még tíz ütést a háznagytól!

- Igenis, kegyelmes hercegnő. - Franz arca vörös volt, mint rák a forró vízben. Mélyen meghajolt a függöny előtt (némán, mindazonáltal erős dühtől rázva, gondolom), s kihátrált a szobából.

- Frédérique - szólt a hang a függöny mögül -, mint vélekedsz Siorac lovagról most, hogy szemtől szemben látod?

- Termete nem nagy, de dali - felelte Frédérique, s közelebb lépve hozzám, úgy mustrált, mintha tenyészbika lennék a vásáron, s ő vevő. - Szeme szürkés-kék, haja szőke, ámbár a halántékán már itt-ott őszül, bőre üde, s úgy hiszem - tapogatta meg karomat -, elég izmos legény. Egyszóval igazi gavallér, úrnőm, s igen szívesen legelteti szemét a hölgyek keblén.

- Azt akarod mondani, a tieden - felelte az éles hang. - Hát hisz mutogatod is szívesen, hogy magadra vond a férfiak pillantását.

- Nem jobban, úrnőm, mint a divat megköveteli.

- Elég a locsogásból, haszontalan! Vezesd a lovagot kézen fogva ágyam mellé. És ügyelj, nehogy rálépjen egy ruhámra. Még tönkretenné.

Akkor egyszeriben fölébe kerekedett kíváncsiságom szorongásomnak, mely azóta fojtogatott, mióta e barlangba bemeréskedtem, s nagy kedvem támadt saját szememmel megpillantani a hírhedten kegyetlen hercegnőt, hisz addig csak a hangját hallottam. Elvégre ő volt királyom első és fő ellensége Párizsban, hol a zsoldjában álló prédikátorok segítségével a csöcselékre épült ellenhatalmat hozott létre, s valóságos ellenudvart gyűjtött maga köré eladósodott (s olykor igen magas rangú), illetve kegyvesztett vagy elégedetlen vagy becsvágyó nemesurakból és hozzájuk illő hölgyekből, kiket dróton rángatott fivére nagyobb dicsőségére s szegény gazdám nagy kárára-bajára. És az volt a legmeglepőbb a dologban, hogy ez a bajkeverő némbér időt és módot talált szüntelen bajkeverése mellett, mely lefoglalta, megszámlálhatatlan szerelmi kalandra is; lévén e téren, a fáma szerint, éppoly fáradhatatlan, amennyire kielégíthetetlen.

A hercegnőt nem fekvő, hanem félig ülő helyzetben találtam ágyán, háta mögött párnahalom. A függönyök be voltak húzva, s noha immár délre járt az idő s a szoba maga nagyon világos volt, az éjjeliszekrényen egy karos gyertyatartóban nyolc gyertya égett, erős fénybe vonva a hercegnőt. Elsőnek az ötlött szemembe, hogy alig van melle, mivel mindösszesen egy hálaing volt rajta, elől mélyen kivágva. Testét nemigen kezdte ki kora, noha a mi égőünk alatt a harmincadik évén túljáró nő nem számít igazán fiatalnak. Csöcse cseppet sem volt fonnyadt, noha nem ágaskodott oly kihívóan, mint Frédérique-é, bőre fehér volt, arca meglehetősen rántalan, amennyire megíthettem a gyertyák hízalgó fényében, szeme kék és igen eleven, dús, szőke haja szabadon omlott le fürtökben kellemesen gömbölyded vállára. Ajka vastag volt, s foga, amennyire láthattam, nem éppen szép. Ami arcát illeti, azon nyoma sem volt La Vasseliére úrhölgy gögijének, hanem inkább bizonyos nyugodt magabiztosságot tükrözött, mintha az ország leendő királyának húgaként oly korlátlanul rendelkezne a született franciák életével-halálával, mint szegény lakája hátával.

Volt időm őt alaposan szemügyre venni, jobban mondva viszonzni rám vetett fürkész pillantásait (ámbár némi tiszteletet mímelve), mert attól fogva, hogy ágyához léptem, sokáig vizsgált (jobbában egy felemelt penna, mivel éppen írt, a papírost térdére fektetve, s körös-körül az ágyon mindenütt szertehányt papírosok), de olyan személytelen módon, mintha csak egy hátsó lennék vagy ölelő, amelyet meg akar vásárolni, netán igavonó, s most azt mérlegelné: elég erős vagyok-e vajon hozzá, hogy más lovakkal együtt elvontassam kocsiját. Jobban meggondolva a dolgot, ez a legrosszabb fajta lenézés, hiába volt olyan nyugodt és hallgató, még csak megvető sem, mert eszébe sem jutott a legcsekélyebb becset tulajdonítani nekem, még morálisat sem, hisz annyi papot s urat vásárolt meg pénzen fivére szolgálatára, hogy pontosan tudni vélte; ki mennyiért kapható hazánkban.

Mivel továbbra sem szűnt meg vizsgálgatni, én is azt tettem. Tekintetem annyira sem zavarta, mint püspököt az eb nézése. Láttam, az ágyon elszórt s teleírt talán saját kezűleg teleírt - papírosokon a legnagyobb összevisszaságban egyéb holmik is heverték: szepítőszerek, kenceficék, egy tükör és egy nagy tál tele cukorkával, marcipánnal, cukrozott gyümölcscsel. Időről időre belenyúlt a tálba bal kezével - jobbján nem volt ugyanis szabad a toll miatt -, vaktában felmarkolt egy halom édességet s a szájába tömte (mely, úgy látszik, nem ok nélkül volt olyan nagy, hisz sokat kellett befogadnia), és beszéd közben szüntelenül rágott, s ha egy adagot lenyelt, már nyúlt is a másikért.

- Lovag - szólt végül -, üljön le.

- Megbocsásson, kegyelmes hercegnő, de sehol sem látok zsámolyt.

- Hát üljön az ágyamra! Vagy visszataszítónak talál?

- Úrnőm - bókoltam -, a szemem már úgyis elárulta: kegyed bizonyosan a legszebb hercegnő a keresztény világban.

- Pedig azt beszélik, unokahúgom, a királynő sem éppen rút, s Henrik csinálhatja gyereket neki, ha kitelnék tőle.

- Úrnőm - bókoltam újól - , a királyné őfelsége gyönyörű szép, de bizonyosan nem vihetné el a pálmát úrnőm elől, ki, mint látom, megszámlálhatatlan bájjal ékes.

- Uram, üljön idebb - felelte ő, természetesnek tekintve, hogy dézsaszám öntöm rá a vaskos bókók özönét. Ez nyilván beleillett saját kis udvartartása hangjába s stílusába.

Odaültem. Erre, mint akit szavamon fog, lerakta tollát írókészségére, megkért: szabadítsam meg tőle s helyezzem éjjeliszekrényére. Eztán össze kellett gyűjtenem és hajtogatnom az ágyán elszórt papírlapokat, amit én megcselekedtem, és közben igyekeztem egy-egy pillantást vetni rájuk. Ő ezt észrevette, s mindjárt közölte: ezek az ő útmutatásai plébánosainak vasárnapi szentbeszédekhez, s nemcsak nem óhajtja eltitkolni, hanem egyenesen azt kívánja: tudja meg az egész világ, hogy ő egymaga többet tesz a király megbuktatásáért, mint hős szerett fivére összes, keleten állomásoztatott hadával.

- Frédérique - vonta félre az ágy függönyét -, hagyd meg Guillot-nak, hogy személyesen vigye el e levélkéket plébánosaimnak, s adjon mindegyiknek tíz aranyat.

- Tízet? - szörnyülködött Frédérique. - Tízet, hercegnő őkegyelmessége? Be sokba kerülnek ezek a szószaporítók! Múlt héten csak öt aranyat kaptak.

- Csakhogy ezen a héten kicsit nehezen hihető az üzenet, mégis le kell nyelniük - felelte az úrnő -, mielőtt visszakérődnék s kihirdetnék híveik előtt. Pénzem majd megolajozza torkukat. S a buzgalom elvégzi a többi. És Frédérique, ha útnak indítottad Guillot-t, ne gyere vissza, kettesben akarok maradni a lovaggal.

- Úrnőm, a király maga is állítja - mondtam -, hogy úrnőnek különös tehetsége van híreket kieszelni.

- Ez igaz - ült ki arcára a megvető mosoly -, és örömmel hallom, hogy még a király is elismeri, holott e tehetségemnek ő az áldozata.

- E tehetség sugallta úrnőmnek, hogy elhíresztelje: húszezer hugenotta rejtőzik a Saint-Germain külvárosban, s csak a navarrai jelére várnak, hogy egy új Szent Bertalan-éjt rendezzenek a katolikusok ellen.

- Eh, ez olyan vaskos hazugság - nevetett rám az úrnő -, hogy szószékről sosem hangzik el, csak a gyóntatószékben.

- Aminthogy az is, hogy Siorac lovag kétszázezer aranyat adott át a király nevében a navarrainak, hogy azon vezessen hadat őfelsége katolikus alattvalói ellen.

- Ezt a hírt igen nehéz volt megcáfolnom - bólintott Montpensier asszonyság -, minekutána elterjesztettem, annyira hisznek annak a népek, amit plébánosaim szájával elmondok nekik.

- Akkor hát minek mondta, asszonyom?

- Hogy egy tahó elmenjen kegyelmedet külön parancs nélkül megölni.

Montpensier asszony mindezt oly szenvtelenül közölte, mintha a világ legtermészetesebb dolgáról lenne szó.

- Úrnőm - hajtottam fejet előtte -, boldog vagyok, hogy e hírt visszavonta.

- De magam sem tudom, jól tettem-e - vetett rám hirtelen villámzó pillantást kék szeme sarkából. - Nem kegyelmed ment-e Boulogne-ba Bernay urat Aumale herceg szándékáról tudósítani?

- Nem én! - tiltakoztam, a pillanat sugallatát követve. - Én ilyet nem tettem.

- Pedig előtte egy héttel látták kegyelmedet Boulogne-ban.

- Az lehetetlen! - vágtam rá nyomban. - Én a város közelében sem jártam.

- Csakhogy Párizsban sem volt! - csattant fel hangja.

- Nem, úrnőm - feleltem, úgy érezve magam, mint aki süppedékes talajon jár, s bármikor elnyelheti a futóhomok.

- Hát hol járt, uram?

- Miféle vallatás ez, úrnőm? - feleltem, s elmémbe lassan kirajzolódott a támadás elhárításának a terve, mialatt beszéltem. - Hát nem lehet úrnőm előtt titkom? Gyóntatóm előtt vagyok-e? Köteles vagyok-e elárulni, hol voltam? És miért nem kérdezi meg mindjárt azt is: kivel?

- Kivel? - Montpensier hercegnő arca nem enyhült meg.

- Nővel - adtam a szégyenkezőt.

- Haha! - nevetett ő nagyot (hogy a hasa is rengett bele, szokás mondani, de csakugyan úgy volt, láthattam). - Most tetten értem kegyelmedet, uram, ki alamuszian úgy tesz, mintha soha nem csálná meg a feleségét. Vidékre megy kamatyolni, mivel Párizsban minden kitudódik!

- Kegyelmes hercegnő - vágtam zord képet -, kegyed torkomnak szegezte a kést, úgy kényszerített e vallomásra. De esküszöm a Boldogságos Szűzre: azt semmiképpen nem mondom meg, hol voltam és kivel.

- Nem is szükséges, uram. Hiszek kegyelmednek. Csupán azért faggattam, hogy bizonyos legyen a dolgomban. Jól tudom, nem kegyelmed figyelmeztette Bernay urat.

- S ugyan honnan, úrnőm?

- Onnan, hogy visszatértek nem ajándékozta meg kegyelmedet a király arányaival, mint tette volna, ha ez ügyben eszköze. Amit nagyon is fájlaltam volna, uram, kegyelmed miatt - vetett rám egy sajnálkozó pillantást -, mert mindazok, kik fivérem e vereségeért felelősök, annyi ideig sem élhetnek már, mialatt tettüket megbánhatnák.

Ó, gondoltam magamban, szép szelence, jó szelence! Csodatévő szelence! Mennyi hálával, köszönettel tartozom neked! S mi több: az életemmel.

- Kegyelmes hercegnő - szóltam -, örülök, hogy ily őszintén beszéltem fenségeddel, mert ily módon saját lábamon hagyhatom el palotáját, nem egy zsákban, a Szajnába hajítva.

Amire újra felnevetett, mivel az a fajta vak s már-már ártatlan könnyelműség élt benne, mely azokban szokott, akik szemében mindig csak mások hálnak meg, ők soha.

- Uram - mondta végül -, térjünk rá a dolog velejére! Akar engem szolgálni?

- Ezt hogy érti fenséged? - hültem el meglepetésemben.

- Szolgálatomba lép-e?

- Úrnőm - feleltem, rövid töprengés után. - Nem szolgálhatom egyszerre a királyt és halálos ellenségét. Én nem járok efféle görbe utakon. És nem vagyok pénzéhes.

- Ez annyit tesz, uram - villant meg fenyegetően a szeme -, hogy visszautasít?

- Ez annyit tesz, úrnőm - hajtottam ismét fejet előtte -, hogy ha történetesen a kegyed szolgálatában állnék, s legádázabb ellensége akarna megvásárolni, visszautasítanám. Hát a hú szolga semmi? A herceg úr dúskál hú szolgálkban?

- Dehogy - biggyedt le keserűen ajka. - Csakis annyira és úgy szolgálják, amennyire győzelmében hisznek. S még nagy szövetségeseiben sem bízhat meg, II. Fülöpöt sem kivéve. Visszajutott hozzánk, hogy ő velünk akarja kikapartatni a forró gesztenyét, de saját magának, mert az a szándéka, hogy Henrik félreállítását után saját, Valois Erzsébettől való lányát ülteti a trónra.

- Ő Katolikus Felsége nem sokra becsüli a frank törvényt - mondtam.

- De türelem - felelte ő, s arca egyszerre elrémült, mintha máris ott látná fivérét a trónon s magát a trón lépcsőin. - Tehát nem akar szolgálni? - kérdezte kissé szórakozottan, mint aki nem akar s nem bír megválni édes álmától. - Nézetem szerint nagy kár, hogy egy ilyen gáláns lovag azt a pederaszt a királyt szolgálja, hacsak nem pederaszt ő maga is!

- Úrnőm - feleltem mosolyogva -, ne próbálja legközelebb cédulátskáin prédikátorai útján ezt a hírt elterjeszteni, egy teremtet lélek nem akadna az udvarban, aki ezt elhinné!

- Eh, eszemben sincs! - vont vállat. - De mihez kezdjek kegyelmeddel? Megölessem? Túlságosan szerény magocska, hogysem királyi malmunk garatjába vesse.

- Kegyelmes hercegnő! - tiltakoztam sértődötten. - Nem vagyok én olyan kis hal. Megmentettem Épernon herceg életét!

- Szerencsétlenségünkre!

- S ha akkor már orvos lettem volna, ki tudja, nem gyógyítottam volna-e ki a hercegnő hírneves édesapját lött sebéből, mely csupán vállát érte!

- Uram, úgy látom, igen hiú tudományára. Isten adná, hogy sikerüljön könnyítenie emésztésem, mert az - fedte fel egész testét - igen kellemetlenül rántja görcsbe s puffasztja fel hasamat.

Azzal megragadta és a hasára helyezte jobb kezemet.

Én erre két kézzel végigtapogattam gyomráról szemérméig, és azt mondtam:

- Úrnőm, ha nem szopogatna s rágogatna egész áldott nap édességeket, nem kellene e kényelmetlenségeket elszenvednie. Egynapi koplalás és egy-két csésze kamillatea minden bajának véget vetne.

- Ő, uram - nyögte ő -, be meleg és puha a keze. Határtalanul jól tesz nekem ügyes, csodatévő tapogatása. Kérem, folytassa! Úgy érzem, máris ernyedek mindenütt, ahol csomó szorított és nyomott!

- Kegyelmes hercegnő, örülök, hogy kissé könnyíthettem baján.

- Kissé, uram? Hisz oly ügyesen tapogat, hogy kinyílok, mint virág a napon. Engedje meg, hogy én vezessem kezét. Úgy még hasznosabb lesz az orvoslás.

- Úrnőm - mondtam -, ha kezem arra megy, amerre kívánja, az többé nem kúrálás, hanem becézgetés lesz, mely csupán bevezetése egy orvosnak semmiképp sem tekinthető színdarabnak.

- Miért habozik, uram? Játsszuk el a darabot, ha kegyelmednek is van hozzá annyi kedve, mint nekem.

- Vanni van, de hogyan tűrhetné el fenséged, hogy egy kis hal fickándozzék körülötte?

- Uram, az én dolgom megítélni, mennyire ereszkedhetem le, rangom sérelme nélkül. S azzal immár igazán nem védekezhetsz, hogy hűséget fogadott hitvesének, hiszen tulajdon szájából hallottam: másüvé jár kamatynolni.

Rám zárult a csapda, olvasóm. Azon túl, hogy nem tetszett éppen gáláns eljárásnak nemet mondani egy ilyen nagy rangú hölgynek, ki magáról s méltóságáról megfélemlítve mohón vágyik kielégülésre, merhettem-e e fúria kedve ellen cselekedni úgy, hogy halálra ne sértsem? S főként úgy, hogy gyanút ne ébresszek lelkében állítólagos félrelépésem dolgában, mellyel boulogne-i szerepemet ellepleztem? Tehát tűrtem, hogy azt tegye testemmel, amit kíván, s az a csúf állat, mely törvénynek, szeméremnek fittyet hányva hajlandó mindig és mindenütt döfni (hogy katonásan szóljak), nyomban működésbe is lépett, mihelyt megengedtem neki.

- Kedves barátom - sóhajtott nagyot gyönyörűségében Montpensier hercegnő, mihelyt helyben voltam -, ez jó, de ne mozduljon. Én mozgok kettőnk helyett is. Csak tartson ki keményen. Mindössze ezt várom kegyelmedtől.

E parancs ugyan elkedvetlenített, nem örültem, hogy a hercegnő nekem is előírja, mit prédikáljak, de mert megértettem, azok közül a parancsoláshoz szokott nők közül való, akik még a szerelmi gyönyört is csak önmaguktól fogadják el, a dolgot a végtelenségig elhúzva, elhatároltam, hogy vitézül állom a sarat, amíg kell, titokban meg-megszegve a rám kiszabott törvényt, ha mozdulatlanságom netán lanygulást vonna maga után. Ezt itt-ott meg is cselekedtem, de alig vevődött észre a nagy izgás-mozgás közepette, amelyet ő művelt, s amely annyira heves és bonyolult volt, hogy meg sem próbálom leírni. Közben annyit nyögött, sóhajtozott izgalmaiban, hogy a fülem is zúgott bele.

Ahogy ott feszengtem, mozdulatlanul és feszülten, a körülöttem tomboló vihar közepette, igen kényelmetlen öltözékben, ami felsőtestemet illeti: fodros gallérom fojtogatott, a zeke megszorult rajtam, s folytonosan ott éreztem hátul, a lapockám között, olasz módra viselt kardom hüvelyét (s haj, be szívesen döftem volna acélját ez országáruló húsába hímtagom helyett, ha ez nem ellenkezett volna annyira természetemmel), figyelmem el-elkalandozott környezetünkre, s elámultam e fekhely káprázatos rendetlenségén, hol párnák heverték egymás hegyén-hátán. Egyszerre egy beírt papírlap vont a magára figyelmemet. Félig kilátszott egy párna csücske alól, ahol meglapult (gondolom, ezért kerülhette el az általános pusztulást). Lopva elővontam rejtékéről, elolvastam egy-két szavát és meggyőződtem róla: éppen Henri de Guise levelének arról a piszkozatáról van szó, melyről a hercegnő azt hitte: elégették. Hirtelen összeszorítottam a markomat, mert nyomban azt gondoltam: ellopom, ám mivel nyomban eszembe ötlött, milyen határtalanul veszedelmes e vállalkozás, kis híján elernyedtem, noha mást vártak tőlem, s csak az utolsó pillanatban sikerült egy-két mozdulat árán a merevedést előállítanom. Éreztem, mint csordul patakokban végig hátamon a verejték, részint, mert megörültem zsákmányomnak, részint, mert ezáltal újabb veszélyt zúdítottam a nyakamba, holott éppen csak az imént másztam ki a boulogne-i veszedelemből.

Amennyire megítélhettem, a hercegnő már jó félórája élvezkedett, oly éles sikoltásokat hallatva, hogy fogadok, a Szajna túlsó partján is meghallották. S nemcsak sikoltozott, a teste is minduntalan görcsbe rándult, s én már azt hittem, sohasem lesz vége, amikor egyszerre elcsitult, elhallgatott, kinyitotta acélkék szemét, s erővel eltaszított (úgyhogy le sem arathattam addigi erőfeszitésem gyümölcsét), az ágy szélére lökött, összevonta a függönyt és eltűnt.

- Úrnőm - kiáltottam -, hová siet?

- Pisálni - felelte a hercegnő.

Ami tettnek is, szónak is goromba volt ugyan, mégis időt hagyott nekem rá, hogy az ellopott levelet zekém zsebébe rejtsem. Ezt is tettem, mielőtt nadrágomat felhúztam és begomboltam volna.

Éppen végeztem e művelettel, amikor újra megjelent Montpensier hercegnő s sarkában Frédérique, és mintegy csodálkozva meredt rám.

- Hogyan? Kegyelmed még itt van?

- Úrnőm - bókoltam mélyen -, elbocsátásomra várok.

- Tessék - nyújtotta oda nekem ujjai hegyét. - Tudja-e - változott át hirtelen tyúkból számarkancává -, hogy a királynak volt képe nyíltan, az udvar színe előtt kijelenteni: tűzre vettet, ha tovább prédikáltak ellene. Nos, uram, kegyelmed, ki az ország és tulajdon érdekei ellenére hű e homoszexuális királyhoz, mondja meg neki, de igazán mondja meg, azt üzenem e pederasztának: a szodomitákat szokás megégetni, nem engem.

Azzal hátat fordított nekem, leült kis íróasztala elé, s dühödten nekiállt dolgozni, mint aki új erőre kapott s most készül kiadni magából a fölösleget.

Frédérique némán kalauzolt ki a szalonba, hol La Vasselière kisasszony várt rám. Igen ridegen végigmért, és azt mondta:

- Uramöcsém, ne is remélje, hogy elnyerte a hercegnő kegyét és oltalmát a neki tett csekély

szolgálata által, amelyet sohasem fogad el kétszer ugyanattól a személytől, akár nemes az illető, akár alacsony sorú. Ezt sose tévessze szem elől. És ha kedves az élete, eszébe ne jusson az udvarnál kérkedni e szerelmi kalandjával.

- Úrnőm - hajoltam földig a kisasszony előtt -, örökre eszembe vésem okos tanácsait.

Mire Franzra bízott, ki - a járásán láttam, hiszen előttem haladt a lépcsőn - már elszenvetve a büntetést, melyet úrnője azért mért rá, mert köhenten merészelt a jelenlétében. S mivel azt gondoltam magamban: én sem részesültem sokkal jobb elbánásban, és ámbár ő nemtelen születésű, én nemes, mondhatni, társak lettünk a balsorsban, hirtelen kedvem támadt ezt tudtára adni. Utána siettem, egy aranyat csúsztattam a markába, s halkán odaszóltam neki:

- Franz, fogadd el ezt vigaszul, amiért miattam megkorbácsoltak.

- Ó, lovag úr, hálásan köszönöm - vetett rám ámulat pillantást az égisz éré lakáj. - Itt sűrűbben kapok verést, mint aranyat, hisz jó fél éve színét sem láttam a béremnek. Nem mintha e ház híjával volna a pénznek, hanem az mind a plébánosokhoz vándorol, meg a katonákhoz és a fegyverkovácsokhoz. Még egyszer köszönöm, lovag úr! - szegezte rám együgyű és jóakarátú pillantását. - Amilyen barátságos uraságod arca, igen elszomorított volna, ha megparancsolják: döfjem hátba.

- Micsoda? - hültem el. - Ez is megesik?

- Aj, uram, gyakrabban, mint a lelkiismeretem engedné. Ámbár a mi jóságos káplánunk mindig föloldoz utána. Olykor-olykor mégis furdal miatta a lélek.

Határtalanul megkönnyebbülve léptem ki a Montpensier-palota kapuján. Végre megszabadultam e két könyörtelen Gorgó jeges pillantásaitól. Kint kedves Miroulomba botlottam elsőnek, ki ott várt rám a kövezeten két hosszú órán át, már-már végképp elkeseredve, míg én női inkvizítoraim hatalmában vergődtem, kik vallásos túlbuzgalmukban s pártos szenvedélyükben hazug hírek és gyilkosságok zughelyévé változtatták nemes házukat. Vitathatatlan: az emberi nőstény van olyan félelmes, mint a hím, Castiliei Blankától Medici Katalinon át Montpensier hercegnőig, ha státusügyekbe ártja magát, s ezek kedvéért feladja gyengéd, szerelmetes hivatását. Mert ami a hercegnő és köztem történt azon a lázas, verejtékszagú ágyon, az bizonyára nem érdemi meg a fentebb használt szépjelzőt, s inkább nyöszörgésre késztetne, ha síró természetű lennének, semmint elérzékenyülésre. De nem sírásra születtem, inkább nevezhetnék fog el, ha eszembe jut ez a fehérmájú, telhetetlen nő, ki hol cukorkát fal, hol férfit.

Majdnem futva értem haza, megválaszolatlan hagyva Miroul kérdéseit. Kis kamrámban aztán, zárt ajtó mögött, sommásan és hiányosan elbeszéltem neki a történeteket, kihagyva a hercegnő vágyainak kielégítését és a levél elcsenését, mivel az egyiket nem mondhattam el a másik nélkül, és nem akartam Miroul effajta titkok közlésével veszélybe sodorni. És minthogy beszéd közben ráébredtem: a tűbolt ablakából, mely azóta is üresen állt, nemcsak a kapuban löhetnek le, de kis kamrámban is, ha ablaka nyitva van, tehát nyomban átküldtem Miroul meg tudakolni: kié a bolt és fölötte a lakás, meghagyva neki, hogy ha rálel tulajdonosukra, vegye bérbe azon az áron, amin adják.

- Eh, uram - háborgott Miroul, noha barna szeme felvidult -, mi nem jut eszébe? Azon az áron, amin adják! Hát szíve szerint is pápistává vedlett, hogy így szórja a jó pénzmagot? Alkudozni fogok, erre mérget vehet, uram. És a lehető legolcsóbb áron jut majd hozzá, mint önértékes hugenottához illik, ha az egész napom rámegy is!

Jó kifogás! - gondoltam én magamban. Egész nap Párizsban lödörög majd az én Miroulom, minekutána megkötötte az alku.

- S ugyan kit költöztet oda, uram, ha megszerezte? Mert a tűbe szálát is kell fűzni, különben nem varrhat vele, s nem erősítheti meg háza biztonságát, mintegy annak kapuerődjévé avagy őrtornyává alakítva át a tűboltot.

- Mit tudom én - vontam türelmetlenül vállat. Alig vártam, hogy magamra maradjak, s végre elolvassam az ellopott levelet, mely szinte égette zsebemet.

- Nekem azonban megvannak a magam kis ötletei - felelte Miroul, sokat sejtető arckifejezéssel. - És elő is adom majd őket uramnak, hacsak el nem hallgatom őket, mint uram tette, nézetem szerint, egy s más dologgal, mi ma délelőtt a Montpensier-palotában megesett. Máskülönből mitől csillogna úgy a szeme?

- Semmitől, kedves Miroulom - mondtam szemlesütve -, semmitől. Semmit el nem hallgattam előttem. Eredj csak, eredj! És ne faggass még te is!

Azzal mintegy kipenderítettem őt vállánál fogva kis dolgozószobámból, majd bezárkóztam, elrekesztettem az ajtót, becsuktam az ablakszemét, s akkor végre elő mertem vonni zekém zsebéből a levél piszkosát, melyet Henri de Guise írt II. Fülöpnek, és elolvastam. Íme a levél, szó szerint:

„Felséged sosem riadt vissza semminő nehézségtől s fáradtságtól a mi Urunk-Istenünk szolgálataért mindazon helyeken, melyekre hatalma kiterjed, így tévén tanúságot azon buzgalomról s jámborságról, mely oly szerencsésen vitte előre királyi vállalatait. E buzgalom és jámborság újabb bizonyossága az a segítség, melyet Felséged bőven adakozó kezéből nyerünk. Nem mulaszthatom el tiszteletteljesen megköszönni Felségednek mindazt, amivel lekötöztetett. E lekötöttség újabb kapocs számomra, s még szigorúbban kötelez rá ma, mint eddig bármikor, hogy szokott odaadással hajtsam végre Felséged parancsait.

Követei és miniszterei útján már tudattam Felségeddel, mi szerencsésen kezdtük meg ügyünk végbevitelét, hála Isten kegyelmének. És el vagyunk szánva oly hévvel vinni tovább őket, mint azt egy effajta

vállalat megköveteli: igazán elmondhatom, a magunk részéről semmit sem fogunk elmulasztani avégett, hogy a királyt kikerülhetetlen háborúba sodorjuk az eretnekekkel...”

A piszkozat itt félbeszakadt, de ennyi is elég volt, hogy szégyenfoltot ejtsen egy olyan herceg becsületén, ki lotaringiai franciának mondja magát, mégsem állal pénzt elfogadni egy idegen uralkodótól és szolgájává szegődni.

Volt annyi eszem, hogy bár majd szétvetett a türelmetlenség, bevárjam a másnapot s az órát, melyen a király fogadni szokott, s úgy tevén, mintha a pulzusát tapogatnám, odasúgtam neki: igen nagy jelentőségű dolgokat kell vele közölnöm, miért is kegyeskedjék magánkihallgatáson fogadni. Ő nyomban ráállt, csak imáit mondta el előbb a kápolnában. Mindössze egy kurta negyedórácskát váratott, majd fogadott szobájában Du Halde és Csorba jelenlétében, kinek orrán ott rezgett a szokásos csepp, s ki azt mondta:

- Köpöly uraság (azért nevezett így, mert tudta, mennyire viszolygok az orvoslás eme fajtájától), Henriket a lehető legjobb kedvében találod, mivel szokott furfangjával élve új „aki veszít, nyer” játékba kezdett a hugenottákkal, s oly lagymatagon visz hadat ellenük, hogy semmiképp ne győzhessen - mivel amazok veresége túl sok nyereséggel járna Guise-re nézve -, s éppen ma reggel kötött egyéves fegyvernugvást a navarraival, ki a maga részéről ugyancsak óvakodik kését a király nyakának szegezni...

Az imént, míg ütőerét fogtam, alig láttam Henriket az összevont kárpitok támasztotta félhomályban. Most ellenben, amint kápolnájából átjött napsütötte szobájába, tapasztaltam: képe csakugyan derült, szeme csillog, orcái nem szürkék, nem gyűröttek, s üdének tetszett csókra nyújtott keze is, jelélül, hogy a hosszú, titkos harcban, melyet Guise-ékkel vívott, hite szerint sikerült visszahódítania valamit abból, amit kényszerűségből átengedett volt nekik a gyászos nemours-i szerződéssel.

- Siorac, gyermekem - mondta, szinte vidáman, s intett: foglaljak helyet, karosszéke jobb oldalán egy zsámolyon -, kérlek, ülj le ide, és mondd el a magadét! Soha nem vesztegettem haszontalanul időmet, ha téged meghallgattalak.

Tüzetesen beszámoltam a Montpensier hercegnőnél töltött délelőttömről, semmi egyebet el nem hagyva, mint ama fúria mocskos, szégyentelen szavait a szodomitáknak fenntartott máglyáról, mindazonáltal csattanóul tartogattam Guise piszkozatát, jól tudván, mennyire megőrül majd a király, ha kézhez kapja a herceg hazaárulásának cáfolhatatlan - saját kezű - írását.

Elbeszélésem szerfelett mulattatta őfelségét, csak akkor komorult el egy pillanatra, amikor kiderült: Montpensier hercegnőnek az ő kamarásai között is van egy kéme, hisz csak innen tudhatta a hercegnő, hogy a király nem utalt ki pénzt nekem, amikor visszatértem Párizsba.

- Felség - mondta komoran Du Halde -, miért nem hagyja meg kincstárnokának, eressze szélnek segédeit s fogadjon föl újakat helyettük?

- Nem, nem! - rázta a fejét a király. - Irtóznék ennyi ártatlant megbüntetni egyetlen vétkes miatt. Másként fogom a dolgot elintézni. Folytasd, Siorac!

Folytattam, és amint eljutottam a hercegnői has megtapintásának és különös következményeinek ecseteléséhez, a király, szája elé kapva kezét, nevetett, ahogy a torkán kifért, s szívből vele nevetett Du Halde és Csorba is, részint balsorsomon, részint a király jókedvében osztozva.

- Aj, Siorac - kiáltotta a király, s könnyes szemét törölgette -, be szórakoztató vagy!

- Szórakoztató? - kottyant közbe Csorba. - Inkább szórakozott, hisz hagyta, hogy Guise-pártivá kereszteljék át a Sánta medencéjében.

- Alaptalan vád! - tiltakoztam.

- Eh - nevetett még nagyobbab a király -, hagyjuk azt a medencét, amúgy is imbolyog, lévén két tartóoszlopa nem egyenlő hosszú.

- Nem úgy, nem úgy! - kiáltotta Csorba két nevetőroham között. (A komoly Du Halde kissé savanyúan mosolygott ennyi malacság hallatán.) - Köpöly urat Guise-pártivá keresztelték, ebből nem engedek. S mi több, víziszony fenyegeti, hisz a Veszett tátott pófája létfontosságú orgánumát kapta be.

E tréfán jól derültünk, még nőtt tőle a nevetőkedvünk, úgyhogy egészen felkavart minket a nevetés nagy és heves vihara (Du Halde-ot kivéve), rengett bele egész bensőnk, kiszáradt a torkunk s könnyel telt meg a szemünk. Bevártam, míg mindhárman kicsit megnyugodtunk, s amikor elült a vihar, megszólaltam komoly, szerény hangon:

- Felség, van e fergeteges bohózatnak egy epilógusa is, s úgy vélem, fontos.

Mire a király rám emelte szép fekete szemét, s igen figyelmesen megnézett, én pedig apróra elbeszéltem, hogyan oroztam el a levél piszkozatát. S elővonva zekém zsebéből, fél térdre ereszkedve átnyújtottam neki az írást.

Őfelsége mohón kapott utána, felpattant helyéről, s a szobájában fel-alá sétálva olvasta el a levelet.

- Siorac - fordult utána mosolyogva hozzám -, ámbár bűn bárkitől bármit ellopni, én felmentlek e bűnöd alól, tiszta szívemből, tekintettel a jóra, mely e tettedből országunkra hármlik. Eddig is tudtam: II. Fülöp aranyesővel öntözi Guise kertjét, de most kezemben a bizonyítéka, s ezt-neked köszönhetem. Mert ez valóban a herceg keze írása. Unokaöcsém, Lotaringia hercege, annyira nem bízik tulajdon franciaságában, hogy piszkozatot kénytelen írni, mielőtt egy fontos levelet tollba mondana szekretáriusainak. És hiába a piszkozat, figyeld meg, Siorac, hogy hemzsegek a levélben a stílushibák. A herceg megköszöni Fülöpnek azt, amivel „lekötelezte”. Majd azt írja: e lekötelezettség újabb kapocs számomra. Guise nem érzékeli a

különbséget kötelék és kapocs között. Szinonimának hiszi őket. Hasonlóképp azt írja: „Nem mulaszthatom el tiszteletteljesen megköszönni Felségednek...” Ez a „nem mulaszthatom el” igen suta. Úgy hangzik, mintha valami külső erő kényszerítené Guise-t megköszönni Fülöp pénzét, akármit gondol is közben magában.

- Hát mit kellett volna írnia? - kérdezte Du Halde, egészen elhűlve azon, hogy a király nem restell ez alkalomból is nyelvleckét tartani nekünk.

„Sietek tiszteletteljesen megköszönni Felségednek” - mosolygott a király. - A sietség - a fenntartás és vonakodás nélküli sietség - lévén az egyetlen érzés, melyet egy alattvaló táplálhat ura iránt, s a herceg nem engem tekint uralkodójának, ahogy látom, hanem Fülöpöt. A hanyag stílus másik jegye: a buzgalom és jámborság szó kétszeri elismétlése négy sorban. Ha rossz a stílus, Siorac, az ember is rossz, és ezt igazolja a tartalom is. Mert miről van szó e levélben? Érdekekről. És miféle szavak fordulnak elő benne? „Isten”, „jámborság”, „buzgalom”, „kegyelem”. Így ír egyik kétszínű ember a másiknak, tollát szenteltvízbe mártva. Guise és Fülöp rossz konyhájuk minden mártásába belekeverik a Jóistent, s csak Isten a megmondhatója, hányféle mártást kotyvasztanak. S rontanak végképp el. Amikor Fülöp meghódította Portugáliát, kétezer szerzetest mészároltatott le, holott azoknak nem volt más vétkük, csak az, hogy szerették hazájukat és meg akarták védelmezni. Íme, így fest „Isten szolgálata”, melyet Ő Katolikus Felsége annyi „jámborsággal és buzgalommal” hajt végre.

- Henrik - vigyorgott Csorba -, a szám is tátva marad ámulatomban. Így beszélni tulajdon sógorodról! Ez bűn!

- Hah, csakugyan sógora vagyok Fülöpnek! - szólt a király. - És Stuart Máriának! Isten óvjon e rokoni kapcsolatoktól, melyekért anyám úgy rajong. Mennyi bajt okoztak nekem már eddig is! És mennyit ártanak nekem! Fülöp unokahúgát akarja a trónra ültetni utánam. Stuart Mária tőlem kér segítséget Erzsébet ellenében börtönéből.

- Felség - vetette közbe Du Halde -, a navarrai is unokatestvére.

- Csakhogy őt szeretem. És roppantul felháborít, hogy a pápa nem átallítá őt eretnekként kiátkozni. És kijelenteni: ezzel a navarrai eljárászotta jogát a francia koronára. Ez orcátlan merészség VI. Sixtus részéről, s igen távol esik elődei szerénységétől.

- Tudod-e, Henrik - kérdezte Csorba -, hogy Sixtus gyermekfejjel disznót őrzött?

- Hát akkor őrizze tovább a maga disznait, s én is őrzöm a magaméit - felelte a király metsző hangon. - Mi jogon tolakszik az én ólamba? És miféle jogon szól bele szilárdan megalapozott királyságok sorsába? Miféle „jámborság és szentség” jogosítja fel rá, hogy elajándékozza, ami nem övé? S veszi el mástól, ami azé? Mi jogon lázítja a jobbágyokat s hűbéreseket felkent királyuk ellen? S forgatja fel a politika hagyományos alapjait?

Mindez jól volt elmondva: erőteljesen, ékesszólóan, okosan. És a legmeglepőbb az volt, hogy akinek a védelmében mindezt előadta a király, az ellen kényszerűségből hadat viselt, noha szerette és fölébe helyezte őt az összes keresztény uralkodónak.

- Siorac, gyermekem - nyújtotta csókra kezét a király -, térj haza hajlékodba és jól ügyelj magadra. Megint jól szolgáltál. Egy szép napon fel fogom használni e piszkozatot céljaimra, ha Isten is úgy akarja, hogy terveimet elgondolásom szerint végbevigyem. Az én kardcsörtetőm holnap majd elviszi hozzád hálám egy szerény tanújelét.

Ez meglepett, Henrik még sosem használta eddig közvetítőnek Quéríbust maga és köztem, hisz naponta találkoztunk.

Miroul késő este vetődött haza a Virágmező utcába, holtra fáradtan, vagy fáradtságot tettetve, magam sem tudom, mi volt az igazság, de azt gondoltam: a nap nagy részét azzal töltötte, hogy Párizsban lófrált.

- Jaj, uram! - Ahogy belépett kis dolgozószobámba, engedélyt kért, hogy leülhessen. - Nagy fáradságomba s nehézségbe került emberünk megtalálása. Nem lógathattam a lábam, de nem ám, hanem ugyancsak szednem kellett egyiket a másik után, hogy végül rábukkanjak. Az isten háta mögött lakik - már-már a külvárosban. S micsoda izzadságomba került bérbe venni tőle a túboltot! Ha az ég nem áld meg olyan nyelvvel, amilyennel megáldott, tudniillik fürgével, gyorsan pergővel és fáradhatatlannal, soha nem értem volna célt. Aj, uram, be makacs, fősvény egy fráter az! Be nyakas fukari! Nemcsak a tojáshoz beretválna meg, hanem magát az ördögöt is felfalná szarvastul.

- Fogd rövidebbre! - mondtam.

- Uram - Miroul láthatóan igen megbántódott intésemen -, megszereztem őt aranyért a túboltot.

- Az sok!

- Még hogy sok! - tört ki Miroulból a méltatlankodás. - Uram, hát ez a hála azért, hogy egész álló nap lótottam-futottam, hogy a cipőm talpa is elvásott bele és hólyag nőtt a talpamon! Uram, hát mi vagyok én: szekretáriusa avagy lóti-futi gyermeké? Sok, uram? Azt mondta: sok? Előbb tizenötöt kért az ipse, és egy teljes órámba került, míg innen levittem ötre! És azt mondja nekem: sok, holott tegnap még azt mondta nekem, pápista módjára: amennyiért adják, annyiért vegyem ki! S én még azzal sem érhettem be, hogy megalkudjak ezzel a garasoskodóval és a legolcsóbb áron béreljem ki a túboltot, hanem a tetejébe még kerestem és találtam is hozzá bérlőt és őt is, ki uramnak megfelel. Aj, majd szétvet a méreg, uram! Hát ez a bére fáradságomnak? Zordon képpel fogad, ajkát biggyeszti, gyanakvó pillantásokat vet rám, mintha bizony az utcákon lófráltam volna, s nem a kegyelmed szolgálatában vásott volna el cipőm talpa! Nem engedi, hogy végigmondjam a magamét. És ami mindennek a teteje, a végén úgy veti ide nekem ezt a szót: „Az sok”, oly

szárazon és kíméletlenül, mint koldusnak a száraz kenyeret.

- Bocsáss meg, Miroul - szóltam békülékenyen (ámbár szent meggyőződésem volt, hogy elégedetten csavargott Párizs kövein, hisz szenvedélyesen szerette bámulni az utcákat) -, alighanem figyelmetlen voltam, mert nyakig ülök a gondokban...

- Melyeket nem oszt meg velem - vágott vissza csípősen Miroul -, annyira nem bízik meg bennem.

- Te tréfálsz, Miroul! - tiltakoztam. - Tökéletesen megbízom benned, ezek azonban olyan titkok, melyek ismerete igen nagy veszélybe sodorna téged!

- Egy okkal több rá, hogy megosszam őket urammal, mint tettük mindig az elmúlt húsz esztendő során, s ilyenkor módomban volt tanácsot vagy segítséget adni, s ezzel uram rendszerint jól járt!

- Csakhogy ezek a titkok nem enyémeek!

- Uram, kegyelmed tréfál velem - kelt fel búbanatos képpel a helyéről Miroul. - Ezek a titkok uram titkai, mert ismeri őket. Kegyelmed hamis indokkal hárít el, mert nem bízik már úgy meg bennem, mint amikor nem volt még ily magas rangja az udvarnál s nem állt ily közel a királyhoz. Uram, ez több a soknál, nem tűrhetem tovább. Máris itt hagyom kegyelmedet. Pro primo: mivel azzal gyanúsít, hogy lógok, oly lógó orral mered rám, hogy legszívesebben nyomban mennék s fellógnám magam a padláson. (Miroul még indulatában is előszeretettel élt a giochi di parolával, mint a király és Csorba is, lévén a szójáték századunk szenvedélye s tébolya). Pro secundo: ami még rosszabb. Kegyelmed titkolódzik előttem. Hagyján, hogy bizonyos dolgokat elhallgat Angelina úrnő előtt, mivel azok nem valók nőknek és veszélybe sodorhatnák. De előttem, uram! Ki húsz éve vagyok immár, mondhatni, árnyéka!

Mire odaléptem hozzá, átfogtam vállát, s zsámolyáról felemelve, erősen magamhoz öleltem őt.

- Ó, Miroul, nem árnyékom vagy te, hanem fénysugaram. Hányszor világítottad be utamat bölcs tanácsaiddal!

- Amelyeket uram nem fogadott meg.

- Amelyek mindig bölcssek voltak, mégsem fogadhattam mindig meg őket. Jaj, Miroul, ne hagyj el! Mit kezdenék nélküled e temérdek gond és baj közepette, mely rám szakadt? - folytattam, rémületet mímelve, melyet csak félig-meddig éreztem át, mivel jól tudtam, Miroul nem költözik el tőlünk, hisz szívéből szeret, ahogy én is őt. - Miroul - kezdtem újra -, van-e rangosabb e házban - feleségemet, úrnődet, leszámítva - s áll-e bárki közelebb szívemhez, mint te? Hisz nemcsak szekretáriusom vagy és háznagyom, de barátom s mondhatni, fivérem is!

- Szemérmetlen captatio benevolentiae - felelte Miroul, mindazonáltal sokkal szelídebb hangon s megenyhülve. - Ugyan miféle testvér az, aki előtt ennyi mindent eltitkolnak?

- Nos - mondtam -, ma éjjel azon fogok töprengeni, mit bízhatok rád titkaim közül, ámbár nem ígérem, hogy mindent elmondok. Beéred ezzel, Miroul?

- Attól függ, mekkorának tetszik a bizalom. Hát uram nem kívánja tudni, kit találtam a túbolt őrizőjéül?

- Hogyne akarnám.

- Mérigot-t.

- Micsoda? Az én lövéremet?

- Ipse. Uram, annyira megszerette kegyelmedet azért, hogy megmentette a bitótól, hogy a halál torkában is hű maradna kegyelmedhez.

- De odahagyná-e kedvemért a hajóséletet?

- Oda ő, annál is inkább, mivel az máris elhagyta őt. Leesett egy árbocról, eltörte a bal lábát, s mivel rosszul illesztették össze a törött csontot, most sánta. Tehát nincs munkája.

- Mennyit kér?

- Peru kincseit. Havi öt aranyat, maga és az élettársa fenntartására, valamint két kovás puskát, hogy amíg ő az egyiket kilövi, asszonya megtölthesse a másikat.

- Öt aranyat! - nevettem nagyot. - Ez sok! Ej, Miroul, hogy nem áttálál így megkínózni egy szerencsétlen kis szócska miatt! Ez sok. Ez a „sok” igazán csekélység volt.

Kopogtak az ajtón. Szabad, kiáltottam. Angelina jelent meg a küszöbön. Igen bájos volt hosszú, libegő hálóköntösében, mely a valóságosnál is magasabbnak mutatta. Lába piciny a papucsban, mely alig kandikált ki a köntös alsó szegélye alól. Kibontott szőke haja szabadon hullott alá gömbölyű vállára, s szelíd őzikeszeme szokásos ártatlanságával szegeződött rám.

- Férfjemuram - kérdezte -, ugyan mit keres itt ily későn, ahelyett hogy aludni térne? Ha végzett ügyeivel, kérem, ne késlekedjék tovább. Ágya üresen ásít.

Kilencedik fejezet

Mint a király jelezte volt, másnap délelőtt felkeresett Quéribus, de nem lovon érkezett, hanem hintón, s meglepetésemre arra kért: azon hajthasson be udvarunkra. Minekutána megkapta a kért engedélyt, behajtott az utcára nyíló nagykapun, becsukta maga mögött, s ugyan üdvözölt, de nem ölelt át, hanem kijelentette, némi nagyzólással és titkozatoskodással, hogy egy ládikót kell átadnia a király részéről, és megkérdezte: hova tegye.

- Hát az én szobámba s íróasztalomra, fivéremuram - feleltem én meglepetten.

Arra a bútordarabra gondoltam s titkos rekeszeire, hol a király cukorkásszelencéjét tartogattam. Egy

csupa izom lakáj - Quéribus báró pompázatos libériájába öltözve - behozta utánunk fent mondott ládikót, mely, ha olvasóim megengedik, hogy egy percig még halogassam felnyitását, elég kicsi volt, nem hosszabb alkaronál és csak feleolyan széles, de igen szépen megmunkált. Cseresznyefából készült s fényesebb volt a tükörnél is. Vasalása és sarkai aranyozott bronzból nőalakokat ábrázoltak, de csupán derékig, arcuk és keblük látszott, alsótestük mintegy beleveszett a fémbe. A ládikó fogója, a tetején, egy mezítelen szerelmespár volt, felül a férfi, alul a nő, úgyhogy amikor az ember megragadta e fogót, tenyere az ölelkező férfi hátára simult, ujjai pedig engedékeny párja hátára.

- Íme a ládikó kulcsa - mondta felette szertartásosan Quéribus. - Ám mielőtt átnyújtanám kegyelmednek, s mielőtt a zárban megforgatná - amit, a király parancsa értelmében, nem szabad jelenlétemben megtennie -, őfelsége azt izeni általam: bárói rangra emelte volna, ha nem félne ezáltal fivérem fejére vonni a Guise-ek bosszúját. Ezért e megtiszteltetést kénytelen nyugodtabb időkre halasztani. Kéri, fogadja el egyelőre kezéből ezt az ajándékot, mely nem lenne ily szerény, ha a háború nem szorítaná takarékosagra. Lovag úr - tette még hozzá Quéribus, így adva tudtomra, hogy jelenleg a király hírnökeként szól hozzám s követeként, nem mint sógor a sógorhoz -, alázatos szolgája vagyok és kérem: bocsásson el.

- Ej, fivéremuram - vágtam zsebre a kulcsot -, ne siessen úgy! Maradjon velünk tizenegy óráig, ebédre. Végtelenül hálás lennék érte.

- Lovag úr - felelte a báró a protokoll előírta merevséggel -, ezer hála és köszönet meghívásáért. Itt leszek pontban tizenegy órákor.

Azzal mélyen meghajolt előttem - se ölelés, se csók! -, s mialatt meghajolt, megfigyeltem: nyakában ott lóg a Szentlélek-rend szalagja, melyet még 1584. január elsejére kapott volt a királytól, de mindaddig soha nem láttam rajta.

Illendőségből visszakísértem hintájához. Közben szembetalálkoztam Miroullal, ki jelentette: elvégezte a dolgát, átvette a túlbolt tulajdonosától a kulcsot, s továbbadta Mérigot-nak, meghagyva neki, hogy még aznap költözzék be.

- Kedves Miroul - súgtam a fülébe (mivel a szobaleányok ott sűrögtek-forogtak körülöttünk, s dongtak, mint a méhecskék) -, kövess. Eztán nem mondhatod majd, hogy valamit is eltitkolok előtted, te is akkor látod meg a király ajándékát, amikor én.

- Ó, uram, be szép ládikó! - szólít Miroul, mihelyt a küszöböt átlépte, s reteszre zárult mögöttünk az ajtó. Ámbár inkább illik annak természetéhez - tette hozzá, csendes nevetéssel futtatva körül ujját a fogón -, aki kapja, mint aki adta.

Elővontam zsebemből a kulcsot, mely ugyancsak aranyozott bronzból volt s igen szépen cizellált-megmunkált, megforgattam a zárban és felnyitottam a ládikó tetejét. Fez barbár királya, ki, úgy hírlík, huszonötmilliót érő kincset mondhat magáénak, nem lehetett boldogabb, mint én, amikor megpillantottam a nagy halom aranyat, mely oly szép fénnel csillogott a ládikó fekete bársonybélésén. Kissé remegő kézzel, el-elakadó lélegzettel nekiálltam megszámlálni őket, Miroul segítségével, ki, akármilyen szaporán pergett is máskor a nyelve, most hallgatott, hisz ennyi aranyat azóta sem látott egy rakáson, hogy az ő Szent Bertalan-éji zsákmányát számoltuk volt meg. Itt azonban úgy tetszett, sosem érünk a végére. Íróasztalomon nem lévén több hely, megkétszereztük-háromszoroztuk a halmokat, és ámbár az ember türelme nemigen fogy ki, ha tulajdon pénzét számolja, végül mégis belefáradtam kissé e gyönyörűsleges munkába, s valósággal belevakultam az arany csillogásába.

Mindazonáltal akadt ott ennél is vakítóbb holmi. A ládikó legalján egy kis bőrzacskót találtam, aranyzsinórral összefűzve, s amikor kinyitottam, három csodaszép, tiszta vizű gyémántra bukkantam. Egyik közülük annál is nagyobb volt, amelyet Épernon hercegétől kaptam eredményes gyógyítómunkám fejében, a másik kettő első pillantásra éppen akkorának tetszett, mint fent mondott gyémánt. A Pénzváltó hídi ékszerész ezerötszáz aranyat kínált nekem az elsőért, ezret-ezret a másik kettőért. És ámbár a királyi adomány tízezer aranyra rúgott s ekkora summa még sosem volt birtokomban, úgyhogy majd a bőrből ugrottam ki örömben, a drágakőajándék - noha értékre sokkal kisebb volt amannál, hisz mindössze háromezer-ötszáz aranyra becsülték - szinte könnyekig meghatott, mivel a király, akinek elbeszéltem, hogy Épernon herceg ajándékát gyűrűbe foglaltattam (mert Angelina bolondul az ékszerekért), megemlékezett az esetről szokott jóságával és tapintatával, s nemcsak gazdaggá tett, hanem azt a gyönyörűséget is megszerezte ráadásul, hogy feleségem szép kezét, szép nyakát csillogó ékszerrel díszíthessem.

Aznap este odaadtam Angelinának a gyémántokat s ez az ajándék becsére és értékére nézve egyaránt királyi volt. Eztán behívtam Miroul kis dolgozószobámba, és pontosan beszámoltam neki mindazon kalandjaimról, amelyeket elhallgattam volt előtte, kivéve két dolgot: szerepemet Boulogne-tól Párizsig Alizonnal e szerepet ugyan elégedett szívvel játszottam, ám háborgó lelkiismerettel -, valamint Montpensier hercegnőnél való szereplésemét, melyet elégedetlen testtel, de nyugodt lelkiismerettel játszottam el.

Miroul úgy hallgatta elbeszélésemet, szép, felemás szín szemét az enyémre függesztve, oly nyugtalanul és aggódva, mint egy édesanya (noha pontosan egykorúak voltunk). Amikor bevégeztem, először megköszönte a bizalmamat, majd azt mondta:

- Jaj, uram, mennyi veszedelmet állt már ki a mai napig és fog is még kiállni! Guise-ék újra gyanúba fogják venni, ez elkerülhetetlen, s igyekeznek megölni, már csak azért is, hogy a királytól rémisztgetéssel ijesszék el megmaradt hű szolgáit - és nem lehet kétségük, hogy kegyelmed mindenkinél hívebb. Tehát csupán haladék és elnapolása a végnek az, hogy még él, és éjjel-nappal vigyáznia kell magára. Nappal

holmi orvlövészek, német bajkeverők vagy a tülekedésben egy alattomos tördöfés ellen, éjjel hajléka megostromlása ellen, ami immár mindennapos esemény Párizsban, és sem az ülő őrség nem lép közbe (és Isten a megmondhatója, mi szilárdan ülnek meg egy helyben!), sem a királyi, mert az meg mindig éppen a város másik végén nyargal. Uram, meg kell erősítenünk e hajlékot, olyanná formálnunk, mint Mespech, hogy az ilyen és hasonló éjjeli meglepetéseket könnyedén elhárítsuk!

- De hisz Mérigot őriz bennünket a túlbolt ablakából - feleltem.

- Mérigot legfeljebb riaszthat bennünket, és kissé késleltetheti a rohamot. Egyetlen ember, egy száz puskával nem tehet többet. Uram, magasabbra kell emelnünk udvarunk falkerítését, hogy létra föl ne érje, mert e percben elég hozzá egy silány lábtó is. S a kerítés tetejére építtessen falkoronát, lőrészekkel, hogy onnan lödözzük le azokat, akik fel akarják robbantani kapunkat! Az utcára néző ablakok tábláit mind vasaltassa meg! A gyalogkaput bélelje ki ráccsal, és gondoskodjon menedékről Angelina úrnő, gyermekei és önmaga számára!

- Menedékről? - hűltem el végképpen.

- Aj, uram, sok tapasztalatra tettünk szert Szent Bertalan iszonyú napjaiban, menekülésünk alatt. A legerősebb ház is egérfogóvá válik, ha nincs rejtett vagy föld alatti kijárata.

- Miroul - nevettem el magam -, képzeleted a kelleténél jobban eluralkodik fölöttem! Miféle rejtekajtót akarsz te itt fabrikálni, holott házunk minden nyílása a Virágmező utcára néz?

- Uram - szegte fel önérzetesen a fejét Miroul -, mindig is tudtam, hogy amit legnagyobb hibámnak vél, a nézelődést, az éppen legfőbb erényem.

- Bizonyítsd be!

- Megfigyeltem, hogy jobb oldali szomszédunk nagykapuja nem a mi utcánkra nyílik. Akkor csakis az ellenkező irányba nyílhat, a Dálnok utcára, gondoltam. Ez az utca párhuzamos a mienkkel. És egy szép napon, amikor megint lóti-futi gyerkőcének használt, uram, holott ez egyáltalán nem illik tisztemhez, mégis merő gyengeségből el szoktam vállalni, elmentem körülnézni a Dálnok utcába, és megállapítottam, hogy fent mondott szomszéd nagykapuja és istállója csakugyan ama utcára nyílik, ahogy gondoltam.

- Csakhogy ez a szomszéd ádáz ligás, aligha engedné meg, hogy az ő házában s udvarán át meneküljünk.

- A szomszéd öreg és beteges - tromfolt le Miroul. - Leghőbb vágya vidékre visszavonulni, tehát el akarja adni városi házáat.

- Ó, Miroul - lelkeztem -, te vagy az én szemem és fülem! És majd oly becses is számomra, mint egyik és másik. Honnan tudod mindezt?

- Uram, lófráltam!

Minekutána e vágást bevitte Miroul, elnémult és lesütötte a szemét, ám közben rejtett mosoly bujkált ajkán, s igyekezett oly szerény arcot vágni, mint az az ember, akinek végre és nagy nehezen sikerült érdemeit elismertetni.

- Folytasd, Miroul - mondtam komoly arccal, noha magamban jót mulattam csalafintaságán, ha rajtam csattant is az ostor.

- Uram, igen jól felhasználhatja tízezer aranyát. Vegye meg titokban a szomszéd házáat! Költöztesse oda Giacomit, s egy kőművessel, ki nem idevaló, hanem falvaink egyikébe, készíttessen el egy titkos átjárót a két ház között!

- Ezt jól kigondoltad, Miroul! Inkább mentorom vagy te, mint szekretáriusom. És határtalan hálát érzek irántad, amiért oly jól kinyitottad a szemed s oly jól forog az eszed kereke. Mától fogva, esküszöm, annyit csavaroghatsz Párizsban, amennyit csak akarsz, én soha többé nem gátolok meg benne. És kárpálni sem fog érte más, csak a te Florine-od.

- Az is éppen elég! - vélte Miroul.

Aznap este vacsorára jött hozzánk Quéribus és Catherine, s mert tudtam, húgocskám rokonlátogatások alkalmával is legékesebb ruháit ölti fel, megkértem Angelinát, öltözzön ő is ki, és vegye föl gyémántfüggős nyakékát. A nyakéket Quéribus is, Catherine is méltóképpen megcsodálta, s mindjárt láttam abból a beszédes pillantásból, melyet kishúgom a báróra vetett, hogy egykettőre kénytelen lesz őt illő kárpótlásban részesíteni e pompás ékszerért.

- A mi királyunk - mondta az evés végeztével Quéribus - túltesz nagylelkűség dolgában mindazon királyokon, akiknek emlékezetét a történelem megőrizte. Szinte ellenállhatatlan késztetést érez adni. Ezt egyesek különködésnek vélik, én azonban a magam részéről bámulatosnak és példátlanoknak tartom. Emlékszem, amikor vele voltam Lengyelországban...

- És távol tőlem - kottyant közbe Catherine.

- Fájdalom, lelkecském, kegyedtől távol - bólintott Quéribus -, és a távolság igen kétségbe ejtett, hisz még azt sem tudhattam, igent mond-e vajon Mespech bárója, ha megkérem leánya szép kezét.

- Uram - jegyezte meg Catherine -, kegyelmed mindig azt mondja, amit jólesik hallanom. S mivel ami engem illet, hiszem: a tettek szorosan a szavak nyomában járnak, remélem, hogy mindig én leszek az egyetlen szívében is, ágyában is.

- Drága hitvesem - felelte Quéribus, ki, ha jól láttam, kissé elpirult e fenntartással bélelt bizalom hallatán -, valóban úgy van, és semmi oka kételkedni. Az annyit tenne, mint hitemet kétségbe vonni. De folytatom. Amikor Henriket helyi szokás szerint királlyá koronázták a krakkói Szent Szaniszló-templomban, s egymást követték végük láthatatlan az előírt rítusok és szertartások, Henrik, ki egy trónuson ülve várta

súlyos koronázási palástjában, hogy megkenjék szent olajjal és kezébe adják az országalmát s a kormánypalcát, egyszerre azt látta, hogy nyughatatlan és pompakedvelő alattvalói gazdagon díszített edényeket hoznak elébe, színültig megrakva az ő képmására vert aranytallérokkal. A lengyel nép ajándéka volt ez a Franciaországból jött királynak. Henrik szemügyre vette az edényeket, s mivel egy szót sem értett abból, amit a körülötte állók mondtak egy számára merőben ismeretlen nyelven, hirtelen vad vágy fogta el, mint később nekünk elbeszélte, hogy felálljon és az aranyakat két marokkal a nemesek és tisztségviselők népes serege közé szórja, kik felszentelésén megjelentek, s ez a vágy egyre kínzóbb lett. De ellenállt a kísértésnek, hisz úgy gondolta: halálosan megsértené vele alattvalóit, botrányt okozna, örült hírébe keveredne, ám olyannyira nehezebbre esett elfojtania vágyát s mozdulatlanul ülve maradni, amint azt elvárták tőle, hogy ámbár e februárius hóban kutya hideg volt a Szent Szaniszló-templomban, egész testét kiverte a verejték s homlokáról bőven patakozott arcára. Mi, nemesurak, s a többi között én is, kik, noha jó melegen felöltöztünk, dideregtünk a padosorokban, azt gondoltuk, látva királyunk elsápadását és izzadását, hogy rosszul van, s határtalanul megkönnyebbültünk, amikor a koronázási ceremónia befejeztével a sekrestyében, hová Henrik visszavonult, hogy átázott ingét szárazra cserélje, elmesélte nekünk - magától értetődő dologként - felindulása okát és miertjét.

- Lám, ez szép! - kiáltotta Catherine. - Nagylelkűség illik a királyhoz, s aki adakozó - vetett egy oldalpillantást Quéribusre -, az bizonyos értelemben mind király a maga kis birodalmában, és elnyeri alattvalói szeretetét.

Mire én kissé bosszús lettem. Úgy éreztem, ez a megjegyzés a kelleténél hegyesebb, s mi több, igaztalanabb Quéribus irányában, ki soha nem mulasztotta el feleségét a lehető legpompásabb ruhákban jártni s felékszerezni. Sajnos, kishúgom, Catherine, nagyon fenn hordja az orrát, s ez alkalomadtán harcosabbá és kötözködőbbé teszi a kíváncsónál, ámbár meglehet, volt a dologra némi új keletű oka, lévén Quéribus valóságos csalimadár az udvarban, amit maga sem tagadott, és én is tudtam.

Kedves l'Étoile barátom, ki mindenről és mindenkiről tüzetes naplót vezetett, a nyolcvanesztendő aggastyánok elhalálozásától az akasztásokig, azt állítja, ámbár igazolni nem tudja, lévén a dátumok zavarosak, hogy az 1586-os esztendő novemberében történt, ami itt következik - és én is így hiszem: tudniillik az, hogy lady Stafford udvarhölgye megint megtalált a hídon és elvezetett az úrhölgy kocsijához, hová beszálltam, lebocsátották mögöttem a hintó kárpitját, s a grófnő, kit alig láttam a félhomályban, azt mondta nekem az ő dallamos angolságával:

- Lovag úr, kegyelmed oly híven és jól szolgálta urát és királynőmet Navarrai Henrik levele dolgában, hogy örömet lennék segítségére, amennyire tőlem telik, személyes ügyeiben. Hallotta-e híret Babingtonnak?

- Alig-alig.

- Ez a Babington, egy ifjú örült, összeesküdött hat másik nem kevésbé örült fiatalemberrel Erzsébet királynő megölésére és Stuart Mária kiszabadítására. Tervük szerint ez a szöktetés egybeesett volna Anglia megtámadásával Guise és a spanyol király oldaláról. Babingtont és társait, valamint a három jezsuitát, kik e bábokat mozgatták, letartóztatták, elítélték és kivégezték szeptember 20-án. A jezsuiták egyikét így hívták: Samarcas.

- Ő - alig bírtam visszafojtani feljajdulásomat. - És Larissa?

- Őt kolostorba zárták, addig is, míg perét letárgyalják, mivel Walsingham szerint bűnsege volt Samarcasnak mesterkedéseiben.

- Én ezt nem hiszem - mondtam. - Larissa nem egészen épeszű, Samarcas okosabb volt annál, hogysen igénybe vegye szolgálatait.

- Csakis vak eszközeként, de Walsingham szemében egyre megy: vak vagy nem vak. Walsingham olyan, mint a buldog. Ha ő egyszer beleakasztja a fogát egy összeesküvő húsába, egyedül ura és parancsolója, a királynő érheti el, hogy elengedje.

- S kegyed nem írhat királynőjének, lady, elmagyarázva, hogy s mint áll a dolog?

- Én megírhatnám - tette szelíden karomra a kezét lady Stafford -, de levelem Walsinghamhez futna be, s amilyen fanatikus híve ő királynőnknek, képes nem megmutatni neki az írást, melyben Montcalm kisasszony ügyében emelek szót, ha ő, Walsingham, történetesen másként vélekedik a leány szerepéről a Babington-ügyben.

E válaszra elnémultam. Halántékomon dobolt az ér, hátamat kiverte a verejték az aggodalomtól és fájdalomtól, mert úgy éreztem: mit sem tehetek.

- S ha én ugranék át Angliába s kérnék kihallgatást a királynőtől? - kérdeztem elszoruló torokkal.

- Csakis Walsinghamhez folyamodhatna, ki nyomban kiderítené, kicsoda is kegyelmed, s minekutána megtudta: sógora Montcalm kisasszonynak, nem engedné be őfelségéhez.

Immár hallgattam, s némán, szemlesütve emésztettem e keserves, iszonyú csapást. Mintha fal nőtt volna ki a földből előttem, s szinte hallani véltem, mint jajveszékel mögöttem a fogoly, hiszen vagy annak nézett elébe, hogy életfogytiglan e fal mögött sínylődjön, vagy hogy vérpadon végezze be életét, az árulónak fenntartott kínzások közepette, melyek, mint hallottam, Angliában felülmúlják a mienkét is, holott az itthoniak is szörnyűségesek. Ám időközben szemem alkalmazkodott fokról fokra a hintó félhomályához, s megláttam lady Stafford egyik udvarhölgyének pillantását, s az oly cinkosan beszédes volt, hogy egyszeriben megértettem: csak azért ejtenek ennyire kétségbe, hogy szépszerivel elvezessenek oda és ahhoz, amit

elvárnak tőlem. Aj, gondoltam, ezek az angol nők az ő szép, világos szemükkel és dallamos hangjukkal ravaszabbak, mint az ember hinné. Fogadni mernék: akármilyen nagy rangú és szép hölgy is lady Stafford, legalább olyan jól kiismeri magát státusügyekben, mint a férje, a nagykövet, és van olyan jó politikus is, mint ő, s hogy az az udvarhölgy, aki mellette ül, nem csupán öltöztetésével foglalkozik. Esküdni mertem volna: alkat akarnak velem kötni, ámbár félig kimondatlanul, mely egyszerre szolgálná az én érdekeimet s az angol királynőét. Hát lássuk a medvét! - gondoltam. Ha a dolog nem sérti királyom érdekeit, sőt jó esetben valamiképp hasznára is lesz, miért ne?

- Ūrnöm - fordultam lady Stafford felé, s jól a szeme közé néztem (s e szem zöldeskék volt és gyönyörű) -, adjon tanácsot nekem e veszedelemben! Kész vagyok engedelmeskedni, hisz előre tudom: olyat kegyed nem tanácsol, mi királyom szolgálatával ellenkezne.

- Ez álomban sem jutna eszembe - felelte lady Stafford, ezúttal franciául, s kiejtése báját még növelte mosolya. - Az nagyon nem volna ínyemre. De tanácsomnak igenis van köze királyához, mint kegyelmed a maga éles francia eszével máris kitalálta. Tudjuk, lovag úr, hogy királya egy rendkívüli nagykövetet óhajt királynőkhöz meneszteni Pomponne de Bellièvre úr személyében, avégből, hogy az szót emeljen Stuart Mária védelmében és megpróbálja megóvni őt a halálos ítélettől. Megkérdezhetem kegyelmedtől, mint vélekedik királya eme Pomponne uraságról?

- Mylady - feleltem némileg elutasítóan -, kegyelmed oly információt kér tőlem országunk kormányzójáról, melyet nem adhatok meg becsületem sérelme nélkül, akármennyire nem kedvelem is eme Pomponne urat.

- Uram - tette ismét kezét karomra a hölgy, s vállát vállamnak döntve úgy hajtotta előre kecsesen hosszú nyakát, hogy jobban lássa arcomat -, kegyelmed túlságosan kényes a becsületére, és a kelleténél hamarabb sértődik meg. Engedje meg, hogy visszavegyem kártyáimat, s újra kijátsszam őket, ezúttal jobban ügyelve lovag úr érzékenységre.

Elmosolyodtam e formás beszédre, mely mégis inkább angolnak tetszett, semmint franciának, és azt feleltem:

- Ahogy ladységed parancsolja.

- Uram - folytatta az ő fuvolázó-éneklő franciaságával -, kiterítem kártyáimat az asztalra és fel is fedem őket. Úgy vélem, uram, királya nem kedveli Pomponne de Bellièvre urat, gúnyt űz nehézkes ékesszólásából, s csak úgy emlegeti: a pompázó Pomponne. Azonkívül úgy véli: ez az úr az anyakirályné kreatúrája; ő maga tehát nemigen bízik benne s a lelke mélyén ligapártinak tartja. Jók-e kártyáim, uram?

- Amennyire tudom, jók.

- Továbbá szentül hiszem - így a lady -, hogy a király kénytelenségből küldi Londonba Bellièvre urat, pro primo: mert Stuart Mária az ő sógornője, pro secundo: mert a liga veszett ebként csaholna a sarkában, ha nem tenné. Mindazonáltal...

Lady Stafford itt félbeszakította magát, erősen megszorította a karomat, s reám szegezve kékeszöld szemét, így folytatta:

- ...mindazonáltal ha Stuart Máriát mégis elítélnék és kivégeznék, a francia király a kisujját sem mozdítaná megmentéséért.

Lám, gondoltam, szemlesütve és hosszan töprengve, ez az ügy veleje és célja, egyetlen mondatba összefoglalva. Erzsébet szeretne megbizonyosodni Henrik semlegességéről az esetben, ha ő kivégeztetné Stuart Máriát. Nos, olvasóm, ezer és egy okom volt feltenni, hogy a király vajmi csekély gyengédséget érez e sógornője iránt, ki anyagi ágon lotaringiai, a Guise-ek rokona, ádáz pápista, a liga bálványa, a király leggonoszabb ellenségeinek szövetségese. Mi több, a királynak e percben annyi elintéznivalója van itthon, francia honban, Guise-zel és a navarraival, hogy amúgy sem kalandozhatna a Csatornán túlra. De nyomban az is eszembe ötlött: jobb, ha egyelőre megtartom magamnak ez információimat érdekem parancsára, hisz éppen ezek képezik amaz alku tárgyát, melyet e szép és ügyes hölgypolitikusok kívánnak velem megkötni.

- Mylady - szóltam végül, igen halkra fogva hangomat -, e kérdést a királynak magának kellene feltennem, hogy bizonyos lehessen válasza felől.

- Nos, lovag úr - lady Stafford kis híján ujjongott örömeiben s arca is azt mutatta, igen elégedett tárgyalásunk lefolyásával -, kockáztassunk meg közösen egy-két feltevést! Tegyük fel, hogy a király válasza oly értelmű, amelyet remélünk, hogy ezt titokban meg akarja üzeni királynőnknek; hogy e végre kegyelmedet is elküldi Londonba Bellièvre úr kísérelőjeként; hogy fent mondott Pomponne úr szentbeszédének elhangzása után a királynő titokban találkozik kegyelmeddel, és lovag úr szájából hallhatja a megnyugtató üzenetet, melyről fentebb szóltam. Nem gondolja-e, hogy ily módon jól szolgálná királya és királynője érdekeit, s azonfelül a sajátját is ez ügyben?

- Mylady, sok itt a feltevés.

- De mindnek a legelső az alapja. Ha tehát a király elküldi kegyelmedet, uram, Londonba, az annak a jele lesz, hogy az első feltétel teljesült, tehát szükségképpen teljesülni fog a többi is. Uram, mielőtt Londonba utazna, adja ezt tudtomra Joyeuse marsallnénál, hová a mai naptól kezdve mindennap eljárak majd unatkozni.

Szólt, s csókra nyújtotta nekem kesztyűtlen kezét, melyet megragadtam, de nem csókoltam meg, hanem elgyönyörködtem lady Stafford bámulatos, tizianvörös hajában, parancsoló, mégis szelíd zöldeskék szemében, finoman metszett vonásaiban, káprázatos, rózsás bőrében, s ajkai elbájoló ívében, melyről szinte le sem bírtam venni a szemem, mintha szellemem, levetkezve e súlyos ügy terhét, csak most tett

volna képessé megcsodálására.

- Mylady - mondtam végül -, megemlíthetem-e magas személye iránti illő tisztelettel és hódolattal, hogy legutóbb, amikor azzal tisztelt volt meg, hogy hintójába beültetett, nem így módon vett búcsút alázatos szolgájától?

Mire lady Stafford ugyancsak elhült, s úgy tetszett: nem tudja, megharagudjon-e vagy nevéssen, s ha végül ez utóbbi mellett döntött, az csak azért volt így - amire egyébiránt számítottam is -, mert Párizsban voltunk, és én francia vagyok.

- O, you Frenchman! - kiáltotta végül, amikor nevetésre szánta el magát. - Jane - hívta mintegy mélységes orcátlanságom tanújául udvarhölgyét -, Jane, have you heard? The man is asking for a kiss! How impertinent! How mad! How French!

- Mylady - felelte Jane nevetve -, after all, the man is wellborn. He is the son of a baron. And I have heard it say that his mother came from a very ancient family. And you know, Her Majesty herself is very sweet to her servants, nicknames, pats and teases her ministers, and goes so far as to kiss old Walsingham, who, to my mind, is remarkably ugly!

Mindezt úgy mondták el a fülem hallatára, mintha egy kukkot sem értenék angolul. A vita eltartott vagy tíz hosszú percre, míg az udvarhölgy között, mialatt lementek, az ő finom mérlegükön, az ügy pro és kontra, ahol is a kontra nem az erkölcs volt, hanem az etikett, a pro pedig pro primo: a precedens, az a csók, amelyet lady Stafford adott volt önként nekem, amikor hintájában találkoztunk, pro secundo: anyai családom ősi nemessége, pro tertio: az, hogy Erzsébet királynő is megenged magának némi bizalmaskodást alattvalói irányában. Pro quarto: az a tény, hogy a csók nem angol földön csattan el, hanem Párizsban, és egy vérbeli francia kapja.

Végül is a pro győzött, minthogy az udvarhölgy igen erőteljesen képviselte, s a kontra percről percre vesztett erejéből, úgyhogy végül megkaptam a csókot, mi több, jóval hosszabb, forróbb és nyomatékosabb csókot, mint így hosszú habozás után várhattam. Jelölül, hogy öladysége, ha egyszer elszánta magát valamire, azt nem lagymatagon tette.

Másnap, amint a király értesült a megbeszélés velejéről, kis híján a nyakamba borult.

- Ó, én kedves Sioracom - mondta -, téged a gondviselés vezérel minduntalan oda, ahol éppen lenned kell. Egy perc nyugtom nem volt, ha elgondoltam, mit fog unokanővéremnek, Erzsébet királynőnek mondani eme pompázatos Pomponne, ki utasításait inkább anyámtól kapta, semmint tőlem, s ki úgy hajlik a ligához, mint szomorúfű az iszapos partú tó vizéhez, lévén oly ostoba, hencegő, szószátyár és nyafka, mint százezer komámasszony együttvéve... Ó, Siorac! Szinte hallani vélem kenettől csepegő lelkifröccseit Londonban Stuart Mária védelmében, kit ugyan elég jól elviseltem, míg szegény Ferenc bátyám felesége volt, de gyűlölöm és utálok, mióta hozzámént második férje gyilkosához, kinek cinkosa volt gaztettében. Mi több, ez az eszemment némből azt merészelte írni Mendozának, hogy skóciai királyságát, valamint jogigényét az angol trónra egyaránt II. Fülöpnek kívánja hagyni. Kegyelmes ég! Képzelné is bajos aljasabb hazaárulást! És annyira elvakította őt a hitbuzgalom, hogy ha tőle függött volna, készséggel kiszolgáltatja a derék angol népet a spanyol inkvizíciónak!

Itt Csorba kinyitotta a száját, hogy elsüsse szokott tréfái egyikét, de Henrik, kit elragadt a szónoki hev, leintette, és így folytatta:

- Ha nyíltan akarunk szólni, elmondhatjuk: Stuart Mária vérbeli Guise, árulója királynőjének és lázadó, mint Guise királya ellenében. Siorac, ha beleegyezel, igenis el akarok küldeni téged pompázatos Pomponne kíséretével Londonba. Te leszel az angol tolmács.

- No de, felség - szólt közbe Du Halde -, felséged már elrendelte, hogy Hébrard legyen a tolmács, és ő javában csomagol.

- Majd kicsomagol - nevetett a király. - És hirtelen ágnak fog dőlni. Érzem! És így akarom! Legfeljebb egy óra hosszát lehet még ép és egészséges. Hallottad, Du Halde? És adj kedves Hébrard-omnak kincsesládikámból kétszáz aranyat, gyógykezelése költségéül. És maradjon szobájában. A lábát ki ne tegye onnan. Csorba, töröld meg az orrod, már megint taknyos. Siorac, Londonban egy szikrát se bízzál londoni nagykövetemben. Tudod a nevét?

- Nemde L'Aubépine de Châteauneuf, felség?

- Az. Igazi bajkeverő. Ligapárti. Úgy forgolódik Mária érdekében, mint ördög a szenteltvíztartóban. Erzsébet már panaszt is tett ellene lord Stafford útján, akit nagyra becsülök, s akinek óvakodom majd elbeszélni, hogy te hitvesét csókolgatod hintájában, Siorac!

Majd, szavait bevégezvén, a király kedve hirtelen átcsapott a bolondos vidámságból a dühöngésbe. Henrik elsápadt, felvonta a szemöldökét, szép szeme villámokat hányt, kezét ökölbe szorítva fel-alá száguldozott szobájában, gyanakvó, bizalmatlan pillantásokat lövellve maga köré.

- Du Halde, eredj - szólt nyersen -, vidd el Hébrard-nak aranyait, te meg, Csorba, menj ki előszobámba, s töröld meg az orrod.

Mire mindketten eltűntek, kissé megsértve, hogy kitiltották őket a Szentélyek Szentélyéből, s elbúsulva, hogy a királyt ismét elővette rosszabbik kedve.

- Fiam - ragadt karon Henrik, magával vonva sétájába, mint tette volt a szemem láttára Bourbon bíborossal, de ezúttal nem mókából -, amit el akarok mondani neked, azt csak te hallhatod és unokanővérem, Erzsébet, senki más!

És megadta instrukcióit, hangját igen halkra fogva (mintha attól tartana, még szobája kárpitjának is

füle van, holott e kárpitokat minden áldott nap leszedette és hüvelykről hüvelykre megvizitáltatta). És ámbár abból, amit elmondott, sok nem lepett meg, hisz előző monológjából könnyű volt kitalálnom, utolsó utasítása - melyet, olvasóm, szíves engedelmeddel, itt és most nem mesélek el, mivel szeretném azt, hogy úgy mondjam, a királynő felséges fülének fenntartani -, ez az utasítás, mondom újra, úgy megdöbbenett, oly ijesztő és váratlan volt a titok, melybe beavatott, hogy szinte szoborrá dermedtem, s utóbb mélyen elgondolkodtam, elmerengtem rajta, hogy e szörnyű terhet kell cipelnem törékeny vállamon (melyről gyerektánc lett volna fejemet leválasztani), holott sorsom oly szerény ranggal áldott meg, másfelől azonban a kelleténél is közelebb sodort e világ nagyjaihoz.

Igaz, tudtam én jól, hogy a királyok sokszor jobban megbíznak borbélyukban, mint kék vérű nagyköveteikben, s hogy Henrik - hisz végtére is róla szól e mese - sokkal többször bízta üzeneteit a tiszteletre méltó Marc Miron doktorra, mint az anyakirálynéra, oly üzeneteket is, melyeket soha nem bízott volna sem pompázatos Pomponne-ra, sem minisztereire. Mégis meghökkentett s mintegy meg is félemlített, hogy a király éppen engem szemelt ki alattvalói sokaságából arra, hogy legtitkosabb tervének eszköze legyek (igaz, nem sokan juthattak alattvalói közül oly könnyen a közelébe, mint én!). Ha e tervet Guise ismerhette volna, iszonyúnak mondta volna, annyira ellentétes volt azzal, amit ez a pimasz hűbéres vélt urára rákényszeríthetni, holott Henrik csak színleg mondott igent neki, s a lelke mélyén még jobban meggyűlölte érte.

Hanem mire megváltam hőn szeretett királyomtól, s kiléptem a Louvre kapuján, már visszatért bátorságom. Azt mondtam magamnak: minthogy a Guise-féle politika célja a hugenották könyörtelen kiirtása - s a legbuzgóbb ligások némelyike már most sem átalta leírni: nem öltek meg eleget közülünk Szent Bertalan napjaiban -, én egyszerre szolgálom uram ügyét és a mieinkét, amikor e vérszomjas tervek megbuktatásában működöm közre, annál is örömebb, mert eddig is nagy és hátborzongató gyűlölettel gyűöltem mindenfajta üldözést, s gyűlölni is fogok, míg élek, s azt a cáfolhatatlan axiómát vallom, amit a király is, kiben több értelem és emberség lakozott, mint az összes Guise-ben együttvéve: fides suadenda, non imperanda.

Mindjárt ebéd után elugrottam Joyeuse marsallnéhoz, sztoikus türelemmel végighallgattam örökös sopánkodását amiatt, hogy a király túl sok hatalommal, gazdagsággal és dicsőséggel halmozza el fiait (és itt mindet felsorolta: a herceget! a grófot! a bíborost!), majd, amint lady Stafford tizianvörös haját megpillantottam, óvatosan elindultam felé, apránként, folytonosan körül-körül pillogva, nehogy valamiképpen rám akaszkodjék egy ligás ebben a tülekedésben. De szerencsére oly nagy volt a tolongás, hogy sikerült e nagy rangú hölgygel észrevétlen és feltűnés nélkül néhány szót váltanom egy ablakmélyedésben, legalábbis azt reméltem. Oly halkan mondta, hogy alig hallottam, és angolul:

- Tehát indulásra kész, uram? És oly üzenetet visz-e, mely meglegedésünkre szolgál?

- Olyat vagy még olyanabbat...

Mire elpirult és megremegett, mintha egy nemesurat látott volna a terembe belépni, kiért rajong, annyira pótolta és helyettesítették nála a királynő ügyei a szerelmi hevületet.

- Uram - mondta -, kegyelmednek van szeme az ékszerekhez. Látja jobb kezem negyedik ujján ezt a gyűrűt? Le tudná írni?

- Hogyne. Köve ónix, a kő alakja tojásdad, közepén egy halványpiros rubin virít, két kis igazgyöngytől közrefogva.

- Londonban annak a személynek engedelmeskedjék, aki ezt a gyűrűt viseli, akár nő az illető, akár férfi.

- Úgy lesz, mylady - hajoltam meg. - S vajon elvárhatom-e, hogy a végén én is olyan elégedett leszek, mint kegyed most?

- Remélem - felelte ő, s szép, kékeszöld szeme egy percre elhomályosult. - Walsingham igen kemény ember.

Eztán odanyújtotta nekem kezét, s én megcsókoltam, s ámbár a lelkem mélyén csalódott voltam, mégis igen mosolygós képet vágtam előbb rá, majd négy-öt szép és nemes úrhölgyre, kiknek sorjában tettem a szépet és udvaroltam, nem mintha nagy kedvem lett volna hozzá, csak hogy a világot félrevezessem, s elhitesse: lady Stafford csupán egyike a szépeknek, akik körül legyeskedem, s akikhez kizárólag bájuk vonz.

A lady utolsó mondatán elgondolkodva, mely mázsás kőnél súlyosabban nyomta a szívemet, ráébredtem: nem szabad túlságosan beleélnem magam abba a reménybe, hogy sikerül Larissát börtönéből kiszabadítanom, s noha előbb azt forgattam a fejemben: beavatom Giacomit is és elviszem magammal Londonba, most úgy határoztam: nem teszem, nehogy a legszörnyűbb csalódást kelljen átélnie, ha kudarcot vallanék. Tehát egyes-egyedül Miroult vittem magammal, kit ugyan majd felvetett a méreg és sértődöttség, amiért bizonyos titkaimat megtartom magamnak, ám annál türelmetlenebbül vágyott átkelni a tengeren, s meglátni London híres városát, hol bizonyára kedvére lófrál majd az én nagy sétifikálóm.

Nem mintha kellemes lett volna az átkelés. Épp ellenkezőleg. Más tengert én sosem láttam, mint a Földközi-tengert, azt is csikókoromban és nyáron, Montpellier-ben, hol legnevetősebb, legsimább arcát fordította felénk, míg az a tenger, mely Angliától elválaszt s elhatárol bennünket, igen szelesnek, szürkének s viharosnak tetszett ama novemberi napon, amikor pirkadatkor felszálltunk Calais-ban a hajóra, jeges esőtől veretve, s a hullámok oly tombolása közepette, hogy az ember a belét is kihányhatta tőle. A szél oly

vad volt, hogy vitorlánkat is kettéhasította, úgyhogy egyórai hajókázás után vissza kellett térnünk a kikötőbe, honnan csak másnap indulhattunk újra útnak, amikor a szél kissé alábbhagyott, ám vesztünkre közben megfordult és most szemből fújt. Tehát tengerésznnyelven szólva: „farral kényszerültünk menni”, úgyhogy több mint öt órába tellett, míg eljutottunk Doverbe, holott szárazföldi úton az vajmi közel esne és összehasonlíthatatlanul kellemesebb is lenne a gyomornak. Így azonban keserves kínokat kellett gyomrunknak kiállnia, olyannyira, hogy Bellièvre úr partraszállásunk után, felmérve a kíséretében lévő nemesurak szálmalmas állapotát, nem is szólva ugyancsak erősen megviselt lovaikról, és meglepetten tapasztalva, kis tükrébe pillantva, melyet mindig magánál hordott (lévén, mondhatni, szerelmes tulajdon méltóságteljes külsejébe), hogy az ő arca is sárgább a birsalmánál, úgy határozott: két napot pihenünk a kikötőben, mielőtt nekivágnánk a Doverből Londonba vezető országútnak.

Óbégató Aubépine (mint a király mondta, ki annyira imádta az alliterációkat, hogy egyetlen alkalmat sem szalasztott el egyet elsütni) nem annyira óbégátónak, inkább nyavalyásnak tetszett, s igen bizonytalannak ítéleteiben, amikor a nagykövetség fogadótermében vendégül látott bennünket, Bellièvre-et és kíséretét. Azok közül az ostoba franciák közül való volt, kik külföldön örökösen Franciaországgal és Párizssal dicsekednek, mérhetetlenül megvetik az országot, ahol élnek, s meg sem tanulják nyelvét, vagy ha mégis, igen rossz kiejtéssel, mint ezt az a két-három angol szó bizonyította, mely fogadás közben kicsúszott a nagykövet száján.

Szerinte csupa kellemetlenség és csalódás les majd ránk Londonban. A város igen kicsi, mindössze a Temze északi partját foglalja el, lakosai számát és a megtekintenivalókat nézvést feleakkora sincs, mint Párizs, boltjai sem olyan gazdagok, ételei sem olyan ízesek, éghajlata sem olyan kellemes, az asszonyok sem olyan csinos, s a szokások sem olyan nyájasak, mint nálunk. Labdajátéktér kevés van, a játékosok közepesek, s az ütők - a Párizsból hozottakat leszámítva - nem elég rugalmasak. Az angolok szórakozásai szegényesek: teke, nyíllövészet, kakasviadal, no meg az, hogy kutyákat uszítanak medvére. Kivált attól óvakodjunk, mondta, hogy bemerészkedjünk Burbage színházába Shoreditchben avagy a fiáéba Blackfriarsban. Eltekintve attól, hogy az itt bemutatott darabok angolok és tűrhetetlenül gyermekesek, e színházak valóságos melegágyai a pestisnek, prostitúciónak és szodomianak, mivel e silány tragédiákban ifjak játsszák a női szerepeket.

- Kerüljék el, uraim, mint a lepratelepet, Southwarkot, London emez elővárosát a túlsó parton, hol bordély bordélyt ér, hol csak úgy nyüzsögnek a szajhák, s ahová én a sétapálcám lenső végét sem dugnám be. És az ég szerelméért, be ne tegyék a lábukat a belvárosi ivókba, ott okvetlenül belekötnek majd kegyelmetekbe, mivel franciák, s az egyszerű nép szívből gyűlöl bennünket, részint, mert a katolikus szentegyház tagjai vagyunk, részint, mert azzal gyanúsít bennünket, hogy részünk van a királynő ellen elkövetett merényletekben. Szállásukon, akárhová kerülnek is, mert én sajnos egyedül Bellièvre urat szállásolhatom el magamnál, hely híján, ügyeljenek erszényükre, és eszükbe ne jusson a szolgálókkal kikezdeni: úgy megkopasztanak kegyelmeteket, ahogy a kiskakast szokás. És végezetül igyekezzenek egy helyütt megszállni, vagy legalább csoportosan, ugyanazokban a fogadókban, hogy ha valakit megtámadnának az urak közül, a többi segítségére siethessen.

Óvakodtam ez utóbbi tanácsot megfogadni. Igenis, angolok közt akartam élni Londonban, nem párizsi franciák közt, kiket úgy ismertem, mint a tenyeremet, hisz naponta találkoztam velük az udvarban. És az is eszembe jutott, hogy a királynő titkos küldöttje könnyebben léphet kapcsolatba velem egy olyan szálláson, hol magam vagyok francia s nem vesznek körül honfitársaim, miért is a fogadás végén „angolosan” távoztam honfitársaim köréből - amire az angolok azt mondják: take french leave, lévén minden népnek sajátja szomszédainak tulajdonítani, amit elítélendő szokásnak, erkölcsnek, bajnak tart. Erre a legjobb példa a szifilisz, azaz vérbaj, hisz az észak-olaszok azt mondják rá: „nápolyi kór”, a franciák: „olasz kór”, s az angolok: francia kórság”.

„Tehát „french leave”-vel, azaz angolosan távoztam, holmi hirtelen rámjött hasgörcsöt hozva fel ürügyül. Lovam nyergébe pattantam, s Miroullal és málhás lovunkkal együtt odahagytam a francia követséget, mely a királynő legpompásabb rezidenciái egyikének, Whitehallnak a közelében van, s mivel úgy sejdítettem, e pompázatos negyedben amúgy sem lennék megfelelő szállásra, hisz csupa fényes palota szegélyezte itt a Temzét (és ezek semmivel sem voltak alábbvalóak a párizsi Saint-Honoré utca palotáinál), megkérdeztem egy fickótól, kit mesterlegénynek véltem, merre lelem a belvárost. Ő nem felelt kérdésemre, hanem megkérdezte: honnan jöttem, s amikor azt feleltem rá: Párizsból, rémült pillantást vetett rám, s úgy elfutott, ahogy a lába bírta. Majdnem ugyanúgy jártam egy tejárus lánnyal, ki pipacspiros lett, amint megszólítottam, s ridegen hátat fordított nekem.

- Szent Antal szakállára! - fakadtam ki. - Miroul, Aubépine igazat beszélt volna? A lányok csakugyan jégből vannak ebben az országban?

- Aj, uram, türelem - felelte nevetve Miroul. - Nincs az a jégcsap, mely fel ne engedne és el ne olvadna, ha kézzel-szájjal felmelegíti az ember. Próbálkozzék eme szakállással, ki épp erre jó. Úgy vélem, jó arca van.

- Sir - szólítottam meg az ipsét, lovamat visszafogva -, flamand vagyok, ma érkeztem Hollandiából, és szállást keresek a belvárosban.

Az ember megállt, némán végigmért, oly komoly és szigorú arccal, mintha holmi státustitok után tudakozódott volna, előbb engem, aztán Miroult, majd a lovamat, Miroul lovát és a vezetéket. Ám mivel

eztán sem szólt, én már éppen meg akartam sarkantyúzni lovamat, amikor végre elszánta magát:

- Uram, ha jól értettem, flamand, tehát nem szereti II. Fülöpöt.
- De nem ám.
- Hát a pápát?
- Őt sem.
- Ez esetben, uram, szálljon meg a Pope's Head Taverne fogadóban, Cornhillben.
- Uram, merre van Cornhill?
- Haladjon a folyó mentén, majd a Fleet Streeten. Forduljon keletnek a Szent Pál-székesegyház mögött. Vágjon át Cheapside-on. És máris Cornhillben van.
- Uram - emeltem kalapot előtte -, köszönöm és köszöntöm.
- Uram - léptetett mellém Miroul. - Én megkedveltem ezt az embert. Sauveterre bácsira emlékeztet.
- Csakugyan. És Sauveterre maga is szívesen szállt volna meg a Pope's Head Taverne-ben.
- Mit jelent e név, uram?
- A pápa fejéhez címzett fogadó.
- Hogyan? A fejéhez? Csak a fejéhez? Úgy gondolják: levágva?
- Alighanem úgy.

Volt okom ezt hinni, hisz tudtam: az anglikán egyháznak és Erzsébet királynőnek nincs adázabb ellensége VI. Sixtusnál, ki elődein is túltéve uszította ellenük dühödten a jezsuitákat, Guise-t, II. Fülöpöt, sőt úgy hallottam, megáldotta és „leányának” nevezte Ő Katolikus Felsége hatalmas hadiflottáját, mely éppen akkor épült, avégből, hogy Angliát megtámadja.

Cornhillben, ahová jó félóra alatt jutottunk el, mindjárt megpillantottuk a fogadó cégérét (melyet semmiképpen nem mondhatnék a jó ízlés mintaképének). A cégéren egy torz pofájú, bibircsókös, már-már sátáni pápa volt látható. Tiarája alól két ördögszarv kandikált elő, s a fején haj helyett kígyók tekergőztek. A fogadó maga azonban jól festett, fából és téglából épült, tehát leugrottam a nyeregből, a kantárszárat odavettem Miroulnak, s beléptem az ivóba. Igen tiszta volt és ez órában kihalt. A fogadós, ki beillett volna akár dél-franciának is, annyira barna volt bőre-szőre, igen nyersen kérdezte meg tőlem, mit keresek nála itt és most, hisz tudhatom: csak tizenegy órától fogva árusít bort és kenyeret.

- Uram, megszállni szeretnék itt - mondtam. - Ketten vagyunk: jómagam és szekretáriusom, s van három lovunk.

- Sir, kicsoda kegyelmed? - kérdezte a fogadós.
- Francia nemes - feleltem. Úgy határoztam, a fogadósnak igazat mondok, hisz ő alighanem köteles ittlétemet továbbjelenteni a város prefektusának.

- Pápista?
- Ideszállnék-e, barátom, ha az lennék? - feleltem én mosolyogva.
- Pápista? - ismételte meg kérdését a fogadós, mosolytalan arccal.
- Nem - feleltem én, mintha rám is átragadt volna fukarsága.
- Pestises-e az úr?
- Nem.

- Majd meglátjuk. Sir, lépjen be ide - mutatta nekem az utat, előttem járva, de tisztos távolból és hozzám sem érve. Egy kis szobába vezetett, hol, Istennek hála, nagy lánggal lobogott a tűz. Odakünn ködös, nedves idő járta.

Fogadósunk némán rám zárta az ajtót, s magamra hagyott. Hosszú lovaglásunk úgy meggyötörte hátsó felemet, hogy nem ültem le, hanem a tűz elé álltam, csizmámat melengetni. Mióta bizonyosan tudtam: tizenegy óra előtt nem juthatok ételhez-italhoz, egyre hevesebben mardosott éhség és szomjúság.

Végre nyílt az ajtó, s belépett egy csinos, fiatal szolgáló. Amilyen barna volt a gazda, olyan szőke ő, de más tekintetben igencsak rá formázott: hasonlóan szűkszavú volt, nyers és rideg.

- Sir, please, undress - mondta, alighogy a küszöböt átlépte.
- Micsoda? Egy fehércseléd előtt?
- Please, undress! - ismételte meg felszólítását, és a szeme se rebbent.

Ez nagyon nem volt ínyemre. De annyira szerettem volna már enni és aludni, hogy félig nevetve, félig restelkedve, amiért úgy bánnak velem, mintha pestises lennék, s kénytelen vagyok ádámkosztűmre vetkezni egy leányzó előtt, rászántam magam. A lány orcápirulás nélkül, ám igen kíváncsian és tüzetesen vett szemügyre innen is, onnan is. Forduljak meg, hajoljak le, vessem szét a lábamat, emeljem fel a karomat, parancsolta, és ki tudja, még mi mindent nem. Majd továbbra is szófukaron meghagyta: öltözzem fel, és távozott, bizonyára avégett, hogy gazdájának jelentse: nem talált rajtam sem üszköt, sem bubót, mert nemsokára ott termett a fogadós maga egy nagy könyvvel és írószerszámmal, és megkért, nem éppen udvariasan, írjam be a könyvbe nevemet, rangomat, vallásomat, párizsi címemet és angliai utam célját. Ez elővigyázat ellen igazán nem volt kifogásom, tudván miértjét és célját. Adná az ég, hogy nekünk is legyen Párizsban egy Walsinghamünk s egy hasonlóan akkurátus prefektúránk! Mindjárt kevesebb baja lenne királyomnak!

Minekutána ugyanaz a csinos és beszédtelen szolgáló Miroult is megvizitálta és őt is épnek és egészségesnek ítélte, akár csak engem, megengedték neki, hogy lovainkat bekösse az istállóba. Eztán bejött hozzám - szobája szomszédos volt az enyémmel -, s kicsomagolta málháimat, amiben segitettem neki. Ám mindketten annyira éhesek és fáradtak voltunk, hogy közben egy árva szó nem sok, annyit sem

szóltunk, csak kenyeret, bort próbáltunk kérni a szolgától. Ő azonban ridegen elutasította kérésünket. „Majd tizenegykor” mondta szárazabban, mint a kenyér, melyre vágytunk.

Amikor végre elűtötte a tizenegyket, újra behívtam a szőke szolgát, és megkértem: hozzon fel szobámba bort, kenyeret. Ő azonban megint leintett, szinte rám sem pillantva, s csupán elmenőben, a válla fölött vetette oda: az ivóban.

Nagy meglepetésünkre a terem tele volt, amikor lementünk. Minden asztalnál ültek, bort iszogattak, pipáztak, s ámbár némely francia orvosdoktorok gyógyító hatást tulajdonítanak a pipafüstnek, szerintem leginkább arra alkalmas, hogy megköhögtesse az embert, s gyulladásba hozza a szemét. Kénytelenek voltunk áthaladni az egész füstös termen, mire egy szabad asztalra leltünk, s ez a séta nem volt éppen kellemes. Mindenki gyanakvó tekintettel méregetett bennünket.

A szolgát igen hosszú ideig váratott, mielőtt nagy kegyesen rászánta volna magát kiszolgálásunkra, s ámbár a délelőtti folyamán immár kétszer kértem tőle hiába kenyeret és bort, megkérdezte, mit akarok. Harmadszor is elismételtem óhajomat, s ő kijelentette: előre kéri a pénzt (holott tapasztaltam: ezt senki mással nem engedte meg magának). Én átnyújtottam neki egy aranyat, ő csupán egy pillantást vetett rá, s mindjárt visszadobta, mintha megégette volna vele az ujjait, és hangos szóval közölte: ez francia pénz, ő nem fogadhatja el.

E szóra: „francia”, megbolydult a terem, s ahány tekintet, mind úgy szegeződött rám, ahogy a célba találó nyíl: rezegve. Igen feszélyezetten éreztem magam ennyi rosszindulat célpontjaként, s ráadásul mintegy az éhenhalás veszélyének kitéve háromszáz jó aranytallérral erszényemben. Hirtelen eszembe ötlött azonban, hogy London nagy kereskedőváros, itt lenniök kell pénzváltóknak, sőt váratlanul az is, hogy éppen a Szent Pál-székesegyház mellett láttam is egy effajta boltot, s odaszalajtottam Miroult öt arannyal, melyeket erszényemből vontam elő. Ám mihelyt szekretáriusom kilépett az ajtón, fájlalni kezdtem, hogy megfosztottam magam társaságától, annyira nyomasztottak a rám szegzett, mind fenyegetőbb pillantások.

E férfigyülekezetben - s úgy tetszett, a férfiak tisztábban öltözöttek, mint Párizsban - mindössze két fehérszemély akadt, láthatóan szajhák, pirosítóval-fehéritővel kikenve-kifenne, csöcsük félmeztelen. Csak ez a kettő nem vetett rám gyilkos pillantást. Egyikük fel is állt - talán az erszényemből előkerült arany vonzásának engedve, talán a segélykérő és éppen nem barátságtalan pillantásának, melyet rá vettem, és elindult felém. Csakhogy hiába, azon nyomban mereven kinyújtott lábak torlaszolták el útját az asztalok között, s minekutána egyik-másikban megbotlott s kis híján elesett, végre megértette, miért kerül elé ennyi akadály, vállat vont, elfintorította orrát és visszatért helyére.

Időközben befutott Miroul angol pénzzel, melyek nem voltak sem pestisesek, sem katolikusok. A szolgát felém fordult, s ridegen közölte:

- A bor pintje egy penny.
- Íme két penny. S a kenyér?
- A kenyeret ráadásnak adjuk.

Lám, gondoltam, ez igazán nem fősvény szokás, a párizsiak is követhetnék. S mindjárt nekiálltam enni-inni, s be is kebeleztem mindent az utolsó morzsáig és cseppig. Közben teljesen megfellebbeztem a néma utálatról, melynek tárgyai vagyunk. Ám az hamarosan hallatott magáról, mert amint a füst sűrűbbé vált a teremben, s én köhécselni kezdtem, legközelebbi szomszédom felém fordult, s a lehető legkihívóbb udvariassággal megjegyezte:

- Sir, do you object to my pipe?

Mire felém fordultam, nyugodtan farkasszemet néztem vele, s a világ leghiggadtabb hangján azt feleltem:

- Indeed, sir, I do not.

És ámbár válaszom után csend támadt, immár nem volt kétségem aziránt, hogy az ivó hamarosan holmi arénává válik, hol a két francia medvére egy egész angol kutyafalka veti rá magát, igyekezvén szétmárcangolni.

- Sir - emelkedett fel ültéből egy másik fickó, magasra emelve kupáját -, királynőm egészségére ürítem e kupát. Legyen szíves velem tartani!

- Sir - pattantam fel nyomban, s lekaptam fővegemet (és Miroul is követte példámat) -, örömmel iszom a kegyelmes királynő egészségére.

Mire az illető kicsit tanácstalanul leült, de megfigyeltem: óvakodott egy kortyot is inni. A szavak helyét ismét a tekintetek foglalták el, azok azonban úgy telítve voltak gyűlölettel és dühvel, hogy azt gondoltam: máris a torkunknak ugranának, ha ezek a derék angolok nem lennének olyan szertartásosak, s nem igyekeznének úgy belém kötni, hogy én legyek a vétkes a verekezésben, ne ők, hisz láthatóan ezen igyekeztek.

- Meglehet, őszintén kíván az úr kegyelmes királynőnk egészségére inni - szólalt meg végül egy harmadik.

- Őszintén, sir.
- Ám meglehet, hogy mégsem, sir.
- De őszintén, sir.
- Hazugnak mond, sir?
- Nem, sir.
- Én azt mondom s állítom, sir - kezdte ő újra -, hogy kegyelmed nem őszinte szívvel iszik

kegyelmes királynőnk egészségére, kit Isten óvjon.

- Isten óvja! - mormolták az ivó vendégei mind, hirtelen annyira elkomolyodva s oly áhítatosan, mintha templomban lettünk volna.

- Sir - feleltem -, mondani könnyű, bizonyítsa állítását!

Amire ismét csönd támadt. Ellenfeleink kifogytak a munícióból a szavak csatájában, ám ettől cseppet sem hagyott alább gyűlöletük és elszántságuk.

- Szolgálo - mondtam, kihasználva a szünetet, hisz tudtam: igen rövid lesz -, légy szíves idehívni gazdádát.

- Nem tehetem - vetett rám gyilkos pillantást a leányzó -, eltávozott.

- Wench - szóltam -, a fogadós távollétében te leszel tanúja annak, ami itt elhangzik s történik.

- No, sir - vágta ő rá harciasan. - Azért vagyok itt, hogy bort és kenyeret szolgáljak fel, nem azért, hogy lássam-halljam, mi történik a vendégek közt.

A hallgatóság köréből nevetés hangzott fel, gonosz, cinkos nevetés, s én azt gondoltam e nevetés hallatán, hogy a fogadós szándékosan van távol, hogy előre kezeit moshassa a készülő bearbaiting miatt, hisz nem lévén jelen, ártatlan benne, mint a ma született bárány. S fogadok, így értette Miroul is, mert odáig szemben ült velem, háttal a falkának, most azonban felkelt, s zsámolyát az enyém mellé helyezvén, odaült ő is az asztal mögé, mely a terem egyik sarkában volt, s így mintegy sáncul szolgált a véredek és köztünk.

S ámbár ezek az ebek immár erősen morogtak, vicsorgattak, egyelőre erős pórázra fogta őket az a vágyuk, hogy ne szegjék meg a törvényt. Amiben éppen nem hasonlítottak a párizsi népre, mely természetből fogva annyira renitens és lázadó, hogy nincs törvény, mely képes lenne indulatára féket vetni. Hanem eközben némi balsejtelemmel láttam, hogy a szolgálo odahajolt egy rókaképű férfiúhoz, s hosszan sugdosott a fülébe, időről időre ádáz pillantásokat vetve rám, úgyhogy amikor e gyónás befejeztével a férfi felállt, már tudtam, elkészülhetünk a legrosszabbra.

- Sir - mondta jó angolsággal -, úgy hallom, tagja annak a francia küldöttségnek, mely, élén a nagykövettel, kegyelmet akar kérni királynőnkől Stuart Máriának.

E gyűlölt név hallatán dühödött kiáltozásban törtek ki a jelenlevők, majd a mocskos, szégyenletes szavak oly özönével árasztottak el, hogy el sem kívánom itt ismételni őket, nehogy olvasóim fülét sértsék.

- Sir - feleltem én felállva -, kegyelmet kérni, ez a nagykövet dolga. Én csupán orvos vagyok és tolmács.

- Mindazonáltal, uram - vágta rá a rókaképű -, lévén e kíséret tagja, kívánnia kell a kegyelmet, egyebet nem is tehet.

- Erre nézve nem minden francia van egy véleményen, sir - tiltakoztam. - Vannak, akik azt gondolják, mint jómagam is, hogy Stuart Máriát súlyos bűn terheli Darnley meggyilkolása miatt, valamint a királynő öfelsége ellen elkövetett merényletek ügyében is.

- Sir, hogy gondolkodhat így egy pápista? - kérdezte a fickó.

És ezzel a rókája ügyes csapdát készített számomra, melybe, mint az alábbiakból kitetszik majd, csakugyan belesétáltam.

- Sir - húztam ki magam -, én nem pápista vagyok, hanem hugenotta.

Mire a rókaképű elmosolyodott, s tekintetét végigfuttatva hallgatóságán, mintegy előre nyalogatta a szája szélét, arra gondolva, amivel mindjárt előrukkol.

- Uraságod csakugyan azt írta be a fogadó könyvébe. Tehát, ha jól értettem, uram, hugenotta...

- Az vagyok.

- Sir - mondta rövid várakozás után -, uraságod hazudik.

- Sir - horkantam fel dühömben, melyet rögtön igyekeztem elfojtani, mihelyt Miroul a karomra tette kezét -, hogy mer ilyet állítani?

- Sir - felelte ő -, állítom, hogy kegyelmed egy hugenotta báránynak álcázott pápista farkas, és be is bizonyítom. Wench! - fordult a szolgálóhoz, hangját felemelve -, mondd meg, mit láttál ez átkozott francia nyakában, amikor levetkeztetted, hogy megvizsgáld?

- Egy Mária-érmét! - kiáltotta a szolgáló. Bájos vonásait egészen eltorzította a harag, s két kezét úgy emelte égnek, mintha újra előtené az iszonyat e bálványkép látványának felidézésére.

Majd felkapott egy asztalról egy üres kupát és az arcomba vágta.

Elhajoltam.

- Uram, elő a zsámolyokkal! - Miroul mindjárt fel is kapta a magáét, és pajzs gyanánt maga elé tartotta.

Követtem példáját. Csak úgy záporoztak körülöttünk a ránk hajított kupák, s nagyot koppantak zsámolyunkon, az asztalon vagy a falon.

- Uram - intett óva Miroul -, még egy perc, és kardot kényszerülünk rántani.

Fűsiketítő láрма támadt, az önkupák csörömpölése közben általános lett az üvöltözés a teremben, szitokszavak törtek elő feltartóztatlanul a jelenlevők torkából, s közülük még a legszelídebbek is így hangoztak: „árulók”, „kémek”, sőt „királygyilkosok”. Láttam, Miroul lehajol, hogy megtapintsa késeit a nadrágszárbán, jómagam is kezdtem előkotorni a hátamra rejtett kardot, egy „miatyánkot” mormolva el. Immár szentül hittem, a falka pillanatokon belül elszabadul láthatatlan pórázáról, és nekünk ront. S bizonyosra vettem ugyan, hogy itt halunk meg, különös módon mégsem éreztem semmiféle félelmet, csupán holmi báva ámulatot amiatt, hogy Mária-érmém, mely Szent Bertalan éjszakáján az életemet mentette meg,

most vesztemet okozza.

Hirtelen elült minden zaj, óncsörömpölés, ordítózás. Elámultam a hirtelen csenden, s ahiszemben, hogy mindjárt megindul a roham ellenünk, kikandikáltam zsámolyom mögül. Egy szálas termetű férfiút pillantottam meg a terem közepén. Vörös haja szinte lobot vetett a sűrű pipafüstben, s úgy látszott, ő parancsolt csendet. Fekete bársonyzekét viselt és bő térdnadrágot, sárga hasítékokkal. Az angol módi testhezálló nadrág rövid volt, kilátszott alóla a férfi lába, s fekete harisnyája. Vállán sárga kabát begombolatlan, s ámbár ez is ujjatlan volt, mint a mi francia köpönyegeink, majdnem földig ért - a mienk, mint tudják, csupán derékig ért. Ez a gentleman - mert annak véltem, nem annyira ruhája, inkább bizonyos fensőséges magatartás alapján - mosolygott, ám inkább csak fél szájjal és némi gúnnyal, kezében se kard, se tör, csupán egy ezüstgombos pálca. Hirtelen megmozdult, s e pálcával koppintott sorra rá a vendégek asztalára, kik mintegy kővé dermedtek, amint előttük elhaladt, s jól a szemük közé nézve, fenyegető mosollyal sorra néven nevezte őket. Így haladt előre, útját kis koppintásokkal kísérve, s döbbenetet hagyva maga mögött, míg el nem jutott végül a teremnek ama sarkáig, ahol mi ültünk. Igen udvariasan köszönt, majd megkért, üljünk vissza nyugodtan zsámolyunkra, eztán nincs miért bántalmazástól félnünk.

Eztán szembefordult a teremben ülőkkel - ajkán még mindig az a mosoly ült, melytől jéggé dermedtek a címzettek -, s bal kezével kis ütésekkel mérve a másikra pálcájával, veszedelmesen sima és udvarias hangon rákezdte:

- Mester uraimék, csak nem zavart kívánnak kelteni? Lázadást szítani? Megcsiklandozni a hátam mögött a francia kakas taraját? Bearbaiting-ot, medvehajszát rendezni Franciahonból jött vendégeinkre? Kupákat vagdosni a fejükhöz? Kést rántani? (John Hopkins szolt rá a rókaképűre -, vedd fel a magadét zsámolyod alól, láttam, oda suvasztottad, amint beléptem!) Saját tudós kezetekbe óhajtjátok venni a királynő igazságszolgáltatását? Isten óvja őt! - (Isten óvja őt, mondták utána áhítatosan a vendégek.) - Mester urak - csattant fel hirtelen hangja a következő négy szónál -, nálam jobban akarjátok tudni, ki barátja a királynőnek és ki ellensége? Ki pápista és ki nem az? Ki esküszik össze és ki nem? Hát prefektusok vagytok ti? Vagy bírák? Vagy hóhérok? Ki képviseli a mi országunkban a törvényt? (S e szót már-már vallásos nyomatékkal ejtette ki.) John Hopkins, mit hozhatsz fel mentségedre, mielőtt a tömlöcbe csukatnálak?

- Sir - emelkedett szólásra John Hopkins -, minden bajnak az a forrása, hogy a fogadós nem volt itt...

- Nem lehettem - vetette közbe a fogadós, ki a terem másik végén támasztotta a falat, és Hopkins vádját hallva előbbre lépett. - A törvény értelmében elmentem jelentést tenni Mundane úrnak.

E névre ámultan néztünk össze Miroullal.

- De Jane is bűnös a dologban - folytatta Hopkins. - Ő ingerelt fel, ő súgta meg nekem, hogy a francia, ki magát hugenottának mondja, egy Mária-érmet hord a nyakában.

- Wench - komorult el a gentleman -, ne járasd annyit a szádat! Innkeeper - fordult a fogadóshoz -, szolgálód nyelve élesebb, mintsem ezt a közcsend megkívánja.

- Többé nem szolgálom - felelte a fogadós, úgy tetszett, kissé kedve ellenére. - Mivel a nyelve bajt kavart, Jane holnaptól fogva el van bocsátva.

- Sir, sir! - vetettem közbe magam. - Kérve kérem, ne essék baja e dolog miatt se Jane-nek, se Hopkinsnak! Egyikük sem tudhatta, hogy én csak azért hordok Mária-érmet, mert anyám, ki maga pápista volt, halálos ágyán megesketett rá, s én azóta is az eskü foglya vagyok. Ismételten arra kérem, sir, ne érjen senkit büntetés! Jane, szedd össze a kupákat, melyek ugyan itt-ott behorpadtak, mindazonáltal még alkalmasak rá, hogy egy pint jó francia bort befogadjanak, s te kínáld meg e borral az én költségemre a jelenlévők mindegyikét, feltéve, hogy hajlandók azt velem a kegyes királynő öfelsége egészségére fenéig üríteni.

- Jól beszélt, sir, és jót cselekedett! - bólintott a pálcás ember, majd mélyen meghajolt előttem és máris távozott, oly gyorsan, hogy nem volt időm feltenni neki a kérdést, mely oldalamat fúrta.

És Angliában akkora a törvény tisztelete (valamint azoké, akik képviselik, s akik közé tartozott nyilvánvalóan Mister Mundane is), hogy ezek az emberek, kik egy perccel előbb még ízekre szaggattak volna, égbe emeltek, mihelyt tudtukra adták: nem vagyok ellensége királynőjüknek s még kevésbé hitüknek. Bizony nagy erő egy nemzetnél ez a feltétlen engedelem a törvényes hatalom irányában. Ha II. Fülöp csapatai megrohanák a szigetországot, nem egykönnyen gyűrnék le az angolok ellenállását, ha azok ily erősen ragaszkodnak királynőjükhöz s ily szorosan tömörülnek köré. Annál is kevésbé, mert az angolok nem henyélnek, s nem ülnek ölbe tett kézzel, mint arról hamarosan magam is meggyőződhettem, hanem igen buzgón és tevékenyen készülnek fel az önvédelemre. Még Londonban is ágyúkkal cserélték fel a nyíllövőket, s külön e célra emelt földhányásokra lönek célba ágyúikkal a Tassel Close-ívtől Bishops gate-ig. Azt is tulajdon szememmel láthattam, mint gyakorlatoznak a londoni Towerban ez ágyúsok. Különös látvány, amint ennyi ágyú tüzel a város szívében, s irányítóik, mint megfigyeltem, összehasonlíthatatlanul ügyesebbek, mint a franciák és fogadók, a spanyolok. Ez a dörgés, láma idézte nap mint nap eszünkbe, hogy Anglia tudja: nagy a veszélye, hogy hamarosan megostromolják a szigetet szabadságának és vallásának ellenségei. Alighogy kupáinkat kiürítettük s visszavonultam szobámba, kopogtak az ajtón, s belépett Jane. Komor és kárvallott képpel adta elő mentségeit, vagy ahogy ő mondta, alázatos bocsánatkérését, amiért megrágalmazott, pápistának mondott s mi több: hazugnak, s azonkívül „nem győz hálálkodni” (mint később megtudtam, ez Erzsébet királynő szavajárása volt, s alattvalói buzgón utánamondták), amiért megtarthatta helyét a Pope's Head Taverne-ben. Ha elveszti állását, éhen hal, mivel maga van a világban. Úgy döntöttem, egy csókot kérek tőle kibékülésünk díjaként, s ő meg is adta, igen

szertartásosan, mondhatni, kenetesen, mivel mindent roppant komolyan vett, még az effajta kedveskedést is.

Mihelyt Jane távozott, ágyamra heveredtem, s mivel az ivóban kiállt bajok és izgalmak még növelték fáradságomat, felette nyomasztó álmokat láttam, miközben elnehezült tagjaimat hánytam-vetettem. Úgyhogy igen megkönnyebbülten s szaporán pislogva ébredtem arra, hogy ép vagyok, sértetlen, egészséges. Csak azután vettem észre, hogy asztalomon egy gyertya ég - holott nem én gyújtottam meg, annyi szent -, másodszor, hogy szobámban egy ismeretlen nő tartózkodik, pompás ruhában. Ettől végre egészen felébredtem. A hölgy fesztelenül ült ágyam fejénél, s amint látta, hogy kinyílik a szemem, lekapta maszkáját, rám mosolygott, s némán elém tartotta jobb kezét. Én megcsókoltam, ő ajkamhoz nyomta, kissé fel is sértve számát a gyűrűvel, melyet nyomban megismertem.

- Uram - mondta a hölgy -, máris megyek. Mindössze két szót kell kegyelmednek mondanom. Ma november 22-e van. 28-án fogadja úrnőm Bellièvre urat. És 28-án este, napszállta után, eljövök ide kegyelmedért, hogy a királynőhöz vezesse.

Tizedik fejezet

Mundane úr másnap reggel felkeresett, s nem győzött hálálkodni, amiért annyit fáradoztam fivére megsegítésén és meggyógyításán, amikor Samarcas Párizsban egy kardvágással megsebezte, s megkért, mondjam el, hogy s mint lelte halálát. Elbeszélésemet türelmesen hallgatta, szőke szempilláit le-lebocsátva halványkék szemére, s olykor megrángott ajka, de más jelét nem adta felindulásának.

- Elképesztő - mondta, amikor befejeztem -, hogy Samarcas esztelen vakmerésében újra meg mert jelenni Londonban Johnnal vívott párbaja után. Annyi kémet akasztottam a nyakába, hogy nem játszhatta ki ellenőrzésüket, akármilyen ravasz volt is, sőt ő vezette őket előbb egy másik jezsuita, Ballard nyomára, majd Ballard Babingtonéra. Lovag úr, nagyon sajnálom sógornőjét, ki, sajna, eszköze lett e gonosz embernek, noha egy szót sem értett az egészből. Sorsa Walsingham kezében van, kit kegyelmed 28-án ott talál majd a királynő oldalán. Többet erről nem mondhatok, utasítások béklyózzák nyelvemet.

Eztán én köszöntem meg neki szívből, hogy kiszedett a falka körmei közül az ivóban.

- Eh, semmiség - legyintett ő. - Mihelyt a fogadós elhozta nekem könyvét, s én megláttam uraságod nevét, futottam, mert a legrosszabbtól tartottam. Walsingham parancsára valóban magam terjesztettem el az egyszerű nép között a hírt, hogy Bellièvre úr pestist hoz magával és egy csapat gyilkost, kik valamennyien királynőnk életére törnek. E parancs oka pedig az volt, hogy a nép ellenséges magatartásával akartuk féken tartani a liga kémeit, kiknek bizonyos sikerült beférkőzniök a francia nemesurak közé. Igen bölcsen tette, lovag úr, hogy eltűnt a szemük elől, mielőtt kitétek lábukat a nagykövetségről.

- Igen bölcsen, de igen óvatlanul is - feleltem. - Azért tettem, hogy a királynő küldötte úgy kereshessen meg, ha kell, hogy fent mondott ligások hírére ne vegyék. De a tény maga, hogy megléptem tőlük, bolhát dughat a fülükbe, s félek, mire Párizsba visszatérünk, gyanúsabb leszek a Guise-párt szemében, mint valaha.

- Ezen én is töprengtem egy sort - bólintott Mundane úr. - Mi lenne arról a véleménye, uram, ha itt hagyná a fogadót, s egy szép és rangos özvegyasszonytól szállna meg, kinek, legalább színre, a szeretője lenne, s akinek társaságában több ízben is láthatnák kegyelmedet a ligások? Nem lenne-e egy nemes hölgy igen jó és kielégítő ok rá, hogy kegyelmed ne velük egy szálláson lakjék?

Szép olvasónóm, ki máris mosolyogsz, meglehet elnézően, de az is meglehet, elítélően, azon, hogy kiküldetésem avagy kalandjaim alkalmával mindig hasonló, fehér lepedőkön hálók, megnyugtathatlak (vagy lehervaszthatlak), hogy az ügynek egyáltalán nem volt s lett folytatása, s pedig őszinte öröömre, nem mintha erényemmel akarnék kérkedni, mely, készséggel beismerem, igen ingatag, különösen otthonomtól s városomtól távol, s hát még külföldön, hol e vétek szinte nem is tetszik annak a szememben, mintha a hűtlenséget elítélő emberi és isteni törvények hirtelen hatályukat vesztenék, mielőtt a határt átlépem. Ám lady T., noha igen szép volt - az a fajta érett szépség, mely már elérte azt a kort, mikor mintegy utoljára ragyog fel a nő nem bája és varázsa, s ez annál inkább megindít egy jobb érzésű férfit, mert úgy rémlik: ez utolsó győzelme a halálon -, oly fennkölt lélekkel bírt, e csáberő mellett, mely visszariad mindenfajta kurta és nyers illetéstől, s csak hosszú barátság után oldódott volna fel. És hogy el van szánva ez ellenállásra, azt rögtön meg is mondta nekem, tudtomra adva, hogy nagy nyilvánosság előtt ugyan számíthatok némi bizalmaskodásra - mosolyokra, kacintásokra, összekarolásra, lába nyomogatására -, hanem ez mind el kell hogy maradjon, mielőtt átlépjük hajléka küszöbét, hová befogad. Én szavamat adtam rá. S e néhány napot csakugyan jó és baráti egyetértésben töltöttük, négy fal közt igen szűziesen, a világban igen szerelmesen, s igazán nem kellett nagyon erőlködnöm, hogy figyelemmel és kedveskedéssel vegyem körül, és hiszem, ezt ő is szívesen fogadta, hisz szerepét oly felülmúlhatatlan élethűséggel játszotta, hogy méltán gondolhattam: ő is kedvét leli benne.

Tehát mindenütt megmutatkoztam Londonban lady T. szeretőjeként, hol Bellièvre úr és kísérei láthattak, úgyhogy elhitték: viszonyom van e nemes úrhölgygel. Elhitték, megtárgyalták, történetek egész sorában szerepeltették, melyek visszhangja Párizsig is eljutott, mint ez majd a továbbiakból kitetszik.

Mi engem illet, nem is kívánhattam volna jobb kalauzt London megismeréséhez lady T.-nél, ki rajongott városáért és tudósa volt történetének. Hogy tetszését elnyerjem, lelkesen dicsértem magam is Londont, ámbár megállapítottam: Aubépine nem tévedett, amikor kijelentette: Párizs nagyobb és népesebb.

Amit bajos is lenne tagadni, hisz London a lady szerint húszezer lelket számlál, a mi fővárosunk háromezerénél is többet. London nem oly gazdag szép monumentumokban, mint Párizs, főként templomokban nem, mivel sokat leromboltak közülük, amikor a kolostorokat feloszlatták. Ez utóbbiakat ugyanis gazdag polgároknak adta el a kormány, s azok azután eltörölték a föld színéről a bájos kápolnákat, s hol labdajátzóteret építettek a helyére, hol fogadót vagy lakóházat. Nagy kárt tett bizony e sok bontás, s még inkább a képmrolás, mely a megmaradt templomokból is kiirtotta a szobrokat és festményeket.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a Szent Pál-székesegyház vagy a westminsteri Szent Péter-apátság ne lenne gyönyörű, a londoni Tower méltóságteljes és félelmetes, avagy a királynő palotája igen csinosan kicifrázott (ki gazdagabb a francia királynál, ami lakhelyeit illeti, hisz csak Londonban van vagy fél tucat jó kastélya, ha emlékezetem nem csal), de fent mondott építmények mind a város nyugati részét ékesítik, s ahogy az ember kelet felé halad, a város mindinkább pusztasággá válik, a Tower kivéve, düledező, nád vagy szalmafedelű viskók, mocskos vityillók sorává, melyek, lelkemre, semmivel sem különbek a Faubourg Saint-Germain putrijainál.

Az utcák sem kevésbé mocskosak és bűzösek, mint a párizsiak, húgy és szar csordogál a folyókák levében, s ami a Temzét illeti, szagáról ítélve aligha különb a vize a Szajnáénál, ugyanúgy hemzseg a patkányoktól és dögöktől. Legfeljebb annyit mondhatunk el a londoniak javára, hogy ügyesebben mernek vizet folyójukból, mint a párizsiak; a londoni híd egyik árkához támaszkodva egy igen leleményes kereket mozgat a dagály; ez a kerék azután megtölt egy tágas medencét, s innen veszik a városbeliek a vizet. Ami azonban a tartalmát illeti, erősen aggódnék testem épségéért, ha inni kényszerülnék belőle, annál is inkább, mivel a dagálytól alighanem még némileg sós is.

Londonban a legcsodálatosabb, nézetem szerint, a Temze folyó, mely oly széles és mély, hogy a legnagyobb vitorlások is felhajózhatnak rajta, így az angol főváros egy tengerparti város minden kényelmével el van látva, s mégsem olyan sebezhető, mint a kikötők általában, hiszen egészében szárazföldre épült, kikötője mégis akkora és olyan, hogy ott a hajók teljes biztonságot élvezve kiköthetnek s horgonyozhatnak.

Párizs szülöttei el sem képzelhetik, milyen hatalmas a Temze! A Szajna hozzá képest csak patak. Arról sem igen alkothatnak fogalmat, mekkora lángész kellett, hogy az angol építők a Temze fölé emeljék a nagy híru hidat, melynek nem kevesebb; mint huszonkét íve van, ha jól emlékszem. Azt hallottam lady T.-től, hogy ha a királynő át akar menni Whitehallból Greenwichbe, csak lesétál a lépcsőn a Temzéig, ott beszáll tágas evezős csónakjába, majd az Old Swan-lépcsőnél ismét partra száll és gyalog teszi meg a rövidke utat a Thames Streeten Billingsgate-ig, hol újra felleli csónakját, mivel ez idő alatt evezősei sikeresen áthaladtak a mondott helyre a híd pillérei között, lévén ez az átkelés igen kockázatos, s nem egy hajós számára halálhozó. Őfelsége példáját követve a város előkelőségei mind úgy használják a Temzét, mint a velenceiek az ő lagúnáikat, legalábbis akkor, ha nyugatról keletnek tartanak, lévén így az utazás gyors, hordszéken ellenben jóformán lehetetlen áthaladni a belvároson a tolongás miatt.

Mihelyt beköltöztem lady T.-hez, ő megparancsolta szabójának: készítsen nekem öltözetet londoni módi szerint, hisz zekémről s még inkább nadrágomról mindenütt felismerték volna, hogy francia vagyok, s így örökösen abban a veszélyben forogtam volna, hogy a járókelők jól elagyabugyalnak. Guise intrikái miatt itt mi, franciák, valamennyien kénköbűzt árasztunk. Így aztán huszonnégy óra leforgása alatt angollá vedlettem, legalábbis öltözékem szerint, s nagy mulatságomra lady T. arra is igyekezett megtanítani: hogyan kell angolosan járnom, viselkednem, mozognom. E leckék eszembe idézték pokolbeli legyecském, ki oly jót derült rajtam, mialatt átvarázsolt sapkakészítő mesterré. Hja, a nők szeretnek anyáskodni még szeretőjükkal is, s őt gyermekként taníttatni.

Lady T. azonkívül rám parancsolt: halkan beszéljek és keveset, hiszen kiejtésem, nem lévén éppen példás, ugyancsak árulómá lehetett. Okos elővigyázat! De kis híján megfeledkeztem róla, amikor a londoni hídon átkelve oldalt levágott fejeket pillantottam meg a kőkorláton.

- Jaj, be iszonytató látvány! - kiáltottam. - Mindig ide tűzik ki a kivégzettek fejét?

- Nem, csak azokét, akik a királynőt árulták el - felelte lady T. - Akiket itt lát, alighanem Babingtonék.

S nem tudom, miféle ösztönzésnek engedve úgy éreztem: közelebbről szemügyre kell vennem őket, s orromat-számat zsebkendőmmel befogva egyenként megszemléltem a fejeket. Kilenc fej volt ott, s a kilencedik, noha eső és szél megfeketítette, s hollók-varjak megcsipdesték, jól felismerhetően Samarcasé volt.

- Ó, mylady - mondtam magamon kívül -, ez az a jezsuita, kiről meséltem volt kegyednek, s ki míg élt, több bajt s intrikát szőtt földünkön, mint a leggonoszabb sátán. Teste örökös mozgásban volt, agya gőzös, túlbuzgó, hamari, lába mindig a nyaka között, szava hol nyájaskodó, hol parancsoló vagy sértő, ő maga hazugabb a legnyelvesebb asszonyszemélynél, s hamis, mint Janus, teljességgel híján mindenfajta erkölcsnek s emberségnek. Nyakában feszületet hordott, ám kezében kardot, s nyugodt lélekkel megölte bármely embertársát Isten nevében.

- Hush - intett csendre halkan a lady. Sietősen belém karolt, s igyekezett elvonszolni a tethelyről. - Uram, többet beszélt a kelleténél és hangosabban! Mások is meghallhatták.

És csakugyan, máris ott termett öt-hat forrófejű inasgyerek, kik arra ögyelegtek, kezükben bot (mert örökké verekednek s csépelik egymást, szabó a takácsot, hentes a mészáros). És egyikük, egy nagyra nőtt, tagbaszakadt, arcátlan fickó, ki legalább hat láb magas volt, elállta utunkat, és vérlázító pimaszsággal kérdőre vonta lady T.-t:

- Madam, is the man a foreigner, a Frenchman?

- He is neither - lady T.-nek a szempillája se rezdült. - He is Welsh, and alas, poor thing, a lunatic. He is talking to this Traitor's head and expect it to answer him.

Szavait igazolandó elkezdtem forgatni a szememet, és mindenféle torz pofákat vágni, s hozzá még testemet is tekergetni, úgyhogy az inasok hahotában törtek ki, s nagy nevetve, kurjongatva elkísértek minket hintónkig. Az angoloknál ugyanis bevett szokás szórakozásképpen ellátogatni vasárnap a bedlami örültekházába, annyira szeretik a bolondokat, „mivel ők maguk is kissé bolondok”, mondta nekem kacagva lady T., mihelyt újfent biztonságban voltunk a hintóban, zárt ajtók és behúzott függönyök oltalmában.

Erzsébet november 28-án fogadta nagy és pazar pompával, tanácsadói körében, Bellièvre urat, nem Whitehallban, hanem Richmondban - ez a palota a legszebbek egyike. Ám ami engem illet, én csak a nagy királynőt bámultam, a megreformált egyház utolsó bástyáját és védőfalát. Nélküle II. Fülöp rég eltörölte volna a világ színéről hugenotta hitünket. Amennyire megítélhettem (hisz trónján ült), nem volt éppen magas termetű, de egyenes hátú, karcsú. Aranyhímes bíborruhát viselt, igen díszeset, ehhez foghatót soha senkin nem láttam, egyedül Margot királynén, amikor megesküdött a navarraival. Erzsébet olyan gallért viselt a nyaka körül, mely jobban hasonlított a francia, mint a spanyol galléra, lévén hátul, tarkóján igen magas s elöl nyitott. Ott, ahol a fodroknak össze kellett volna zárulniuk, a gallér szétnyílt, s látni engedte a királynő nyakát, s azon egy láncot függővel, melynek közepén, igazgyöngyök között, egy óriás rubin tündöklött; ekkorát soha nem láttam még életemben. Hasonlóan nagy és szép gyöngyök ékesítették fülét, s egy harmadik a fejedőjét, mely látni engedett homloka fölött kétoldalt két tizianvörös, bodor fűrtöt, s amely egy nagy, elegánsan feje jobb oldalára vetett bojtban végződött, a bojt csinos tollcsokrétaban, s ennek közepén megint egy igazgyöngy pompázott. Ami a királynő arcát illeti, az igazat megvallva arca már-már férfias volt, orra hosszabb a kelleténél, ajka keskeny, elővigyázatosságról árulkodó, annál szebb volt ellenben a szeme: eleven, beszédes, szellemtől szikrázó, s szüntelen mozgásban volt. Hol Bellièvre úrra szegeződött, hol az őt kísérő dali nemesurakra, Bellièvre-re királynői szemként, a nemesurakra asszonytekintettel, de soha el nem szalasztva a lényegét, ami az adott esetben gazdám magatartása volt irányában.

Pompázatos Pomponne, aki azóta sem szűnt meg beszédét csiszolgatni, mióta Párizsból útra keltünk, nem cáfolt rá gúnynevére. Jó óra hosszát beszélt, igen önelégülten - annál kevésbé volt elégedett vele a királynő -, s egészében unalmasabb volt egy esős londoni napnál. Semmit ki nem hagyott, Nagy Sándoron, Homéroszon, Vergiliuson kezdve a sort, s Dáviddal, Saullal, Caesarral és Augustusszal folytatva. Ez utóbbiról úgy szólt, mint amely a kegyelemosztó szív ragyogó, ritka és szép példája volt sok száz éve. Minthogy tolmácsi minőségemben rögtönözve fordítottam le a követ szavait, nyomról nyomra haladva (amitől még hosszabb lett), igyekeztem itt-ott enyhíteni rajtuk, különösen ott, ahol Pomponne burkolt fenyegetésekbe bocsátkozott Franciaország királyának szándékait illetően az esetre, ha sógornőjét, Stuart Máriát kivégeznék. Erzsébet észrevette az enyhítéseket, szépítéseket, s ilyenkor kis csillogást véltem látni szép szeme sarkában, s azt gondoltam magamban: lady T.-nek igaza volt, amikor elárulta nekem, hogy őfelsége éppoly jól beszél franciául, olaszul és latinul, mint tulajdon anyanyelvén. Gondolom, csak azért nem szakított félbe s nem mondta, hogy nélkülem is érti Pomponne úr szavait, mert tanácsadói között akadhattak nála kevésbé tehetséges nyelvtudorok, s azok közbejöttöm nélkül nehezen követhették volna nyomon e szöözönt tekervényes utain.

Hanem amint Pomponne de Bellièvre úr befejezte szónoklatát, a királynő franciául válaszolt neki, mégpedig olyan szóbőséggel és annyi indulattal, hogy követünk nem győzte kapkodni a fejét, mivel Erzsébet szájával nemcsak a királynő szólt, a nő is, és indokaival és szapora beszédével egyaránt hallgatásra kárhoztatta a Pompázatot.

- Bellièvre úr - kezdte szelíd, mégis emelt hangon -, igen jól emlékezetembe véstem beszédét, mivel kétszer is végighallgattam, egyszer a kegyelmed szájából, másodszor tolmácsaéból. Oly jól felfogtam, hogy egy szava sem veszett kárba. És igen zokon veszem, Bellièvre úr, hogy egy olyan személyiség, mint kegyelmed, nem átalált átkelni a tengeren csakis avégett, hogy szót emeljen egy olyan ügyben, melyben akaratomat senkinek nem lehet érdeke, sem becsületbeli dolga kétségbe vonni, lévén az eset oly világos s a vétség oly szembeszökő. Noha Stuart Mária rangban alattam áll, hiszen ő jött az én országomba, nem én az övébe, honnan tulajdon alattvalói üzték el Darnley meggyilkolása miatt, sok baráti szolgálatot tettem neki, s még ez sem tántoríthatta el irántami gonosz szándékától, annyira, hogy végül már úgy éreztem: nem lehetek biztonságban tulajdon hajlékomban s országomban, oly sokfelől lestek s támadtak rám. Annyi ellenséget uszított rám, hogy immár azt sem tudom, merre forduljak. Nem vagyok szabad, rab vagyok. Én vagyok az ő foglya, s nem ő az enyém. Ha ő győzne, az számomra és népem számára egyaránt a vég lenne, mint kegyelmed is tudja, holott én Istennek fogadtam meg: oltalmazója leszek népemnek. Ha megadnám kegyelmednek, Bellièvre úr, a kegyelmet, melyért folyamodik, Istennek tett eskümet sezném meg. Ilyet én sosem mernék kérni jó fivéremtől, kegyelmed uralkodójától, a francia királytól hasonló körülmények között, amikor ugyanis országa üdve lenne a tét, mint itt az enyém. Ellenkezőleg, azt kívánom, kérem s óhajtom tiszta szívémből, hogy fivéremet, Franciaország királyát úgy őrizték s oltalmazzák meg ellenségeitől, mint engem az enyémeiktől, holott én csupán egy szegény nő vagyok, s igen keserves ellenállnom a támadásoknak s csapdáknak, melyekkel körülvesznek.

Mialatt a királynő beszélt, én hol Bellièvre úr arcát kémleltem, hol azokét a nemesurakét kíséretéből, kiket ligásoknak véltem, hol a királynő tanácsadóinak arcát, s igen eltérő érzelmeket olvastam le róluk. Ami a

franciákat illeti, láttam: zavartak, dühösek, levertek, noha az udvari illem kissé megmerevítette arcvonásait, különösen ott és akkor, amikor Erzsébet jó fivére, Henrik ellenségeiről szólt, hisz másra nem célozhatott, mint a Guise-ekre. Ami az angolokat illeti, róluk lerítt, hogy elégedettek gyémántkemény uralkodójukkal, s amikor aztán Erzsébet úgy beszélt magáról, mint szegény nőről, kit csapdák környeznek, igen felindultak, s felbuzgott férfiúi vágyuk, hogy megoltalmazzák a nőt, legalábbis azoké közülük, kik értéktek franciául, s halkan fordították a királynő beszédét társaiknak. Mi engem illet, azt gondoltam, a királynő igen ügyesen hat alattvalói szívére, egyszerre hódítva meg őket akarata erejével s neme gyengeségével.

A pompakedvelő és páváskodó Belliévre úr tapasztalt udvaronc is volt, s nem volt annyira ostoba, hogy fel ne fogta volna, mit érne, ha még beszélne, sejtette: semmit sem nyer, ha tovább erősködik, tehát hosszan hálálkodott Erzsébetnek, amiért volt kegyes őt fogadni. Válaszul a királynő néhány kedves szót ejtett személyéről (noha az imént ugyancsak ellátta a baját!), s kegyesen elbocsátotta, tanácsosai ellenben, nem lévén okuk tettetni, oly merev arccal hallgatták az uraságot, mint Dover kősziklái.

Mihelyt elhagytuk a palotát, elbocsátásomat kértem Belliévre úrtól, ki azt nyomban meg is adta. Kíséretének több tagja elmosolyodott, látván, hogy lady T. hintájába szállok fel, mely már a kapu előtt várakozott.

- Ó, mylady! - kiáltottam, amint összevonták mögöttünk a kárpitot, s két kezét csókjaimmal borítottam el -, be bámulatra méltó királynő! és mi csudálatos, ahogy tisztét felfogja, s alattvalóit kormányozza: egyszerre női és férfilelekkel! Be szeretném őt, s be elégedett szívvel szolgálnám holtomig, ha angol lennék!

- Uram - felelte lady T., elbűvölő mosollyal -, legyen szíves kezemet kevesebb hévvel nyaldosni; amilyen furia francesé-vel teszi, attól kell tartanom, még le találja nyelni. (Mire a szobaleány, ki velünk szemközt ült az alacsony padon, úgy elkezdett nevetni, hogy a lélegzete is elakadt bele.) Máskülönben sem oly nagyon szükséges faldosnia, hisz nem vagyunk nyilvános helyen.

S szabad kezével rálegyintett az enyémre, lévén mindig véghetetlenül gyengéd, pajzán és csúfondáros irányomban. S én, amint ott ültem mellette a hintóban, s vállamon éreztem az övének lágy kerekdedségét, elragadtatva s némi cinkos barátsággal tekintettem rá, s egészen meghatódtam a gondolatára is annak, hogy talán szeretne, ha nem tiltanák kötelezettségei, s az enyéme. Bizony, olvasóm! Nem neheztelnünk kéne arra az asszonyra, ki elutasít bennünket, inkább hálásnak kellene lennünk erényéért (ha emiatt mond nemet), s azt annál inkább s annál többre kellene becsülnünk, mivel ritka kincs korunkban, és a szokásostól eltérő és tisztelettudóbb vélekedésre készítet a női nemről.

- A királynő - mondta nekem lady T., amikor asztalhoz ültünk nála, könnyű vacsoránkat bekebelezendő -, tróntermében szerfelett királyi, de azon kívül igen közvetlen, előszeretettel ad minisztereinek beceneveket, Leicestert például „szemecskémnek” nevezi, Hattont „szemem héjának” és Walsinghamet „mórnak”. A francia király öccsét, Alencon herceget, kit igazán szeretett, noha nem szánta rá magát, hogy feleségül menjen hozzá; csakis „békácskám” nevezte, s az ő nagykövetét, az elbűvölő Simier urat „majmocskám”.

- Miért nevezi mórnak Walsinghamet? - kérdeztem.

- Mert annyira fekete haja-szakála, mintha Algírban született volna. Ijesztőnek fogja találni, hisz találkozik vele.

Abban a percben némi mozgás támadt az előszobában, s a szobaleány bevezette azt a bizonyos hölgyet a gyűrűvel, ki, ha olvasóim még nem felejtették el, álmomból vert volt fel a Pope's Head Taverne-ben.

- Lovag úr, ütött az óra - mondta (s a szívem majd kiugrott bordáim közül). - Legyen szíves felöltöni e maszkát!

Amikor pár perc múlva valaki levette arcomról a maszkát, a trónteremben találtam magam, nem a richmondi palotában, hanem egy másikban, melynek nevével nem szolgálhatok. A terem magát az angolok Presence Chamber-nek nevezték, s én e kifejezést igen szerencsésnek vélem, mivel a figyelmet nem a trónra irányítja, hanem az uralkodó jelenlétére, kit, ha éppen távol időzik is, itt tisztelnek. Amit jól megfigyelhettem, látva a szolgák jövés-menését, kik a királynőnek asztalt terítettek. Az első az asztalkendőt hozta, a többi a sőt, tányért, kést, bort, s mindegyikük háromszor hajtott térdet jövet-menet a trón előtt, mintha Erzsébet maga is ott lett volna. E szertartás kissé elnyújtotta a dolgot, s ami még jobban elnyújtotta, az az étekkóstoló hölgy (the lady-taster) tiszte volt, kinek nem az volt a dolga, mint olvasóim gondolnák, hogy minden étket megkóstoljon feltálatlása előtt, imígyen gátolva meg, hogy öfelségét megmérgezzék, hanem a jelen lévő szolgák között kellett evégből egy-egy falatot kiosztania. S úgy láttam, a kiszemeltek igen nagy megbecsülésnek tartják e szokást, noha az fölötte veszedelmes rájuk nézve.

Minekutána ez az óvintézkedés minden fogásnál végbement - és senki nem halt bele -, azt hittem: végre meg fog jelenni a királynő. Helyette azonban egy óriás természetű háziszolga jelent meg, egy mindkét végén aranyozott pálcával, s mögötte egész raj csinos, fiatal szobaleány, a szívérvány minden színében virító, tarka ruhákban, s ami az asztalon volt, a terítőt sem kivéve, felragadták, fürgén sarkon penderültek bő abruncsszoknyájukban, és eltűntek abban az irányban, amerről jöttek. Ebből arra következtettem: a királynő saját lakosztályában kíván vacsorázni, s jó óra hosszat vártni fog, de tíz perc sem telt bele, máris értem jött az óriás szolga. Jelentette: úrnője megvacsorázott és látni kíván. Ami viszont arra a feltevésre készítetett - és

lady T. utóbb megerősítette e feltevésemet -, hogy a királynő, apjával ellentétben, ki nagyevő, nagyívó és nagy szoknyavadász volt, keveset eszik, s még kevesebbet iszik. Mi a férfinemet illeti, ámbár úgy hívatta magát: „a szűz királynő”, s a költők e néven dicsőítették, e téren, a jelek szerint, nem volt éppen önmegtartóztató, mint ezt népével és korával el akarta hitetni, ha igaz, amit hallottam.

Ámbár amióta csak Londonba érkeztem, naponta elismételtem magamban, amit a királynőnek mondanom kell, lábam remegett, s szívem a nagydobnál hangosabbakat döbönt, amikor a szolga bevezetett a „jelenlét” elé, ki előbb észre sem vett, mivel éppen egy levelet olvasott, akárcsak a jobbán ülő úriember, kiben Walsinghamre ismertem sötét bőre miatt, de nem haja után, az ugyanis gyéren és fehéren ütközött ki a feje búbján viselt kis kerek sipka alól, mely paposan fészkelte szegényes és búbanatos kis szakállban végződő, hosszú, sovány, szigorú arca fölött. Teste ványadtnak, öregnek, betegesnek, megtörtnek látszott (holott mindössze ötvenhat éves volt ekkor, mint később megtudtam), hanem gödrében mélyen ülő, ragyogó fekete szemének tüzeit nem volt könnyű kiállni. Mögötte állt Mundane úr, ki, gondolom, a helyettese lehetett. Egyedül ő mosolygott rám, amikor beléptem. Lady Markby a gyűrűs hölgy, a királynő mögött állt, és ő is a levelet olvasta, Erzsébet válla fölé hajolva, nyilván annak beleegyezésével, hisz a királynő megvárta, míg társnője a lap aljára ért, s csak azután fordított.

- Nos, ez nagyszerű, my moor - szólt a királynő. - Indítsuk már holnap útnak e levelet.

- Akkor kegyeskedjék felséged aláírni. - Walsingham megmártott egy pennát a tintatartóban, s odanyújtotta a királynőnek.

- Sajnos, moor, fáj a hüvelykujjam, nem bírja el a toll súlyát - vágta rá hirtelen a királynő. - Majd holnap aláírom.

- Felség, ápolnia kellene hüvelykujját, ha beleállt a köszvény.

- Micsoda? - pattant fel haragjában a királynő, s fel-alá járkálva a teremben, felháborodottan méregette Walsinghamet, Mundane-t, lady Markbyt. - Ki meri azt állítani, hogy királyi hüvelykujjunkt köszvény bántja? Krisztus kínhalálára! Soha nem hallottam ehhez fogható arcátlanságot! Ez a hüvelykujj - folytatta, s úgy lengette meg a kérdéses ujját, mintha vád alá helyezné - csakugyan vétkes abban, hogy kemény, dagadt és sajog. De Krisztus őt sebére mondom: ez a hüvelyk nem köszvényes! Nem lehet az! Krisztus kinszenvedésére! Nem merészelne köszvényt kapni!

Hirtelen elmosolyodott, mintha őt magát is mulattatná kijelentése, s félig komolyan, félig tréfásan hozzátette:

- Egyébiránt ki mondja, hogy fáj? Egy cseppet sem fáj. S ha mégsem írom alá ma este azt a levelet, azért van, mert nem akarom. Hallottad, moor?

- Hallottam, felség - sóhajtott keserveset Walsingham. Mundane és lady Markby összemosolygott, élve azzal az előnnyel, hogy mindketten álltak és a háttérbe húzódhattak. Én meg azt gondoltam magamban, hogy az angolok nem véletlenül számítanak bolondosnak a szárazföldön, fentről veszik hozzá a mintát.

- Lehet, hogy egyesek egészsége gyengécske udvaromban - szólt a királynő -, de azt parancsolom: tartsa mindenki örökkön eszében és hirdesse nyilvánosan, hogy ez ország uralkodójának vasból van a teste-lelke.

- Ezt teszem, felség - hajtott fejet Walsingham.

- És azt is mondja el mindenütt my moor - és itt a királynő szeretetteljes pillantást vetett miniszterére -, hogy státuszminiszterem is kitűnő egészségnek örvend.

- Elmondom - sóhajtott ismét nagyot Walsingham, kicsit köhentve, s mélyen ülő szemét bánat felhőzte el, mivel oly kór rágott máris rajta, melyet nem kúrálhatott, hisz királynője odaadó szolgálatának szentelte éjjelét-nappalát hihetetlen fáradsággal, lankadás és pihenő nélkül, s bele is halt alig négy év múlva.

- And who is this? - esett véletlenül rám a királynő pillantása.

Lady Markby előrehajolt és a fülébe sűgött néhány szót.

- Lépjen közelebb, Siorac lovag úr - szólt a királynő. Engedelmeskedtem, de úgy remegett a lábam, miközben elé térdepeltem, hogy attól félttem: fel se kelek többé. A királynő egy fürkész pillantás után csókra nyújtotta kezét, én megcsókoltam, majd hirtelen impulzusnak engedve, ismét csókra nyújtotta jobbját, s mialatt ismét megcsókoltam, ő baljával megpaskolta arcomat, s azt mondta:

- Uram, kedvelem a tekintetét. Jóságos és meleg.

Elképedésem és felindulásom nem ismert határt kegyes leereszkedése hallatán, s nem sokat mondok, ha megvallom: úgy meghódított, hogy ha nem lennék francia s királyom hű szolgája, neki szenteltem volna, hiszem, egész életemet. Később, a jelenetet újra felidézve - s minekutána lady T. számos hasonló esetet mondott el, amikor is Erzsébet, két ügyesen elhelyezett szóval, örökre elnyerte egy-egy alattvalója jóakarátát és hűségét -, felismertem, mi és mennyi része volt őfelsége megjegyzésében a politikának és cselnek. Mindazonáltal azt is megsejtettem, hogy az érzés, amelynek hangot adott, abban a percben nem volt álságos, hanem igenis szíve közepéből fakadt, s ezáltal még jobban szolgálta célját, hiszen ez az őszinteség egyenesen ellenállhatatlanná tette kedvességét.

A királynő vette észre, mekkora hatást tett rám, s nem lett volna nő, ha ez nem hízelgett volna neki. Másrészt tudván tudta, lady Stafford jelentéseiből, hogy én merőben más dalt muzsikálok majd gazdám parancsára, mint Belliévre úr, s nyilván meg akarta mutatni nekem, hogy nem várja türelmetlenül az üzenetet (a türelmetlenség ugyanis királyi méltóságával össze nem férő aggodalomról árulkodott volna),

tehát egyszerre szabad teret engedett játékos, tréfás, ugrató kedvének.

- Mit tegyünk ezzel a kedves franciával, Markby? - mosolygott lady Markbyra. - Adjuk hozzá valamelyik angol szépségünket, hogy itt marasztaljuk az udvarban?

- Akkor kegyeskedjék engem hozzáadni felséged! - felelte nevetve lady Markby. - Igen kedvemre való, amilyen mohó szemmel falja a fehérnépet!

- No de, Markby! Csak nem felejtette el, hogy férje és háza van Shropshire-ban? - kérdezte kacagva a királynő.

- Isten adná, hogy elfelejthessem - fitorította el orrát a lady.

- Inkább adjuk hozzá a mi szép és jó lady T.-nek, aki özvegy - tréfálkozott a királynő.

- Felség - mentem bele én is a játékba -, ez igazán nagy gyönyörűségemre szolgálna, hisz nagyon szeretem és tisztelem lady T.-t, de már van feleségem Párizsban.

- Ó, be kár! - kiáltotta a királynő, noha bizonytalansággal tudott a dolgról. - Nos, Markby, ha nem nősíthetjük meg, adjunk legalább becenevet neki. Így tesszük őt magunkévá, bezárva legelkét a szoba, mellyel megjelöljük.

Őfelsége igen elégedett volt e mondásával, mert akárcsak királyi gazdám, ő is rajongott a finom fordulatokért, melyek az ő udvarában is divatba jöttek, mint a mienkben, de főként és elsősorban Itáliában, e szellemességek, szójátékok, metaforák, alliterációk szenvedélyes művelésének szülőhazájában.

- Markby! Mundane! Walsingham! - kiáltotta vidáman a királynő, és tapsolt (kezai igen szépek voltak, és szebbnél szebb gyűrűkkel ékesek) -, kölcsönözzétek nekem eszeteket! Találjatok ki nyomban egy nevet Siorac lovagnak! My moor - mosolygott elbájolóan Walsinghamre, ki féltékeny kedvében lehetett, s láthatólag bosszankodott, hogy így körülhízelgik ezt a franciát -, becenevet Siorac lovagnak!

- Róka - felelte Walsingham, meglehetősen komor képpel.

- Nem, nem! - nevetett nagyot lady Markby. - Ő, ha beszabadulna egy tyúkólba, sorra cirógná a tyúkokat, ahelyett hogy felfalná őket!

- Béka - javasolta Mundane.

- Ej, Mundane, képzelőereje nem éppen gazdag! - utasította el az ajánlatot nevetve a királynő. - Alencon herceg volt a béka: olyan kicsi, olyan torz, olyan bájos. Nem nevezhetünk minden franciát békának. Tartsuk fenn e nevet szegény Alenconnak, kihez feleségül mentem volna, ha minisztereim nem ellenzik oly kegyetlenül nászunkat.

- Úgy tudom, felséged mindig és csakis tulajdon akaratának engedett - vetette közbe Walsingham komoran.

- Igaz - bólintott a királynő. - Markby, gyorsan egy nevet Sioracnak!

- Menyét - javasolta a lady.

- Ez már jobb - helyeselt a királynő. - A menyét elég csinos, hajlékony, bátor és okos. Csakhogy vérszomjas. És én úgy nézem, Siorac lovag soha nem törne más életére, hacsak azért nem, hogy a magát mentse.

- Akkor nevezzük őt pacsirtának - vélte lady Markby.

- Pacsirta! - tapsolt örömeiben a királynő. - Tiéd a pálma, Markby. Pacsirta: hiszem, telitalálat. Lovag úr; ezennel fel- és megszentelem saját külön, kisdied francia pacsirtámmá az idők végezetéig. Juj, megint megütöttem átkozott hüvelykujjamat, amikor bolondul tapsra ragadtattam magam! Krisztus kínszenvedésére! Mivel ez a hüvelykujj áruló hüvelyk, holnap elítéltetem és levágatom.

Mire Walsingham olyan cinkos s egyszersmind olyan ijesztően, komoran és némán vidám képet vágott, hogy szájtátva bámultam.

- Tom - parancsolta a királynő -, egy zsámolyt Siorac lovagnak!

Mire odalépett hozzám a behemót szolga, a zsámolyt úgy lengetve fél kezében, mint egy tollpihét, s én felkeltem - mert mind ez ideig ott térdepeltem őfelsége előtt - és a zsámolyra ültem. Halántékom lüktetett, szinte megittasodtam a királynő irántam tanúsított, bámulatos jóakarától, mert noha jól tudtam, voltaképpen gazdának szól, mégis akkora elragadtatásba ejtett, hogy úgy éreztem, szinte szárnyaim nőnek, becenevem igazolásaképpen.

- Pacsirtám - fordult felém a királynő, kihúzva magát karosszékében, s mindkét kezét a karfára nyugtatva, s egyszeriben tiszteletet parancsoló, komoly arcot öltött. - Dalold el nekem a te francia dalodat! Bár oly kellemes lenne fülemnek, mint amilyen kellemes az, aki eldalolja, szememnek!

Ez több volt, mint amit elviselhettem. Szívem akkorákat kondult, mint a nagyharang nyelve, lábam elgyengült, torkom kiszáradt s összeszorult, s én néma maradtam, s az a szép beszéd, melyet legalább annyit csiszolgattam, mint Pomponne a magát, úgy elszívargott belőlem, mint a Danaidák hordajából a víz.

- Mi az? - kérdezte a királynő, ki, akárcsak gazdám, nem állhatott ellen a giochi di parolának. - Hát az én pacsirtám néma?

Lady Markby és Mundane hangosan felnevetett, s még Walsingham is elmosolyodott, és pedig egészen másként, mint előbb: vad és napégette arca most meghatott ellágyulásról tanúskodott, s én azt gondoltam: titokban bálványozza a királynőt, kit oly buzgón szolgál, azonosítván őt azzal a forró, tette szeretettel, melyet hona iránt táplál.

- Mundane - adta ki nevetve a parancsot a királynő -, adjon egy korty bort az én saját külön kis francia pacsirtámnak, hogy a nektár utat nyisson hangjának.

Be mohón hajtottam fel azt a kupa bort, ó, olvasóm, s be nekidámította szívemet, melyet szinte

megbénított volt az irántam megnyilatkozó sok nyájas gesztus, türelem és jóakarát!

- Felség - mondtam -, amit közlendő vagyok, azt gazdám, III. Henrik a fülembé súgta, tulajdon szobájában, tanúk nélkül, bizalmasan, s a lelkemre kötötte: pontosan ismételnem el szavait, semmit hozzá nem téve és el sem hagyva, hön szeretett hűgának, az angol királynőnek.

- Így mondta: „hön szeretett”? - vont a fel Erzsébet a szemöldökét, melyet tökéletes ívalakra ritkítottak s egy fekete vonallal húztak ki.

- Így mondta, felség.

- Be elragadóak is a franciák! Mindenhová becsempészik a szerelem szavát. De halljuk a folytatást.

- Gazdám úgy véli, egyedül felséged lehet tulajdon biztonságának őre, s mindazon lépések megítélője, melyeket üdvösnek vél tulajdon személyét és országát megóvandó ellenségei fondorlatai ellen, legyenek azok bárminők is.

- Hön szeretett fivérem azt mondta: bárminők is? - mosolygott rám a királynő.

- Így.

- Ezt nevezem machiavellista diplomáciának. Pomponne után egy ellen-Pomponne - vélte Erzsébet.

- Nos, kinek higgyünk?

- Ez utóbbinak - feleltem én eltökélten.

- My moor, mi a véleménye? - kérdezte Erzsébet.

- Hogy a francia királyt százfelől szorongatják, nem is lehet más, mint machiavellista.

- Ezt úgy értsem, pacsirtám - folytatta a királynő -, hogy a király helyesli a pört? (És itt újfent megcsodálhattam, hogy ámbár Stuart Mária mindvégig tárgya volt beszélgetésünknek, egyszer sem ejtette ki a nevét.)

- Nem, felség - ráztam meg a fejem.

- Hogyan? - háborodott fel a királynő. - Hová tették francia logikájukat, uram? Pacsirta, a következtetés cáfolja premisszáidat!

- Éppen nem, felség - tiltakoztam. - Gazdám nézete szerint felségsértés bűne esetén a kivégzésnek kell megelőznie az ítéletet, s nem megfordítva.

- „A kivégzésnek kell megelőznie az ítéletet” - ismételte el szavaimat a királynő. - My moor, mit jelent ez a tolvajnyelv?

- Hogy a bűnöst meg kell ölni, de nem kell bíróság elé állítani.

- Hisz az gyilkosság! - tört ki a királynőből a méltatlankodás. - S nagyon is visszatetsző lenne népem szemében, mert ez a nép igenis megköveteli, hogy a bűnöst annak rendje-módja szerint ítéljék el, még ha az ítélet maga nem is lehet kétséges.

Erre csendesen elmosolyodtam, de egy árva szót sem szoltam, mivel nem sok különbséget láttam a Coligny-t elveszejtő lándzsadöfés és a hóhér bárdja között, mely készséggel enged az uralkodó akaratának.

- A francia szokások mások, mint a mieink - szolt Walsingham, kinek figyelmét nem kerülte el mosolyom. - Ők nem tisztelik úgy a törvényt s a formákat, mint mi. Ha az uralkodó és közvetlen tanácsadói úgy ítélik meg: egy hűbéres árulást követett el, pör és bírák nélkül halálra ítélik, s az ítélet végrehajtását a király bérgyilkosára bízzák.

- A király bérgyilkosa? - csodálkozott Erzsébet. - Hát Franciaországban létezik ilyen tisztség? - Amire Walsingham rábólintott, látva, hogy én nem kívánok válaszolni.

- Folytasd, pacsirtám - intett a királynő, mert akármennyire kihozta is sodrából e fordulat, nem akarta tovább feszegetni a dolgot, nehogy úgy lássék, mintha bírálni akarná „hön szeretett” fivérét.

- Mindazonáltal gazdám úgy véli, egyedül felséged képes e világon megítélni, miféle eszközöket hasznos alkalmaznia tulajdon életét és országa békéjét megóvandó.

- Eztán senki ne merje állítani - mosolygott a királynő -, hogy a francia királynak gyenge oldala a finomság és elmeél. Folytasd, pacsirtám!

- Amit most kell elmondanom - kezdtem bele, némi izgalommal -, nincs kapcsolatban azzal a személlyel, akiről eddig szoltunk, s ez az üzenet oly titkos és annyira súlyosak lehetnek következményei, hogy gazdám parancsa szerint ezt csak a királynő fülének szánhatom.

- Énekelj csak, pacsirtám, énekelj! - parancsolta a királynő. - Az itt lévő fülek, noha különböző személyekhez tartoznak, mind enyéme. És én úgy megbízom bennük, akár felejtetni, akár megjegyezni kell valamit, mint a magam két fülében.

- Felség - kapkodtam levegő után, annyira elszorult szívem és torkom, mondandóm hallatlan furcsasága miatt -, gazdám tudomására jutott, hogy sógora és barátja, a navarrai király, ki ellen ő elégedetlen lélekkel és nagy kénytelenségből visel háborút, felségedhez fordult segítségért, pénzt és támogatást kérve, hogy Németországban sereget toborozhasson e testvérgyilkos küzdelemhez. Felség - hangom itt megbicsaklott -, ami most következik, oly meglepő, hogy alig merem kimondani, attól tartva: nem hisznek nekem.

- Pedig van róla némi sejtelmem - a királynő orrcimpái megremegtek izgalmaiban. - Folytasd, pacsirtám!

- Gazdám úgy véli - igyekeztem hangom remegését elnyomni -, hogy ha felséged netán azért utasította el e kérését mind a mai napig, nehogy magára találja haragítani Franciaország királyát, ő egyáltalán nem venné zokon, ha felséged tanácsa túltenné magát ezen az aggályon.

- My moor, hallottad? - kérdezte a királynő.

- Hallottam, felség - Walsingham a lélegzetét is visszafojtotta, úgy figyelt.
- Folytasd, folytasd! - intett nekem a királynő.
- Gazdám ugyanis úgy véli, hogy ez a kisegítő hadsereg ellensúlyozná a navarrai király javára Guise haderejét, és ha...

- És ha? - hajolt előre a királynő.

- ...és ha fent mondott kisegítő sereg, átlépve a határt, Lotaringiába vonulna - azt mondtam: Lotaringiába - és azt feldűlné, de nem jőne beljebb Franciaországba, szükségképpen magára vonná Guise-ék haderejét, s ha Isten akaratából sikerülne ezt megsemmisítenie vagy akár csak meggyengítenie is, Franciaország királya sokkal szabadabban köthetne egyezséget a navarrai királlyal, mivel mindig jól megértették egymást, s kit utódjául jelölt ki a francia trónra.

Szavaimat hosszú hallgatás követte, csak a szemek beszéltek. A királynő és Walsingham egymás arcát fürkészte, s mögöttük lady Markby Mundane-nel váltott sűrű pillantásokat.

- Tessék bármennyire örületnek is mindez, van benne logika - szólt végül a királynő. - Hisz ugyanaz a féreg rágja a kegyelmed gazdájának trónját, amelyik az enyémet.

Eztán intett lady Markbynak, hajoljon le hozzá, s igen halkan súgott neki valamit. Úgy láttam, kedvező lehetett az újság, mert lady Markby mosolygott és nyomban továbbadta Walsinghamnek, ugyancsak suttogva, aki ugyan nem mosolygott, de bólintott rá, s intett Mundane-nek, ki abban a percben távozott, néma főhajtással köszönve el a királynőtől.

- Sweet Siorac - szólt Erzsébet, hirtelen meglepedkezve becenevemről, helyette egy alliterációval ajándékozott meg, búcsúképpen. - Kérem, mondjon nevemben ezerszer hálát-köszönetet hőn szeretett fivéremnek barátságáért, mely jelen bajomban vigaszomul szolgál. Mondja meg neki: tiszta szívemből kívánom, s minden áldott nap imádkozni fogok az Úrhoz azért, hogy megóvja életét és trónját, amint én is igyekszem megóvni a magamét. Végezetül mondja meg neki, hogy ami üzenete utolsó pontját illeti, mely valóban igen nagy fontossággal bír, alaposan fontolóra veszem; tanácsommal együtt. Az eredményből majd meglátja, mire jutottunk.

Azzal odanyújtotta nekem kezét, s én fél térdre ereszkedve, áhítattal megcsókoltam ujjá hegyét, ám mégsem állhattam meg, s végül kimondtam a számat feszítő szavakat:

- Felséged kegyeskedjék Montcalm kisasszony...

- Uram - vágott azon nyomban a szavamba lady Markby -, az etikett tiltja, hogy bárki, akinek a királynő csókra nyújtotta volt kezét, hozzá szót intézzon...

Felálltam némán, szégyenkezve, csalódottan. E merev rendreutasítás lebéklőzta nyelvemet. Hátrálva vonultam ki a teremből, s három igen mély meghajlás után megváltam Erzsébettől. Lady Markby, ki követte példámat, mihelyt kiléptünk, kézen fogott, s a fülembe súgta:

- Kedves Siorac, legyen türelemmel... Hagyjon a királynőnek és Walsinghamnek gondolkodási időt. Magától megoldódik majd.

- Minek a maszka? - kérdeztem, amikor ismét odanyújtotta nekem. - És főként itt?

- Mert nem tudhatjuk - felelte ő -, nem sikerült-e ide is beférkőznie egy spanyol kémnek.

- Ide? - horkantam föl. - A királynő palotájába?

- Miért ne? A pénz mindenre képes. Megkóstolnánk-e őfelsége minden ételét, ha nem effélétől félnénk?

Mielőtt megérkeztünk volna szeretetre méltó vendéglátónőm házába, még azt mondta nekem lady Markby, kezét karomra téve:

- Lakásán egy személyének szóló ajándék várja, a királynő parancsára szállították oda. Ezért láthatta Mundane urat franciásan távozni kihallgatása végén.

- Ó, lady Markby - mondtam -, elmondhatatlan hálát érzek őfelsége iránt kegyes nagylelkűségéért, de mivel gazdám, a francia király szolgálatában állok, fájdalom, mit sem fogadhatok el egy idegen uralkodó kezéből, bármennyire szeressem és tiszteljem is őt.

Lady Markby nem felelt, csak nevetett, lévén természetétől fogva vidám és mókacsináló, s gunyorosan súgta a fülembe:

- Várja ki, mielőtt nemet mondana. Lady T. szalonjában vár uraságodra az ajándék.

Amikor elváltunk, kezet akartam csókolni neki, ő azonban önként és szabad akaratából kínált csókomnak édesebb helyet. S ámbár nem tartott soká a csók, azt gondoltam magamban, igen bölcs dolog volt a királynőtől, lelkiismeretem tisztán tartása végett, lady T.-nél szállásolni el engem, s nem olyasvalakinél, aki minduntalan meglepedezik róla, hogy Shropshire-ban háza és férje van.

Kíváncsian léptem be a szalonba, hogy lássam: mi a királynő ajándéka, ám amint körbejárt szemem a bútorokon, semmi olyat nem fedeztem fel, amit ne láttam volna előbb is ott. A kandallóban magas, tiszta lánggal égett a tűz. Fényénél egy hölgyet pillantottam meg a kandalló fölötti tükörben. Arcát nem láthattam. Egy olyasforma, félhold alakú, fűzfavesszőből való kis legyezőt tartott elé, amelyet Párizsban úgy neveznek: contenance, s a nők rendszeren arcuk elé tartják, ha a kandallónál melegszenek, nehogy a tűz megártson bőrüknek s megolvassza kenceficéjüket. Szőke hajáról, arannyal áttört, kék selyemruhájáról lady T.-nek néztem. S mivel nem tudtam, mi a helyesebb: csendben visszavonulni s nem megzavarni szállásadónőm álmodozását, vagy ellenkezőleg, odalépni hozzá és illendően köszönteni őt, pár percig tétován állodogáltam ott, s már-már indultam volna az ajtó felé, amikor a hölgy leeresztette legyezőjét, megpillantott a tükörben, nagyot kiáltott, úgy pattant fel, mint aki esztétét veszített; hozzám rohant, s két karját nyakam köré fonta:

- Ó - kiáltottam, már amennyire elszoruló torkom kiáltani engedett -, Larissa!

Többet nem is mondhattam. Larissa istenesen megölelt, annyira, hogy még a csontjaim is ropogtak bele, s arcomat csókjaival borította, melyeket viszonztam, mintegy elképedve tébolyult ujjongásán, annál is inkább, mivel nemcsak határtalan örömet éreztem azon, hogy itt láthatom őt épen, szépen, hanem különös zavart is, amiért annyira hasonlított az én Angelinámra, s nemcsak vonásai, haja, termete, tapintása, hanem a bőre is, lévén éppoly finom, bársonyos és illatos, mint imádott szerelmemé. Mindezenközben majd szétrepesztette szívemet a hála Erzsébet királynő női gyengédsége s delicatezzája (tapintata) miatt, mely nem csupán abban mutatkozott meg, hogy szabadlára helyezte Larissát, hanem a módban is, ahogy meglepett vele, éppen amikor jóformán már le is mondtam róla.

Ó, olvasóm, semmi nem nő és sokszorozódik oly könnyen meg, mint az öröm. Az első és legfőbb rendesen más örömeket is von maga után, mint esetemben is; előbb amiatt öntött el a boldogság, hogy oly sok hó után viszontláthattam hőn szeretett sógornőmet; majd váratlanul kinyílt bennem, mint ugyane töről fakadt másik virágszál, az a gondolat, hogy Angelinát megszabadíthatom legemésztőbb gondjától, s hazavihetem Giacomi barátomnak szíve hölgyét.

Bellièvre úr közölte velem, itt szándékozik maradni Londonban Stuart Mária elítéléséig, s igyekszik újból meglágyítani a királynő szívét, én azonban tudtam, hogy titkos üzenetem átadása óta annyi reménye sem lehet a sikerre, mintha a hold szarvacskáira kívánna sipkát akasztani. Azt kértem tehát követünktől, bocsásson haza Franciaországba, s ne keljen a pör végét itt bevárnom (mely ugyancsak elnyúlhatott, tekintve az angolok hajlamát a törvényes formák és formalitások betartására). Erzsébet királynő úgyis jól beszél franciául, fordító nem kell a második kihallgatáshoz. Pompázatos Pomponne-t a maga részéről éppen nem érintette kellemetlenül kérésem. Bizonyos ligapárti nemesurak, kik jól beszéltek angolul, alighanem elárulták neki, hány helyen enyhítette fordításom szónoklatát. Mindenesetre nyomban megadta a kért engedélyt a távozásra, gondolván, hogy fent mondott nemesurak egyike bizonyára hívebben tolmácsolja alkalomadtán szavait.

Mindazonáltal nyájas képet vágtunk a búcsúnál egymásra, az övé alól kitetszett ugyan az áspiskígyó és mérge, ám udvari fénymázzal bevonva és az uraság szokásos bőbeszédűségébe csomagolva. És mivel lady T. volt oly kegyes és egészen Doverig szállított hintáján erős kísérettel (mivel az angol utak semmivel sem voltak biztonságosabbak a mieinknél, mi több, örökösen kis vámházak szakították meg az utat, ahány kisúr földjén csak áthaladtunk, az mind vámot szedett rajtunk, azzal az álságos ürüggyel, hogy sok költségükbe, fáradságukba kerül az út karbantartása s tisztogatása). Lady T. végignézte, mint szállok hajóra Larissával, mielőtt elvált volna tőlünk, ami nem ment sem egyik, sem másik részről némi meghatódás-torokelszorulás nélkül, ami engem illet, s egy-két könnycsepp nélkül, ami őt.

Angelinát nem lertük otthon hazaérkeztünkkor, én tehát otthagytam Larissát s futottam a Louvre-ba, királyomhoz. Ő nagy elégedetten hallotta, hogy az angol királynő, a jelek szerint elfogadta tervét, én azonban azt a magam részéről kissé túl csavarosnak s kockázatosnak tartottam. Hisz Henrik ráállt, az igazat szólva, hogy tulajdon országát idegen csapatok szállják meg, abban a reményben, hogy azok majd megsemmisítik Guise herceg hadait. Ám a király elégedettsége amúgy sem volt hosszú életű, örökös gond emésztette a párizsi események miatt - szinte naponta futott be újabb s újabb hír a liga terveiről (melyek úgy nőttek ki újra meg újra, mint a sárkány fejei), s mindegyik arra irányult, hogy valamiképp hatalmukba kerítsék Henrik fővárosát, halomra gyilkolják tanácsosait, s őt magát foglyul ejtven, kolostorba hurcolják.

Stuart Máriát 1587. február 18-án lefejezték a fotheringayi kastély nagytermében, fekete kárpittal bevont verpadon. Hogy bűnös volt, azt senki kétségbe nem vonhatta, a legmegveszekedettebb ligásokon kívül. Ők „szentként” emlegették azt a nőt, ki szeretője és cinkosa volt férje gyilkosának, emellett hazaáruló és hitszegő királynő, ki nem átalta tulajdon országát és Angliát idegen uralkodóra hagyni örökölni, s összeesküvést szőtt Erzsébet élete ellen és idegen hadsereget hívott be segítségül. Elítélésének híre s kivégzésének körülményei mégis megrendítettek, iszonyodom tőle, hogy meggyilkoljanak egy nőt, úgyhogy ha százszor akkora lett volna is bűne, nem kívántam Mária ilyenén bűnhődését, sem hogy szép feje porba hulljon.

Párizsra eztán valóságos özöne zúdult a dühödt prédikációknak, gúnyiratoknak, röpiratoknak, latin és francia versezeteknek, melyek egyfelől az érte zokogó mennyekbe emelték „e ragyogó lelket”, „királynői erényeit” és „szent mártíromságát”, s másfelől a pokol fenekére s kínpadra kívánták Erzsébetet, kit e zabolátlan nyelvek és fékevesztett tollak „gonosztevőnek”, „szajhakirálynőnek”, „mocskos szukának”, „hitetlen cédának”, „lepráját ártatlan vérben fürösztő kurtizánnak” tituláltak, s ami végül az én szememben már a neveltségességig fokozta a szidalmak áráját, „egy szentségtörő holló gyűlöletes tojásának”, ahol is a holló VIII. Henrik volt, ki megtagadta a pápát s megalapította az anglikán egyházat, ettől vált ő hollóvá, s leánya tojássá, és nyilván gyűlöletessé, mióta meglátta a napvilágot, áttörvén a tojás héját.

Ha jól emlékszem, június közepe táján tudta meg a király, hogy határainkon gyülekezőben van az az idegenhad, melyet Erzsébet a navarrai segítségére küldött (mint az általam átadott üzenet tanácsolta neki), s csakugyan tapasztaltam, hogy a királyt cseppet sem búsítja el ez a hír, épp ellenkezőleg, hisz az ő machiavellisztikus terveit szolgálta, és mindenekelőtt argumentumot adott a kezébe Guise-t meggyőzni, hogy mondjon le a hugenották ellen tervezett könyörtelen harcról, mivel nagy a veszélye, hogy német zsoldosok támadnak az országra és elsősorban éppen Lotaringiára, honnan a herceg jövedelmének

oroszlánrésze származik.

Nem volt könnyű Guise-t rábíni, hogy találkozzék a királlyal, mivel elmondhatatlanul félt csapdától, rajtaütéstől, hisz tudta ő jól, hogy Henrik, akármilyen nyájas arccal tekint is rá, és akármilyen szíves leveleket írkal is neki, titokban nem éppen jóakarója. Végül mégis közbelépett az anyakirályné (ki inkább a ligához húzott, mint a királyhoz, hiába volt édesanyja), és rávette Guise-t: jöjjön el Meaux-ba a királlyal eszmét cserélni. Többnap habozás után a herceg nagy nehezen el is szánta magát. Meaux-ban vették hírét Joyeuse márki la Motte-Saint-Éloi-i szomorú hőstettének, hol kurta ostrom után négy-ötszáz hugenotta megadta magát, oly ígéret fejében, hogy szabad elvonulást kapnak, ám a márki, adott szava és a hadiszokás ellenére, könyörtelenül lemészároltatta valamennyit, egyet kivéve, kinek sikerült elmenekülnie, s kiről később még esik szó krónikámban.

A király és az udvar kivételesen kegyetlennek ítélte e tettet, a liga bajnokához méltónak, nem őfelsége hadnagyához. S amellet az egész oly rosszul illett Joyeuse herceg könnyelmű, szeszélyes és heveskedő lényéhez, hogy Agrippa d'Aubigné, ki nem sokkal később találkozott vele, meg is kérdezte tőle, miért tette.

- Eh, ki ne látná, hogy az ország darabokra hull? - felelte Joyeuse herceg. - Én részesedni kívánok darabjaiból, és tudom: ehhez leginkább az kell, hogy kedvező színben tűntessenek fel a párizsi prédikátorok. Nos, ez a vérontás, melyet, mi tagadás, nem könnyű szívvel rendelttem el, jobban megfelel a párizsi prézsmitálók ízlésének, mintha hősieen megnyertem volna egy csatát, s utána megkegyelmeztem volna foglyaimnak.

- Igaz, könnyelmű - mondta a király, kinek e dolgot jelentették, Csorba jelenlétében -, de az aljasságban is az. Tulajdon becsületét bemocskolva leöletni ötszáz foglyot, hogy a szószékekről megdicsérik: ez egyszerre mondja ki az ítéletet hitszónokaink és Joyeuse márki felett.

A másik herceg, az, aki le akarta taszítani trónjáról királyomat, hogy maga üljön a helyére, végre összeszedte annyira bátorságát, hogy elmerészkedjék Meaux-ba, hol a király népes udvara közepette várta július 2-án. Régóta nem láttam, s úgy találtam, alig változott közben. Most is a legszálásabb, legdalibb, legcsinosabb s legelevenebb mozgású hercege volt országunknak, talán Épernon herceget kivéve, s arca szépségével sem sokan vetekedhettek, lévén szeme szép metszésű és bársonyos, arcvonásai finomak, s elragadó rajzú szája felett hetyke, pödrött bajusz ékeskedett. Hanem mihelyt közelebről megfigyeltem, ámbár elismerésem nőttön-nőtt, míg pusztán külső burkára ügyeltem (annyira büszke lehetett rá!), észrevettem: arckifejezése hamis és kétszínű.

Nem mintha a király maga nem komédiázott volna szüntelenül. Mindkét oldalon gyengéd ölelések, nyájas pillantások, kedveskedő szavak estek, de tudni való, mit ér ezek röfje, hisz pusztán udvari szenteltvíz mindeme fintor, s elleplezni hivatott az agy mélyén lapuló gondolatot. A király békét akart, s lelkesen hirdette békevágyát, Guise alig várta, hogy térdig gázolhasson honfitársai vérében s a nép nyomorában (holott ez az ostoba nép bálványozta őt!), s utat nyisson magának a trónhoz, hisz nem volt lelkének egyéb vágya azon az egyen kívül: uralkodni!

Minthogy a tiszteletre méltó Marc Miron doktor aznapra klistélyt rendelt neki, a király kissé gyöngéledett, s szobájában fogadta Guise herceget. De mert nem akarta őt azzal kecsgetni, hogy hamarosan más követi trónján, lévén ő beteges, némi erőfeszítés árán felöltözött, mielőtt bebocsátották volna veszedelmes látogatóját, s asztalát megrakatta étellel-itallal: borral, kenyérral, két kappannal, majd megparancsolta Mironnak, nekem, Du Halde-nak és Csorbának, kebelezzük be az egészséget, minekelőtte ő maga asztalhoz ült volna, s amint a lotaringiai fülig érő mosollyal belépett, Henrik felragadott egy combot, s úgy tett, mintha éppen azt falná nagy mohón. Látván a lakoma tetemes maradékát, Guise arcáról lehervadt a mosoly, és orra szinte földig lógott, hiába igyekezett összeszedni magát.

- Unokaöcsém - mondta vidáman a király -, ma reggel megklistélyeztek, s mivel igen üresnek éreztem bensőmet, siettem gyomromat, melyet farkaséhség marcangolt, megtölteni. Nem kíván velem tartani, szép öcsém?

- Nem, felség, ez túlságosan nagy megtiszteltetés lenne számomra, s én már ettem - felelte a herceg. A király, merő kajánságból, kappanzsíros kezét nyújtotta csókra, s a herceg ahhoz értette bajsztát, a lehető legnagyobb tisztelettel.

- Egyébiránt már jóllaktam - mondta a király és felállt, s megtörölte mindkét kezét és száját egy asztalkendővel, melyet Du Halde nyújtott oda neki. - Az ember, akármilyen mohó, megfékezheti tulajdon szertelenségeit. Corpus onustum hesternis vitus animum quoque praegravat una - folytatta komoly képpel s finom, cinkos mosollyal, mintha nem tudná, hogy Guise nem is konyít a latinhoz. - Márpedig nekünk kötelességünk megóvni szellemünk tisztaságát, hogy ügyeinket megvitassuk, lévén azoknak igen nagy kihatásuk szerencsétlen országunk sorsára, melyet oly súlyos visszavonásba rántott a vallás dolga.

- Fájdalom, felség! - kulcsolta össze kenetteljesen a kezét a herceg. - Isten adná, hogy felséged minden tanácsadója oly lelkes oltalmazója legyen anyaszentegyházunknak, mint én.

- Avagy mint én - vágta rá a király, bizonyos fensőséggel. - Mert azt igazán nem vonhatja kétségbe öcsém, hogy határozottan el vagyok szánva nem tűrni meg más vallást országomban a katolikuson kívül. Hanem, öcsém, óvatosnak kell lennünk. Nyilván kegyelmed is tudja, hogy határainkon nagy, idegen had gyülekezik, mely bizonyosan ránk tör, ha újfent fegyvert emelünk a navaraira, s feldúlja provinciáinkat, temérdek bajt okozva s durván elnyomva a szegény népet. Dolgaink, sajna, imigyen állván, a szükség kést

szegezett torkunknak, s arra szorít, hogy jó áron békét vegyünk s nem hogy kockázatos harcba bocsátkozzunk.

- Ő, felség - ellenkezett a herceg -, én nem így vélem. Én csak akkor állok rá békekötésre, ha az biztosítékkal szolgál, hogy őseink hitét nem éri sérelem! Könyörögve kérem felségedet, tekintsen halódó hitűnkre, s munkálódjék teljes erejével megóvásán, semmit nem tekintve túlságosan veszedelmesnek avagy kockázatosnak e nemes cél elérése végett. Felség, népe semmitől sem fél, csak attól, hogy le talál szakadni az ég. És meg vagyok írva, hogy az Úr zászlaja alatt győzni fog minden ellenségén a föld kerekén.

Hogy ez az alattomos beszéd, mely a hazaáruló herceg könyörtelen becsvágyát a vallás köpönyege s pajzsa alá rejtette, mély utálatot váltott ki a királyból, nem kétlem, mivel sietve elfordította fejét, úgy sétált fel-alá, kezét hátára kulcsolva, de felső ajkát minduntalan görcsbe rántotta egy fintor, melyen nem bírt úrrá lenni.

- Unokaöcsém - szánta el végül magát a beszédre, s megállt Guise előtt -, eszébe vette-e, hogy a béke nem a hugenották ügyét szolgálná, hanem mi nyernénk rajta, mivel amazoknak mindinkább érdekük lesz katolikussá lenni s visszatérni egyházunk kebelébe; részint bizonyos helyek megszerzése, részint másfajta ügyeik előmozdítása végett, vagy azért, hogy megházasodhassanak, lévén országunkban sokkal több a katolikus, mint a reformata fehércseléd. Az effajta hódításhoz ugyan idő kell, de szelíd eszközökkel megy végbe s meggyőzéssel, a kés ellenben vértanúkat terem, s ezek vére táplálja és növeli a megreformált egyházat. Nagypám idejében kezdődött meg az új hiten levők üldözése, és szünet nélkül folytatódott apám és bátyám, IX. Károly alatt. Kardvasa voltam jómagam is Montcontournál, Jarnacnál, La Rochellenél. És mi hasznunk volt e majd fél évszázados harcból, ostromokból, vérontásból s máglyákból? A navarrai király erősebb, mint valaha volt, s határainkon egy népes német zsoldossereg áll ugrásra készen. Kegyelmednek az sem számít, hogy ha ezek országunkat akarják megtámadni, előbb Lotaringiát kell elfoglalniok s elpusztítaniok, honnan hercegséged is származik?

- Vállalom e kockázatot az egyház nagyobb dicsőségére - szegte fel a herceg oly büszkén a fejét, mintha maga lett volna Szent György lovag, kit az Úr küldött ki az eretnység sárkányának leterítésére -, és felséged is erre esküdött fel a nemours-i szerződéssel.

- Melyet azóta sokszor és sok helyütt megszegtek - vágta rá ingerülten a király.

- Felséged oldaláról! - replikázott oly nagy hangon, oly váratlanul és orcátlanul, a király szavába vágva a herceg, hogy Épernon herceg már elővonta volna kardját, ha a király, villámlo tekintettel, le nem inti, úgyhogy a főkegyenc keze rögtön lehanyatlott.

Guise azonban így is észrevette Épernon szándékát, és nyomban sarkon penderült, mint aki attól tart: tört döfnek a háta közepébe, s ámbár mozdulata igen gyors volt, mégis oly merev, hogy azt gondoltam: bizonyára páncélinget hord ruhája alatt. Ám mivel senkit nem látott maga mögött Du Halde-on és rajtam kívül, s mindketten igen békésen álldogáltunk, a falat támasztva (noha gondolataink ott helyben végeztek volna vele, ha a gondolat ölni tudna), megnyugodott, s újra magához ragadva a szót, folytatta, ámbár kissé visszafogottabb hangon.

- Panaszom van, felség, több város miatt, melyek valamennyien kérték a magát reformálni mondó felekezet megszüntetését. Mácon kérte - válaszul lerombolták fellegrvárát. Rajtaütöttek Valence-on! Kegyvesztett lett Brissac, Croisilles, Gessan és Entragues, mert ligapártiak! A háború céljaira gyűjtött pénárokat megrongálván, használhatatlanná tették! És ezáltal - váltott élesebbre a hangja (és ez az általánosságban megfogalmazott vád nem szólhatott másnak, csak a királynak) - az a látszat keletkezett, hogy ráadásul még az eretniséget is ránk akarnák erőltetni.

- Nincs a világon uralkodó - felelte igaz hévvel a király -, ki nálam jobban kívánná az eretnység megszüntetését. De úgy vélem, a liga módszerei csapnivalóak. És ezért hiszem - vetett hirtelen szikrázó pillantást szép, fekete szeme a hercegre -, hogy voltaképpen másra és többre vágynak.

E szavak és e pillantás oly világosan beszéltek, hogy Guise belesápadt. Szája szólásra nyílt, de nyomban be is csukódott, és gyanakodva kémlelt körül. Épernon azonban karba font kézzel ült egy zsámolyon, s mi is úgy álltunk, mint a kapubálvány. Guise újfent bátorságra kapott, ámbár kissé meghökkent, mint minden kétszínű ember, kit hirtelen megfosztanak tettetése köntösétől, s most mezítelen és pirulva áll a többi előtt.

- De felség - válaszolta kissé rekedten, s igyekezve megint magabiztosnak mutatkozni -, van-e bárminő jele is...

- Több, mint kívánnám - vágott ezúttal az ő szavába a király. - Ki ne tudná országunkban, hogy oly provinciákban kértek tőlem egyesek menedékhelyet a hugenották elől, ahol semmi ok nem volt tőlük tartani, hogy megtámadták csapataimat és elragadták tőlem Dourlens-t és Pondormyt, hogy rajtaütöttek Boulogne-on és azt is elvették volna, ha a vitéz Le Pierre kapitány el nem hárítja a csapást! Hogy megölték nekem Le Pierre kapitányt német párbajban, büntetésül, amiért híven szolgált a királyát. Hogy ellenem épült fellegrvár Vitry-le-Francois-ban, hogy nem fogadták el a kormányzót, akit én neveztem ki, Rocroyban. S ami a pénárokat illeti, melyeket felrótt nekem - s amint az általános vádról a személyesre tért át, szembogara hirtelen nagyot villant -, nem tékozolta-e el uraságod azt a százezer aranyat, melyet a verduni fellegrvár megépítésére kapott? Ej, ha mindent fel akarnék sorolni, sosem jutnék a végére - legyintett. - De egy sereg ügy felett inkább elsiklok, mert jobb hallgatni róluk, mint felemlgetni őket, öcsémuram becsületét kímélendő...

- A becsületemet kímélendő! - kiáltotta a herceg, kinek arcából ismét kifutott minden szín, s ki e

váratlan és frontális támadás által sarokba szorítva úgy tett, mintha maradék erejét összeszedve máris távozni készülné, minthogy becsülete (mely, az igazat szólva, rég kimúlt e világból) nem engedi meg, hogy ott maradjon.

Látta ezt a király is, s mert nem akart a nyílt szakításig eljutni - ez nem illett bele terveibe, hiszen arra számított, hogy ha sor kerül a háborúra, ami valószínűnek látszott a liga merevsége miatt, a nagy idegen had mintegy véletlenül a herceg seregeivel ütközik meg s azt veri le -, tehát hirtelen arcot, hangot, gesztust, tekintetet váltott bámulatos hajlékonysággal, és barátián belekarolva Guise-be, a lehető legvidámabb hangon azt mondta:

- Szép öcsém, szó se essék többé róla. Kegyelmed szememre hányta a nemours-i szerződés megszegését az én oldalamról. Én ugyanezt hányom, fordítva, öcsém szemére. Eme vádak ellensúlyozzák amazokat. Ügyeinket mégis rendbe kell tennünk, ha lehet. Ám pillanatnyilag - és a mai pillanat éppen eléggé bajos - azt fogjuk tanácsommal megbeszélni: miként törjünk rá a hugenottákra s miként üzzük el az idegen zsoldoshadat, ha ellenünk támad. Ám ennek előtte szeretném, unokaöcsém, az egyetértés végett, ha kiegyezne Épernon hercegeivel, ki szívből vágyik öcsém megtisztelő barátságára.

Ezt a király igen komolyan mondta, holott tudván tudta, mint mindenki országában, hogy e két férfi halálosan gyűlöli egymást, s nemhogy a másik barátságára áhítoznak, hanem pusztulására, mivel Guise a főkegyencet tartotta a trónus leghűbb támaszának, melyet üresnek akart látni, Épernon pedig Guise-t királya fő-fő ellenségének.

Mindazonáltal abban a minutában, melyben a király amaz óhajának adott kifejezést, hogy kiegyezzenek, Épernon felpattant a helyéről, a herceg elé lépett baráti, mosolygós arccal, s Guise viszonzta mosolyát. Furcsa látvány volt csakugyan ez a két nagy ragadozó, amint egyszerre behúzzák karmukat, s nyájas, kenetes képpel nyújtják egymásnak bársonysima mancsukat.

- Nagyuram - hajolt meg Épernon Guise előtt -, kérem, tekintsen legalázatosabb, leghűbb, legközelibb szolgájának.

- Herceg úr - felelte Guise, kinek hangja oly édes volt ugyan, mint a cseppentett méz, arra azonban mégsem szánhatta el magát, hogy nagyuramnak titulálja Épernot, mivel azt terjesztette róla, s úgy lehet, el is hitte: alacsony sorból származik, s Montpensier úrnő prédikátorai fennen hirdették, hogy Épernon nem Nogaret leszármazottja, mint állítja, hanem egy nótárius unokája -, herceg úr, ugyanerre kérem én is, s nincs hőbb vágyam, mint uraságotat jól szolgálni.

- Nagyuram - folytatta Épernon -, mivel országunkban nem látok sem nagyobb, sem nemesebb férfiút nagyuramnál, kérem, rendelkezék személyemmel és javaimmal úgy, mintha a sajátjai lennének!

- Az én javaim hasonlóképp a herceg úr rendelkezésére állnak, ha úgy óhajtja - így Guise -, s könyörögve kérem, éljen kedve szerint ama csekély hitellel, mellyel országunkban bírok.

- Nagyuram - tett rá még egy lapáttal Épernon -, nincs oly baráti szolgálat, melyet boldogan magamra ne vennék, ha nagyuram kegyeskedik megkérni rá.

- Herceg úr, elfogadom. S én is könyörögve kérem, cselekedjék hasonlóképpen. Úgy élek majd segedelmével, mint édes öcsémével, ki szorosabban tartozik hozzám, mint a kezem ujjá.

- Nagyuram, igazán mondom, oly magasra helyezem országunk többi nagyjá fölé, hogy bármit parancsolna nekem a király javára, nyomban engedelmeskednék parancsának.

- Herceg úr - Guise némi gúnyt látott sejteni e szavak mögött -, parancsára én is azt tenném.

- Nagyuram, elhalmoz kegyeivel. Megengedi, hogy megöleljem?

- Herceg úr, ölelése boldoggá tesz és megtisztel. Mire a mi két tigrisünk mancsát a másik nyaka köré fonta (holott be szívesen harapták volna át ehelyett egymás torkát), s oly hosszan, forrón, erősen szorították egymást keblükre, akkorákat veregettek egymás vállára, annyi csókot hintettek egymás arcára, egyszóval oly hevesen kellemkedtek egymásnak, hogy az ember azt hihette volna, a legjobb barátok, s végezetül a király volt kénytelen közbelépni s szétválasztani őket (noha a lelke mélyén nyilván jól mulatott rajtuk), közölván, hogy a tanács immár félórája vár rájuk.

Olvasóm, ha született francia létedre sincs oly szerencséd, hogy Párizsban éljél, amit a párizsiak, kik ostobán hengegnek szép városukkal, egyenesen szégyennek tartanak, bizonyára nem ismered azt az elterjedt játékot, melyet a kis párizsi csirkefogók játszanak fővárosunk utcáin. Egyikük egy mérföldkövön trónol, fején papírkorona, kezében kormánypálca gyanánt bot és rongyból gyúrt országalma, vállán hermelinpalást helyett egy nagy rongydarab, s így játssza nagy komolyan a királyt. „Alattvalói” sorra elé járulnak csupa taknyos, mocskos kölyök, akárcsak ő -, térdet hajtanak előtte, úgy szólítják: „felség” vagy „sire”, s elhalmozzák szebbnél szebb címekkel, csakhogy távozáskor mindegyik elvesz tőle valamit díszek közül: az egyik koronáját, a másik kormánypalcáját, a harmadik az országalmát, a negyedik köpönyegét, úgyszólván szegény uralkodó pőrén marad a sok megtiszteltetés után.

E játékot, melyet sokszor megfigyelhettem, mialatt Virágmező utcai lakásomból a Louvre-ba átsétáltam, az utcasarkokon, s amely kedvelt szórakozása kis kölykeinknek, úgy nevezik: „trufa a kifosztott királyról.”

Nos, olvasóm, e napon, kedden, a király lóra készült ülni, hogy visszatérjen jó városába, Párizsba (mely, sajna, korántsem volt immár oly jó hozzá, hisz a papok s ligások ellene uszították), s Guise herceg, elbocsátását kérván, úgyszólván térdre borult előtte, úgy csókolgatta kezét, meg nem szűnt előtte hajlongani, bókolni, és ismételten, nagy hangon biztosította a királyt, hogy nincs nála buzgóbb szolgája, s mindig is teljes engedelmet, alázatot, hűséget mutattak s fognak is mutatni irányában a ligások, aminthogy ő

maga, Guise herceg is. E bókokat minden jelenlevő, engem sem kivéve, igen túlzottan, sőt már-már sértőnek ítélte, éppen eltúlzott voltuk miatt, a király azonban jóságos arccal hallgatta s tűrte, alig ejtve el egy-egy szót, s az is mind udvarias volt. Hanem mihelyt a herceg eltávozott kíséretével (mely számát, fegyvereit, pompáját tekintve máris, mondhatni, királyi volt), Épernon bosszúsan a királyhoz fordult, s kezét kardja markolatára nyugtatva megkérdezte:

- Ugyan mit játszik a herceg?

- Hát nem látja? - csikorgatta Henrik a fogát. - „Trufát a kifosztott királyról.”

S félhangon hozzátette az alábbi két szót, melyekre mindannyiunknak jó okunk volt később emlékezni, s nekem talán a többenél is inkább:

- De türelem...

Fekete szeme nagyot villámlott közben, majd úgy szorította össze ajkát, mint aki máris túl sokat talált mondani, s a kíséretét alkotó nemesurak felé fordulva erős, messze csengő hangon elkiáltotta magát:

- Uraim, indulás!

Napszálltakor érkezünk meg Párizsba. Elkészöntem öfelségétől, s hazasiettem az én Miroulommal, mivel Párizsban kockázatos volt sötétben sétafikálni, mint tudjuk. Amint kapunk elé értem, elégedetten láttam, hogy a túbolt ablakában ott van Mérigot, nem tért még aludni, hanem hűségesen ügyel hazatértemre.

Mindenki aludni tért már otthon, s mivel hálóinkhoz érve sem láttam sehol gyertyafényt, azt gondoltam, Angelina is alszik. Hogy ne zavarjam, egy szomszédos kis szobácskában vetkőztem le, s ott is csak mécsest gyújtottam. Majd a méccsel szobámba térve becsusszantam ágyamba, hol ott leltem szerelmem langyos, sima testét, s ámbár ügyeltem, nehogy alvásából kizökkentsem, mélyet sóhajtottam afeletti örömben, hogy megint itt lehetek ezen az ágyon, annyi nyargalás, törődés után, hol sosem éltem meg egyebet, mint nagyszerűt és gyönyörűségeset. Épp el akartam fűjni a mécses lángját, amikor szinte kővé meredtem, hallván, hogy Angelina bánatosan sóhajt.

- Hisz te sírsz, én Angelinám - öleltem meg szelíden, s igyekeztem szőke hajának kusza szövedékén át arcát megpillantani. - Mi ez? És miért e bánat? Mi az oka?

- Tudja azt kegyelmed jól! - felelte ő tompa és elhaló hangon, miközben testét csak úgy rázta a görcsös zokogás.

- Még hogy én? - kérdeztem elképedve. - Angelina, mit jelentsen e beszéd? Tettem olyat, amivel megbántottalak? Ha igen, sürgősen áruld el, hadd hozom helyre hibámat.

- Ezt bizony nem fogja kegyelmed oly szépen s könnyen összevarrni, mint betegek és sebesültjei sebét - sírt tovább s ontotta szakadatlan könnyeit Angelina.

- Micsoda? - riadtam meg, ám igyekeztem tréfára fordítani a szót. - Hát ennyire komoly a dolog? Miféle főbenjáró, súlyos bűnt követtem vajon el ellened, hogy ennyire megharagudtál rám?

- Meg én, de mennyire!

Ennél többet aztán nem is mondott, noha végre felhagyott a zokogással, hiába kérdeztem, faggattam s tiltakoztam a gyanú ellen, oly gyengéden becézgetve őt, ahogy csak változatlan szerelmem sugallta. Nem és nem akart felelni, s félig kibontakozva ölelésemből, szép arcát elfordítva, úgyhogy csak profilból láthattam, néma maradt s moccanatlan, s mintegy sóbálvánnyá váltan a semmibe meredt. Jó órámba telt, míg végre sikerült őt komor kétségbeeséséből kizökkentenem, annál inkább, mivel végre megsejtettem: elkeseredésének forrása a féltékenység, de büszkébb, hogysem ezt beismerhetné, s hirtelen elfogott a rémület, hogy talán hírét vette valahogy Alizonnal való boulogne-i kalandomnak, s abban a minutában kárhozatra ítélte lelkiismeretem, s elátkoztam magam is, Alizont is, és mérhetetlenül szerencsétlennek éreztem magam amiatt, hogy egy percnyi gyönyörűség kedvéért feláldoztam életem nagy szerelmét.

Minekutána hiába kértem könyörögve: bízzék végre meg bennem, s belefáradtam, hogy hasztalanul forgolódjak ágyamban, mintha máris a pokol tűzén sülnék (mely, szentül hiszem, mindig belülről, önlelkünkől jön, mivel eltökélten nem akarok hinni a pokolbeli gyötrelmekben, hisz ellentmondanak Isten jóságának), elhatároztam: felkelek. Előkerestem ruháimat s némán felöltöztem. Torkom teljesen kiszáradt a sok beszéd miatt. Úgy gondoltam, levonulok földszinti kis dolgozószobámba, s ott könyveim között talán megnyugvásra és vigaszra lelek. Angelinát úgy meglepte viselkedésem, hogy egyszeriben visszanyerte szavát, és igen élesen rám szólt:

- Mit csinál, uram? Hová készül? Netán Angliába kíván visszatérni?

Szép olvasónóm, ha netán akadt életedben szerelmesed előtt titkolni való esemény, s ő egy vészterhes vita során meggyanúsított evvel-avval, s te mérhetetlen megkönnyebbüléssel ébredtél rá, hogy abban vél ártatlannak, amiben nem vagy az, s abban bűnösnek, amiben ártatlan vagy (és ezt be is tudod bizonyítani), könnyű elképzelned, mennyire felengedett lelkemben az aggodalom görce Angelina szavaira.

- Hová? - nevettem fel teli torokból. - Angliába? Csak nem a szép lady T.-ről s rólam jutott holmi mese a füledbe?

- Szép! - Angelinát elöntötte a harag. - Kegyelmed az én fülem hallatára szépnek merészeli nevezni őt?

- Hisz az - folytattam én, mégjobban nevetve. - S a tetejében igen erényes hölgy, s oly hű királynőjéhez, hogy az ő parancsára hajlandó volt engem otthonába befogadni, és úgy tenni, mintha szerelmi viszonyban állnánk egymással, noha a valóságban e viszonynak se híre nem volt, se hamva.

- Tréfál velem, uram - könyökölt föl Angelina, hogy jobban lásson. - Ugyan miben állna egy ilyen látszatkapcsolat előnye s haszna?

- Mindkettő igen nagy volt biztonságom szempontjából, hisz titokban kellett a királynő tudtára adnom gazdám üzenetét, úgy, hogy Belliévre úr és nemesi kísérei mit se tudjanak róla: ezért nem lakhattam velük egy fogadóban.

Az ártatlanság határtalanul megnyugtató, igen nagy erővel tölti el az embert, s megóvja attól, hogy a kelleténél tovább tiltakozzék, amire rendszeren ráviszi a hazugság, ha egyszer rákerül a lejtőre, mivel ez hajlamos önmagából táplálkozni s új meg új hajtásokat növesztetni. Nevetésem - a megkönnyebbülés jele -, annak megvallása, hogy lady T. szép (amit egy bűnös gyáván letagadott volna), az a körülmény, hogy nem voltam hajlandó küldetésem tárgyáról beszélni (azt hitvesem tudta, hogy effajta megbízatásom gyakran van), és mindennek a tetejébe az, hogy oly kevésbé igyekeztem büntelenségemet bizonygatni, mindez együtt arról győzte meg Angelinát, hogy az udvarbeli gonosz nyelvek félrevezették, s kis híján bocsánatot kért tőlem, én azonban siettem szép ajkait egy csókkal lezárni, annyira kínosan tolakodott emlékezetembe s lelkiismeretembe Boulogne képe.

Még egy óra hosszat elbeszélgettünk házi örömeinkről-gondjainkról, gyermekeinkről, kik Istennek hála, mind szépek voltak és épek, a szomszéd ház falának áttöréséről, hová Giacomit beköltöztettem, részint ama stratagéma miatt, melyet Miroullal egy népzendülés esetére kieszeltünk, részint, hogy örömet szerezzek feleségemnek, ki elragadtatottan képzelte el, mi közel élhet hamarosan, az esküvő után, hön szeretett ikertestvérehez, kitől a sors az utóbbi tíz évben oly kegyetlenül megfosztotta. Úgyhogy Angelina végül megnyugodva és elzsongultan karjaim között aludt el, s én mécsesem fényénél megindultan s enyhe lelki-furdalással gyönyörködtem orcájában, melyen otthagyták nyomukat utolsó könnycseppecskéi. Sajna, tudni való: az a rossz a testben, hogy amennyit ad, annyit el is vesz tőlünk, s az ember nem alhat el büntetlenül szerelmese karjai között: előbb-utóbb elfáradnak s elzsibbadnak tagjai, úgyhogy kénytelen azokat visszavonni s különválasztani.

Akkor gondolataim is eltávolodtak Angelinától, s ismét eszembe jutott a meaux-i találkozó, s rám tört a mérhetetlen bánat amiatt, hogy a kétszínű háborús párt (hej, Guise herceg szép szemei, be tiszták, be kékek, be hamisak vagytok is!) megint felülkerekedett gazdám emberségén s e szenvedő ország szegény népe miatt érzett gondján. Elmondtam már, de újra elmondom, mi alantasnak s baljósnak tetszett a Dicső minden gesztusa! Micsoda féreglélek rejlik nagyúri külseje mögött! Mennyi ragadós hazugság volt szemében, hangjában, gondolatában, szavában, amikor nem átalta arra hívni fel a királyt, vesse szemét „halódó vallásunkra”. Még hogy halódik a pápistaság! Nyilvánvaló hazugság, miféle ember az, ki nem állal szemrebbenés nélkül ezzel előhozakodni! Isten adná, hogy a pápistaság ne legyen oly duhaj, vérbő és testes az egész világon! Akkor bizonylyan nem törné örökön azon a fejét, hogyan ontsa ki szegény hugenották véré, kikre országunkban immár több mint negyven esztendeje örökön kés, börtön s máglya leselkedik!

Nyomjátok meg csak istenesen e szép herceget! Úgy ömlik majd belőle a hamisság, meglássátok, mint genny a fekélyből! Nemsokára még majd azt hallhatjuk aranyuszájából, hogy mifelénk üldözik a katolikus egyházat! Hisz mondott is efféle Meaux-ban!

Ha olvasóm történetesen elvetődik e forró július hónapban a Saint-Séverin-temetőbe, hol egymás hegyén-hátán szorong a sok ember, egy hatalmas képet láthat, melyet Montpensier úrnő rendelt meg egy rossz festőtől, egyenesen avégett, hogy a hiszékeny népet elbolondítsa. E képen kegyetlen színekben jelennek meg a kegyetlen kínzások és más effajta embertelenségek, melyeknek Erzsébet királynő veti állítólag nap mint nap alá katolikus alattvalóit: csípőfogók, spanyolcsizmák, csigázás, karóba húzás, felnégyeltetés, kiherélés, akasztás látható rajta, oly apróságokat nem is számítva, mint megbecstelenített szüzek s nyársra húzott gyermekek. E szörnyűségek láttán (melyeknek nyomát sem tapasztaltuk Angliában) szegény párizsi fehérccselédeink jajveszékelnének, derék legényeink a fogukat csikorgatják, s mihelyt hazatérnek, nekiállnak kést fenni a hugenották ellen, mert egy pernahajder, ki pálcával a kezében magyarázta el nekik a mázománnyt, ide-oda mutogatva, hozzátette, s úgy, mintha a szent evangéliumokat mondaná el, hogy e hugenották közül tízezer - mint te is hallottad immár, olvasóm - máris ott rejtőzik a Saint-Germain külváros viskóiban, s csak a navarrai jelére várnak (kivel, adják finoman a nép tudtára, a király összejárszik), hogy rárontsanak Párizsra.

Tizenegyedik fejezet

1587 augusztusában valamikor - a napra nem emlékszem -, a király Sedanba menesztett rendkívüli üzenettel a város fejéhez, az ifjú Bouillon herceghez. Lévéen a küldetés szerfelett titkos, nagy bajba sodorhatta volna vívőjét, a király tehát meghagyta Fogacer-nak, terjessze el udvarszerte, hogy Saint-Cloud-ba vonultam vissza Quéribushöz, bajomat kúrálandó, amely baj fertőző is lehet - ez utóbbit azért tette hozzá, hogy a kéme s ligások ne merjék odadugni az orrukat. És csakugyan tüntetően Saint-Cloud-ba vonultam, félig fekve hintómban és viasszal bekenve, hogy sápadtabbnak lássam (Miroul elmesélte szomszédainknak, hogy igen rosszul vagyok), mindazonáltal igen erős kísérettel, Quéribus embereivel, ugyanazokkal, akik Boulogne-ba is elkísértek volt, s akiknek hűségét fent mondott eszközökkel elnyertem.

A király nem sajnálta tőlem aranyait e kiküldetés céljaira, ezért éppen csak annyi ideig maradtam

Saint-Cloud-ban, amennyi ahhoz kellett, hogy kíséromnek jó lovakat vásároljak. Tudtam, Sedan környékén portyáznak Guise hadai, s ámbár megostromolni nem merték a várost, erős gyűrűbe fogták, noha a király többször is megizente a hercegnek: vonja vissza csapatait, terhére van jelenlétük e tájon. A király ugyanis pártfogásába vette Bouillon herceget, noha a herceg hugenotta volt, mivel nem akarta, hogy ez a kis hercegség is Guise kezére kerüljön, ki máris elfoglalta Toul és Verdun (de Metz-nél kudarcot vallott). Guise tudniillik el akarta zárni a határnak azt a részét, melyen át a német fejedelmek a hugenották avagy a király segítségével sihettek volna.

Azért vásároltam igen egészséges, jóvérű, fürgé lovakat, mert azt gondoltam: ha Sedan közelében Guise csapataiba ütköznénk, csakis a gyorsaság mentene meg bennünket a túlerővel szemben, ami be is igazolódott, nem egyszer, két ízben is, amikor éppen csak annyi időnk volt, hogy rájuk süssük pisztolyainkat, s máris hátat kellett adnunk, ám lovaink jó lába egykettőre lőtávolon kívül vitt bennünket.

Az ifjú Bouillon herceg, Sedan ura, alig múlt húszesztendő, s arca merő báj és lilium lett volna, ha e liliumszín nem oly halvány, lévén a herceg, mint erről már előbb értesültem volt, tüdőbeteg és lázas. Elég volt egy pillantást vetnem rá, hogy tudjam: a hír igaz. Ezért aztán azt mondtam neki - lévén körülötte több olyan sanyarú pofa, kiket nem szerettem -, hogy a nevem Dubosc s a király orvosainak egyike vagyok. Öfelsége azért küldött hozzá, hogy kigyógyítsam bajából, ha tudom. És minekutána így elértem, hogy négy szemközt, a leskelődőktől távol megvizitálhassam, átadtam neki a titkos üzenetet, mely így hangzott: az a hatalmas zsoldosereg, melynek parancsnokságán a porosz Fabian von Dhonával fog osztozni, megáll Lotaringiában, ott dűl-fosztogat majd, de országunkba nem hatol be. Így alkalmasint magára vonja Guise herceg seregét és legyőzi, s ha szerencsétlenségünkre mégsem, könnyen megfuthat s visszatérhet német földre, lévén igen közel a határhoz.

- Ó - kiáltotta az ifjú herceg, kinek láthatóan megvolt a magához való esze -, ez okos eszme! Tiszta és világos terv. És már csak azért is szeretném végrehajtani, hogy lekötelezzem a francia királyt, ki mindeddig megvédett Guise-től. De kétlem, hogy sikerülhet. Fabian von Dhona nem fogad el parancsot mástól, csupán egy vérbeli királyi hercegtől, s mivel sem a navarrai, sem Condé nem merészkedhet idejönni, bizonytalannal nem lesz hajlandó magát utasításaimnak alávetni avagy tanácsomra hallgatni, hisz majd kétannyi esztendőt számlál, mint én, s nemcsak zöldfülűnek tart, hanem tapasztalatlanak a hadvezetésben is, ami igaz, mi több: ostobának is, ami nem igaz. Inkább ő szenved agyhiányban.

- Azt csak közölheti vele, nagyuram - mondtam én -, hogy ez a francia király kívánsága, ki biztosítani hajlandó a zsoldosok bántatlan hazatértét s visszavonulását, ha vereséget találnának szenvedni. Roppant fontos, hogy nagyuram tudja: gazdám úgy osztotta el erőit, hogy mindenképpen ura maradjon a helyzetnek. Egyfelől nem tehetette meg, hogy rá ne bízson Guise-re egy meglehetősen erős sereget, melyet még a liga erői is gyarapítanak. Ezzel a hadsereggel ütköznek majd meg Lotaringiában Dhona és nagyuram, ha a bölcsesség győz, és a zsoldosok megmaradnak ott. Másfelől Joyeuse-nek egy olyan hadsereget adott gazdám - mivel a herceg átalált a ligához és eljátszotta királyunk kegyét -, melyről öfelsége azt gondolja: ahhoz gyöngé, hogy a navarrait legyőzze, ahhoz azonban elég erős, hogy lekösse. Ő maga a Loire-nál táborozott le serege zömével, hogy meggátolja a navarrai esetleges csatlakozását a németekhez, s végezetül, hogy ha teljesülnek reményei, ő diktálja a béke feltételeit, minekutána Guise vereséget szenvedett Lotaringiában, a navarrai pedig Gironde-ban rekedt.

- Machiavellista terv - mosolygott finoman Bouillon herceg -, s dicséretére válik valóban hön szeretett unokafivérem, Franciaország királya ravaszságának, ki ellenfeleivel barátként bánik, s tulajdon hadvezéreivel ellenségeként.

- Hisz azok, nagyuram. Ki kételkednék benne? S ki ne tudná, hogy a francia király nagyon is kedve ellenére viseli ezt a háborút, s legalább annyira fél megnyerni, mint elveszteni; Guise győzelme Lotaringiában és Joyeuse-é Gironde-ban alapjaiban rendítené meg trónusát.

Két nappal később elbúcsúztam e fiatal, szép, szeretetre méltó és halálosan beteg hercegtől.

Amikor elköszöntem tőle, azt gondoltam magamban, nemigen élhet három-négy hónapnál tovább, kérdés, kibírja-e lovon a hadjárat végéig, s még inkább az: rábíratja-e vajon Fabian von Dhona, hogy Lotaringiában maradjon, noha a zsákmányszerzés vágya vad erővel hajtotta csapatait Párizs felé, mivel e szép és jó város mágnesként vonzza a zsoldosokat.

Mint azt előre megbeszéltük volt öfelségével, nem Virágmező utcai lakásomra tértem haza és nem a fővárosba, hanem Saint-Cloud-ba, és a sötétség beállta után, hogy ne lássanak a lovon. Ott lenyergeltem, megtudakoltam Quérubustól, hogy van Angelina és hogy vannak gyermekeim. A király parancsára elkísérte volt családomat múlt hétfőn kis birtokomra, felelte ő, a Pudvás Tölgybe, mivel városi házunkat távollétemben megostromolta vagy egy tucat gazember. Fejszével-baltával estek kapunknak s megpróbálták betörni, továbbá petárdákkal lángra lobbantani a házat, Mirolnak azonban sikerült eloltania a tüzet úgy, hogy a tetőről locsolta le a homlokzatot. Akkor löni kezdett a szemközt házból Mérigot, mindkét puskájával (s párja szorgalmasan töltötte az egyiket, mialatt ő a másikat használta), mi több, Giacomini is rájuk sütötte pisztolyait. Erre elfutottak a csirkefogók, halottaikat hátrahagyva, sebesültjeiket elhurcolva, ám egyet közülük, kit halottnak hittek, otthagytak, s ámbár a fickó nem sokáig élt, még volt ideje Nicolas Poulainnek megvallani, hogy egy nagy ház majordomusza kente meg a markukat. Amiből Mosca (avagy Leo) arra a következtetésre jutott, hogy e szép szálát házam népének halomra öletését - Guise keze rántotta volt meg.

Quéribus másnap beszámolt az esetről a királynak, ki valósággal remegni kezdett életéért, annál is inkább, mert aznap értesült róla, hogy a derék Grillon úr, kit Bernay úr helyére kinevezett Boulogne

kormányzójának, csodával határos módon menekült meg egy katona keze közül, ki őt Aumale herceg parancsára meg akarta ölni. Amiből Henrik arra következtetett, hogy: pro primo: a liga nem hitte el a mesét betegségéről és sejtette, hogy az ő megbízásából járok valahol - ámbar azt talán nem tudta meg, hol -, pro secundo: hogy a lotaringiai hercegek nem adták fel ördögi tervüket, és egyenként, sorra le akarják gyilkoltatni a király minden hű szolgáját és tisztjét avégből, hogy a túlélőket is elriasszák tőle, s úr támadjon körülötte.

- A király azt kívánja, hogy kegyelmed saját birtokán vészelje át az egész időt, s a lábát be ne tegye Párizsba, míg a háború véget nem ér.

- Ó, be fáj ez nekem, s be elkeserít! - sóhajtottam. - Hogyan? Még az ő táborában, Gien-sur-Loire-ban, csapatai közepette sem lennék biztonságban?

- Ő úgy véli, nem.

- És küldetésem?

- Őfelsége arra kéri, számoljon be nekem. Én leszek fivérem szája.

- Az eredmény csekély. Bouillon azt akarja, amit a király, de nem fogja tudni végbevenni. E nagy idegen hadsereg ereje létszámában van. Gyengeségének forrása sokfélesége, soraiban találni francia hugenottákat, német és svájci zsoldosokat, kik egymással is nehezen férnek össze, ráadásul két vezér alatt harcolnak, kik kölcsönösen lenézik egymást: Dhona Bouillont tapasztalatlan zöldfülűnek véli, Bouillon Dhonát ostobának. Mi több: szegény Bouillon tüdőbeteg, s baja hamarosan elemészti.

- Valóban sovány eredmény ahhoz a tenger sok pénzhez képest, melyet a hatalmas had toborzására költött három király...

- Három? Honnan gondolja?

- Navarra királya, Erzsébet és...

- És? Ki a harmadik?

- Henrik.

- Mi a csoda! - tátottam el a számat. - Henrik?

- Másodkézből, Bouillon herceg közvetítésével. Legalábbis ezt suttogják az udvarban.

- És a ligások is tudják?

- Azok nem. Csak a király legmegbízhatóbb hívei. Hej, fivérem, ha ez igaz, én ésszel fel nem foghatom! Hogy fizethet valaki azért, hogy megszállják?

- Nem azért, Kardcsörtetőm - mosolyogtam -, hanem azért, hogy megszállják és feldúlják Lotaringiát és legyőzzék Guise-t.

- Jaj! - kapott bájos fejéhez Quéribus. - Machiavelli, Machiavelli, Machiavelli! Tudja-e fivérem, hogy a navarrai is arra kérte Bouillont: tartsa a zsoldosokat Lotaringiában? A zsoldosok vonják el róla a figyelmet, ez az óhaja, de egyesülni nem kíván velük, mivel nem akarja győzelmét egy idegen seregnek köszönni, s óvakodik oly helyzetbe kerülni, hogy a királlyal kényszerüljön szembeszállni, ki a maga gien-sur-loire-i táborában naponta elmondja: ellenségeimet fogom felhasználni rá, hogy ellenségeimen bosszút álljak. Ezt latinul mondogatja a király.

- Latinul így hangzik - mondtam, kissé kérkedve -. de inimicis meis vindicabo inimicos meos. A Bibliából való vers.

- Be tudós kegyelmed, én Pierre-em! - lelkenedett Quéribus. - Ha kegyelmedet hallgatom, mindig megbánom, hogy ifjú éveimben egyebet sem tanultam, csak vívni.

- Ezért nem akad országunkban fivéreminél különb kardvívó, s mi több: noha harmincadik évét is betöltötte immár, ma is olyan a termete, hogy minden fehérszemély megfordul kegyelmed után...

- Igaz! - penderült körbe sarkán Quéribus, bemutatva darázsderékát és csípejét. - Hanem azt beszélnek, Pierre-em, hogy kegyelmed Londonban...

- Sok hűhó semmiért! Csak vesztegettem az időmet! Egy virágszálnak tettem a szépet, ki nem kívánta, hogy leszakítsák vagy akár csak megkóstolgassák is.

Az én Quéribus barátom ezt voltaképpen örömmel hallotta, mert rég kiosztotta rám a szerepet, melyet hozzám illőnek tartott: tudomány, ékesszólás, ügyesség, de a csábítás őt illette meg hasonló módon, mint a bárói korona.

- Miért is nem lehettem kegyelmeddel Londonban? Segédje lehettem volna - felelte mosolyogva az én báróm.

- Vagyis: helyettesem, akarja mondani? Mert kétségem sincs felőle: mihelyt megérkezett volna, elmondhatta volna Julius Caesarral: veni, vidi, vici.

- Ez mit jelent? - vonta ő fel kérdőn szemöldökét, mely ki volt ritkítva s festve, akárcsak a királyé.

- Jöttem, láttam, győztem.

- Kitűnő! - ujjongott Quéribus. - Nagyszerű! Mennyei kegyelem, be erőteljes és büszke jelmondat! Pierre, írja le nekem latinul, hogy betanuljam és alkalomadtán idézzem! Vagy ami még jobb: aranybetűkkel behímeztem nadragomba, hogy ahányszor levetkőzőm, eszembe jusson!

Másnap némi irigységgel láttam, hogy egy igen csinos szürke kanca hátán távozik a király gien-sur-loire-i táborára irányában. Irigyeltem bolondos udvari kislovag avagy bölcs világi gondtalanságát, ha ugyan ez a két fogalom összefér egymással. Quéribus csapodár volt és szoknyabolond, de legalább királyához hű. Nem mintha igazán felfogta volna, merre s mire törekszik őfelsége, de nemesi becsülete parancsára követte bárhová, a veszélyt semmibe véve, holott a liga megfogadta: halálba küldi mind a

„politikusokat”, s a nép eltökélte: eltörli házukat a föld színéről, mihelyt út a győzelem órája.

Ősz végéig rágtam a körmömet kis birtokomon, nem mintha híján lettem volna az elfoglaltságnak, hisz igyekeztem Mespech mintájára jól megerősíteni, s földjeimet, igaz hugenotta gazdához illően, rendben tartani. Ez évben még meg is növeltem területét, hála gazdám bőkezűségének. Angelina, szép gyermekeim, nagy lovaglások Montfort-l'Amaury szép erdejében, szomszédaink egyikével-másikával eltöltött esték, kismesékkel, kik gazdagabbak voltak falusi erényekben, mint dénárokból - ennyi elegendő lehetett volna boldogságomhoz, ha gazdám parancsa nem tartott volna távol az ő szolgálatától, holott immár tudtam: ez életem igazi értelme, hisz a királyt szolgálván hitem szerint az ország érdekét, a béke fenntartását és a vallási türelem győzelmét is szolgáltam.

Mennyei oltalom! Hányszor el nem gondoltam s vissza nem idéztem kényszerű vidéki tétlenségemben emlékeimet, mulatságos avagy veszedelmes kalandjaimat, melyek emlékével nem tudtam betelni: guyenne-i, boulogne-i, londoni avagy sedani kiküldetéseimet. Úgy tetszett, akkor éltem igazán, annál is inkább, mert életem veszélyben forgott, s akkor éltem hasznosan, hisz vetelő voltam királyom kezében, úgy jöttem-mentem, forgolódtam, ahogy ő kívánta, de mindig a szöttes legközepén, melyet készített, s ő folyvást szőtt-szövegetett, hogy trónját megóvja azoktól, akik le akarták taszítani róla, majd háborúba, vérontásba, inkvizícióba kergetni népét.

Sokszor meghívtam asztalunkhoz a montfort-i plébánost, Ameline-t, ki elég jó ember volt és óvatos, s csak annyira ligapárti, mint amennyire elengedhetetlen volt biztonsága. Soha nem prédikált a király, sőt még főkegyencei ellen sem, mindenben igen mérsékelten mutatkozott, még magatartására s testi tulajdonságaira nézvést is. Mert nem volt sem nagy, sem kicsi, sem sovány, sem pohos, sem hajas, sem tar, sem öreg, sem fiatal, sem hamvába holt, sem virgonc, sem parázna, sem igazán önmegtartóztató, sem borissza, sem absztinens, sem buta, sem okos, sem ékesszóló, sem dadogó, sem tudós, sem tudatlan, sem gyáva, sem bátor, sem szorgalmas, sem lusta, és bármit mondott, javasolt, vélekedett, panaszkodott, mindig s mindenben se hús, se hal...

Arcáról meg nem mondta volna az ember, kerek, tojásdad vagy szögletes-e, mert mindez együtt volt, szeméről, hogy nyílt avagy hamis, orráról, hogy vékony avagy élveteg, fogazatáról, hogy jó vagy rossz, mert soha ki nem mutatta, ha mosolygott is, hangjáról, hogy gyöngye avagy erős, mivel oly ritkán nyitotta ki annyira a száját, hogy kibocsássa.

- Ő, lovag úr - mondta e hűvös, november 16-i napon, mely oly élénken emlékezetembe vésődött, miközben helyet foglalt asztalunknál s üdvözlésemre egy sem nem hideg, sem nem meleg köszöntéssel viszonzta -, tegnap nálam járt Barthes apátúr, ki elég gyakran felkeres, lévén itt, Mesnuls-ben egy birtoka. Ő a gyóntatóatyja Villequier kancellárius úrnak, mint talán már említettem is, s mivel egyenesen Párizsból jött, hírt hozott a háborúról.

- Milyen hírt? - kérdeztem.

- Sem nem jót, sem nem rosszat.

Esküdni mertem volna rá. Elnéztem, amint elnémulva a sonkán rágódik, ám mihelyt lenyelte a falatot, nógatni kezdtem:

- Halljuk közelebbről!

- Egyelőre így állunk - felelte a plébános. - Joyeuse úr serege megsemmisítő vereséget szenvedett Coutras-nál a navarrai királytól október 20-án. Sok katolikus nemes elesett, és mikor Joyeuse úr, a nyeregből kivettetvén, páncélkesztyűjét meglengette így kiáltott fel: „Tízezer aranyat kaphat valaki!”, egy férfi, az egyetlen túlélője a la Motte-Saint-Éloi-i vérengzésnek, közelről rásütötte pisztolyát és szétrongcsolta a fejét.

- Az a legrosszabb a vérontásban, embertelenségéről nem is szólva, hogy mindig marad élő tanú vagy bosszúálló - jegyeztem meg. - Ám e leckéből soha nem okul senki, hisz a vétke is belehal.

És ezt azért mondtam, mert nem mutathattam ki nyíltan örömet a navarrai győzelmén, de úgy sem akartam tenni, mintha elszomorítana a dolog.

- Az a legfurcsább - folytatta beszámolóját Ameline plébános -, hogy a győzelem után a navarrai király hazaparancsolta seregét és maga is eltűnt. Még azt is terjesztették egyesek, hogy meghalt. Ezt azonban én nem hiszem. Ha megölték volna, körülhurcolták volna urbi et orbi tetemét. Tehát él.

- Lássuk a jót - mondtam, a legrosszabbtól tartva.

- A nagy idegen hadsereg, amelyről úgy hírt, Lotaringiában marad, előzönlötte az országot, egyik vezére erre húzván, a másik amarra, a legnagyobb összevisszaságban, s végül eltűrt, hogy Guise herceg rajtaüssön és megverje Vilmorynál. Kétezeren estek el közülük.

- S mivé lett a maradék húszezer? - kérdeztem.

- Nem tudom - felelte a plébános, s arcán a villám sebességével holmi meglepetés suhant át, hogy láthatólag nem örülök annyira, mint várta.

Amit én nyomban észrevettem, tehát igen komolyan hozzátettem:

- Véleményem szerint ez esetben egysúlyt tart a jó a rosszal. Meg kell várnunk egyfelől, mi lett a navarrai királlyal, másfelől az idegen had nagyszámú maradékával, mielőtt megítélhetnők, van-e okunk örülni.

- Ohó, csakhogy máris van rá elég ok - diadalmaskodott papunk. - Guise herceg győzelmét mindenütt igen nagyba nézik, s nagy miatta az ujjongás. Párizsban örműzünk lobognak, a diadal történetét

írásban s szóban zengik minden utcáson, a zsoldosoktól zsákmányolt zászlókat lobogtatva. A templomokban tedeumot tartanak, s úton-útfelen hálaadó imákat, s körmeneteket.

Lám, gondoltam magamban, ilyen a liga! A veréből sást csinál, s egy gilisztából papagájt, ki megállás nélkül dicsőíti az új Szent György lovag erényeit, és Montpensier úrnő egyebet sem tesz, csak vásznat vásárol, hogy „az ellenségtől elvett” zászlókat varrasson belőle. S be heves és véget nem érő prédikációk dicsőíthetik a szószerkekről Guise nagyságát!

Némi fáradtságomba került elleplezni Ameline plébános előtt, hogy valójában a fogamat csikorgatom. Sikerült oly mérsékletet mímelnem, amelyben akár önmagára is ismerhetett, hisz sosem dicsekedett, lévén megrögzött szokása a végletek elkerülése. S végül, nehogy közönyöm emlékével távozzék, más tárgyat kínáltam neki, néhány aranyat csúsztatva a markába távozásakor, tudván, hogy jelenleg a plébánia tetejét készül éppen rendbe hozatni, lévén a sekrestye teteje immár ép.

Ismertem Anne de Joyeuse-t Montpellier-ben, amikor alig ötesztendő volt, és bizonyosan a világ legcsinosabb fiúcskája: arca lilium és rózsa, haja aranyászóke, szeme kék, viselkedése oly behízelgő, nyílt és gyengéd, hogy aki csak rápillantott, mindjárt a rajongásig megszerette. Mivel édesapja, Joyeuse vicomte volt Montpellier városparancsnoka, először apja oldalán láttam meg. A vicomte éppen holmi pecsenyét evett, egy olyan kis villával - s akkor az hallatlan fényűzésnek számított -, mely mintegy kicsinyített mása a szénahányó vasvillának, s amit azóta az udvarnál is bevezetett III. Henrik, a jámbor lelkek nagy megbotránkozására, s ott elkeresztelték villácskának.

Anne, kinek akkori képe oly élön, színesen és bájosan vésődött emlékezetembe, éppen akkora volt, hogy szőke fejcskéje épp csak az asztal fölé ért, melyről apja evett. Tetőtől talpig halványkék selyemruhában pompázott, nem viselt spanyol gallért, csak egy nagy kihajtottat, mely nem takarta el sima, kövérkés nyakát. Elevennek, pajkosnak, nevetősnek, vidámnak s máris nagyon jól neveltnek látszott, hol apját bámulta megható szeretettel, hol az aranytányért, melyen Joyeuse úr pecsenyét szeletelt, s ha oly darab akadt közte, mely megnyerte a fiúcska tetszését, kis rózsás ujjával rámutatott, és azt mondta elragadóan tiszta, dallamos hangcskáján:

- Szabad, apámuram?

Amire Joyeuse úr elmosolyodott.

- Szabad, Anne - felelte igen udvariasan.

Aztán is sokszor találkoztam még a kis Anne-nal, Espoumellel faragtattam neki kis katonákat, részint franciákat, részint angolokat, s ezek, valamint külön e célra készült papírerődítmények segítségével bemutattam neki Calais ostromát, melyet jól ismertem, mivel apám vitézül részt vett benne a mai Guise herceg apjának vezénylete alatt. És amikor átengedtem neki a pálcát, mellyel be- vagy kivezényelte katonáinkat a falak résein, melyeket ágyúink törtek, kétségbeesve tapasztaltam, hogy mindig ugyanazt a hibát követi el: egy csapásra kimeríti minden tartalékát, soha nem ügyel a hátvédre, és mindig túlságosan előremerészkedik.

Tizennyolc éves korában láttam viszont az udvarban, mikor elnyerte a király kegyeit. Ekkor oly csodálatosan szép volt, hogy ha egy költő virághoz hasonlítja, senki meg nem ütközik rajta. Hanem e csodálatot senki nem érezte annyira át, mint maga Anne - és ez volt benne a különös -, lévén mámorosan szerelmes önmagába, annyira, hogy értelme jóformán teljesen elvesztette uralmát fölötte, s ő gáttalanul engedett változékony kedve minden szeszélyének.

E hibák némelyike olykor annyira kihozta sodrából a királyt, hogy eltángálta kegyencét, mégis valamiképp Anne varázsának lényegét alkották, mely, akárcsak a gyermeké, éppen az ő hozzáférhetetlenségében, öntudatlanságában s könnyelműségében rejlett.

E könnyelműségének oly bizonyágaival szolgált, hogy még a leghidegebb vérű embereket is megdöbbsentette vele. Minekutána Henrik elhalmozta kegyeivel, rangokkal, birtokokkal, kastélyokkal ajándékozta meg, s azonfelül hatalmas vagyonnal, mi több, egy rangban jóval fölötte álló hercegkisasszonyt adott hozzá feleségül, Anne titokban Guise-zel paktált, szövetkezett a ligával, abban a reményben, hogy Henrik halála után is megtarthatja vagy pláne növelheti roppant privilégiumait. S mindezek után igen szerencsétlennek érezte magát, amikor a király elfordult tőle, s öccse, Bouchage grófja, kolostorba vonult, hogy ne kelljen választania a király és bátyja között.

Szegény kis Joyeuse feje annyira üres volt, hogy egyszerre akarta volna elárulni Henriket és megtartani szeretetét, lemészárolni a la Motte-Saint-Éloi-i foglyokat és elvárni, hogy mégis emberséges hadvezérnek tartsák, e vérontásért ünnepeltetni önmagát a párizsi prédikátorok által és élvezni a király megbecsülését, ki irtózott a vérontástól és a prédikátoroktól.

Úgy nevezték: „főkegyenc”, holott azt kellett volna mondani rá: „főelkényeztetett”. Bolondos lelkiismeretlenségében elvesztette az első fontos ütközetet, melynek vezetését rábízták, és amikor a csatamező közepén elkiáltotta magát: „Tízezer aranyat kaphat valaki!”, azzal sem ért el mást, mint hogy rásüsse pisztolyát valaki, akinek agya nem volt oly könnyű és üres, mint a hercegé, s úgy vélte: többet ér neki a bosszú la Motte-Saint-Éloiért, mint tízezer arany.

A gyermekre visszagondolva, aki volt, némi elérzékenyülést éreztem korai halálán, de nem sirattam meg. Árulása és kegyetlensége egy könnycseppet sem érdemelt, ha százszor könnyelműségből és öntudatlanságból követte is el őket. Fructus non folus arborem estima.

December első napjaiban a montfort-l'amauryi erdőben sétáltam Miroullal és három szolgálammal.

Mind az öten jól felfegyverkeztünk, az erdő nem volt éppen biztonságos hely. Ahogy közelebb értünk a tóhoz, mely a Nagymester úttól jobbra esik, nagy kiáltozást hallottam, s mivel azt gondoltam, talán jámbor utasok torkát készülnek éppen elvágni s erszényüket elragadni holmi útonállók, megeresztett kantárszárral vágattam, csapatom kíséretében a tóig, hol azt láttuk, hogy a favágók éppen egy leányt készülnek kimenteni egy rossz bárkán a tóból, ki nemhogy kapna a mentő kezek után, hanem erőnek erejével ki akar szabadulni, mert „ő meg akar halni és ebben senki meg nem gátolhatja, sem az Úristen, sem a Boldogságos Szűz” - mondta, szerencsére oc nyelven, s. azt teremtett lélek nem érti ne-de-France-ban, máskülönben e szegény favágók talán felhagytak volna a küszködéssel, elrémülve az istenkáromlás hallatán. Segíteni akartam nekik, tehát sietve odaveztem Miroullal e különös, kétségbeesett fehércselédhez, ki nem bírta folytatni vízbefúlási kísérletét, mivel megmentői fenntartották a víz színén evezőlapátaikkal, de felhagyni sem akart vele, a favágók tehát nem bírhatták rá, hogy bárkájukba kapaszkodjék. Én hátulról közelítettem meg bárkamon, úgyhogy nem vehetett észre, s miközben folytonosan, istentelenül és istenkáromlóan sikoltozott, állát ragadtam meg, s Miroul segítségével így sikerült őt bárkánkba beemelnünk, noha kétszer-háromszor is majdnem felborultunk eszeveszett hánykolódása miatt. Végre sikerült őt a bárka fenekére fektetnem, s egész testsúlyommal ránehezédtem - ami nem volt éppen kellemes, hisz merő jeges víz volt ruhája. Fél kezét megragadtam, nehogy pofon üssön dühében. Ekkor kissé megijűhászodott, s én szabad kezemmel elvontam arcáról víztől csepegő, hosszú, sűrű haját (bár ő igyekezett elhárítani, ide-oda forgatva fejét), s amikor megpillanthattam végre, elképedve ismertem Zarára.

- Jaj, Zara! - kiáltottam.

Többet aztán nem is mondtam, míg fel nem ültettem magam mögé a nyeregkapára, s Miroul - ki közben utasításomra kiosztott néhány dénárt a favágók között - parancsomra hozzám kötözte a leányzót. A favágók lekapták sapkájukat, s mint Erzsébet királynő mondta volna, „tízmillió köszönetet” rebegtek nekem elválásunkkor, mert csakugyan többet kerestek itt, néhány perc alatt, a vízen, mint egész héten a favágással, s a tetejébe még egy mesés történettel is gazdagodtak, melyen elcsámcsognak majd karácsonyig, ha nem tovább.

Felesleges volt magamhoz kötöztetni szegény Zarát, hisz immár egészen elcsendesedett, s a hidegtől reszketve tetőtől talpig, hozzám simult, karját erősen rám fonta, s a fülembe sugdosva könyörögve kért, hogy ne nyargaljak olyan sebesen, hogy ő le fog esni! le fog esni! belehal félelmébe! Mire hátrafordultam és közöltem vele: jobb félelmébe belehalnia, mint a vízbe, különösen decemberben. Akkor rákezdté, hüppögve: immár látja, egészen elhidegültem irányában, összeesküdtem a világ többi részével arra, hogy őt kivessék szívéből és elvessem és ujjal mutogassak rá. Keserű szavaiból én arra következtettem, hogy kezd újra megjönni a kedve az élethez, hisz pöröl, annál is inkább, mert miközben ezeket mondogatta, egy nedves csókot nyomott a tarkómra, a hátamhoz tapadt, és kijelentette - fittyet hányva a kiáltó ellentmondásnak -, hogy én vagyok az egyetlen ember, az egyetlen, tízmérföldnyi körzetben, aki némi gyengédséggel és tisztelettel viseltetik iránta.

Angelina nem volt otthon. Nagy tüzet gyújtattam szobájában, s minekutána ott, jóformán a lángok torkában, levetkeztettem szegény Zarát, ki elkéült a hidegtől és vacogott, oly erősen dörzsöltem szárazra testét, hogy kis híján a bőre is lejött bele, ám e munka, amellet, hogy engem is jól kimelegített, meghozta a maga jutalmát. Zara teste volt olyan szép, mint arca, így igazán nagy kár lett volna, ha egy hirtelen s meggondolatlan eszme miatt kivonja személyét az emberi nem szeretete alól.

A szobaleányok színig töltöttek gőzölgő vízzel egy dézsát, én beleültettem Zarát s tovább dörzsölgettem, mígnem rózsaszínből rákvörösré váltott bőre, arca kipirult és tekintete is elevenebbé vált. Eztán Florine-ra bízam Zara gondozását, mert valami zajt hallottam az ajtó előtt, s futottam a bejárathoz. Miroul kitárta Angelina előtt a kaput, s ő elámult, látva csuromvíz ruhámat. Angelina nyomában Fogacer és Silvio jelent meg a küszöbön, ami még fokozta elképedésünket. Akkor érkeztek meg frissiben Párizsból, s ámbár érkezésüket levélben bejelentették, mi még nem vettük kézhez írásukat. Mivel nem akartam őket vízzel elárasztani, tartózkodtam az öleléstől. Angelinának csak annyit mondtam: Zara az ő szobájában van, s ha végzett fürdőjével, arra kérem, öltöztesse szépen fel, csinosítsa ki, de semmit ne kérdezzen tőle, míg én vissza nem térek, hisz egyelőre sürgősen meg kell nekem is fürdenem és átöltöznöm, ha nem akarok meghalni. Mikor egy jó óra múlva visszatértem Angelina szobájába (hirtelen eszembe ötlött ugyanis, hogy tartozom egy levéllel Pierre de l'Étoile-nak, és ezt meg kell írnom, mielőtt útnak indulna a montfort-i posta), tapasztalhattam, hogy kedves hitvesem, ki jóságos és szánakozó volt, mint rendesen, valóságos csodát vitt végbe, hogy Zarát felékesítse. Ráadta legszebb ruháját, ráaggatta legszebb ékszereit. Zara haját is megmosták, s a tűznél megszáritották, és Florine gyönyörűen megfésülte, piciny lábát körömcipőbe bújtatták, mely aranyszínű volt, mint szoknyája s vállfűzője is. Arca kipirosítva, szemöldöke kifestve, s nyakán (melyet a legfinomabb alenoni csipkéből készült kis gallér körített) a három gyémánt, melyet a királynőtől kaptam, s amelyet háromszög alakú függővé alakítottam. Beléptemkor már leszállt az éj, becukták az ablaktáblákat és összehúzták a függönyöket is, ám Miroul Angelina parancsára nagy tüzet gyújtott a kandallóban, nem takarékoskodva a fával. A lángok magasra csaptak, messze világítottak, a szobában illatszer szaga terjengett, igen meleg volt és otthonos hangulat (annál is inkább, mert ha jobban odafigyelt az ember, kint fűtőlni hallhatta december metsző szelét). Gyertyák sokasága égett a szobában - Florine gyújtotta meg őket, hogy Zarát kellőképpen felékesíthesse. Valóságos elragadtatással figyeltem, mint szolgálja szerelmem és Florine - mindketten igen szépek - buzgó gyengédséggel Zara szépségét, hogy eloszlássák kétségbeesését (melyről mit sem tudtak, illetve csak annyit, amennyit én a fülükbe súgtam: hogy

vízbe akarta ölni magát), aranyos orvosok, kik a test által igyekeztek a lelket gyógyítani, s Zarába a cicomákkal némi életkedvet csepegtetni.

Éppen befejezték, mire én beléptem. Kétfelől kézen fogták Zarát, másik kezükben egy-egy ötkarú gyertyatartó, meggyújtva, s kissé ünnepélyes és titokzatos arccal egy nagy velencei tükör elé vezették, előbb meghagyva neki, hogy hunyja le a szemét. (A tükröt én adtam volt ajándékba Angelinának neve napja alkalmából.) Angelina a tükör előtt rászólt: nyissa ki a szemét (az is aranyba játszott). Látva, mi szép, Zara felkiáltott, majd hirtelen elcsendesedett s elmerült önmaga szemléletében, mely látvány, hogy itt az orvos nyelvén szólnak, oly váratlan és hirtelen örömmel töltötte el, hogy vére mintegy visszanyerte erejét, a benne keringő animalculusok feléledtek, s nedvei is visszatértek rendes medrükbe. Mi mérhetetlen megkönnyebbüléssel láttuk, mint születik újjá s merül fel a szenvedés szakadékaiból, ahová belezuhan - olyannyira, hogy meztagsa Istent és Tőle kapott életét -, s nem győztük becézni, köréje gyűlve. Én százszor is elmondtam (cinkos pillantásokat vetve közbe Angelinára, hogy ne vegye zokon tőlem e túlzást): nincs a föld kerekén még egy ilyen gyönyörű teremtes, megfosztani személyétől világunkat annyi lett volna, mint ma át a teremtest kétségbeejteni s pusztává tenni.

Ó szép olvasónóm, való igaz, hogy az én Angelinám és kegyedet kivéve (mert örömmel képzelem ilyennek kegyedet is) csakugyan nem volt e sárteken Zaránál elbűvölőbb lény, s a világ csakugyan nyomban komor pokollá változna, mihelyt számúznék róla a női nemet. S mialatt mi ölegettük, becézgettük, simogattuk s csókolgattuk, és ő mindezt viszonzta - ámbár csókjainkat inkább csak ráleheltük, hogy arca kikészítését el ne rontsuk -, nem szűnt meg a tükörbe mosolyogni, kacsingatni, testét illegetni, hosszú nyakát hajlogatni, ez a nádszálkarcsú és hajlékony teremtes, kinek arcéle finom volt, arc bőre meleg barna, szeme kiváltképp pompás, nagy, ferde vágású és zöld, sőt különösen meleg zöld árnyalatú, lévén telehintve arany pontokkal.

Amikor kellőképpen betelt önnön látványával, belédiktáltunk egy tányér meleg levest, fél pohár bordóit és egy mandulás süteményt. Meg is evett mindent, az utolsó morzsáig, de közben azt hajtogatta, hogy mától fogva nem eszik, nem iszik, nem alszik, és nem akar élni sem, oly nagy és hallatlan a sérelem, mely érte.

- Ugyan mi, én Zarám? - kérdezte Angelina, ráemelve gyönyörű, nagy és jóakarattól sugárzó szemét.

- Hogyan, Angelina kisasszony? Hát nem tudja? - Zara zöld szeme elsötétült csalódásában és haragjában. - Gertrude úrnő oly szobaleányt vett fel maga mellé, egy mocskos perszónát, egy csúf kis mihasznát, ki azon a jogcímen, hogy fiatalabb nálam, el akarja foglalni a helyem.

- Ej, Zara - vetette ellene ártatlanul Angelina -, hisz Gertrude nem bocsátott el téged; sőt könnyíteni akart a dolgodon Éloise-zel, ki sem nem mocskos, sem nem csúnya, amennyire alkalmam volt megfigyelni.

- Asszonyom rosszul látta - Zara villámló szemmel, s kezét tördelve járkált fel-alá a szobában. - Az a némbor undorító, én mondom. Keble úgy fut ki vállfűzőjéből, mint tej a csuporból, ha a tűzön felejtik, hasa a térdét veri, ami pedig a fenekét illeti - én láttam meztelenül, s mondhatom, nem éppen szívderítő látvány -, esküszöm: szörös az ülepe.

- Micsoda? Szörös? - bámult el az én hiszékeny Angelinám.

- Nincs oly fürdős borbély, kinek e némbor meg merné mutatni fertelmeit. - Zara a fogát csikorgatta dühében. - Rádadásul ostoba, a szeme sem áll jól, az orra taknyos, a lába bűzlik. Ó, be csinos szobaleányt vett is fel az én úrnóm! Mi több, az a szándéka - asszonyom, jól figyeljen! -, az a szándéka, hogy egy ágyban hál vele, inkább mint velem - ütött nagyot a keblére (mely éppen nem volt nagy, de csakugyan gömbölyded) -, velem, aki szeretem és ősidők óta szolgálom. Jaj, asszonyom, asszonyom, mekkora szégyent hozott rám Gertrude úrnő! Mi szörnyen megsértett! Velem szemben előnyben részesíteni - s itt egy pillantást vetett a velencei tükörbe -, ezt a kis förtelmet ágyába fogadni! Lovag úr, leszáll-e vajon a szemétdombra, ki az égbe röpülhetne?

E gondolatra könnybe borult szeme. Florine felkiáltott:

- Asszonyom, el ne sírja magát, különben kárba vész egész munkám!

Nem tudom, hogyan s miképpen, ám erre Zara csakugyan visszaszipantotta s felszárította könnyeit, tény, hogy szeme száraz lett, noha emiatt cseppet sem vesztett ragyogásából, s ádáz indulata sem csappant meg: fejét felszegte, keble hullámozott, s háta úgy ívelt hátra, mint a lóé, ha kapálni akar két elülső lábával.

- Ugyan, Zara - nyitotta tágra ártatlan szemét Angelina -, úgy hallom, sok úrnő osztja meg ágyát szobaleányával, ez igen elterjedt szokás, de végtére is, hogy itt alszik az ember vagy ott, Zara, ez semmiség, mit sem számít.

- Semmiség! - Zara szeme villámokat lövellt. - Semmiség, az én helyem az úrnő ágyában! Sok éve szolgálom a legodaadóbban Gertrude úrnőt, mégis a helyemre férközhet az első, ki tudja, honnan szalajtott senki? Nem, asszonyom, ezt én nem tűrhetem el! És addig a lábam be nem teszem Gertrude úrnőhöz, míg el nem küldi azt a mocskos mocskát vissza, oda, ahol termett: a szemétdombra.

- Ne beszélj így, Zara - pirult el Angelina. - Szegényke éppúgy apától-anyától született, mint te.

- Nem, asszonyom - rázta felindultan a fejét Zara, s úgy folytatta, mintha ígét hirdetne: - Állítom, a szemétdombon termett, mint a gomba.

- Zara - avatkoztam közbe, mivel úgy véltem, legfőbb ideje őt e tébolyult indulatból kiráncigálni -, nem valószínű, hogy úrnőd enged kívánságodnak és elküldi a lányt, ha megszokta. Akkor mihez kezdesz?

- Visszamegyek oda, ahonnan kegyelmed kihúzott - fonta mellén keresztbe karját Zara. - Mi mást tehetnék?

- Jaj, Zara, nem követheted el újból e gonoszságot - pattant fel a helyéről Angelina, hogy hozzáfusson. - Az annyi, mintha megtagadnád Istent és eljátszanád a lelked üdvösségét. Nem, nem, én Zarám - ölelte s borította el csókjaival -, ha nem akarsz visszatérni Gertrude-höz, mi itt tartunk.

Zara valameddig ellenkezett, ámbár ezer hálát s köszönetet rebegve, de csak ímmel-ámmal, látszott, inkább azt kívánja: könyörödjünk neki és győzzük meg, semhogy újra farkasszemet nézzen a halállal (s mint később megvallotta, a víz leküzdhetetlen iszonyt keltett benne, annyira, hogy később is gyakran riadt fel arra álmából, hogy merül, elborítja a víz, s lábára, mint megannyi jeges kéz, iszalag fonódik).

Zara tehát beállt házunk népe közé. Helye megtisztelő volt, de határozatlan, kiszolgálásunk szempontjából csekély érdekléssel bírt, legfeljebb díszünkre vált, mivel Zara nem volt hajlandó szép kezét munkával beszennyezni, lett légyen bármiféle munkáról is szó. Ily módon semmiféle hasznát nem vehettük háztartásunkban, tehát jobb híján afféle társalkodónőjévé vált Angelinának, s e tisztében sokkal inkább keresztje szegény hitvesemnek, semmint szórakoztatója, mivel egyebet sem tett, csak vádakát szórt Gertrude-re, végeérhetetlenül s örökösen önmagát ismételve, így adva ki haragját, a lehető legszenvedélyesebb hangon, szikrázó szemmel, lebiggyesztett ajakkal, düh rázta testtel és a szavaknak olyan megszakítatlan és sebes áradatával, hogy egyszerre idézte az ember emlékezetébe a zubogót és a malom könyörtelenül forgó kerekét, melyet a víz hajt. Szegény Angelina zúgó fejjel, elkámpicsorodva került ki a dühöngő monológokból, s végül könyörgésre fogta a dolgot: járjak közbe Gertrude-nél, s vessek véget e női perpatvarnak, mely egyszeriben súlyosabbnak tetszett, következményeit tekintve, mint az országban dúló s honfitársainkat megosztó testvérháború.

Még azon az estén, amikor Fogacer megérkezett hozzánk az ő kis Silvijával, visszavonultam velük kis könyvtáramba (melyet jócskán meghizlaltam, mióta a király elhalmozott pénzzel), és kérdésekkel bombáztam Fogacer-t. Mi van Párizsban? Ő fél lábon állt, mint egy darumadár, s egész hosszú, vékony árnyalakját bevilágította a tűz. Silvio egy zsámolyra kuporodott, s amennyire láthattam, alaposan megváltozott. Válla, tagjai izmosabbak lettek, arca, mely valaha oly sima volt, mint egy leánykéé, borostás, s immár nem pihés szőr borította, hanem lenyírt szakáll, mely mégis kiütközött rajta.

- Haj, mi fili! - mondta Fogacer. - A machiavellizmusban az a legrosszabb, hogy ha a kettősjáték csődöt mond, kétszeres a veszteség, nemcsak a tétvész oda, hanem a játékos becsülete is, mivel a csalás általános megvetést kelt. Így járt pörül a mi szegény Henrikünk. A nagy, német és svájci zsoldosokból álló hadat Guise nemcsak Vilmorynál készítette hátrálásra, Auneunál újfent megfutamította. Kis csetepaté volt mindkettő, hanem a liga csodálatos győzelemmé kiáltotta ki őket, nagy harsonaszóval, hisz régi szokása, hogy a legnyavalyásabb Guise-párti macskát is tigrissé növeszti. Valójában azért övezik Guise homlokát babérkoszorúval, hogy megalázzák a királyt, kinek akkora hadsereg van a parancsnoksága alatt, hogy könnyűszerrel megsemmisíthetné az idegen had maradékát, ha akarná. De nem akarja. Miért? Mi fili - szegezte rám fekete szemöldöke íve alól mogyorószínű szemét -, kegyelmed kérdezte tőlem, miért?

- Magam sem tudom - feleltem nevetve -, én kérdeztem-e, hanem most megkérdzem.

- Tehát jól értettem. Nos, pro primo: a király emberséges, gyűlöli a vért s a vérontást. Pro secundo: nem akar hajba kapni a svájci és német zsoldosokkal, mert azt gondolja, szüksége lehet még rájuk Guise-ékkel szemben. Tehát inkább lepaktál velük, és fizet nekik annak fejében, hogy elhagyják az országot.

- Fizet nekik?

- Fizet bizony, lenvászonnal és selyemmel, csengő-bongó aranyakkal, no meg elemózsiával a visszavonuláshoz. Exeunt zsoldosok és svájciak...

- Ez pompás! - véltem én.

- Ez igen rossz - tárta szét pókkarjait Fogacer úgy, hogy hirtelen betölteni látszott velük a könyvtárszobát. - Mert mostanában az a szóbeszéd járja Párizsban, hogy a király maga fogadta fel, maga fizette, s maga küldte haza a zsoldosokat, azért bánik olyan jól velük! A nép üvölt, füttyöl. Prédikációk hangzanak el! Ökölbe szorúlnak a kezek! Az ostoba nép szinte kivétel nélkül gyűlöli és megveti Henriket. És a Sorbonne - jól hallja, fiam, a Sorbonne -, azaz negyven szaros, vaskalapos majom összegyülekezvén, evés-ivás után megvitatja a kérdést és megállapítja: helyes megfosztani azon uralkodókat jogaruktól, kik nem az ő ízlésük szerint valók.

- Ez lázadás! - kiáltottam.

- Nyílt és féktelen lázadás! Aj, mi fili! Párizs forrong. A trón inog.

Minekutána ezeket elmondta, Fogacer helyet foglalt egy karosszékekben, melyet felkínáltam neki, és egy ott heverő párnára rámutatva rászólt Silvijára:

- Én Silvión, ülj ide!

Mire Silvio, kit annyszor láttam gazdája lábánál ülni, legnagyobb meglepetésemre sértett arcot vágott, és udvarias, de rideg hangon kijelentette:

- Tiszteletre méltó orvos uram, engedelmével itt maradok, ahol vagyok.

A válasz annyira váratlanul érte Fogacer-t, hogy belesápadt és elnémult. Szemhéja idegesen rángott, felső ajka reszketett. A látvány elképesztett, s már-már csalódást váltott ki belőlem, annyira hittem

benne, én eszetlen, hogy az én volt orvosiskolai tanárom tudása és metszően éles pengeesze révén felülemelkedett a közönséges emberi érzelmeken. Haj, olvasóm, azóta tudom jobban is, mint szeretném, mivel nagyobb az élettapasztalatom, hogy olykor még olyanok is leszállnak talapatukról, akiket gyermekfővel félistenként vagy hősként tiszteltünk, és nem átnak sírni, annyira megfájdítja szívüket egy barát árulása, s az annál súlyosabb csapást mér szívükre, mennél közelebb állt hozzá.

Tapasztalván, hogy a hallgatást senki nem töri meg, s Fogacer le nem veszi mogorószínű szemét Silvióról, s a szája széle most is úgy ráng, mintha a kölyök arcúl csapta volna, és se szólni, se cselekedni nem bír szörnyű fájdalma miatt, holott a dolog nem annyira becsületét sérti, inkább legmélyebb érzelmét, úgy döntöttem, megtöröm a hallgatás e kegyetlen jegét, mely barátom lelkét ellepi, s hogy valahogy kimentsem legalább gyötrő gondolatai közül és másfelé tereljem a figyelmét, azt mondtam neki:

- És miért tűnt el a navarrai Coutras után, miért eresztette oly különös módon szélnek győztes seregét?

- Ezt Henrik sosem tartotta rejtélynek - élénkült fel fokról fokra Fogacer kezdetben tompán csengő hangja. - Ő meg a navarrai mindig is cinkosok voltak, s ez rá a bizonyosság. Hisz tudja, a navarrainak mindig volt elég esze hozzá, hogy bölcsen a bolondot játssza. Azért oszlatta föl seregét, hogy ne legyen kénytelen megtámadni a király hadát, ki hivatalos ellensége, ám titkos szövetségese. És tétlensége álcázásaképpen sietett babérjait a szép Corisande lábai elé helyezni. És azóta sem mozdult el onnan, hanem ott kamatyl, mint patkány a szalma között.

- Guise tud-e róla? - kérdeztem.

- Előbb nem tudta - pattant fel a helyéről Fogacer, ám szeme igen bánatosan tekintett ki ívelt szemöldöke alól, s lopva és mintegy kényszeredetten pillantott Silvióra. - Előbb nem tudta - ismételte meg szavait, s hangja közben hirtelen ismét gúnyosra, sőt szarkasztikusra váltott. - Elment a királyhoz, s úgy látván őt, mint én most kegyelmedet, tüzénél melegedni, ahiszemben vagy azt igyekezvén elhítenni magával, hogy a navarrai megholt, mint Párizsban beszéltek, eltűnése után, megkérdezte őfelségét, mit tud a navarrairól. Mire a király rásandított - s e tekintet a szokottnál is elevenebb és beszédesebbé teszi olasz szembogarát -, és azt felelte, nevetve, azon a bizonyos hangon, melyet nem bírok leírni, de rengeteget mond, anélkül hogy kimondaná és rengeteget jelent: „Ismerem a városban szálldosó híreket, s tudom, miért kérdi ezt uraságod. Úgy halott ő, ahogy kegyelmed.” Jól hallotta, mi fili. Úgy halott ő, ahogy kegyelmed.” Ha a Sorbonne összes fentebb említett professzorai összedugnák a fejüket, gondolom, végeláthatatlanul magyarázhatnák e kurta mondatocskát, és ezerféle értelmet tulajdoníthatnának neki, melyek közül éppen nem a legnyilvánvalóbbnak tetsző a legigazabb. Példának okáért: „Halott, mint kegyelmed, aki él”, ami lapos. Avagy: „Halott, mint kegyelmed, ki sajna, él.” Ami már jobb. Avagy: „Halott, mint kegyelmed, akinek a halálát kívánom...” Ami kitűnő.

Majd szavait bevégezvén, felvonta sátáni szemöldökét, elmosolyodott az ő lassú, hullámos, gúnyos mosolyával, mely hirtelen keserű fintorrá torzult. Minden vonása mintegy összerándult, beesett, megkisebbedett, s oly kegyetlen kín kifejezése ült ki arcára, hogy láttára elakadt a szavam, és akkor sem bírtam egy árva szót se kinyögni, amikor Fogacer elfúló hangon elbocsátását kérte, s megint mintegy a vállá fölött egy utolsó, kényszeredett pillantást vetve Silvióra, kirentott a könyvtárból hosszan, keskenyen és gyászosan.

Távoztása nyomában fennmaradt a csend. Én arra vártam, hogy Silvio is engedélyt kérjen a távozásra, de ő csak ült mozdulatlanul zsámolyán, mint a kőbálvány, s elszánt képpel, noha bánatosan és ijedten bámult a tűzbe. Végre eltökéltem magam, jó éjt kívántam neki és visszavonultam.

Hat héttel ez este után, mely kétszeresen is szerencsétlen volt számomra (mivel ekkor értesültem gazdám súlyos kudarcáról és Fogacer lélekemészto, kétségbeejtő gondjáról), reggel, felkelés után bekaptam egy-két falatot, hogy azután szokásunk szerint lovagoljunk egyet Montfort erdejében, s meglepetésemre nem leltem az istállóban sem őt, sem hátasát. Hívásomra előkerült Miroul, és zavart képpel átnyújtotta Fogacer levelét, ki, mint mondta, pirkadatkor útnak indult Párizsba, s őt arra kérte, ne ébresszen fel, a levél úgyis megmagyarázza, miért készül távozni és miféle körülmények bírták rá e lépésre. S én, ki igen megrémültem a hírről, hogy barátunk megkockáztatta egyedül e veszedelmes utat Montfort-tól Párizsig, nyomban feltörtem és elolvastam a levelet:

„Mi fili!

Hajszás életemben sosem ért még a mainál súlyosabb csapás. Még a máglya is, melyre hajlamom és hitetlenségem kétszeresen ítél, még az is könyöröletes halálba torkolló s kurtább szenvedésnek tetszik ennél. Mi fili, nézd el nekem, hogy angolosan távozom, és otthagylom Silviót, ő tudja jól, miért. Jaj, minél tovább kényszerülök járni nyomorú életem útjait, annál inkább megtanulom, hogy szeretni annyi, mint szenvedni és szenvedni. A fájdalom hosszú.

Könyörögve kérlek rá, mi fili, kihez úgy fordulok, mint egyetlen és örök barátomhoz, vedd gondjaidba e kis nyomorultat! Nem szívesen látnám őt az utcán, hajléktalanul és éhezve, annyira szeretem még most is, árulása legmélyén. Mihelyt visszaérkeztem Párizsba, megküldöm neked a pénzt melybe eltartása kerül. Vale, mi fili. Könnyem hull, míg ezeket írom. E dologról szót se szólj imádandó hitvesednek, ki egy személyben anyám, lányom, húgom és még sok minden nekem. Mi fili, utoljára még megölellek. Ima híján, mely nem szolgálhat vigaszomul, arra kérlek: szánj olykor rám egy gondolatot, melyet jó szíved sugall.

Szerető barátod Fogacer”

Ó, nem egy gondolatot szenteltem neki, ezret is, ámbár akadt levelében egy-két bekezdés, mely homályos maradt előttem, és elhatároztam: nyomban kifagगतom okairól Silviót. Szobájában kerestem fel a fiút. Bekopogtam. Válasz nem jött, tehát nagy merészen benyitottam, s a legnagyobb meglepetésemre ott találtam Zarát és Silviót. Az igazat szólva mindketten fel voltak öltözve. Zara királynői pózban trónolt az egyetlen karosszéken, igen magasra szegte fel fejét, s igen rideg volt. Lábai előtt térddepelt, mondhatni, imára kulcsolt kézzel, kétségbeesetten, könnyezve kuporgott Silvio, de beléptemkor felpattant, s láthatóan halálra vált rémületében. Azt hiszem, el is inált volna, ha el nem kapom s rá nem kényszerítem, hogy helyet foglaljon egy zsámolyon.

- Silvio, mit jelentsen ez? - kérdeztem. - Mit keres itt Zara? Mit keresel te az ő lábai előtt? És miért e könnyek?

Mivel azonban Silvio lehorgasztotta a fejét, s mintegy megbénulva szégyenében, csak könnyeit hullatta, Zarához fordultam, kérdő pillantást vetve rá. Mire a szép leány, cseppet sem szégyenkezve s megalázkodva, ellenkezőleg, szinte megvetően és diadalmasan közölte velem, a világ legnyugodtabb hangján:

- Megkértem Silviót, sem esküre, sem ígéretre nem kötelezve őt, hogy ejtsen teherbe, s most, hogy ez megtörtént, a zöldcsőrűje, ahelyett hogy tudomásul venné, amire pedig jó előre figyelmeztettem: hogy utána menesztem, mindenáron igyekszik hozzám ragadni, mint tetű a barát bőréhez.

- Hogyan? Te, Zara, állapotos vagy? - kérdeztem, nem akarván hinni fülemnek. - Silviótól? Te, aki mindig azt állítottad, gyűlölöd a férfiakat?

- Hisz gyűlölöm őket! - felelte lenézően Zara. - Csakhogy teherbe akartam esni, s így állni bosszút úrnőmn, Gertrude-ön, s éppen azért szemeltem ki e célra ezt itt, mert amilyen fiatal és gyenge, alig férfi.

- Gyenge? - Silvio könnyei hirtelen elapadtak e sértés hallatán. - Gyenge! - s felháborodottan rázta meg barna fűrtjeit. - Nincs-e okod, gonosz, hogy éppen az ellenkezőjét gondoljad?

- Jól értettél! - felelte Zara, nyomasztó göggel. - És merészség-e azzal hízelegni magadnak, te senkiházi, hogy valaha azt ígértem: a feleséged leszek? Neked vagy bárki másnak?

- De Zara - kérdeztem elhűlve, -, ha nem akarsz férjhez menni, hogyan neveled majd fel a gyermekcsét, kit méhedben hordasz?

- Azt bízva rám, lovag úr - vont ő vállat, hihetetlen magabiztossággal. - Magam is megbirkózom a dologgal. Ha kell, akár kétkezi munkát is végzek! - tette hozzá, elnézve térdére nyugtatott, két szép, hosszú kezét, mintha az a gondolat, hogy kénytelen lesz őket munkára fogni, őt magát is meglepné.

- Jaj, Zara, Zara - magam sem tudtam, nevessek-e vagy dühöngjek különös esztelenségén - hát idáig kellett elmenned, hogy kielégítsd Gertrude iránt táplált haragodat? Nem bolondság-e hasadat csak azért megdagasztani, hogy őt csalódás érje? Azt reméled, inkább eleget tesz kívánságodnak, ha egy gyermeket hozol a világra?

- Azt magam sem tudom - felhősödött el hirtelen Zara tekintete. - Nem hihetem, hogy nem szeret többé engem, ki oly régen szerettem, és mindent elfelejtett, nem segít rajtam és nem akar a maga közelében látni, holott nélküle nincs az én életemnek se értelme, se tartalma.

Most az igazi Zara szólalt meg, gög és fenség nélkül, majdnem sírva, s én megértettem: ez a kisdéd holmi segélykiáltás, s Zara kétségbeesetten vágyik rá, hogy Gertrude-del megoszthassa és vele együtt nevelje fel. S mivel ez a felismerés szívem mélyéig mehatott, megöleltem Zarát, páros csókot nyomtam két orcájára, és szobájába küldtem, megkérve, hogy minderről egy szót se szóljon az én Angelinámnak, kit ezzel igen kényelmetlen helyzetbe hozna. Inkább én beszélek Gertrude-del. Mire Zara megint csak kihúzta magát és metsző hangon közölte: ezt megtiltja nekem. De szép olvasónóm, te is jól tudod, mit ér az effajta tilalmak rőfje, hisz csakis arra való, hogy ne engedelmeskedjék nekik az ember.

Silvio mind ez idő alatt néma maradt és nyugodt. Megpróbált ugyan felemelkedni zsámolyáról, amikor Zara megindult az ajtó felé, ám Zara felneszelt, megfordult és oly jeges pillantást vetett rá, hogy szegény fiú nyomban visszaroskadt szíven találva s mintegy porig sújtva e nyilvánvaló ridegségtől.

Akkor őszinte együttérzés fogott el irányában. Ugy tetszett, az igazi vesztes ez ügyben ő, hisz lemondott eddigi társáról, mégsem nyerhette el a másikat. Közölnöm kellett vele Fogacer távozását, s e szörnyű hírt enyhítendő tudattam vele, mi nagylelkű irányában volt gazdája, ki, ha gondviselő jelenlétét nem tarthatta is fenn mellette, legalább szállásáról s betevő falatjáról gondoskodott e bajos világban. Silvio előbb elsápadt, aztán majd elsírta magát, ám egy szó nem sok, annyit sem bírt szólni, annyira elszorította torkát a fájdalom. Én is hallgattam, vártam, hogy visszanyerje önuralmát, s némán figyeltem őt. Igen szeretetreméltó fickó volt, az a fajta, ki soha nem szenvedhet hiányt nőnemű barátokban, hisz nyilvánvalóan e nemhez hajlott. Arcszíne s bőre kissé móros avagy marránus forma volt, lévén szőrzete igen fekete, bőre erősen barna, szeme bársonyos és fekete, haja csinosan göndör és hollófekete, ajka telt és piros, és volt arca és nyaka rajzában valami megfoghatatlanul kedves és férfias, és ezt a fehérséget, hiszem, nagyon is észreveszi. Egyébiránt észjárása gyors volt, beszéde választékos és könnyen folyó, és ami a szívében, az a száján, amilyen őszinte és egyenes volt egész mivolta.

- Jaj, uram - szólalt végül, felemelkedve zsámolyáról -~ be különös veszteség ért ezzel! És be üresnek tetszik egyszeriben életem! Egy ilyen jó gazda! és a világ legtudósabb férfia! Csupa emberség és jóakarát! Nemcsak felszedett a sárból. Tanított. Ő volt mintegy családom családom helyett. Mérföldetlen hálát érzek iránta. Nincs Franciaországban anyaszülte lélek, kit nála jobban tisztelnék s erősebb barátsággal.

- Mégis azt láttam a könyvtárban, hogy élesen elutasítottad - mondtam -, és úgy rémlett nekem, az utolsó hetekben egészen elhidegültél tőle.

Silvio előbb nem tudta, mit feleljen. Elpirult, szemét lesütötte, s majd összeroskadt szégyene súlya alatt, ám mivel az én türelmes hallgatásom válaszáért kiáltott, elfúló hangon megszólalt:

- Uram, oly pontot érintett itt, melyet sértésnek vettem volna, ha más érinti. De tudom mesteremtől, Fogacer-től, ki nem szűnt meg kegyelmedet előttem dicsérni, hogy uraságod az evangélium valóságos tején nevelkedvén, olyannak fogadja el őt és lényét, amilyen, és éppen nem kárhoztatja vagy káromolja érte. Hanem ami engem illet, tudnia kell, uram, hogy más fából faragtak, nem abból, melyet kegyelmed mesteremnél eltűr. Természetemnél fogva nem hajlok a férfiszerelemre - ha már néven kell neveznünk a dolgokat - és csakis hálából álltam kötélnék. De végtére is férfivá kívántam válni minden dologomban és megszakítani kapcsolatomat gazdámmal. Ezért vállalkoztam nagyon is szívesen arra, amit Zara javasolt, s amiről kegyelmednek az imént szólt, és szinte megveszekedettten szerettem. Előbb roppant kíváncsian vettem szemügyre a női testet, lévén az ismeretlen előttem, és valósággal megmámorosodtam tőle, mihelyt megismerhettem. De lám, uram, csak azért nyertem el Zarát is, hogy nyomban elveszítsem...

- Légy mindazonáltal igazságos irányában, Silvio - intettem őt. - Nem ígért neked semmit. Nem csalt meg.

- Ez igaz, uram, de mihelyt megkapta tőlem, amit akart, komiszul és ridegen utasított el. Aj, be ritka, uram, hogy a test porhüvelyé, legyen bármi csodálatos is, oly jó és gyengéd lelket zárjon magába, mint gazdámé.

- Silvio - feleltem mosolyogva -, a gyengéd nemből sem hiányzik a szív és lélek, mint majd te is megtapasztalod valamikor. Hisz oly fiatal vagy, a világ oly tág, és az emberek oly sokfélék! Addig is velünk maradsz, Silvio, és Miroul majd ad neked valamiféle munkát, mely elvonja gondolataidat nagy veszteségeidről.

Ő erre holmi köszönetfélét dadogott. Én távoztam. Szegény, gondoltam magamban, naponta kénytelen lesz szenvedni Fogacer elvesztése és Zara ridegsége miatt, kibe folyton belebotlik majd. De mit tehettem volna? És kinek a hibája, ha különös világunkban sokszor nem azt szeretjük, aki bennünket szeret, hanem azt, aki nem?

Ám Zarával - jó vagy balszerencsénkre, amint tetszik - mindössze egy napig találkozhatott, mert e szeles, viharos hajnallal kezdődő nap estéjén megjött Quéribus szokott, nagyúri kíséretével, mely tizenkét tagbaszakadt inason kívül egy gyűrőből, egy borbélyból, egy jóvendőmondóból és egy bolondból állt.

Minekutána illendőképpen köszöntötte Angelinát, Quéribus arra kért, hogy bizalmasan beszélhessem velem. Visszavonultunk a könyvtárba, hol igen fontoskodó képpel közölte:

- Fivéremuram, a király megbízásából jövök kegyelmedhez. Elvárja kegyelmedet az ő Louvre-jában.

- Ó, fivérem, fivérem! - valósággal ujjongtam örömömben, hisz mióta rágtam már zablámat itt, vidéken. - Végre megint szolgálhatom őt! Tudja-e, miben, mivel?

- Tudom, megmonda, ámbár ez nekem arabusul van. Úgy tetszik, a király azt kívánja, hogy kegyelmed ismét vegye fel a kapcsolatot egy bizonyos Moscával, ha ugyan nem Leót mondott. Úgy adom tovább kegyelmednek az üzenetet, ahogy hallani véltem, ámbár senkit nem ismerek az udvarnál, kinek ily különös neve volna. Az udvart ugyancsak megfogyatkozottnak találja majd, fivérem. Az urak közül számosan otthagyták Henriket, hogy Guise-hez álljanak át.

- Hát ilyen rosszul áll a király szénája? - kérdeztem elszoruló szívvel.

- Jaj, a rossznál is rosszabbul, fivérem - felelte Quéribus, tőle sosem hallott keserű hangon. - Párizsban az első jöttment, kivel szembetalálkozik az ember, azt meri fennhangon mondani: „Nosza, menjünk, fogjuk el a fajtalan királyt az ő Louvre-jában, és zárjuk kolostorba!” És senki nem meri leteremteni vagy leinteni a pernahajdert, nehogy ízekre tépje őt a csőcselék, annyira meggyűlöltek Henriket, amiért nem verte le a német zsoldosokat. Nem hallatlan-e, hogy az egyház árulónak kiáltja ki a királyt emberségeért?

- Hát idáig jutottunk? - kérdeztem.

- Idáig és még tovább - felelte Quéribus. - A minap gyóntatómat négynapos láz verte le lábáról, s így egy szaros párizsi plébánosnál próbáltam gyónni. „Fiam, ligapárti vagy?” „Nem, atyám.” „Akkor, fiam, én nem hallgathatom meg gyónásodat, mert jó lélekkel nem adhatnám meg neked a feloldozást.”

- Hisz ez maga a téboly! - kiáltottam.

- Téboly? - ilyen keserűnek sohasem láttam még Quéribust. - E szó gyenge, az eluralkodott politikai és szellemi zűrzavarhoz mérten, melyet jelöl. Aj, én Pierre-em, a vallás immár nem egyéb gyűlöletnél. Az ember szinte hallani véli, amint prédikátoraink azt kiáltják: „Adjátok meg nekünk a mi mindennapi véráldozatunkat! Az eretnekek kiirtása nélkül nem lehet meg hitünk!” Nincs remény! Nincs menekvés! Fivérem, itt tartunk...

Tizenkettedik fejezet

Mivel még nem felejtettem el, miféle gyalázkodásokat szórtak rám s miféle támadást intéztek házam ellen a Guise-pártiak, mialatt én az ifjú Bouillon hercegnél időztem, úgy határoztam: magam megyek fel Párizsba, s Angelinát gyermekeinkkel itt hagyom kis birtokomon, a Pudvás Tölgyben. Angelina kétségbeesett, zokogott, de hiába, hisz jómagamat is igen elbűsított, hogy talán hosszú időre meg kell fosztanom magam jelenlététől, mely tej és kenyér volt számomra. Magammal vittem ellenben kedves

Miroulomon és az ő Florine ján kívül Silviót, mert nem akartam őt Zarával egy fedél alatt hagyni. Minek sajogjon örökös a szíve amiatt, hogy nap mint nap találkozik vele, de még csak a kisujja körmét sem érintheti meg?

Távozásom előtt átugrottam Samsonhoz, megölelni őt, ki most is oly mélyen merült el munkájába, hogy szinte észre sem vette: országunk széthullóban van. Félrevontam Gertrude-öt, s igyekeztem szándékait kifürkészni. Tanácsot óvakodtam ugyan adni neki, de mivel azt tapasztaltam: immár nincs úgy oda az Éloise kínálta újdonságokért, s inkább régi abrakja után nyerít, összeszedve minden bátorságomat, megmondtam neki: Zara az ő gyógyíthatatlan bánatával kezd igen nyomasztóan hatni Angelina amúgy is fájó lelkére, és ő jócskán felderíthetné otthonunkat, ha a közeli napok egyikén eljönne hozzánk kötőféket vetni elbitangolt kancája nyakába, s visszavezérelné őt istállójába.

Amire előbb megremegett, mintegy új reménytől áthatva; majd megharagudott és nemet mondott, ám mindjárt meg is bánta és elnézésemet kérte, s éppoly gyorsan meglágyulva, amily hirtelen megkeményedett előbb, azt felelte könnyes szemmel, nyálát nyeltesve, hogy ő valóban nagyon szereti Zarát és sokéves állhatatosságát, de Zara agyonnyomja őt szeretetének súlyával, és ő elhűlve tapasztalja, hogy nem lehet meg nélküle, de vele sem örökké, ezt tehát jól meg kell gondolnia és majd meg is teszi.

Én magára hagytam töprengéseivel, kissé megütődve azon, hogy hidegen hagyta Zara esete Silvióval, mindazonáltal bizonyosra vettem, hogy végül is a nehezebb serpenyő fogja lehúzni a mérleg karját, s Zara a karácsonyt már a patikában fogja tölteni, nagyot könnyítve Angelina terhein. S mert úgy ítélt meg: hamarosan visszaköltözik majd házukba a rend és a nyugalom, siettem kivetni elméből magángondjaimat, s csakis gazdám ügyein tépelődtem, melyek állását szinte még annál is kétségbeesettebbnek találtam, mint Quéribus mondta, mihelyt betettem a lábam Párizs forrongó városába.

Éjjel érkezünk meg a fővárosba, s én már másnap reggel elszalajtottam Miroult a Châtelet-hoz, hogy próbálja meg észrevétlen megközelíteni Moscat, s hagyja meg neki: még az éjjel látogasson el hozzám. Én magam pedig elsétáltam a morgó, rebellis város ütőerét megvizsgálandó, a derék Pierre de l'Étoile-hoz, kinek, úgy tetszett, több és jobb kéme van a parlamentben, az egyetemen és az udvarnál, mint bárki emberfiának Franciaországban.

Ámbár irányomban most is igen szíves volt, igen mogorva hangulatban leltem rá szép lakásában, s jobban remegett, mint nyúl a bokorban, mivel attól tartott, a soron következő év, 1588 meghozza az ő vesztét, az országét és a világ végét.

- Kedves lovagom - ölelt keblére -, minden széthull és felbomlik, a föld, Franciaország és jómagam...

- Kegyelmed, kedves barátom! - nevettem nagyot. - Ahhoz képest, hogy halni készül, úgy látom, csupa egészség és életerő, arca rózsás, szakálla dús, ajka vérpiros.

- Ami porhüvelyemet illeti, csakugyan ép vagyok - biggyesztette le ajkát, s hozzá nagyot sóhajtott. - De nem ami a lelkemet illeti, melyet annyi bűn terhel, hogy egyaránt félek halállal halni és tovább élni. (E mondatot évente legalább négyszer hallottam tőle barátságunk tizenhat esztendeje alatt.)

- Bűnei? - nevettem még nagyobb. - Nem túlozza el nagyon is számukat és súlyukat? Hisz általában igen derék embernek tartják, talán egyedül a gaz ligásokat kivéve, ami egyenesen a becsületére válik.

- Aj, barátom - roskadt le egy karosszékre, s elém tolta a másikat. Mindkét szék a kandalló felé fordult, hol akkora lánggal lobogott a tűz, hogy akár egy borjú is megsült volna rajta egészben. E meleg roppant jólesett nekem, lévén odakint oly metsző a szél, s mert olyan világos volt amellet a terem, hol ültünk, hisz falán hosszú sor nagy és szép üvegablak sorakozott, azok helyett a szörnyűséges, homályos kis ablakszemek helyett, melyek oly sokáig tették sötétté lakásainkat.

- Barátom - kezdte újra a lamentálást -, nem szolgáltam én rá a jó hírre, melynek örvendek, legalábbis a tekintetben, ami egy meglett, nős férfiú erkölceit illeti, hisz szemérmetlenül fiduciodom egy leányzóval, ki kinevet, elszedi a pénzemet és megcsal az első jöttmenttel.

- Kedves Étoile barátom - mondtam -, ne akarja annyira megfékezni magát, akkor nem érzi majd a zablát oly szorosnak. És ne sarkantyúzza annyira lelkiismeretét, s mindjárt nem fogja annyira gyötörni.

- Isten adná, hogy megtehessem. Hát kegyelmed, kedves Siorac, nem retteg a túlvilágtól?

- Annyira nem - feleltem nevetve -, hogy elrontsam miatta e világi életemet.

- Hát a világ végétől?

- Hát olyan közel van? - kérdeztem, folytonosan nevetve.

- Közel! - kiáltotta Pierre de l'Étoile, és felállt, hátat fordítva a tűznek, hogy a fenekét melengesse. - Közel? Ügyszólván karnyújtásnyira van tőlünk, hiszen a gyászos 1588-as esztendőben kell bekövetkeznie. Máris benne vagyunk, lovag úr.

- S ugyan ki állítja, hogy nyakunkba hull majd ez a szörnyűség, a végpusztulás? Bizonyára egy képzelgő!

- Dehogy, dehogy! Egy tudós. Egy mindenkinél bölcsebb tudós, kit kegyelmed is ismer: Regiomontanus. Az, aki összeállította a csillagoknak azt a tabelláját, amelynek nyomán Kolumbusz Kristóf eljutott az Újvilágba, Amerikába.

- Hogy éjjel a csillagok mutatnak utat nekünk, abból még nem következik, hogy kihatnak földi létünkre!

- Regiomontanus más véleményen van. Ő kiszámította, hogy 1588 februárjában napfogyatkozás lesz, és ugyane percben a lehető legnagyobb vést hozó együttállásba kerül a Szaturnusz, a Jupiter és a

Mars, mindhárom a Hold házában.

- Elhiszem az együttállást, ha az ő számításai erre mutatnak. De miért vészt hozó?

- Nem tudom.

- Vajon nem úgy áll-e a dolog - kérdeztem -, hogy Regiomontanus nemcsak matematikus, hanem költő is? S ily módon a megjósolt együttállás csakugyan számítás eredménye, de gyászos hatása ránk pusztán álom? Mi több, olyan álom, mely ugyancsak jól illik országunk siralmas állapotához és a kegyelmed rosszkedvéhez.

- Nem tudom. - Úgy tetszett, Étoile-t megingatták ugyan hitében argumentumaim, de korántsem győzték meg, annyira nehéz nem elhinni azt, amit egyszer már elhittünk. - Akarja hallani Regiomontanus jóslatát, választékos alexandrinusokba foglalva?

- Micsoda? - mosolyogtam barátunkra. - Egy matematikus, aki verset fabrikál? Hát nem megmondtam, hogy költő? Bizony az.

- Jól figyeljen! - szólt rám némi türelmetlenséggel Étoile, s karját keresztbe fonta mellén. - Ha kellőképpen ide figyel, majd elfogja uraságodat is a félsz, oly pontos a jóslat!

Egy évezredre és még ötszáz évre rá,
Hogy fiát Mária a világra hozá,
Az új század sötét nyolcvannyolcadik éve
Sok bajt, sok rossz csudát hoz majd a földi népre.
Ha ránk nem érkezik az utolsó ítélet...

- Ej, kegyelmed máris megnyugtatl! - nevettem el magam.

- Hadd folytassam - Étoile láthatóan kissé megsértődött, hogy félbeszakítottam a próféciát, melynek hallatán, szerinte, úgy kellett volna remennem, mint a nyárfalevélnék.

Ha ránk nem érkezik az utolsó ítélet
Nagy birodalmak elhamvadnak, porig égnék,
S a tűz nyomában a fájdalom, gyász - nem élet.

- Akkor tehát - kiáltottam, s én is hátat fordítottam a tűznek, majd karomat barátom vállán átvetve magamhoz öleltem őt -, akkor Franciaország megmenekül, kedves Étoile barátom!

- Megmenekül? - hűlt el Étoile. - Ezt honnan veszi?

- Mert nem igazi birodalom, nincsenek tengerentúli birtokai, nem számítva Itáliában a kis saluzzói örgrófságot. Nem, nem, kedves Étoile barátom, a nagy birodalom, mely elpusztul, nem lehet más, mint Spanyolország. És ha csodamód beteljesülne a jóslat, higgye meg nekem, ellentétben Regiomontanus állításával, nem jár a nyomában gyász és fájdalom, sem Angliában, sem Németországban, az evangélikus fejedelmek körében, sem a hugenotta Svájcban, sem Navarrában, sem a francia király udvarában...

- Eh, csak kegyelmed érti így - vont ő vállat, nem akarván semmi áron megnyugodni, mert valamiképpen jólesett neki a félelem.

- Én csakugyan így értelmezem, de mi egyebet tesz maga Regiomontanus, mint hogy amúgy értelmezi a napfogyatkozást s a csillagok együttállását?

- Lovag úr - szólt Étoile, s most ő fogta át, mintegy viszonzásképpen, az én vállamat -, ámbár igen kedvelem személyét, s örömteli és hetyke természete mindig felvidít, ahányszor összetalálkozunk, argumentumai nem győztek s nem vigasztaltak meg, annyira nyilvánvalóak közeli romlásunk előjelei. Múlt vasárnap is mi történt, amikor kegyelmed még nem időzött városunk falai között? Ezen a napon oly nagy és sűrű köd telepedett Párizsra, hogy hasonlóra a legöregebbek sem emlékeztek közülünk, oly sűrű volt és fekete, hogy az utcán járó-kelő emberek egymást sem látták, s kénytelenek voltak fáklyát gyújtani, holott csupán három órával múlt el dél. És másnap udvarokon és utcákon ezrével heverték a vadludak, hollók, varjak holttestei, mivel a vaksötétben fejfel röptek neki a házak kéményeinek s a tornyoknak.

- Ej, barátom, a köd az köd, és semmi egyéb - mondtam. - És ugyan mit számít a legvastagabb ködfüggöny is a Guise-ek örökös ködösítéséhez képest?

- Ó, ők és a ligások minden képzeletet meghaladnak! - felelte keserű ajkbiggyesztéssel l'Étoile. - Hallották-e hírét, barátom, boldog vidéki elzártságukban, Szent Severinus boldog napjának, hogy a liga nyelvén fejezzem ki magam? Ez a nap igencsak kárhozatos volt a királyra nézve, mert le akarta tartóztatni Párizs három legorocátlanabb prédikátorát, és kudarcot vallott, mivel a nép félreverte a harangokat, fegyvert ragadott, és a Saint-Séverin negyed egyik házát megerősítve visszaverte nemcsak a király őrmestereit és komisszáriusait, hanem gárdistáit is.

- Hogyan? - hültem el. - Utcái harcok? Itt, Párizsban? Két-három pilises csuhásért? És a király nem bírt a felkelőkkel?

- Haj, barátom, barátom - emelte égnek a karját Étoile. - Ennél is nagyobb a baj. Találkozott-e kegyelmed valaha is az udvarnál Montpensier úrnővel? Megismerkedett vele?

- Meglehetősen közeli ismeretségbe jutottam vele - feleltem, s arcizmom sem rándult bele.

- Lovag úr, az a némbér démon! Nöstény démon! Succubus! Nőalakot öltött sátán! Pokolbeli fúria! Egész mivolta csupa tűz, az alfelét sem kivéve.

- Ugyan ki ne tudná mindezt róla? S hogy az ő cédulácskái ihletik a királyt sértő prédikációkat?

- Nos, lovag uram, a mi királyunk, ki országunk feje és uralkodója, maga elé idézi, megmossa a fejét, lehordja, megmondja neki, hogy mindent tud magaviseletéről és annál is többet, hogy ő találja ki a róla szállongó hamis híreket és a zsoldjában álló papok révén terjeszti el városzerte, hogy fellázítja ellene jó városát, hogy ő eddig a kelleténél is türelmesebb volt, de vége türelmének, és megparancsolja neki - hallja, lovag úr, megparancsolja! -, hogy távozzék a városból. Mire a némbor egy szót sem felel, semmit nem hoz fel mentségére, hanem távozik gögösen és sántikálva, s egyenest lotaringiai unokahúga, a királyné nyakába veti magát, no meg az anyakirályné karjába, ki immár egyedül lotaringiai unokáján csüng, meg Villequier kancellárius és a többi miniszter nyakába, kik valamennyien a velejükig lotaringizálódtak, és akkor az egész banda: a királyné, az anyakirályné, a kancellárius, a miniszterek mind nekiesnek öfelségének, úgy tapadnak rá, mint kullancs a kutya szőrére, és bebizonyítják neki, hogy nem számúzheti a Sántát, ha nem akar népfelkelést kirobbantani s a Guise-eket halálra sérteni.

- És mit tett a király?

- Engedett, és a nő maradt. Jaj, barátom, a király oly puha és félénk.

- Puha? Félnék? - keltem ki magamból. - Puha, a montcontouri és jarnaci győztes?

- Elismerem - sóhajtott nagyot Étoile -, hogy herceg korában bátor volt, most azonban olyan, mint a harci mén, mely túl sokáig hevert az almon, s elvesztette küzdő szelleme maradványát is.

- Én ezt nem hiszem - ingattam a fejem. - A király nem puha és nem bolond. Majd lesújt, ha út az óra.

- Nem hiszem. - Étoile arcát ráncok barázdálták, szája keserűen lefittyedt. - A királyt túlságosan kimerítik gyönyörei. Tudja-e, hogy a hölgyek kérésére egy héttel meghosszabbította a saint-germaini vásárt, és túri, hogy kegyencei kihívó orcátlansággal bánjanak az ott megjelenő nőszemélyekkel, akár lányok, akár asszonyok? S mintha nem lenne elég ennyi csúfság, bizonyos házakba gyűjti össze a város minden zugából a legszebb és legerkölcstelenebb kisasszonyokat, s táncvigalmakat, lakomákat rendez nekik, no és ami talán még ennél is rosszabb, olyan mulatságokat, amelyeket ő az ő „kis gyönyörűségeinek” nevez, s amelyekbe nyakig merül, mintha országa a világ legteljesebb békéjének örvendene, s mintha nem is léteznének nagy pofájú papok, ligások, Guise-pártiak és maga Guise.

- Kedves Étoile barátom - nevettem rá -, kegyelmed sokkal jobban szereti az erkölcsöt, hogysen önmagát szerethetné. És nem egészen értem, mit vet a király szemére. Hogy fiúk avagy hogy lányok után fut?

- Mind a kettőt! - felelte komoran Étoile.

Eztán szívélyesen elbúcsúztunk s elváltunk egymástól. Én titokban jót mulattam azon, hogy oly szigorú ítéleteiben, holott titokban ő sem ártott egy cédával hanteregni, másrészt nagyon megijesztett a hír, hogy a király dolga immár annyira rosszul áll, hogy félő, lázadás tör ki ellene itt, Párizsban, fővárosában, királyi székhelyén.

Alig léptem be házam kapuján, Miroul átnyújtott egy levélkét. Mindjárt észrevettem: pecsét ugyan van rajta, de aláírás nincs. Egy maszkát viselő hölgytől kapta a levelet, így Miroul, mialatt Châtelet környékén lófrált. Szerinte lady Stafford egyik udvarhölgye volt a dáma, ugyanis a jól ismert gyűrűt pillantotta meg ujján, amikor kesztyűjét lehúzta volt, hogy az írást átadja.

Erre feltörtem a pecsétet, és az alábbiakat olvastam:

„A Mór barátai, kiknek szemük van, hogy lássanak, és fülük, hogy haljanak, figyelmeztetik E. R. kis francia pacsirtáját: költözzön el fészkeből, hol éjjel-nappal nagy veszély fenyegeti, s bújjék más tollazat alá, baráti fészekbe.”

- Olvasd, Miroul - mondtam, látva, mi aggódva szegzi rám szép, felemás szín szemét.

- Hát ez egy cseppet sem tisztább és átlátszóbb, mint Guise lelkiismerete - vélte Miroul. - Én egy kukkot sem értek belőle. Ki a Mór? És kik a barátai?

- A Mór Walsingham. Barátai, gondolom, párizsi ágensei.

- És kicsoda E. R.?

- Elizabetha Regina.

- Hogyan? Az angol királynő? És ki az ő kis francia pacsirtája?

- Engem nevezett így el.

- Pacsirta! - pukkant ki Miroulból a nevetés. - Aj, uram, be kegyes királynő! És be jól illik uramhoz e név!

- Miroul, az idő nem alkalmas a nevetésre. Mint vélekedsz e figyelmeztetésről, ismervén forrását?

- Hogy nagyon komolyan kell vennünk. Annál is inkább, mert Mosca kijelentette: nem hajlandó még éjnek évadján sem a kegyelmed házát felkeresni, mivel azt a kelleténél több árgus szem figyeli.

- Miroul - egy pillanat alatt határozottam, érezvén: sürgét az idő -, én újra felöltöm sapkakészítő jelmezemet, és Alizonhoz költözöm. Hanem ami Silvót és Florine-t illeti - és téged, jó Miroulom, kit felemás szín szemed mindenütt eláru - benneteket nem vihetlek magammal.

- Nem úgy, uram - felelte elszántan Miroul. - Feketére festem a hajam és a kék szememre kötést teszek. Florine, amilyen ügyes, nyugodtan forgathatja a tűt Alizon műhelyében. Uram, kegyelmednek Alizonnál is szüksége lehet egy lóti-futi gyerkőcre, nekem meg Florine-ra van szükségem ahhoz, hogy éljek, mozogjak, és önmagamnak érezzem magam.

- Ez már döfi! - nevettem nagyot. - Mifelénk a szolga parancsol, és az úr engedelmeskedik. Szép képe ez egész országunknak!

- Uram - szegte fel a fejét Miroul -, én szekretáriusa vagyok, nem szolgája.

- Nos, szekretárius uram - öleltem őt magamhoz -, fuss és mondd meg Moscának avagy Leónak, éjjel keressen fel Alizonnál!

- Hát annyira bizonyos benne, uram - kérdezte Miroul, már a kilincset fogva, s barna szeme nekivadámódott, míg a kék hideg maradt -, hogy Alizon hajlandó kegyelmedet befogadni?

- Aj, Miroul, Miroul - nevettem el újfent magam -, miért is nem szoktattalak kezdettől pofonokhoz s botütésekhez! Most nem lennél ily arcátlan.

- Igaz, de nem is szeretném így kegyelmedet - vágott vissza ő. - Uram, e két dolog együtt jár: orcátlanság és szeretet.

- Miroul - mondtam tréfaképpen, s felemelt kézzel melléléptem -, kérsz egyet?

- Juj! - kiáltott műrémmel -, meg akar csípni a pacsirta!

- Miroul - szóltam utána, amikor éppen indult volna -, hazatértekor vidd el Mérigot-nak a túboltba ezt a tíz aranyat, de jól ügyelj, a hátsó ajtón menj be és mondd meg neki: visszatértem, tehát kettőzze meg éberségét.

Noha Florine, szegényke, állandóan tett-vett a lakásban, hisz szobaleányaink mind lent maradtak Pudvás Tölgyben, Miroul távoztával nagyon magányosnak éreztem magam; bekopogtam tehát a rejtékajtón, mely házamat Giacomi házával összekötötte. Hanem egy inasuk közölte: a maestro és Larissa távozott, csak este tér majd haza. Ennek hallatán és a tudattól, hogy magamra maradtam, hirtelen fáradtság fogott el a hosszú út után. Felmentem szobámba, elvettem magam nyoszolyámon, és igyekeztem álomba merülni, de hasztalan. Testem ugyan fáradt volt, agyam ellenben igen élénk és lelkem - melyet én megkülönböztetek az agytól, úgy tartom, annak mintegy lélegzete, mozgása és mozgatója - oly izgalomba jött elkövetkezendő kalandjaim gondolatára, hogy éreztem: mellkasom dagad, orrcimpám kitágul mintegy a büszkeségtől és valamiféle mámortól, úgy valahogy, ahogy - ha ló lennék - nyerítenék, dobokolnék és a sörénymet ráznám türelmetlenségemben, hogy máris szabadon száguldhassak új horizontok felé, bukkanjanak bár fel utamon bárminő bajok és akadályok.

Akkor eszembe jutott kedves Étoile barátom szép képe a királyról, mint harci ménről, ki túl sokáig hevert az almon, s ezért odalett küzdőképessége és merészsége, és megállapítottam: ami engem illet, hosszan hevertem ugyan az almon Pudvás Tölgyben, mégsem puhultam cseppet sem el, épp ellenkezőleg, a rám leselkedő veszély, az elővigyázat, ravaszság, a különféle stratagémák, melyek segítségével kicsúszom a státus ellenségeinek karmai közül, sapkakészítő-álöltözetem, elköltözésem pokolbeli legyecskémhez s a kockázat (gyönyörteli kockázat), melyet ott kell majd viselnem, eztáni jövősem-menésem, lépéseim és tetteim, virrasztásaim, várakozásaim, ellencsapdám, egyszerűen az, ami a közeljövőben rám vár, kiragadott ismét egészében túlon túl rendezett és biztos életem kerékvágásából, s nagy és heves felindulást váltott ki belőlem, miáltal mindjárt megnőtt és összehasonlíthatatlanul teljesebb lett életkedvem, éppen a halál torkában, mint amilyen volt közönséges hétköznapijaimon. Akkor harminchét esztendő voltam, tehát eljutottam abba az életkorba, amikor mifelénk meglettnek kezdenek tekinteni egy férfit, és egészen természetesnek tetszett, hogy nyugalomba vonuljon, mint tette Michel de Montaigne is, mielőtt betöltötte volna negyvenedik esztendejét. Ám ami engem illet, én nem éreztem, hogy küzdelmeimet, vállalataimat, szerelmemet csökkentenem kellene avagy visszafogni, ellenkezőleg, úgy tetszett volna, az öregségnek teszek gyáva engedményt, ha így cselekszem, s véleményem szerint erre egy férfinak soha nem is szabadna ráállnia, hacsak nem hosszú harc után, hátát a falnak vetve, amikor már kihullt kezéből a kard s erői cserbenhagyták.

Leszállt az éj, s a mi Miroulunk csak nem tért meg otthonunkba. Némi nyugtalanság fogott el, s felkeltem ágyamról. Abban a minutában kopogtak az ajtón, és belépett Florine, jelenteni, hogy egy fickó, ki magát Franznak nevezi, sürgősen látni óhajt. Emlékezetemet átkutatva eszembe jutott, hogy a Sánta hatalmas termetű inasa mutatkozott be e néven nekem, amikor egy aranyat adtam neki kárpótlásul, amiért az úrnő háznagya megkorbácsoltatta. És ámbár úgy gondoltam: a fickó nem akarhat rosszat nekem, lévén a hála könnyebb teher a szegény embereknek, mint az udvaroncoknak, olasz módra hátamra kötöttem egy kardot, s egy pisztolyt is magamhoz vettem és az övembe dugtam, mielőtt kipillantottam volna a kémlelőnyíláson. Felismervén emberemet, elhúztam a reteszt. Ő egy levelet adott át nekem, melyet nyomban átfutottam, mivel úgy láttam: a fickó némán vár válaszemre.

„Kedves unokaöcsém uram!

Unokanővérem ma este tíz órára meghívja palotájába, s mint tudja, ő azok közé tartozik, akiknek nem lehet nemet mondani. Tehát elvárom azonnali beleegyezését, melyet e levél vivőjével lesz szíves közölni.

Válaszát várva maradok, öcsémuram, alázatos és hű szolgája

Jeanne de la Vasselière”

A levél elképesztett. Meglepett, hogy Montpensier úrnő ily gyorsan értesült visszatértemről, s e körülmény némi bizalmatlanságot ébresztett bennem, s nem sok kedvet éreztem újra bemerészkedni az emberevő nők barlangjába, azonban attól is tartottam: ha nem megyek, fejemre vonom haragjukat. S mivel

láttam, Franz le nem veszi rólam kék szemét, mialatt én e tövises kérdést forgatom agyamban, és nem gonoszul néz rám, ellenkezőleg, hirtelen elhatározással hozzá fordultam:

- Franz, láthatod zavaromat, és okát is sejtheted. Adj nekem tanácsot, mint barátom! Menjek vagy ne menjek?

- Lovag úr - felelte Franz, ki igen jól beszélt franciául, ámbár erős akcentussal és lassan -, ne hozzon zavarba. Én hű vagyok úrnőmhöz, noha bőkezűbben osztogatja a verést, mint a pénzt.

- Ha így van, miért maradsz hű hozzá?

- Lotaringiai vagyok, akárcsak ő, s ő sokkal előkelőbb származású, mint én. Miért is arra kérem, lovag úr, ne kérje a véleményemet, nem illik az szerepemhez, hogy véleményem legyen.

- És ha mégis a véleményedet kérném? Mit tennél? - kérdeztem, s ámbár a helyzet nem volt éppen vidám, mulatnom kellett szigorú illetudásán.

- Mivel némi baráti lekötöttséget érzek az úr iránt, azt mondanám, ne menjen. Amit fájlalnék, mert én jó szolgának akarnám tudni magam, akár jó, akár rossz gazdát szolgállok.

- Jól van. Tehát nem megyek.

- Lovag úr, én ezt a választ nem hallottam, mert ha meghallottam volna, megbízatásom szerint nyomban le kellene döfnöm.

- Hogyan? Itt? Az én házamban? S noha kezemben a pisztoly?

- Akkor is.

- Ej, Franz - mondtam -, te annyira megtetszettél nekem, hogy nincs kedvem halálot az enyémért elcserélni. Ha jól értettem, a helyes válasz az, hogy ott leszek.

- Valóban, lovag úr. Hogy azután mit tesz, az már nem tartozik rám. Annál kevésbé, mivel ez ígéret révén nyer két-három órát.

- Két-három órát? Mi végre?

- Hogy eltűnjön házából és elmeneküljön a városból.

- Rendben van. Mondd meg jó úrnődnek, hogy örvendő szívvel engedek meghívásának. És fogadd el tőlem, barátságom jeléül, Franz, ezt az aranyat, mindent összevéve többet ér, mint egy pisztolygolyó.

- Lovag úr - Franz derék, négyzetes képe merevebb lett, mint valaha volt s pirosabb a főtt sonkánál -, nem illik szerepemhez pénzt elfogadni egy nemesúrtól, kit vagy itt helyben kellett volna ledöfnöm, vagy este tízkor az utcán. Ha elfogadnám, igen kényelmetlen érzés támadna bennem: az, hogy elárultam úrnőmet.

- Franz - mondtam mosolyogva -, az éj leszállt, utcánk kihalt. Te lámpással jársz-kelsz. Feltéve, hogy szórakozottságomban ki találnék ejteni egy aranyat kapum kisablakán, nem te lelnél rá elsőnek, amint a kapun kilépsz?

- Meglehet, én lelnék rá - felelte komolyan Franz. - A gondviselés olykor a rászorulóknak segítségére siet. Lovag úr, alázatosan köszöntöm - hajolt meg, látva, hogy kidobom az aranyat a nyíláson, s én látni véltem, mint hegyezi fülét, hogy hallja, merre gurult az az utca kövén.

- Hej - mondtam, amint a kaput bezártam az óriás termetű lakáj mögött -, a Mór barátai tudták, mit beszélnek, máris el kell tűnnöm innen.

Még ki sem mondtam, újra kopogtak a kapun. Fél szemmel kipislantva a kémlelőnyíláson, Miroul pillantottam meg.

- Miroul - kérdeztem oc nyelven, rajtaütéstől tartva -, egyedül vagy? Senki nem szegez kést a hátadnak?

- Degun me vol aucire o menacar - felelte Miroul.

Kaput nyitottam. Csakugyan egyedül volt, de szokatlanul sápadt. Szeme héja és ajka rángott, lélegzete el-elakadt.

- Uram - jelentette zihálva -, megölték Mérigot-t és társnőjét. Három csirkefogó. Magam láttam elfutni őket az első kapun, amikor a hátsón beléptem. Rajtuk ütöttek és elvágta a torkukat. Aj, uram, úgy szegődtem volna e gazok nyomába, mint a vadász, ha el nem vitték volna a két puskát is.

- Kedves Miroul - hirtelen kiszáradt a szám és magam is elgyengültem. - Ül le erre a zsámolyra, és igyál pár korty pálinkát. Nagyon dúlnak látszol.

- Jaj, uram - közben ivott egy kortyot s ismét megszínesedett tőle az arca -, szegények még támolyogtak, amikor én megérkeztem. S be iszonyú látvány volt fültől fülig elmetezett torkuk! Majd a belem hánytam ki, annyi volt ott a vér, egy mészárszék semmiség ehhez képest! Szent Bertalan gyászos éje óta nem láttam ily kegyetlen gyilkosságot! Nem értem - tette hozzá -, miért nyitott kaput Mérigot e három gazháznak, holott sötétedéskor mindig gondosan eltorlaszolta a bejáratot.

- Talán ismerte őket. Folyami fickók voltak, mint ő maga is, odavalósiak vagy régi ivócimborái, ki tudja? Szegény, tudatlan, kiéhezett robotosok, kik néhány aranyért kést ragadnak. Velük csinálják a háborúkat, mészárlásokat, Miroul, mialatt a Montpensier némbor cukorkát szopogat selyempárnáin.

És elmeséltem neki, mi történt. La Vasseliére levélkéjét és eszmecegeremet Franzcal.

- Uram, a dolog napnál világosabb - felelte ő, igen eltökélten. - Kegyelmedet azért hívták a Sánta palotájába, hogy útközben lesből megtámadják, s mihelyt megölték, megrohanták volna a házat, hogy lemészárolják családját. ereinket is azért ölték meg, hogy szabad útjuk legyen. Uram, tizenöt évet hátráltunk. Egy új Szent Bertalan-éj van készülöben, melynek csupán első hajtásai e gyilkosságok. És mi mászt tehetnénk, mint 72-ben? Meneküljünk! Uram, mi vagyunk hazánk bolygó zsidai.

- Igazad van. Keltsd fel Silvíót, ki alszik, mint a bunda, és ha kicsomagoltál volna, sürgősen csomagolj össze. Én a titkos ajtón átmegyek Giacomihoz és elmondom neki, miféle bajba keveredtünk.

Szerencsére otthon találtam már, Larissával együtt. Sebtiben elbeszéltem neki a történeteket. Ha nincs mellette Larissa, hiszem, el is kísért volna, én azonban arra kértem, maradjon, és a kisujját se mozdítsa, ha holmi csavargók feldúlják és kirabolják házamat, hogy ő maga kívül maradjon a dolgon és szükség esetén menedéket vagy rejtékhelyet nyújthasson nekem, lévén háza oly közel a Louvre-hoz. Végre ráállt, s minekutána Miroul figyelmeztetett: még jó hasznát vehetjük gyors lovainknak, kik Sedannál már bizonyosságát adták volt fürgeségüknek, elhatároztuk, átvisszük őket az én istállómból Giacomiéba. Ami annyit tett, hogy előbb fel kellett őket vezetnünk az emeletre, át a rejtékajtón, majd onnan lekocogni egy emeletet, hogy végül bekössük őket a maestro istállójába, s ez éppen nem volt könnyű munka, hiszen a ló nem kedveli a lépcsőt, mint tudjuk, kivált lefelé haladva, mert riadozik az alatta tátongó úrtól.

Tekintettel a kései órára, nem volt könnyű elérnem, hogy Alizon felismerjen és bebocsásson, lévén az éjszaka vaksötét, ám mihelyt feltáruult előttünk a kapu s hátságaink az istállóba kerültek, pokolbeli legyecském felvezette Florine-t és Miroult, málháinkkal együtt, egy patyolattiszta szobácskába, és otthagyták őket, jó párizsi módra megjegyezve:

- Szavamra, az ágy keskeny, de ahogy ezek ketten egymásra néznek, hiszem, megférnek majd rajta. - Azzal jót nevetett, arcon csókolta Florine-t, csókra nyújtotta kezét szekretáriusomnak, kecsesen, akár egy hercegnő, belém karolt, s szinte futva vitt szobájába, bezárta az ajtót, nyakamba ugrott, összeviszsa csókolta (s én hasonló jókkal fizettem érte). Vékony kis teste annyira hozzám tapadt, hogy szinte egybeolvadt az enyémmel, s szünet nélkül izgett-mozgott, amilyen fürge kis teremtes volt, barna, akár egy szerecsen, szénfekete szeme csillogott s ajka mohón tapadt az enyémmre.

- Én Pierre-em - mondta -, vajon nagyon bánt-e majd hugenotta véred? Az egyetlen szoba, melyet kis lakásomban másnak adhattam volna, az, ahová Miroult szállásoltam be az ő Florine-jával. Az igazat szólva idehozhattam volna magammal Florine-t, mint bizonyos előkelő hölgyek, kik örömet alusznak egy ágyban szobaleányukkal, de lelkemre vehettem-e (s itt elnevette magát), hogy Florine-t kegyetlenül elválasszam férjétől? A harmadik szoba Baragrané, s a nyomorult egész odavan érte, mivel a kémény éppen azon a falon megy át, s ez nagy meleget támaszt nála, ami jót tesz szegény, köszvénymarta csontjainak. Kitegyem Baragrán saját szobájából és átrakjam a nedves kamrába, hogy helyet csináljak neked, Pierre? Akarod?

- Jaj, galambom - feleltem, mert jól tudtam, mire megy ki ez a könyörületes papolás, no meg fáradtabbnak is éreztem magam a kelleténél (s Alizon csókjaitól is jobban ellágyultam, hogysen ellenálljak neki, ami a kötelességem lett volna) -, máris annyi kellemetlenséget okoztam neked azzal, hogy iderejtőztem, ha még szegény Baragrán is megfosztanám éjjelei langymelegétől, nem hagyna nyugodni a lelkiismeretem. Nem, nem! Majd én hálók a kamrában, hisz engem nem zavar a hideg, sem a nedvesség, mihelyt elnyom a buzgóság.

- Boldogságos Szűzanyám! - kiáltotta Alizon, s ismét el- meg elborított csókjaival, mivel a pusztá gondolatára, hogy én abba a kamrába kerülök, elfogta a szánalom -, még hogy én téged, Pierre, abba a homályos, beázó, bűzös helyiségbe rakjalak be, hová egy szutykos szajhát is sajnálnék betenni! Téged, a nemesurat és illustrissime doktort! Szavamra, szép is lenne! Lesülne arcomról a bőr! Én Pierre-em, ha nem akarod megosztani velem ágyacskámat, majd én megyek át - és itt akkorát sóhajtott, hogy a kovács tüze is lángra lobbant volna tőle -, én magam fogok ott senyedni a pajtában, s neked engedem át ezt a szobát...

- Tréfálsz, csibém - mondtam, s hálám jeleképpen végigcsókoltam puha nyakát. - Még hogy a szobádat is elorozzam, minekutána rád törtünk Miroullal és Florine-nal hárman. Piha! Hát oly szégyentelennek hiszel, hogy képes lennék kedves szállásadónőmet ekkora kényelmetlenségnek kitenni? S úgy ütni itt fel hadiszállásomat, mint egy meghódított országban, kényelmes-kellemesen elterülve egy nyoszolyán, melyről elűztem kedves testedet, s a te tüzednél melegedni, mialatt te a pajtában dideregsz? Szó sem lehet róla! Én majd a padlón alszom, ágyad lábánál, ha akad a háznál egy-két jobbfejta lópokróc.

- Egy szál sem - vágta rá Alizon. - És a gondolatát is utálom, hogy csontjaidat a padlón töresd. De elég a vitából, Pierre-em. Harapjunk valamit s igyunk hozzá egy-két kupa jó bordói bort. És bízzuk a többi a pillanat sugallatára!

Úgy is tettünk. De még mielőtt aludni tértem volna, sötétedés után, bekopogott Alizon kapuján Mosca, kit sikerült másodjára Miroulnak a Châtelet-nál felhajtania, erős kísérettel, s minekutána bebocsáttatást nyert, egy jó óra hosszat cseréltünk eszmét. Hogy mi minden hangzott el e beszélgetés során - az ország békéje szempontjából roppant fontos és aggasztó momentumok -, azt majd alább mondom el, hisz a velejét el kellett másnap ismételnem a királynak, minekelőtte Quéribus útján megizentem őfelségének (kedves sógoromhoz Florine-t szalajtottam el), hogy egy rejtékajtón bocsásson be a Louvre-ba, s nem mint Siorac lovagot (ki a jelek szerint eliskolt Párizsból), hanem mint Baragran sapkakészítő mestert. Ami meg is történt, egy pecsét közbejöttével, melyen a király jele volt látható, s amelyet a Tuileriák kertjére nyíló Újkapunál kellett felmutatnom, honnan egy titkos rácsajtón átjutottam a Louvre-ba. Kaput, rácsajtót szigorú őrizet alatt tartottak éjjel-nappal, hogy a vidékről befutó avagy az udvarból kiküldött missi dominici úgy távozhassanak őfelsége lakából avagy úgy térhessenek oda vissza, hogy ne kelljen Párizs utcáin járkálniok, mert ezek az utcák, még ha éppen nem voltak is lázadó hangulatban, nyüzsgöttek a liga kémeitől, amellet napokkal úgy eltorlaszolták őket a fogatok, hogy bajos volt átvergődni köztük. Hála az Újkapunak, sikerült a küldöttek gyorsaságát, biztonságát, titkosságát garantálni, s ha úgy ítélte volna szükségesnek, a

király maga is kijuthatott volna úgy a sík földre, hogy nem kénytelen Párizson átkelni. Bölcs és óvatos elrendezés, mely a továbbiakban a lehető leghasznosabbnak bizonyult.

Mi engem illet, többféle haszna is volt az útvonalnak, melyet követtem, hogy a királyt informáljam, mert minekutána elhagytuk a Saint-Honoré kapun át Párizst Miroullal (ki haját feketére festette s kötést viselt fél szemén, jómagam pedig sapkakészítő-álöltözékben), a hasonnevű külvároson át elporoszkáltunk a sík Földig, hol jobbról-balról bájos malmok tűnedezték fel, egy Roule nevű csinos falucskánál átkeltünk a Szajna bal partjára, majd a folyó mentén haladva a chaillot-i dombnál (amely a dombra épült falucskáról kapta a nevét) visszatértünk a másik partra. Ez a hely komor emlékeket ébresztett bennünk, mert éppen itt torlódtak halomba Szent Bertalan véráztatta éjszakáján, tizenöt évvel ennek előtte, a lemészárolt hugenották folyóba hányt tetemei, fennakadva a mindkét felől rét szegélyezte folyópart nádszálain és hosszú szárú füvein.

Innen aztán Párizsban fordulva nem magába a városba léptünk be, hanem a Tuileriák kertjébe az Újkapun át (hol mindig nagyszámú őrség állt a király testőreiből kiválogatva, s nem a milícia, lévén ez utóbbi tele ligabérencekkel). Itt bemutattuk a királyi jelet, bebocsátást nyertünk, leszálltunk hátsunkról (a lovakat nyomban bevitték a király istállóiba, melyek háttal mintegy a kapunak dőleszkedtek), bennünket pedig egy őrmester elvezetett a rejtékajtóig, Miroul mindig a nyomomban, hátán puttony, degeszre tömve ruhákkal, ékszerekkel, cicomákkal, hisz hivatalosan ezekkel kereskedtünk. Fent mondott puttonyt minden alkalommal átkutatta a negyvenötök egy különítménye. Ők őrködtek éjjel-nappal a bejáratnál, mint a király személyes testőrsége, és amióta így megromlott a kapcsolat őfelsége és Párizs népe között, ki sem tették lábukat a Louvre-ből.

Ennek az útvonalnak, mely a Saint-Honoré kapunál kivezetett a fővárosból és az Újkapunál vissza, a Louvre-ba, az volt az előnye, hogy könnyen meggyőződhettem róla: nem követnek, mivel hosszan és kanyargósan tekergett az út falvakon, sík földi malmok s a folyó mentén. Mi több, le Roule-ba érve körüljártuk a templomot (mely utunkon kívül esett), hogy meggyőződjünk róla: senki nem ragadt ránk, célunkat kikémlelendő.

1587 augusztusa óta nem láttam a királyt, s mikor Du Halde igen korán bevezetett hozzá (Miroullal a sarkamban, ki puttonyát cipelte, s nagyon elcsodálkozott, hogy beengedik őfelsége legbenső szobájába), döbbenet láttam, mekkora változást hozott külsejében ez a néhány hónap. Vonásai kiélesedtek, haja megőszült halántékán. Teste, úgy vettem észre, főt lesoványodott, alul felpuffadt, háta meggömbült, melle beesett, válla besüppedt, csípeje ellenben megvastagodott, hasa felfúvódott, noha őfelsége igen keveset evett, mint ezt Du Halde nyomban elpanaszolta. Mi bőre színezetét illeti, az egyszerre tanúskodott gyönyöreiről (melyeket Étoile, a magáéiról elfeledkezve, annyira felrótt neki), a szabad levegő és mozgás hiányáról, valamint a hatalom gyakorlásával együtt járó kimerítő gondokról, hisz immár tizenégy esztendeje kormányzott a lehető legviharosabb, legnyugtalanítóbb körülmények között egy olyan országot, melyet lázadások, összeesküvések és testvérháborúk szaggattak darabokra.

Nem akartam hinni a szememnek! Hát ennyire megöregedett volna az én uralkodóm, ki, noha éppen egyidős volt velem, legalább húsz esztendővel látszott nálam öregebbnek. Mégsem ijedtem meg túlságosan, hisz tudtam: mennyire függ külső megjelenése lelkének pillanatnyi állapotától, s mi nagymértékben képes azt átalakítani egyetlen jó hír vagy új remény: ilyenkor percek alatt újfent csillogóvá válik szeme, felszegei fejét, kihúzza derekát, s ha ifjúkora rózsabimbait nem lelhetné is fel többé, igenis kihajthatott újra férfikorának zöld lombozata.

- Haj, fiam - mondta, kezét csókra nyújtva -, mintha a jó szerencse mosolyogna rám képedben itt, ez udvarban, melynek sorai ugyancsak megritkultak távolléted alatt, hisz temérdek háládatlan menekült azóta el, kinek szíve fejét követi, mely úgy forog, ahogy a szél fúj. De mi van rajtad, én Sioracom? - vette hirtelen észre öltözékemet.

- Sire - ereszkedtem fél térdre -, felséged kegyeskedjék emlékezni rá, hogy Siorac lovag immár nem létezik, ő elmenekült a ligások gyilkos merényletei elől, s aki felséged előtt áll, az Baragran sapkakészítő mester. Eme félszemű segéd pedig, kit felséged itt lát, s ki most rakja le éppen a földre puttonyát, szekretáriusom, Miroul. Senki emberfiát nem szolgálnak hívebben országunkban, mint ő engem.

- Amilyen a gazda, olyan a szolga - bólintott a király, s végtelen jóakarata és leereszkedése jeléül intett Miroulnak, ki belepirult örömébe. - Baragran - fordult ismét hozzám -, mit mesélt neked Mosca? Kéket vagy feketét?

- A lehető legfeketébbet, sire. A nagy Disznó tegnap titokban idelátogatott Párizsba, s körüldongták-nyüzsögték a liga legnagyobb döglegyei.

- Köpöly - vélte Csorba, orrán a rezgő cseppel -, eddig is sejtettem, ám most már tudom: te költő vagy.

- Csend, Csorba - intette le a király. - Tehát Mayenne itt járt tegnapelőtt, Siorac.

- Itt, sire. És tele szájjal hirdeti, micsoda hőstetteket vitt végbe s mi fényes fegyveres győzelmeket aratott az eretnekek felett Guyenne-ben.

- A nagy Disznó valójában egy induri-pinduri nyulat ölt meg, ám az, átbucskázván a disznó ormányán, farkascsőrává változott.

- Hja, aki tetszeni akar a mi párizsi prédikátorainknak, annak vért kell ontania - szólt a király. - Ki nem e nyelven beszél, arra görbe szemmel néz a liga. Folytasd, Siorac! S te, Csorba, többé egy árva szót se merj átengedni fogaid sövényén!

- Ugyan mire jó, Henrik - nyelvelt Csorba -, hogy meghallgatod Köpöly uraságot és félszemű segédjét, holott én eleve s alfától ómegáig tudom, mire esküdött össze a nagy Disznó a ligásokkal.

- Mire? - kérdezte a király.

- Hogy elragadja tőled fővárosodat.

- Csakhogy a részleteket és körülményeket is ismernünk kell - vélte Henrik.

- Azok akadnak bőven, sire - vettem át a szót. - Íme a beszámoló, ahogy Moscatól hallottam, ki személyesen vett részt Mayenne és a ligások vérszomjas tárgyalásain. Elsőbben is a Bastille-t beveendő, száz-százhusz derék ligás bekopog kapuján, és ha az nem nyílik meg előttük, egy íjász, ki cinkosuk, elvágja a kaput őrző lovak torkát és szélesre tárja előttük a bejáratot. Ha pedig a lovak felül cselüknek, s önként kaput nyit, nyomban megölik, mindazokkal együtt, kik „politikus” hírében állnak. Ezzel egy időben jelentkezik a parlament elnökénél, a kancellárnál, a főügyésznél és a király számos más magas rangú tisztségviselőinél más különítményei a ligának, és azon melegében elintézik őket. Jutalmul kirabolhatják házaikat. Mi a Fegyvertárat illeti, ott van a ligának egy olvasztárja, ki ismeri titkukat és több más is. Ezek megölik a prefektust, mihelyt a ligások megverik a kaput. Mi a nagy és kis Châtelet-t illeti, azt a liga a hozzá átpártolt őrmesterek és komisszáriusok segédletével akarja lerohanni, azon az ürügyön, hogy éjjel foglyokat kísérnek oda. Ami a Törvényszéket, a Temple-ot és a Városházát illeti, a liga nem tervezte ki pontosan elfoglalásuk módját, úgy gondolja, egyszerűen megrohanják reggel, kapunyitáskor és mindhármat elfoglalják. A Louvre dolgában azonban...

- Nos, lássuk az én Louvre-omat - vetett szikrát a király szeme.

- A liga be akarja venni, hogy felségedet elfogja, tanácsát és hű tisztjeit egytől egyig lemészárolja, és helyükre a maga embereit ültesse, megkímélve felséged személyét, feltéve, hogy többé semmibe be nem avatkozik.

- Ez igazán apostoli könyörületesség - vélte Henrik.

- De hogyan gondolják bevenni? - kérdezte Du Halde, ki addig a száját sem nyitotta ki.

- Minekutána a liga elfoglalta a Bastille-t, a Fegyvertárat, a Châtelet-t, a Temple-ot, a Törvényszéket és a Városházát, kiküldöttéi utcahosszat elharsogják: „Éljen a mise! Mienk a város!”, és fegyverbe szólítanak minden jó katolikust, majd a sokaságot a Louvre-hoz vezetik s annak minden kapuját elállják. Eztán megadásra készítetik a királyi gárdát, kiéheztetve őket.

- De van-e, aki nem látja át - mondta, pillanatnyi tűnődés után Henrik -, hogy ez a felhívás a néphez gazfickók ezreit csálja majd elő odúikból, s azok városszerte nekiállnak majd ölni-fosztogatni?

- Sire - feleltem -, a ligások igenis gondoltak a teljes zűrzavarra és rombolásra, mely jó városunk minden lakosát fenyegetné, és kitalálták e veszedelem ellenszerét.

- Miféle szert? - kérdezte a király.

- A barikádokat.

- Barikádokat? - vont a fel kérdőn szemöldökét Henrik. - Hát az mi? Miféle újdonság ez? Mit értenek e szón: barikád? Du Halde, hallottad te valaha ezt a szót?

- Nem, uram - felelte Du Halde. - De úgy mondják, ha egy utat elrekesztenek, torlaszt - barre-t emelnek. Tehát felteszem, a barikád az, amivel egy utat el lehet torlaszolni.

- Ez igaz is, nem is, kedves Du Halde - mondtam. - Csakugyan az út eltorlaszolásáról van szó, de ellentétben azzal, amit gondol, a barikád szó nem a barre (sorompó) szóból ered, hanem a barique (hordó) szóból. Hordókat töltenek majd meg földdel, s azokkal állítják el minden negyedben az utcák bejáratát, a hordók közeit pedig utcakövekkel töltik ki. Úgyhogy csak azokat engedik majd át e sáncon, kik felmutatják a liga jelét. Ily módon meggátolják egyfelől, hogy a csavargók kiözönöljenek a csodák udvarából és elárasszák a várost, másfelől a nemesurakat és más „politikusokat” abban, hogy a király segítségére siessenek a Louvre-ba. E hű szolgáltnak, ha feltűnnének a barikádnál, ott helyben elmetesznek a torkát, mint gyanús eretnekeket.

- Mordizomadta! - káromkodta el magát Csorba. - Ebben a mi Párizsunkban mást sem tesznek, csak vérért epednek és gyilkosságról hörögnek.

- Tehát ezt nevezik ők barikádnak - hajtotta a király állát tenyerébe, s szép szeme melán, mintegy álmódzva meredt a semmibe. - E bene trovato. Mert mondanom sem kell, e barikádok mögött megbújva két tucat puskás sikerrel szállhat szembe két-három századdal avagy egy egész hétpróbás gárdista kompániával is, különösen, ha a folyóparti házak az ő híveik kezére kerülnek. És ez, sajnos, így lesz.

E megjegyzés első hallásra ugyancsak meghökkentett - és még inkább, amikor az események bebizonyították, mennyire tisztánlátó volt. A jarnaci és montcontouri győző éles szemére vallott, ki korántsem tunyult úgy el „almán” a hosszú pihenésben, mint Étoile állította, hanem nyomban felmérte katonai szemszögből egy adott helyzet jó és rossz oldalait. Így e megjegyzés, noha éppen nem vallott derűlátásra, fölöttébb megnyugtató, mert megerősítette bizalmamat gazdám éles eszében, tisztánlátásában, hajlékonyságában és ama képességében, hogy a legveszedelmesebb helyzetekből is képes ép bőrrel kikerülni.

- E bene trovato - kezdte újra a király, bólogatva, olaszul, nem annyira azért, mert anyja révén firenzei volt, sokkal inkább azért, mert nagyon kedvelte ezt a nyelvet. Sokszor hallottam tőle, hogy az olasz szerint még a franciánál is választékosabb és hajlékonyabb.

Majd bólogatva megismételte:

- Bene, bene, bene, hordók, barikád, a világ legegyszerűbb dolga. Nagy lelemény, kedves Siorac.

És igen olcsó! Hordók, föld, utcakő. És ennyi elég megállítani a király ezredeit. A mi derék ligásaink nem olyan ostobák, mint hittem, Du Halde. A gyűlölet kiokosította őket.

- Jaj, sire! - Du Halde hosszú arcáról lerítt, milyen nagy rémületbe ejtik a hallottak. - Ily módon egy derék fejedelem soha nem szedheti ráncba s térítheti észre lázadó városát!

- Dehogynem - vélte a király. - Mégpedig lassúbb, szelídebb eszközökkel, mint holmi utcai csatározások, melyek mindig sok emberáldozatot követelnek mindkét részen, és egy bizonytalan cél érdekében patakokban ontják a vért. A bizonyosság rá az, amit a mi ligásaink „Saint-Séverin szerencsés napjának” neveznek, amikor két-három szaros pap meg harminc-negyven jöttment megfutamította gárdistáimat. A győzelemhez ágyú kellett volna, Du Halde, s le kellett volna gyilkolnunk egy egész negyedet...

- De, sire, végtére is, ha meg kell tennünk - felelte merev arccal Du Halde.

- Nem, nem, Du Halde! - tiltakozott hevesen Henrik. - Egy király soha nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy tulajdon alattvalóit kapja puskavégre. Ez természet ellen való, felesleges és embertelen cselekedet. A magam részéről ezt a tanulságot vontam le Szent Bertalan napjaiból.

E szép és nemes szavak hallatán, s mert felismertem: mekkora bátorság kellett hozzá, hogy királyom kimondja őket, megtagadva tulajdon jarnaci és montcontouri győzelmét, annyira felindultam s meghatódtam, hogy térdre borultam előtte és meg akartam csókolni kezét.

- Hé, mi ez? - kérdezte Henrik szeretetteljes gúnnal. (És kivonva kezét az enyémből, arcon veregetett.) - Hé, mi ez, kedves Siorac? Örölsz, hogy Szent Bertalan napjait kárhoztatom? Hát nem vagy igaz katolikus?

- Sire - feleltem -, ha igaz katolikusnak lenni annyi, mint ligásnak lenni, gyűlölködni és lázadozni, akkor nem vagyok az. De ha igaz katolikus az, aki misét hallgat és híven szolgálja királyát, akkor felséged ehhez az egyházhoz sorolhat.

- Jól beszéltél, Siorac - koppintott szép kezével kettőt széke karfájára a király. - Az én egyházam tagjai azok a jó és becsületes emberek, kik nem késsel akarják kiirtani az eretnekeket, hanem ésszel meggyőzni őket. Az én egyházam egyszersmind a megbocsátás is, mellyel élni fogok, Du Halde, minden elvakult alattvalóm irányában, nem kívánván sem vérüket, sem életüket. Ellenkezőleg: úgy féltém őket, ahogy édesapa a gyermekeit.

- Sire, azok irányában is könyörületes lesz, akik elvakítják a többit? - kérdezte Du Halde.

- Még nem tudom - felelte a király, szép fekete szemét Du Halde-ra szögezve s ajkát keskeny, hullámos mosolyra vonva. - Ha megbánják bűnüket, ugyan miért ne?

- Én ebben nem hiszek - támaszkodott Csorba.

- Miben nem hiszel, bolondom?

- Sem az ő bűnbánatukban, sem a te könyörületességében. Ravasz róka vagy te, Henrik. Ma Guise-nek áll a világ. De holnap neked!

- Ámen - sietett rámondani Du Halde.

- Siorac, mindjárt itt van tanácsom ideje - szólt a király, nem folytatva a beszélgetést (hanem megragadta az órát, mely Du Halde nyakában függött, s egy pillantást vetett rá). - Egyebet nem adott tudtadra eme légy, ki oroszlánnak képzei magát?

- De, sire. Igen biztos forrásból tud egy összeesküvésről, melyet az a sánta némbor sző felséged ellen, ki királyné akar lenni. Megfigyelte, hogy Vincennes-ből jövet felséged La Roquette-ben mindig elhalad egy bizonyos ház előtt, mely az övé. Ide negyven spadaccinót szándékozik elrejteni, kik majd megállítják hintáját, leöldösik a kíséretét alkotó öt-hat nemesurat és foglyul ejtik felségedet.

- Ki gondolta volna - a király elsápadt haragjában -, hogy ez a gonosz némbor, ki miatt térdem állva könyörgött nekem az anyakirályné és a királyné, hogy ne száműzzem, nemcsak nem hagy fel kárhozas terveivel, de felséges személyünk ellen mer fondorkodni, alighogy megkegyelmeztem neki. Ám ha ez ügyben túlságosan gyorsan lépek, azt kürtöli majd világgá: ártatlan, én rágalmozom őt, és azt adja majd prédikátorai szájába, hogy azért üldözöm őt, a gyöngye nő, mert nemét utálom. Du Halde, eleget teszek óhajodnak, ki nem lépek máshogy a Louvre-ból Párizs utcáira, mint a negyvenötök rajától és fullánkjaitól körülvéve. Ami pedig némely alattvalóim kétségbeesett vállalatát illeti, kik fegyvert akarnak ragadni hatalmam ellen, úgy megerősítem fővárosom erős helyeit, hogy nyomban elmegy a pártütők kedve megtámadásuktól. Siorac - állt fel s nyújtotta búcsúcsókra kezét -, kérlek, szolgálj eztán is ilyen jól, maradj meg eztán is oly szerető hívemnek, mint eddig, s jelentsd időről időre, mit zümmög ama derék légy, ki a liga trágyadombja fölött röpdös, s hírt ad átkos tanácskozásairól.

Olvasóm, gondolj bármit is e sorok olvastán, tudd meg: a legkevésbé sem szépítettem meg avagy egyengettem el a király szavait, míg papírra vetettem őket, hanem pontosan úgy adom vissza, ahogy ő akkor elmondta, hol meghitt és tréfás, hol komoly és királyi hangütéssel, s bámulatosan kiaknázva a nyelv lehetőségeit. Szavait éppoly gondosan válogatta össze, mint öltözékét, mivel nagy kedvelője volt a művészeteknek és szerelmese az igének, hisz Pibractól tanulta az ékesszólást, kinek akadémiaát is alapított, s amellett szorgos olvasója volt Rabelais-nak, Ronsard-nak, Villonnak, és mióta megjelentek, Michel de Montaigne Esszéinek is, melyeket igen nagyra tartott a szerző tündökletes tisztánlátása, hajlékony stílusa és okossága miatt. És jól emlékszem, mennyire elkedvetlenítette, sőt elbúsította Henriket Chartres-ban az a tény, hogy Párizsban a liga a Bastille-ba záratta Montaigne-t (hisz ez az átokverte liga természetesen gyűlölte azt a férfiút, kinek mély embersége oly élesen szemben állt a liga fanatikus túlbuzgalmával). Igaz,

csupán egy-két napra, mivel az anyakirályné kihozta onnan.

Az elkövetkező négy hónap alatt többször is felkerestem a királyt a mondott álöltözetben, újra meg újra bolhát dugva a fülébe a liga tettei s lázongásai kapcsán. A többi közt jelentést tettem egy gyilkos merényletről, mely Épernon herceg ellen irányult volna februárban vagy márciusban, a saint-germaini sokadalom alkalmából (e tekintetben nem pontosak emlékeim). A herceg igen bátor volt és lobbanékony, mint már mondtam, s a király tanácsa (melynek szinte minden tagja az anyakirályné kreatúrája volt, tehát többé-kevésbé ligapárti) alattomosan kétségbe vonta Mosca híreit - alighanem hugenotta forrásból származnak, mondták. A herceg ekkor elhatározta, hogy tiszta vizet önt a pohárba. Zekéje alá páncélinget öltött, s erős fegyveres kísérettel indult a sokadalomba; kísérői azonban tisztos távolból követték. S csakugyan, hirtelen körülfogták az egyetem diákjai, belékötöttek, kést rántottak és el is nyomták volna, túlerejüknel fogva, ha a herceg testőrei oda nem sietnek s el nem űzik őket. Én igen elégedett voltam, hisz ez az eset megerősítette a király bizalmát derék legyecskéjében, s következésképp bennem is, ki e légy zümmögését hozzá továbbítottam. És megvallhatom itt - bár nincs szándékomban túlságosan dicsekedni vele -, hogy én tanácsoltam a királynak: fegyverezze le a diákokat, kiket a Sorbonne szaros vaskalaposai a liga pártjára állítottak. A király jónak és hasznosnak ítélte tanácsomat, tehát elküldte őrmestereit és komisszáriusait az egyetemre, hogy ott felkutassák és elkobozzák a vágó- avagy lőfegyvereket. Hanem a zsákmány igen sovány volt, s a király ráébredt: őrmesterei és komisszáriusai közül azok, akiket a liga megnyert magának, a negyed kolostoraiba rejtették mondott fegyvereket, holott azok, Mosca állítása szerint, amúgy is dugig voltak tömve puskákkal, pisztolyokkal, lándzsákkal. A liga ezeken a sérthetetlen helyeken halmozta fel fegyverkészletét, a felkelés percére várva, melyet, mondhatni, nyíltan szervezett a király ellen, s amelyről immár mindenki azt jóslta: egyik napról a másikra kitörhet.

Alig léptem ki Alizon házából, kivéve, mikor a királyhoz indultam, de oda is igen korán reggel mentem, nehogy felismerjenek a liga kémei, ámbár ennek igen csekély volt a valószínűsége, tekintettel álöltözetemre s szakállamra, melyet annyira megnövesztettem, hogy eltakarta arcom nagyobb részét. Mindenesetre Quéribusnak, ki engem összekötött a királlyal, ahogy én Moscát, Alizonnál kellett felkeresnie, azon az ürügyön, hogy elkíséri oda húgomat, Catherine-t, ki, mint tán emlékeznek rá, Alizonnál csináltatta ruháit s cicomáit. És nagyon is jól emlékszem dali udvari kislovagom utolsó látogatására, mert ez alkalomból, valamikor március végén, mesélte el, mit művelt Aumale herceg Pikárdiában, minekutána az egész provinciát a markába kaparintotta, Calais-t és Boulogne-t kivéve, noha mindkét kikötőt többször is megostromolta.

- Jaj, Pierre, bocsásson meg, de nem ölelhetem meg ebben a maskarában. Ebugatta, nem bírok hozzászokni a kegyelmed külsejéhez, annyira utálok elgondolni is. Piha! Egy kalmár! És ez a szakáll! Ez a ruha! Ez a simára nyalt haj! Jaj, Pierre, én százszorta szívesebben esnék el karddal a kezemben királyom védelmében, semhogy ilyen méltatlan állapotot eltűrjek!

- De hisz én is királyomat védem - feleltem, kissé megbántva. - És ott védem, ahol egy kivont kard nem sokra menne.

- Igaz, igaz - sietett helyeselni Quéribus -, és ezzel az álruhával oly lemondásról tesz tanúságot, melyre, megvallom, sosem lennék képes. Mégis, fivérem, ahogy ebben a ruhában elnézem, magam sem tudom, sírjak-e vagy nevessek.

- Határtalanul bántana - feleltem meglehetősen hidegen -, ha ruhám arra készítené: megvessen, holott úgy vélem, jóval több és nagyobb jogcímem van szeretetére.

- Jaj, én Pierre-em - pirult fülíg Quéribus -, most valóságos tökfilkó voltam. Kegyelmed százszorta többet ér nálam, hisz én, az igazat megvallva, csak egy udvarbeli uracs vagyok, kinek egyetlen érdeme, hogy hű királyához. Kérve kérlek, bocsáss meg. Addsa a kezéd, Pierre!

Habozás nélkül kezet nyújtottam neki, s láttam a tekintetén, nagyon megütközik azon, hogy nem látja ujjaimon a gyűrűket, melyeket rendszeren hordani szoktam, de szólni nem mert, annyira restellte, hogy megbántott.

- Pierre - mondta -, a király azt kívánja: ereszkedjék ismét szóba azzal a fickóval, ki magát Moscának nevezi (be fura név!), mivel felette aggasztja őt, ami Pikárdiában történik. Condé herceg, ki hivatalosan e tartomány kormányzója volt, nemrég meghalt, s a király Nevers herceget nevezte ki helyére.

- Neverst-t? Úgy hallottam, ő is udvarol a ligának.

- Szerelme reménytelennek bizonyult, s ő megtért királyához, ki, mint mondtam, kinevezte őt Pikárdia kormányzójának - mosolygott Quéribus. - Hanem Aumale, ki unokabátyja, Guise nevében elfoglalta a provinciát, vonakodik átadni a helyét.

- Hogyan? - kiáltottam. - Vonakodik? Vonakodik elfogadni azt a kormányzót, akit a király nevezett ki? Hisz ez nyílt lázadás!

- Mi több: Aumale, ezerkétszáz puskás élén, elfoglalta Abbeville-t Guise nevében, és a király küldöttének, ki e lépés okát firtatta, azt felelte nagy orcátlanul, hogy a pikárdiai nemesurak nem óhajtának provinciájukban királyi helyőrséget, sem gaszkon kormányzót látni. E választ igen nehezen nyelte le a király, gondolhatja, Pierre, hisz Pikárdiát tartja a helyzet egyik kulcsának.

- És miért látja annak?

- Jaj, Pierre, ne kérdezzon ilyeneket tőlem! Mint tudja, nincs elég sütnivalóm a politikához, és soha nem is merészkedem útvesztőibe.

- De mit tudhat Mosca, ki Párizsban honos, akárcsak én - ámultam el -, Pikárdiáról?

- Nem tudom.

- Ennyi az egész?

- Ennyi. Kivéve - simított végig bajszán -, hogy a király kegyesen új megszólítást talált ki számomra. Immár nem „kardcsörtető Quéribusnek” szólít, hanem „csinos csélcsapnak”. Hát nem szebb név? - kérdezte, s felállt, hogy egy pillantást vessen a tükörbe. Kezét csípőre tette, mellét kidüllesztette, hogy darázsdereka jobban érvényesüljön. - Mi a véleménye, én Pierre-em? Csinos csélcsap. Nem felette pajzánul hangzik-e? Ugye, gálásabb alliterációt keresve sem találhatott volna öfelsége?

- És még kevésbé olyat, melyet ennyire kegyelmedre szabtak - feleltem én igen komolyan. - Mert tagadhatatlan: kevés nemesúr akad az udvarnál, ki külsejére nézve felvehetné kegyelmeddel a versenyt.

- Ó, fivéremuram! Elvakítja irántam való szeretete. Vannak, akik azt állítják, hogy Laugnac de Montpezat után még több női fej fordulna meg, ha hajlama e nemhez vonzaná.

- Laugnac! A negyvenötök kapitánya! Ugyan, hagyja fivéremuram, e fekete szőrmőket és legényeit! Oly közönséges, hogy kihányja a belét az ember.

- A kezét, fivérem! - ragyogott fel Quéribus arca. - Máris indulok. A teremburáját! E szakáll úgy elfödi fivérem arcát, hogy alig láthatom. Én megyek, akár végzett hitvesem önagysága Alizonnal, akár nem. Hisz ismeri e gyengéd nem hiúságát: ha cicomákról van szó, se vége, se hossza a locsogásnak. Márpedig a király meghagyta: menjek el ma délután Joyeuse marsallnéhoz, és váltsak szót lady Stafforddal.

- S ugyan minek? - vontam fel a szemöldökömet. Kissé bántott, hogy a király őt küldi ki vadászni az én területemre.

- Éppen kegyelmed ügyében! Teringettét! Egészen kiment a fejemből! Ej, be szellelbélt alak vagyok! A király arra kért, ha nincs fivérem ellenére, áruljam el Stafford úrhölgynek, hol lakik jelenleg s miféle név alatt, hogy ezek az angolok felvehessék a kapcsolatot kegyelmeddel. A király nem meri immár meghívni a Louvre-ba Stafford lordot, annyira hemzseg palotája a liga kémeitől. Már a falakban sem bízik... Nos, mit szól a dologhoz? Beleegyezik? Szóljak lady Staffordnak?

- Okvetlenül. De nagyon elővigyázatosan, a lady csinos fülecskéjébe sugdosva, és egyedül csak az övébe. Engem ne is emlegessen eközben másként, csak így: a pacsirta.

- Pacsirta! - Quéribus nagyot nevetett, kezét szája elé kapva. (Ebben is a királyt utánozta, mint annyian az udvarnál.) - Nem felejttem el, fivérem! S ha már madarakat emlegetünk, mi a véleménye arról a páváról, melyet a legfrissebb divat szerint zekém bal ujjára hímeztettem? Szeme rubinkő, szárnyain igazgyöngyök ragyognak.

- Hát az a három V, mely a madár száján kijő, mit jelent?

- Veni, vidi, vici.

- Ó, kedves Quéribus - nevettem most én akkorát, ahogy a torkomon kifért -, ha nem félnék tőle, hogy szakállamat és ruhámat visszataszítónak tartja, most megölelném.

- A szándék felér a tettel - penderült körbe a sarkán Quéribus. - Futok. - Keze már a kilincsen volt, amikor még visszaszólt: - Tudja-e, Pierre, miért mérgeztette meg Trémoilles hercegnő apródjával Condé herceget?

- Nem.

- A hölgy félrelépett. A herceg megtudta és kolostorba akarta küldeni. Erre a hölgy megölette őt. S most nem kolostorba kerül majd, hanem annál is rosszabb helyre: börtönbe. Így megyen ez világunkban, én Pierre-em...

- És ugyan kivel csalta meg férjét a hölgy?

- Természetesen, az apróddal. Vagy nem így értette?

- És mi lett az apród sorsa?

- Legalábbis kiherélték volna, mielőtt felnégyelik, büntetésül, amiért egy herceget szarvazott fel. De nem sikerült elkapniok. Felszívódott, ami felháborító. Pierre - nevette el ismét magát, kezét szája elé kapva.

- Mit szól ehhez az alliterációhoz?

- Lelkemre - mondtam, udvarbeli kislovagjaink éles fejhangját utánozva -, elbűvölőnek tartom...

- Szavára?

- Szavamra.

- Akkor a királynak is elmondom majd.

És távozott, szökellő lépteivel, mósuszillat-barázdát hagyva maga után és tarka tollazatának mintegy maradandó fényét, a téli napsütésben. Aj, én dali Quéribusom! Be könnyelmű és be bolondos! És mégis milyen hű királyához a nemesurak e nagy átáramlása közepette is, mely a Louvre-ból Soissons-ba, Guise felé tartott, mert ez uracsok többsége nem volt egyéb rangos patkánynál, ki siet elhagyni a süllyedő hajót, hogy még idején átjusson ama másikra, mely a trón felé vitorlázik.

A szegény, de nagy Anglia - melynek szabadságára, hitére és királynőjére kegyetlen fenyegetést jelentett az a hatalmas flotta, melyet a spanyol készült partjaira zúdítani, a pápa áldásával, ki „édes leányának” mondta volt e flottát - igen éberen figyelhetette a dolgok folyását, abból a gyorsaságból ítélve, mellyel lady Stafford megragadta az alkalmat, hogy újfent összekötetésbe lépjen gazdával. Már másnap, tizenegy óra tájban jött Alizon és jelentette: egy előkelő hölgy óhajt beszélni velem, ki fekete maszkát visel és igen furcsa nyelven beszél.

- Én Pierre-em - mondtam Alizon -, én azt feleltem neki, téved, senki nem lakik tudtommal a házamban, kit Baragrannak hívnak.

- És mit felelt erre ő?

- Hogy nem téved, vár téged, és egyébként is jól ismered őt.

- Milyen az arca?

- Én meg nem mondhatom. Nem volt hajlandó maszkját levenni, noha kértem rá.

- Vezesd fel!

- Hogyan? Ide? A mi szobánkba?

- Galambom, ha a hölgy az, akinek gondolom, titkolódnunk kell - szóltam, s az ágyra telepedtem, majd összevontam kártyját.

- Micsoda? - hördült föl pokalbeli legyecském. - Az ágyra? Hát itt hempergés lesz? Mit jelent ez az egész?

- Semmit, Alizon - feleltem nevetve. - Illetve csak annyit, hogy az ágykárpit nyílásán át nézem meg magamnak a hölgyet, megkérve, hogy maszkját levetkezze, s csak azután mutatkozom meg előtte.

Így is lett, csak hogy amikor az ismeretlen hölgy felfedte szép arcát, nagy meglepetésemre nem lady Stafford udvarhölgyét pillantottam meg, mint vártam, hanem lady Markby mandulavágású, fekete szemét, kiugró arccsontját, húsos ajkát, egyszerűen azt, aki a Pope's Head Taverne-ben felébresztett, ajkamra tapasztva a nagykövetné gyűrűjét.

- Ó, mylady - szóltam angolul (mert sejtettem: az én Alizonom kint leskelődik és hallgatózik ajtónk mögött) -, kegyed itt? Hogyan? Hát a Mór és úrnője elnékülözhetik Londonban? S nincs-e háza és férje Shropshire-ban?

- Miért kell ez utóbbit eszembe idéznie - felelte ő nevetve -, amikor annyira szeretnék megfedkezni róla, különösen, amikor kegyelmedet láthatom, még ebben a ruhában és e szőke szalmával félig elfödve is? No de Istennek hála, a szeme a régi, francia szem, s ugyanolyan kellemesen falja a női bájokat. Pacsirtám, nem állom tovább! Kérem, nyújtsa az ajkát!

- Ó, mylady, igazán nagy öröömre szolgálna, de nem lehet, lesnek bennünket!

- Les valaki? Bizonyára az a kis barna, eleven és fürgé fúria, az ajtó mögül, aki kaput nyitott nekem - pukkant ki lady Markbyból a nevetés, lévén igen nevetős természetű. - Pacsirtám, sejthettem volna, hogy álöltözetének tövisei itt-ott rózsát is teremnek!

- Nem, nem - tiltakoztam -, mylady téved. Kérem, foglaljon helyet! Majd meghalok a kíváncsiságtól: mi hozhatta Párizsba?

- Sono qui una persona nuova - így ő (lévén közös rögeszméjük windsoriaknak és louvre-belieknek okkal, ok nélkül olaszra fordítani a szót). - Lady Stafford háza körül úgy nyüzsögnek a legyek - Guise-pártiak és spanyolok vegyesen -, hogy onnan senki nem teheti úgy a lábát, hogy ne ragadna rá egy-kettő közülük. Én nem lakom Staffordéknál, és soha senki nem látott még Párizsban, tehát egyelőre szabadon mozgok.

- Mylady, hallgatom - ültem magam is le mellé.

- Az én tárgyam - szólt ő, elrendezve maga körül abroncsszoknyáját, mely túlhabzott-hullámozott a karosszéken, melyben helyet foglalt - Pikárdia.

- Aha - kaptam fel hirtelen a fejemet, és e szó olyannyira és oly hirtelen keltette fel érdeklődésemet, hogy szinte meg is feledkezve bűbájos szépségéről, így folytattam: - Tegnap hallottam, hogy gazdátmat felette aggasztják a Pikárdiában zajló események.

- Királynőmet nem kevésbé - bólintott lady Markby. - Pacsirtám, ha új fényt gyűjtanék e dologban, elénekelné-e dalomat királyának?

- Mylady, kis szíve egyszer s mindenkorra biztosra veheti: örökké ad maiórem gloriam Henrici et Elizabethae reginae fogok dalolni.

- Íme a tény: Aumale és Guise egyenként elrabolják a királytól pikárdiai városait, elkergetik a királyi helyőrséget, semmibe veszik őfelsége parancsait és elutasítják parancsnokait.

- Ezt magunktól is tudjuk, szép hajnalsillag.

- De azt is tudják-e, mi végre? Pro primo: Pikárdiába könnyen beözönölhet Flandria felől a spanyol pénz és ármádia Guise támogatására, amint felkel királya ellen. Pro secundo: adunk-veszünk. Guise igyekszik elfoglalni Calais-t, Boulogne-t vagy Dieppe-et, hogy a három kikötő közül az egyiket átengedje rév, menedék és pihenőhely gyanánt II. Fülöp Legyőzhetetlen Hajóhadának.

- Calais túlságosan nagy falat - latolgattam a dolgot. - Megakad Guise torkán. És Aumale máris kudarcot vallott Boulogne-nál.

- Tehát marad Dieppe - vetett lángot lady Markby szeme. - És ha Guise mégis bevinné Calais-t és átengedné Spanyolországnak, az igen elbúsítaná királynőmet.

- Dieppe? - álmélkodtam. - Eszembe sem jutott Dieppe.

- Guise-nek ellenben eszébe jutott. Mi másért foglalta volna el Aumale Abbeville-t? Onnan Dieppe csak egy ugrásra van.

- Ó, köszönet, hajnalfény - bókkoltam. - Immár minden világos. És én megértem királyom aggodalmait.

- Pedig nem kellene több - lady Markby úgy nyomta meg minden szavát, mintha megannyi nyilat löne ki egy céltáblára -, csak hogy a francia király csapatokat vezényeljen ki Rouent megvédeni és meggátolni Aumale abbeville-i helyőrségét abban, hogy lerohanja Dieppe-et.

- A király - feleltem, minekutána meghánytam-vetettem magamban a dolgot - habozni fog Párizsból csapatokat küldeni Rouenba, lévén a főváros maga is veszélyben.

- Ezzel szemben Guise is meg fogja gondolni - felelte lady Markby -, kivonhatja és Párizsba irányíthatja-e csapatait Pikárdiából, ha ott számottevő királyi sereg időz, mely elvághatja őt hátszágától.

- Ez jó gondolat - ismertem el. - Hanem a dolgot finomabb, bölcsebb és királyibb mérlegen kell látni, mint az enyémet.

- De előadja-e gazdájának?

- Örömet.

- Van okunk azt gondolni - folytatta igen komolyan lady Markby -, hogy II. Fülöp azon a napon fogja Guise-t Párizs ellen küldeni, amelyen megtámad bennünket az ő Legyőzhetetlen Hajóhadával. És ez a nap közel van. Isten óvja Franciaország királyát, ha Erzsébet alulmarad e hatalmas Armada támadásával szemben.

- Ámen - szökött könny a szemembe, annyira iszonyatosnak tetszett elképzelni is, amint a spanyol martalócok mindkét országra kiterjesztik vandál pusztításait, s nyomukban ott közeleg a szörnyű polip: az inkvizíció. Haj, most értettem igazán tisztán, most láttam igazán be: a baj túlnő országunk határain. A világ sorsa készül eldőlni, amint a Legyőzhetetlen Armada vitorláiba belekap a szél. Ha nem veri vissza őket az angol bástya, minden keresztény ország előbb-utóbb áldozatul esik a klérus fanatikus túlbuzgalmának, mely mindenünnen kiirtja majd lassú, türelmes, aprólékos kegyetlenséggel a lelkiismereti szabadság zsenge hajtásait.

- És csakugyan olyan közeli az a nap? - kérdeztem kissé reszketeg hangon, amikor végre sikerült megfékezniem első felindulásomat.

- Mi annak hisszük - lady Markby megragadta és erősen megszorította mindkét kezemet. - Pacsirtám; íme az abrak, melyből e sejtelmünk táplálkozik, átadom kegyelmednek, hadd vegye ki belőle részét a gazdája is.

- Hallgatom.

- Tudjuk, hogy április első napjaiban II. Fülöp elküldte Guise-hez az aragóniai Moreót, Soissons-ba, s erőnek erejével arra akarta rávenni Guise-t, vonuljon Párizs ellen május legelején, aminek fejében háromszázezer aranyat ígért neki, hatezer zsoldost és kétszáz lándzsást...

- Guise jól ismeri a spanyolt. Tudja, mit ér az effajta ígéretek rőfje.

- Ezúttal szavának fog állni Fülöp, ha, mint hisszük, ugyanakkor elindítja ellenünk flottáját. Pacsirtám, az idő szalad, mennem kell. Kis fúriájának az ajtó mögött már a feje is zúghat a sok angol beszédől. Ha szükséges, újra felkeresem.

- Mylady - csókoltam kezét neki -, el vagyok ragadtatva magam és királyom nevében közlendőtől, ámbár még inkább csodálkozom most, hogy Erzsébet e megbízatást egy olyan személyre bízta, ki a kegyed bájos neméből való.

- Nem nő-e ő maga is? - szegte fel a fejét igen önérzetesen lady Markby. - Vajon ostobábbak vagyunk-e kegyelmeteknél, mert történetesen nem nadrágot hordunk s benne karót?

- Piha! Ezt sem nem mondtam, sem nem gondoltam - feleltem mókázva. - Hisz, épp ellenkezőleg, úgy vélem, a kegyed kisujjában is több diplomácia fér meg, mint ama vaskos tagban, amelyre célzott.

- Szép hazugság, szép nyelvre vall.

- Mely egészen kegyedé...

- E fogadalmát még majd eszébe idézem - mondta mosolyogva a lady -, ha mindketten ép bőrrel ússzuk meg a vihart. Pacsirtám, megfogtam. És meg is kopasztom majd.

- Mylady - feleltem -, el sem képzelhetek nagyobb gyönyörűséget, mint a kegyed tűzén főni.

- Ej, uram - fordította franciára a szót a hölgy -, ne nevetessen annyira, hisz alig bírom a maszkámat is visszatenni miatta! Hát ilyen könnyelmű, uram? Képes nevetni és újra nevetni, holott az apokalipszis fenyeget bennünket? Tudja-e, hogy az Armada hajói szerzeteseket, bakókat és kínzószerszámokat rejtegetnek mélyükben, hogy az angol népet visszatérítsék a pápa vallására?

- Úrnőm - feleltem -, a nevetés a vakbuzgalom ellen is jó fegyver. Megcsókolhatom?

- Merészsége későn jött. Már felvettem maszkámat.

- De fülecskéje mögött tán akad még hely ajkamnak!

- Aj, uram! Ez tolvajlás!

- Úrnőm, minden lopott csók közös ellenségeinket, a papokat károsítja meg.

De bármi vigasztaló volt is e kislovaghoz méltó fecserészés, nekem, ki hosszú hónapok óta éltem immár távol az udvar szórakozásaitól és fényétől egy sötét lakásban, igen lehangelő öltözkémben, mihelyt e nagy rangú hölgy eltávozott (kinél oly pajkosan mutatta ki fülét-farkát az angyal mögül az ördög), roppant magányosnak éreztem magam és gondterheltnék. Aggodalmam még tovább nőtt, amikor az éj beálltával megjött az a légy, ki oroszlánnak képzelte magát, és közölte: a párizsi liga egy Briguart nevezetű ipsét menesztett Soissons-ba Guise-hez (s be jól talált a fickó neve karakteréhez, hisz nyilván nagy kedvelője az intrikának, azaz brigue-nek), azzal az üzenettel, hogy nyomban induljon Párizsba, a dolog nem tűr halasztást, a ligapártiak elbátortalanodnak, látván, mint erősíti meg a király a Louvre-ot, a Bastille-t és a Fegyvertárat, olyannyira, hogy szinte már ott látják magukat a bitón avagy a tömlőcben, és hovatovább el fognak tántorulni a ligától, ha a herceg nem jelenik meg, mint már annyiszor megígérte. Jöjjön hát, mielőbbi jelenléte mindent helyrehoz! Ő lesz az élesztő, mely a tésztát megkeleszti.

- Épernon, hallja? - kérdezte másnap főkegyencétől a király, amikor e szavakat elismételtem neki, és előtte még a lady Markby szájából hallottakat is. - Közel a szörnyű égháború, mely elsodorhatja Erzsébet

trónját, s vele az enyémet is. Mi erről a véleménye?

- Sire - felelte Épernon kis, gúnyos kaccantással -, Guise elvégre nem is akar olyan sokat ott Soissons-ban. Mindössze a fővezérséget, az inkvizíció bevezetését Franciaországba, felséged hugenotta alattvalóinak kivégzését és Bourbon bíboros kinevezését felséged utódjául.

- Henriquet, Épernon igazat beszél - szólt közbe Csorba. - A Dicső mindössze a trónra pályázik. Adjuk oda neki. A felséges anyakirályné is örülne neki, hisz öregkora mankójának nevezte Guise-t.

- Mankó, amellyel tulajdon fiát jól eltáncgálhatja - mosolygott a király, de vajmi keserűen. - Épernon - tette hozzá, s arca hirtelen elkomolyodott, fekete szeme a szokottnál is tüzeesebben ragyogott -, minél többet adunk Guise-nek, annál többet követel. Eztán nem kurtítanunk kell a vitorlát, hanem kifeszíteni. Erzsébetnek igaza van, s én már előbb kigondoltam: erős csapatot kell küldenünk Rouenba, hogy elzárjuk az utat Dieppe-hez és elvágjuk Guise-t hátszágától, ha arra vetemedik, hogy haddal vonul Párizs ellen. Uram, úgy is, mint a francia gyalogság főparancsnoka, kit ezennel kinevezek Normandia kormányzójának is, vezesse Rouenba erőinket!

- Sire - ereszkedett fél térdre Épernon, meghajtva szép, kemény fejét -, engedelmeskedem.

- Azonkívül máris elküldjük Pomponne de Bellièvre urat Soissons-ba, hogy arra kérje Guise-t: ne jöjjön Párizsba, míg én magam nem hívatom. Ha mégis idejönne, a dolgok illetén állapotában, érkezése oly népmozgalomnak lehet kiváltója, melyért egyes-egyedül őt teszem majd felelőssé.

- Csekély a valószínűsége - vélte Csorba -, hogy a pompázatos Pomponne ilyen erélyes hangot merne megütni a herceggel szemben, hiszen már akkor összeszarja magát ijedtében, ha csak a nevét is meghallja.

- Pomponne - így Du Halde - az anyakirályné embere azt mondja majd Guise-nek: - „Nem, nem, igen, igen. Nem, nem a király nevében és igen, igen az anyakirályné nevében.

- Ki idevárja öregkora mankóját. Henrik - kiáltotta Csorba -, egyetlen biztos megoldás van: küldd el Köpöly urat.

- Azt már nem! - tiltakozott a király. - Ha Siorac egyáltalán eljutna élve Soissons-ba, ott pillanatokon belül a másvilágra küldenék. Magam írok Guise-nek egy levelet, amelyet Pomponne tartozik átadni neki. És főparancsnok uram, arra kérem, hagyja meg lagnyi svájciaimnak, jöjjenek Párizsba, és szállásolja be őket Saint-Denis-be és Montmartre-ba. Ez tán gondolkodóba ejti a mi lázadó, összeesküvő párizsi népünket.

Épernon Rouenban, Bellièvre Soissons-ban, a svájciak Párizs kapujában: megannyi kitűnő, jól átgondolt, gyorsan eltökélt, jól kivitelezett intézkedés, jelöl annak, hogy ellentétben Étoile és de Thou véleményével, a király nem volt puha, sem közönyös, és igenis képes volt cselekedni, mihelyt úgy ítélte meg: itt a pillanat!

Habozás nélkül Épernon kezére adta hadának zömét, négy század fegyverest és huszonkét gyalogosszázadot, magának csupán azt a négyezer svájcit tartva meg, kiket az elővárosokba szállásolt be. Hogy nagyobb súlyt adjon Épernon távozásának, maga is elkísérte Saint-Germain-en-Laye-ig, hol elbúcsúzáskor tőle, bezárkózott a hieronimita barátok vincennes-i kolostorába. Egyhetes penitenciát óhajtott tartani, mondta, s ez idő alatt senkivel nem hajlandó szóba állni.

Különös elhatározás, valóban, oly zavaros időkben, melyekben a helyzet kockázatos volta megkövetelte volna, hogy óráról órára figyeljék az események alakulását. Hiába, minden embernek megvannak a maga gyengéi, az én jó gazdámé ez volt. Zarándokolt, körmeneteken vett részt, ostromozta testét, nyomorúságos cellákban fagyoskodott tűz nélkül, megállás nélkül pergetve halálfejekből készült olvasóját, ezerszer és ezerszer esdekelve Teremtője bocsánatát a gyönyörökért, amelyekből kivette részét, s amelyek elviselhetetlen súllyal nyomták a lelkét. Ezen az áron jutott csak némi békéhez egy héten át szegény lelke. És e nyugalom emléke oly vonzóerőt gyakorolt rá, hogy szinte szerelmese lett a kolostoroknak, csendes záráknak és a darócruhának, annyira, hogy ha egy szerzetest pillantott meg udvarában, mindjárt nekibuzdult. És ez okozta vesztét is, mint tudjuk.

Kétszer találkoztam Moszával azon a héten, melyet a király a Jeromos-rendi frátereknél töltött, s amely alatt jómagam is mintegy bezártan éltem (ámbar nem avattam közben szentté önmagamot) az én pokolbeli legyecskémnél. Mosca mindkét ízben jelentette, hogy a ligapártiakat rémülettel tölti el az a körülmény, hogy a király megerősítette Párizst, mi több, erőket vont össze Párizs körül. Kezdenek szétszóródni és szétszülleni, úgyhogy ha Guise nem jelenik meg a fővárosban és a király végre szétüt a vétkesek közt, a ligának befellegzett.

- Eljön-e vajon a herceg, Mosca? - kérdeztem én.

- Aj, lovag úr - legyintett Mosca -, ugyan ki ismeri ki magát Guise-en? Annyi arca van, hogy lassan maga sem tudja, melyik az igazi. Továbbá, mivel az volt a szándéka, hogy észrevétlen, apró léptekkel közeledik a trónhoz, nem egyenesen, hanem oldalvást haladva, mint a rák, igen mély zavarba ejtheti az a gondolat, hogy most kénytelen átlépni a Rubicont, és megjelenni falaink között. S ami még rosszabb: helyzete roppant kényes. Nincs elég ereje ahhoz, hogy Pikárdiát kiürítve nyíltan ellenséggént lépjen fel itt, Párizsban, ám barátként is bajos megjelennie, minekutána annyi várost orzolt el a királytól Pikárdiában. Mégis úgy vélem: a spanyol és a liga annyira nógatja és ösztökéli, hogy végül ide fog jönni, kedve ellenére és mintegy rettegve. Ám még ez esetben is: Isten óvja a királyt! A párizsi falka elszabadul láncairól, s ellene fordul.

Május 9-én a szokásosnál később érkeztem meg a király lakosztályába, s mivel ő, egyéb elfoglaltsága miatt megkért, várjam meg, míg leereszkedhet hozzám, leültem egy sötét sarokban egy ládára, kalapomat jól a szemembe húzva, mivel Csorbán és Du Halde-on kívül mások is jelen voltak, úgymint: O uraság, Pomponne de Bellièvre, a tiszteletre méltó Marc Miron doktor, Fogacer (ki úgy tett, mintha nem ismerne meg), Merle úr, a király udvarmestere, Alphonse d'Ornano, kit szoktak úgy is emlegetni: a korzikai, mert ő volt őfelsége korzikai katonáinak a parancsnoka, és a kis d'Elbéne abbé, kit a király nagyon szívesen látott, mert meggyőződéses királypárti volt és ligaelenes, ezért is küldte el Henrik őt Épernonnal együtt Angoulême-be, hol az abbé s a herceget megostromolta saját házában a liga felbőszítette sokaság, úgymint kis híján odavesztek.

Külsejére nézve ürge mozgású, eleven tekintetű emberke volt az abbé. Kicsit mókusra emlékeztetett, s más hibát benne ellensége sem lelhetett fukarságán, pénzsóvárságán kívül. Máskülönb igen derék udvarbeli abbécska volt. Hangja igen szelíd, sűrűn idézte az evangéliumot, és nagy szeretettel csüggött a korzikai Alphonse-on, ki legalább két fejjel volt magasabb nála, lévén igen nagy növésű és jól megtermett, erős hangú, erős szőrzetű, s magaviseletére nézvést hirtelen kezű, vagdalkozó, fennhéjázó és harapós.

Tizenegy óra tájban Bourbon bíboros kérte, hogy a király fogadja, ki ezt meg is cselekedte, abban a reményben, hogy a bíborostól megtudhatja, jön-e hát Guise Párizsba vagy sem, de hamar kitűnt, hogy a nagy Mafla mit sem tud, csakis főpapi minőségében jelent ezúttal meg, hogy gratuláljon Condé herceg halálához, akit a pápa kiátkozott volt, akárcsak Navarra királyát, mivel mindketten egyformán eretnekek voltak.

- Lám, sire - ingatta kenetteljesen ősz fejét, s úgy tárta szét két karját, mintha a szószéken állna -, így jár az, akit kiátkoznak.

- De kedves unokafivérem - adta a király az ártatlant -, én azt hallottam, Condét egy apród ölte meg.

- Bizonytal, felség - felelte a nagy Mafla -, de vajon ki adta a fegyvert az apród kezébe?

- A fáma szerint Condé felesége - felelte a király.

- Bizonyára, felség, de vajon ki sugallta e gyilkos eszmét Trémoilles kisasszonynak?

- A paráznság, mondják - vágott ártatlan képet a király.

- Meglehet - bölintott a bíboros -, ám kötelességünk túllátni, sire, a véletlenszerű okokon s megelélni azt, ami szükségszerű.

- És az mi? - kérdezte a király.

- Isten akarata.

- Hogyan, unokafivérem? - álmélkodott a király. - Isten parancsolta volna meg Trémoilles kisasszonynak, hogy paráználkodjék s az apródnak, hogy öljön?

- Ó, sire - habogta a nagy Mafla -, sokkal emelkedettebb szemszögből kell az effajta dolgokra tekintenünk. Mi Condé halálát illeti, én azt igenis ama villámcsapásnak tekintem, mellyel az egyház átka sújtott le rá.

- Való igaz, unokafivérem - a király belekarolt a bíborosba, hogy az ajtó felé terelje. - Ez a villámcsapás valóban félelmetes, mégsem szükségszerű, hogy mindazok belehaljanak, akikre lesújt. Ha az lenne, sokkal több lenne mifelénk a halott.

- Mégis úgy van az - mondta a bíboros, kit a király lépésről lépésre tuszkolt ki, a szívésség ürügyén -, úgy van, hogy Condé halott.

- Hála annak a derék, jámbor méregnek - mosolygott a király, és kezét nyújtotta a bíborosnak.

Mire a kardinális, nem tehetvén mást, megcsókolta Henrik kezét és elköszönt, hisz oly kegyesen készítették távozásra és oly nagy körültekintéssel, hogy a király egészen az ajtóig kísérte és búcsúképpen szeretetteljesen a vállára csapott.

Úgy tetszett, ez a beszélgetés kirángatta a királyt komorságából és felvidította. Visszatért fent mondott urakhoz (kik komoly képpel nézték végig a kisded komédiát, melyet őfelsége „utódjával” eljátszott). Akkor véletlenül rám esett pillantása, eszébe jutott, azt mondta volt nekem, várjam be, míg leereszkedhet hozzám. Odalépett hozzám, én fél térdre ereszkedtem, gondolván, hogy a király csókra fogja nyújtani kezét. És csakugyan arra készült éppen, amikor Csorba, ki az ablaknál ácsorgott és a Louvre udvarát bámulta, szokásos, tréfálgató módján megszólalt:

- Kit látok gyalog közelegni, nyomában az anyakirálynéval, kit hordszéken hoznak? Ugyan kit, életnagyságban, de nem éppen életvidám képpel? Ki mást, mint Guise herceget!

Mire a király csókra nyújtott keze lehanyatlott, ő maga elsápadt, és dühösen felkiáltott:

- Csorba, ha becsapsz, tulajdon kezemmel tángállak el!

- Henriquet - Csorbának szeme se rebent -, sokkal jobban szeretném, ha összevissza vernél, mint azt látni, amit látok. De sajna, csakugyan a Dicső jön. Kétség sem fér hozzá.

Akkor hirtelen nyugtalanság támadt a szobában. Mindenki az ablakhoz rohant, meggyőződni róla, igazat szól-e a bolond vagy sem.

- Sire, ez ő! - kiáltotta a maga parancsnoki hangján Alphonse d'Ornano, kezét töre markolatára helyezve. - S mindössze öt-hat nemes kíséri.

A király megingott. Megkapaszkodott egy kis asztalfélében, mely ott állt, majd lezökkent a ládára, melyről az imént álltam föl, s elfedte arcát két kezével. E mozdulatra mindig a legvégső aggodalom

készítette. Később Du Halde azt állította, hallotta, amint a király azt suttogja, hogy bele fog halni!, de nem tudom, nem utólagos képzelgés volt-e ez, hisz én is egész közel álltam őfelségéhez, mégsem hallottam semmit, tehát nem is tanúskodhatom másról és többről, csak arról, hogy amikor végre levette holtsápadt arcáról kezét, vonásait egészen eltorzította a düh.

- Sire, megbántották? - kérdezte Alphonse d'Ornano az ő vastag, erős hangján.

- Ez enyhe szó - a király arcára fokról fokra visszalopakodott némi pír. - Hisz láthatod, mi van, én korzikaim. Megtiltottam Guise-nek, hogy betegye ide a lábát. Ő fittyet hányt parancsomnak, s nem átalált idejönni, holott jelenléte Párizsban a szikra, mely lánggra lobbantja a lőport.

- Sire - Ornano kihúzta hatalmas vállát, s szava úgy zengett, mint az orgona legvastagabb sípja -, kegyeskedjék felséged megbízni vele s én még ma a lábai elé vetem Guise fejét úgy, hogy senki emberfia nem mer érte moccanni vagy felmordulni.

Ezen a király eltöprengett valameddig, fejét lehorgaszta, szemét lehunyva, s gondolom, nagy volt a kísértés, hogy igent mondjon, ám e kivégzés beláthatatlan következményei mégis meggátolták, hogy rábólintson. S nem is csak Párizssal kellett gondolnia, mely bálványozta a herceget, de a spanyollal is, hisz ez ürügyet kínálhatna II. Fülöpnek arra, hogy lerohanja Franciaországot, miközben Angliát is meghódítja. Mert végtére is ki kell mondanunk az igazat: nem sokan voltak 1588. május havában, akik azt hitték, hogy Erzsébet királynő arról álmodhat: ellenáll a Legyőzhetetlen Armadának, melynek pökhendi vitorlásai és pompás vitorlái ott terpeszkedtek Guise szálas alakja mögött, mialatt keresztülvágott a Louvre udvarán, látszólag mindössze öt-hat nemes kíséretében, holott valójában papok hadának buzgalma, az ostoba nép imádata és a kereszténység leghatalmasabb és leggazdagabb királyának kimeríthetetlen erőforrásai is mögötte álltak.

Ráadásul gazdám nem olyan ember volt, ki egyetlen szempillantás alatt képes sorsdöntő elhatározásokra jutni. Ő tanulmányozni szokta a kérdéseket, politikus lélek volt, egy Machiavelli, ki a várakozásra és halogatásra építette gondosan kigondolt tervei szálainak ki- és összebogozását, és csakis jó előre kitervelt, aprólékos gonddal kiszámított tettekre volt hajlandó. És, mint már százszor elmondtam: utált vért ontani, s csak végső esetben szánta rá magát, amikor csapdába szorulván, minden más utat járhatatlannak és eltorlaszoltnak látott.

- Sire - Alphonse d'Ornano hatalmas teste tetőtől talpig remegett felháborodásában, hallván, mekkora sértés érte királyát, s fogát vicsorgatva eltépni készült láncát, mint a véreb, ki gazdáját ellenségei gyűrűjében látja, s e lánc miatt nem siethet segítségére. - Sire, megtegyem?

S talán az egy pompázatos Pomponne-t kivéve, ki az anyakirályné embere s így félig-meddig ligapárti volt, a jelenlevők felháborodása nem ismert határt, látva, hogy húz ujjat Guise gazdánkkal. Némán lesték a királyt, lélegzetüket is visszafojtva, és szinte kétségbeesetten imádkoztak magukban azért, hogy beleegyezését adja végre Ornano tervéhez.

- Sire, engedje meg nekem - szárnyalt magasra a csendben a kis d'Elbéne abbé behízelgő, csengő hangja -, hogy e helyzetben a Szentírás szavait idézzem.

- Idézd - mondta a király, de nem nézett fel.

- „Sújtsatok le a pásztorra, és szétszéled a nyáj.”

- Megtegyem, sire? - ismételte meg harmadszor is a kérdést d'Ornano, mintegy megerősítést nyerve erőszakos elhatározásában a szent szavaktól.

Akár Ornano mennydörgő, harsogó szava tette (hisz ő akkor is úgy beszélt, ha suttogott, mintha egy egész regimenthez szólna), akár, mint hiszem, a mi várakozó, merőn rászegezett pillantásunk súlya, Henrik hirtelen felszegte fejét, s szép fekete szemét d'Ornanóra szegezve, azt felelte, azon a gyengéd-gunyoros hangon, melyet oly szívesen használt leghívebb szolgálói körében:

- Nem, én harcos korzikaim. Nem akarom. Még nincs szükség rá.

Nos, ami engem illet, ma sem tudnám eldönteni, annak ellenére, amit l'Étoile vagy de Thou állít, és még sokan mások, vajon helyesen döntött-e akkor az én hön szeretett uralkodóm, tovább járván a hosszú türelem útját. A történelem azért gyötör bennünket tantaluszi kínokkal, az események azért váltanak ki annyi s oly elviselhetetlen rosszallást az emberből, mert gyermekded türelmetlenséggel hajlandó a főszereplők helyébe képzelni magát, és a legszívesebben könyékkel taszigálná őket afelé, hogy azt határozzák, ami a későbbiek ismeretében, a kártyák kijátszása után, kíváncsiaknak tetszik előttünk. S mivel a krónikás már könnyen vet fényt arra, amit a királynak a jövő tartogatott, hajlamos bölcsebbnek hinni magát az uralkodónál, megfelelkezve róla, hogy az egy átlátszatlan jövővel állt szemben.

Aki nem látta tulajdon szemével, amint Guise belépett a király termébe, gyöngyökkel hímzett, fehér zekéjében - igazán dicsőnek látszott szálfatermetével, méltóságos arcával -, nem nemesurai kíséretében - őket kint hagyta az előszobában -, hanem unokahúgával, a királynéval, valamint az anyakirálynéval és ez utóbbi állandó társnőjével, Uzes hercegnővel, kik úgy fogták körül és óvták a herceget, mint három fregatt az emeletes hajót, el sem tudja képzelni, mennyi erőt, hatalmat árasztott, mintha őt is ugyanaz a szél hajtotta volna Franciaország trónja felé, mely éppen e percben - 1588. május 9-én - dagasztotta az Armada Angliába tartó vitorláit.

A király előtt mélyen meghajolt a herceg. Henrik biccentett, válaszképpen, de nem nyújtotta csókra kezét, és azt mondta, fagyos arccal, keskenyre harapott ajakkal, hideg tekintettel:

- Mi ez? Nem megtiltottam, hogy idejöjjön?

- Ó, sire - felelte Guise, a világ legalattomosabb pofájával. - Ha felséged határozott tilalmáról lett

volna szó, halálosan bánnám, ha megszegtem volna.

- Ej, Belliévre úr - fordult a király pompázatos Pomponne-hoz -, hát elmulasztotta átadni üzenetemet Guise úrnak? S nem nyújtotta át neki leveletem?

Amire Belliévre meghajolt, olyasformán, hogy meghajlása egyszerre szóljon Guise-nek és Henriknek, de egy árva szó nem sok, annyit sem válaszolt, sőt közeledni sem mert hozzájuk, annyira gyötrődött és annyira megzavarodott a lelke, mivel senkivel nem mert szembeszállni: sem a királlyal, sem az anyakirálynéval, ki éppen ellenkező üzenetet küldött volt vele, mint a király, sem Guise-zel, akiben eljövendő uralkodóját látta, ha ugyan sikerül innen élve távoznia, ami iránt kezdtek kétségei támadni, mely esetben hiába lett volna árulóvá.

- Nos, Belliévre? - a király jeges tekintete mintha sorra kiolvasta volna követe egymást kergető, zavaros gondolatait -, átadta üzenetemet Guise úrnak, vagy sem?

- Hogyne, sire - felelte Belliévre, félős tisztelettel szegezve a királyra tekintetét, mintha így akarta volna helyrehozni kétértelmű szavait, hisz két ellentmondó kérdésre felelte ugyanazt, azaz valójában egyikre sem válaszolt.

- Sire - vette át a szót Guise, ki mit sem törődött Pomponne bajával, ellenben kezdte tulajdon biztonságát féltetni -, én fogadtam Belliévre urat Soissonsban. És ha azt vettem volna ki szavaiból, hogy felséged egyértelműen megparancsolja nekem...

- Nem adta át a mondott úr leveletem? - vágott hirtelen a herceg szavába a király. - Nem olvasta el kegyelmed a levelet? Nem erősítettem meg a benne foglaltakat Guiche úr által is? Hány követet kell kegyelmedhez menesztenem, hogy engedelmességre bírjam?

- Sire - kezdte Guise, majd zavartan pillantott körül, mert Crillon szállásmestert látta belépni, ki nemhogy levette volna a kalapját, amint előtte elhaladt, hanem, épp ellenkezőleg, dühében még jobban a fejébe nyomta, s odalépve Ornanóhoz, ki az ajtóban állt, suttogó párbeszédbe bocsátkozott vele, ádáz pillantásokkal méregetve Guise-t, akárcsak a korzikai, s maga is, akárcsak ő, a kardja markolatán babrált.

- Sire - folytatta Guise -, én Belliévre úrnak hittem, lévén Guiche úr tekintélye kisebb.

- Ki hallgat, mint a csuka - kiáltotta a király, s fekete szemét még sötétebbre színezte a harag.

- Csakis valami félreértésről lehet szó, sire - hebegte Pomponne, s pocakjától tokájáig remegett, mint a kocsonya -, Guise herceg őkegyelmessége bizonyára nem úgy értelmezte szavaimat, ahogy kellett volna...

- Elég volt, Belliévre! - rivallt rá hirtelen, magánkívül a király. Egy ablakmélyedésbe vonult vissza, hátat fordítva Guise-nek, ám a válla fölött gyilkos pillantásokat lövellt Belliévre-re és a hercegre.

És ebben a pillanatban Guise letottyant a nagy ládára, melyről a király csak az imént kelt fel, vagy mert hosszú lábai annyira elgyengültek, hogy nem bírták immár elviselni nagy testét, vagy mert hátát a falnak kívánta vetni, hogy megoltalmazza magát egy orvtördöféstől (melytől olykor már akkor is tartani látszott, amikor Meaux-ban tárgyalt a királlyal), és segélykérően szegezte kék szemét unokahúgára, a királynéra, ki felfogta a néma üzenetet, és leült a herceg jobb oldalára. Ugyanekkor Uzes hercegnő, az anyakirályné parancsoló pillantásának engedelmeskedve, bal oldalán foglalt helyet, mintegy lehetetlenné tévén a herceg letartóztatását vagy leölését.

- Mordizomadta! - mormolta maga elé Ornano (bár az ő morgása, mint tudjuk, messzire elhallatszott). - Szoknyák mögé bújni, ez aztán szép dolog!

E jól hallható megjegyzés után csend támadt a teremben. Senki nem mozdult. A királyné halkan társalgott Guise-zel, a király az ablakkereten dobolt mutatóujjával, és egész testében rázkódott haragjában.

Az anyakirályné némán figyelte fiát, le nem véve róla kidülledt szemét. Ajka meg-megvonaglott, köszvény bántotta. (Betegágyából kelt ki, hogy Guise-t a Louvre-ba elkísérje, attól tartott, az ő felséges oltalma híján netán ott helyben végeznek a herceggel, amint beállít.) E percben őt is tanácsalanná tette, hogy őfelsége levetette álarcát s nyíltan kimutatja haragját a herceg, Belliévre és jobban meggondolva még őellene is, hisz rá sem nézett és nem is köszöntötte, amikor a szobába belépett.

Úgy rémlett, Katalin azon tépelődik, odamerészkedjen-e fiához az ablakmélyedésbe. Meglehet, ereje sem volt hozzá elég egyedül, mivel igen rosszul járt, mint beléptekor megfigyelhettem, amikor is bal karjával Uzes hercegnőre támaszkodott, jobbával Guise-re, „öregkora mankójára”, mint nem átalulta elismételgetni. Egyébiránt úgy látszott: igen rossz bőrben van, arca mindig is kövér volt, most egyenest puffadt s ráadásul holtápadt, alsó ajka annyira lefityedt, hogy nagy ügyel-bajjal zárhatta csak össze felső ajkával, s úgy állt végül már szája, mint egy varangyé, amely állatra egyébiránt kidülledt szeme és félig lehuny szemhéja is emlékeztetett.

- Belliévre - szólította végül magához kreatúráját az anyakirályné, karját nyújtva és mintegy segítségét kérve.

Ám amikor Belliévre odafutott hozzá, kissé görnyedten, az anyakirályné meggondolta magát, úgy vélvén, nem közeledhet a királyhoz Pomponne társaságában kockázat nélkül, tehát felkiáltott:

- Nem, mégse Belliévre jöjjön ide. Du Halde!

Du Halde engedelmeskedett, ámbár sokkal kisebb buzgalommal, mint Belliévre, hisz nagyon nem szerette Katalint, ki ismételtén megpróbálta őt a király szolgálatából kitűzni, lévén féltékeny befolyására, s ámbár sosem ért célrt, mindig újrakezdte.

- Fiam - rebegte könnyezve (akkor sírt, amikor akart) -, hát meg sem akar hallgatni?

- Asszonyom, fülem kimerült - a király hátra sem fordult.

- Ó, fiam - az anyakirályné könnyei még bővebben omlottak, mint előbb -, mit tartanak majd rólam, ha azt látja a világ, hogy engem, kit Isten felséged szülőanyjának teremtett, végül kiutasít szobájából?

- Asszonyom, nem vezettettem ki - a király továbbra sem pillantott anyjára. - Sőt, úgy tetszik, hallom, amit mond, akár akarom, akár nem.

- Nos, fiam, ha igazat akarunk szólni, meg kell vallanunk, Guise herceg nem azért jött ide, hogy fiam akaratával szembeszálljon, hanem az én kérésemre, hogy lemossa magáról a rágalmakat, melyeket fiam hugenottái terjesztenek vállalatáról.

- Asszonyom kérésére? Ezért van itt? - kérdezte a király. - Ez igen csúnya lépés volt anyám részéről.

- De hisz csak azért van itt, hogy kibéküljön és visszaadja a fiamnak pikárdiai városait.

- Asszonyom - a király halkán szólt, de ingerülten -, kegyed született zavarkeltő. Mindent összezavar és mindenbe beleártja magát. Még hogy visszaadja pikárdiai városaimat! Mintha erről lenne szó. Vagy mostanában ezt álmodta, asszonyom?

- Ezen fogok éjjel-nappal munkálkodni, ha felemészttem is azt a csekélyke életerőt, ami még megmaradt bennem - mondta Katalin.

Erre végre hátrapillantott a király, és elámult a szembeszökő változáson, amelyet anyján tapasztalt, úgyhogy némi részvét fogta el, és immár szelídebben tette hozzá:

- Asszonyom nincs jól. Térjen vissza ágyába! Fel sem lett volna szabad kelnie.

- Fiam - szólt halkán Katalin, ki, érezve, hogy a király gyengül, sietett bevetni a támadt részbe csapatai zömét -, addig nem térek vissza, míg meg nem fogadja életemre, hogy mit sem tesz a herceg ellen.

- Asszonyom - a királyon látszott, mennyire fáradt -, azt teszem, amit óhajt, ám arra kérem, feküdjön vissza ágyába.

Fia veséig hatoló tekintete alatt az anyakirályné tovább beszélt, képtelen kísérletet téve a békítésre. Erről Du Halde később azt mondta, körülbelül annyi értelme volt az egésznek, mintha valaki azt bizonygatná: a róka azért lopózkodik be a tyúkólba, hogy tárgyaljon a tyúkokkal. Látta a király arcán, tette még hozzá Du Halde, ki ifjúkorában gyengéden szerette anyját, később azonban igen megharagudott rá, mivel a királyné, elvakultan, Alenconnal szövetekezett, majd még nagyobb bünt véve lelkére, a trónus és az ország legádázabb ellenségeivel, hogy ha nem is szereti többé, arra mégsem bírja elszánni magát, hogy gyűlölje, lévén a gyűlölet oly plánta, mely nehezen vert gyökeret királyunk jóságos lelkében, hiszen természete nemesebb és megbocsátóbb volt, hogysem alkalmas talajt kínált volna neki, holott az bőséggel kínálkozott volna egy szűkösebb lélekben.

Hogy Guise azért jött volna Párizsba, mint az anyakirályné orcapirulás nélkül állítani merte, hogy kimagyarázkodjék, igazolja magát, kibéküljön a királlyal, visszaadja neki pikárdiai városait és engedelmeskedjék neki, abból Henrik nemhogy egy álnok szót, de egy álnok szótagot sem hitt el (s e szavak nem is álnokok, árulók voltak!), s csak azért tett végül úgy, mintha elhinné, mert magában eldöntötte: nem öleti meg helyben a herceget, mivel lelki szemeivel ott látta mögötte magasodni a Legyőzhetetlen Armada árbocerdejét. És akkor már okosabb volt úgy tennie, mintha a siker anyjának volna köszönhető, fenntartva ezáltal azt a közvetítő szerepet számára a herceg és közte, melynek révén bármely percben fogalmat alkothatott ellensége szándékairól. Hogy ez az ellenség félelmetes, tudta, de egyben azt is tudta: ingatag és szeszélyes. A játszma fifikus volt és zavaros, mindkét részről machiavellisztikus. Katalin úgy tett, mintha a fiát szolgálná, miközben aláásta hatalmát, Henrik úgy, mintha hinne anyjának, holott arra használta, hogy általa szerezzen tudomást a herceg aknamunkájáról.

- Asszonyom - szólt végül -, ha csakugyan képes visszaadni pikárdiai városaimat és rábírnai a herceget, hogy távozzék Párizsból, mivel jelenléte bosszúságomat váltja ki, végtelenül hálás leszek anyámnak. Máris mérhetetlenül lekötölezett a sok jóval, melyet asszonyomtól kaptam. És még jobban lekötölezne, ha gyökerestül kiirtaná a mindannyiunkat fenyegető bajokat. Azonban asszonyom sápadt, fájdalmak gyöttrik, rosszul van. Esdve kérem, térjen meg ágyába, és addig fel se keljen onnét, míg egészsége helyre nem áll! Mi engem illet, én hajlandó vagyok nyájasabb képet mutatni a hercegnek.

Akkor szívélyesen, bár titkos gúnnyal meghajolt Katalin előtt, előjött az ablaknyílásból, és Guise-hez indult, ki még mindig a királyné és Uzes hercegnő szoknyája mögé bújt. És jól a herceg szeme közé nézve, nem oly szigorú arccal, mint előbb, mindazonáltal hidegen mondta neki:

- Unokafivérem, itt van ebédem ideje. A kegyelmedé is. Ebéd után térjen ide vissza, s akkor újramezdjük a beszélgetést.

Beszéd közben odanyújtotta kezét a hercegnek, ki fél térdre ereszkedve, már-már áhítattal csókolta meg. Eztán felállt, s szinte földig hajolva köszöntötte újra a királyt, ezenközben sem takarékoskodva a térdhajlításokkal, majd annyit sem törődve az anyakirálynéval, mint egy döglött kecskével, holott látszatra ő mentette meg az életét, sietve az ajtó felé indult. Crillon és Ornano, kalappal a fején, hagyta, hogy a herceg maga nyissa ki az ajtót, gyilkos pillantásai keresztüztüzében. És ha volt valaha ember, ki a Louvre kapuján kilépve elképedve tapasztalta, ottani fogadtatása után, hogy még él, az szerintem Guise volt ezen a május 9-i napon. S hogy eszeveszett magahittségében később mégis megfélelkezett róla, mekkora veszélyben forgott aznap, az még ma is, ebben az órában, amikor e sorokat leírom, megdöbönt.

Mihelyt Guise eltávozott, a király utána küldte, különösebb teketória nélkül, a többit is: Bellièvre-et és a hercegnői szoknyákat, kik a herceget megvédelmezték. Amikor aztán Henrik egyedül maradt Du

Halde-dal, Csorbával és velem (úgy téve, mintha csak otffelejtett volna a sarokban), megparancsolta: ne érjem be azzal, hogy tartom a kapcsolatot Moszával, hanem haladéktalanul, még e percben vágjak neki, járjam be Párizs utcáit, tereit, sikátorait, s tapintsak rá a nép ütőerére. Immár aggálytalanul meg mer erre is kérni, tette hozzá, mivel nem tartja olyan veszedelmesnek, hisz megfigyelte: senki azok közül, akik itt megfordultak, nem ismert rám szakállam, lesimított hajam és álöltözésem miatt, holott egyébként jól ismernek. Megbízatásom teljesítése után jelentkeztem nála a nap bármely órájában, az Újkapun, a Tuileriák kertjén és a titkos rácsajtón át, s adtam tovább neki értesüléseim magját és velejét, ez a határozott óhaja.

Valósággal elragadtatással töltött el, hogy a király, mondhatni, kétségbeejtő helyzetében, így szolgálatra kér fel, tehát nem sajnáltam a fáradságot, sem a magamét, sem Miroulét, hanem kettesben bejártuk az egész fővárost. Én boulogne-i sapkakészítő mesternek adtam ki magam, ki komaasszonyomat jöttem föl meglátogatni a fővárosba. Mária-érmemet nem ingem alatt, hanem a zekémen viseltem, jobb csuklómra gyöngyház olvasót tekertem, s szám csak úgy ontotta a ligapárti szólamokat, azokat, amelyeket mindenütt: utcán, boltban, nyilvános tereken, piacokon és templomokban hallhattam. Különösen szorgalmas voltam a templomlátogatásban, orrom az imakönyvet túrta, bőkezűen adtam a perselyrázogatóknak, és áhítatos bólogatással hallgattam végig olyan lázító, királyellenes és hazaáruló prédikációkat, melyekre máskülönben megmozdult volna hüvelyében kardom.

Kardnak egyébként nyoma sem volt álsruhámon. Olasz módra, a hátamra akasztva rejtegettem egy pallost, s bő nadrágom zsebében két pisztolyt, hasonlóképp Miroul is a magáéban - mely ugyanolyan buggyos, polgári és nevetséges volt, mint az enyém -, hajtókéseit nem számítva. Fegyverzetünket arra az esetre szántuk, ha véletlenül mégis ránk ismernének, s mi kénytelenek lennénk drágán adni bőrünket-szőrünket.

Quéribustól tudtam meg, ki az éj beálltával felkeresett Alizonnál, hogy e két nap alatt, míg én Párizs kövein koptattam lankadatlanul a cipőm talpát, Guise úgyszólván egy percre nem hagyta magára a királyt, hol a Louvre-ban kereste fel (hová immár óriási kísérettel tért vissza), hol misén, vagy étkezései idején, amikor is főasztalnoki minőségében ő nyújtotta át a királynak az asztalkendőket, hol a Bűnbánó Magdolnák kolostorában, az anyakirályné lakhelyén. Ami tárgyalásaikról kiszivárgott, annak alapján úgy tetszett, a király ismételten megpróbálta rávenni Guise-t: távozzék Párizsból, amire Guise örökösen azt felelte: engedelmességek, ha a király hajlandó a párizsi ligásoknak életük megoltalmazására biztosítékokat nyújtani. A király ilyenkor szemére lobbantotta pikárdiai városai elfoglalását, amire Guise habozás nélkül rávágta: azokat ő csak a király nevében foglalta el, és jó szívvel visszaadja, ha a király ezentúl nem ellenségeire hallgat (amivel Épernonra célzott), hanem elismeri végre az ő jó szolgálatait, és kibékül vele. Erre a király védelmezte Épermont, Guise pedig, mélyen meghajolva előtte, komisz mosollyal azt felelte: „Mivel ő a gazdát úgy szereti, hajlandó akár ebét is szeretni.” Úgyannyira, hogy immár Du Halde is tisztán látta (vele 11-én sikerült pár percig beszélgetnem, mialatt a király kápolnájában időzött): Guise leköti a királyt, mert időt akar nyerni.

Énelőttem is világos volt, miért akar időt nyerni. És ezt meg is mondtam a királynak, mivel a főváros, tapasztalataim szerint, jobban forrongott, mint valaha. A ligások, kik Guise idejötte előtt elgyávultak s már-már szétszéledtek, új erőre kaptak, mihelyt megérkezett, úgy zümmögtek, mint légyraj a mézesbödön felett, s már-már nyílt lázadássá szervezték a nép örvényét és imádatát. Guise egyébiránt ritkán mutatkozott nyilvánosan, leszámítva ideérkezése napját, május 9-ét, amikor egy lépést sem tehetett úgy e bálványimádó Párizsban, hogy ne tolongjon körülötte sűrű sokaság, éljente kiáltozva, kezét, csizmáját, lova patkóját csókdosva. Egyesek egyenesen olvasójukat érintették köpenyéhez, hogy így szenteljék meg.

E két nap alatt egyebet sem láttam az utcán, csak sűgő-bűgő atyafiakat. Mindnél vágó- avagy szűrófegyver, netán puska, és ezeket nyíltan mutogatták, majd a bolt mélyére rejtették. Izgatott beszédeket rögtönöztek, kalapjukon gyakran fehér keresztet viseltek, mint egykor a Szent Bertalan-éji gyilkosok, s fennhangon dicsekedtek egykori gaztetteikkel, abban a reményben, hogy hamarosan megismételhetik őket. A papok szünet nélkül prézsmítáltak, szószéken kívül is, hordók, átalagok s dézsák sokaságát gurították ki az utcára, s előre kijelölt helyeken felhalmozták őket, hogy majd az úton keresztbe rakva, kövel-földdel megtöltve egyik pillanatról a másikra alkalmatosan elrendezzék és „barikáddá” alakítsák őket.

Párizs három negyede, a város, a belváros és az egyetem közül én ez utóbbit láttam a legveszedelmesebbnek s legeltökéltebbnek, minthogy a sorbonne-iak, szerzetesek és papok, féktelen buzgalmat szítottak csuhás népükben, klerikusokban és diákokban, kik fiatalságuk és garázdaságuk folytán amúgy is nagy hajlamot mutattak a fosztogatásra, lázongásra. A Városnak nevezett negyed lakosai, amennyire láthattam, jámborabb fickók voltak, inkább elégedetlenek, semmint ligapártiak, s inkább ellenségei a főkegyenceknek, kik a közpénzeket bezsebelték, mint magának az uralkodónak. Itt, az egyetemi negyedben azonban nagy hangon harcra, vérontásra, királygyilkosságra uszítottak a lázítók. Mindenütt azon tanakodtak, hogyan gyűjtsék össze Guise harcosait, kiket a szerzetesek e negyed számtalan kolostorában, kollégiumában és zárdájában rejtettek el, s e harcosokkal együtt hogyan keljenek át a Szent Jakab utcán, végighaladva a kis hí don, Szent Mihály hídján, a Miasszonyunk hídon, a Pénzváltók hídján (útközben elfoglalva a Törvényszéket), s hogyan rontsanak rá a városra, megostromolva a király gárdistáit, no meg hogy „elfoglalják ezt a szajhakirályt az ő Louvre-jában”. S hogy mit művelnek majd vele a klerikus urak, ha elfogják, azt nem írom ide, mert attól tartok: bemocskolnám vele tollamat.

És nem lehetett észre nem vennem, ama két nap alatt, míg Párizs utcáit róttam szemfüles Miroulommal (ki mindenkinél jobban ismerte a fővárost), hogy ha Guise herceg úgy tett is, mintha semmi

köze nem lenne ahhoz, ami odalent történik és naponta kétszer tisztelkedett a királynál, igyekezve gyanakvását békülékeny, homályos szavakkal eloszlatni, helyettesei, név szerint Saint-Paul kapitány és Brissac grófja, igen szorgosan szervezték a néplázadást, utóbbi főként az egyetemen.

Brissac grófja nagyra nőtt, tagbaszakadt, vörös hajú és zöld szemű férfi volt. Elég csinos lett volna, ha nem kancsít kissé, és nem vonogatja minduntalan ajkát idegesen bal felé. De ezzel a két jellegzetességgel hamis és gonosz külseje volt. Hivatásos katona létére nemigen tűnt ki szárazföldi csatákban, még kevésbé szerencsétlen tengeri csatánkban, az Azori-szigeteknél, amire a király (ki soha nem állhatott ellen egy élcnak) azt találta mondani: „Brissac egyaránt gyenge szárazon és vízen.” Ez a mondás gyilkos gyűlöletre gerjesztette a gróft a király iránt, ezért állt Guise mellé, és minden erejével azon volt, hogy neki juttassa a koronát. Ha tehetné volna, máris harcba indította volna a herceget, fáradságot nem kímélve készítette elő két napon át a lázadást, és nem szűnt meg hajtogatni, ferdébbre vonva száját, mint valaha: „Ha gyenge vagyok szárazon is, vízen is, majd megmutatom azért is öfelségének, hogy az utcán igenis erős vagyok, itt végre ráleltem elementumomra...”

Moscával is találkoztam e két nap alatt, s ő, ki a legjobb helyen volt, a viperák karéjában, megerősítette: a forrongás bármely pillanatban kitörhet, a herceg már-már csodával határos megjelenése (ahogy a papoló papok mondták) és már-már isteni jelenléte falaink közt (hol olvasók százait szentelte meg köntöse érintésével), a lankadó elszántságot újfent megerősítette, és immár égig csap a szenvedély lángja.

10-én és 11-én este találkoztam a királlyal. Beszámoltam neki saját tapasztalataimról és Moscaéről. Igen figyelmesen hallgatott, majd azt mondta: minden jelentés arra mutat, hogy nagy néplázadás van kitörőben a ligások és Guise-pártiak felbujtására, s ami a leginkább aggasztja őt, az az egyetemi negyedben rejtező harcosok nagy száma, kik szükség esetén a felkelés kardvasául szolgálhatnak.

Második látogatásom alkalmával megértettem néhány elkapott szóból, melyek öfelsége és Du Halde között estek, hogy ő hiába próbálta rábeszélni Guise-t Párizs elhagyására, s jól látja ő, hogy a lotaringiai titokban közreműködik a lázításban, miközben igyekszik az ő figyelmét haszontalan tárgyalásokkal lekötöni, amilyen álnok, s végezetül, hogy ideje véget vetni a zavargásoknak és bevonultatni Párizsba a Saint-Honoré külvárosban elszállásolt svájciakat avégből, hogy a ligapártiak ráébredjenek alattvalói kötelelességeikre, s talán maga a herceg is, hisz remélhetőleg ha látja: ekkora katonai erő van Párizs falai közt, mégiscsak rászánja magát s visszavonul Soissons-ba.

Ugyanezen este, 11-én, eljött látásomra lady Markby, s mihelyt szobámba visszavonultunk, eszeveszetten csókolgatni kezdett, ami előbb igen jól esett nekem, nagy csüggedésemben, hanem utóbb igen kellemetlen következményekkel járt; Alizon jól leteremtett, mihelyt a lady eltávozott, sőt meg is karmolászott, mivel kileste a lady csókjait.

Lady Markby már tudta - lévén a Mór legyei igen ügyesek -, hogy a király eltökélte: bevonultatja a svájciakat és a francia gárdistákat Párizsba, közölte, hogy Stafford lord véleménye szerint a népet nemhogy megfélemlíti az újonnan jöttek látása, inkább felingerli, annyira, hogy megvadul tőle, mint bika a réten.

- Pacsirtám - mondta végezetül elbűvölő mosollyal lady Markby -, Stafford lord arra kért, mondjam meg, hogy ha veszély fenyegetné, vagy felismernék egy gyalogsétája alkalmával, keressen menedéket nagykövetségünkön, a rakparton, de ne a nagy- vagy kiskapun át menjen be, hanem a szomszédos pékségen át, mely össze van kötve a követséggel, lévén tulajdonosa a mi emberünk. Elég e jelet felmutatni - nyomott a kezembe egy aranypénzt, melyre Erzsébet képét vészték, s a közepén kilyukasztották -, és máris bebocsátják uraságotat, percnyi várakozás nélkül. Mi engem illet - tette hozzá, s fekete szeme fellángolt, ragadozó fogsora szétnyílt -, ha történetesen oda menekülnék magam is, addig nem nyugodnék, míg meg nem kopasztom a mi pacsirtánkat - hisz az ígélet szép szó, ha megtartják, úgy jó.

Rosszul aludtam és keveset a május 11-ről 12-re virradó éjszakán. Hajnalban szunnyadtam csak el, s igen komiszat álmodtam: ott álltam egy szál ingben a bitó alatt, nyakamon kötél, s ámbár kezemet hátrakötötték, úgy kapálództam, mint ördög a szenteltvíztartóban, és felháborodottan kiáltottam oda a hóhérnak, ki szakasztott olyan volt, mint Brissac grófja - kancsított és ferde volt a szája -, hogy én nemesember vagyok, engem az udvarnál is ismernek, s ha már mindenáron meg akarnak ölni, akkor sem akaszthatnak fel, legfeljebb a fejem vétethetik. Mire a hóhér mélységes gúnnal azt felelte: ő soha életében nem látott nemesurat ilyen gúnyában, no meg ha igazat mondanék is, akkor sem tehetne eleget kívánságomnak - noha ő mindig készséggel áll kliensei rendelkezésére -, mivel nincs a keze ügyében elég élesre fent bárd vagy pallos az árulók fejének vételére, akárcsak Franciaország királyának. Így szólt és megszorította nyakamon a hurkot, én felordítottam, felriadtam, azt láttam, hogy az én kis pokolbeli legyecském, tetőtől talpig felöltözve, a vállamnál fogva ráz mindkét kis kezével. Ez a két kis kar sokkalta finomabb kötélek volt valóban, mint az a kenderkötél, melynek szorítását az imént már a nyakamon éreztem.

- Pierre! - kiáltotta. - Én Pierre-em! Itt vannak Párizsban a svájciak és a gárdisták.

Én olyan boldog voltam, hogy élek és puha ágyban heverészek, és Alizon hajol fölém, holott egy pillanattal előbb még azt hittem, a túlvilágra expedálnak, bűneimtől meg sem tisztultan, hogy még meg is tetézttem őket, karomba kapva Alizont. Összecsókoltam, s úgy becézgettem őt, a váratlan örömtől kimelegedve, mint ama hallatlan boldogság szimbólumát, amelytől a kötél kis híján megfeszített.

- Ej, Pierre - Alizon úgy siklott ki ölelésemből, mint a leghajlékonyabb angolna (hisz mindig is az volt!) -, megbolondultál? Hogy juthat ilyenkor eszedbe ficáncolni? Nem hallod a dobpergést? És a svájciak lépteinek dübögését Párizs kövein? Gyalázat ránk! Mindenkit leölnek! Mindent felprédálnak! Szavamra,

katonaság Párizsban. Hát nem szégyen, gyalázat? És Párizs privilégiumainak aljas, gyűlöletes megsértése.

- Miféle privilégiumainak? - vontam én fel a szemöldököm.

- Ej, én Pierre-em, hát ennyi év után sem vetkezted le vidékiességedet? - zümmögte kissé haragosan az én pokolbeli legyecském, s végképp kibontakozott karomból. - Szavamra, szép kis párizsi vagy! Hát nem tudod, hogy Párizs privilégiuma önmagát megvédeni polgárőrsége segítségével, és soha nem helyeztek még helyőrséget Párizsba, sőt ilyet nem is látott itt senki emberfia. Lám, egy újabb gaztette ez a te szajha királyodnak.

- Aki neked is királyod!

- Meg az ő főkegyencének!

- Aki erről igazán nem tehet, hisz Normandiában van.

- Ó, Pierre, ne veszekedjünk - vetette magát karjaimba Alizon. - Majd meghalok félelmemben és aggodalmamban, hogy elveszítem húsz keserves, munkában töltött év minden gyümölcsét. Szavamra, eme gonosz svájciak, ha talán nem is öldösnek le bennünket, bizonyosan kifosztanak. Hagyján, hogy a lányokat megerőszakolják! Az a fájdalom hamar elmúlik. De a vagyonom! Amelyet elszednek tőlem, amelytől megfosztanak! Jaj, én Pierre-em - tette hozzá, látva, hogy öltözködni kezdek. - Segíts rajtam! Fogd jó kardodat, törődöt, pisztolyodat, kérlek, fegyverezd fel Miroult és Baragant is, és kísérelj el a nunciushoz.

- A nunciushoz? - képedtem el. - A pápa nunciushoz? Mi végre?

- Hogy letétbe helyezzem nála aranyamat. Az utcánkbeli kézművesek közül egyesek ezt már tegnap vagy tegnapelőtt megcselekedték, tekintettel a küszöbönálló néplázadásra, és ha okosan akarok eljárni, követnem kell példájukat, de ehhez a te segítséged kell.

- Ugyan már - vontam gúnyosan vállat. - Cseberből vederbe kerülnél. Ki az a nuncius, hogy lemondjon aranyotokról, ha egyszer megkaparintotta? Visszaadja-e vajon a zendülés múltán? Én, legyecském, aki szerinted megmaradtam vidékinek, megajándékozlak egy közmondással.

- Oc nyelven? - kiáltotta ő ingerülten és megbántva. - Hallani sem akarom. Torkig vagyok ezzel a zagyvalék beszéddel. És egy árva kukkot nem értek belőle.

- Majd én lefordítom neked. Barát és tetű sosem lakik jól. Mindent befalnak, hajastul.

- Ej, hugenotta! - a düh könnyeket sajgolt Alizon szemébe. - Te a mi derék papjainkon gúnyolódsz, eretnek! Ahelyett, hogy segítenél rajtam, gonosz!

- Bolond farkasszuka - förmedtem rá, s a fél karjánál fogva elkaptam, mert úgy rohangált fel-alá a szobában, mint a holdkóros. És karommal foglyul ejtve és magamhoz szorítva őt, így folytattam:

- Mit jelentsen ez? Hugenotta? Eretnek? Gonosz? Hát te a te Pierre-ed húsába vájod hegyes karmaidat? Nincs jogom más nézetet vallani, mint a tied? Ha nem mondok áment elhatározásodra, mindjárt eretnek vagyok? Vidd el, én kedves bolondom, aranyaidat a nunciushoz, ha mindenáron úgy akarod! Segítek, veled megyek, akármennyire nem helyeslem is.

Mire ellágyult s szinte elolvadt ölelésemben, s szukából cicává változva ezer köszönetet dorombolt a fülembe, szépen nézett rám, csókolgatott, cirógatta a tarkómat és más, hasonló, vérpezsdítő becézésekkel halmozott el, melyek hatását sokszor kipróbálta rajtam, s minekutána így befont hálójába, mindjárt indult volna. Én azonban ablakot nyitottam, s meggyőztem: legalább a svájciak elvonulását be kell várnunk, kik dobjaik komor ütemére, éles sípjaiuk fenyegető vijjogása közepette, erős lábdobogással haladtak négyes sorokban könnyörtelenül a Vasműves utcán. Úgy gondoltam, az Aprószentek temetőjének széles vaskerítéséhez igyekeztek. Oldalukat széles kard verte, vállukon puska, s némi rossz érzéssel tapasztaltam: e puskák kanóca ég, jeléül, hogy meg vannak töltve és bármely pillanatban el is sülnének. Ez nem kerülte el Alizon figyelmét sem. Kis keze ökölbe szorult, s fogát csikorgatva így kiáltott fel:

- Az átkozottak! Ólommal akarják átverni mellünket, s új Szent Bertalan-éjt rendezni, most a katolikusoknak. Csak volna itt a kezem ügyében valami, kockakő vagy kavics, a fejükhöz vágnám!

E mondást meghallotta az egyik svájci tiszt, mivel váratlanul csend támadt az utcában - a síposok, dobosok már messze jártak, s az utca lakói sápadtan, kővé meredten bámultak ki az ablakon. A tiszt gúnyosan felszólított hozzájuk:

- Polgárok, húzzátok át az ágyat! Ma éjjel mi hálunk benne, asszonyaitokkal.

Mocskos, sértő szavak! Még aznap bejárták egész Párizst, s mindenütt haragos felzúdulás volt rájuk a válasz. Ezt hallottam minden szomszédunk ajkáról, mialatt a csapat elvonult s bezárkózott a temetőbe, mi négyen pedig kifutottunk a kapun. Baragran egy taligát tolt, rajta vaspántos ládikó, Miroul meg én a nyomában haladtunk, tetőtől talpig fegyverben, amin senki meg nem ütődött, mert nem volt anyaszülte legény akkor Párizsban, ki ne pisztollyal, pikával avagy puskával rőttá volna az utcákat, jobb híján akár nyárssal vagy henteskéssel, égő szemmel, lázító beszéddel és fenyegető képpel.

A nuncius a Saint-Antoine negyedben lakott. Utcáról utcára haladva mindenütt ugyanazt láttuk: a nép kitódult a boltokból, házakból, fegyveresen, eltökélten, vad arccal, magánkívül a dühtől, amiért a király nem átalalta megsérteni Párizs privilégiumát. Mind kiáltoztak, hadonásztak, és szentül el voltak szánva megvédeni a magukét, az egyik asszonyát, a másik vagyonát a zsoldosoktól.

A nuncius házánál, hol Alizon aranyát letétbe akartuk helyezni, két óra hosszat sorba kellett állnunk, annyi kalmár és polgár tolongott ott, ki mind ugyanazt akarta, amit mi. A nuncius maga, az igazat megvallva, meglehetősen elnyerte tetszésemet, hiába volt pápista és bíboros. Jó és becsületes arca volt, nyílt és nevetős tekintete, és azt mondta: igazán kár, hogy mindez csak letét és nem adomány, mert ennyi arannyal meg lehetne verni a törököt és visszahódítani a Szentföldet.

Hazatértünkkel elképedve tapasztaltam, hogy az utcát több helyütt barikádok zárják el. E két óra leforgása alatt úgy nőttek ki a földből, mint a gombok, hordókból, ahogy Mosca mondta, s e hordókat magukat utcakövekkel rakták tele, közeiket ugyancsak kockakövekkel, éppen csak annyi rést hagyva, amennyin egy gyalogos vagy lovas átkelhetett. Eztán újra lezárták és elállították a nyílást, egy olyasforma taligával, amilyen a mienk is volt: ez, a hordókkal ellentétben, kerekeken gördült, tehát könnyen elmozdítható volt.

Két ilyen barikádon baj nélkül haladtunk át. Hanem a harmadiknál, melyen - akárcsak az eddigieken - hemzsegték a puskák, pikák, alabárdok, ámbár az előbbieknél valamivel katonásabb rendben, egy behemót, nagyra nőtt, hájas fickó, ki nem győzött páváskodni s hencegni, közölte velünk, hogy ő Fessart (s e névre valóban rászolgált túltengő hátsó fele révén), és nem mehetünk át a barikádon, hacsak meg nem szerezzük La Chapelle-Marteau úr jelét. Enélkül gyanúsak és „politikuskak” fognak tekinteni, s taligánkat elkobozzák a liga nevében, hogy ajtóul szolgáljon egy barikádon.

Visszafordultunk hát és megkerestük La Chapelle-Marteau urat, kiről Mosca jelentéseiből tudtam: a legádázabb és legbefolyásosabb ligások egyike, mesterségére nézve egyébiránt a számvevőszék tanácsosa. Minekutána egy ipse azt állította: mondott úr egy kocsmában székel, melyet hatalmánál fogva nyitattatott meg - hisz a kalmárok, fogadósok minden boltot, kimérést becsuktak, mihelyt a svájciak megjelentek -, megkerestük. Mi engem illet, igyekeztem lecsendesíteni Alizont, ki fűjt, mint a dühös macska, mert nem hagyják visszatérni házába és műhelyébe, holott nagy sietségében bezáratlan hagyta ott ezt is, azt is, pusztán Florine, valamint egy hímező, egy sapkakészítő és egy lóti-futi gyerkőc gyenge karjának oltalmára bízva.

Végre sikerült annyira megnyugtatnom, hogy az udvariasság reguláit betartva forduljon La Chapelle-Marteau-hoz, egy birssárga égimeszelőhöz, kinek orra ferde volt, szeme ugyancsak sárga, és mérhetetlenül fontoskodott és hatalmaskodott, máris az eljövendő király miniszterének képzelve magát. Lenézően végigmért bennünket, Alizont és engem, majd, észrevéve nyakamban a Mária-érmet, csuklón az olvasót, megenyhült, és kegyeskedett nekünk annyit mondani, alig nyitva jobban szét ajkát a persely nyílásánál, melyet a szegények javára körülhordoznak a templomban, hogy hajlandó a jelet odaadni nekünk, ám két aranyat kell érte befizetnünk a liga kincstárába. Láttam, Alizon máris kiereszti karmait. Titokban megszorítottam csuklóját, és nagy jámboran azt feleltem La Chapelle-Marteau úrnak, örömet vállalom ezt az áldozatot, boldog vagyok, hogy a katolikus egyház nagyobb dicsőségére és oltalmára szolgál, mely egyházat kis híján tönkretettek a hugenották, a politikusok és a király. Tetszett ez a beszéd La Chapelle-Marteau úrnak, hisz reggeltől estig effélével öblögette torkát, lévén azonban lelkében a kapzsiság jóval nagyobb a hitbuzgalomnál, megjegyezte, hogy ha az a két fickó (és ezen Miroult és Baragranrt értette) a mi szolgánk, még egy aranyat le kell szurkolnunk. Pokolbeli legyecském szeme erre villámokat lövellt, én azonban a lábára léptem, hallgatást parancsolva neki, mindaddig, míg La Chapelle-Marteau meg nem írta nekünk a jelet (kiről jó gazdám okvetlenül megjegyezte volna, hogy jól megmártott szenteltvíztartója levében), s kérésemre beleírta: Baragran Étienne, boulogne-i sapkakészítő mester.

Mi engem illet, éppen nem sújtott le, hogy búcsúznom kell eme fukar uraságtól, ki nagyon is emlékeztetett (fájdalom, ama párton belül, mely egykor enyém volt) bizonyos Bouillargues kapitányra, ki a nimes-i Szent Mihály-éjszaka idején sorozatosan állított ki menlevelet azoknak a szegény katolikusoknak, kiknek volt elég pénzük így menekülni meg a kivégzéstől.

Legyecském annyira haragudott, hogy zümmögni is elfelejtett (úgy sajnálta aranyamat, mintha az övé lett volna). Baragran hallgatott, mert nem volt mit mondania, jómagam ugyancsak gondokba merültem, látván, amit láttam: a házak ablakaiban puskások szorongtak, vagy olyanok, akik előtt a párkányon halomban állt a kő, úgyhogy azt gondoltam: a katonák, kiket a tűzfegyverekkel bőségesen ellátott barikádok feltartóztatnak, ráadásul még felülről, az ablakokból is kapják majd az áldást, tüzet, követ. Egyedül Miroult szólalt meg négyünk közül egyik barikádtól a másikig. Nem csoda, mondta gúnyosan, hogy La Chapelle-Marteau-t tanácsosnak nevezték ki a Számvevőszéken, igencsak ügyesen vezeti a maga számadását.

Mihelyt hazaértünk, rohantunk volna újra ki az utcára, híreket szerezni. Alizon azonban hallani sem akart róla, ő először is enni kívánt, lévén, velem együtt, noha karcsú, mint az angolna, egyaránt nagyétkű asztalnál és ágyban. Talán ezért is nem szedett magára haját, mert a nagy fickándozás az ágyban leette róla, amit az étek ráakott.

Ebéd végeztével hazaküldte a hímezőt, a sapkakészítőt és a lóti-futi gyerkőcöt, reteszre zárta a kaput, betette az ablakon a fatáblákat, és meghagyta Baragrannak meg Miroulnek: szedjenek köveket és rakják halomba, mint mindenki, az ablakpárkányra, hogy ha a svájciak megpróbálnák betörni a kaput, megkövezzük őket föntől. Minekutána ily módon erőddé változtatta házát és műhelyét, és mivel dolga nem volt, hisz kitette munkásai szűrét, azt kívánta volna, hogy aggodalmaitól én szabadítsam meg, rendes szokása szerint ahhoz a gyógy módhoz folyamodva, mely soha nem mondott csődöt. Én azonban nem akartam ráállni, tudtam, ha egyszer karja közé kaphat, legfeljebb az éjszaka közepén kerülök elő, annyira elcsigázva, hogy erőmből aligha futná másra, mint evésre és alvásra. Tehát kitéptem magam gyengéd hálójából, igen elbúsulva azon, hogy zokogásra fakad a rám leső veszedelmek gondolatára, hanem ettől még fűgérben igyekeztem eltűnni, mivel Alizonnál a könnyeket dühöngés követte vagy megfordítva.

Előbb a közeli Aprószentek temetője irányában indultam el az én Miroulommal, bántatlanul kelve át a barikádokon, hála La Chapelle-Marteau jelének. Az ott posztolók emiatt a liga valamiféle küldöttjének vélték, annál is inkább, mert állig fel voltam fegyverezve. Itt ráébredtem: a svájciakat annyira körülzárták a

harcra kész utcák, hogy elő sem bújhattak a kerítés mögül, ha nem akartak számukra szokatlan fajta harcba bocsátkozni. Bármerről lövés érhetne volna őket: s az ablakok, tetők, barikádok által közrefogva csapdába estek volna. Mi több, azt hallottam, végleg kihozta őket a sodrúkból a kapott parancs, mely megtiltotta, hogy a népre lőjenek, holott az rég magához tért első ijedelméből, sőt a gárdisták passzivitásán felbátorodva - hisz annyi kárt sem tettek bennük, mint a kőbálvány -, kezdte fitymálni őket, és nem átalált itt-ott feltartóztatni egy nekik szánt élelmiszer-rakományt a Louvre-ból. Megette kenyérüket, megitta borukat, a katonák nagy bosszúságára, kiket hőség, éhség, szomjúság, mozdulatlanlanság kínozott a felfegyverzett város szívében, hol hangok ezrei harsogtak a fülükbe, szörnyű átkok közepette, hogy hamarosan végeznek velük, mert pokoli és szakadatlan volt a kiáltozás a környező utcákon.

És valójában magam is kezdtem ettől tartani, annyi polgárt láttam ott, kikről tudtam: nem ligapártiak, s most mégis elkeseredetten védelmezik városuk privilégiumát és ki akarják kergetni onnan a katonákat, akiket a király nem átalált odaküldeni. Úgy tetszett, a párizsiak lázadását, mely kezdetben a ligásokra korlátozódott, általánossá tette ez a jogsérelem. Tulajdon szememmel láttam ezen a május 12-i, csütörtöki napon, mint fog fegyvert az egész nép. A kézműves odahagyta szerszámain, a kalmár boltját, a diák könyveit, a végrehajtó zsákját, az ügyvéd süvegét. Még a komoly tanácsos urak is levetették talárjukat, és bíborba öltöztek, pikát ragadtak, oly nagy és heves volt felháborodásuk a várost ért túrhetetlen gyalázat miatt.

Az Aprószentektől a Gréve térre mentem. Azt hallottam, ott is állomásoznak svájciak és gárdisták. Azt kellett látnom: őket is bekerítik a barikádok, melyeket a térre futó utcákon egyre-másra építenek. Emezek talán még nagyobb bajban voltak, mint temetőbeli bajtársaik, mivel az itteni Saint-Antoine negyed lakosai feltartóztatnak egy lőporszállítmányt a Louvre-ból, és kiosztották a népi puskásoknak, úgyhogy ezeknek annnyival több lövés elsütésére volt módjuk, amennyivel kevesebbre a szerencsétlen gárdistáknak, ha lövöldözésre került volna a sor.

De a legkétségbeejtőbb látvány, legalábbis a király egy hű szolgájának, mert kétségkívül a másik részen, egy ligapártinak igen lelkesítő lehetett, a Cité szigetén várt rám, hol a svájciakat, mint megtudtam, annyira elnyomta a nép, hogy kénytelen-kelletlen visszavonultak az Újpiac végébe, s azok az előretolt kompániák, melyeket a kis hídra és Szent Mihály hídjára küldtek volt ki, elmenekültek a Brissac gróf vezette diákok és klerikusok közápóra elől. Crillori szállásmestert, e csapatok parancsnokát - ugyanazt, aki május 9-én inkább jól a fejébe nyomta kalapját, semhogy Guise-t köszöntse - majd szétvetette a méreg, de parancsa volt a királytól nem löni.

Az volt a különös a dologban, hogy a barikádok őrzői és a katonák - svájciak, gárdisták - közelről láthatták-hallhatták egymást. S mivel egyelőre még senki nem lőtt senkire, ligavezérek és párizsi főtisztek közt hamisítatlan párizsi modorban folyt a gunyoros megjegyzések csatája. És jobban meggondolva szájalom volt látni, mint készülnek egymást halomra gyilkolni a megreformált vallás ürügyén olyanok; akik mindkét oldalon ugyanahhoz a pápista valláshoz tartoznak. Ezen a napon, május 12-én, világosan kitetszett, mint oszlanak országunkban két táborra a katolikusok, royalistákra és Guise-pártiakra, s mi kegyetlen meghasonlásra kényszeríti ez a fővárost, az udvart, az ország főhivatalait, a vidéket és az egész nemzetet, sőt minden egyes várost, megyét, negyedet, utcát, családot s nemegyszer az emberek agyát-szívét is.

Így pillantottam meg a royalisták közt Francois d'O-t, a ligások közt fivérét, O márkot, a tisztek közt Cossein strázsamestert s a barikád túlfelén legjobb barátai egyikét, egy parlamenti tanácsost, ki hangját felemelve, tréfálkozva megkérdezte tőle, jól van-e ott, ahol van. Cossein, ki sosem maradt még másnak adása egy elmés válasszal, ráfelelte:

- Nem éppen kellemesen vagyok, de ez a kalmárcéh előjárójának a bűne.

- Hogyhogy?

- Harmincezer párizsi lakos támogatását szavolta a királynak. És látni való, nem tartotta be a szavát, hisz legfeljebb harmincat látok itt, ki a király pártján van és ezret is, ki Guise pártján.

Akármi sugallta is e tréfát - az őszinteség vagy a ravaszság -, roppantul hízelgett derék barikádharcosainknak, s meg is neveltette őket, úgyhogy mindjárt jobb szívvel voltak a katonák iránt, kik végtére is eleddig senkit meg nem öltek, holott közülük többet is alaposan megsebesítettek a rájuk hányt kövek.

- Miért nem vonultok vissza? - süvöltötte egy ligapárti vezető, ki, meglehet, nem volt olyan vakbuzgó, mint a többi, s mérhetetlen képtelenségnek tartotta, akárcsak én, hogy katolikusok öldössék egymást a hugenották leölése végett, kik egyébiránt, mindennek a tetejében, még csak ott sem voltak, hisz az a néhány, ki közülük még Párizsban megmaradt, a zavargások első jelére odahagyta a fővárost.

- Szívesen megtenném, de nem tehetem! - felelte egy Marivaux nevű kapitány.

- Hová menne, Marivaux? - kérdezte egyik ligás barátja.

- A Louvre-ba, svájci katonáimmal együtt.

Ezt a beismerést oly tetszés fogadta a barikád mindkét oldalán, hogy végül parlamentereket küldtek ki innen is, onnan is, s azok, tárgyalásaik eredményeképpen, abban egyeztek meg egymással, ahogy hallottam, hogy a svájciak az Új utcán, a Miasszonyunk hídján és a Szajna túlsó rakpartján vonuljanak vissza a Louvre-ba.

Úgy látszott, végre felülkerekedik a józan ész. A svájciak mozgásba lendültek, élükön Marivaux kapitánnyal meg egy ligapárti parlamentterrel, hogy megnyíljanak előttük a barikádok. Ami engem illet,

kíváncsian lestem, hogy megy végbe vajon a fellázadt Párizsban ez a különös visszavonulás, ezért követtem őket, ahogy a barikádharcosok egy része is, akiket szinte önkívületbe ejtett a hallatlan öröm, hogy győzelmet arattak a király csapatain, megfélemlítve róla, hogy ezt voltaképp uralkodójuk jó szívének köszönhetik, ki meghagyta katonáinak: nem lőhetnek a népre.

Igen ám, de amint az első oszlop befordult az Új utcába, mondott utca lakói, kik ablakukban álldogáltak pisztollyal, puskával s más effélékkel, avagy a párkányra halmozott kövekkel felfegyverkezve, lekiáltottak a katonáknak: oltsák el puskájuk égő kanóciát, nehogy véletlenül el találjon sülni valamelyik és megsebesítsen valakit a fent állók közül. És mivel a nézők mind nyomban átvették e kiáltást, megértvén a dolog sürgősségét, akkora tohuvabohu és lármá támadt az utcában, hogy a szegény svájciak azt sem tudták, hová legyenek, hisz vagy nem értették, mit jelentenek e szavak: „Oltsátok el puskátok kanóciát!”, és az ordítást a gyűlölet kitörésének vélték, de még ha megértették is, mit kívánnak tőlük, nem tehették meg tisztjeik parancsa nélkül, azok pedig már elég messze jártak elől, csak az üvöltözést hallották, de nem tudták, miről van szó. Vegyük ehhez még hozzá, olvasóm, hogy ezen a május 12-én szinte elviselhetetlen volt a hőség, a svájciak reggel óta nem ettek egy falatot, nem ittak egy kortyot sem, s noha sík csatamezőn, ismert ellenfelekkel szemben derekasán megállták volna a helyüket, igen kényelmetlenül érezték magukat olyanokkal szemben, akiknek uralkodója fogadta föl őket, s akikre, ráadásul, a parancs értelmében nem volt szabad löniök, azt ellenben elfelejtették egyszersmind parancsba adni nekik, hogy oltsák el a kanócokat.

Szinte előre meg lehetett volna jövedőlni, mi fog történni. Az éhes, szomjas, ideges csapat egy tagjának puskája véletlenül elsült, és megölt egy polgárt, aki ablakában állt. Mire nyomban felharsant a „bosszút” kiáltás, és szegény svájciakra valóságos tűz- és ami még rosszabb -, cserép-, kő- és nyíleső zuhogott az ablakokból, földre sújtva, leterítve őket, hisz előlről-hátulról, jobbról-balról lőttek és támadtak rájuk, s ha megpróbáltak behúzódní a házak kiugró első emelete alá, a másik oldalról vették célba őket és megfordítva. A legeszesebbek eldobták fegyverüket, letérdeltek a kövezetre, s elővonva és meglengetve olvasóikat, éktelen kiáltozásba fogtak: „Jó svájciak!... Jó katolikusok!...” (mert talán úgy vélték, hugenotta svájciaknak hiszik őket).

E gyermekes kiáltozás, a fennen lobogtatott olvasók, a sebesültek nyögdecselése, az itt is, ott is heverő halottak és a kövezetre kiontott vér látványa végre felkeltette némileg a nép szánalmát, s mivel a svájciak immár az Újpiac irányába áramlottak, nem bántották többé őket, hagyták, hogy elvonuljanak, és ők egy mészárszékbén vetették meg a lábukat. Közben azt hallottam, nincsenek jobb helyzetben az Aprószentek temetőjében, illetve a Gréve téren állomásozó svájciak sem, lévén barikádokkal bekerítve, s a tetejében emezek kenyér, amazok lőszer híján szűkölködve.

Ebben a feszélyezett és kétértelmű helyzetben a szó szoros értelmében az égből szállt alá, holmi deus ex machina-ként, Guise herceg.

Pompás öltözkében. Fehér zekében, mely oly foltatlan volt, mint a lelke és oly tiszta, mint szándékai. Fején óriási, tolldíszes, fehér kalpag. Fegyver nem volt nála, csupán egy ezüstgombban végződő, békés pálca a kezében. Két angyalszöke apród kísérté. Egyik a herceg kardját vitte előtte, másik kerek pajzsát (avégből hogy ország-világ megértse: van a jóság ez arkangyalában szükség esetén valami Szent György lovagból is). A herceg szózatot intézett Párizs lakosaihoz és polgáraihoz. Égig dicsérte őket, amiért elfordították jó városukról vitézségükkel a vihart, és megóvták ősi privilégiumait. Mi őt magát illeti, tette hozzá álnokul, ő a mai napra bezárkózott palotájába, mit sem tett, és nem is hallott a zavargásokról, csak kintről érkezett elvélve hír róluk. Most is csak azért jelent itt meg, mert a király kérte könyörögve: vezesse vissza csapatait épen és sértetlenül a Louvre-ba, s ezt ő a község engedelmevel meg is fogja cselekedni az isteni könyörület nevében, melyben tartsa őt meg - ezt kéri nap mint nap esdve - holtig a mennybeli Úristen és az Anyaszentegyház.

Éljenzéstől, őrlöngéstől, hallelujáktól visszhangzottak az utcák és negyedek, melyeken Guise herceg áthaladt, hogy kiszabadítsa a svájciakat. Elé térdepeltek, csizmáját csókolgatták, olvasókat dörzsöltek hófehér ruhájához (úgyhogy estefelé már nem is volt annyira patyolatfehér), Guise imádata annyira elbutította Párizs népét, mely szájtátibb és hiszékenyebb országunk minden más lakosánál, és úgy elbűvölte hangjának csengése, hogy az ő szájából a világ legnagyobb hazugságait is nyomban elhitte, a többi közt azt is, hogy semmi köze a lázadáshoz, holott hadnagyai mindannyiok szeme láttára és tudtával egyebet sem tettek május 9-e óta, csak e lázadást készítették elő. Éktelen volt a hangzavar. Ezer meg ezer torok kiáltotta utcán, háztetőn: „Éljen Guise!”, de úgy ám, hogy majd belesiketült az ember. Voltak, akik pláne azt kiáltották: „Mire várunk? Vigyük urunkat egyenesen Reimsbe!” Ami annyit tett, hogy francia királlyá kívánnák koronázni a herceget haladék nélkül, a vox populi óhajára. Mire Guise, az álnok, nagy kalapját mélyen a szemébe húzta (talán jót nevetett suttyomban alatta), s két karját kiterjesztve, szerény arccal azt mondta:

- Barátaim, elég volt! Uraim, ez több a soknál! Ne azt kiáltjátok: „Éljen Guise!”, hanem azt: „Éljen a király!”

Mire, gondolhatjuk, kétszeres erővel tört ki az „Éljen Guise!” kiáltás. E lármát még a főváros harangjainak kórusa sem nyomhatta el, holott mind megkondult nagy vidáman, jelentve a Fennvalónak a mennyekben a Szent Liga fényes diadalát a királyon.

- Ne azt kiáltásák, uraim, „Éljen Guise!” Hanem azt: „Éljen a király!” - ismételte unos-untalan Guise, ki fehér zekéjében végigvonulva az utcákon nem tudott betelni azzal a hallatlan gyönyörűséggel, hogy nem engedelmeskednek neki.

Jaj, szegény királyom! - gondoltam. Szomorú nap ez a mai! Hallatlan vereség. Mindenekelőtt a béke

veresége. Csak a vak nem látja: aki a főváros ura, azé a fél ország! Guise, Párizs királya, spanyollá teszi az országot, semmivé a királyt, rákényszeríti a hugenották kiirtásáért folyó harcot és ami a nyomában jár: az inkvizíciót!

Itt tartottam keserves gondolataimban, s képzelhetni, mennyire bús képet vágva az általános boldogság közepette, amikor Miroul megszorította a könyökömet, és oc nyelven, halkán odasúgta nekem:

- Kérem, vágjon nevetősebb képet, uram. Guise kíséretének egyik hölgytagja igen kíváncsian szemléli kegyelmedet maszkáján át, le nem veszi uramról szemét, és természetére nézve Marianne-t idézi emlékezetembe.

Miroul nyomban hadonászni is kezdett és szomszédait túlharsogva kiáltozta: „Éljen Guise!” Amit rosszul tett, mert a nagy ágálás közepette lecsúszott szeméről a kötés, és hiába rakta sietve vissza, a baj már megtörtént, a fürkész hölgynek volt ideje felismerni őt felemás szeméről, s mivel immár bizonyos volt a dolgában, odaintett egy langaléta fickónak, akiben Montpensier úrnő háznagyára ismertem.

- Fussunk innen, Miroul - mondtam sötö voce -, különben ízekre szednek!

Balszerencsénkre onnan elfutni annyit tett, mint hátat fordítani citébeli hajlékunknak és menedékünknek, mert lehetetlennek tetszett keresztülverekedni magunkat a Guise-t kísérő emberáradaton, csak a menet vége irányába menekülhettünk, s ismét át kellett kelniünk a Miasszonyunk hídján a szigetre, hol nem várt baráti hajlék. Kezdetben lépésben haladtunk, akkora volt a tolongás, hogy azt reméltük, beleveszhetünk a sokaságba. Hanem amint megrikkult a nép, és tapasztaltuk: vagy tíz bérgyilkos követ nyomon, mi több, a távolság fogyton-fogy köztünk, a nyakunkba szedték a lábunkat.

- Miroul - szóltam -, ezek a gazfickók utolérnek. Az utca néptelen, az emberek most Guise-t éljenzik mind. Elő a karddal és várjuk be itt őket.

- Mi nem jut eszébe, uram - felelte lihegve Miroul. - Tízen vannak. Tíz kettő ellen, az sok.

- Akkor játsszuk el a Horatiusok regéjét - javasoltam. - A következő utcasarkon vegyük elő nadrágszárunkból pisztolyunkat, és lőjük le a két legközelebbit. Akkor fussunk tovább. És kicsit távolabb ismételjük meg a dolgot. Hatan kettő ellen, az már sokkal jobb.

- Nem tudom, uram - zihálta Miroul -, ki lehetett az a Horatius. De csuda sok esze lehetett neki.

Kétszer megcselekedtük, amit elterveztem, aminek folytán nemcsak négyel csökkent üldözőink száma (Isten ne vegye bűnömül halálukat, hisz önvédelemből tettük, amit tettünk), de alábbhagyott futásuk irama is. Egyik sem iparkodott immár gyorsabban futni a többinél, látva, mi történt két ízben is a legfürgébbekkel. Hanem mire a sziget kacskaringós, szűk utcáiról eljutottunk a Miasszonyunk hídjára, ezek a gazok felsorakoztak a mondott hídon, elállva utunkat és az a híd olyan egyenes volt, mint egy ácsvonalzó, amellet igen széles a házsorok köze (lévén ez is házakkal szegélyezve, mint már említettem volt), és úgy rontottak ránk, mint megannyi szárnyas démon. Miroulnak éppen csak annyi ideje maradt, hogy egyik kését elhajítva egyet leterítsen közülük. A többi egy szempillantás múltán rajtuk volt, nem volt más hátra, kardot kellett rántanunk. És nyomban ráébredtem, milyen nagy veszedelembe kerültünk, mihelyt összekoccantak a pengék. Ezek hivatásosok, konstatáltam magamban.

- A cselét, uram - kiáltotta Miroul oc nyelven. E csel, melyet Jarnac-féle vágásként emlegetnek, s amelyre Giacomi tanított meg, eladdig soha nem alkalmaztam, mivel a maestro megesketett rá: csupán végveszélyben folyamodom hozzá. Éppen kiszemeltem három támadónk közül azt, akit a legveszedelmesebbnek láttam - a negyediket addigra már sikerült a karján megsebesítenem -, amikor hirtelen odafutott hozzánk az addig néptelen hídról egy ifjú - arcán maszka -, és lágy, éneklő hangon felkiáltott:

- Öten kettő ellen. Ez sok! Nem tűrhetem.

Azzal kardot rántott és mellém állt. Ez máris eggyel csökkentette ellenfeleim számát, s mivel az is visszavonult a harctól, akit a karján megsebeztem, kezdtem újra remélni, a velem szemben álló spadaccino tudománya ellenére. Kardpengéjét egy bizonyos módon s olyan ravaszul tapogattam végig, hogy hirtelen hátraugrott, mintha kígyó marta volna meg. Így módom volt egy pillantást vetni a mellettem küzdő nemes ifjúra, és megállapítani, hogy arca szörten, szeme elevenen csillog a maszka alatt (mely csupán orráig ért), és hogy gyűrűkkel ékes keze igen finom.

- Uram, köszönöm - szóltam oda neki.

Mire ő rám mosolygott, de egy árva szó nem sok, annyit sem felelt. Közben az én spadaccinóm még egy lépést hátrált, tehát előbbre léptem, és ráförmedtem:

- Mi az, gazfickó? Alábbhagyott buzgalmad?

- Uram - tisztelgett távolabbról a kardjával -, bocsásson meg, de abból a módból, ahogy az imént kardomat megkötötte, arra következtettem: van egy titkos csele.

- Titkos maradhatna-e, ha páváskodnék vele? Lépj közelebb, és kipróbálhatod.

- Uram - köszöntött ismét, majd békésen visszadugta kardját hüvelyébe -, az én mesterségem az, hogy másokat megöljek, nem az, hogy megölsem magam. Uraságoddal én nem vívok többet, esküszöm a Boldogságos Szűzre!

Mivel közben Miroul is megsebezte két támadója egyikét és egyet a sima állú nemes úr is leterített, az egyetlen spadaccino, ki még épségben maradt a küzdőtéren, nem óhajtott bevárni, míg három kard átsegíti egy jobb világba, hanem eliszkolt.

- Uraim - mondta a nemes úr, az ő éneklő beszédével -, innen alig kőhajításnyira tudok egy rejtékhelyet. Fussunk oda. A mai napon veszedelmes a király pártján lenni.

Futásnak eredtünk. Én olykor-olykor társunkra pillantva csodálkozva tapasztaltam: elég ügyetlenül fut, holott láthattam, mi ügyesen vív. Ő eközben igen kedvesen és olykor kissé gunyorosan is mosolygott rám nagy kalapja árnyékában.

- Miroul - kérdeztem futás közben -, hol vagyunk?

- A Bernát-rendiek rakpartján, uram.

- Kegyelmed a király híve, uram? - kérdeztem az úritól.

- Nem - felelte ő vékony, magasra csukló hangon. - Hanem Erzsébet királynőé. Íme a célunk. Ez a pékség az, uram, mely mintegy csodaképpen nyitva van. Úgy vélem, sejtí, miért, s a pékség szóra az is eszébe jut, hol van.

Noha valóban tudtam immár, hol vagyok, az úrfi pontosan megmondta, mihelyt a pékinas, akinek felmutattuk jelvényeinket, a kemence mellől nyíló titkos ajtón át bevezetett egy védett, teljesen elzárt kis szalonba, melyet éppen ez okból máris gyertyák világítottak be, noha odakint még fényes nappal volt.

- Sir - szóltam -, hogy hálálhatom meg segítségét? Hisz kegyelmednek köszönhetem, hogy élek.

- Meghálálni? - felelte ő csengő kacagással és elbűvölőnek tetsző, éneklő akcentussal. - Mi sem könnyebb, uram.

- Hogyan?

- Egy csókkal.

- Egy csókkal? - elképedésembe a számát is eltátottam.

- Szájról szájra.

Erre szemügyre vettem száját, s úgy tetszett: ismerős (ahogy a hangja is, noha elváltoztatta). Kissé még gyanakodva láttam ugyan neki a dolognak, de mihelyt ajkam az övére tettem, ugyancsak fellelkesültem.

- Uram, mi ez? - lépett hátrébb a nemes úrfi. - Csak nem ferde hajlamú az úr?

- Hát ha ferdének mondható, lady Markby, mindenesetre szenvedélyes hajlamot érzek ajkát csókdosni.

- Ó - nevetett, lekapva maszkját. - Csakugyan franciának kell lenni hozzá, hogy éppen az ajkamról ismerjen fel. Hanem, lovag úr - folytatta -, akármilyen gálánsan cseverész velem, a szemén látom: elcsigázott és levert. Maradjon itt kis ideig. Megkérem a mi Stafford lordunkat, hogy készítsenek elő kegyelmednek egy szobát.

Mihelyt lady Markby eltűnt, beleroskadtam egy karosszékbe és átengedtem magam elkeseredésemnek, szememet félig lehunyva, elszoruló torokkal. Ezt látván Miroul jobbmra ült, egy számolyra.

- Uram - mondta -, még semmi sincs veszve. A királynak megmaradtak svájcijai, gárdistái és az ő Louvre-ja.

- Jaj, Miroul - mondtam. - A város olyan, mint egy asszony. Nem lehet sokáig akarata ellenére birtokolni. Most és egyelőre Párizs csakis Guise-nek jó városa. Önként adta oda magát neki. Ő a főváros igazi ura.

- Ej, uram, ott az egész ország!

- Mit ér lefejezve az ország? Lehet-e Henrik Franciaország királya úgy, hogy Párizs királya Guise?

Tizennegyedik fejezet

Ezen az éjszakán annyira kiverte szememből az álmot az emésztő gond szegény gazdám miatt, kit úgy lehet, megostromolnak a Louvre-ban (ha Guise alattomosan szabadjára engedi a nép indulatait), hogy csak hajnaltájt aludtam el, amikor már átszűrődött vendégszobám ablaktábláin a napfény, s alighanem estig hevertem volna az ágyban, ha be nem lép erélyes léptekkel lady Markby, egy borbély és egy szobaleány kíséretében, ki egy pompás ruhát hozott a karján.

- Krisztus őt sebére! - mondta, Erzsébet királynő kedves káromkodását ismételve el. - Hogy alhat nyugodt lélekkel fészken ilyenkor egy jó pacsirta, ahelyett hogy csattogva köszöntené a felkelő napot? Kedves Pierre, ideje lábacskaíra állnia, s kiröppenni az ágyból. Stafford lord egy órán belül látni kívánja s megosztani uraságoddal híreit.

- Jókat vagy rosszakat? - kiáltottam, s szívem majd kiugrott bordáim közül, úgy vert izgalmamban.

- Jókat is, rosszakat is. Egy mondatban: Henrik sértetlen és szabad, de nincs már Párizsban.

- Istennek hála!

- Várjon kissé azzal a hálaadással. Mert ha a Legyőzhetetlen Armada el találja süllyeszteni a mi flottánkat, Erzsébet és Henrik együtt süllyed el. Erről azonban most legyen elég ennyi. Minden nap meghozza a maga gondját. Kedves Pierre-em, így, ahogy most fest, nem jelenhet meg Stafford lord előtt. Annyira ad az illemre, hogy önmagát sem hajlandó másként a tükörben megtekinteni, mint gallérban és zekében. Én tehát kerítettem egy borbélyt, ki lenyisszantja kalmárszakállát és helyrehozza haja polgári simaságát. Továbbá egy itteni nemes ifjúurunktól szereztem egy ruhát, mely jobban illik kegyelmed rangjához, mint ez a maskara. Csinosítsa ki magát, szép uraság! Szavamra! Mint a kegyelmed kis Alizonja mondta, kihez elküldtem ma reggel egy lóti-futi gyerkőcöt, hogy titokban megsúgja neki: uraságod él. Nem vagyok-e angyalian jószágos?

- Szép is, jó is.

- E „szép” egészen uraságod arany szájára vall. Szavamra, mint az a szemtelen kis tyúk

mondogatja, ki mindössze kétszer látott, de majd megölt a tekintetével, tegnap nem esett igazán jól megcsókolnom annyi torzonborz szőrzet közt ajkát. No de fejezzük be. Én Pierre-em, egy óra múlva visszajövök kegyelmedért.

És nevetve, ragadozó fogait kivillantva elfutott, úgy, hogy abroncsszoknyája végigsöpört a szobán, rugalmasabban, elevebben és fürgébben, mint egy párdúc a veszélyben. Azonban úgy hiszem, erős lelkének éppen a veszély kínált oly táplálékot, melynek híján éhen maradt volna. Úgyhogy nem csoda, ha a shropshire-i ház és férj oly ritkán láthatta, mivel ő nem a nyugodt házi boldogságra született.

Lord Edward, Stafford grófja, ki elé újdontúj, ámbár kölcsönvett tollazatomban bevezettek, s akit addig mindössze egyszer láttam életemben, a király lakosztályában elmenvén mellette, hol igen kurta biccentéssel viszonzta a neki szánt üdvözléseket, mivel természetől fogva rátartí volt, ami jól illett szálfatermetéhez, méltóságos külsejéhez, lévén válla széles, dereka egyenes, mint egy „I” betű. Pocaknak nyoma sem mutatkozott rajta (holott már negyvenesztendő is elmúlt). Arca tojásdad volt, szakála kurtára nyírt, szeme szürke és hideg, orra hosszú, ruhája pompás, jóllehet angol divatú, tehát a zeke gallérja magasan meredt fel tarkóján, amúgy pedig igen kicsi volt állkapcája táján, ékszer nem viselt, hacsak annak nem számítjuk a harisnyakötőjén ékeskedő rendjelet. Ezen egy nap közepén élénkvrös kereszt volt látható, s a nap arany sugarai mind egy-egy igazgyöngyben végződtek. A zeke maga is angol szabású volt, tehát testhezálló (ellentétben a nálunk akkor divatos zekékkel, melyek válla feltűnően kiöblösödött). Mi több, igen szorosan gombolódott, s így a lehető leghatásosabban emelte ki a lord karcsú termetét s herkulesi vállait. Modora merev volt, érdes és fenséges, mint Dover sziklája, ám a szemében mégis felillant itt-ott hol a gúny, hol a jóakarát szikrája, legalábbis személyem iránt, mivel tudta, mi nagy szeretettel viseltetem nemzete és királynője iránt, mert hamarosan alkalmam volt őt gögösnek és megvetőnek látni más - mindjárt elárulom, ki - irányában. Egyszóval nagy úr volt, viselkedésére és arcára nézve egyaránt, és soha meg nem feledkezett róla, ki és mi ő itt Párizsban, e városban, mely úgy gyűlöli az ő vallását és királynőjét: egy nagy keresztény ország megtestesítője, tehát annál büszkébb, kihívóbb és rendíthetetlenebb volt, mennél inkább fenyegették.

- Lovag úr - mondta, mihelyt illendőképpen köszöntöttem és kifejeztem neki mélységes hálámat és köszönetemet jóakarátu segítségéért -, az idő sürget, ezért csak igen röviden adhatok hírt uraságodnak királyáról. A párizsiak, megittasulva a felette aratott győzelmen, melyet csak és csupán az ő határtalan jószágának köszönhetek, magát a Louvre-ot is elbarikádozták avégből, hogy a palotát elfoglalják és a királyt foglyul ejtsék. Ő azonban, mivel egy percig sem hitte el, hogy Guise lecsendesíti a népet, hisz tudta, hogy titokban ő lázítja ellene, s mert semmi áron nem kívánt öldöklő harcba bocsátkozni tulajdon népével (ami igen bölcs volt részéről), úgy határozott: elhagyja palotáját négyezer svájci és francia gárdistájával egyetemben és visszavonul Chartres-ba. Ezt tegnap délután igen ügyesen végbe is vitte, egy szót sem szólva tervéről a két királynénak, hisz rég nem bízik már bennük. A titkos ajtón át hagyta el a Louvre-ot, aztán úgy tett, mintha a Tuileriák kertjében sétálgatna, így jutott el az istállókhöz, ahol is lóra pattant és az Újkapun át - ez az egy volt akkor már csak az ő katonái kezén - kivágtatott, majd a falakon túljutva, elszelelt, pusztán cipője porát hagyva e háládatlan Párizsra, melyet, mint lovag úr is tudja, nagyon szeret. Hát nem különös? - tette hozzá Stafford lord. - Kétszer volt király, s mind a kétszer menekülni kényszerült fővárosából, előbb Varsóból, majd Párizsból.

- De nem egyenlő-e a játszma elvesztésével, ha távozik? - kérdeztem elszoruló torokkal.

- Éppen nem - felelte Stafford lord. - Ismétlem, uraságod gazdája igen bölcsen járt el. Semmiféle hatalom nem képes egy nagyvárosban másként csatát nyerni utcai harcokban a felfegyverzett, fellázított és nagyuraktól támogatott nép ellenében, mint ágyúval és mészárlással.

- Igaz. De a főváros elvesztése után mije maradt Chartres-ban a királynak, svájci gárdistáin kívül?...

- Törvényes volta - felelte igen komolyan a lord. - És ez mérhetetlen erő. És amivel Guise herceg e percben nem dicsekedhet, s ennek olyannyira tudatában van, hogy elküldte hozzám Brissacot tárgyalni. És van némi sejtelmem róla, miről akar tárgyalni. Lovag úr, a gróf már itt várakozik előszobámban. Azt akartam, kegyelmed legyen fültanúja beszélgetésünknek, hogy azután verbatim, tehát szó szerint mondja el gazdájának. Lekötelezne, ha belépne ide, ebbe a kis szobába. Én félig nyitva hagyom a szobácska ajtaját, hogy kegyelmed minden szavunkat hallhassa, de a gróf ne pillantsa meg kegyelmedet. Hajlandó rá?

- Örömmel, nagyságos uram - feleltem. - Igen őszintének tartom nagyságod eljárását és igen nemesnek szegény gazdám irányában, a nagy veszedelemben, melyben leledzik, és jobban meggondolva, nagyurammal együtt, hisz a nagykövetséget királynője iránt ellenséges érzelmeket tápláló, lázongó sokaság veszi körül.

- Királynőm azonban itt is megvéd, mivel őt képviselem - szegte büszkén fel a fejét Stafford lord. Arca oly rendületlen és nyugodt volt, hogy azt gondoltam: Brissac grófnak alighanem jobban meggyűlik majd vele a baja, mint a szegény svájciakkal, akiknek megtiltották, golyózápor közepette, hogy lőjenek. - Nézze el nekem - tette még hozzá Stafford lord -, hogy megfosztom a világitástól, holott e szobácskának nincs ablaka. Óvatosnak kell lennünk, a gróf, kit jól ismerek, igen ravasz, nem szeretném, ha felfedezné lovag úr jelenlétét. A sötétség egyébiránt arra is jó lesz, hogy kegyelmed, szemét a résre tapasztva, lásson, de ne lássák.

Ám alighogy a kis szobába beléptem, egy finom, erős kéz ragadta meg jobb kezemet, s egy jól ismert hang azt súgta fülembe:

- Én vagyok az, én Pierre-em.

- Hogyan? Lady Markby? - ámultam el én. - Csak nem Stafford lord után kémkedik?
 - Dehogy! A királynő és a Mór tökéletesen megbízik benne. Azért vagyok itt, hogy ha a grófnak eszébe jutna benyitni, elrejtsem kegyelmedet.
 - Engem elrejtteni? Hát van itt holmi szekrény vagy titkos ajtó?
 - Az nincs. De én nagyra nőtem és a szoknyám jó széles.
 - Egy női szoknya mögé bújjak?
 - Nem mögé. Az túlságosan kockázatos lenne. Hát ha a grófnak eszébe jut körüljárni.
 - Akkor nem értem, hová bújhatnék.
 - Think on it - súgta ő a fülembe, s kissé megharapdálta fülcimpámat. - You are a Frenchman. I leave it to your imagination.

Majd számra tapasztotta tenyerét, amit jól tett, mert a perc komolysága ellenére kis híján hangosan elnevettem magam, amikor végre felfogtam képtelenül merész ötletét.

Aki oldalnézetből pillantotta volna meg Brissac grófot, amint Stafford lordhoz belép, igen szép embernek vélte volna, mivel így nem látszott sem kancsi szeme, sem ferde szája. Ami eszembe idézte, hogy Guise hercegnek is két elűtő félarca van, mivel a baloldalt viselt forradás miatt olykor könnyezni kezdett a szeme. Úgyhogy, ha nevetett, jobb arcéle felől nevetni látta őt az ember, bal arcéle ellenben egyszerre sírt és nevetett, lévén mind a kettő hazug Janus-arc.

Szobácskámban hallgatózva hamar rájöttem: ami az álszentséget és álnokságot illeti, Brissac hajszállal nem marad le a herceg mögött. Azzal kezdte, hogy elhalmozta Stafford lordot bókokkal, biztosította barátságáról és erre meg is esküdött. Ő maga aranyának szánta minden szavát, noha csengésük oly hazug és nehéz volt, mint az ólompénzé. Ám a hízélgések e bozótjából hamarosan előtűnt a róka füle, amikor a gróf azt ajánlotta a Dicső nevében a lordnak, hogy elküldi ide a követségre saját gárdistáit, a lordot megóvándó az alja nép támadásától avagy fosztogatásától, lévén az most olyan, mint a „megvadult bika”, és semmi a világon meg nem állítja, a herceg libériáján kívül.

- Gróf úr - felelte Stafford, ki nyomban megértette, miért s mi végett kínálják fel neki ezt a védelmet, tudniillik egyes-egyedül azért, hogy diplomáciai kapcsolatot hozzanak létre Guise és közte (s ezáltal ő bizonyos mértékig elismerje a herceg valóságos hatalomra jutását Párizsban) -, bár csupán egy ember lennék itt a sok közül! Ha az lennék, jó szívvel elfogadnám Guise herceg becsületesen felkínált oltalmát. Ám mivel én Erzsébet királynő minisztere és nagykövete vagyok Párizsban, s uralkodóm a francia királyhoz küldött, más hatalomtól, mint a királytól, nem akarok s nem tudok védelmet, oltalmat, biztonságot elfogadni...

Mindezt udvariasan, de ellentmondást nem tűrően és eltökélten mondta a lord franciául, holott a gróf tűrhetően beszélt angolul. Viszonválaszába azonban némi szenvedélyt vitt bele Brissac, s talán éppen emiatt anyanyelvéhez folyamodott.

- Nagyságos úr - mondta -, mi magunk is eltökélt, igaz hívei vagyunk a királynak. - (Krisztus kínszenvedéseire! - gondoltam, ha a levegő, mely, sajna, mindent eltűr, vörösre színeződne, ahányszor hazugságot ejt ki a száján valaki, eme grófot hamarosan tetőtől talpig vörös köd burkolná be.) - Guise gróf - folytatta Brissac keneteljesebben, mint a legkeneteljesebb pilises - nem azért jött Párizsba, hogy bajt és zavart okozzon a királynak, hanem hogy kiterjessze védőszárnyait fővárosunk jámbor lakosaira, kik szeretik őt, s kiknek elveszejtésére összeesküvést szöttek, olyannyira, hogy a Városházát színültig megrakták bitókkal és hóhérok. Ez kétségbevonhatatlan tény, s én esdve kérem nagyuramat: kegyeskedjék róla tudatni Anglia felséges királynőjét.

- Hallottam már e mesét a bitókról - felelte ridegen Stafford lord. - Gyűlöletes dolog lenne, ha igaz lenne, de bizonyítékát eddig senki nem adta, holott könnyen megtehetné volna a liga, minekutána a Városházát elfoglalta, ha előhoz néhányat e bitók közül. Ám ezt nem tartotta szükségesnek. Egyébiránt - tette hozzá csípős hangon és szóval - azok, akik nagyralátó terveket szőnek, nem kötelesek bárkinek elárulni titkos céljaikat, legfeljebb itt-ott elhírlelni, oly alakba öltöztetve, ami nekik tetszik.

És e mondatra, ámbár kellően és diplomatikusan homályos volt, s a lehető legpontosabban adagolta az ecetet-olajat, megrezdült Brissac gróf szeme héja és még ferdébbre rándult szája.

- Amit mondtam, a színtiszta igazság - bizonygatta fakó hangon.

- Az igazság ritkán színtiszta - felelte Stafford lord. - De akár igaz a hír, akár nem, higgye meg, kedves Brissac, bármi ürüggyel próbálják is igazolni Párizs felkelését koronás uralkodója ellen, a más országbeli uralkodók igen rossz néven veszik majd, mivel gyászos és veszedelmes példának s cselekedetnek tartják, ha a szolga gazdája fölé próbál kerekedni, s kiűzi őt házából.

- Mindazonáltal igen hálás lennék, mylord - felelte az imént hallottak miatt vérig sértett gróf Brissac -, ha szíveskednék az általam előadott tényeket az angol királynőnek jelenteni.

- Megteszem, kedves Brissac - kente meg pár csepp olajjal szavait Stafford lord -, uraságod iránt érzett barátságból és a gróf úr gazdjára való tekintettel. Mindazonáltal jó lenne, ha Guise herceg tudomásul venné, hogy nem kívánok és nem is lehetek tolmácsává avagy izenetvivőjévé szegődni királynőmnél, mivel megbízatásom a francia királyhoz szól. Én természetesen továbbítani fogom, ezek ellenére, a királynőhöz gróf úr szavait, tartózkodván mindennemű megítélésüktől. E gondot bátran ráhagyhatom ő királyi felségére, ki tudni fogja, mit gondoljon róluk, lévén több esze, mint nekem.

- Ez tökéletesen megnyugtat - bölintott Brissac, noha szemmel láthatóan a legkevésebb sem nyugodott meg. Ez a szálka oly mélyen fúródott be torkába, hogy se le nem nyelhetette, se ki nem köphette. - Hanem mylord - tette hozzá, s hangjában rejtett fenyegetés bujkált -, ami azt az őrséget illeti, amelyet Guise

herceg kívánná ideküldeni, gondolom, bölcsen tenné, ha elfogadná, hisz nagyuramnak is van oka félni e zavaros időkben, lévén a párizsiak felette dühöse az angolokra, amiért oly kegyetlenül bántak el Stuart Máriával...

- Kegyetlenül, gróf? - vágott hirtelen a szavába a lord. - Én ezt a szót: kegyetlenül, elfogadhatatlannak tartom. A gróf úr említette személy ellen nyilvános per folyt le, a törvény megszabta keretek és formák közt. Ami pedig a párizsiakat illeti, nem értem, mi okuk lenne engem ádázul gyűlölni, hisz soha nem ártottam egynek sem közülük.

- Csakhogy az a hír járja a lakosság között – váltott hirtelen epekeserűre a gróf mézesmázos beszéde -, hogy e ház fegyvereket rejtget.

Mire Stafford lord nevetésben tört ki.

- Gróf úr - szólt nevetve és tréfálkozva -, vajon magánemberként s barátilag tette fel e kérdést, lévén régi barátom, amint már gróf úr előtt nagybátyja, Arthur de Cossé is?

- Természetesen - felelte a gróf, akit, ha jól láttam, ugyancsak kihozott a sodrából e fordulat, melyet a beszélgetés a nagykövet akaratából vett.

- Ez esetben válaszom az, hogy ha én magánszemélyként jöttem volna Párizsba, talán éltem volna a kegyelmed említette elővigyázatossággal. Ám mivel a gróf úr által is ismert méltóságot és megbízatást viselem és a sérthetetlen címet, mely enyém, úgy vélem, elegendő és egyedüli oltalmazóim az emberi jogok s a nyilvános bizalom.

- Mindazonáltal kötelességemnek tartom lordságodat barátián figyelmeztetni - váltott Brissac hirtelen igen barátságosan hangra -, hogy bármely percben megostromolhatja házát a fellázadt csőcselék avégből, hogy pincétől a padlásig átkutassa. Tehát bátorkodom azt javasolni, Stafford lord, zárja le háza kapuit.

- Soha! - szegte fel igen önérzetesen fejét a lord. - Egy nagykövet palotájának mindig nyitva kell állnia bárki előtt, s én addig nem zárom be a kaput, míg ez eszeveszettek ide nem rontanak. S ha megpróbálják erővel betörni vagy felfeszíteni, védeni fogom utolsó csepp véremig. Ez esetben halálom gyalázatára válik majd ez országnak, mert ettől fogva a világon mindenütt és mindenkor azt mondják majd: Párizsban gyűlöletes sérelmet ejtettek az emberi jogokon, Anglia nagykövetének személyében...

- Isten ne adja, hogy ez valaha bekövetkezzék! - így Brissac, ki e kegyes kijelentését isten tudja, hány bókkal és jókívánsággal toldotta meg, nagy álszentül, miközben kancsal szeme ugyancsak fürkészve kémlelte a kisszoba ajtaját, ahol rejtőzködtem. Lady Markby, kinek figyelmét ez nem kerülte el, megsejtette: a gróf mindjárt benyit ide, úgy téve, mintha távozásakor eltévesztette volna az ajtót. S látva, hogy a gróf máris erre tart, a fülembe súgta, bukjak ama különös helyre, amelyben megállapodtunk. Úgy is tettem, összekucorodva, és éppen idejében tűntem el rejtékhelyemen, mert amint az abroncsszoknya lehullott mögöttem, mint holmi függöny avagy kárpit, hallottam, hogy nagy garraal benyit valaki a szobába, és lady Markby, gúnytól túlfűtött hangon, azt mondja:

- Well, my lord Brissac! This is very strange indeed! Will you search this house? Or me, for that matter? Are French Lords so indiscreet?

- Hölgyem, fogadja legalázatosabb és legkétségbeesettebb bocsánatkérésemet - felelte Brissac, de hallottam, körbejárta közben a ladyt. - Eltévesztettem az ajtót.

- Azt remélem is - szólt Stafford lord hangosan, lenézően és hidegen. - Máskülönben megbocsáthatatlannak tartanám, hogy betör és behatol magánlakosztályomba.

Mire Brissac zavarosan tovább mentegetőzött, nem lévén híján sem szavaknak, sem pimasz-ságnak.

- Szót se többet, Brissac - intette le Stafford, ki nem kívánta még mélyebbre döfni a pikát. - Szeretnék barátsággal elválni uraságodtól, mivel holnap utazom Chartres-ba.

- Chartres-ba? - úgy tetszett, e szóra Brissac egészen kijön a sodrából. - Itt hagyja Párizst Chartres-ért?

- Mivel nem párizsi nagykövet vagyok - felelte nyugodtan a lord -, hanem Franciaország királya mellé rendelt nagykövet, oda kell őt követnem, ahol udvarát tartja.

S e végszóra, mely megkondította a léleklarangot Guise ama reménye felett, hogy az angol nagykövet Párizsban marad, s e pusztá tény által valamiképpen elismeri őt, Brissac elköszönt, és a lord kikísérte. Hallottam, mint távolodik hangjuk és lépteik koppanása, ám mivel lady Markby két kézzel nyomott vissza szoknyája alá, addig nem merészkedtem elő, míg Stafford lord, visszatérőben, oda nem szólt nekem:

- Lovag úr, ez a disznó elment, házam kapuja becsapódott mögöttem. Kérem, jöjjön elő kellemetes búvóhelyéről, mielőtt megfulladna.

Amire elő is bújtam, fülig pirosan és igen kócosan. Láttomra Stafford lord elvetette magát egy karosszékben, s úgy elkezdett hahotázni, ahogy a torkán kifért. Az oldalát fogta nevetésben. E látvány őszintén meglepett, hisz a lord mindvégig, míg Brissackal tárgyalt, a lehető legmerevebbnek, leghidegebbnek és legkifürkészetlenebbnek mutatkozott.

- Ó, madame - mondta franciául lady Markbynak -, ha valaha viszontláthatom felséges királynőnket, igen jól elszórakoztatnom majd annak elbeszélésével, mi mindent meg nem tett kegyed úrnőm buzgó szolgálatában.

- Az szégyellje magát, aki rosszra gondol! - adta a felháborodottat lady Markby, holott éppen nem volt az, hisz egy perccel később maga is nevetésben tört ki, és hozzátette: - Egyébiránt, lordom, el fogom mesélni a dolgot lord Markbynak is, elvégre uraságodtól származott e gondolat!

- Kegyedtől, kegyedtől, madame - kiáltotta Stafford lord. – Nem jelenthetjük ki egy francia nemesúr füle hallatára, hogy Anglia nagykövete fejében megfogandhat, testet ölthet s szavakba öltözhözhet egy ilyen gondolat, hisz merőben ellene mond tiszte méltóságának.

- Hogyan? Magamra vegyem a dolgot? - vetett rá lady Markby egy olyan ravasz és cinkos pillantást, hogy egészen elgondolkodtatott. - Így gondolja? Megint feláldozzam jó híremet a kegyelmedé kedvéért?

Stafford lord arcán némi zavar tükröződött, amire lady Markby hirtelen komolyra fordította a szót.

- Mylord az imént azt mondta: „ha valaha viszontláthatom felséges királynőnket”. Netán a tekintetben vannak aggályai, ami bennünket itt, Párizsban fenyeget?

- Egyáltalán nem - felelte Stafford lord. - A Dicső nagylelkűnek akar mutatkozni, mint ezt 12-én láthattuk, amikor kiszabadította azokat a szegény svájciakat. Mi nyugodtan, bántatlanul távozhatunk innen, azon a kapun át, amelyen óhajtunk, akadékoskodás és motozás nélkül. Aggodalmam távolabbra irányul és egyetlen kérdésben summázható: vajon a pápa áldásának van-e hatása a Mennyei urára és királyára?

- A pápa áldásának? - hökkentem meg. - Hogy érti ezt, Stafford lord?

- Nem áldotta-e meg ünnepélyesen VI. Sixtus az Armadát s nem nevezte-e leányának? Ha ez az áldás hatékony, ha az Armada csakugyan legyőzhetetlen, Angliát lerohanják, hön szeretett királynőnk eltűnik, ahogy a kegyelmed királya is, lovag, s ami bennünket illet, nagykövetség ide, nagykövetség oda, máglyahalál vár ránk.

- Mi engem illet, én elégedetten lépnék fel a máglyára - fordította tréfára a szót lady Markby. - Akire már életében rámondták: sütökemence, az méltán vész el rözsélangon.

Stafford lord magával vitt hintájában, a hintó függőnyeit lebecsátva, s amint előre megmondta, a Saint-Honoré kaput őrző polgári milícia ligásai nem zaklattak bennünket, s nem tartóztattak föl, mivel Brissac gróf, kivel a lord előre tudatta távozása időpontját, már ott posztolt, a kaput megolajozandó, hogy be ne csapják orrunk előtt holmi vérszomjas túlbuzgók. Ám bármekkora volt is vágyam viszontlátni hön szeretett gazdátmat s újfent szolgálatára lehetni, amikor azt láttam, hogy a batár Montfort-l'Amaury irányába tart, útján Chartres-ba, a pillanat sugallatának engedve arra kértem vendéglátómat, hagyjon ott, mivel elfogott a vágy Angelinám és szép gyermekeim után, kiket oly rég nem láttam immár. Amit jól is tettem, mert, mint később megtudtam, Rambouillet-ban egy erős, ligásokból álló csapat önhatalmúlag, engedély nélkül feltartóztatta és átkutatta a batárt, a nagykövet heves tiltakozása ellenére, ám szerencsémre nem lelt ott - másként, olvasóm, nem lenne módodban sem e sorokat, sem az előzőeket olvasni. Ez alkalommal tehát életmentőnek bizonyult mély szeretetem enyéim iránt. Ám minekelőtte elváltam volna vendéglátómtól, megkértem, mondja meg királyomnak, mihelyt hívat, ott terem oldalán Chartres-ban, amire azonban csak augusztus havában került sor, mint a továbbiakban majd elbeszélem.

Ameline plébános, aki, mint már említettem, de Barthes apáttól, Villequier miniszter gyóntatójától értesülve a legfrissebb hírekről, közölte, hogy Chartres-ban ismételten megjelentek a király előtt ligapárti küldöttségek, és könyörögve kérték: térjen vissza az ő Louvre-jába, ám a király, noha szokott jóakarátával fogadta, sőt bocsánatáról biztosította őket, nem egyezett bele. Henrik viszont Marc Miron doktort küldte el a maga képviselőjében a lotaringiai hercegekhez - így Ameline plébános -, keresve a kibékülés útját. Létre is jött valamiféle megállapodás, minthogy a király, végső szorultságában, mindenre ráállt, amit Guise követelt, a többi közt arra is, hogy a navarrait, mint eretneket, kizárja az utódlás jogából, Épernon hercegtől megvonja kegyét és Guise-t nevezze ki hadai fővezérévé, és végezetül arra is, hogy ősszel összehívják a rendek gyűlését az országban dúló visszaélések kivizsgálására, melyet véleményem szerint, a legnagyobb kezdvén a sort, Guise felszámolásával kellett volna kezdeni, ha a bajt ki is akarták volna küszöbölni.

Augusztus végén ellátogatott hozzám Quéribus, pompázatos kísérete élén, és a maga könnyed, tréfás modorában beszámolt a kis chartres-i udvar eseményeiről, hol éppen nem tolongtak a vendégek, mint gondolhatni is, hisz a lehanyatló nap kevesebb embert vonzott magához, mint az a hajnalcsillag, mely Párizsban készült az égre felfutni.

Igazán különös augusztus vége volt az az évi, amikor Quéribus megjött birtokomra, a Pudvás Tölgybe. Mintha nem is nyár lett volna, esős, szeles és viharos volt. Ez a vihar, állította Gertrude, ki éppen akkor tért meg Normandiából, hol rokonait látogatta volt meg, az odatúli tengerről jött, hol már egy álló hónapja hihetetlen égháború tombol, szünet és pihenő nélkül. Akárhogy s mint, a hideg csontig-velőig hatolt, úgyhogy könyvtáram kandallójában nagy tüzet rakattam, miáltal kissé világosabb is lett mindjárt a szoba, lévén odakint szürke és bánatos az ég.

- Fivérem - mondtam, mialatt kettesben ott álldogáltunk a kandalló előtt, hol a hátunkat, hol a hasunkat melengetve -, a király csakugyan mindent átengedett Guise-nek, az isten szerelmére?

- Az az igazság, hogy az én szegény Henrikem... - mondta Quéribus (ki, mint talán emlékeznek rá, örömet eldicsekedett vele, milyen bizalmas viszonyban van királyunkkal, holott e bizalmasság inkább színlelt volt, mint valóságos, mivel a király, udvarias nyájassága mögé rejtve, mindig fenntartott egy sorompót nemesurain és önmaga között, mely ugyan aranyból volt, mégis elválasztotta őket tőle; példának okáért mindig egyedül evett). - Az igazság az - mondta tehát Quéribus -, hogy az én szegény Henrikem, miközben igent mondott Guise-nek, fél szemmel Párizsra sandított, fél szemmel a Legyőzhetetlen Armadára, mely ekkor szállt éppen Anglia partjai felé, s amelynek győzelmét elkerülhetetlennek látta, noha térden állva kérte Istent: ne engedje meg! S mivel ily módon kétfelé nézett a két szeme, kancsított, mint Brissac... (Mit szól ez élchez, fivérem? Elég gáláns?) Ezért tekintette Guise követeléseit semmiségnek és

kicsiségnek, s mondott rájuk összességükben igent, fenntartván a jogot magának, hogy egyenként nemet mondjon rájuk, ott véve majd fel a fonalat, ahol utánaengedett. Ráadásul annyi pénze sincs Chartres-ban, fivéremuram, mint amennyi itt van, la, a tenyeren. Egy sol sem jut szegény svájciak zsoldjára, kik jó svájciak, s így mégis kitaranak mellette. Ezért mondott igent a király a rendek összehívására is. Azt reméli, pénzt csikarhat ki tőlük azzal az ürüggyel, hogy a hugenották elleni háborúra kell, ám ha egyszer megkapta, majd saját céljaira fordítja, mint tette máskor is.

- De quid - kérdeztem - Épernon herceg kegyvesztése?

- Merő látszat, mint fivéremé volt annak idején. Épernon felcserélte normandiai kormányzóságát az angoulême-i vel, honnan kényelmesen fenntarthatja titokban a kapcsolatot a királlyal és Navarrai Henriekkel, kinek csapatai a környéken állomásoznak.

- Fivérem tehát azt gondolja, hogy a király, mint mondani szokta, csupán a vitorlát kurtította? - kérdeztem. Kétségeim még nem oszlottak egészen el.

- Erre esküdni mernék. Hallgassa meg a folytatást, ez majd végképp meggyőzi. Minekutána megkötötték az egyezséget ezen a címen: az Egyezés Ediktuma (nyilván azért éppen ezen, mert az egyet nem értést és a polgárháborút készíti elő), Guise szabadon engedte a királynét és az anyakirálynét, kiket a király szökése óta erőnek erejével Párizsban tartott.

- Micsoda? - hültem el. - Volt képe őket fogságban tartani?

- Örökös kézcsókok, bókák, térdhajlások közepette. Hisz ismeri, milyen álnok. Mindazonáltal nem hagyhatták el Párizst a mondott ediktumig, ám mielőtt azt aláírták, a hölgyek távozhattak. És most mindketten befutottak Chartres-ba, az anyakirályné Guise-pártiban, mint valaha, mert azt hiszi, a széljárás Guise-nek kedvez, és az Armada győz. Mióta megjött, úgy ragad a királyra, mint bögöly a ló nyakára.

- És ő nem rúg ki?

- Mindjárt meghallja, fivérem. A jelenet a király lakosztályában játszódott le, a chartres-i érseki palotában, kevés tanú előtt, kik között jómagam is ott voltam, s ha más udvarbeliek el akarnák kegyelmednek mesélni, mondván, hogy ők is látták, ne higgyen nekik! Nem volt ott más jelen, csupán Du Halde, Csorba, Francois d'O, Alphonse, a korzikai, Crillon, Laugnac meg én.

- Fivérem, eszembe vésem - feleltem én komolyan.

- Nos, megérkezett az anyakirályné, Bellièvre-re támaszkodva.

- Micsoda? Az is ott volt?

- Ott ám. És még néhány, akiknek a neve nem jut eszembe. Tehát belép Katalin, igen dúltan, noha vastagon kikenve-fenve vérpirosra és patyolatfehérre, örökös fekete ruhájában, úgy húzva a lábát, mint egy sérült holló, és mielőtt besántikált, nyomban el is kezdett káromni, úgyhogy a király, ki előbb mintha megörült volna neki, hirtelen bezárult, mint a kagyló.

- „Fiamuram - így Katalin -, mit keres ebben a kis Chartres-ban, hol csupán kiskirály, udvar és palota nélkül, s szűkösen meghúzza magát az érsekségen, ahelyett hogy visszatérne saját Louvre-jába, Párizsba, s ott rangjához illően élne.”

- „Madame - Henrik fekete szeme keserűen villant meg -, határtalan hálára kötelez bölcs tanácsaival, de ugyanazon okok, amelyek arra késztettek, hogy odahagyjam az én Louvre-omat, változatlanul távol tartanak tőle, hisz mit sem változtak ama 13-i, pénteki nap óta, sőt.”

- „Aj, fiam, ne mondjon ilyet! Hisz aláírta Guise-zel azt a szép és jó Egyezés Ediktumát.”

- „Mialtál mindent neki engedtem át.”

- „Eh, az mit sem számít - kiáltotta Katalin. - Hát ha az ország felét kellett volna is neki adnunk, hogy a másik felét megtarthassuk, nem tettük volna-e meg?”

- „Asszonyom - pillantott ingerülten körül a király, mintha bántaná, hogy ennyi ember füle hallatára hangzott el ez a királynéhoz méltatlan megjegyzés, melynek így híre kelhet -, asszonyom, az ország egy és oszthatatlan. Akié csupán a fele, annak semmiye sincs.”

- „Istennek hála, még nem tartunk itt - felelte Katalin. - Hisz a herceg megesküdtött rá, hogy engedelmeskedik nekünk.”

- „Mint eddig is tette és tenni fogja - szűrte foga között a szót a király.”

- Csakhogy - folytatta Quéribus, két kezét csípejére téve s a sarkán körbependerülve, hogy darázsderekát érvényre juttassa -, lévén igen jó a hallásom, én meghallottam, amit mondott, noha alig hallhatóan mormolta.

- „És ami fiamuramat illeti - folytatta az anyakirályné -, nagyon is kimutatja bizalmatlanságát a herceg iránt azzal, hogy nem akar Párizsba visszatérni. Mert ebből kitetszik, hogy még nem bocsátotta meg neki, ami 12-én és 13-án történt.”

- „Asszonyom - a király fekete szembogara megint élesen villant meg. - Én soha nem tartottam senkivel haragot. Kegyed ismeri jó természetemet.”

- „Ó, uram, nagyon is jól ismerem! - kapott a szón a királyné, nem fogva fel a mögötte rejlő gúnyt. - Nagyon is jól ismerem, hisz magam is sokszor tapasztaltam. Mert mindenkor jóakarátúnak és határtalanul megbocsátónak ismertem fiamat.”

- „Határtalanul, ezt jól mondta, asszonyom. Olykor nehezen bocsátom meg magamnak, hogy ennyire megbocsátó vagyok. Meglehet, kevesebb kudarc ért volna, ha keményebb kézzel intézem dolgaimat.”

- „Ej, fiamuram, sose szégyellje jó tulajdonságait” - ingatta Katalin a fejét, nehéz szemháját

alábocsátva kidülledt szemére.

- „Köszönöm, asszonyom. És azt is köszönöm, hogy jó természetemre hivatkozva akar rávenni: térjek vissza Párizsba és a Louvre-ba. Ám ha ezt tenném, újra azok hatalmába adnám magamat, akik 12-én és 13-án elűztek onnét.”

- „De fiam azóta megnyerte magának ezeket az embereket.”

- „Igaz.” - A király elfordult, s egy ablakmélyedésbe húzódott be (mint már előbb is tette), hogy elrejtse arcát a királyné és a jelenlevők elől. - Az anyakirályné intett Bellièvre-nek, nyújtsa a karját, és szuszogva követte fiát. Súlyos ajkával úgy tátogott, mint a szárazra vetett potyka.

- „Fiam, nem tehetem, hogy ne kérjem könyörögve - mondta -, térjen mielőbb vissza Párizsba, mivel szavammal és tekintélyemmel felelek visszatértéért, és mindkettő odalesz, ha nemet mond.”

- „Ha jól értem - fordított továbbra is makacsul hátat neki a király, csupán a válla fölött vetve rá egy hideg pillantást -, asszonyom szájával a herceg szól hozzám, és jobb követet csakugyan keresve sem találhatott. Hanem jól ügyeljen rám, asszonyom! Bármint kér is tőlem, abban a percben megcselekszem, ezt az egyet kivéve, amit most követelt tőlem. E dologgal ne is zaklasson többé, asszonyom, kérve kérem! Még magára haragít!”

- „Ó, uram - engedett szabad folyást könnyeinek a királyné (hisz ismeri, Pierre, a szíve kő, de a sírás könnyen megy neki) -, be kegyetlenek szavai, s mit mondanak majd rólam, ha visszautasít? Miféle hitelem maradhat ezután? Mit számít személyem, ha tulajdon fiam is elfordul tőlem? Hát megtagad és elutasít engem, kit Isten felséged édesanyjának teremtett?”

- „Asszonyom, tudja azt az egész világ, mennyire szeretem s mennyire engedelmes fia voltam. Ezúttal azonban nem leszek az. Nem megyek Párizsba.”

- „Jaj, fiamuram - a királyné puffadt orcáit elárasztották könnyei. - Tudom már, honnan fú a szél! A barikádok dolga elfátyolozta haraggal fiam szemét, ezért nem láthat s gondolkodhat világosan.”

- „Ami asszonyomnak világos, az én szememben tiszta örökség” - vágta rá ingerülten a király, és most sem fordult meg.

- „Jaj, fiam, hát végképp kivetkezett volna áldott természetéből? - siránkozott Katalin. - Mert amióta csak ismerem, világéletében békülékeny, szelíd természetű, könnyen és igazán megbocsátó szívű volt.”

- „Igazat beszél, asszonyom - fordult végre meg a király és mosolygott, de igen savanyúan. - De mit tehetünk? Csakugyan rákényszerítettek, hogy megváltozzam. Ez is igaz! - És hirtelen Katalin szeme közé nevetve, emelt hangon hozzátette: - Mint mindenki tudja, az a gonosz pernon vetkeztetett ki jó természetéből. Ezért is lett kegyvesztett.” - S míg ezt mondta, továbbra is gúnyosan nevetve meghajolt Katalin előtt, és sietős léptekkel elhagyta a szobát.

A történet végén mindenekelőtt szerencsét kívántam Quéribusnek csinos előadásmódjához. Bókjaimat mohón itta, mint rendesen, majd szokása szerint még meg is toldotta:

- Megfigyelte - tette kezét csípejére -, milyen csinos alliterációt eszeltem ki közben? „Apróságok és alantasságok.” Hát nem elbűvölő? S ehhez nem szükséges a fejemet törnöm, még csak oda sem kell figyelnem! Mi a véleménye?

- Igen-igen bájos.

- A király valósággal elragadtatásba esett tőle, s ámbár országos gondjai felette nyomasztják, kegyeskedett elmosolyodni. És az ő mosolya igazán nem csekély bók, hisz ő a „szép beszéd mestere”, mint szegény Pibrac mondogatta. Hanem amit még hozzá kell tennem, fivérem, az, hogy a király étkezett, s én egy-két nemesúrral együtt ott álltam az arany sorompó mögött, mivel e kiváltságban egyre kevesebben részesülnek. És látva, mi komoran eszi királyunk a peccsenyét, fel akartam deríteni, tehát így szóltam: „Felség, nem gondolja, hogy a jelentéktelen dolgokról azt is mondhatnók: apróságok és alantasságok?” És akkor, fivérem...

- Henrik elmosolyodott.

- Úgy ám! Elmosolyodott.

- Tény - szögeztem le -, hogy fivérem jócskán előbbre jutott a király kegyében, s én ennek szívből örülök, hisz az a kegy, melyben fivérem áll az udvarnál, előmozdítja az én dolgomat is.

- Ej, fivérem - Quéribus úgy érezte, illő immár némi szerénységet tanúsítania -, igazán azt hiszem, a király szeret. S én, mint tudja, bármikor az életemet adnám érte.

Ami, az előzőekkel szemben, nem csengett nevetségesen fülemben, mert olyan igaz, mint a Szentírás, hogy Quéribus gyengéi csupán lelke felszínén lakoztak, szíve ellenben mélységesen hű volt, ellentétben sok más nagyúrral, kikről bizvást elmondhatnám, hogy az engedelem sima kérge alatt romlott nedvek kerengtek.

- Július 30-án, szombaton zajlott le a szakítás Katalin és a király között. És augusztus 2-án befutott Guise, és képzelteti, fivérem, hisz ismeri, hogy hajlongott, bókolt a Dicső a király előtt, ki felsegítette, megölelte (hogy miért is nem fojtotta meg közben!), kétfelől arcon csókolta és asztalához ültette. Majd, minekutána mindkettejük kupáját színig töltötte a pohárnok, a király felette derült arccal azt kérdezte:

- Kire igyunk, unokafivérem?

- Akire felségednek tetszik - felelte Guise. - Felséged parancsol, és én nagy örömmel engedelmeskedem.

- Igyunk tehát jó barátainkra, a hugenottákra! - szólt gúnyosan a király.

- Pompás, igyunk! - felelte elragadtatva a herceg, mert felfogta: ez a tósztt merő gúny.

- És igyunk a mi derék párizsi barikádépítőinkre is - így a király. - Igyunk az ő egészségükre! És ne feledjük őket!

Amire Guise herceg nevetett ugyan, de alig bírta kipréselni magából azt a nevetést, úgy elszorult a torka. Igen nyugtalanítónak érezte hugenották és barikádépítők e különös összekapcsolását; ily módon egy kalap alá vette őket a király, mint ellene lázadókat, holott Guise az előbbieket ellenségének tartotta, az utóbbiakat híveinek.

Quéribus megszomjazott a sok beszédől és attól, hogy bort emlegetett, tehát inni kért. Intettem Miroulnak, s ő nyomban kisietett, hogy elrendelje: hozzanak inni nekünk, ám azon nyomban vissza is tért, mivel alig várta, hogy az elbeszélés folytatását is meghallja, mert megértette: ezekben az órákban dől el világunk sorsa, Guise és az Armada két országot fenyeget elpusztítással. Quéribusre szegezve szép felemás szín szemét, ki szomszéd eloltására várt, Miroul, úgy tetszett, szívdobogva számolgatja, akárcsak én a percek múlását, melyek a kockázatos jövőtől elválasztanak bennünket.

Úgy éreztem, meg kell törnöm e feszült csendet, tehát elmondtam, mennyire meglep, hogy az anyakirályné e különös kérést intézte a királyhoz: térjen vissza Párizsba. És hiába töprengtem, nem tudtam eldönteni - s mind a mai napig nem tudom -, hogy e kéréssel, melyre, ha rááll, fia életét és szabadságát tette volna kockára, végképp szörnyetegnek bizonyult Katalin avagy gyermekesen hiszékenynek. Hiszékenységen azt értem, hogy talán úgy vélte: ha ilyen ügyesen szolgálja Guise érdekeit, talán elegendő hitelt szerez nála arra, hogy megoltalmazza a királyt, ha a dolgok rosszra fordulnak.

Megvallom, e kérdés mindmáig nem hagy nyugodni, és kétségbe vonatja velem, hogy ez a nő Machiavelli valóban olyan okos volt, amilyennek általában hiszik. Annál is inkább, mivel Pierre de l'Étoile váltig állította, hogy tulajdon szemével látta egy levelének másolatát, melyet pár évvel korábban Erzsébet angol királynőhöz intézett, s amelyben azt javasolta: adja egyik fiához nőül Stuart Máriát, ki akkor már fent mondott királynő foglya volt! Jól hallották! Stuart Máriát, Skócia volt királynőjét és az angol trón követelőjét, kiben Erzsébet annyira sem bízott meg, mint a leggonoszabb vipera méregfogában (azért is tartotta őt börtönben), fogságából elbocsátva egy francia királyfihoz adja feleségül, ki alkalomadtán támogathatta volna igényét az angol trónra! Képzeltető-e ennél otrombább terv és javaslat avégre, hogy a királynő egyetértését vívja ki, akihez Katalin fordulni merészelt, oly ártatlanul, hogy az már közeli rokonságot tart a legfaragatlanabb butasággal? Ezt az esetet, akárcsak a fentebb elmondottat - hogy a király térjen vissza Párizsba (és ezt a gyászos kérést a király, „jó természete” ellenére, holtáig nem bocsátotta meg neki), ma sem tudom: egy gyűlöletes anya számlájára kell-e felrónunk, avagy olyan hiszékenységnek betudnunk, mely hihetetlennek tetszik eme vén, örökösen intrikák hálóját szövögető póknál. Olvasóm, rád bízom a döntést. Mert ami engem illet, én nem bízhatom meg saját ítéletemben, hisz a Szent Bertalan-éj óta mélységesen gyűlöltem Medici Katalint, ám az igazság mezsgyéjéről semmiképpen sem szeretnék letérni, mint ezt méltán el is várhatod tőlem, még ha Katalinról van is szó.

- Fivérem - Quéribus jót ivott, majd zavartalanul folytatta elbeszélését -, akármennyire fölhúzta is Guise az orrát, akármennyire megnyúlt is képe, amikor azt hallotta, hogy a király egy kalap alá veszi a hugenottákat a barikádépítőkkel, az semmi sem volt ahhoz képest, amilyen kárvallott ábrázattal fogadta három héttel később azt a bejelentést...

- Melyiket? - kérdeztem, mivel hatásszünetet tartott.

- A Legyőzhetetlen Armada vereségét...

- Jól hallottam? - rikkantottam nagyot, és felugrottam székemről (Miroul nemkülönben). - Az Armada vereséget szenvedett? A Legyőzhetetlen Armada! Ez bizonyos?

- Bizonyosnál bizonyosabb.

- Kutyateremtette! Ez faktum? Holtbiztos? Fivérem tudja, mit beszél?

- Tudom - nevetett Quéribus. - Hát mi vagyok én? Bolond? Vagy bölcsőbeli kisdud? Vagy nyálcsorgató holdkóros?

- Istenemre, én vagyok a holdkóros - üvöltöttem, ahogy a számon kifért, s csakugyan úgy járt kezem-lábam, mintha eszemet vesztettem volna. - Megverték az Armadát! Miroul, hallottad ezt? Az Armada oda! Fivérem, miért nem ezzel kezdte?

- Én Pierre-em - tört ki Quéribusból a hahota, úgyhogy gyorsan szája elé kapta a kezét -, egy elbeszélésnél éppúgy ügyelni kell a sorrendre és a fokozatosságra, mint egy lakomán, és a végére tartogatni, jó íze végett, a legjobb falatot.

- Nahát, az Armada! Mi a fene! Az Armada legyőzve! Ó, derék Anglia! Vitéz angolok! Hej, be nagyszerű ország! Az Isten áldja meg, örökkön-örökkéig!

Azzal vad örömben szinte helyben táncot lejtve, jó erősen szívemre öleltem Quéribust, majd Miroult, kik osztottak ujjongásomban, végül újfent Quéribust, ki óriási meglepetésemre maga is megölelte a közrendű Miroult.

- Kegyelmes ég! - terültem végül el egy karosszékekben, egészen elcsigázva az izgalomtól és örööm töltésétől -, be nagy súlyt gördített le lelkünkől a nagyon is legyőzhető Armada balvégzete! Dicsértessék érte mindörökkön Isten!

- Ámen - vágta rá Miroul.

Összenéztünk, majd egyszerre hullottunk térdre, buzgó hálaimát mondani a Fennvalónak.

- Ej, hugenották! - szólt Quéribus, amikor elvégeztük imánkat. - Nem furcsa dolog-e ott imádkozni,

ahol se templom, se kápolna, se oratórium?

- Isten mindenütt jelen van! - felelte Miroul.

- Bizonyyal, bizonyyal! - felelte bennünket csúfolva Quéribus, mivel ez a szó köztudottan a mi körünkben volt használatos.

És mind neveltünk.

- Fivérem - mondtam, amikor végre szélcsend állt be a jókedv e vihara után, és valamelyest megnyugodtunk -, beszélje el nekem, mit tud e fényes győzelemről, mely egy csapásra levágta az inkvizíció sarkányának mind a hét fejét?

- Fájdalom, nem mind a hetet, maradt egy-kettő itt, Franciaországban is. Valójában nem sokat tudok az Armada vereségéről, hacsak azt nem, hogy Drake admirális hajói sokkal kisebbek, könnyebbek és gyorsabbak voltak, mint a hatalmas spanyol gályák, és ágyúkkal jobban ellátva. Az admirális oldalba támadta ezt az óriás flottát, noha annak tízszeres volt a túlereje, és tetemes pusztítást vitt végbe benne már az első napon is, de még nagyobbat a másodikon, amikor is a dagály segítségével égő rőzsekötegeket úsztatott a gályák alá. Végül a vihar végezte be, amit Drake elkezdett, szétszórva, széttörve és elsüllyesztve a viszály e monumentumait. Hanem az a legmulatságosabb a dologban, fivérem, hogy Mendoza felkereste a királyt.

- Hogyan? - ámuldoztam. - Mendoza Chartresban? Én úgy tudtam, a külföldi nagykövetek közül egyedül ő maradt Párizsban Guise-zel.

- Ez szóról szóra így igaz. Csakhogy arra a hírré (mely hamisnak bizonyult), hogy az Armada győzött, lóhalálában Chartres-ba ment hintáján, hogy diadallal jelentse a királynak győzelmüket. Mendoza, ez a túlbuzgó, hazug és kihívó fráter, Mendoza, ki minekelőtte hozzánk nevezték volna ki nagykövetnek, előbb Angliában volt az, s ott annyi aljas összeesküvést szőtt Erzsébet ellen, hogy Anglia kivetette határain túlra, ahogy a felfakadt kelés a gennyet.

- Erős hasonlat, Quéribus - nevettem. - Előadja-e a királynak is?

- Csak úgy eszembe jutott - felelte Quéribus. - De folytatom. Mendoza megérkezik Chartres-ba, kiugrik hintájából és fut a székesegyházba, megköszönni a győzelmet a Boldogságos Szűznek, ki, ha nem volna kőből, visszaborzadt volna e gonosz imájától.

- Hugonottához illő szó - súgta oda nekem Miroul, sotto voce.

- A székesegyházból egyenest az érsekségre rohan, egy Dieppe-ből kapott levelet lobogtatva és torkaszakadtából kiáltozza: „Victoria! Victoria!” Végre fogadja őt a király, nyugodtan, udvariasan, nyájasan, jóakaratosan és a lehető legfinomabb, legdiplomatusabb hangon azt mondja neki: „Sajna, uram, sajna! Félek, hön szeretett unokaöcsém, a spanyol király nagy csalódással és bánattal hallotta, amit nemrég én is egy dieppe-i futártól, hogy Drake elsüllyesztette tizenkét gályáját és megölte ötezer emberét...”

- „Felség, az nem lehet!” - sápadt el Mendoza.

- „Fájdalom, uram - folytatta mézédeseen a király -, ez történt. Itt van palotánk udvarán háromszáz török gályarab, valamennyien egy Calais partjaira vetődött gályáról. Netán látni kívánja őket?”

- „Ezek a törökök - fortyant fel Mendoza - az én uram s királyom rabszolgái. Követelem, adják vissza őket neki!”

- „Uram, tanácsom majd dönt e dologban” - felelte a király a világ legnyugodtabb hangján s kezét csókra nyújtotta. Mendoza legszívesebben megharapta volna, ha merte volna. De természetesen nem merte, hanem futott megkeresni Guise-t, ki támogatásáról biztosította, s csakugyan az ő ügyét védte a tanácsban.

- „Franciaország nem ismeri el a rabszolgaságot - felelte szelíden a király. - Aki francia földre jut, szabad emberré válik. Én úgy vélem, szövetségesünknek, a szultánnak kell visszaadnunk eme szegény törököket.”

- S ez a vélemény, mely nemcsak igazságos volt, hanem valami módon igen nemes is, győzött - noha elkeseredett vita után - a tanácsban, s a vita során tisztán kitetszett, kik Guise-pártiak, ligások avagy Mendoza emberei, mivel a királyi véleménynek ellent mertek mondani.

- A király - tette hozzá Quéribus - nem is mulasztotta el, mint Francois d'O-tól hallom, hogy eltöprengjen francia mivoltukból kivetkezett miniszterein, kik a spanyolhoz húznak, és azon: hogyan gyógyíthatná ki őket elvakultságukból.

Angelinám nem fogadta Quéribus barátomat mosolygós arccal. Mindjárt megsejtette: a király parancsát hozza, s ismét elszakít tőle, és mihelyt megtudta: feltevése igazolódott, karjaimba omlott és könnyekben tört ki, ami azt a kellemes feladatot róttá rám, hogy megvigasztaljam. Én magam is erősen meghatódtam szépségén, felindulásán és kölcsönös szerelmünkön, melyet az évek nem halványítottak el, éppen ellenkezőleg, úgy éreztem, annyira megerősödött hosszú évek során, hogy még könnyebben járta át meg át szívünket, minekutána oly sok megpróbáltatás árán diadalmaskodott, mint eleinte, amikor még nem lehattunk egészen bizonyosak egymásban, s egy félreértés avagy balszerencsés véletlen elsodorhatott volna egymástól.

Noha Angelina immár hat gyermeket szült nekem, szépsége mit sem veszített virágjából. Nem volt már olyan fiatal, de éppoly szép, mint régen, ámbár egy kicsit másképp. Nem vastagodott meg sem dereka, sem csípeje, csecse most is kemény és feszes, s arca, noha itt-ott már megjelent rajta egy-egy ránc, még édesebb és gömbölydedebb volt, mint ifjúkorában, szeme ugyanolyan nagy és gyönyörű, s oly szelídség,

adakozókedv és hívás rejtett a mélyén, mely önkéntelenül is tanúsította, mennyire vágyik eleget tenni az én vágyaimnak. Egyszóval összehasonlíthatatlanul megindítóbb volt még, mint amikor megismertem, s míg ifjan érzéseim száguldtak szívem előtt, most szívem járt előttem, utat mutatva nekik és táplálva őket. Mert mihelyt karomba vetette magát lebegő hálóköntösében, elomolva, könnyezve, dűltan, beleremegtem, úgy meghatódtam, s a reszketés lábam ujjától a tarkóig átjárt, annyira, hogy mintegy egészen beléolvadtam, s furcsa módon előbb szánalmat éreztem iránta, melyből nyomban határtalan szerelem fakadt, úgyhogy vágyam: őt magamévá tenni, kielégülten is hatványozódott.

Arra kért, kísérem el nyoszolyájához, mivel a lába elgyengült. S amint elheveredett az ágyon, rám emelte szép, fekete szemét - a világ legislegszebb szemét -, és azt mondta: kétségbeesve tudta meg Giacomitól, ki levelet írt neki, hogy mihelyt kihúztam a lábam párizsi házunkból, a ligások megrohanták, lerombolták s kirabolták, úgyhogy nem maradt ott sem egy árva bútordarab, sem egy kárpit, melyet ezek a szent emberek, e világi buzgalmuktól fűtve, el ne hordtak volna. Most, hogy ismét távozni készülök, attól fél, tette hozzá halkán, hogy soha nem lát viszont. Mire én, hogy elvonjam gyászos gondolatairól figyelmét, no meg az igazat megvallva, a magamét is, engedtem természetes hajlamomnak, azaz ölembe vontam s becézgetni kezdtem, kielégíthetetlen mohósággal, s annál nagyobb hévvel és búbanatos örömmel, minél nagyobbak voltak jelen bajaink s minél inkább fenyegetve éreztem magam gyarló testemben.

Mámorunk múltán vállamra hajtotta fejecskéjét, zilált, szőke haját, és nagyot sóhajtott:

- Férjemuram, csakugyan követnie kell királyát Blois-ba? Mit keresne e rendi gyűlésen, melynek nem tagja? Hát nem tett már eddig is többet az elégnél? És nem áldoztunk-e még eleget városi házunk feldúlásával? Továbbra is kötelessége-e kockára vetni gyermekeit, hitvesét, birtokát, vagyonát e veszedelmes szolgálatban? Nem nélkülözhetné-e el férjemuramat a király?

- Nélkülözhető-e a legapróbb kerék is egy órában? S nem sikerült-e a bajt valamelyest csökkentenem Guyenne-ben, Boulogne-ban, Londonban és Sedannál? Gyűlölne-e ennyire a liga, ha nem volnék igen hasznos királyomnak? Tudja-e, kedvesem, hogy Guise azt merészelte követelni a királytól: vonja meg kegyét a tiszteletre méltó Marc Miron doktortól, ki a közvetítő volt kettejük közt az Egyezség Ediktumának dolgában, mert a doktor, Guise véleménye szerint, a kelleténél buzgóbban és hívebben szolgálta a királyt? Tudja-e, hogy Guise-nek volt képe megkövetelni: a király küldje el Csorbát.

- Hogyan? Saját bolondját?

- Azt bizony! És ha Guise szerint még egy bolond is hasznára lehet gazdának, mennyivel inkább lehetnék az én? És elengedhetem-e merő gyávaságból a fülem mellett hívását, amikor oly kevés híve maradt?

- Ó, férjemuram jobban szereti királyát nálam és gyermekeimnél - áztatta könnyeivel a vállamat Angelina.

- Kedvesem - feleltem, immár kissé hidegebben -, meglep. Hát nem tudja, mi történne kegyeddel, velük és velem, ha Guise kerekedne felül? Higgye meg, a valóságban nem pusztán királyomat szolgálom (ki a kegyed királya is!), hanem nemzetemet, családomat...

- És egyházát! - vágta ő rá némi éllel, melyet azonban hanglejtése enyhített.

- Nem úgy! Nem és nem! - tiltakoztam erőlesen. - Egyetlen egyházat sem szolgálom a másik rovására! Azt kívánom: férjenek meg egymás mellett, s minden embertársam választhassa szabadon azt, amelyik neki tetszik.

Akkor belátta: elhatározásom szilárd, nem ingathatja meg, s talán a felhozott argumentumokat is megszívlevél - mert ámbár mindig úgy tett, mintha nem hallgatna rájuk, mivel úgy vélte: akit meggyőznek, azt legyőzik, némelyiket igenis megszívlevél -, elhallgatott, letörölte könnyeit, s eztán már csupa köznapi semmiségről beszélt: apróságokról és alantasságokról, mondta volna rájuk az én Quéribus barátom. És a rákövetkező hónapban, tehát szeptemberben, amikor is Quéribus 2-án visszatért Blois-ba, majd 30-án eljött értem, Angelina, valódi római, jobban mondva valódi Montcalm jelleméhez híven győzte büszkeséggel és jellemerővel, és mindvégig féken tartotta könnyeit, sirámain, sóhajait, kétségbeesett pillantásait, és immár nyugodt arccal, nevetve tekintett rám, bizonyosra véve, mint később elárulta nekem, hogy soha többé nem lát viszont, éppen ezért akarta mindenáron, hogy életem utolsó hónapját boldogan töltssem el mellette.

Az én Quéribusom, mihelyt távoztunk kis kastélyom kapuerődjén át és átlovagoltunk a montfort-l'amauryi erdőn (melyet így neveznek, Rambouillet városka lakosainak nagy bosszúságára, mivel az ő városukkal éppúgy szomszédos, mint a mienkkel, igaz, a mienk a nagyobb és fontosabb hely), tehát az én Quéribusom úgy nekividámodott, s oly nagy bizodalommal tekintett a jövőbe, hogy melléléptettem és megkérdeztem: ugyan mi oka van rá?

- Az, hogy a király, mihelyt megérkezett Blois-ba, menesztette több miniszterét.

- Kiket?

- Hát nem találja ki? A liga- és Guise-pártiakat. Egyszóval: azokat, akiket anyja tukmált rá, és akik miatt egy hajszálat nem tehetett úgy arrébb, hogy Katalin meg ne tudta volna...

- Tehát Chevernyt, Villeroit, Pinard-t, Brulard-t - soroltam a neveket.

- És Belliévre-et.

- Azt láttam működni Londonban. Azontúl, hogy a világ leghamisabb fráttere, spanyol szag árad minden pórusból. Tehát exit a pompázatos Pomponne és vele exeunt azok a csirkefogók is, akik egy lotaringiai, egy spanyol, egy olasz pápa - egyszóval az egész világ szavára hallgatnak, csak a francia királyra nem. És kik jöttek a helyükre?

- Derék, becsületes, jelentéktelen emberek, kiknek megvan az az előnyük, hogy mit sem tudnak az udvarról, s e magas rang egészen elkábítja őket, tehát hallgatnak majd, mint a sír, és csakis a királynak rendelik alá magukat.

- Végre! - sóhajtottam. - Istennek hála. Ismerem őket?

- Ismeri példának okáért Montholont. Ő a kegyelmed Étoile barátjának a nagybátyja. És Revolt, ki pénzügyi kormányzója volt Épernonnak.

- Lám - nevettem nagyot -, ez mutatja Épernon kegyvesztésének mibenlétét, velejét és valóságát...

- Nos, fivéremuram - sandított rám oldalvást némi várakozás után Quéribus -, mi a véleménye e nagy mozgásról?

- Hogy óriási kavargást okozhat, ha csupa újonnan jött játszik libikókát az anyakirályné teremtményeivel, kik valamennyien kibillentek székükből s elnyelte őket a vakhomály...

- És mire következtet belőle?

- Hogy a király nagy elhatározásokra készül, s ezeket titokban óhajtja tartani.

- Bár hallgatná meg kegyelmedet a mi Urunk Istenünk! - felelte igen komolyan Quéribus, s ez a komolyság vajmi szokatlan volt nála, úgyhogy egészen elámultam rajta. - Tudja-e, hogy a király három hónapja száműzte Csorbát?

- Micsoda? - hördültem fel. - Engedett Guise követelésének?

- Egyesek azt képzelik.

- De kegyelmed mást gondol?

- Mást - bólintott Quéribus. - Sokszor hallottam királyunkat panaszkodni, hogy bolondja többet tud a kelleténél, mivel folyton-folyvást mellette van.

- Mi volt ebben veszedelmes? Csorba hű!

- Hű, de szószátyár, annyira, hogy képes alkalomadtán egy élc kedvéért kiböki egy titkot. Azt beszél, egyszer a király szobájában nekiállt kését egy kövön élesíteni, s közben azt mondogatta: gízgazra fenem.

- Ez igaz - mondtam. - Jelen voltam az esetenél.

- E tréfa nem tetszett királyunknak. Oly gondolatot tulajdonított neki, melyet ő mindig óvakodott szavakba foglalni.

Azzal rám emelte tekintetét, én viszonztam pillantását, s minekutána mindketten úgy éreztük: eleget mondtunk, közös akarattal elnémultunk.

Öt napba tellett, míg Blois-ba érkeztünk. Az igazat szólva előbb is ott lehettünk volna, ha Quéribus nem ügyel annyira rá, hogy útközben gyakran megpihenjünk, s ilyenkor mindazon gyönyöröket és kellemetességeket fellelje, melyekre igényt tartott.

Hogy fel ne ismerjenek némely ligások, csak az éj leszállta után kopogtattunk be a város kapuján, amelyet francia gárdisták őriztek szigorúan. Quéribus felmutatta a királyi jelet, melynek hordozója volt. Bár későre járt s fáklyával kellett világítani, nagy volt a tolongás Blois utcáin: lovak, hordszékek, batárok, szekerek jöttek-mentek, mivel a rendi gyűlésre itt megjelent ötszáz deputátuson kívül annyi nagyúr, bíboros és érsek szállt meg a városban kíséretével, embereivel együtt, hogy egy tűt is bajos lett volna immár leejteni. Aggódni is kezdtem éjszakai szállásunk miatt, Quéribus azonban megnyugtatót: a király gondoskodott rólam, ő Miroullal együtt a Két galambhoz címzett fogadóban helyez el, melynek egyik szárnyát elrekvirálta öfelsége, hogy ide szállásolja el a negyvenötök tizenkét emberét, minthogy a kastélyban nem volt elegendő hely valamennyiöknek.

Kettejükkel osztoztam egy szobán, ők gondoskodtak éjszakai biztonságomról. Nyomban elhívtak egy borbélyt is, ki feketére festette hajamat, bajszomat, szakállamat, és olyan ruhát adtak rám, mint az övék, hogy ne lehessen tőlük megkülönböztetni reggel, amikor a királyhoz megyünk a szolgálatot felvenni. Szőrzetemet sem csak azért festették be, hogy arcom jobban elváltoztassák, hanem hogy el ne üssek szőkeségemmel az ő feketeségüktől, lévén a negyvenötök jóformán valamennyien gaszkonok és sötét szőrűek-bőrűek, amint azt magam is tapasztalhattam, amikor közük megyültem. Laugnactól eltekintve, ki, mint tán emlékeznek még rá, durván feltartóztatott és megmotoztatott a király előszobájában, amikor Guyenne-ből hazatértem, egyet sem ismertem a negyvenötök közül, kiknek szigorú parancsuk volt a királytól rá, hogy senkihez el ne járjanak a városban vagy az udvarnál, hanem maradjanak meg csakis egymás közt és egymással érintkezzenek, nehogy korrumpálják vagy megmérgezzék őket, illetve legalábbis kivallassák. Ezért, no meg hogy bele ne essenek holmi szajhák szötte hálóbá, illetve hogy buja vágyukban ne vetemedjenek leányok megbecstelenítésére, Épernon herceg, vagy ha ő nem volt jelen, Revol, a herceg intendánsa (míg elő nem lépett státusfőfivá), illetve helyettük egyik megbízottjuk ellátta a társaságot fizetett kurvákkal. Míg a Két galambhoz címzett fogadóban laktam, volt alkalmam megfigyelni minden hétfőn egy új, népes csapat érkezését. S mivel e csapat hajnaltól estig tétlen üldögélt, egyikük egyszer csak felajánlotta nekem szolgálatait, mert azt hitték, amazok közül való vagyok. Én nemet mondtam, nem lévén a legcsekélyebb kedvem sem falusi cafkák szerelmére. Ezek a leányzók ugyanis egytől egyig a Loire menti falvak valamelyikéből származtak, s vagy hajlamból, vagy egy nem kívánt terhesség miatt lettek városi kurvává, minekutána plébánosuk kiűzte őket a parókia területéről.

Ama két gaszkont, kik megosztották velem szobájukat, úgy hívták: de La Bastide és Montseris. Mindketten vérbeli nemesek és nagyon szegények voltak, lévén sokadszülöttek egy nem éppen gazdag

provinciánkban, és igen szűken tartottak volna és barátságtalanul fogadtak volna, ha nem lettem volna okcitán s nem az övékhöz nagyon hasonló nyelven szólítottam volna meg őket, amitől felderültek és Miroullal egyetemben bizalmukba és barátságukba fogadtak; hisz mindazokat, akik a Loire folyótól északra éltek, legalább annyira megvetették, amennyire azok őket.

S nemcsak megvetették, gyűlölték is őket, hiszen a liga és Guise a pokolba kívánta őket, kényelmetlen bástyának ítélvén őket a király és tulajdon fondorlataik között, miért is a Sánta és az ő prédikátorai hazugságok özönét szórták rájuk, egyéb borzalmak közt azt állítva, hogy éjjelente Párizsban vérszomjas tigrisként lopakodtak, s az arra járókat leöldösték, s tetemüket a Szajnába vetették, emellett a legkülönbébb sértésekkel halmozták el szegény gaszkonokat, elmondván őket mindennek, a „király bérgyilkosainak”, „útonállóknak” avagy „gaszkon ördögöknek”.

Hogy volt-e valami köze La Bastide-nak és Montseris-nek a gonoszhoz, nem tudom, ám véleményem szerint derék ördög volt mind a kettő és roppantul hálás a királynak, ki oly jól bánik velük. Évi zsoldjuk ezerkétszáz aranyra rúgott, s a tetejében még „jól is tartották őket”, ahogy Párizsban mondják, azaz ingyenesztot kaptak, s egyéb kedvezményeken kívül egy fillért sem kellett szájhára költeniök, mint már mondtam. Ez az élet nagy megelégedésükre szolgált, ahhoz a nyomorúsághoz mérten, melyben odahaza, düledező gaszkon kastélyaikban éltek.

Azonfelül derék emberek is voltak, legalább ami e kettőt, La Bastide-ot és Montseris-t illeti, ámbár egyszerűek s nemigen vakaródtak még ki vidéki fészük sarából. Csak úgy bűzlöttek a fokhagymától, izzadságtól, olvasni alig tudtak, s ámbár értettek franciául, beszélni igen rosszul beszéltek e nyelvet. Egyébiránt, gondolhatják, főként testük edzésére volt gondjuk, célba lőttek és vívtak. Magam láttam, mint gyakorolták szobánkban úgyszólván reggeltől estig a vívást, fűlsiketítően kiáltozva, mintha igazán ledöfni készülnének egymást, holott édestestvérként szerették egymást. Ez a zaj ugyancsak zavart pihenésemben, s még inkább ikerhorkolásuk éjjelente (lévén ágyuk szomszédos az enyémmel és Miroulével), s ez a kovácsfűjtatóval versengő horkolás lefekvéstől hajnalig tartott, mert ha az egyik, csodamód, abbahagyta, nyomban rákezde a másik. Hogy a hétfői napokról - a szajhákéről - ne is szóljunk, amikor is szobánk foglyaként biztonságunk végett - Miroullal, kénytelen-kelletlen végigélveztük jóformán reggeltől estig tartó fékevesztett tobzódásukat, minden képzeletet felülmúló handabanda és láрма közepette, mert úgy gyűrték maguk alá azokat a szegény leányzókat, mintha rohamra indulnának, iszonyú káromkodások közepette, mint „Cap de Diou” vagy „Mordi”, ámbár a roham végére jutván, korántsem bántak gonoszul avagy nyersen lotyóikkal, sőt szőrös karjukba kapva hosszan becézgették őket és oc nyelven románcokat énekeltek nekik (hogy a falak is beleremegtek), ámbár szegénykéik, lévén idevalósiak, egy árva szót sem értek e gyengéd dalokból. Embereink nem voltak magas növésűek, ellenben igen arányos termetűek és erősek, karjuk, lábuk merő izom, sehol egy csepp zsír, ámbár úgy faltak, mint az emberevő óriások (talán így kárpótolva magukat az otthoni koplalásukért), s bármit műveltek is, fürgék voltak és ügyesek. Arcról alig bírtam megkülönböztetni őket, La Bastide-ot Montseris-től és Montseris-t La Bastide-től, hiszen dúsan tenyésző, sűrű fekete szőrzetük szemöldökig ellepte orcáikat. Csak az orruk látszott ki - az nagy volt! -, meg a szemük, mely e sötét bozót közepéből villámokat lövellt s koromfekete volt, igen eleven és olykor félénk, foguk hófehér, és mosolyuk, ha olykor mosolyra fakadtak, egyszerű és őszinte, mint egy gyermeké.

A borbély hajnalban csodát művelt szőrzetemmel: hollőfeketére varázsolta, de mit sem kezdetett szememmel, az megmaradt kéknek, miért is La Bastide (ha ugyan nem Montseris) azt tanácsolta: húzzam fővegemet jól a szemembe s a sor közepén haladjak, s én úgy is cselekedtem, szemhéjamat félig lehunyva s alábocsátva árulkodó szembogaramra, egészen a kastély kapujáig, hol Laugnac, a negyvenötök kapitánya, hallván, hogy itt vagyok, megmutatott magának, mert nem ismert rám, majd belém karolt, s egy kis lépcsőn, mely a szarvasteremből nyílt, felvezetett a második emeletre, egy szobába. Ezt ő úgy nevezte: a „rég dolgozó”, s innen egyfelől a király szobájába nyílt egy ajtó, másfelől a tanácsterembe, hanem ez utóbbit befalazták a király parancsára, mihelyt őfelsége megérkezett a kastélyba. És én arra kérem olvasóimat, vessék alaposan emlékezetükbe e dolgot, mert igen fontos szerepet játszott az események lefolyásában az a körülmény, hogy a tanácsteremből a régi dolgozóba nem juthatott másként el az ember, csak a király szobáján áthaladva.

Laugnac szálfatermetű, szép nemesúr volt, bőre-szakálla csaknem szerezcsenbarna. Nem győzött hízelegni nekem, merő méz volt és mosoly, de közben alaposan szemügyre vett, s úgy hiszem, megnyugtatta, hogy nem vagyok már túlságosan fiatal, mivel ő is egyike volt a király kis kegyenceinek, és mindenkiben vetélytársat szimatolt. Felette féltékeny volt Bellegarde-ra, sőt magára Épernon hercegre is, aki idehozta és kinevezette, és egyáltalán volt az arckifejezésében, mint már említettem, valami féktelen mohóság, ami erős visszatetszést váltott ki belőlem, sőt egyenesen kétségessé tette a szememben a király belé vetett bizalmának jogosultságát.

- Lovag - mondta nevetve, tréfásan -, arcbőrét is dióbarnára kellett volna festenie, e tintafekete haj mellett feltűnően világosnak látszik.

- Hát egyáltalán nincsenek szőke és kék szemű legények gaszkonjai között, Laugnac? - kérdeztem én is nevetve.

- Akad négy vagy öt, úgy hiszem - felelte ő -, de emiatt oly felöltöök, hogy a liga kémei hitem szerint máris nagyon jól ismerik őket, ezért is kellett kegyelmedet az uralkodó színre átfestennünk. Ajtónálló, kérem, jelentse őfelségének: megjött Siorac lovag.

Őfelségét több hónapja nem láttam. Azóta megsápadt, lefogyott. Annál elszántabb volt

arckifejezése, szinte kétségbeejtő helyzete ellenére, vagy éppenséggel emiatt. Mintha most, sarokba szorítva, lelkének minden rugója megfeszült volna e végső küzdelemben, amikor ugyancsak kevesen mertek volna országunkban az ő győzelmére fogadni. Ezzel is kezdte, mihelyt csókra nyújtotta a kezét, nem lévén más tanúja beszélgetésünknek, mint Du Halde, Alphonse d'Ornano, alias a korzikai és Revol, az új státuszsekretárius.

- Siorac fiam - a király izgatott volt, de mint mindig, méltóságteljes és igen kedves -, felette örülök, hogy itt látlak, lévén ma minden barátomra szükségem, hogy kardjuddal fogjanak közre, mert ez a játszma a végső és utolsó, s ha elveszítjük, nemcsak trónusunkat és létünket játszszuk el vele, hanem az ország jövőjét is.

- Ó, felség! - válaszoltam. - Testestül-lelkestül felségedé vagyok, mint tudja. Parancsoljon bármit, s tegye bátran ki személyemet akár a legnagyobb veszélynek is.

- E meglio un buon amico che cento parenti - mondta Henrik, s a foga közt szűrve a szót, még hozzátette: o che una madre (jeléül, hogy erősen megfeküdte a gyomrát chartres-i találkozására Katalinnal). - Sweet Siorac - folytatta -, mint hön szeretett nővérem, Erzsébet királynő szólított volt, ki Istennek hála legyőzte a Legyőzhető Armadát, úgyhogy immár én is szétverhetem itt ezeket a spanyol aranytól s hiúságtól duzzadó, miatyánkokkal színültig megrakott, tudni való, miféle nagy gályákat, melyeket balszerencsénkre az egész ostoba nép követ, hisz a rendi gyűlés annyira ligapárti, hogy a hajam is égnek áll tőle. Siorac, sem Chartres-ban, sem Blois-ban nem találkozhattam Stafford lorddal. A liga azt üvöltötte volna: eretnekekkel paktálok. Ő azonban eljuttatott hozzám egy levélkét, s ebben azt mondja, fültanúja voltál egy beszélgetésnek közte és egy nemesúr között, ki ha se vízen, se szárazon nem jó is, jó az utca kövén. Mi volt az, fiam?

S én, elámulva azon, hogy a király a halál torkában is ennyi gyönyörűségét leli a „szép beszédben”, elmeséltem neki, amit olvasóim már hallottak, igyekezvén őt még jobban felderíteni, s csakugyan, két-háromszor is hahotára fakadt, szép kezét szája elé kapva, de meg is illetődött, amint láttam, mivel a nagykövet viselkedése igazán meghatotta.

- Az angol mindenekfelett tudatában van tiszte méltóságának - mondta, amint befejeztem. - Bátorságánál is jobban szeretem és csodálom e bátor nemzet eme vonását. Mindezt igen jó néven veszem Erzsébettől, s ha megérem, meg is hálálom neki. Hanem Siorac, én nemcsak azért ragadtalak ki birtokodról, hogy újra lássam jó és őszinte arcodat, ámbár a pusztaság látása is nagy vigasz nekem, hisz annyi bigott, álszent pofát kell itt nap mint nap végignézni. Nos, Siorac: íme, nyiladnak a célpont. Van a Dicső közvetlen közelében valaki, akit ugyan nem enged asztalához ülni, de bizalmasa, egy Venetianelli nevezetű olasz komédiás, ki tudomásom szerint, un gran birbone (nagy gazember), s mulattató, eleven, bolondos, ám úgy hiszem, skrupulusa annyi sincs, mint egy gilisztának. Siorac, szeretném, ha ügyesen becserkésznéd e gazfickót, s megtudnád, elég mély-e ahhoz, hogy egy arannyal megrakott vödört belébocsátva, azt hírekkel megrakva húzd vissza... Értesz engem?

- Tökéletesen. De felség, elhagyhatom-e én a Két galambhoz címzett fogadót?

- Csakis éjszaka. Elsőként azonban Giacomi venné fel mondott személlyel a kapcsolatot, neki megvan az az előnye, hogy honfitársa.

- Ó, hát a maestro is itt van? - örültem meg a hírek.

- Ebéd után felkeres téged. Siorac, még egy szót! Írattam Revollal Montfort-l'Amaury bíró-polgármesterének, hogy ezentúl Sioracnak neveztesse birtokod, a Pudvás Tölgy. Így te kétszeresen Siorac lehetsz, míg apád csak egyszeresen Mespech.

- Felség, végtelenül lekötelez - feleltem elámulva, mert egy szó nem sok, annyit sem értettem e beszédből, azon kívül, hogy igen jóakarátú irányomban.

- Fájdalom, ez semmiség! - sóhajtott nagyot a király. - De pénzem annyi sincs már, hogy Larchant gárdistái bérét megadjam. Tehát neked sem adhatok többet, Siorac, tulajdon nevednél.

- Felség - feleltem téován, nem találva kiutat a homályból, hová gazdám szavai süllyesztettek -, ez a név oly emberé, ki szívből szolgálja felségedet.

- Azt jól tudom.

Majd két kezét széke karfájára támasztva kihúzta derekát, felszegte fejét, s azt mondta az én királyom, jól a szemem közé nézve, ünnepélyes, mindazonáltal csendes hangon és mintegy könnyedén:

- A viszontlátásra, Siorac báró.

- Ó, sire! - kiáltottam, végre felfogva szavai értelmét, s a lába elé borultam, hanem a szavam elakadt. Ófelsége csókra nyújtotta a kezét, s mivel akkor sem jött még ki hang a torkomon, miközben megcsókoltam, csak a tekintetemmel fejezhettem ki hálámat, s rogyadozó inakkal távoztam. Du Halde kísért ki, a király intésére.

- Du Halde - mondtam, már a régi dolgozószobában, amint az ajtó becsukódott mögöttünk -, hogy s mint áll a dolog ezzel a rendi gyűléssel? Csakugyan olyan rosszul, mint a király mondta?

- Még annál is rosszabbul, báró - felelte Du Halde. - Mindhárom rendbe beleette magát a féreg, s igen mélyen. A papság kivétel nélkül ligapárti. A harmadik rend legalább háromnegyed részében az. És még a nemességnek is több mint a fele odahúz. És miféle elnököt választottak maguknak a rendek! Egek ura! Tudja-e, uram, hogy a harmadik rend választotta La Chapelle-Marteau, a nemessége Brissac, a papságé Guise bíboros? Ki, mint tudja, dühöngő örült. Szűz Máriám! Szegény gazdánk nem kap egyebet a rendektől hallatlan kálváriajárása közben, csupán töviskoronát, köpést és ostorcsapásokat.

S láttam: hosszú, komoly arcát könnyek öntik el. Tehát jó erősen megöleltem, s visszatértem a szarvasterembe, a negyvenötökhöz, elszoruló torokkal, mert nem bárói címenen járt az eszem (melynek más időkben annyira megörültem volna!), hanem az eljövendő nyomorúságon s halálán, melytől összeomlik a trón.

Még két hosszú órát töltöttem el tétlen a negyvenötök között, mivel a kastélyt nem hagyhattam el nélkülük. Szokásos lármájuk közepette bagóztak, kockáztak, kártyáztak, mit sem törődve az ország jövőjével, amint láttam. Igen kellemesnek találták az életet, míg biztos fedél van a fejük felett, s van hozzá jó bérük, ingyen eledelük és szajháik. S ámbár ez az egyszerűség nem volt éppen szentnek mondható, annál boldogítóbbnak tetszett ez időtt országunkban, hol a gondolkodás pusztá ténye elég volt komor lelkiállapotba dönteni az embert.

Giacomi ebéd után felkeresett a Két galambhoz címzett fogadóban. La Bastide és Montseris, durva szokásaik ellenére, nem voltak híján némi tapintatnak, s mihelyt megpillantották a maestrót, távoztak szobánkból, magunkra hagyva bennünket, amiért annyira hálás voltam nekik, hogy mindjárt le is szalajtottam utánuk a közös terembe a szolgálot egy üveg cahors-i borral. Az én Giacomim átölelt Fogacer-ra emlékeztető pókkarjaival és összevissza csókolt, ámbár csak úgy rázta a kacagás fekete szőrzetem láttán. Megtudtam tőle, hogy a barikádok napja óta jóformán egy percre sem hagyta magára a királyt, osztozván kóbor életében: vele költözött Párizsból Chartres-ba, Chartres-ból Rouenba, Rouenből Mantes-ba, Mantes-ból ismét Chartres-ba és végül Chartres-ból Blois-ba. Larissa Párizsban maradt, de őt nem bántották, és hajlékát is megkímélték, minthogy Giacomini a nagy Disznó oltalmát élvezte (ezen ő Mayenne herceget értette), ki tanítványa volt a vívópáston. Ám mivel Párizs a király távollétében holmi polgári respublikává nőtte ki magát a tizenhatok kormánypálcája alatt (Párizs mind a tizenhat kerülete egy-egy képviselőt küldött, a város ügyeit intézendő, a tizenhatos tanácsba), és a tizenhatok vakbuzgóbb ligások voltak, mint a liga maga és pápábbak a pápánál, s a parlamentet is engedelemre készítették, pénzt csikarva ki a vagyonosoktól, börtönbe csukva a „politikuskokat”, s végezetül már Mayenne-nak és Guise-nek sem engedelmeskedtek, Giacomini eljutott oda, hogy Larissát is féltse a túlbuzgók túlkapásaitól, s azt írta neki, meneküljön birtokomra, Montfort-l'Amauryba gyermekeivel együtt. Larissa engedelmeskedett, az ő nagy megkönnyebbülésére, s ő éppen aznap reggel vette kézhez erről szóló levelét.

- A király - folytatta - nem árulta el, mire kell Venetianelli, csupán annyit kötött az orromra, hogy te találkozni kívánsz vele, s hogy igen óvatosan kell eljárunk, lévén szó Guise egy emberéről. Én az ipsét csak hírből ismerem, színről színre sosem láttam, ismerem ellenben az ő dona de cuori-ját, akinek a gúnyneve: la cavalleta.

- S az mit jelent?

- A szöcske.

- Mert a lába hosszú vagy mert falánk?

- Ez is, az is. A cavalleta a Rendek szekeren érkezett ide, és mihelyt megérkezett, megnyitott egy vendégszerető, a Három Rendhez címzett házacska, ahol a férfinép iszik, zabál, játszik és paráználkodik.

- Ejha, signore maestro! - nevettem nagyot -, ámbár úgy vélem, jobb, ha valaki a bordélyházban hentereg, mint ha ártatlan leányzók becsületébe gázol, mégis meglep, hogy kegyelmed eljár egy ilyen helyre...

- Csak játszani járok oda - vörösödött fülig Giacomini. - Ez szenvedélyem, ámbár módjával üzőm.

- És e nemes hölgy közvetítésével vél eljuthatni Venetianellihez?

- Nem egykönnyen, mert a cavalleta csakugyan előkelő, jobban mondva, annak kíván látszani, úgy öltözködik, mint egy hercegnő, sokat ad a környezetére, adja a büszkét és szajháit is igen illedelmes szobaleányi öltözékben mutogatja. Asztalához is alig enged ülnöm, mivel nem vagyok elég rangos, mert látni sem akar maga körül mást, mint nagyurakat, kenetes főpapokat és gazdag polgárokat.

- És csakugyan Venetianelli ez előkelő bordélyosné kitarottja? - mulattam jót a Giacomini festette arcképen.

- Úgy hírlík. Ám én soha nem találkoztam vele ebben a csinos házban, mely dúsan el van látva kárpitokkal, szőnyegekkel, bútorokkal, kristályedényekkel, ezüstneművel, fénnel és meleggel, inasok seregével, drága borokkal és finom pecsenyékkel. A cavalleta sokat besöpör, aranyeső hullik az ölére. Azt beszélnek, titokban házasságot kötött Venetianellivel.

- Ennek nem örülök! - mondtam. - Hogy nyerjem meg, ha a felesége dúskál a pénzben?

Majd, némi töprengés után, úgy határoztam, mégis kijátszom egy-két kártyámat, és azt mondtam:

- Giacomini, talán beszélhetne a cavalleta fejével, és név említése nélkül mondja meg neki, a király egy tisztje kíván beszélni vele, s talán Venetianelli szemszögéből is az lenne a jó és tanácsos, hogy a másik oldalról is bebiztosítandó magát, kapcsolatra lépjen velem.

Giacomini egy fürkész pillantást vetett rám, majd azt felelte, elgondolkodva:

- Óvakodva kell lépkednünk, mint a macskának, bajszyunkkal tapogatózva. Aj, fivérem, a kard mit sem ér ezek ellen a hálók ellen!

Giacomini látogatásának másnapján, október 9-én nyílt meg a rendi gyűlés, melyen részt vettem, a negyvenötök közé rejtve (és senki nem vette észre, hogy aznap negyvenhatan voltak). Az emelvény lábánál helyezkedtünk el, hol aznap Henrik ült a két királyné társaságában. Gárdistái hátul sorakoztak fel, a király kíséretéhez tartozó nemesurak félkörben vették körül a felséges személyeket. Ezt a meglehetősen

alacsony dobogót, mely fölé a király baldachinja borult, a hatalmas kandalló elé építették, mely a terem hosszanti oldalának kellős közepére épült, s melyben hatalmas lánggal lobogtak a vastag fenyőhasábok (lévén ez az október igen hideg). A tűz a király hátát melengette és a lilaszín, liliomdíszes baldachin szövetén át hátulról világította meg a királyt, úgyhogy sötét sziluettjét - fekete bársonyruhát viselt - mintegy fénykör övezte. Ez a részlet felkeltette figyelmemet, annál is inkább, mert a király nem ülve mondta el beszédét, hanem felállt, s ez a beszéd éppoly magasra csapott és éppúgy világított, mint a lángok, melyek személyét búvókörükbe vonták. E beszéd tartalma és hangja egyaránt valósággal megdermesztette a rendeket, mert korántsem volt olyan alázatos, amint azt ezek a rebellis alattvalók elvárták volna uralkodójuktól.

A hatalmas terem véletlenül félig-meddig éppen Henrik alkotása volt. Csupán pompás, fordított hajó alakú mennyezete volt a blois-i grófok idejéből való. Tizenkét esztendővel korábban a király megkettőzte, csalhatatlan szépérzékétől vezetve egy hasonló hajót építve mellé; a kettő pontosan egyforma volt és párhuzamos, s oszlopsor kötötte össze őket. Az oszlopok ívben futottak össze a terem közepén. Így a két hajó úgy festett, mintha egy vonalban s egymás mellé kötötték volna ki őket, gerincük az égen nyugodott. Így sikerült a királynak kétszeresére növelni a terem térfogatát és befogadóképességét, mit sem csorbítva harmóniáján. Más nemkívánatos következménye nem is lett az átépítésnek azon az egyen kívül, hogy az ablakok - minthogy a terem keskenyebb oldalán voltak nem világíthatták be az egész termet, hiába méretezték nagyra őket, s erősítésül gyertyacsokrok sokaságát kellett meggyújtani az oszlopokat összekötő ívekről alácsüggő csillárokból, s ámbár tenger sok gyertya volt ott, fényük inkább szép volt, semmint erős a magasban, vígan lobogó lángokhoz mérten, melyek a baldachin lila kárpitján át megvilágították a királyt.

Guisse herceg, nem fővezéri minőségében, hanem mint a királyi ház nagymestere, az emelvény lábánál ült egy támlátlan széken, fejét és fél testét a királlyal szemben ülő rendek, másik felét, többé-kevésbé tisztelettudást mímelve, a király felé fordította. Kétértelmű, jelképnek is beillő helyzet, mivel a herceg ereje egy részét a rendekből (s az általuk képviselt népből) merítette, gyengeségét ellenben amabból, mert fellázadni ugyan fellázadhatott királya ellen, de törvényes voltát nem vonhatta kétségbe. Bizonyára nem véletlenül, ugyanaz a fehér selyemzeke volt rajta, melyet a barikádok napján viselt (mert szívesen tetszelgett Isten arkangyala képében), ám mivel zekéje túlságosan lenge volt az évszakhoz képest, szép arkangyalunk láthatóan szenvedett a hidegtől, mely az emelvényen túl az egész teremben uralkodott, noha egy köpenyt is vetett izmos vállára, ámbár ugyancsak könnyűt. Faragott lábakon álló széken volt ugyan egy lila párna, mégis, amennyire láthattam, igen kényelmetlenül feszengett a felvett nemes pózokban, talán a támla hiánya miatt.

A szerencsétlen anyakirályné, a köszvény vértanúja, nagy nehezen elvonszolta magát ágyából a király jobbára, Lujza királyné helyét bitorolva, hisz az őt illette volna meg, de Katalin egy világért át nem engedte volna másnak e helyet, oly mélyen gyökerezett még mindig a hatalomvágy elszáradt szíve rostjaiban, noha egy morzsányi hatalma sem maradt, mióta a király száműzte tanácsából az anyja kiszemelte minisztereket, és ahányszor sürgős hírt kapott, kulcsra zárta dolgozószobája ajtaját. Kerek, sápadt, puffadt arca nagy megrökönyödést mutatott abban a pillanatban, amikor a király felállt, hogy beszédét elmondja, mivel azt Henrik maga fogalmazta meg és úgy íratta le, hogy neki nem adott kópiát, ami szinte elviselhetetlenül gúnyossá tette a mélységes tiszteletadást, mellyel a király beszéde kezdetén adózott neki, előbb azt mondván, hogy Katalin nemcsak a király édesanyja, hanem „az országé és a királyságé is”, holott e királyság és király immár igen eltökélten nélküle akart megenni.

Az anyakirályné, szokása szerint, abban a gyászos, fekete ruhában jelent meg, melyet II. Henrik halála óta hordott, s mivel a király maga is feketébe öltözött, valósággal hálát éreztünk Lujza királyné iránt, amiért ő rózsaszín selyemben pompázott, s arckifejezése oly derűs volt, bőre oly üde, s kék szeme oly ártatlan fényben égett, hisz ő szerencséjére soha egy szót sem értett meg a folyó ügyekből, s másra nem is szolgált, csupán a király játékszeréül, ki, ha már fiat nem csinálhatott neki, előszeretettel öltöztette, cicomázta s fésülgette ezüstsűvel szép, hosszú aranyszínű selyemhaját. Ő legalább pihenőt kínált szemünknek e komor gyülekezésben, amiképpen a csillogó színekben pompázó udvarhölgyek is fenn, a karzaton; nem annyira a politikai szónoklatokat meghallgatni ültek ki a galériára, inkább magukat mutogatni. Az én szemem mindenesetre gyakran irányult e szép hölgyekre, s orrcimpám mohón szívta be az irányukból olykor hozzám sodródó illatokat, s a perc komolysága ellenére, mi tagadás, szívesebben ültem volna a hölgyek szép, aranyhímes szoknyái, mint az én otromba és rossz szagú gaszkonjaim között.

Noha a király talpig fekete bársonyba öltözött, ez alkalommal sem mondott le azokról az ékszerekről gyűrűkről, gyöngysorokról, fülöngűgökről -, melyekkel örömet cicomázta magát, sem a fejére simuló hajhálóról. Úgy gondolta, nincs oka szokásos öltözetén változtatni csak azért, mert alattvalói egyike-másika kárhoztatja érte. Hasonlóképp önhatalmúlag szakított azzal a hagyománnyal is, tulajdon kedvét követve, mely megkövetelte volna, hogy a király ülve szóljon a rendekhez. Úgy vélte, nagyobb hatású lesz mondandója, ha állva adja elő, annál is inkább, mivel a jelenlevők közül senki nem sejtette, mit hall, hisz, mint már említettem, a király maga fogalmazta meg beszédét a régi dolgozószoba csendjében s magányában, és sem az anyakirálynénak, sem minisztereinek nem mutatta meg, még kevésbé fővezérének, hanem azon melegében kinyomatta, hogy az avatógyűlés után nyomban kiösszák a rendek képviselőinek, s megküldjék a tartományok kormányzóinak és a főbíráknak, valamint a parlamenteknek, a párizsinak csakúgy, mint a többinek.

Henrik nagy volt és méltósággal teljes, amint ott állt, kezében tartva beszédének kinyomtatott lapjait,

glóriafényben, a hatalmas kandalló magasan lobogó s a baldachin lila kárpitján átütő világánál (máig tisztán magam előtt látom!). Halkan, habozva, tompa hangon kezdte, majd hirtelen, mintegy tulajdon szavai szintjére emelkedve, megszilárdult és erőssé vált a hangja.

Szép olvasónóm, ki, meglehet, e sorokat puha karosszékedben olvasod, csinos lábacskádat a kandallónál melengetve vagy - amint még nagyobb gyönyörűséggel elképzelem - kecsesen elnyújtózkodva gyertyafényes nyoszolyádon, hadd kérjem itt esdve: ne utánozd a mi udvarhölgyeinket, kik oly kevésre becsülték tulajdon okosságukat, hogy nem áttalák mondogatni: hosszú haj, rövid ész, s ez okból nem is tartották ildomosnak, hogy odafigyeljenek holmi politikai ügyekre s azok bonyodalmaira, noha az ő sorsuk és szerencsájuk is attól függött, amit a király mondani fog és ahogy szónoklata hat, lévén szekerük a király ügyéhez kötve. Ellenkezőleg, szépen kérlek, ne vond meg hön szeretett uramtól női együttérzésedet, s képzeld el, mennyi és mekkora szenvedést kellett ez emberséges férfiúnak kiállnia, ki mindenekfelett arra tört, életét sem kímélve, hogy népét megóvja a véres polgárháborútól és alattvalói nem kis részét a kivégeztetéstől, amikor a népes, fanatikus papság, a hatalmas és becsvágyó nagyurak, a nemesség zöme és az elbutított nép egyesült erejével találta szemben magát. A blois-i kastély e termében, melynek felfordult és elsötétült ikerhajói mintha máris az ország hajótörését példázták volna, a könyörtelen ég felé fordított tőkájukkal, nem akadt az ötszáz küldött között száz sem, ki a király bölcs és békeszerető politikáját pártolta volna. A szeretet és könyörület istene nevében egyaránt vére szomjazott ott harmadik rend, papság és nemesség: gyilkosságra szomjaztak, vérontásra áhítoztak, megvetették a királyt és hosszú türelmét, s mindenáron Guise és a spanyolok igájába kívánták hajtani fejüket. És lásd, szép olvasónóm, ez a magára maradt, híveitől és elsőnek éppen anyjától elárult, háromnegyed részt máris vereséget szenvedett, ebek harmincadjára jutott király, kit csupán rosszul fizetett csapatok követtek, s mindössze egy maroknyi hú várost mondhatott magáénak tulajdon országában, hirtelen szembe merészelt fordulni a megvadult falkával és kihívta! Kit erősen ostromolnak, védekezzék erősen! Ki szépen játszott, lépjen szépen vissza! Szép olvasónóm, gyengéd szíved jóságától azt várom el és kérem, hogy azt a határtalan csodálatot érezze át, melyet az enyém érzett, vérszomjas alattvalóival küzdő szegény uram páratlan bátorsága és ereje láttán.

Mit is mondott e fővárosát veszített király? Csupa olyat, amit hatalma teljében mondhatott volna el, hajszályait sem engedve a királyi méltóság elveiből s előjogaiból. Halljátok, mint tette semmissé a Szent Liga fölötté aratott győzelmét! „Nem tűrhetek el semmiféle ligát, mely nem nekem rendeli alá magát! Isten sem engedi, kötelességem sem, sőt mindkettő szigorúan tiltja, mert mindenfajta liga, szövetség, intézkedés, ténykedés, egyezkedés, pénzbegyűjtés országon kívül avagy belül (utalás, olvasónóm, a spanyol aranyra!), a király előjoga egy jól szervezett monarchiában, s az uralkodó jóváhagyása nélkül mindegyik felségsértéssel felérő cselekedet.”

Vagy ezt hallgasd meg! Ez még pontosabban veszi célba Guise-t és a lotaringiai hercegeket: „Én vagyok Istentől rendelt királyotok, és ezt egyes-egyedül én mondhatom el magamról igazán és törvény szerint.” Megtoldva még a következő mondással, mely a múltbeli tévelygések megbocsátása ürügyén int óva eljövendő hibáktól: „Országom némely nagyjai ligákat és egyezségeket kötöttek ellenem, ám közismert jóságom miatt én e múlta fátylat borítok. De mivel kötelességem megóvni a királyi méltóságot, amiképpen kegyelmeteknek is, ezennel kijelentem a jövőre nézvést, hogy mindazon alattvalóimat, kik ismét e hibába esnek, felségsértés bűnében fogom elmarasztalni.”

E szavakra szörnyű izgalom támadt a teremben, mely mindhárom rend ötszáz képviselőjét áthatotta, úgyhogy úgy rázkódtak bele, ahogy a búzamező hullámszik és remeg a szélben. Guise-t és a ligásokat, ha meg nem juhászodnak, felségsértés bűnében elmarasztalni, ez egyértelmű volt halálos ítéletükkel, mert igazán nem volt valószínű, hogy lemondanak korábbi tervükről, hisz máris azt képzelték: a király ki van szolgáltatva kényüknek-kedvüknek. Guise szinte kővé meredt, hallván, hogy ez az űzőtt király vérpaddal meri fenyegetni őt. Láttam, mint inog meg székén, mint veszt el színét és tartását, mint tétovázik félelem és harag közt, s mint kér végül tekintetével tanácsot fivéréől, a bíborostól, ki a papság legelső sorában ült. Az papi ruhája ellenére (melyet egyébiránt szíves örömet cserélt fel mellvérttel vagy páncéllal) annyi mértéktartással avagy könyörülettel sem büszkélkedhetett, mint a bátyja, kire külsőleg sem hasonlított, lévén haja barna, szeme fekete és haragos pillantású, éles, valósággal villámló. Máskülönben igen szép férfi volt, noha magaviseletére nézve korántsem szent ember, ellenkezőleg, nagy szoknyapecér. Soha nem buzdított másra a szószékről, csak gyilkosságra és vérontásra.

Ő aztán nem sokat töprengött, melyik lábára álljon, hanem dühtől sápadtan, fogát csikorgatva felpattant, bíborruhája méltóságában, és kirentett a teremből, elmulasztva elköszönni a királytól. Némi késéssel követte őt bátyja, valamint Brissac gróf és La Chapelle-Marteau, miközben a király szilárd hangon, zengőn folytatta beszédét, kifürkészhetetlen arccal, mintha mit sem törődne vele, hogy nagymestere és a rendek három elnöke odahagyta a gyűlést.

Mi engem illet, szerfölött boldog voltam. Nagyon megvigasztalt e kitörés, miáltal a király lerázta a sarkában csaholó falkát, és egyben roppant kíváncsian vártam lépése politikai következményeit. Most valósággal kétségbe ejtett, hogy a negyvenötök közt kellett rejteznem (pedig jó búvóhely volt, a ligások annyira gyűlölték, hogy igyekeztek meg se látni őket), mert ez meggátolt benne, hogy fussak híreket szerezni.

Újdonságokra kiéhezve, amint megtértünk a Két galamb fogadóba, elszalasztottam egy szolgálót Quérubushöz, s arra kértem, keressen fel. Hanem a leány dolgavégezetlen tért meg, madaram nem ült kalitájában, hanem bizonyára javában csapongott, szép leányról szép leányra szállva, s mindenütt elmondva

a maga veni, vidi, vici-jét. Merőben véletlenül jutottam hírekhez másnap délután, minekutána vívtam egy sort La Bastide-dal, ki újra lélegzethez jutván, azt mondta nekem:

- Cap de Diou, báró! Jó pengéinket arra vesztegetjük, hogy képzelt sebeket ejtünk egymáson, ahelyett hogy annak a gonosz Guise-nek a szívét döfnénk keresztül!

- Passinsa amic - felelem én -, que mienja lo gal del rey, cent ans apres raca las plumas!

Amire La Bastide nagyot nevetett, és rávágta:

- Ez a közmondás járja mifelénk, Gascogne-ban is, ámbár egy kicsit másként hangzik. Erről jut eszembe, hogy csörténk előtt láttam és hallottam a fogadó szálájában egy koros urat. Haja annyi sincs, mint szőr a tenyeremen, épp bort kért inasától, s beszéde olyannyira hasonlított báró úréra, hogy azt kell hinnem: ő is Périgord-ba való.

- Hogy fest az az úr?

- Inkább látszik az írás, mint a kard emberének, ámbár kardot is hord. Elég derék ember és nem gőgös, noha úgy vélem, magas rang viselője, mivel a Szent Mihály-rend érdemkeresztjét hordja a nyakában.

- Szent Antal szakállára! - kiáltottam. - Nincsenek oly sokan Périgord-ban, kik e rendjelet viselhetik, hogy ne sejteném, ki van itt!

Azzal kisiettem szobánkból s leóvakodtam a szálába vivő lépcsőn (hol úgyszólván soha meg nem jelentem volt), s félúton, kétrét görnyedve, a karfán át egy pillantást vetettem le, a terembe. És igaz hitemre! ki mást láttam ott, vidáman üldögélve egy asztalnál s pecsenyét falva, mint Montaigne urat a maga tar fejével, magas homlokával, kiugró szemöldökcsonkjával, hosszú sasorrával, zsidós szemével.

- Hó, La Bastide - kiáltottam, szobánkba visszatérve -, kérlek, szólítsd ide Margot-t, hadd küldöm le őt egy kezemtől származó levélkével e nemesúrhoz, kit jól ismerek és szeretek, mivel itt kívánnék vele szót váltani, s nem az ivóban, tudod már, miért.

- Barátja-e emez úr a királynak? - pödört nagyot a bajsza La Bastide.

- De még mennyire!

- Akkor, mordizomadt, nem kell ide Margot, leviszem neki én magam az úr írását.

Montaigne úr, úgy tetszett, elég könnyen hordta ötven éve terhét, engem azonban nehezen ismert fel, részint, mert bajszom-hajam feketére volt festve, részint, mert 1572-es, azaz tizenhat évvel korábbi találkozásunk óta sok idő telt el, s én akkor még csak éretlen gyerkőc voltam, éppen hogy elvégeztem stúdiumaimat. Apámat valójában jobban ismerte nálam, hisz többször is találkozott vele a navarrai udvarnál. Akkor az a hír járta és mindmáig beszélnek, hogy Montaigne úr közvetített a király és a béarni között, lévén ez utóbbinak barátja s a francia királynak híve, egyszerűen azoknak a „politikusoknak” egyike, kiket a liga annyira gyűlölt, mert katolikus hitükhöz a türelem egy-két szeméjét merészelték vegyíteni.

- Uram, igaz-e, hogy a ligások letartóztatták és börtönbe vetették kegyelmedet a barikádok napján?

- Igaz - bólogatott ő mosolyogva. - Miért is nem maradtam akkor otthon szelíd atyai hajlékomban! (Ami alatt saját, Bordeaux melletti kastélyát értette, hisz atyja rég meghalt, ő azonban mindig megindító gyengédséggel szólt róla.) Mennyi bajt, keserűséget el nem szenvedtem ez utamon! Az országúton megtámadtak, mindenemből kifosztottak holmi rablók, csak az életemet kímélték meg. S mihelyt megérkeztem Párizsba, hol Esszéim egyik új kiadását szándékoztam rendbe tenni, börtönbe vetettek a ligások és meg is öltek volna - hisz nincs szívükben annyi könyörület sem, mint a rablókéban -, ha az anyakirályné, ki mindig kedvelt, közbe nem lép érdekemben.

- Ez egyszer legyen neki hála! - mondtam. - Nélküle országunk elvesztette volna egyik bölcsét, és a világ szegényebb lett volna jó néhány esszével, holott nem tudunk betelni velük, a megírtak felkeltvén vágyunkat azok után, amelyek még nem íródtak meg.

- Ó, uram - szabódott Montaigne félig valóságos, félig megjátszott szerénységgel -, én nem becsülöm ennyire elmékedéseimet.

- A királynak csak elhiszi, uram, mi becsesek? Ő határtalanul szereti és mindig újra elolvassa a már megjelenteket.

- Ezt csakugyan ő maga is így mondta nekem ma reggel, akármennyire sürgette is az idő - felelte Montaigne. - Amellett égis dicsérte kegyelmedet, és azért küldött éppen ebbe a fogadóba, hogy itt felleljem kegyelmedet, s hírt vigyek uraságodról édesapjának, ha úgy hozná a szerencse, hogy hazatérésem után találkozom vele.

S míg ezeket mondta, Montaigne szélesen és cinkosan elmosolyodott. Én viszonyoztam mosolyát, s immár bizonyosra vettem, hogy alkalomadtán igenis közvetítőül szolgált - mint Rosny úr is, kit egy nappal korábban megpillantottam Blois utcáin, ugyancsak mélyen a szemébe húzott kalapban, s annyira feltűrt köpenyben, hogy arcát alig lehetett látni - a francia s a navarrai király között, azon nyilvánvaló okból, mivel apámat másutt nem láthatta viszont, csupán a navarrai udvarban.

Megemlítettem Montaigne úrnak ezt a véletlen találkozást, s ő megerősítette, hogy Rosny úr Blois-ban van, s ő úgy tudja, hogy a béarni felajánlotta királyomnak jelen kétségbeesett helyzetében kardját és segítségét, s a király éppen nem utasította őt el. Csakhogy további tárgyalások szükségesek a megegyezéshez, mivel a navarrai egy várost avagy mezővárost kér a királytól a Loire partján, biztonsága végett, hogy ne kelljen támadástól tartania, mialatt ott a királlyal alkuszik. Elvégre természetes, hogy nem tűnt el egy csapásra s nyomtalanul a két uralkodó közt fennálló bizalmatlanság, hisz évek óta csatáznak egymás ellen, akármennyire igyekeztek is kíméletesen folytatni a harcot.

Képzeltetik, mekkora örömmel hallottam e hírt! Hisz régóta azon a véleményen voltam, számos

más derék, becsületes emberrel együtt, hogy a király nem birkózhat meg a ligával s a Guise-ekkel a navarrai segítsége nélkül.

- Montaigne úr - szoltam végül, úrrá lévén felindulásomon -, vajon milyennek látta a királyt tegnapi fellépése és a Szent Liga urainak tajtékozó dühe után?

- E dühnek szemtanúja lehettem ma reggel - mosolygott Montaigne -, mialatt a király kihallgatáson fogadott, egyszerű, faragott székén ülve egy kis falifülkében, mely ágya jobb oldalán van, s amelyet lilomok díszítenek. De még odáig sem juthatott: „Montaigne úr, igen örülök, hogy itt láthatom, mivel nagy becsben tartom értem kifejtett buzgalmát...”, amikor nagy láрма támadt az ajtó túlfelén, és a király, mondandóját félbeszakítva, kiküldte Du Halde-ot, megtudni, mi zajlik odakint. Du Halde kitekintett az ajtón, majd visszatért, s jelentette: „Felség, Guise bíboros követeli felségedtől, hogy haladéktalanul fogadja.”

„Haladéktalanul?” - vonta össze a szemöldökét a király: - Így mondta: haladéktalanul?”

- „Felség - hajolt meg Du Halde -, kétszer is elismételte, hozzátéve, hogy ha felséged nem fogadja azon nyomban, ő távozik Blois-ból.”

- A királynak arcizma sem rándult. - „Montaigne úr, látja, mint áll a dolog - mondta. - Az egyház nem várhat. Kérem, vonuljon e falifülkébe vissza Francois d'O-val együtt. Majd folytatjuk, ha végeztem a bíborossal.”

- Akkor Du Halde ajtót nyitott, s belépett a bíboros, úgy, mint aki rohamra indul, dühös léptekkel. Hosszú bíborruhája csak úgy lobogott körülötte. Hosszú volt és sovány s arca igen szép. Fekete szeme villámokat szórt, száját kissé eltorzította a harag, s orrcimpái úgy remegtek, mintha puskaporszagot érezne.

- A király kiegyenesedett ültében, mozdulatlanul és méltóságteljesen, két kezét a karfára nyugtatva. Nem nyújtotta csókra látogatójának kezét, s a bíboros éppen csak biccentett köszönésképpen.

- Guise herceg és fivére közül, mint tudja - folytatta gúnyos mosollyal Montaigne -, a kevésbé kétszínű, a kevésbé papos, a kevésbé térdhajlítgató, sapkalekapó, kézcsókoló, a mosolyokkal és kenetes szavakkal takarékosabban bánó bíboros, ki baljában a király kinyomatott beszédét lengetve úgy lekapta, úgy leteremtette őfelségét, mint egy gyermekcsét, amiért nyíltan ki merészelte mondani s leírni, hogy: „Országom némely nagyjai ligákat és egyezségeket kötöttek ellenem”, hogy ez a célzás világos és sértő; hogy ő ezt nem tűrheti, amiképpen fivére sem vagy a klérus, mivel ők mindent, amit tettek, a haldokló hit megoltalmazása és megőrzése végett tették, hogy őfelsége kötelessége lenne beszéde kinyomatott exemplumait szétküldésük előtt visszatartani, e szentségtörő mondatot tulajdon kezével kihúzni, s a beszédet újranyomatni, s ha őfelsége netán vonakodna ezt megtenni, a papság, mely e dolgot meghányta-vetette, úgy határozott: haladéktalanul odahagyja a rendi gyűlést és távozik Blois-ból, a harmadik rendtől és talán a nemességtől is követve, s hogy hercegi fivére el van szánva visszavonulni lakába, mivel a rendi gyűlés feloszlása után felesleges Blois-ban tartózkodnia.

- Ejha - kiáltottam felháborodottan -, be kárhozatos e hazugságok doktorának orcátlansága, ki nem áttallja tagadni, hogy a fekete fekete, s azt meri állítani, hogy pártja nem keltett zavargásokat a király ellen, sőt hogy ezek a zavargások szentek voltak. És mit tett a király?

- Mi mást tehetett volna? Engedett. Hisz a bíboros torkának szegezte a kést - felelte Montaigne. - Ha a rendek önkényesen távoznak, egy garas sem jut neki. És ha Guise elvonul Blois-ból, az polgárháború, méghozzá pénz nélkül.

- És milyen arcot vágott a király, amikor meghátrált? - kérdeztem, rövid hallgatás után.

- Kifürkészhetetlent. A bíboros a király elé tartott és aláíratott vele egy okmányt, melyben visszavonja a szentségtörő mondatot. Mialatt a király az okmányt olvasta, az időjárás, mely hajnal óta úgyis a lehető legsötétebb, legesősebb arcát mutatta, még sötétebbre váltott. A szobában végül is akkora lett a sötétség, hogy gyertyát kellett gyújtani, másként a király be sem fejezhette volna az okirat elolvasását. Ez a körülmény arra bírta Francois d'Ozt, ki mellettem álldogált a falmélyedésben, hogy odasúgja nekem: amit most aláíratnak a királlyal, az testamentuma, s a gyertya arra kell, hogy lássuk, mint lehelni ki lelkét.

- De nem! Nem! - tiltakoztam. - Nem ő fogja a lelkét kilehelni, ebben bizonyos vagyok. A király a lehető legerélyesebben fejtette volt ki a rendek előtt politikáját. Előre elítélte jog szerint Guise-t, és ámbár most rugalmasan enged, a túlerő miatt taktikázik, kurtítja a vitorlát, közben nem téveszti szem elől a partot, ahol ki akar kötni.

- A sors majd dönt! - felelte Montaigne, és roppantul meglepett, hogy „sorsot” mondott és nem „Istent”. Később megállapítottam: Esszéiben is mindig ezt teszi, s ezt kellőképpen a szemére is hánynak az írásait cenzúrázó Róma. És ez eszembe juttatta, hogy Montaigne e beszélgetés során még azt is mondta nekem: ő, ki jól ismeri Guise-t is, a navarrait is, állítja, hogy az előbbi nem katolikus s az utóbbi nem protestáns... És ami engem illet, ki megjegyeztem szavait és azt is, hogy Isten helyett mindig azt mondja: sors, úgy vélem, Montaigne sem volt sem ez, sem az vagy alig-alig. És ezt nem azért írom ide, hogy a legkevésbé is csorbítsam a nagy ember érdemeit.

- A legrosszabb az az egészben - mondta másnap, amikor elköszönt tőlem, magával vive málhái közt egy saját kezűleg írt levelemet apámhoz -, hogy a király, e meghátrálás után, megint puhánynak, félénknek, gyávának tetszik majd a világ szemében, és nincs olyan megaláztatás, melyet ki nem kellene állnia a rendek, a liga és a Guise-ek részéről.

Nem is tévedett. A megaláztatás szó semmiség volt azokhoz a sértésekhez képest, melyeket a királynak az elkövetkező két hónap alatt el kellett szenvednie. A ligapárti rendek gyűlése és megvetése a

király irányában immár nem ismert határt, amint ezt nap mint nap tapasztalhattam a végeérhetetlen ülések alatt, a negyvenötök között.

A királynak, ki nem akarta, hogy a navarrait meghallgatása nélkül fosszák meg trónutódlási jogától, s azzal argumentált: „Ha csupán egy száz aranyat érő hagyatékról lenne is szó, akkor is megkövetelné a jog, hogy ezt vele megtárgyaljuk”, azt felelték üvöltve a rendek: „Soha nem fog bennünket oly király kormányozni, ki eretnek volt.” Jól hallottad, olvasóm! Hallani sem akartak a navarrairol, akkor sem, ha áttér. E fanatikuskok buzgalma túltett a pápáén is.

Az erszény zsinórja a rendek kezében volt, s én láttam: nem megoldani akarják, hanem megfojtani vele a királyt. Követelték, hogy indítsion könyörtelen háborút hugenotta alattvalói ellen, de megtagadták tőle az ehhez szükséges eszközöket: a rendkívüli segélyeket, adókat, hozzájárulásokat. Sőt eltörölték az 1576 óta elrendelt dézsmát is. A király megpróbálta e veszetteket józan belátásra bírni. „Uraim, hogyan képzelik, hogy a régi dézsmákhoz térjünk vissza? Hisz azóta sokszorosára drágult az élet! Miből éljek meg? Megtagadni tőlem a pénzt annyi, mint elveszejteni engem, magukat és az országot!” „Akkor ne legyen többé királyunk!” - harsogta az egyik küldött.

December elején a harmadik rend egy delegátusa kijelentette, „hogy amaz alázatos kérdésben, melyet a rendek intéznek a királyhoz háza átszervezése tárgyában, belefoglalják majd a negyvenötök elbocsátását is, lévén feleslegesek”, és nagy tapsot aratott. E javaslatot, általános vélekedés szerint, a Guise-ek sugalmazták neki. E taps ingerült visszhangját alkalmam volt tapasztalni, mihelyt visszavonultunk, haladéktalanul, a Két galambhoz címzett fogadóba. La Bastide és Montseris öles léptekkel járt fel-alá a szobában, dühödten méregetve a padlót.

- Cap de Diou! - káromkodott La Bastide, s dühében úgy összeharapta a száját, hogy alig fért ki hang a torkán. - Ezek a Guise-ek valóságos ördögök. Ki akarják venni szánkból a kenyeret!

- Hát új munka után nézzek az én koromban? - dörmögte Montseris, ki harmincadik esztendejét taposhatta.

- Vagy térjünk vissza gaszkon nyomorúságunkba? - így La Bastide. - Ezt nem tűrhetem el. S amellet világos, mire megy ki a dolog. Ez a szaros Guise meg akarja fosztani fullánkjától a darazsat, hogy aztán eltapossa!

- Így igaz! - bólogatott Montseris. - Mi vagyunk itt e bárány őrző ebei. Ki az ebeket elúzi, bizonynal fel akarja falni a bárányt. Nincs ember, ki ezt fel ne fogná. Cap de Diou - nyúlt önkéntelenül kardja után. - Adja kezemre a király eme Guise-t, s én kicsipkézem a bélit!

Továbbadtam e mondást a királynak, ki kora hajnalban kastélyába rendelte a negyvenötöket, oly órában, amikor Guise még javában aludt, minthogy előző éjjel ugyancsak elfárasztotta őt Noirmoutiers-né úrhölgy. Henrik megnyugtatta embereit: semmiképp sem hajlandó lemondani róluk, hisz úgy szereti őket, mintha édesfiai lennének, s csak annál jobban szereti, mennél jobban gyűlölik őket mások, nem ok nélkül, hisz ők az ő páncélja s kardja, s ha ellenségei odáig vinnék, hogy nem maradna többje, csupán egy kappan ebédre, azt is megosztaná velük.

- Captatio benevolentiae - vágta rá szekretáriusom, Miroul, amikor elismételtem neki a király szavait. - Jó véleménnyel vagyok királyunkról. Igen jól ismeri az embereket. És olyan ügyes...

Mi engem illet, én majd kibújtam a bőrömből türelmetlenségemben, mert az elmúlt két hónapban nem sikerült találkoznom a cavalletával, Giacomi ismételt kísérletei ellenére, még kevésbé Venetianellivel, lévén a hölgy gyanakvóbb a menyétnél is, s ellenállt a kísértésnek, megérezvén, hogy e próbálkozások a királytól jönnek, mert tudta: kedvese szerencséje szorosan kötődik Guise-ék szerencséjéhez.

Hanem amikor december közepén megtudtam Giacomitól, hogy a cavalleta mágikus hókuszpókusz is üz, s igen drágán bocsát áruba varázsbábukat és bájtálokat (alkalomadtán tán mérget is), elértem, hogy a király a negyvenötök öt tagját odaköltöszönözze nekem egy éjszakai kiruccanás céljaira (köztük volt La Bastide és Montseris is), és éjfélkor behatoltunk egy létra, valamint egy betört ablak segítségével a kérdéses szobába, melyben nagy tűz lobogott, és ott vártam be, hogy méltón fogadjam a szöcskét, míg elvégzi kárhazatos cselekedeteit.

A várakozás hosszára nyúlt, tehát éltem az alkalommal és átkutattam a szobát, és amilyen szerencsém van, rá is leltem egy ruháskosárban egy bábura, mely a király képét viselte s melynek szívéen egy tűt döftek át. Az igazat megvallva a hasonlóság pusztán arra korlátozódott, hogy a bábu hímnemű volt és koronát viselt, sőt közelebbi vizsgálatra kitűnt: gyöngy fülbevalót is arca kétfelén. Csak az volt a furcsa, hogy a gyöngyöket egyenesen a bábu arcára varrták, minthogy készítője, dolgát megkönnyítendő, nem látta el füllel.

Lépteket hallva a lépcsőház irányából, éppen csak annyi időm maradt, hogy zsákmányomat nadrágom zsebébe sülyeszem, s feltegyem maszkámat. Nem akartam, hogy a cavalleta leírja arcomat valakinek, ha nem sikerülne őt meggyőzőnem. Ez alkalommal nagyon is kedvezett nekem a szerencse, mert az ajtó nyílásában nemcsak a cavalletát pillanthattam meg, hanem mögötte kedvesét is. Elég volt egy pillantást vetnem Venetianellire, s nyomban felismertem Giacomi leírása alapján. Amint megállapítottam, hogy mindketten besétáltak a csapdába, sőt a férfi reteszre zárta az ajtót, előléptem a függöny mögül - őt gaszkonom nemkülönben -, s hatan kivont karddal közrefogtuk őket. Majd azt mondtam, a világ legnyugodtabb hangján:

- Szépen kérem, hallgassanak! Ha kiáltanak, az végzetes lehet torkukra nézvést.

Mire a cavalleta, kire, mint láttam, valóban jól illett a szöcske név, lévén a lába igen hosszú, sőt a

karja és arca is, a szeme ellenben dülledt, azt felelte - és arcizma sem rándult közben.

- Mit akarnak? Pénzt? Az nincs.

- Piha, asszonyom - méltatlankodtam. - Hát engem néz gazfickónak, holott én hivatalból üldözöm őket.

- Akkor tudom, uram, nem kegyelmeddel van dolgom - szegte fel a fejét a cavalleta, kit oly kevéssé hagyott el nyugalma, mintha az a hat kard papírból lett volna.

- Ne merjen megesküdni rá - öntött el a bosszúság orcátlansága láttán. - A kötélnek igenis van köze az akasztotthoz, a máglyának a boszorkányhoz. És kétkem, asszonyom, hogy éghetetlen lenne, akármilyen magas pártfogói vannak is, mert azok vajmi könnyen feláldozzák asszonyomat, ha a praktikák, melyeket folytat, a kelleténél bűnösebbnek tetszenek a szemükben, s nem kívánják magukat általuk kompromittálni. Bizonyára tudja, mi nagy gondjuk van a nagyoknak jó hírukra.

- Uram, nem értem, mire céloz.

- Asszonyom - nyomtam meg jól a harmadik szót -, valóságos mágia, hogy nem ért meg, noha állításaim világosak, és a bizonyíték máris nadrágom zsebében van.

Ekkor a hölgy egy pillantást vetett ruháskosarára és elsápadt, mindazonáltal megőrizte hidegvérét, nem úgy, mint Venetianelli, kinek inai is remegtek, láttam, annyira megrendítették pengéink és szavaim.

- Nos, uram - szólt az asszonyság, még mindig igen rátartian -, mivel kénytelen vagyok meghallgatni, meghallgatom.

Amire egy szó nem sok, annyit sem feleltem, hanem némán végigmértem és úgy találtam, igen furcsa szerzet. Feje kicsi volt (noha tojás alakú és hegyes állba futó), válla satnya, felsőteste kurta, a lába ellenben, mint már mondtam, igen hosszú, annyira, hogy azt hihette volna az ember: gólyalábakon jár, mivel szoknyája földig ért. Ami a karját illeti, e percben mindkettőt könyékkel kifelé fordítva összekulcsolta a hasán, de úgy sejtettem, ha kitárja, eléri mögöttem a falat. E sok aránytalanság ellenére sem volt csúnya a cavalleta. Fekete szeme roppant eleven volt, orra egyenes, szája szép rajzú. Keble meglepően nagy, kemény és fehér volt kurta törzséhez képest. Mi arcát illeti, másodszori ránézésre megértettem, miért nem láthattam elsápadni őt, hisz vastagon volt rajta a festék, csak azért véltem, hogy elsápad, mert orrlikai a mágia és boszorkány szavakra kitágultak és azóta is úgy maradtak.

- Asszonyom - mondtam -, mindössze egyet kérek. Szeretnék Venetianelli úrral bizalmasan elbeszélgetni e kis szobában, itt ni. Rááll-e?

- Venetianelli úr nem csecsszopó - harapta össze a száját az asszonyság. - Azzal beszél, akivel akar.

- Signore, hajlandó-e velem elbeszélgetni? - kérdeztem.

- Hogyne, uram - felelte tompa hangon Venetianelli, minekutána egy kétségbeesett pillantást vetett a cavalletára, de hasztalan. A hölgy szemét lesütve dühösen rága csipke keszkenőjét.

- Arra kérem, asszonyom, foglaljon helyet e zsámolyon - mondtam -, és el ne mozduljon onnan, míg beszélgetésünk tart, sőt ne is szóljon semmit. Montseris - szóltam oda szobatársaim közül annak, aki közelebb állt hozzám -, ügyelj, hogy semmit el ne fogadj e drolá-tól, se egy falatot, se egy korty bort. És ez mindenkire érvényes.

Azzal visszadugtam hüvelyébe kardomat, felragadtam az éjjeliszekrényről egy gyertyát, meggyújtottam a függőlámpa lángján, s Venetianellit karon ragadva betuszkoltam a mondott szobácskába, melynek ajtaját magunkra zártam.

- Signore, megöl? - kérdezte Venetianelli, s én a gyertya pislá fényében is láttam: remeg, mint a nyárfalevél.

Mire jót nevettem, és figyelmesebben vettem szemügyre, mint addig, hisz előbb jóformán csak a cavalletára volt szemem, mivel hozzá hasonló nőszemélyt sosem láttam még. Az igazat megvallva Venetianellin nem volt semmi különös. Csinos kis uracs volt, legfeljebb természetének alacsonyossága volt meglepő. Legalább egy fejjel volt kisebb a cavalletánál, s természete puha és félénk, míg az asszonyság igen eltökélt volt és bátor.

- Signore - mondtam -, az én feladatom nem emberek legyilkolása, hanem királyom és hű alattvalóinak megoltalmazása attól, hogy megöljék őket fegyverrel vagy akár holmi titokzatos távolból ható eszközökkel elvarázsolt bábuk és másfajta, gyalázatos praktikák révén. Ha e percben letartóztatnám kegyelmedet, a cavalletával egyetemben, még maga Guise bíboros sem menthetné meg a máglyától.

- De én nem vagyok cinkosa! - Venetianelli ajka remegett, orcáit előntötte a verejték.

- Ugyan ki hinné ezt el? - néztem jól a szeme közé. - S ki kételkedne szavamban, ha kijelenteném, hogy mint a cavalleta férje, szükségképpen cinkosa is boszorkányos mesterkedéseiben.

Venetianelli erre elnémult. Én is elhallgattam. S mivel nem vágtam fenyegető arcot, Venetianelli szeméből fokról fokra eltűnt a félelem, s némi olaszos ravaszság csillant föl benne, ámbár egyelőre kétkedően és remegve.

- Uram - mondta, s közben szája úgy kiszáradt, hogy látni véltem a csíkokat, melyet rászáradt nyála rajzolt ajkára -, van-e módom e szerencsétlen látszatot valamiképpen jóvátenni?

- Egyetlenegy, signore. Olykor-olykor meghallgatom egy ipse jelentéseit, ki bejáratos lévén a lotaringiaiakhoz, részt vesz lakomáikon és hallja, amit ott beszélnek. Kegyelmed nem ismeri őt és nem is sejtheti; ki ez a fickó. Sokat érne nekem egy kegyelmedtől származó második, s az előbbitől független beszámoló, fülbe sűgva, mely azt megerősíti, ha megerősíti.

- Mennyit érne? - Venetianelli nagyot lélegzett, s arcáról lerítt mérhetetlen megkönnyebbülése.

- Annyit, hogy hagynám azt a bábút visszatérni bölcsejébe.

- Aj, uram, ennyivel a cavalleta bizonyára nem éri be. Ő vissza akarja kapni, mert az övé, és megsemmisíteni.

- Signore - feleltem -, nem oly ember vagyok én, hogy gyötörni akarnám a signorát! Bátran megteheti, hogy giocare con sua bambola, feltéve, hogy az úr beszámolói kielégítenek, amit remélek, és gazdám eltávozott Blois-ból. Signore, megegyezünk?

- Chi tace, acconsente - felelte Venetianelli. - Árulja el, hol találkozhatunk biztonságban, s a szájam ott lesz, ámbár lelkiismeretem mit sem tudhat róla, mivel nem szeretem megharapni a kezét, mely táplál.

- Signore - mosolyogtam -, a lelkiismeret-furdalás sokkal kevésbé hegyes, mint egy bábuba dőftött tű. Éjszaka gyakran megfordulok a Két galambhoz címzett fogadóban. Ott rendesen megtalál, nyitott füllel, ha La Bastide urat keresi. Signore, jó éjszakát kívánok, és azt ajánlom: el ne hagyja Blois-t. Távozását a gyanakvásra hajlamos lelkek netán szökésnek vélnék.

Ez december 15-én, este zajlott le. Nem kellett sokáig várnom, mindössze 18-áig, amikor is La Bastide, ki az ivóban Montseris-vel játszott, jelentette Venetianelli úr érkezését.

Mihelyt La Bastide távozott, elbújtattam Miroult az ágy kárpitja mögé, egy íróasztalával, hogy jegyzeteket készítsen beszélgetésünkről, és felvettem maszkámat, nem bízván emberünkben, ki, amint belépett, ugyancsak igen gyanakodva fürkészte az összehúzott ágykárpitot.

- Signore - nevettem rá -, nem rejtettem oda spadaccinókat, hogy megölsem. Üljön ide mellém, e zsámolyra, és adja elő mondókáját, melyre igen kíváncsian várok, hogy egybevessem azzal, amelyet már hallottam. (Mint olvasóm is kitalálhatta, azért agyaltam ki e nem létező legyet, hogy ez a másik igazat zümmögjön.)

- Tehát uram tudja már, hogy tegnap este lakoma volt Guise úrnál, melyen megjelent Guise bíboros, Lyon érsek, az öreg Neuilly elnök, La Chapelle-Marteau, Maineville és Montpensier úrhölgy.

- Ezt tudom - bólintottam, a lelkem mélyén nagyon is megriadva, mert e tanácskozássra Guise nem hívott el mást, csak a legádázabbakat, a királyt leginkább gyűlölőket, Lyon érseken kezdve, kinek Henrik szemére hányta volt szimóniáját és vérfertőző szerelmét nővérével, s ki ezen feldühödve egy gyalázatos paszkvillust íratott a király és Épernon ellen. Neuilly, ki oly gyenge szívű volt, hogy az első szóra elsírta magát, tizenhat esztendeje megölette Szent Bertalan éjszakáján de La Place elnököt, hogy ő üljön be székébe; La Chapelle-Marteau, ez a langaléta, sárga képű számvevőszéki tanácsos, ki „oly igen jól számolt a magáéval”, a barikádok napján három aranyunktól fosztott meg engem meg Alizont. Maineville úr számtalanszor szerepelt Mosca jelentéseiben, mint közvetítő Guise és a liga közt a kezdet kezdetén, tudtam róla, ámbár sosem láttam, hogy hideg és óvatos férfi, és egy ember élete annyit sem számít a szemében, mint egy csirkéé. Ami pedig Montpensier úrnőt illeti, ő ez elbeszélés oly sok lapját világította már be kénes fényével, hogy bátran olvasómra bízhatom megítélését.

- Guise úr kissé nyugtalannak látszott - folytatta Venetianelli. - Amikor fivére, a bíboros, e nyugtalanság okát tudakolta, a herceg azt felelte: annyi felől kapott immár figyelmeztetést, hogy a király megöletését tervezi, hogy ő azon töpreng, nem volna-e tanácsos tulajdon biztonsága érdekében máris távoznia Blois-ból.

- „Nem, nem - kiáltotta erre Lyon úr -, erre gondolnia sem szabad, nagyuram! Aki odahagyja, elveszti a játszmat! Keresve sem találhatunk jobb alkalmat a mainál, hisz a rendek velünk vannak. A király nem bolond, nem kívánná magát elveszejteni azáltal, hogy nagyuramat elveszejtí. Mi több, ő inkább nőstény, semmint hím, és soha nem volna mersze, hogy gyilkosságra vetemedjen, még ha álmódzna is róla.” Uram - tette hozzá Venetianelli -, bizonyára tudja: Lyon úr a bíborkalapra vágynak, és attól fél: elesik tőle, ha Guise úr elbukik.

- Tudom - bólintottam komolyan. - Folytassa, signore, ez az „elesik tőle” és „elbukik” igazán szellemes volt. Látni való, honnan veszi az effajta „conzettókat”, tudniillik hazájából, Itáliából, melynek nyelvét oly finomra csiszolták mondott concettók.

- Köszönöm, uram. - Venetianellit láthatóan elbűvölte bókomp, mert látni valóan valósággal imádkozta önmagát, hisz beszéd közben is örökösen szép formájú kezében gyönyörködött, illetve tulajdon tükröképében, mivel szerencsére éppen egy falitükörrel szemközt foglalt helyet. - A herceg után Neuilly elnök szólt, s mint rendesen, nyomban elárasztotta szemét a könny. Igenelte is, helytelenítette is a herceg távozását, s nem vette észre a szavaiban rejlő ellentmondást.

- Jaj, uram - mondta Neuilly -, ügyelnie kell biztonságára, hisz nagyuram veszte mindannyiunk vesztét jelentené. Mégis úgy vélem, túl kell tennie magát a kapott figyelmeztetéseken és maradnia kell, hacsak nem kíván mindenáron távozni, hogy életét biztosan megőrizze, mely a magunkénál is drágább nekünk, hisz a miénk is nagyuraméhoz van kötve.

- Ez nem éppen kristálytisza - véltem én.

- Annál inkább az volt a következő hozzászóló - mosolygott ravaszul Venetianelli. - La Chapelle-Marteau tövig beverte a szöveget.

Erre már én is elmosolyodtam.

- „Nincs okunk félni - mondta az ő nyers hangján -, hisz mi vagyunk az erősebbek. Mindazonáltal nem bízom a királyban. Nem menekülnünk kell, hanem elsőnek lecsapni.”

- Azt mondta: lecsapni? - vontam fel a szemöldökömet.

- Az igazat megvallva - vette újra vizsgálat alá szép kezét Venetianelli -, nem tudom pontosan, azt mondta-e: lecsapni, vagy azt: megelőzni. Mint tudja, az az úr jóformán csukott szájjal beszél, annyira fukar, hogy még a lélegzetét is kíméli.

Újabb mosollyal nyugtáztam e szerény élcet. Minél inkább elragadja Venetianellit a beszéd heve, annál többet mond, gondoltam magamban.

- Ami Maineville-t illeti (kit a király Maineliguének nevez, mint tudja), ő úgy beszélt, akár egy eszeveszett, szinte öklelésre készen, aminthogy csakugyan emlékeztet is egy bikára a képe.

- „Lyon úr nagyot téved, ha azt állítja, hogy a király nem bolond. És hogy lévén inkább nő-, mint hímnemű, nem is lesz mersze lecsapni. Magnissime tévedés, Lyon úr. A király bolond. És igenis lecsap, mit sem törődve a következményekkel. Ami pedig a merszet illeti, Katalinnak talán nem volt szüksége rá, hogy Colignyt megöltesse? S ha e mersz nem hiányzott az anyából, hiányozni fog-e fiából, ki anyja révén firenzei vér, méregkeverő és gyilkos fajzat sarja? Óvakodjatok a Mediciektől! Az a véleményem, hogy nem tanácsos itt időznünk. Ha nem menekülünk el, cselekednünk kell, éspedig a királyt megelőzve!”

- Signore - mondtam -, immár nem csodálom, hogy a színészetet választotta mesterségül. Egymagában felér egy egész színházzal. Jelenete oly elevenen pereg, színészei oly élethűek, hogy izgatottan várom, mit mond majd a herceg.

- Aj, uram, nagy lesz a csalódása! - vágta rá Venetianelli. (És újabb pillantást vetve a tükörbe, látható gyönyörűséggel szemlélte porhüvelyét.) - A herceg igen gyatrán játszotta a maga szerepét. Hívei elvárták volna, hogy határozott legyen. Ehelyett elmosódó volt, kitérő és egyszersmind hengegő!

- „Ha a halált magát látnám is belépni, nem futnék el előle az ajtón át...” De határozottságnak a szikráját sem mutatta, mi annyira felfigyelt a fivérére, a bíborost, hogy fekete szeme villámokat lövellt, mialatt dühösen odavágta:

- „Fivéremuram mindig csak félig csinálja végig a maga dolgait. Ha rám hallgatott volna, ma nem lennék a királlyal oly nagy bajban, mint amilyenben vagyunk.”

- „Ezt nevezem okos beszédnek! - sietett helyeselni Montpensier úrnő, s felállván helyéről, odasántikált bíboros fivéréhez, és szájon csókolta. - Krisztus kínhalálára! - tette hozzá. - Suvasszuk már be e királynő-királyt valamely kolostor mélyére, s ne késlekedjünk tovább! Fivéremuram, kegyelmed majd lába közé fogja a fejét, én meg lenyírom aranyollómmal a feje búbjáról haját, s ráillesztem ilyképpen harmadik koronáját... Uraim, amondó vagyok, a Valois remek barát lesz, lévén amúgy is annyira önsanyargató, önkínzó és böjtölő, hogy az Úr hamarosan magához szólítja majd.”

- Ez oly csiklandósan érintette a bíborost, hogy nevetésben tört ki, majd kiegyenesedvén, méltóságteljesen felemelte kupáját, s a herceg szeme közé nézve fennszóval mondta: „Franciaország leendő királyára ürítem kupámat!”

- Signore - szóltam, rövid hallgatás után -, ezt szépen mondta el. Nem kétlem, hogy végül az eszeveszettek véleménye fog győzni. Csak az a különös, hogy a herceg még mindig habozik...

- Mert olyan nagynak, erősnek; népszerűnek, körülrajongottnak tudja magát, s annyira bízik a három rend támogatásában, hogy azt képzelet, legyőzhetetlen, mint az Armada - mosolygott Venetianelli. - Vagy mint Góliát...

- Signore - tört ki erre belőlem a nevetés -, kegyelmed nem látszik túlságosan bankódni amiatt, hogy megharapni kényszerítem a kezét, mely táplálja.

- Mert nem úgy táplál - szegte fel önérzetesen a fejét Venetianelli -, hogy asztalához ültet, hanem a konyhában, állva kell étkezem elfogyasztanom, kukták és szakácsok közt, amit igen megalázónak érzek talentumomra nézve. A velencei doge nem így járt el velem!

- Signore - mondtam, két kezemet kövérkés vállára téve -, én nem vagyok doge, sem herceg, ám nagy megtiszteltetésnek érezném, ha olykor asztalomhoz ülne, mert jól látom: valóban becses emberrel hozott össze a sors, olyannal, aki becsülettel szolgálja a komédia műzsáját. Kérem, folytassa így, signore, a király jó szolgálatát, és biztosíthatom: más és több haszna is lesz belőle, mint egy bambola megsemmisítése.

Azzal szívélyesen megöleltem és lekísértem őt a lépcsőn. Elválásunkkor legalább olyan elégedett volt velem, mint önmagával (ami nem csekélység). Én visszatértem szobámba, s maszkámmal együtt levetettem udvariaskodásomat, hisz végeredményben vajmi kevéssé volt inyenre ez a csirkefogó - nemcsak akasztófavirág volt, de ami még rosszabb, hitem szerint egy szajha kitartottja.

Ezt meg is mondtam Miroulnek, ki palatáblájával együtt előjött a kárpit mögül.

- Igaz, uram - felelte ő -, de szerfelett szórakoztató is. Oly jól utánozza e magas személyiségek alantasságát, kiktől jó avagy balsorsunk függ. És nem határtalanul különös-e, hogy végtére is ez a férgecske, ez a Venetianelli szórja be e nagy intrikák kerekéi közé azt a szemmel alig látható porszemet, mely megváltoztatja a történelem menetét? Elbeszélése: löporos hordó. De ki robban fel miatta, hite szerint, uram?

- Még kérde! - horkantam fel. - Nem tudom, illő-e Istentől egy embertársunk halálát kérni, én most mégis azt kérem, a manóba is!

Akkor két hosszú órán át egyeztettem Miroullal, illetve jegyzeteivel az én emlékeimet, hogy lehetőleg verbatim fektessük le írásban mindazt, amit Venetianelli mondott, mit sem hagyva el figyelemre méltó előadása velejéből, tartalmából és ékesszólásából.

Ennek megtörténte után rögvest futottam volna a kastélyba, noha sötét és hideg volt az éjszaka, de sajna, nem tehettem a negyvenötök nélkül, kik között a király parancsára el kellett bújnom. Kénytelen voltam hát bevárni a reggelt, de képzelhetik, mi keveset aludtam ezen a végeérhetetlen éjszakán, szüntelen forgolódva ágyamon, s hallgatva La Bastide és Montseris hortyogását és káromkodásait, mert még alvás közben is káromkodtak, különösen La Bastide, ki minden éjjel azt álmodta, hogy Guise és a rendek feloszlátják a negyvenötöket, s ő nézhet más mesterség után.

Laugnac másnap igen korán bejelentett az ajtónállónál, Nambu úrnál, Nambu úr pedig Du Halde-nál, ki értem jött a régi dolgozószobába, és amikor megkérdeztem tőle előbb, hogy van a király, azt felelte:

- A tél nem tesz jót neki, báró. Ámbár máskülönben igen könnyű őt szolgálnunk, rossz időben szinte elviselhetetlen. Mihelyt elsötétül az ég, ő elkomorul, és pöröl, ha feltámad a szél. Ha esik, kis híján sírva fakad. S ha fagy? Akkor megdermed. Ilyenkor eszébe ne jusson vele kellemetességekről szólni. Olyan, mint erdei remete a maga barlangjában, későn fekszik, keveset alszik, korán kel, hajnaltól vakulásig dolgozik, majd halálra hajszoja négy státusszekretáriusát, kimeríti, annyit dolgoztatja a kancellárt, nem néz el senkinek semmit, kárhoztatja a túlságba vitt költekezést (ő kárhoztatja!), egyszóval hallatlanul akadékoskodó, házsártos, gyanakvó, örökösen bosszankodik, haragszik, kesereg - ilyenkor úgy érzi, az egész világ összeesküdött ellene, és még az eső is árulója.

Aj, gondoltam, miközben Du Halde bevezetett a király szobájába, amit őfelsége tőlem hallani s olvasni fog, az aligha gyógyítja őt ki rosszkezdéből és sötétén látásából.

A király a szoba végében állodogált, a kandalló gyér tűzénél melegedve, és rögtön láttam: Du Halde nem tévedett. Henrik homlokát ráncba vonta, ajka lefityvedt.

- Ej, fiam - mondta, s alighogy odanyújtotta csókra, már kapta is vissza kezét. - Alig látlak. Magamra hagytál. És kérek, szüntesd be a térdhajlítgatást s arcod illegetését. Tudjuk, mit ér rőfje, hisz országom legnagyobb térdhajlítgatója egyben leggonoszabb árulóm is. S be áruló, vagy ami még rosszabb, be ostoba volt nagyatyám építőmestere, ki e kandallót a szoba eme végébe rakta, trónusomat pedig a másik végébe, abba a lehetetlen fülkébe, mintha egy király, mert király, nem érezné a jeges levegőt, melytől, fájdalom, örökösen szenvedek, mióta e kegyetlen ég végképp elrejtette a napot, úgyhogy két hónapja színét sem láttam. Jaj, fiam! Nem szeret bennünket e világ, hisz arra kényszerít, hogy örökké sötétben, hidegben, esőben éljünk. Du Halde, itt fényes nappal éjféli van! Kérek, hozz elő még néhány gyertyát, és vess egy-két fahasábot a tűzre! Avagy máris oly nyomorba jutottunk volna, hogy Franciaország királyának már faskamrája is üres, mivel a rendek azt akarják: tüdőgyulladásban pusztuljunk el, mielőtt halálra éhezhetnének?

Du Halde engedelmeskedett, a szolgák gyertyákat hoztak, a szoba kivilágosodott, a király kihúzta magát, s szép kezét a magasra felcsapó, eleven, pattogó lángnyelvek felé nyújtva, felhagyott bánatos lamentálásával, s a fülembe súgta:

- Fiam, itt vagy, tehát találkoztál emberünkkel. Mit mond? Beszélj úgy, mint én, sotto voce. Lehet, hogy itt a padlónak is füle van.

Akkor halkán előadtam neki, amit fentebb már elbeszéltem. A királynak szempillája se rezdült, szája széle sem vonaglott meg hallgatás közben, ám szemét lesütötte, fejét lehajtotta, s moccanatlanul figyelt, igen elgondolkodó arccal. Utána sem mondott mást, csak megköszönte, hogy tüzetesen írásba foglaltam Venetianelli beszámolóját. Megfigyeltem, egyszer sem nevezte őt nevén, hanem azt mondta: „emberünk”, vagy az „ipse”, vagy „az a bizonyos”. Alighogy átvette tőlem írásos beszámolómat, kopogtak az ajtón, mely a király szobájából egy kőlépcsőn át levezetett az anyakirályné szobájába: ez pontosan a királyé alatt helyezkedett el. Gondolom, ezért mondta Henrik, hogy a padlónak is lehet füle.

- Sire - dugta be a fejét az ajtónálló az alig megnyílt ajtó igen keskeny résén és csakis a fejét -, az anyakirályné őfelsége Sauves úrnőt küldte felségedhez, hogy fogadja.

- Uram - mérte hidegen végig a király -, minek állítottam ajtóm elé, s azonkívül még Larchant három emberét a lépcsőre, ha eltűri, hogy anyám kreatúrái megostromoljanak? Küldje el a hölgyet!

- Felség - felelte kétségbeesetten az ajtónálló -, Sauves úrnő hallja felségedet. Itt áll a hátam megett.

- Nos, ha hall engem, tudja meg: nincs ínyemre, hogy úgy ragad az ajtómra, mint tetű a koldus condrájába! - kiáltotta magánkívül a király.

- Felség, a hölgy elfutott, kezét a földre szorítva - jelentette az ajtónálló.

- Hah! - üvöltötte fülsiketítően a király, s az ajtóhoz lépve maga is kidugta rajta a fejét -, a földre! Hisz éppen azt nem szeretem benne, a fölé! Uram - folytatta mennydörgő hangon, az ajtónálló felé fordulva (és talán Larchant gárdistáinak is szánya szavait) -, ügyeljen rá, hogy ezentúl egyetlen füles, se hím-, se nőnemű ne tehesse a lábát a lépcső legalsó fokára sem!

- Sire - szólt Du Halde, a tapintatos szemrehányásnak azon a hangján, amelyet csak ő engedhetett meg magának a királlyal szemben -, az anyakirályné bizonyára hallotta szavait.

- Remélem is - felelte hirtelen lecsillapodva a király. - Mi másért üvöltöttem volna akkorát? Du Halde, hát még néhány ölnyi területen, a tulajdon szobámban sem lehetek úgy király, hogy ki ne hallgassanak? Fiam - fordult felém, ismét halkabbra fogva a szót, de mint megfigyeltem, engem sem szólított nevemen -, most menj Laugnackal és vagy tizenkét emberével a negyvenötök közül a kis pavilonba, a kert végébe. Fűtsétek jól be a helyiséget, és ott várd be, hogy a tanács befejeztével néhány megbízható barátommal ott felkeresselek. Azonfelül találj rá módot te, fiam, kinek az esze oly gyorsan vált, hogy ezt az esőt elállítsd. Mert Szent Kódre mondom: beledöglök.

Jócskán elmúlt dél, és a királyi tanács is rég véget ért, mire végre egyenként befutottak a kert végi kis házba a király „megbízható barátai”: Francois d'O, Rambouillet, a főlovászmester, Bellegarde, Alphonse d'Ornano, alias a korzikai, Aumont marsall, Revol státusszekretárius, Montholon főpecsétőr s végezetül a király maga, Du Halde kíséretében, ki igyekezett megóvni öfelségét az özönvízszerű esőtől, egy olasz módi ombrellá-t tartva a feje fölé, mely oly kicsi volt, hogy inkább csak Du Halde karját fásasztotta ki, a királyt alig védte, úgyannyira, hogy az a tollbóbita, melyet a király kalpagja közepén hordott, pocsekká ázott, s a tollak összeragadtak. Amikor a király belépett, Bellegarde figyelmeztette e körülményre. Henrik lekapta mondott kalpagot és odanyújtotta Du Halde-nak, s megkérte: tegye úgy a tűz mellé, hogy a bóbita visszanyerje fényét, de ne égjen meg. A jelenlevők mind megfigyelték, engem sem kivéve, milyen ingerültnak mutatkozott az eset miatt a király, noha éppen elég s ennél jóval súlyosabb oka is lehetett volna a bosszúságra. Mindazonáltal a tűz magasan lobogott s melegített, a kis szoba kellemes volt és világos a gyertyafénytől (a kinti sötétség miatt gyertyát kellett gyújtanunk), s így a király kedve is felderült fokról fokra, és tréfálkozva megállapította: többet ér egy meleg házikó, hol otthon érzi magát az ember, mint egy nagy hideg kastély, hol a falnak is füle van.

Mivel nem tudtam, hivatalos vagyok-e a gyűlésre, kivonulni készültem a szobából, de a király észrevett, maradásra intett és hozzátette: szüksége lesz tanúságtételemre. Majd leült, háttal a tűznek, Revoltól elkért egy bőrből készült kis írómappát, ahonnan több papírlapot vett elő, s térdére terítve őket, részint idézett belőlük, részint felolvasta őket, állításait alátámasztandó, mivel e papirosok a bizonyosság rá, mondta, ami immár meggyőződése, hogy Guise herceg rebellis, áruló, az ellenség cinkosa, és szüntelenül összeesküvést sző az ő királyi személye ellen.

E pontra nézvést felolvasta Guise herceg egyik saját aláírásával ellátott levelét a barikádok napjáról keltezve, amelyben a herceg azt írta a levél címzettjének: „Oly szorosan körülzártá a Louvre-ot, hogy pontosan tudja, mi van odabent.”

- És ami odabent volt, uraim - mosolygott savanyúan a király -, az én voltam.

Azzal odanyújtotta a levélkét Du Halde-nak, hogy mutassa be a jelenlevőknek, s a világ legnyugodtabb hangján folytatva vádbeszédét, közölte: bizonyítékai vannak arra nézve is, hogy a herceg pénzt kér és kap egy idegen uralkodótól avégett, hogy saját királya elleni machinációit abból fedezze, s mindjárt fel is mutatta ama levél piszkozatát, amelyet Guise írt volt II. Fülöpnek, s amelyet én szerencsésen eloroztam Montpensier úrnőtől. Mire Aumont marsall megkérdezte, hogyan jutottam hozzá, s a király megkért: beszéljem el, ami, gondolhatják, zavarba ejtett. Ám mivel öfelsége ragaszkodott hozzá, végül elbeszéltem a dolgot, megmosolyogtatva számos részvevőt, mindenekelőtt Aumont marsallt, ki hamisítatlan, régi vágású francia úr volt, szívből szerette hazáját és királyát, és azt mondta nekem, félig tréfásan, de komolyan is: nincs olyan tett, legyen bármennyire végletes is, melyre az alattvalót rá ne kényszerítené lelkiismerete, ha királyát szolgálhatja vele.

Akkor a király lerántotta a leplet a ligáról és a rendekről, hogy összeesküdtek avégett, hogy őt megsemmisítsék s szinte koldulni kényszerítsék, mindenfajta pénzt megvonván tőle, és ismertette Guise-nek ama tervét is, hogy ez összeesküvés folyományaképpen őt foglyul ejtsék. Ez állítása alátámasztására felolvasta Venetianelli beszámolóját, ahogy azt én írásban lefektettem. Ez is nagy hatást tett, de korántsem akkorát, mint a rontó bábu, melyet a cavalleta ruháskosarában leltem, s amelyet most nadrágom zsebéből elővontam. Ezt azért tettem, hogy megfeleljek Francois d'O-nak ki tudni kívánta, mi módon nyertem hatalmat a komédiás felett. És a leginkább maga a király lepődött meg, mivel reggel nem volt időm megmutatni öfelségének a varázserejű bambolát, mellyel őt akarták a távolból elemészteni.

A király még elmondta, mennyire érzékenyen érintette az a sértés, melyben egy olyan kis hercegecske merete részesíteni, amilyen Szavoja hercege, ki októberben magához ragadta az utolsó itáliai francia birtokot, a saluzzói örgrófságot. S kétség sem fér hozzá, tekintettel a kötelékre, mely Szavoja herceget Guise herceghez fűzi, hogy az utóbbi beleegyezése nélkül az előbbi sohasem vetemedett volna arra, amit tett, és Guise bizonyára azért állt rá e dologra pénz vagy katonaság fejében, hogy háborút indítsa saját királya ellen.

- Uraim, a dolog napnál világosabb - mondta befejezésül Henrik. - Bemutattuk kegyelmeteknek mindazon corpus delictiket, melyek tanúsítják és bizonyossá és kétségtelenné teszik, hogy Guise herceg az országot készül magának megkaparintani, minekutána kidöntötte tartópilléreit. Nos, uraim, minthogy ezek a pillérek, a sziklaszilárdak, kiknek veszte megelőznél vagy hamar nyomon követné az enyémet, mind jelen vannak, mit tanácsolnak nekem adott helyzetünkben?

Utolsó szavai közben Montholon, a főpecsétőr felé fordult, ki Revollal együtt az újonnan kinevezett miniszterek egyike volt, mióta Henrik szélnek eresztette az anyakirályné kreatúráit. Montholon csakugyan talpig becsületes volt, s igen hű királyához, de gombszeme, kerek képe a szellemnek avagy tehetségnek szikrájáról sem árulkodott.

- Sire - szólt Montholon -, úgy vélem, hogy az ügyek e zűrzavaros és félelmes állapotában Guise herceget le kell tartóztatni és perbe fogni, mivel nagyon is benne van a keze mindebben.

- Rambouillet? - kérdezte a király, kifürkészhetetlen arccal.

- Hitemre, sire, osztom Montholon véleményét.

- Revol? - kérdezte harmadszorra a király. Revol, a státusszekretárius ugyanúgy a toll embere volt, mint Montholon, s így azt várhattuk volna, támogatja a főpecsétőr javaslatát, erre vallott satnya, beteges és félénk külseje is (lévén a teste igen törékeny, hosszú arca pedig olyan fehér, mintha krétaporral kente volna

be). Miért is roppant nagy meglepetést keltett, amikor azt felelte az ő szelíd és félénk hangján:

- Sire, ha letartóztatja a herceget, ugyan honnan vesz bírakat, tanúkat, törvényszéket a perhez? A legbölcsebb római, Cato mondotta: „Jobb lesújtani a tetten ért hazaárulóra, mint tanácskozni vele, hisz úgyis meg kell őt ölnünk, mert az ország maga kerül veszélybe, s ilyenkor a büntetésnek meg kell előznie az ítéletet.”

- Aumont? - folytatta a faggatást a király.

- Sire - felelte nyersen a marsall -, gyalázat lenne ránk és kardunkra, ha csak egy napig is eltűnők még ez áruló sértéseit! Minél mélyebbre hajlunk előtte, annál inkább nyakunkra hág. Nem kell ide per! Lévén a bűn: felségsértés, az egyetlen méltó büntetés az azonnali halál.

- Francois d'O? - így a király.

- Sire, magam is e véleményen vagyok.

- Bellegarde?

- Sire, Aumont minden szava aranyat ér.

- S te, kedves korzikaim? (E név alatt Ornanót értve.)

- Sire, mint Revol mondta: a büntetésnek meg kell előznie az ítéletet.

- Én is így hiszem - mondta, rövid hallgatás után a király. - Sokáig tépelődtem magamban, de amilyen gyengék vagyunk, a pert lefolytathatatlannak hiszem. Mégsem bírtam mindeddig elszánni magam a javasolt megoldásra, annyira gyűlölöm a vérontást. Hanem végül arra a belátásra jutottam, hogy fő-fő ellenségem mind tovább nyomul előre, ha ő él tovább, én meghalok, s velem együtt minden barátom is, és tönkrejut az ország. Guise erősebb annál, hogysem letartóztathassuk s elítélthessük. Börtönre vetni egyébként is annyit tenne, mint hálóbá fogni a vadkant: meglehet, erősebbnek bizonyulna kötelékeinél.

- Sire - emelkedett újra szólásra Rambouillet, ő éppen nem volt hajbókoló udvaronc, de határtalan bámulattal és gyermekdeden őszinte szeretettel csüggött királyán. - Ha felséged nem osztja véleményemet, nyilván tévedtem. Tehát ezennel csatlakozom felséged véleményéhez.

Mire mindenki elmosolyodott, majd Montholonra pillantott, ő azonban hallgatott, mivel megvolt benne az ostobák és szamarak csökönyössége. Megmaradt téves útján, csak azért, mert arra talált elindulni. Nézetem szerint ez a hallgatás volt az oka, hogy a király, nem sokkal később, menesztette, mivel titokban azzal gyanúsította: Guise-nek akart kedvezni, amiben meggyőződéseim szerint tévedett őfelsége.

Akárhogy és akármint, mivel Montholon hallgatott, többet a király sem szólt, hanem megkérdezte Du Halde-től, kinek nyakában ott lógott órája, mennyi az idő, s kijelentette: tovább nem maradhat távol székhelyétől, s kegyelemben elbocsátott bennünket, vagy mert újfent meg akarta gondolni, mit tegyen, vagy talán inkább még azért, mert ezt ugyan már eldöntötte, a tett helyét és idejét azonban maga akarta megállapítani, hogy a terv sikeréhez szükséges titoktartást biztosítsa.

December 20-án, egy keddi napon, Venetianelli ismét meglátogatott a Két galambhoz címzett fogadóban, és a jelek szerint nagy örömmel élte ki haragját pártfogója ellen, nekem öntvén ki a szívét, mert már alig bírta magában tartani a híreket. Mindazonáltal tekintettel mondott hírek súlyára és becsére, mindenekelőtt megfelelő árat akart kialkudni értük, és megkért: előbb adjam vissza a bambolát, ő majd csak azután szól. Én előbb hallani sem akartam efféléről, ám mivel mindenáron meg akartam tartani e hiú és csiklandós fráter jóindulatát, égis dicsértem őt, sőt megkértem, ossza meg velem vacsorámat - ha már Margot úgyis behozta -, és hozzátettem: immár oly mély barátságot és bizalmat táplálok iránta, hogy nem kívánom többé elrejtetni előle arcomat. Azzal levettem maszkámat (amire az evés amúgy is rákényszerített), és biztosítottam róla: legközelebb elárulom neki nevemet és származásomat is, finoman értésére adva, hogy rokonaim az ország főrendjei között keresendők, mi azonban a bambolát illeti (melyet kiraktam az asztal közepére), esdve kérem: járuljon hozzá jó szívvel, hogy magam döntsem el, mikor adhatom vissza. Erre Venetianelli végül rá is állt, annyira lenyűgözte udvariasságom és leereszkedésem.

- Uram - mondta, mihelyt Margot elének tálalta a pecsenyét, borokat, és betette maga mögött az ajtót -, mondanivalóm egy szóban megfér, ám ez a szó egymaga felér egy egész könyvvel, oly nagy következményeinek súlya és terhe a nagyokra nézve, kiket illet, mint Nostradamus mondja: „Blois nagyja”-ra, ezen nyilvánvalóan a királyt értve, és „Blois nagyja” barátjára, ki, fordított értelemmel, nem lehet más, mint Guise.

- Ejha - mondtam, de csak azért érintve e kényes témát mancsommal, hogy rögtön vissza is kapjam -, tehát uraságod ismeri Nostradamus jóslatát?

- Ismerem - felelte Venetianelli, és arcára mérhetetlen és kimondhatatlan bölcsesség ült ki -, és tökéletesen igaznak is tartom, tehát szilárdan hiszem, hogy amint azt a híres-nevezetes mágus megjövendölte, a „Blois nagyja” óhatatlanul megöli barátját. Ez meg nagyon ívra a csillagokban.

- Aha, a csillagokban, amelyek alapján Nostradamus 1588-ra jövendölte meg a világ végét - mosolyogtam jóízűen. - Mindössze tíz nap választ el bennünket 1589-től, s lám, még mindig itt vagyunk.

- Uram, ha a csillagokban nem hisz is, higgyen legalább a karakterekben - felelte Venetianelli. - Ha azt mondanám Guise-nek: holnap megölik, a pofámba nevetne. Minek tartsunk tükröt az elé, kit hatalma elvakít? Guise lotaringiai, és ámbár a francia udvarban kissé kivakaródzott, máig érződik rajta a germán nehézkesség. Lehetetlen, hogy előbb-utóbb ne diadalmaskodjék fölötté a firenzei Medici ravaszsága. Mi több, a király szodomita, és aki szodomitát mond, azt mondja: komédiás.

- Signore - mosolyogtam rá -, felelte csodálom a kegyelmed velencei tisztánlátását, de könyörgök,

ne éheztesse tovább, mondja ki azt a szót, amelyet megígért, hadd ítélem meg magam, ér-e valóban annyit, mint egy egész könyv, ahogy uraságod állítja.

- Vagy legalább annyit, mint egy baba. Íme, uram, mindjárt megíthatja, nem ér-e fel egy egész lőporos hordóval. Uram, holnap mise vagy legfeljebb vecsernye után Guise bejelenti a királynak, hogy végleg belefáradt és meg is sértődött amiatt, hogy legártatlanabb tettei is gyanút ébresztenek őfelségében, lemond fővezéri rangjáról, és elhagyja Blois-t.

- Ejha - hökkentem meg. - Ez igen fenyegetően hangzik első hallásra. Nos, signore - tettem hozzá (nem is kanállal, hanem lapáttal hányva rá a bókokat, mintha asszonyszemély lenne) -, kegyelmed, kinek veséig ható tekintete átlát a legtitkosabb szándékokon is, elárulná-e nekem, mit akarhat a herceg ezzel a félszakítással.

- Azt, hogy a király megijedjen, igyekezzék őt távozási szándékától eltántorítani és őt connétable-nak kinevezni, vagy, ami egyre megy, hogy a rendek „könyörgésére” ruházza rá e tisztséget, mert ha nem, feloszlanak és itt hagyják egy árva sol nélkül.

- Ó, signore - mondtam -, nem mertem ekkora arroganciát feltételezni, amennyi e követelésben rejlik. Ha emlékezetem nem csal, húsz esztendeje nincs országunkban connétable, mivel királyaink tartottak szinte korlátlan hatalmától, mely hajszál híján uralkodójával egyenrangúvá tette s így vetélytársává. Guise mint connétable! Ó, aki máris Párizs királya! A nemjóját! Ugyancsak hatalmas macskát csinálna önmagából és aprócska egeret a királyból!

- Kinek annál inkább érdeke tehát e macskától szabadulni, mielőtt ily hatalmassá nőne - mosolygott ravaszul Venetianelli.

Pontosan ezt gondoltam abban a percben magam is, de nem tartottam tanácsosnak hangosan kimondani, ami halkán is titkolandó. Másrészt azt is meggondoltam: eztán aligha lesz alkalma Venetianellinek drága portékáját idehozni, s azt mondtam neki vacsoránk végeztével:

- Uram, nem csapott be, ez a szó csakugyan felér egy kötettel. Íme, a bambola. Az úré. Mindazonáltal engedje meg nekem, hogy mielőtt visszaadnám, kihúzzam szívéből e tűt, mely mindenestül ellentmond a csillagoknak és Nostradamusnak és sérti őket. Ha azonban mától fogva a la fine de semená-ig fontos hír jutna a tudomására, számíthatok annyira a barátságára, hogy azt tudtomra adja?

Ezt oly túláradó hévvel és barátsággal ígérte meg Venetianelli távozásakor, hogy kissé el is szégyelltem magam előtte, amiért ennyire félrevezettem komédiázásommal, s míg a lépcsőn lefelé haladtában szemmel kísértem lépteit, magamban pirultam, hogy ilyen módszerekkel szereztem magamnak ilyen barátot. No de sebj! Miért ne rejtezhetne egy gazemberségével hivalkodó gazember szívében is némi írmagja az őszinteségnek, ami más szemében is elviselhetővé, majdnem szeretetre méltóvá teszi?

Másnap, december 21-én, egy szerdai napon sikerült bejutnom a királyhoz, és elmondanom neki, hogy s mint állnak a dolgok, mialatt ő kiszedte - így, ahogy mondom: kiszedte füléből fülönfüggőit. Elbeszélésem hallatán elképedt, majd olyan pillantást vetett Du Halde-ra, mint aki egy szavamat sem hiszi.

- Ejha, fiam! Ez ám a hír! Hanem ekkora orcátlanság! Mégsem hihetem! Még Guise részéről sem. Egyébiránt találkozni fogok vele a nyolcórás misén, a Saint-Calais-kápolnában, s ha e mise végén ő szólni kíván velem, tisztán látok majd, illetve inkább vétképp homályba borul a világ előttem, ha embered igazat beszélt. Du Halde - fordult a nevezetthez -, az én lusta szekretáriusom még mindig nem érkezett meg. Lennél szíves levelet írni Sauves úrhölgynek?

- Örömmel, felség. - Du Halde máris odalépett egy ládikóhoz és leemelte az írókészséget, majd leült egy zsámolyra és térdére helyezte az íróasztalt.

- Íme - kezdte a tollbamondást a király.

„Hölgyem, kétségbe ejtene, ha nem mondana igent arra a könyörgésre, melyet e búbánatos sorok által intézek kegyedhez, s nem bocsátaná meg nekem, hogy rosszat merészelttem mondani füléről, mely, ha emlékezetem nem csal, a legszebb fülecske országunkban, s talán még szebb lenne, ha kegyeskedne elfogadni kezemből a mellékelt ékszereket. Alázatos, hű és szerető szolgája Henrik.”

- Sire - Du Halde szigorú arca mintha még jobban megnyúlt volna -, túlságosan tapintatos ezzel a teremtéssel, ki az anyakirályné parancsára a Dicsővel paráználkodik. Ők e nélkül is hajlamosak felségedet puhának, félénknek és esztelenül megbocsátónak tartani.

- Hadd tartsanak! Ezt e percben éppen nem bánom - felelte a király, s cinkos pillantást vetett rám szép, fekete szeme sarkából. - Fiam - fordult hozzám -, várj rám régi oratóriumomban, mise után ott találkozunk.

Ez a király említette régi oratórium szobájától balra esett, ha az ablakkal szemközt álltunk, s egy alacsony ajtó vezetett oda, amilyen a kastély e szárnyán a legtöbb ajtó volt, ami annál furcsább, mivel ez a szárny I. Ferenc alatt épült, ki öles termetű volt, s hétrét kellett görnyednie, hogy ez ajtókon átjuthasson. Az ajtót, talán a hideg ellen még egy kárpit is fődte.

E kárpit félrevonása és a kilincs lenyomása után az ember a régi oratóriumban találta magát. Kicsiny, négyszögletes helyiség volt, csupasz, mint a tenyerem, mivel itt nem mondtak misét. Egy igen nagy és szép ablak világította be a szobát: az ablak egy olasz stílusú loggiára nyílt. Éppen szemközt vele volt az az alacsony ajtó, mely a régi dolgozószobába vezetett: ez a helyiség pontosan négyzet alakú volt, közepén egy nagy asztal, akörül öt-hat zsámoly, a faburkolatú kandalló a falnál. A burkolólapok egyike-másika a keretbe rejtett titkos zár révén nyitható volt, s ekkor egy szekrény vált láthatóvá, hol, gondolom, a király legféltettebb papirosait tartotta. Később megtudtam Du Halde-tól, hogy egy emelettel lejjebb pont ilyen elrendezésű volt az anyakirályné dolgozószobája is, finom, faragott táblákkal kirakva, melyek egyike-másika ugyancsak szekrényt rejtett. Az anyakirályné mondott dolgozószobája azonban a mezőre nézett, a királyé ellenben a kastély udvarára. Én elhittem Du Halde-nak, amit mondott, pusztá szóra, hisz én magam a lábam kisujját sem tettem be eme Jezabel barlangjába.

Egy jó óra hosszat vártam a királyra a régi oratóriumban, de mert úgy untam magam, hogy majd beleöszültem, és át- meg átjárt a hideg - hisz ebben a helyiségben nem volt fűtés -, átmentem a régi dolgozóba, hol, Istennek hála, nagy lánggal lobogó tűzre leltem, és a negyvenötök közül négy-öt fickóra, kiket jól ismertem, s akiket oc nyelven megkértem: engedjék meg, hogy a társaságukhoz csatlakozzam. Ők igen udvariasan meg is invitáltak, ám látva, hogy nagyban megy a kártyázás, behúzódtam egy ablakmélyedésbe, honnan kiláttam az udvarra és a XII. Lajos korabeli szárnyra. Ezt szerettem a legjobban, igen vidámnak tartottam ugyanis a módot, ahogy építőmestere a kettős, kiugró homlokzat és a kettőt összekötő torony téglá- és kődíszítését elrendezte. Ámbár mifelénk, Périgord-ban ismeretlen a téglá, mivel tartományunk gazdag egyféle szép, sárga színű kőben, s a házak tetejét nem cseréppel fedik, hanem palával, ez a XII. Lajos féle szárny mégis az én kőcsipkés fészketem, Mespechet idézte emlékezetembe. Ez a gondolat előbb meghatott, majd hirtelen mélabús honvágyat ébresztett szívemben, annál is inkább, mivel itt is zuhogott az eső, mint a Sarlat-vidéken szokott decemberben, a hónál gyakrabban, s a nedves földszag orromban egybevegyült a kemencehamuban sülő gesztenye illatával.

Éppen itt tartottam a lelkemet betöltő emlékekben, melyek oly igen közelről érintik meg az embert, mint általában mindaz, ami gyerekkorát idézi, amikor az ablaküvegen át megláttam, hogy nemesurak csoportja tódul ki a Saint-Calais-kápolnából, s kiválik közülük a világosszürke zekés Guise herceg és fekete bársonyba öltözött királyom, nyakában a Szentlélek-rend szalagjával s fővégén kőcsagtolbóbitájával. Kettesben jártak fel-alá a XII. Lajos-féle szárny kerengőjén, melynek oszlopai minduntalan eltakarták előlem arcukat, holott szerettem volna jól megfigyelni őket, tudván, miről folyik köztük a szó. Ez a séta, becslésem szerint, eltartott vagy egy óra hosszat, s én éppoly kevésbé találhattam ki, élénk volt-e az eszmecsere avagy indulatteli, mint udvarbeli nézői, kik a kápolna bejárata előtt gyűltek össze, hogy szabaddá tegyék az utat a király és fővezére előtt. Az egyetlen dolog, amit alkalmam volt megfigyelni, az volt, hogy Guise több ízben is lekapta széles karimájú tollas kalapját, s a király nyomban arra kérte: tegye vissza, ám ebből a gesztusból igazán nem következtethettem semmire, lévén a lotaringiai oly buzgó a kalapemelgetésben s öfelsege oly

udvarias.

Végre elváltak. A király zekében, köpenyben, amint volt, átvágott az udvaron a zuhogó esőben, és ami furcsa, nem szólította oda Du Halde-ot az ombrellájával. Du Halde futott utána, kinyújtott kezében az ombrella, ám amikor végre utolérte, a király hátrafordult, s ha jól láttam, egy dühös mondatot vágott szegény Du Halde arcába, ki igazán nem tehetett semmiről, ha nem kérték is a segítségét. Mihelyt a király megindult fölfelé a nagy díszlépcsőn, visszatértem a régi dolgozószobából a régi oratóriumba, s mivel az ajtó mondott oratórium és a király szobája között tárva-nyitva állt, félrehúztam a kárpitot s az ajtóban várakoztam a király hívására, hisz abból, ahogy az imént Du Halde-dal elbánt, sejtettem: dühöngő kedvében van. Dűhe nagyobbak bizonyult még a vártnál is; láttam, mihelyt belép szobájába s bezárul mögötte az ajtó, lekapja és földhöz vágja fővegét. Ez a mozdulat bátyját idézte eszembe, IX. Károlyt, ki tizenhat esztendővel korábban labdajátékot játszott volt Guise-zel, Télignyvel és velem, és annyira kikelt magából, amikor Yolet jelentette, hogy merényletet követtek el Coligny tengernagy ellen, hogy földhöz csapta ütőjét.

- Sire - jegyezte meg Du Halde, miközben felszedte a király fővegét -, ezúttal jóvátehetetlenül eltörte a tollbóbitát.

- Szimbólum, Du Halde, szimbólum! - üvöltötte teli torokból a király. - És te is tudod, minek a szimbóluma.

- Sire - intette Du Halde -, még fel találja kelteni az anyakirályné őfelségét, ki ma reggel orvosságot vett be, és súlyos beteg.

- Eh - a király már-már a fogát csikorgatta dühében -, az asszonyoknak hét életük van, akár a macskának. Anyám őfelsége el fog temetni, ott lépdél majd a gyászmenetben, „őregkora gyámolára” támaszkodva. Du Halde - kapott hirtelen a füléhez, s igen tanácstalan képet vágott hozzá -, hol vannak fülönfüggőim?

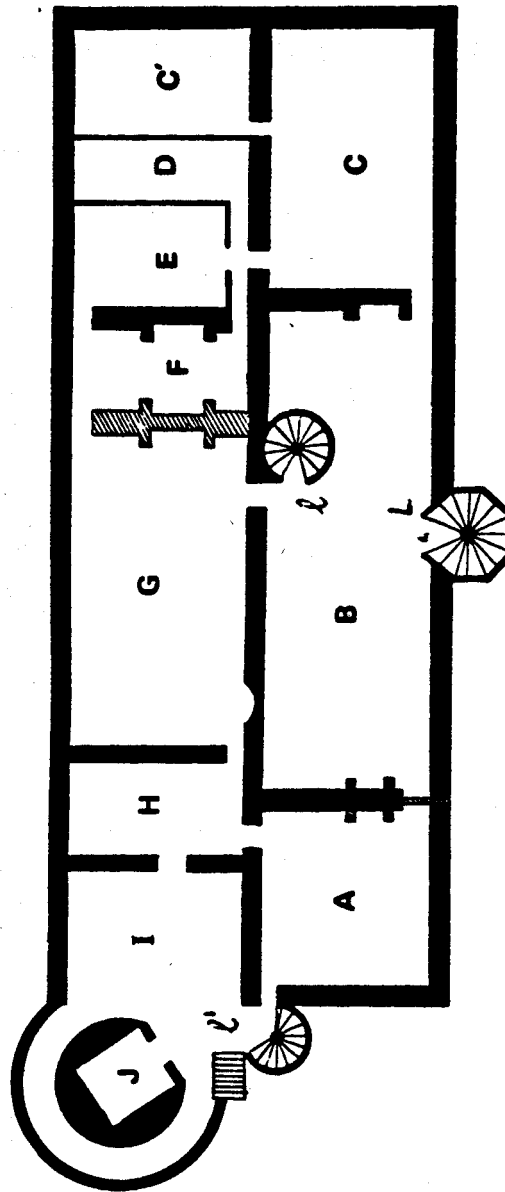
- Sire, ma reggel ajándékozta volt őket Sauves márkinének.

- Kegyelmes ég! - bömbölte a király. - Hát még életemben ki akarnak fosztani mindenemből? A connétable tisztsége a Dicsőnek! És fülönfüggőim szajhájának! Aj, fiam - szólott oda nekem, amint megpillantott a régi oratórium ajtajában -, embered nem hazudott!...

- Sire - figyelmeztette Du Halde -, itt a falaknak is fülük van!

- Nem, kedves Du Halde-om - csendesült le hirtelen a király, úgyhogy hangja a lehető leghalkabbra váltott. - Ez az egész kastély nem egyéb, mint egyetlen óriás fül, s itt még a szívem minden dobbanását is számon tartják külön-külön. Dühöngésem egy perc múlva a Dicső tudomására jut, Du Halde. Du Halde - folytatta gyorsan, száját összeharapva -, azonnal itt kívánom látni régi dolgozószobámban Aumont-t, Revolt, Rambouillet-t, Bellegarde-ot, Francois d'O-t és az én korzikaimat. De rögvest, Du Halde!

Hagyjuk futni, engedelmeddel, olvasóm, Du Halde-ot szegény, hően szeretett uralkodónk megbízható barátai után, s mialatt őfelsége betér öltözőszobájába, átázott ruházatát kicserélni (s ez az eső megállás nélkül ömlött, mintha dézsából öntenék, a borús égből egész december hó folyamán), kérek, vess egy pillantást a blois-i kastély második emeletéről készített rajzomra, a király lakosztályára, mert ennek elrendezését jól kell annak ismernie, aki elbeszélésem folytatását tisztán meg akarja érteni.

L a csodálatos, később hozzáépített lépcső, mely az udvorból az emeletre vezet. Ezen kívül még két lépcső van, az egyik jele I, ez az anyakirályné első emeleti szobáját köti össze a király második emeleti szobájával. E csigalépcsőt jól ismeri már olvasóm, hisz ennek fokain állt az ajtónálló, Nambu úr, valamint Larchant három gárdistája, elállva Sauves úrhölgy útját. A másik a régi dolgozószobából (A) vezet ki, ez tette lehetővé a negyvenötöknek, hogy a díslépcső megkerülésével jussanak fel a király lakosztályába. H a királyi szobával szomszédos régi oratórium, hol őfelségére vártam. Ami I-t és J-t illeti (melyek közül az utóbbi egy isten tudja, miért, malomtoronynak nevezett toronyban volt), e termek szolgáltak a negyvenötök gyűléshelyéül, ha a király valamennyiöket maga mellett kívánta látni. Olykor, ha a király nem volt ott, az is megesett, mint láttuk, hogy a régi dolgozószobában időztek, melynek ajtaja B-re, azaz a tanácssteremre nyílt, ezt az ajtót azonban befalazták a király parancsára, amint Blois-ba megérkezett, nyilván azért, hogy az ő „pribékjeit”, ahogy a ligások nevezték gúnyból a negyvenötöket, elválassza lakosztálya többi részétől.

Ha az ember a tanácssteremből (B) jövet belépett a király szobájába (G), jobbra a nagy kandallót látta (melyről Henrik panaszkodva mondta, hogy túlságosan messze esik trónszékétől), szemközt két ládát az ablakbemélyedésben (hogy mi rejtett bennük, azt sohasem sikerült megtudnom), mindenesetre szabad volt oda leülni annak, aki arra várt, hogy a király szólítsa és csókra nyújtja neki a kezét. Bal kéz felől állt a király ágya, melynek aranyliliomokkal telehintett, kék bársonyfűggönyei mindig össze voltak húzva, s amelyet a király nem szeretett, mondván, hogy túl keskeny, s nem is ott hált: jobban szerette a királyné

ágyát és egy alvótárs melegét, lévén szerfelett fázós. Az ágy bal felén, mint talán már mondtam is, egy alkóv avagy falmélyedés volt, ennek öblében állt a trónus, egyszerű támlás szék, ugyanolyan bársonnyal bevonva, mint amilyenből az ágy kárpitja készült. A trónszék jobbján egy zsámoly, ide ültette vagy nem ültette le a király, ha audienciát adott, akit fogadott, aszerint, hogy hangsúlyozni kívánta vagy nem kívánta megbecsülését, illetve, hogy milyen hosszúra szánta a fogadást.

Ha innen visszafordulván netán a kandalló irányába térne olvasóm (nagyon is örömet ezekben az esős, hideg napokban), hol általában nagy lánggal lobogott a tűz, a kandalló bal felén egy ajtót találna, mely F-be, az új dolgozószobába vezet. Az igazat megvallva a király sokszor fogadta látogatóit a régi dolgozószobában, főként kényelmes, titkos szekrényei miatt, de dolgozni jobb szeretett az újban, lévén az kicsi, tehát jól fűthető és fűtött, részint egy kandalló által, melyben magas, erős lánggal égtek a fahasábok, részint a szemközti fal kisugározta hő által, lévén ez éppen a királyi szoba tűzhelyének hátfala.

Az új dolgozószobából két ajtó nyílt, az egyik E-be vezetett, a király öltözőszobájába, a másik D-be, az új oratóriumba.

C és C' beosztását nem ismerem, ide soha a lábam be nem tehettem, lévén ez a két nagy szoba a királyné lakosztálya; meglehet, a nagyobb kényelem végett több részre osztották őket, amilyen tágasak voltak.

A király új oratóriumában volt egy igen csinos oltár, fölötté hatalmas feszület, szemközt vele egy fából készült, aranyozott imaszék, ezen térdepelve imádkozott kora hajnalban a király, és valamivel később misét is itt hallgatott, melyet az ő káplánja és alamizsnása mondott, egyik adva meg a feleletet a másiknak, hacsak nem támadt Henriknek kedve kimenni a házból, és az udvaron át a Saint-Calais-kápolnába vonulni, mint tette ezen a szerdai napon, december 21-én is, ha még emlékeznek rá olvasóim, hogy találkozzék Guise-zel és tisztábban lásson avagy végképp homályosan.

És hogy homály borult agyára, azt hirtelen dührohama mutatta, a lotaringiaival való megbeszélése után. Mostanra ugyan megnyugodott a király, ám tisztán láttam, amint öltözőszobájából kilépett, hogy arca igen sápadt, szemöldöke összeszaladt, ajka lebiggyedt, jelöl, hogy nemigen emésztette még meg a herceg lemondását és fenyegetésképp kilátásba helyezett távozását. Nedves ruhája helyett most egy halványkék bársonyzekét s hozzá való bársonyföveget viselt, ezúttal tollbóbita nélkül, s ámbár magában véve ez a ruha vidámabb és játékosabb volt, mint az iménti fekete, igen rosszul illett az arcáról leolvasható, keserű és kínzó gondolatokhoz.

- Fiam - mondta, rám pillantva -, fuss és nézd meg, együtt vannak-e barátaim a régi dolgozószobában.

Elrohantam, majd futva visszatértem és jelentettem a királynak: mind ott vannak, Revolt kivéve, akiért maga Du Halde ment el. A király átvonult a régi dolgozószobájába, s ott tapasztalni kellett, hogy legszűkebb tanácsán kívül még öt-hat ember van jelen a negyvenötök közül. Ezek igen elrestellték magukat, amint a király megjelent, pipájuk és kártyáik miatt. Őfelsége azonban szokásos jószágával szólt hozzájuk, gyermekeinek nevezte őket, és azt mondta nekik: menjenek át az ő szobájába, és oda senkit be ne engedjenek, hozzátéve, hogy ott is jó meleget lelnek, és a játszmat is folytathatják, csak dohányozniok tilos. Királyunk ugyanis ki nem állhatta a Nicot-féle fű füstjét.

Akkor futva érkezett meg Revol, Du Halde nyomában, ki a király intésére szélesre tárta az egyik ablakot, hogy a szobában uralkodó kellemetlen szag kiszellőződjék (és nemcsak a dohány szaga!), s a király meghagyta nekünk, üljünk le a zsámolyokra, s minekutána hosszan és igen halkan súgott valamit Bellegarde fülébe, félrevonult körünkből, s a kandalló elé állt, igen közel a tűzhöz, s mindaddig ott maradt, míg az ablakot be nem csuktuk.

Bellegarde igen dali nemesúr volt, s nagy szoknyavadász, ha ugyan ő vadászott szoknyákra, s nem azok rá; komoly és hallgatag természetű, és kipróbáltan királyhű, egyszóval maga lett volna a tökéletesség, ha nem szenved ugyanabban a bajban, amiben Csorba: örökké ott rezgett orra végén egy csepp, gallérját és zekéjét fenyegetve. E gyengéje miatt, mely mérhetetlenül bosszantotta a királyt, Henrik örökösen leckéztette, holott amúgy nagyon szerette és becsülte őt.

- Uraim - mondta Bellegarde, az olyan ember rekedt hangján, ki ritkán szól (és beszéde során soha nem nevezte Guise-t másként, mint a tertium quid, különös kifejezés, melyet a matematikától kölcsönzött, s mely annyit tesz, mint a „harmadik elem”) - Uraim, íme a bennünket érintő terv egy vázlata. Őfelsége azt kívánja, hogy pontosabban kidolgozzuk, s evégből az urak véleményét kéri.

Nem írom ide a vállalat Bellegarde előadta vázlatát, annyira átalakult a vita folyamán. Úgy vélem, az sem szükséges, hogy pontosan elbeszéljem, név szerint, mit javasolt ez vagy az a tervjobbítására, hisz mind a mai napig veszélyes lehetne számára, ha megnevezném egy olyan javaslat szerzőjeként, mely nagyban hozzájárult vállalatunk sikeréhez. Sokáig fog még pislákolni a széthúzás hamuja alatt a parázs, és ámbár megesisik, hogy egyikünk-másikunk eldicsekszik vele: aznap ő is a hívek karéjában volt, tán még az is megijedne, ha kitenők ellenségeink bosszújának áztál, hogy rásütnők egy oly hadicsel kitalálását, melyet ők írásaikban mindig kegyetlennek és machiavellisztikusnak bélyegeznek. És készséggel elismerném, hogy tervünk e jelzőt is megérdemelné a fiú, az anya, a fivér szemszögéből, ha más módon is meg lehetett volna állítani Guise előrenyomulását a trón felé, s ennek következményeképp a hugenották és „politikuskok” kivégzését, s az ország kiszolgáltatását az inkvizíció rémuralmának, mint a herceg halálával.

Gyorsan kitetszett halk vitánkból; melynek során Guise-t soha nem említettük másként, mint tertium

quid, hogy a fő nehézség abban rejlik, hogyan válasszuk le róla kíséretét, mivel ha a hozzá tartozó nemesurak és a mieink nyíltan összezsapnának, az sok halottal járna a csata véletlenjei folytán, s talán éppen azt az egyet kivéve, kinek halála országos érdek. És minekutána észbe vettük, hogy a tertium quid (ki érezte, oka van a bizalmatlanságra) rendszeren a király ajtajáig kísérteti magát övéivel, kivéve a tanácsüléseket (mivel az azon részt vevő nagyurak kísérete oly népes volt, hogy megállapodás született: kísérorik lent maradnak az udvarban), úgy határoztunk: a merényletnek azon a napon kell meggesnie, melyre fent mondott tanácsot összehívják (rajzom B-vel jelölt termébe), s mi több, a tanácsot igen kora reggelre kell összehívni, abban a reményben, hogy ily korán megszakítani álmát nem sok nemesúr lesz hajlandó a tertium quid kíséretéből.

Ám miközben mi hiába erőlködünk azon, hogy e korai órát - hétben állapodtunk meg, amikor decemberben még fel sem kel a nap - a valószínűség mázával vonjuk be, a király, ki még mindig a kandalló előtt állt, s kezét a láng fölött melengette, fejét hátra sem fordítva s hangját igen halkra fogva azt mondta: ürügyül azt hozhatnók fel, hogy ő aznap ki kíván kocsizni La Noue-i házába, hogy oda visszavonuljon, s a tanács ülését még indulása előtt szeretné megtartani. Ezt azután egyikünk azzal toldotta meg, hogy távozása ürügyén a király elkérhetné előző este a kastély kulcsait a tertium quidtól, ki azokat őrizte, lévén Franciaország nagymestere. Így bezárhatnók a kastély kapuit, mielőtt a tanács összeült, s végképp bezárulna a háló, mielőtt belekerült a hal.

Volt azonban még egy bökkenő, s ezt sokáig nem tudtuk megoldani. A negyvenötök ugyan elfoglalhatták az L, I és I' lépcsőket minden aggály nélkül, mivel ott senki nem láthatta meg őket, ha viszont a nagy díszlépcsőn is felsorakoznak, a tertium quid gyanút fog, mielőtt belép, hisz tudta, mennyire gyűlölik őt a negyvenötök, amire meg is van minden okuk.

E pácból megint csak a király húzott ki bennünket, mondván, hogy a főlépcsőt Larchant foglalhatná el gárdistáival, azon ürüggyel, hogy katonái követelik elmaradt zsoldjukat. Mi több, a mondott tanácsot megelőző estén Larchant jelenthetné e körülményt a tertium quidnek, hogy az ne legyen meglepve a gárdisták láttán. Eztán még meg akartuk beszélni, hol végezzünk a tertium quiddel, a király azonban félbeszakította eszmecserénket. Kijelentette: ezt ő már eldöntötte, tehát a kérdést nem szükséges felvetnünk, sem megvitatnunk. A tanácsülés napját egyébként sem jelölte még ki. Köszöni tanácsainkat, és szigorúan a lelkünkre köti a legteljesebb titoktartást, mely alól nem tehetünk kivételt senki élő emberrel, sőt „még magával az Úristennel sem imáinkban”. Ez utóbbi kijelentés nagyon meg is lepett egy ennyire vallásos uralkodó szájából.

Emlékszem, amikor aznap este megtértem a Két galambhoz címzett fogadóba, előbb a szemem kezdett káprázni, aztán olyan szédülés jött rám, hogy úgy rémlett: forog körülöttem a világ. Mindez csupán egy pillanatig tartott és nem tért vissza többé, s egészségem akkor is, amiképpen még ma is, a lehető legjobb, azt kellett gondolnom, múltó rosszullétem oka lelki természetű volt, és abban az érzésben gyökeredzett, mely fent említett s a régi dolgozószobában lefolyt tanácskozásunk óta fojtogatott, amiért hirtelen úgy meglódultak és felgyorsultak az események, hogy immár lehetetlen megállítani őket, s a fátum csak azért halad oly gyors léptekkel előre, mert vérre szomjazik.

Napszállat után, őszinte meglepetésemre, beállított Venetianelli, holott szentül hittem: előző este utoljára láttam az életben. Határtalan hízélgéssel és hiperbolikus bókokkal fogadtam, mint olvasóim is gondolhatják. Asztalomhoz ültettem, a tükörrel szemközt, lévén ez számára annyira kellemes, s megosztottam véle pecsenyémet, boromat. Nem faggattam, vártam, hogy az érett gyümölcs a számba hulljon. És csakugyan, mielőtt Venetianelli kellőképpen felfuvalkodott a sok kellemkedéstől és hízélgéstől, mellyel elhalmoztam, közölte, hogy Guise értesült a király dührohamaról, annak utána, hogy lakosztályába visszatért volt, sőt arról is, hogy őfelsége utána hosszan tanácskozott legbizalmasabb embereivel a régi dolgozószobában, ám hogy miről, azt senkinek nem sikerült megtudnia, s emiatt a herceg igen nyugtalan, de mindenképpen eltökélte, pénteken, 23-án távozik Blois-ból.

Amikor Venetianelli végre magamra hagyott, s egyedül maradtam a szobában, mivel La Bastide, Montseris és Miroul eltűnt valamerre, tudják már, miért, hirtelen fájdalmasan összeszorult a torkom; orcáimról patakokban dőlt a verejték, lábam, kezem reszketett, és nem állíthattam meg rázkódásukat. Eltartott egy darabig, míg megértettem, mi az oka ennek az izgalomnak, tudniillik az a rémítő érzés, hogy e percben, akármilyen apró kerék vagyok is a gépezetben, mégis páratlanul fontos az események könyörtelen láncolatában. Mert határozhattam volna persze úgy is, hogy nem jelentem a királynak Venetianelli szavait. Ám ha jelentem, amint azt kötelességem is megköveteli, és ami óhajom is, nyilvánvaló, hogy ha jelentem a királynak a herceg titkos elhatározását: távozása napját és óráját, ezzel hozzásegítem a herceget, hogy akaratlan maga jelölje ki halála napját és óráját, hisz a király leghőbb kívánsága épp az, hogy megakadályozza Guise távozását, mely végzetes lehet az ő ügyére.

Másnap, december 22-én, csütörtökön, mielőtt megérkeztem a kastélyba a negyvenötökkel, megkértem a régi dolgozószoba előtt posztoló ajtónállót, értesítse Du Halde-ot: nagy fontosságú jelenitenivalóm van őfelségének.

Du Halde nyomban jött és forrón megölelt. Halkan megkérdeztem tőle, hogy van a király, s ugyanolyan halkan felelt:

- Színre nyugodt, hanem a lelke forrong és lázas. - Azzal átvezetett a király szobájába hol csupán egyetlen inast láttam, ki hasábokat rakott a kandallóba - s onnan tovább, az új dolgozószobába, hol a király egy egyszerű zsámolyon ült asztala előtt, és sorra olvasta a befutó, sürgős híreket, ahogy Revol

odanyújtotta neki. Őfelsége láttomra félbeszakította az olvasást, és csókra nyújtotta kezét, majd meghagyta: üljek le és Du Halde is maradjon, azzal újfent belemerült munkájába. Jól szemügyre vehettem őt, mialatt így foglalatoskodott, és megfigyeltem, hogy ámbár arca kifürkészhetetlen, nyugtalanságát elárulja szemhéja, mely olykor pislogatott, mint mifelénk mondják, azaz össze-összerándult, s ő nem tudott uralkodni rajta. Hasonló lelkiállapotról tanúskodott alsó ajka is, mely alatt jobbra egy inacska időről időre megfeszült és kidomborodott egy pillanatra. Henrik alighanem tudatában volt idegességének, mert ilyenkor odakapott, mintha helyére akarná tolni azt az int. Hanem a két keze a legkevésbé sem remegett, mint láttam, az sem, amelyben az üzeneteket tartotta.

Mivel én a jobbán ültem, s az őt megvilágító ötágú gyertyatartó a bal oldalán állt (lévén ez a mai nap is igen szürke és esős, úgyhogy alig világosodott még ki), Henrik arca tisztán kirajzolódott e fénylő háttéren, s ámbár lesaványodott és nagyon megsápadt, úgy találtam: arca nagyon szép, finoman tojásdad alakú, s rövidre és körbenyírt kis, jáspisfekete szakállban végződik. A szakáll feketéjébe itt-ott már némi fehér vegyült, s hasonló színű - kissé mákos - volt haja is, ámbár inkább fekete, mint ősz, s igen csinosan omlott le fürtökben fővege két felén (fővegére visszakerült a kócsagtoll). Minél tovább néztem (amit sértés nélkül is megtehettem, hisz egészen elmerült munkájában), annál érzékenyebbnek láttam finom metszésű, nemes, hibátlan arcvonásait. Az udvarbeli hölgyek mind Guise dicséretét zengték, s én nem tagadom: meg is érdemelte a Dicső nevet, mellyel Csorba felruházta volt, ám ami engem illet, nekem nem tetszett sem súlyos álla, sem durva, magahitt orcátlansága, mely kiült a képére: karneváli papírkirály, nagy és szépen festett, de arcában nyoma sincs annak a hamisítatlan olasz finomságnak, mely királyom szemében minduntalan megcsillant.

Minekutána elolvasta a király a hírhozó papirosokat, lerakta asztalára, egy pillantást vetett rám, és megkérdezte:

- Mi fili, quid novi?

Ám mielőtt a számat kinyithattam volna, belépett Bellegarde, és jelentette: Sauves úrnő esdve kéri őfelségét, kegyeskedjék őt fogadni, részint hogy csodálatos ajándékát megköszönhesse, részint mert üzenetet hoz az anyakirálynétól. A király nyomban igent mondott, s én egy intésére felálltam zsámolyomról, s a szoba legsötétebb sarkába vonultam, ahová nem ért el a gyertyák fénye. Egyébként sem tartottam tőle, hogy Sauves úrnő rám ismerhet, hisz hajam-szakállam feketére volt festve, s mi több, a negyvenötök bársonysipkája díszlett fejemen.

Sauves úrhölgy, kit megszokásból továbbra is így neveztek, noha megözvegyülvén férjhez ment Noirmoutiers báróhoz, belépett Nambu úr nyomában az új dolgozószobába. Jöttére a király felállt, szokásos udvariasságával (mindig is a lehető legudvariasabban bánt az udvarbeli hölgyekkel, dührohamaiktól eltekintve), s csókra nyújtotta a kezét. A hölgy a lehető legkecsesebb bókot vágta ki, miközben halvány rózsaszín ruhája virágkehelyként terült karcsú dereka, dús keble alá. E keblek félig meztelenek voltak, lévén elől igen mély a ruhán a kivágás. Annál magasabbra emelkedett tarkóján legyező alakban csodaszép, rózsaszín alenconi csipkéből készült s igazgyöngyökkel telehintett gallérja. Igen nagy becsű és bámulatos művészettel elkészített cicoma volt, s úgy illett volna, hogy jobban magára vonja figyelmünket, mint a hölgy keblének domborulata.

De ki volna oly bolond, hogy a tokban gyönyörködjék, ne a gyöngyben? Annál is inkább, mivel Sauves úrnő csakugyan elbűvölő volt a maga gyöngyházfényű szőkeségében. Látszatra semmi nyomot nem hagyott bájjain kora, sem termetén, sem arcán, s ez az arc oly angyali volt, hogy a legélesebben látó szentet is megtévesztette volna, lévén a hölgy szeme égszínké, arcbőre rózsás, szája csókra termett, nyaka hosszú és hajlékony, s volt arca kifejezésében valami oly gyerekes, védtelen és megható, hogy még egy tigris szívét is megindította volna. Holott lélekben valóságos boszorka volt, s máris oly gögös, mintha ő lenne a francia királyné, mióta a Dicsővel fiduckodott. Magatartása mindazonáltal alattomosan jámbor, szelíd és ájtatos volt. Nem kelt fel térdeplő helyzetéből, hanem ott maradt a király lábánál - s mondhatni, a mienknél is, hisz mind őt néztük: Du Halde, Bellegarde, Nambu és én, és képzelhetni, micsoda pillantásokkal méregettük, hisz csak a célból hajolt oly mélyre, hogy jobban uralkodjék fölöttünk és nyakunkba vesse mindenható szépségének igáját.

- Hölgyem, könyörögve kérem, keljen fel - nyújtotta oda neki a kezét a király, hogy felsegítse, s egy zsámolyhoz kormányozta.

- Ó, sire - csendült fel Sauves úrnő halk, szelíd és dallamos hangja -, leereszkedése határtalanul meghat! Nem mondhatok elégszer és elegendőképpen köszönetet a csodálatos ajándékért, gyöngy fülönfüggőieért, melyekkel megtisztelt, s mely annál drágább szívemnek, mivel felséged hordta volt őket, s én ezennel esküvel fogadom: magam is hordani fogom őket minden istenáldotta napon, e világi életem végéig.

Ugyanezen a hangon és stílusban folytatta jó tíz percen át. Gondolom, a király igen hosszúnak és nyomasztónak érezte e percekét, de kísérletet sem tett megkurításukra, s maga is azon a cikornyás nyelven válaszolt, melyet az udvariasság megkövetelt, azaz a legrövidebb mondatot is tíz sorra húzta szét, és tíz szót használt ott, ahol kettő is untig elég lett volna.

- Sire - folytatta mondókáját Sauves úrhölgy -, tudván, mennyire lefoglalják országos gondjai, nem kértem volna könyörögve felségedet, hogy fogadjon, ha az anyakirályné meg nem bízott volna azzal, hogy követe legyek. Általam hívja ma délután két órára sürgősen felségedet szobájába, melyet el nem hagyhat. Ekkor jó hozzá Guise úr is, s minthogy az anyakirályné valamit hallott harangozni holmi elhidegülésről avagy összezördülésről, mely tegnap, mise után következett be felséged és a herceg között, szíve leghőbb vágya,

hogy ezen mielőbb segítsen, és helyreálljon a béke, az ország nagyobb üdvére.

- Ó, asszonyom - elképedve figyeltem, milyen mézédés a király pillantása és szava -, határtalan hálát érzek kedves követjárása miatt kegyed iránt, s a legnagyobb boldogsággal sietek le két órákor felséges anyámhoz, hol kétszeres örömmel fogom üdvözölni unokafivéremet, Guise herceget, hisz köztünk nem támadhat úgy nézeteltérés, hogy ne kívánnám azon nyomban s szívem mélyéből azt elsimítani. Végtelenül elkeserítene, ha Guise herceg azt képzelné: oly gonosz a lelkem, hogy rosszat akarok trónusom legszilárdabb támaszának. Épp ellenkezőleg: esküszöm és szavamra mondom, nincs országomban senki, akit úgy szeretnék, mint őt, s kinek annyival tartoznék, mint neki, amint azt hamarosan és igen hasznos módon be is fogom bizonyítani.

Mindezt oly szívből jövő, őszinte hangon s hittel teljesen adta elő a király, hogy egy szempillantig magam is kétséget éreztem őfelsége valódi szándékai felől, de amikor láttam, ahogy megragadta és megcsókolta Sauves úrnő kezét, minekutána előbb csókra nyújtotta neki a magáét, egyszeriben felfogtam, milyen nagy és titkos gúny lappang e trufa mögött, melyet nagy komédiásunk ad elő annak, akit épp ma reggel újra Guise szajhájaként emlegetett. Megcsókolta a hölgy ujjai hegyét, s utána még azt is hozzátette: „ő csupán az öröklés jogán király, a hölgy ellenben páratlan szépsége jogán királyné”, majd kézen fogva vezette őt az ajtóig, mintha királyi hercegnő lenne. Sauves-né mintegy megmámorosodott e kegytől és megtiszteltetéstől, annyira igaz, hogy az emberek zöme elveszti esztét és tisztánlátását, ha hiúságát legyezgetik.

Hanem minekutána Sauves úrnő leszédelt az anyakirályné szobájába vezető csigalépcsőn, mint Csorba mondta volna, amely lépcsőt gondos őrizet alatt tartott Nambu úr és Larchant három gárdistája, a király gyors léptekkel visszatért dolgozószobájába, bosszúsan és meglehetősen leverten, mintha az a komédia, melyet kénytelen volt eljátszani, hogy elaltassa az anyakirályné és Guise gyanúját, ugyancsak megfeküdte volna a gyomrát.

- Fiam - ült le asztala mellé és szemével jelezte: üljek én is mellé: - quid novi?

Látván, mennyire gondterhelt és nyugtalan, nem akartam mondandómat elbeszéléssé kerekíteni, hanem három szóban közöltem, mit tudtam meg emberemtől: hogy a tertium quid péntek reggel távozni akar Blois-ból.

- Jaj! - a király egy hosszú percig úgy ült ott, mintha kővé meredt volna, maga elé bámulva, de immár nem pislogatott, mint belépésemkor megfigyeltem, s az a kis ín sem rángott szája szögletében, hanem úgy tetszett: kővé vált egész teste, két kezét kivéve, melyet összekulcsolt, mintha imádkozna, s oly erővel szorította össze őket, hogy elfehéredtek ujjai.

- A tanácsot tehát péntek reggel hét órákor kell megtartanunk - mondta végül halk, de szilárd hangon. Bellegarde, Du Halde meg én némán néztünk össze.

Csepp kedvünk sem volt akár egy árva szóval is megtoldani az elhangzottakat, hisz immár nem volt miért és miről beszélni: eldőlt a hely s az időpont. Mindazonáltal Bellegarde, ki fiatal volt, s így megőrzött valami gyermeki jóhiszeműséget, megjegyezte:

- Sire, ha jól értettem, ma délután nem megy el az anyakirálynéhez.

- Ej, Bellegarde, Bellegarde - mosolygott keserűen a király -, nem vagy jó politikus. Bizonyosan elmegyek, inkább, mint valaha. A lenti hölgy, világgrahozóm - folytatta igen halkan, ujjával lefelé bökve -, tizennégy esztendeje nem szűnt meg dolgaimat összezavarni, s engem az ördöggel kibékíteni, akár Alencon volt a soros ördög, akár Guise. Be szép, be jó elgondolása van is e hölgynek az alkuról! Adjunk mindent oda, akár a fél országot is! Vagy a connétable-i tisztet! Nohát, istenemre, adjunk oda mindent. Holnap majd elválik, milyen eredménnyel. A halott nem sok vizet zavar.

A király kívánságára csak Bellegarde kísérte őt el az anyakirálynéhez; amilyen szűkszavú és kevésbé politikus lélek volt, ő soha senkit nem bántott meg és azzal sem gyanúsíthatta senki, hogy befolyással van a királyra. Sok év múltán, amikor elnyertem teljes bizalmát, azt mesélte nekem Bellegarde: a király ezen a délutánon káprázatos commedianté dell'arté-nak bizonyult, hozzá fogható színpadon sosem látott még, s ámbár Guise kezdetben bizalmatlan, távolságtartó és hideg volt, a király úgy elhalmozta őt barátsága nagyobbánál nagyobb jeleivel, annyi ígéretet tett neki, célzásformán, eljövendő magas tisztére vonatkozóan, s mindezt annyi kedvességgel körítette, vidám kis történetekkel és nyájas bizalmaskodással - még cukorkával is kínálta a herceget saját szelencéjéből, és arra kérte, viszonzozza hasonlóval a kínálást -, hogy Guise végül is fölengedett, s úgy olvadozott a sok kegy hatására, mint hó a napon, az anyakirályné pedig az ágyban nem győzött dicsekedni, mi szépen egyenesbe hozta ő a dolgokat, s úgy tette a király kezét Guise-éba, mintha kézfogót tartanának.

Amikor a király elkészönt Guise-től, belekarolt, és bizalmas, nyájas hangon azt mondta neki:

- Unokafivérem, sok oly ügy van a nyakunkon, melyet jó lenne még az esztendő vége előtt elintézni. Evégből jöjjön holnap kora reggel el a tanácsba, ott majd sorra vesszük őket. Én hamarabb szeretnék eltávozni, pár napra vissza akarok vonulni La Noue-i házamba, majd fivérem megizeni nekem, mit határozott.

Kétszer is elismételtetem a király e szavait Bellegarde-dal, és utóbb Toszkána nagykövetével, Filippo Cavrianával, ki az anyakirálynét jött meglátogatni, s ilyképp jelen volt e beszélgetés végén. Cavriana verbatim megerősítette fent mondottakat, s mint aranyműves - mert az volt e toszkán mestersége - nem győzte dicsérni a király Machiavellihez méltó ravaszságát, hisz Henrik ily módon elhitette Guise-zel, hogy helyette elnökölhet a tanácsban és meghozathatja a neki tetsző döntéseket, tehát ki nem mondva úgy tett,

mintha máris ráruházta volna a connétable-i tisztelet, s ez a csalétek szükségképpen oly ellenállhatatlan vonzóerőt gyakorolt a hercegre, hogy bizalmatlansága sem tarthatta immár távol a tanácstól, s nem készíthette menekülésre.

Mielőtt a király elindult volna az anyakirályné látására, meghagyta nekem: dolgozószobájában várjak rá, és aznap, tehát a 22-ről 23-ra virradó éjszakán, háljak Du Halde-dal együtt öltözőszobájában. Du Halde rendszeren itt aludt, egy matracon, melyet azután reggel összegöngyölt, s egy szekrény mélyére rejtett. Mivel őfelsége nem árulta el nekem, miféle szolgálatokat vár tőlem, az egész csütörtöki napot dologtalanul töltöttem, mindössze egyetlen levelet írtam meg, szekretárius híján a király tollbamondása alapján. Guise bíboroshoz szolt a levél, ki immár két teljes hónap óta nem vett részt a tanács ülésein. A király arra kérte őt levelében, a másnapi tanácsülésen mégis vegyen részt, mivel ez lesz az utolsó az évben, és igen fontos dolgokban hivatott dönteni. A levél hangja felette nyájas volt, mondanivalója merő jóakarattal, holott címettje türehtelenül pimaszul viselkedett a királlyal, mint tudjuk, amikor a rendi gyűlés megnyitásának másnapján azt követelte tőle, vonja vissza, amit mondott, s én ebből nyomban megértettem, a bíborosra is az a sors vár, ami fivérére, s mert e tekintetben nagyobb bizonyosságot kívántam szerezni, mihelyt kettesben maradtunk, megkérdeztem Du Halde-től, mi a véleménye a bíborosról. Mire Du Halde, ura véleményét tükrözve, azt felelte nekem:

- Rosszabb a másiknál is. Vadállat, örökösen vérre szomjazik.

Este kilenckor hívatta a király Larchant-t, hogy ellenőrizze: megmondta-e Guise-nek, hogy másnap embereivel együtt kérelmet készül benyújtani hozzá, elmaradt zsoldjuk dolgában, a díszlépcső alján, nehogy a herceget meglepje vagy pláne megrémítse a gárdisták jelenléte. Hét órára legyenek helyükön a gárdisták, tette még hozzá a király. Parancsa úgy szolt: a gárdisták foglalják el a díszlépcsőt Guise, a bíboros és Lyon érsek bejövetele után, és azon túl lélek se be, se ki. Larchant után Laugnacot hívatta a király és meghagyta neki: reggel öt órára gyűjtse össze a negyvenötöket a Szarvas-galériában - ez annak a lépcsőnek az alján van, melyet rajzomon l'-lél jelöltem. Megfigyeltem: a király nem közölte Laugnackal, mi lesz gaszkonjai feladata, vagy mert nem bízott meg teljesen benne, vagy mert úgy vélte: nem marad titok az a titok, melyről sokan tudnak.

Laugnac távozása után a király engedélyt adott Du Halde-nak és nekem, hogy aludni térjünk öltözőjében, amit meg is cselekedtünk, ámbár fent mondott matrac meglehetősen keskenynek bizonyult két meglett és nem éppen vékonydongájú férfiember fekhelyéül, annál inkább, mert a hideg miatt ruhástul aludtunk.

Mivel csupán egy ajtó választott el az új dolgozószobától, hallottam: a király hosszan tanácskozik halk hangon Bellegarde-dal. Eztán a másik ajtó előtt hangzottak fel a király lépteit, amiből arra következtettem, a királynénál kíván hálalni. Ekkor benyitott az ajtón Bellegarde, kezében egy gyertyatartó, és beszólt hozzánk:

- Du Halde, a király meghagyta, ha kedves a lelke üdvössége, el ne mulassza őt reggel négykor felkelteni.

- Jaj, uram - riadt meg Du Halde -, szíveskedjék gyertyáival idevilágítani, hogy beállítsam ébresztőórát.

Erre Bellegarde belépett az öltözőszobába, és előzékenyen letérdelt a földre, hogy közelebb hozza a gyertyafényt az ébresztőórához, mely Du Halde fekhelye fölött függött, és megvárta, míg az inas beállította az órát. Közben én is felkényőködtem, így láttam: Du Halde keze remeg afeletti idegességében, hogy rosszul találja beállítani, lévén a számok igen aprók és a gyertyafény imbolgó és gyöngye. E jelenet alatt egy árva szó el nem hangzott, csupán lélegzésünk avagy inkább zihálásunk nesze hallatszott, és olykor-olykor az ablaküveget verő eső zaja.

- Vajon jól állítottam be az órát, bár? - Du Halde remegő hangja szörnyű aggodalomról árulkodott.

- Úgy hiszem, igen - feleltem, és már nyúltam volna az óráért, hogy meggyőződjem róla, ő azonban megragadta a karomat és rám szolt, meg ne moccantsam, a legkisebb rázkódás is megárváthat pontosságának.

Bellegarde távozott. Én megpróbáltam elaludni, de hiába, annyira nyugtalanított a gondolat, hogy egy apró véletlen az utolsó percben kudarcra ítélteti királyom tervét. S amikor végre elszenderültem, erős, hortyogó zajra ébredtem. Ez nem eredhet Du Haldétől, gondoltam mindjárt, s ez a gondolat végképp kiverte szememből az álmot, s ahogy körülnéztem, láttam, Du Halde a tüzet igyekszik felszítani egy óriás fűtató segítségével. Innen eredt az a láрма, mely felriasztott. Megkérdeztem, fázik-e, s ő azt felelte: nem, de meg akar gyújtani egy gallyacskát, hogy megnézzé ébresztőóráját. Annyira fél, hogy el találja szalasztani az időt, hogy a hideg is kileli.

- Hát nem bízik meg az órában? - kérdeztem. - Csődöt mondott-e valamikor?

- Soha.

- Akkor nyugodtan rábízhatja magát.

- Csakhogy a tét óriási! - felelte Du Halde. - Hány óra van?

- Három. - Du Halde lángra lobbantotta gallyacskáját és megnézte az óra csendes számlapját.

- Megállt már valaha ez az óra? - kérdeztem.

- Nem. Vadonatúj. Aznap vásároltam meg itt, Blois-ban, amikor a rendi gyűlés megnyílt, mert tudtam: Blois világszerte híres az itt fabrikált órák és ébresztőórák kiváló minőségéről.

- Akkor aludjék!

- Úgysem bírok, annyira félek, hogy elszalasztom az időpontot, és az én hibámból füstbe megy a terv.

- Akkor virrasszon!

- Ha virrasztok, úgy belefáradhatok, hogy a végén netán még elnyom a buzgóság.

- Ej, Du Halde - nevettem rá. - Ne gyötörje magát ennyire! Göngyöljük össze a matracot, rakjuk el a szekrénybe, és virrasszunk kettesben, itt, e két zsámolyon! Aki elsőnek elalszik, nyilván lefordul róla. Egy óra hamar eltelik!

Du Halde rábólintott, s úgy tettünk, mint mondtam. Hanem az az egy óra sehogy sem akart eltelni, mászott, mint csiga a salátalevelén, ámbár igyekeztünk jó nagy tüzet szítani, hogy a király kellemesen érezze magát öltözködés közben. Amikor végre sikerült magasra lobbantanunk a lángot, a hirtelen támadt fényben megpillantottam Du Halde hosszú, szigorú arcát s a tűz felé nyúló két kezét. Du Halde akkor lépett volt a király szolgálatába, amikor Henrik még csak Anjou hercege volt, elkísérte őt Lengyelországba, és vele menekült el onnan, átélte ura árnyékában jó és rossz napokat egyaránt, és arcizomrándulás nélkül követte volna őfelségét akár a pokol mélységes fenekére is. Nagy és örök barátságom Du Halde-dal ezen az éjszakán virult ki, míg ott kuporogtunk zsámolyunkon úgy, hogy térde a térdemet érte, és együtt hallgattuk a tűz pattogását s az eső csapkodását az ablakon. Du Halde egyébiránt d'Avrilly ura és bárója volt, Étaples főbírája és kormányzója, és sokkal magasabb hivatalokra tarthatott volna igényt, ha feladta volna mindennapos, szerény szolgálatát a király személye mellett. Hisz beosztása szerint közönséges belső inas volt csupán, és a barikádok napja óta egy sol nem sok, annyit sem látott béréből.

Négy órakor hűségesen csengett az ébresztőóra. Du Halde úgy pattant fel, mintha íj lőtte volna ki nyílként. Ha olvasóm hajlandó újra rápillantani rajzomra, láthatja, hogy az öltözőszobának az új oratóriumba vezető ajtaja éppen átellenes a királyné szobájának bejáratával. Du Halde, gyertya híján, nyitva hagyta az öltözőszoba ajtaját, hogy tűzünk rőt fénye vezesse útján. Én is felálltam, amikor ő, de nem léptem közelebb az ajtóhoz, nehogy elálljam előle a világosságot. Du Halde kopogtatott a királyné ajtaján.

Hallottam, egy női hang kiszól az ajtón át:

- Mi ez? Mi ez? Hát nem szégyelli megzavarni a király álmát?

- Én vagyok itt, Du Halde. Jelentse a királynak: négy óra van.

- Azt már nem - felelte a hang, s úgy tetszett, igen élesen. - Eszemben sincs. A király alszik. És a királyné nemkülönben.

- Teringettél! - kiáltotta feldühödve Du Halde. - Keltse fel a királyt, de rögvest! Vagy addig dörömbölök teljes erőmből az ajtón, míg fel nem ébrednek mindketten.

És láttam, csakugyan felemeli öklét, mint aki el van szánva dühödten dörömbölni, amikor megállította a király hangja, aki kiszólt a hálószobából:

- Mi az, Piolant?

- Sire - felelte Piolant (ki, gondolom, a királyné egyik szobaleánya volt, s ugyanúgy a földön hált egy matracon, mint emitt Du Halde) -, Du Halde van itt, és azt mondja: elütötte a négyet.

- Piolant, ide a cipellőmmel, köntösömmel, gyertyámmal - parancsolta a király.

Ennek hallatán Du Halde visszatért hozzám az öltözőszobába. Még mindig remegett haragjában, s fogát csikorgatva szitkozódott:

- Ez az átkozott Piolant! -, majd egy új hasábot vetett a tűzre, úgyhogy a láng a kéményig csapott fel. Ekkor toppant be a király, igen elégedetten szemlélve a kandallót, és azt mondta:

- Köszönöm neked, Du Halde, ezt a szép tüzet. Megfigyeltem: nem nyújtja csókra a kezét sem Du Halde-nak, sem nekem (sőt úgy tetszett, észre sem veszi, hogy ott vagyok), és azt gondoltam: más jár most a fejében. Amiben nagyot tévedtem, mert mihelyt Du Halde lesegítette róla hermelinnel bélelt hálóköntösét, s egész testét bedörzsölte borlelkével, majd felöltöztette tetőtől talpig fekete bársonyba, feltornyozta a haját, ráhelyezte kócsagtollas fővegét és a nyakába akasztotta a Szent Lélek-rend láncát, a király megkérdezte, körbeforogva:

- Du Halde, olyan vagyok, amilyennek lennem kell?

- Olyan, sire - felelte Du Halde, aprólékos vizsgálat után.

És csak akkor nyújtotta oda a király nekünk a kezét, előbb Du Halde-nak, azután nekem, mert ámbár egyformán bárók voltunk mind a ketten, ő mégis belső inasa volt, én meg csak orvosa. E minőségemben meg is akartam volna tapintani pulzusát, ő azonban kijelentette: nagyon jól érzi magát és még jobban fogja érezni, ha terve beüti.

Együtt tértünk vissza a szobába, mely időközben megtelt a király tanácsosaival és tisztjeivel, akiket öt órára rendelt oda, tudniillik Aumont marsallal, Rambouillet-val, Francois d'O-val, Revol státusszekretáriussal és d'Entraques-gal. Ez utóbbi kettő kivételével kiket magánál tartott a király, átküldte valamennyiüket a tanácsterembe, egy gyertyát vívő inas nyomában, s én hallottam, amint Aumont marsall, ki öreg volt és beteges, megkérte az inast, gyűjtsen be a kandallóba, lévén nagy a hideg.

Laugnac a régi oratórium ajtaján át érkezett meg, s a király, ki némi jelét adta már türelmetlenségének, meglehetősen ridegen kérdezte meg tőle, vajon a negyvenötök mind készen állnak-e a Szarvas-galériában.

- Igenis, felség, kettőt-hármat kivéve - felelte Laugnac.

- Ennyi elég - bólintott a király. - Hagyja meg nekik: lopakodjanak fel nesztelenül régi oratóriumomba. És kösse a lelükre: pissz se legyen, ha kedves az életük. A legcsekélyebb zaj felkelthetné

az anyakirályné figyelmét, és mindent elrontana. Du Halde - fordult inasához -, éhes vagyok. Van itt valami ennivaló?

- Sire, mindössze brignolles-i szilva. Hozzam elő?

- Hozd - vágta rá a király, ám mindössze két-három szem szilvát kapott be, azt is kedvetlenül, jelöl, hogy nem annyira éhes volt, inkább attól tartott: el talál gyengülni, ha kiéhezik, hisz nagyon korán kelt aznap.

Laugnac visszatért és jelentette: a negyvenötök már ott vannak, ahová őket Henrik küldte. Akkor a király megkért: kísérem őt oda, és a fülembe súgta, mutassam majd meg neki La Bastide-ot és Montseris-t, gondolom, mert nem felejtette el, hogy elbeszéltem neki, mindketten igen dühösek Guise-re, amiért az ki akarja venni szájukból a falatot, és arra akarja kényszeríteni őket, hogy új elfoglaltság után nézzenek. Henrik átment a régi oratóriumon, megállt a terem küszöbén, ahol gaszkonjai várakoztak, állva és ugyancsak szorongva, ám néma csendben. Én a király fülébe susogva leírtam két szobatársamat, s ő biccentett, jelöl, hogy megértett.

- Uraim - mondta halkan -, bizonyos elvetemült személyek gonosz cselekedetei személyem és életem ellen, és összeesküsznek ellenem, tehát igen nagy szükségem lesz karjukra-kardjukra, s arra kérem kegyelmeteket: szó nélkül emelje fel kezét az, aki a mai nappal hajlandó parancsaimat végrehajtani, hangozzék bármiként is az a parancs.

Síri csendben lendült a magasba a jelenlevők karja. A király észrevétlenül odabiccentett La Bastide-nak és Montseris-nek és távozott, otthagya engem, Bellegarde-dal egyetemben, ki átsietett a régi dolgozószobába, s egy pillanattal később visszatért, egész halom tört fogva két marokra. Nyilván a mondott dolgozószoba titkos szekrényéből vette elő őket.

- Összesen nyolc tör van - szólt Bellegarde. - Egy szót se! Aki tört kér, nyújtsa a kezét.

Sokan nyúltak a törökért, ámbar nem mindannyian, s a sok közül is elsőként La Bastide és Montseris. Bellegarde felfegyverzett nyolc gaszkont, és átvezette őket a király szobájába, ahol is meghagyta nekik: rejtsek törüket olasz módra a hátuk mögé, a köpönyegük alá, hogy ne látszódjék. Ekkor halkan megkérdezte a jelenlevők egyike, minek ide a tör, hisz ott van oldalukon a kard.

- Öfelsége halálra ítélte egy árulót - felelte hasonlóképp halk hangon Bellegarde -, azt kell kivégezniük, s nem párbajozniuk vele, mivel a király nem akarja, hogy gaszkonjai ez alkalommal vérüket hullassák érte.

E percben lépett be a szobába a király, ki addig az új dolgozószobában időzött Revollal és d'Entragues-gal. A nyolc gaszkonhoz sietett, odaplántálta magát eléjük, hosszan és figyelmesen megsejmelte őket, mintha örökre emlékezetébe kívánta volna vésni vonásaikat, majd azt mondta, sotto voce:

- Barátaim, köszönet érte, hogy ily lelkes buzgalommal szolgáltok. Guise herceg áruló. Meg kell halnia.

Mire egy gaszkon - később úgy hallottam, Sarriac volt a neve - azt dörmögte, oc nyelven:

- Cap de Diou, sire, vou lou bou rendrai mort!

Ekkor jelent meg Du Halde - valamikor hat és hét óra között -, és közölte: a király káplánja és alamizsnása kér bebocsáttatást Nambu úrtól öfelsége szobájába s onnan tovább, az új oratóriumba, hová a király rendelte volt őket misét mondani. Amire a király a régi oratóriumba küldte át a nyolc gaszkont - bizonyára, hogy a papok meg ne lássák őket. Lelkipásztoraikat szokott udvariasságával fogadta, s csupán arra kérte őket: készüljenek fel máris a misemondásra, ámbar nem egészen bizonyos, hogy ő ma részt vehet a misén. Ez esetben mondják el nélküle.

Alighogy a papok távoztak az új oratórium irányában, Larchant kért bebocsáttatást, és jelentette a királynak: gárdistái a díszlépcső alján várakoznak.

- Larchant - parancsolta a király -, állítsa őt emberét egy tisztel őrségbe az anyakirályné szobája elé, s ha Guise netán be akarna menni hozzá, közöljék a herceggel: az anyakirályné orvosságot vett be, és nem fogadhat látogatót. Egyébiránt gárdistái tartóztassák fel azt, aki a királynéhoz be akarna menni, legyen az bárki is. És ki se engedjenek onnan senkit, még egy szobaleányt sem. Továbbá bocsásson három gárdistát Nambu úr rendelkezésére, hogy őrt álljanak a csigalépcső alján anyám öfelsége és köztem.

Ily módon mindent elrendezett Henrik, s immár nem volt más hátra, mint várni vállalata kimenetelét. Ekkor hirtelen nyugtalanság fogta el, s ő, ki rendesen oly mozdulatlanul ült vagy állt, mint tulajdon szobra, hirtelen járkálni kezdett fel-alá a szobában, szemét lesütve, kezét hátrakulcsolva. Az igazat megvallva sokszor láttam én őt már izgatottnak, de ehhez fogható, végletes izgalomban még soha. Hol az órára pillantott, mely Du Halde nyakában lógott, hol ki az ablakon, egyszer a szüntelenül és patakokban ömlő esőre panaszkodva, másszor azon sopánkodva, hogy még mindig nem virrad, lévén „ez a nap a legsötétebb, leghomályosabb, legfeketebb minden valaha volt napok közül”.

Mi engem illet, zavart voltam és csodálkoztam, hogy itt vagyok, és nem értettem, mire kíván felhasználni engem öfelsége. Arra kért, Du Halde-dal együtt: ne hagyjuk magára. Éppen ekkor szólított ugyan magához és bízott rám egy üzenetet, ez azonban nem olyan természetű volt, hogy egy magamszórú üzenetvivőt tett volna szükségessé. Épp ellenkezőleg. Annyira, hogy kissé nevetségesnek is véltem, lévén botcsinálta katolikus, hogy éppen nekem kelljen az új dolgozószobában áthaladva az új oratóriumban szót váltani a király káplánjával és alamizsnásával.

- Uraim - szóltam, a lehető legudvariasabban köszöntve őket -, öfelsége általam üzeni, hogy ne várjanak tovább rá, hanem haladéktalanul kezdjenek hozzá az ájtatossághoz és kérjék Istent: vigye

szerencsés végre vállalatát, melyet országa üdvéért határozott el.

Szavaim kissé meglepték a két papot. Láthatóan azon töprengtek, ugyan mi lehet az a vállalat, melyhez a király imájukat kéri, hogy úgy mondjam, vaktában, ám mivel az üzenet nyilvánvalóan nem mondott többet, az alamizsnás, ki már magára öltötte volt a miseruhát és a stólát, hogy a szertartást megkezdje, azt felelte:

- Uram, kegyeskedjék őfelségét biztosítani róla, hogy megteesszük, amit parancsolt, s mindketten áhítattal és tiszta szívből imádkozunk majd vállalata sikeréért.

Újfent tisztelegtem előttük, és távoztam, némi rossz érzéssel a lelkem mélyén, mert akármennyire hugenotta voltam is, nagyon ellenemre volt, hogy papok és hívők efféle különös ügyekbe rángatják bele Istenüket, akit imádnak és akinek állítólag engedelmeskednek. Mert igen alapos okom van attól tartani, hogy az aznapi misét nem jó lélekkel kérte, aki kérte s celebrálta, hanem igenis holmi babonás praktika színvonalára süllyesztette le a király is, két papja is.

Amikor a király szobájába visszatértem, őfelsége éppen megparancsolta szállásmesterének, de Merle úrnak, ugorjon el Guise bíborshoz, és emlékeztesse rá: a király okvetlen elvárja a mai tanácsülésre, amint erre tegnapi levelében is kérte. E percben rám esett a király pillantása, és meghagyta: álljak ki a régi dolgozószoba ablakába (ahonnan, mint már mondtam, a kastély udvarára nyílt kilátás), és tüstént jelentsem neki, ha feltűnik a herceg, neki ugyanis át kellett kelnie mondott udvaron, hogy eljusson szállásáról, a XII. Lajos-féle szárnyról (Sauves úrhölgy is ott kapott szobát) a díszlépcsőhöz.

A régi dolgozószobában ott lettem tizenkét embert a negyvenötök közül. A király állította oda őket. Hallgattak, mint a csuka, és igen békésnek látszottak, attól eltekintve, hogy időnként úgy markolták meg kardjuk fogantyúját, mintha viszketne a tenyerük, noha a király nekik nem súgta meg az áruló nevét - azzal a nyolccal ellentétben, kiket saját szobájában rejtett el -, akinek menekülését, szükség esetén, meg kellett akadályozniuk, de vasvillatekintetük elárulta, voltaképpen nincs kétségük afelől, ki lehet a kérdéses személy, s őt valamennyien gyűlölték, amiért szét akarta kergetni őket, s vissza gaszkon nyomorukba.

Aznap inkább halottsápadt volt a hajnal, semmint fehér, ahogy én láttam, az ablak üvegére tapasztva arcomat. Az özönvízszerű eső ferde nyalábjai s a reggeli köd annyira elsötétítették a környezetet, hogy bajos lett volna egy hófehér macskát egy cirmostól megkülönböztetni. Itt-ott feltűnt az udvaron egy-egy nagyúr, ki a királyi tanácsba igyekezett, de sokáig kellett várnom, hogy megpillantsam a herceget, kit mindössze szekretáriusa, Péricard kísért, valamint egy szolga, ki ombrellát tartott a feje fölé, továbbá egy másik, ki lámpással mutatta, előtte haladván, az utat. Elsőbben magas termetéről ismertem fel a herceget (fejfelé magasodott bárki más fölé az udvarnál), majd igen világosszürke zekéjéről, köpenyéről. Guise imádta a világos színeket, lehetőleg mindig arkangyal képében kívánt mutatkozni.

Igen jól láthattam őt, mivel lámpavívó inasa, megkockáztatva, hogy hanyatt vágódik a kőkockákon, jóformán háttal előre haladt, hogy jobban megvilágítsa gazdjára útját. S mivel a díszlépcső erősen kiugrott a homlokzat falából, jól láthattam Larchant rá váró gárdistáit is a lépcső alján, kik azon ürüggyel, hogy elmaradt zsoldjukat kéri tőle, a parancs szerint a második emeletig elfoglalták a lépcső fokait, hogy nyomban bezárják mögötte a csapda ajtaját, hisz az I és I' lépcsők, mint tudjuk, máris őrizet alatt álltak a negyvenötök jóvoltából. A herceg, kinek immár alig néhány ölnyi utat kellett megtennie ahhoz, hogy élő emberből halottá váljék, igen bágyadt léptekkel közelgett, amint megfigyeltem, bizonyára az merítette így ki, hogy Sauves úrhölgynél aludt, illetve nem aludt. És ami engem illet, hiába volt Guise aljas áruló, spanyol bérenc és országunk megrontója, szánalom fogott el irányában, amint elnéztem, mint jut egyre közelebb a díszlépcső legalsó fokához, mert az futott át agyamon: lám, egy nő karjaiból jut Isten elé, s csak azért lép ki gyönyörteli éjszakájából, hogy örök éjszaka boruljon rá.

Belépett. Futottam jelteni a királynak. Jáspisfekete szembogara hirtelen felvillant. Bellegarde-hoz fordult:

- Bellegarde, adja ki a parancsot a kastély kapusainak: zárják le a vízikapukat is, mihelyt megjött Guise bíboros és Lyon érsek. És mondja meg Nambunek: e perctől fogva senki át nem lépheti szobám küszöbét, Guise-en kívül.

Majd a mondott nyolc embert vette sorra:

- Üljenek, uraim, eme ládákra, és hallgassanak! Mihelyt a herceg belép, álljanak fel és kísérik őt el, mintegy tiszteletadásképpen, a régi dolgozószoba ajtajáig. Ügyeljenek jól, nehogy megsebezze kegyelmeteket. Nagy és bikaerős. Felette elszomorítana, ha megsérülnének.

Engedelmeddel, olvasóm, hagyjuk most itt mozdulatlanul, mint egy festett képen, a negyvenötöket, amint komolyan, némán ülnek ládáikon, s képzeletben lépjük át a Nambu úr őrizte ajtó küszöbét, behatolván a tanácsterembe, ahová éppen most lép be Guise herceg, mivel itt játszódik le annak a drámának a háttorzongató prológusa, melynek kimeneteléről magam is csak később értesültem Franvois d'O-tól és Aumont marsalltól.

Abban a pillanatban, amikor Guise belépett a tanácsterembe pompás, haloványszürke selyemzekéjében, hosszú köpenyét „szeszélyes módra” vetve át bal karján s kezében hozva nagy, tollas kalapját, büszkén felszegve fejét, s a jelenlevők által tiszteletteljesen köszöntve, semmiféle tanácskozás nem folyt a helyiségben. A tanácstagok a terem különféle zugaiban üdögéltek, avagy kis csoportokban sétáltak fel-alá, egyik kandallótól a másikig. A két egymással szemközt álló kandalló kevés meleget adott, mivel az az öltöztető inas, ki a tüzet Aumont marsall parancsára s annak beléptekor meggyújtotta, elmulasztott újabb hasábokat vetni rá.

Végül megérkezett Lyon uraság és Guise bíboros is, s ha az ég akkor mesebeli hallással áldotta volna meg őket, a falakon át hallhatták volna, mint csukódnak be mögöttük s záródnak kulcsra a kastély kapui, vízikapui és függőhídjai. A tanács mindazonáltal nem látott még munkához. Arra várt, hogy Martin Ruzé státusszekretárius előterjessze a napirendet.

Az öreg Aumont marsall, ki barátságába fogadott, mióta tulajdon számból hallhatta, hogyan loptam el a Sántától Guise II. Fülöpnek szóló hazaáruló levelét, később azt mondta nekem, hogy az említett áldogáló vagy sétifikáló csoportok önkéntelenül politikai vonzalmaik alapján kerültek össze. Egyfelől a ligapártiak: Guise herceg, Guise bíboros és Lyon érsek, másfelől a lagymatag királpártiak: Párizs érseke, Gondi bíboros, Retz marsall, Marcel és Petromol státusszekretáriusok s az az ostoba Montholon, harmadszor és végezetül a lelkes királpártiak, azok, akiket a király beavatott cselszövényébe: ő maga, Rambouillet és Francois d'O. Mindegyik csoport, mesélte később Francois d'O, szemmel tartotta és figyelte a többi, igyekezve kihallgatni szavaikat. De annyira tartott mindenki attól, hogy kihallgathatják, hogy csupa közönséges dologról ejtettek szót. Ilyeneket például:

- Hová készül a király e kutyarossz időben? - kérdezte Guise bíboros a hercegtől.

- Képzeld, La Noue-i házába kíván pár napra visszavonulni - felelte a herceg -, rendes szokása szerint.

- Kedves O uram - néztem együttérzően Francois d'O oly eleven és szellemes arcát, mialatt ezt elbeszélte -, mit gondol, mi járhatott ekkor Guise fejében?

- Semmi! - vonta fel a szemöldökét O, mely oly keskeny volt és fekete, mintha tussal rajzolták volna oda. - Semmi. Nagy test. Kis ész. Egyszerűen Góliát.

- Góliát? - álmélkodtam. - Hisz a herceg képmutató volt, ravasz, hazug...

- Valóban - felelte d'O. - Csakhogy hazugsága durva szövésszerű volt, ravaszsága nehézkes, képmutatása szembeszökő. Mivel a király nem ölette meg Párizsba való visszatértekor d'Ornanóval, azt képzelte, soha nem is merné megtenni. Isten a tudója, hány és hány figyelmeztetést kapott Blois-ban. Nem hitt senkinek. Henrik jó - ő tehát gyávanak vélte. Van Henrikben valami nőies - tehát gyengének képzelte. Holott gyenge és nő - ez ég és föld. S ezt Guise tudhatta volna a legjobban, hisz Sauves-né az uja köré csavarta.

- Nem árulkodott mégis némi aggodalomról aznap, azon a reggelen a herceg képe? - firtattam. - Hisz végeredményben maga volt, kísérete nélkül, egy nem baráti kastélyban.

- Éppen nem. A herceg mindig és mindenütt azon férfiak bátorságának adta tanújelét, akik nem szoktak gondolkodni. E reggelen fázott és éhes volt. Fázott, mert amilyen hiú volt, az évszakhoz képest nagyon vékony haloványszürke selyemköpenyt öltött magára. És éhes volt, mert annyira elaludt Sauves-né formás karjai közt, mely nem jutott ideje reggelizni. Ráadásul inasa elfelejtette odaadni neki cukorkásszelencéjét, melyben aszú szőlőt tartott. Reggelente azt szokta csemegézni.

- Péricard - szólott oda szekretáriusának -, gyomromat marja az éhség. Kis híján elalélok. Kérlek, keresd meg inasomat és hozd el tőle szelencémet!

Alighogy Péricard elsietett, megjelent Larchant egy-két gárdistával, és tökéletesen játszva el szerepét (annál is inkább, mert úgy tetszett, ezzel az ő négyszögletes, őszinte, vérbeli katonafejével nem fér össze a hazugság), mélyen meghajolt a herceg előtt.

- Nagyuram - mondta -, e szegény emberek megkértek, forduljak a tanácshoz, s könyörögve kérem: maradhassanak mindaddig itt, míg őfelsége meg nem jelenik, s tudtára nem adhatjuk, hogy ha nincs zsold, kénytelenek leszünk lovunkat eladni s hazagyalogolni.

- Larchant úr - felelte Guise -, szolgálatukra leszek s a kegyelmedére is, amennyire hatalmamban áll. Igazán ésszerű, hogy itt rendet teremtsünk!

- Hisz az van itt, e papiroson - szólott közbe Marcel státusszekretárius (úgy hiszem, ártatlanul, mit sem tudva a cselszövényről) -, hogy máris kiutaltak nekik kétezer-négyszáz aranyat.

E szavak hallatán Larchant sietve visszavonult a tanácsteremből, de nem a lépcsőről.

Péricard csak nem jött meg a szelencével, s a herceg, megpillantva de Saint-Prix urat, az első szobainast, odaszólt neki:

- Mardos az éhség, és nincs itt a szelencém. Lenne szíves a király nyaláncságaival megkínálni, Saint-Prix úr!

- Brignolles-i szilva van. Megfelel nagyuramnak? - kérdezte Saint-Prix.

- Tökéletesen, uram - felelte Guise.

Ekkor hozta oda a herceg cukorkásszelencéjét Jean Guérout, mondván, hogy a gárdisták elállták Péricard útját, amikor az vissza akart volna térni a terembe. A herceg megköszönte a szelencét, evett a király brignolles-i szilvájából és a saját aszú szőlőjéből (az ő szelencéje egy igen szépen megformált, vörös-arany kagyló volt, amelyet utána a tanács asztalára helyezett), és mert hirtelen érezni kezdte, mennyire ájtotta a nedvesség, lévén öltözéke oly könnyű, közelebb lépett a tűzhöz.

- Fázom. Fáj a gyomrom. Rakják meg jobban a tüzet! - parancsolta, és megborzongott.

Egy öltöztetőinas új hasábot vetett a kandallóra, s a herceg odaült mellé egy zsámolyra, ám vagy mert túlságosan mohón falt be a király nyaláncságait és a magáét, vagy mert túlságosan kimerítette Sauves-néval töltött éjszakája, rosszulléte fokozódott, és eleredt az orra vére. Mire keresni kezdte a zsebkendőjét nadrágja zsebében, ám hasztalan.

- Embereim annyira kapkodtak ma reggel, hogy a legszükségesebb holmikkal sem láttak el.

Guéroutl úr, kérem, ne röstellje a fáradságot, és hozza be a terembe Péricard urat!

Guéroutl azonban csődöt mondott, s így Saint-Prix hozott elő egy zsebkendőt a király szekrényéből, s mivel végre megérkezett Martin Ruzé státusszekretárius is a napirenddel, a tanács tagjai körülülték az asztalt. A herceg is csatlakozott hozzájuk, egyik kezében a szelencét szorongatva, másikban a gombóccá gyúrt zsebkendőt. Orrvérzése időközben elállt.

Itt félbeszakítom Francois d'O elbeszélését, mivel az ő kezéből az enyémbe kerül át a mese fonala. Tehát magam folytatom, ki ekkor a király lakosztályában voltam, éspedig az új dolgozószobában a királlyal, d'Enragues-gal, Béllegarde-dal, Du Halde-dal és Revollal, a státusszekretáriussal. A király ez utóbbihoz fordult, s azt mondta eltökélt arccal, szilárd, ámbár halk hangon:

- Revol, ütött az óra. Menjen, mondja meg Guisenek, hogy régi dolgozószobámban várom.

Revol kinyitotta az ajtót, mely a dolgozóból a szobába vezetett, félrevonta a kárpitot, majd váratlanul visszatért.

- Istenem, mi leli, Revol? - riadt meg a király. - Sápadt, mint a fal. Még mindent elront nekem! Dörzsölje meg az arcát, Revol! Dörzsölje pirosra!

- Nem vagyok sápadt - felelte sápadt mosollyal Revol. - Mindig ilyen fehér az arcom. Ez rendes színem.

- De hát mi történt? Miért fordult vissza?

- Semmi baj, felség. Csupán Nambu úr nem hajlandó ajtót nyitni, ha felséged maga meg nem parancsolja neki.

Akkor a király félrevonta a kárpitot - az ajtó nyitva maradt -, és új dolgozója küszöbéről, be sem lépve saját szobájába, odaszólt Nambunak, ki a tanácsterembe vezető ajtót őrizte:

- Nambu, bocsássa ki Revol urat és engedje be szobámba a herceget! De senki más!

Nambu engedelmeskedett, a király visszajelzett a kárpitot, és ott maradt mögötte. Engem maga mellé szólított (akkor még nem értettem, minek). Mindenesetre jól jártam vele, mert a kárpit függélyes oldala és az ajtókeret közt nyílás keletkezett. Erre tapasztottam a szemem.

A tanács, mesélte nekem később Francois d'O, éppen egy jelentést vitatott meg, melyet a pénzügyőrség állított össze, amikor belépett Revol. Térde rogyadozott, húzta a lábát, s oly satnya volt és vézna, arca oly fehér, teste oly semmicske és szinte pehelysúlyú, hogy szinte halottnak tetszett. A halál alázatos, szelíd küldötteként járult a lotaringiai herceg elé, s mélyen meghajolva előtte azt mondta, oly vékony, remegő hangon, mintha a lelkét készülne kilehelni:

- Nagyuram, a király arra kéri, jöjjön, keresse őt fel régi dolgozószobájában.

Eztán félreállt, jobban mondva félresiklott s mintegy semmivé lett, amikor Guise felemelkedett helyéről, megmutatva hatalmas teste méltóságát teljes szimmetriáját. Oly nagy volt, szögletes és izmos, hogy szinte elpusztíthatatlannak tetszett. Mi több, fényárban úszónak, haloványszürke selyemköpenyében, a zekéjét díszítő igazgyöngyökkel, aranyhajával és ferde metszésű égszínké szemeivel, melyet ha az udvarbeli hölgyek valamelyikére rávetett, az nyomban elgyöngült, s erénye máris megingott. Guise előbb nagyot nyújtózott, majd lehajolt, s pár szem brignolles-i szilvát rakott be aranyszelencéjébe a Saint-Prix úr hozta szilvából, s a többi az asztalterítőre szórva megkérdezte:

- Uraim, ki kér belőlük?

S e szavak közben mosolygott, úgyhogy kettévált hosszú, ragadozó állkapcsa, s ő kivillantotta vakítóan fehér s mintegy ékszerész formálta fogait. A jelek szerint rosszuléte nyomtalanul elmúlt. Bal szeme ugyan, mint mindig, most is könnyezett sebhelye miatt, ám eddigre mind annyira hozzászoktunk kettős arcához, melynek fele örökösen sírt, másik fele örökösen nevetett, hogy nem sokat törődünk vele. Annál is kevésbé, mert a herceg kedve egyszeriben igen vidámra és játékosra fordult. Talán azt remélte, a sok szóvirág és kedvesség nyomán, mellyel őfelsége előző nap elhalmozta, hogy a király csakis azért hivatja őt a régi dolgozószobájába, hogy ott megbeszéljék az ő connétable-i kineveztetését. Bő köpenyét vállára vetette, alját hol bal, hol jobb karjára tekerte, mint aki bolondozik, tréfálgozik, s közben ránk mosolygott, cinkos mosollyal, mintha arra hívna fel tanúul, hogy köpenye redőzete fontosabb neki, mint beszéde a királlyal. Ismételt próbálkozások és elrendezések után, amelyekben rejlő titkos gúny senki figyelmét el nem kerülte, végül kétszeresen bal karjára tekerte köpenye végét „szeszélyes módra”, bal kezébe fogta szelencéjét és zsebkendőjét, jobbja nagy, tollas kalapját, s már-már királyi főbiccentéssel köszönve el tőlünk, hangosan odavetette: - Isten velük, uraim. - Kettőt lépett, s máris ott termett a királyi szoba ajtaja előtt. Bekopogott. Nambu úr ajtót nyitott neki, ám mihelyt a herceg átlépte a küszöböt, újra kulcsra zárta mögötte az ajtót, a szokottnál talán kissé erélyesebben is, mert Guise bíboros összereszt és nyugtalanodni kezdett.

Ami engem illet, ki szememet az új dolgozószoba kárpitja mögött a mondott résre tapasztottam, előbb nem láttam Guise-t, mert az ajtó, hol Nambu úr őrködött, a kandalló jobb felén volt, azonban hallottam lépteit és láttam, amint a nyolc gaszkon felpattan ládájáról és fekete sapkáját lekapva köszönti őt. Majd megpillantottam a herceget, ki a király ágát megkerülve a régi oratórium felé tartott, jobban mondva a herceg hátát. Méltóságát teljes, hanyag léptekkel haladt; a nyolc testőrtől követve, kik tiszteletadást mímeltek, mintha ezért szegődtek volna kíséretéül. A nyolc gaszkon bal karja lelógott, jobbuk máris a fegyverért nyúlt, hátuk mögé, a kurta köpönyeg alá, hová a tört rejtették. Úgy rémlett, a menetelés a mondott ajtó irányában igen lassan zajlik, lassan lépkedett Guise is, a gaszkonok is, kik közül egy sem ért a válláig, úgyhogy azt mondta volna az ember: egy nagy tigris kíséretnek a párducok, könnyed és puha léptekkel, mégis roppant

vészjóslóan.

Minthogy a herceg mindkét keze foglalt volt - egyikben a szelence és a zsebkendő, másikban a kalap -, könyékkel tolta el a régi oratóriumot rejtő kárpitot, és evégből lehajolt, lévén az ajtó igen alacsony, s így, kétrét görnyedve egy pillantást talált hátravetni, a válla fölött, és meglátta a gaszkonokat, kik karéjban körülfogták és egészen közel jöttek, elszánt képpel. Meglepetten s félig szemrehányóan mordult rájuk:

- Ej, uraim!

Többet nem is szólhatott. La Bastide megragadta jobb karját, s Montseris rámeré az első csapást, a nyakára, mert azt hitte, a herceg páncélinget hord s csak itt sebezhető. Aztán mind nekiestek, oc káromkodások közepette:

- Öld meg! A fene egye meg! Öld meg! - kiáltozással. Egyik a karját ragadta meg, másik a lábát, a harmadik kardja markolatát, hogy ki ne vonhassa, és újra meg újra átdöfték testét, minekutána rájöttek, hogy zekéje alatt csupán közönséges inget visel. A herceg bámulatos erővel küzdött, le-lerázva a fűrtökben rátapadt fenevadakat, szelencéjével és puszta öklével sújtva le rájuk, ám végül is győzött a túlerő, Guise elgyengült a vérvesztéstől, hisz száz sebből patakozott vére, és máris vérfoltok lepték el zekéjét. Jóformán minden fontos orgánumát dőfés érte, ámbár én az egészről alig láthattam mást, mint fürge, vad és ordító emberkéek tülekedését az óriás körül, ahogy a falka veti rá magát a vadkanra. Majd, amikor a herceg ellenállása és ágálása megszűnt, támadói leváltak róla. Azt hitték, ott helyben összerogy.

A herceg azonban talpon maradt, noha támolgyott, tátozott, zihálva szedte a levegőt, karját mereven maga elé nyújtotta, szemének fénye már eltompult, s szemhéja félig lecsukódott, mégis tántorogva igyekezett a király ágya felé, mintha az ajtót akarná elérni, melyen át Nambu úr bebocsátotta. Ezt látva Laugnac, ki mindaddig mozdulatlanul, mellén keresztbe font karral ült ládjában, s ámbár kardját már előbb leakasztotta övéről, mindaddig nem húzta ki hüvelyéből, hanem a térdén tartogatta, felkelt és karját kinyújtva, a hüvellyel döfte hasba a herceget, úgyhogy az elvágódott a királyi ágy előtt, feje a lépcsőn, s nagy teste jóvátehetetlenül bemocskolta vérével a kis cseh ágyelőt.

Eközben a tanácssteremben nagy izgalom támadt a kiáltozás, lábdobogás hallatán. Mind felpattantak:

- Mindennek vége! - kiáltotta Guise bíboros, s odarohant a királyi szoba ajtajához és ököllel verte meg, ám amikor nem bocsátották be, a királyné ajtajához futott, hogy odameneküljön. Akkor hirtelen útját állta Aumont marsall, kardot rántott, és elkiáltotta magát:

- Istenemre! Meg ne merjen moccanni az úr! A királynak szüksége van kegyelmedre.

Abban a szempillantásban betódultak a terembe Larchant gárdistái, megragadták Guise bíborost és Lyon érseket, s betuszkolták őket egy kis kamrafélébe a harmadik emeleten, melyet a király részére készítettek volt elő a kapucinus fráterek. A tanácsstagoknak s nézőknek nemigen maradt kétségük aziránt, mi történik e két emberrel, vagy legalább Guise bíborossal, ha a király talált olyan embert, ki kezét mer emelni bíborruhájára.

Mi engem illet, úgy emlékszem, érzéseim szerint egy örökkévalóság telt el azután, hogy a herceg elzuhant, mire a király végre megmozdult. Arca mintegy megkövült, s noha tulajdon szemével látta a jelenetet (ő is a kárpit hasítékán nézte végig az egészet, akárcsak én), úgy tetszett, még mindig alig hiszi, hogy hatalmának, életének, országának ez a fő-fő ellensége immár soha többé nem árthat neki. Amikor végül félrevonta a kárpitot, s mintegy meggyőződött róla, hogy a herceg nem mozdul, még mindig vonakodott belépni a szobába, hanem ott maradt a küszöbön, rám nézett, és azt mondta:

- Fiam, te orvos vagy, győzz meg róla, hogy meghalt.

Ebből értettem meg végre, miért tart maga mellett tegnap óta.

Valójában egyetlen pillantás elég lett volna, hogy meggyőződjem róla: a herceg halott, ám mivel jól megértettem, miféle bizonyosságot vár tőlem a király, a holttest mellé térdepeltem, mely így, fekvé, még nagyobbán látszott, mint álltában. (E megjegyzést később a királynak tulajdonították, holott soha illet ki nem ejtett a száján, aminthogy az sem igaz, hogy lábbal ért volna a tetemhez, és átdöfte volna kardjával, ahogy az sem, hogy a herceg halálának hírért az anyakirályné azzal fogadta volna: „Fiam, a vágás jó volt, most következik a varrás.”)

Tüzetesen megvizsgáltam a herceg sebeit. Egy vágást találtam a nyakán, egy szúrást valamivel bal mellbimbója alatt, egy másikat jobb szemöldöke fölött és négyet a hasa tájékán. Feltettem, hogy más sebeket is kapott a hátán és az oldalában, de úgy gondoltam, felesleges őt megfordítanom, lévén a tetem igen nagy súlyú, amellet merő vér, és a halál bizonyos. Hogy a királyt megnyugtassam, ki, láttam, még mindig nem mer hinni a szemének, előhúztam nadrágom zsebéből egy kis tükröt, és a herceg ajkához tartottam. A tükör nem homályosult el, holott jó darabig ott tartottam, hisz magam is alig akartam elhinni, hogy a türelmetlenségnek, a polgárháborúnak és a hugenották lemészárlásának ez a vakbuzgó bajnoka visszaadta lelkét annak, aki eljött érte és az onmód elvitte.

A király végre rászánta magát és belépett a szobába.

- Beaulieu - szóló oda státusszekretáriusai egyikéhez -, kutassa ki zsebeit, és nézze meg, mi van nála!

Beaulieu engedelmeskedett, ámbár látszott, nemigen van ínyére a dolog. Letérdelt, óvakodva ruháját a kiontott vérrel bemocskolni. Guise csuklóján egy kis kulcsot találtunk, aranyláncon. Nadrágzsebében tizenkét aranyat és egy papírszeletkét, amelyen ez volt, a herceg írásával: „Havi hétszázezer arany kell hozzá, hogy Franciaországban hadat viseljünk.” Úgy véltük, e papírt Mendozának

szánta a herceg, s újabb bizonyítéka lehetett volna árulásának, ha még szükség lett volna bizonyítékra.

A király átvette Beaulieutól a papírszeletkét, és megkérte: vonja le a herceg ujjáról azt a gyűrűt, melyet egy gyémántból formált szív ékesített, majd két ujj között tartva a gyűrűt, megjártatta a jelenlevőkön nyugodt, magabiztos tekintetét, és azt mondta, a legkevésbé sem emelve fel hangját:

- Párizs királya halott! Immár én vagyok újra Franciaország királya és ura, s nem fogoly és rabszolga, mint voltam a barikádok napja óta mindmáig.

Majd intett, kövessem őt új dolgozószobájába, s minekutána bezárta mögöttünk az ajtót, azt mondta:

- Fiam, kérlek, vidd el e gyűrűt a navarrai királynak. Ő fel fogja ismerni. Parázna hitvese ajándékozta volt Guise-nek, amikor vele hentergett. Láttára a navarrai bizonyosan megérti, hogy szükségképpen össze kell fognunk, neki meg nekem, a liga ellen.